

Handwritten text at the top of the page, possibly a header or address, including the number "11-19".

Amokobelle

Handwritten text in the bottom left corner, possibly a signature or date.

3	2	3	4	7	7
3	4				
9	6	2	2		
3	12	7	3	1	

13

13-1-1

13 (1-2)

populm
neat' cur' de
i quib' or t'ob
...

Tabula

Incipit Tabula super tres Libros de aia Arist. ac Diui Tho. eius Comentatoris nuperrime ad facilitatē studentium addita.

De litera. A.

Anima est cōmuniō quedāz omnibus animatis. car. p. col. p. in lra. L.

Apud antiquos Plōs duplex erat opinio de anima. car. 2. col. p. in lra. A.

Animata ab inanimatis differunt per hoc q̄ animata habent animam: inanimata vero uon. car. 3. col. 4. in lra. P.

Antiqui naturales arbitrati sunt animam esse eorū que moventur. car. 4. col. p. in lra. A.

Archelaus fuit magister Socratis. car. 4. col. 2. in lra. B.

Anima inest omnibus animalibus tam uilibus q̄ honorabilibus: tam magnis q̄ paruis. car. 4. col. 4. in lra. D.

Aletheon dicebat animam esse quid mobilissimum. car. 6. col. 3. in lra. L.

Anime tria attribuebant dicti Phi. s. q̄ sit principium motus/principium cognitionis: et q̄ sit incorporalissimum. car. 7. col. p. in lra. A. et col. 2. in lra. B.

Aliud enim est motus in loco: et aliud motum esse secundum locum. car. 7. in lra. P.

Anima habet sensum. i. cognitionem cōnaturalem armonie. car. 9. col. p. in lra. B.

Aristo. plerumq̄ non reprobat opiniones Platonis: inquam tūm ad opinionem eius: sed in quantum ad sonum uerborum. car. 9. col. 3. in lra. J.

Aristoteles hic occulte ostendit q̄ intellectus de natura sua non est possibilis: sed impartibilis. car. 9. col. 4. in lra. P.

Armonia proprie dicta est consonantia in sonis. car. 11. col. 2. in lra. N.

Aristoteles quando inquit ueritatem aliquam soluendo et obijciendo: aliquando obijcit et soluit: post determinatam ueritatem: et tunc obijcit et soluit s̄m suam opinionem: alioq̄do uero ante determinatam ueritatem: et tunc obijcit et soluit supponēdo opinionē alioz. car. 12. col. 2. in lra. S.

Aia aliq̄n est ut terminus motus. car. 12. col. 4. in lra. O.

Antiqui naturales uenerunt in cognitionem anime per tria: per motum et cognitionem: et per esse incorporalissimum. car. 14. col. 4. in lra. P.

Ad demonstrandum diffinitionem anime oportet hoc quasi principium accipere q̄ animatum distinguitur ab inanimato in uiuendo. car. 20. col. 2. in lra. H.

Ad hoc q̄ uniuersum sit perfectum nullus gradus perfectionis intermittitur in rebus. car. 22. col. 4. in lra. O.

Animalia imperfecta habent quidem phantasiam: sed indeterminate. car. 23. col. 4. in lra. Q.

Asperum est cuius una pars supereminet alteri. car. 34. col. 2. in lra. F.

Ab odorabili resolui quidez potest fumalis euaporatio: que tamen non pertingit usq̄ ad terminum ubi odor percipitur. car. 37. col. 2. in lra. P.

Aer et aqua sunt facile mutabilia ab extraneis qualitatibus. car. 40. col. 3. in lra. K.

Antiqui de intellectu dupliciter opinati sunt. car. 50. col. 2. in lra. F.

Anima intellectiua est locus sp̄rus. car. 50. col. 4. in lra. O.

Anima humana propter suam nobilitatem supergreditur facultatem materie corporalis: et non potest totaliter includi ab ea. car. 51. col. 2. in lra. F.

Aliquis in actu habet qualibet formam: quando potest operationem illius forme explere. car. 51. col. 2. in lra. S.

Ad diuersa cognoscenda diuerse potentie cognoscitiue requiruntur. car. 51. col. 4. in lra. P.

Agens est nobilius patiente: non nisi s̄m q̄ est in actu. car. 53. col. 2. in lra. S.

Actus est prior potentia natura/tempore uero in uno et eodem potentia prior est actu. car. 53. col. 3. in lra. L.

Anima est quodammodo omnia sensibilia et intelligibilia. car. 56. col. 4. in lra. O.

Animalia non irascuntur neq̄ pugnant nisi propter delectabilia. s. propter cibos et uenera. car. 57. col. 4. in lra. Q.

Appetibile est uere bonum quando perisistit in iudicio intellectus recti: aut apparens bonum quando declinat a iudicio intellectus recti propter appetitum uel phantasiam. car. 59. col. 2. in lra. S.

Animalia imperfecta habent confusam imaginationem et concupiscentiam. car. 60. col. 2. in lra. F.

Animalibus immobilibus existit adiunctum illud unde nata sunt nutriti. car. 61. col. p. in lra. D.

Alimētū est quōdā corpus tāgibile. car. 61. col. 4. in lra. O.

De lra. B.

Bona quedam sunt laudabilia tātum et quendam laudabilia et honorabilia. car. p. col. 2. in lra. E.

Bene operari est proprium intellectus scōm prouidentiam perfecti: quia bene operari pertinet ad prudentiam. car. 4. col. 4. in lra. P.

De lra. L.

Cognitio de anima ad omnes phie partes insignes dat occasiones. car. p. col. 2. in lra. H.

Cognoscuntur res omnes istis quatuor: intellectu/scientia/opinione et sensu: et has potentias dicitur habere animam s̄m q̄ participat naturam unitatis/dualitatis: et ternarij: et quaternarij. car. 5. col. 3. in lra. L.

Conclusiones nō sunt circulares: quia nō est circulo demonstrare. car. 10. col. p. in lra. D.

Considerandum quando sensus sit singularium/scientia et o uniuersalium: et quomodo uniuersalia sint in anima. car. 29. col. 2. in lra. H.

Color/odor et sapor et qualitates tangibiles habent esse permanentes et fixum in suo subto. car. 33. col. 2. in lra. E.

Cur odoratum priorem multis animalibus habemus. car. 36. col. 2. in lra. H.

Cur excellens sensibile corrumpat sensum. car. 42. col. 1. in lra. A.

Cur plante non sentiant. car. 42. col. p. in lra. A.

Compositio ppositionis non est opus nature: sed est opus rationis et intellectus. car. 54. col. 2. in lra. S.

Complementum metaphysice non peruenit ad nos. car. 56. col. 3. in lra. L.

Cor mouetur ad timendum absq̄ imperio uoluntatis. car. 58. col. 3. in lra. K.

Concupiscentia est appetitus quidā. car. 59. col. p. in li. D.

Corpus q̄ circulariter mouetur non mutat totaliter locum nisi forte ratione. car. 6. col. p. in lra. A.

Cor in eadem parte corporis confixum manet: sed mouetur s̄m dilatationem et constrictionem ut causet motum pulsus et tactus: et sic quodammodo est mobile: et quodammodo immobile. car. 60. col. p. in lra. B.

Considerare utrum hoc sit agendum aut hoc q̄ est delibere opus est rationis. car. 60. col. 2. in lra. H.

Continētis est per deliberationem rationis uincere passiones. car. 60. col. 3. in lra. K.

Corpora celestia habent de partibus anime intellectum. car. 61. col. 2. in lra. F.

Corpora celestia que sunt ingenerabilia et incorruptibilia non sunt tangibilia. car. 61. col. 3. in lra. M.

S. Tho. sup lib. de aia

† ij

Tabula

De animalibus **¶** De lra. D. vniuersali possumus loqui dupliciter. car. 2. col. p. in lra. B.
Diffinitio per quam deuenitur in cognitionem accidentiu/ est realis z ex proprijs z essentialibus rei. car. 2. col. 2. in lra. S.
Diffinitio est vtriusq. s. ex materia z ex forma/ est magis naturalis. car. 3. col. 3. in lra. J.
Democritus vicit animam esse ignem quendam aut calorem. car. 4. col. p. in lra. D.
Democritus fuit huius opinionis q. nulla veritas determinate haberetur de rebus/ q. nihil determinate cognoscitur. car. 4. col. 3. in lra. M.
Democritus ponebat animam esse nature corpore: vt pote ex principijs materialibus composita. car. 6. col. 2. in lra. E.
Diogenes dixit animam esse ex aere. car. 6. col. 2. in lra. D.
Dubium videtur esse. s. q. id quod mouetur naturaliter/ moueatur violenter. car. 8. col. prima. in lra. B.
Differentia forme substantialis ad accidentalem. car. 18. col. 2. in lra. S.
Diffinitio omnis/ aut est conclusio demonstrationis/ aut est demonstrationis principium. car. 17. col. 4. in lra. N.
Differentia inter diffinitionem substantie z accidentis. car. 17. col. 4. in lra. N.
Duobus enim dicimus scire/ quorum vnum est scientia z aliud est anima. car. 21. col. 4. in lra. Q.
Duplex est etiam id vt diximus/ causa cuius cetera fiunt/ atq. vnum est quod alterum. car. 25. col. p. in lra. D.
Duplex est instrumentum quo aliter/ sicut duplex est instrumentum gubernationis. car. 27. col. 2. in lra. B.
Diaphanum est quod non habet proprium colorem vt sim ipsum videri possit: sed est susceptiuum extranei coloris secundum quod aliquo modo est visibile. car. 31. col. p. i. lit. L.
Duplici ex causa bonitas mentis respondet bonitati tactus. car. 36. col. 3. in lra. M.
Distinctio potentialium z obiectorum proportionabilis est. car. 39. col. 2. in lra. S.
Differentia est inter intelligere z sapere/ nam sapere pertinet ad iudicium intellectus: intelligere autem ad eius apprehensionem. car. 50. col. p. in lra. A.
Debilitatur intellectus ex lesione alicuius organi corporalis indirecte in quantum ad eius operationem requiritur operatio sensus habentis organum. car. 51. col. p. i. lit. A.
Deus qui est purus actus in ordine intelligibilium: z alie substantie separate: que sunt media inter potentiam z actum per suam essentiam: z intelligunt z intelliguntur. car. 52. col. 4. in lra. P.
Destructo corpore non remanet in anima separata scientia rerum fm eundem modum quomodo intelligit. car. 53. col. 4. in lra. P.
Dimisibile. d. dupl. / actu z potentia. car. 54. col. 3. in lra. J.
Duplex est attendenda differentia inter intellectum z sensum. car. 55. col. 3. in lra. M.
Delectabile q. est in presenti est simpliciter delectabile. car. 49. col. 3. in lra. K.
Demones sunt aialia corpore aerea/ mente rationalia/ animo passiuu/ tempore eterna. car. 61. col. 2. in lra. D.
¶ De lra. E.
Erroz quorundam qui dicebant animam esse de natura diuina. car. 4. col. 3. in lra. K.
Empedocles posuit sex principia quadrupliciter materialia. s. terram/ aquam/ z aerem/ z ignem. car. 5. col. p. in lra. L.
Ex istis duobus. s. ex eodem z diuerso antiqui dixerunt animam esse compositam. car. 5. col. 2. in lra. E.
Exanguia/ puta ossa z vngues: z dentes sine sensu sunt/ lz nerui sine sanguine existentes maxime sensitiui sunt. car. 6. col. 4. in lra. O.

Empedocles dixit animas componi ex omnibus principijs. car. 6. col. 4. in lra. O.
Ex naturali serie numerorum potest aliquis accipere plures series. car. 9. col. p. in lra. D.
Empedocles dixit q. quia cognitio fit per similitudinem: cu an. ma cognoscat omnia: oportet animam esse compositam ex omnibus. car. 15. col. p. in lra. A.
Ex notis oportet in cognitionem ignotorum deuenire. car. 19. col. 4. in lra. P.
Ex termino z fine specificatur operatio sicut sanatio z egrotatio. car. 24. col. 2. in lra. E.
Ex tribus causis intellectus non preualet phantasie. car. 49. col. 4. in lra. P.
Error illorum qui posuerunt intellectum agentem substantiam separatam: z q. differt fm substantiam ab intellectu possibili. car. 53. col. 2. in lra. S.
Empedocles opinabat qd omnia generata sunt a casu: non propter aliquem finem: sed fm q. contingit ex diuisione rerum per litem: z coniunctione per amicitiam. car. 54. col. p. in lra. L.
Error Platonis de intelligentia. car. 54. col. 3. in lra. C.
Eadem est potentia contrariorum sicut visus albi z nigri. car. 57. col. 4. in lra. Q.
Excellentia sensilium corrumpit sensum z animal. car. 62. col. 4. in lra. M.

¶ De lra. F.
Forma est tota essentia. car. 51. col. 3. in lra. M.
Falsitas opinionis illorum qui dixerunt q. intellectus est vis imaginatiua: vel aliqua preparatio in natura humana consequens corporis complexionem. vide car. 51. col. p. in lra. A.

¶ De lra. G.
Gustabile est humidum aqueum quod est potabile. car. 38. col. 3. in lra. K.
Gustus est alimenti: quo. s. discernitur alimentum vtum sit conueniens vel non. car. 61. col. 4. in lra. O.
Gustus necessario in animalibus ponitur: in quantum est tactus quidam alimenti: non necessario no in quantum est saporum discretiuus. car. 62. col. 4. in lra. P.

¶ De lra. H.
Heraclitus posuit vaporem qui est medius inter aerem z aquam principium reru. car. 6. col. 3. in lra. J.
Hippus de numero rudium dixit animam esse aquam. car. 6. col. 4. in lra. N.
Hoc mouet per hoc potest dupliciter intelligi. car. 12. col. 4. in lra. O.
Hec est differentia inter circulationem z alios motus: quia impossibile est in alijs motibus vnum z eundem motum rei terari super eandem quantitatem multotiens. car. 10. col. 2. in lra. F.

¶ De lra. J.
In omni probemio tria sunt necessaria. Primo reddere auditorem benivoluz: sicut ostendit do scientie vtilitatem. Secundo docilem premittendo ordinem ac distinctionem libri. Tertio attentum sicut attendendo difficultatem eius. car. 1. col. prima. in lra. D.
In diffinitione oportet non solum cognoscere principia essentialia: sed etiam accidentalia. car. 2. col. 2. in lra. F.
Intelligere quodammodo est proprium aie: quodammodo est coniuncti. car. 2. col. 3. in lra. L.
Intelligere non est per organum corporale: sed indiget organo corporali. car. 2. col. 3. in lra. M.
Inuenimus in anima diuersas potentias ad apprehensionem entium. s. intellectum/ scientiam/ opinionem/ z sensum. car. 5.

Tabula

car. 5. col. 3. in litera. L.
 In numeris sunt diuerse proportiones et infinite. car. 9. col. 2. in litera. F.
 Intelligentia habet actu principium et finem. car. 10. col. prima. in litera. D.
 Impossibile est vnus rei esse plures formas substantiales. car. 18. col. 2. in litera. D.
 Idem est materia vniri forme que materiam esse in actu. car. 19. col. prima. in litera. A.
 Intellectus noster possibilis est primum in ordine intelligibilium: fit autem actu per formam a phantasmatibus abstractam. car. 24. col. 2. in litera. F.
 Id cuius causa agitur dicitur dupliciter. car. 24. col. 4. in li. P.
 In vniuerso sursum et deorsum naturaliter distinguuntur. car. 25. col. 3. in litera. L.
 In omnibus que sunt secundum naturam est certus terminus et determinata ratio magnitudinis et augmenti. car. 26. col. prima. in litera. L.
 Inter tres operationes anime est quidam ordo. car. 27. col. 2. in litera. F.
 Ignorans dicitur dupliciter. vno modo secundum simplicem negationem. alio modo secundum primam dispositionem. car. 23. col. 3. in litera. J.
 Illa que in sui compositione habent actum bene dispositum: sunt bene sonora: sicut es et argentum: in quarum autem compositione aer non bene se habet non sunt bene sonora. car. 33. col. 3. in litera. L.
 Intelligibilia tantum non cadunt in phantasiam. car. 49. col. 2. in litera. E.
 Intellectus diuinus non est in potentia: sed est quodammodo intellectus omnium. car. 50. col. 3. in litera. K.
 Intellectus possibilis est quo hic homo formaliter intelligit. car. 51. col. prima. in litera. B.
 Impossibile est quod illud quo aliquid formaliter fit separatim ab eo secundum esse. car. 51. col. prima. in litera. B.
 In his que omnino sunt separata a materia idem est res: et quod quid est eius. car. 51. col. 4. in litera. O.
 Intellectus non cognoscit directe singularia: sed sensus vel imaginatio. car. 52. col. prima. in litera. D.
 Intellectus possibilis non est vnus in omnibus. car. 52. col. 2. in litera. S.
 Illud quod est in materia est intelligibile: sed in potentia tantum: quod vero est in intellectu est species intelligibilis secundum actum. car. 53. col. prima. in litera. A.
 In omni natura que est quandoque in potentia / quandoque in actu: oportet ponere aliquid quod est sicut materia in vno quoque genere: quod scilicet est in potentia ad omnia que sunt illius generis: et aliud quod est sicut causa agens et factiuum / quod ita se habet in faciendo: sicut ars ad materiam. car. 53. col. prima. in litera. L.
 Intellectus agens facit ipsa intelligibilia esse in actu: que prius erant in potentia per hoc quod abstractit ea a materia. car. 53. col. prima. in litera. D.
 Intellectus in actu consistit in ipso intelligere. car. 53. col. 3. in litera. M.
 In cognoscendo quod quid est / contingit esse deceptionem per accidens dupliciter ratione compositionis interuenientis. car. 55. col. prima. in litera. L.
 Iudicium sensus assimilatur speculationi intellectus. car. 55. col. 3. in litera. J.
 Intellectus mouetur aliquando ad fugiendum vel inuitandum ex sensibili presente: aliquando autem ex phantasmatibus: aut intelligibilibus que sunt in anima / ratiocinatur: et deliberat futura aut presentia tanquam si actu videret. car. 56. col. 2. in litera. E.
 Intellectus speculatiuus considerat aliquid verum esse vel falsum in vniuersali: quod est considerare simpliciter: intel-

ctus autem practicus applicando ad particulare operabile: quia operatio in particularibus est. car. 59. col. 2. in lra. F.
 Intellectus abstractit ea que sunt in sensibilibus non quidem intelligens ea esse separata / sed separatim vel seorsum ea intelligens. car. 56. col. 3. in litera. J.
 Irrationabile est vel quod est rationi contrarium: vel quod est naturam habere rationem et non habet. car. 57. col. 3. in lra. M.
 Intellectus apprehendit bonum secundum rationem vniuersale boni. car. 57. col. 4. in lra. Q.
 Iraa tristitia commouetur: et in delectationem finitur. car. 57. col. 4. in lra. Q.
 Irati puniendo delectantur. car. 57. col. 4. in lra. Q.
 Incontinentes qui habent rationem rectam non inheret rationi recte. car. 58. col. 3. in lra. M.
 Intellectus speculatiuus speculatur veritatem propter se ipsum practicus vero propter operationem. car. 59. col. prima. in lra. B.
 Ira habet aliquid rationis. car. 59. col. prima. in lra. D.
 In animalibus duplex est mouens / vnus immobile / et aliud mobile. car. 59. col. 4. in lra. O.
 Impossibile est aliquod corpus simplex esse corpus animalis. car. 61. col. 3. in lra. J.

C De lra.

Leucippus fuit socius Democriti. car. 4. col. 2. in lra. E.
 Lene est cuius vna pars non supereminet alteri. car. 34. col. 2. in litera. F.
 Lapis non est in anima sed species lapidis. car. 56. col. 4. in litera. Q.

C De litera. M.

Motus et operatio differunt: quia motus est actus imperfecti et operatio est actus perfecti. car. 8. col. 2. in litera. E.
 Motus augmenti et decrementi est secundum contraria loca. car. 20. col. 3. in lra. K.
 Manifestum est enim quod corpora nostra sortiuntur locum naturalem: sicut et motum naturalem ex natura elementi predominantis. car. 40. col. 2. in lra. H.
 Manifestum est quod corpora nostra nata sunt inmutari a qualitatibus elementorum: ut sentire eas. car. 40. col. 2. in lit. D.
 Manus est organum organorum: quare manus date sunt homini loco omnium organorum que data sunt alijs animalibus ad defensionem / vel impugnationem / vel cooperationem. car. 56. col. 4. in lra. Q.
 Motus processiuus secundum locum est propter aliquid imaginatum et desideratum. car. 58. col. prima. in lra. D.
 Mouentia duo esse videntur. scilicet appetitus et intellectus: ita tamen quod sub intellectu phantasia comprehendatur: que habet aliquid simile intellectui in quantum mouet ad absentiam sensibilem sicut intellectus. car. 58. col. 4. in lit. P.
 Multi homines pretermissa scientia intellectus sequuntur in suis motibus phantasiam: sicut illi qui non secundum rationem agunt: sed impetu mouentur ad aliquid agendum. car. 18. col. 4. in lra. P.
 Motus animalis componitur ex tactu et pulsu. car. 60. col. prima. in lra. A.
 Medium patitur et mouetur a sensibile: sensus autem a medio. car. 61. col. 4. in litera. Q.

C De litera. N.

Nullus dignatus est ponere solam terram: sed alij posuerunt ignem primum principium / alij aere / alij aquam: terra vero nullus: posuit / nisi qui posuit omnia elementa. car. 6. col. prima. in lra. B.
 Natura non mouet ad contraria loca. car. 20. col. 3. in lit. K.
 Nihil proprie nutritur nisi animatum: ignis autem videtur quidem per quandam similitudinem nutriri: non autem per

Tabula

pie nutritur. car. 26. col. 4. in lra. P.
Non simpliciter dicitur id quod est in potentia. car. 29. col. 4. in litera. N.
Natura spei indiuiduatur per mām. car. 51. col. 3. in lit. L.
Natura nihil facit frustra/ neq; deficit in necessarijs nisi in animalibus orbatīs et imperfectis: sicut sunt animalia mōstruosa: que quidem monstra animalibus accidunt preter intentionem nature ex corruptione alicuius principij in femine. car. 58. col. 2. in lra. F.
Natura facit membra propter aliquas operationes. car. 61. col. p. in litera. C.

De lra. O.

Omnis scientia bona est: et non solum bona verum etiam honorabilis: tamen in hoc vna scientia superexcellit a iam. car. p. col. p. in lra. D.
Omnis actus laudatur ex duobus/ ex obiecto et qualitate seu modo. car. p. col. 2. in litera. E.
Omnis forma que est in materia determinata/ nisi in sua definitione ponatur materia/ illa definitio est insufficientis. car. 3. col. 2. in lra. H.
Omnis existimauerunt animam esse id quod maxime motuum est. car. 5. col. 3. in lra. Q.
Omne q; mouetur/ mouetur dupliciter: quia vel scdm se/ vel fm alterum seu per accidens. car. 7. col. 3. in litera. L.
Operatio anime est actus perfectus/ motus est actus imperfectus. car. 13. col. p. in lra. A.
Os habet octo partes que non equaliter attribuuntur omnibus elementis. car. 15. col. pma. in litera. B.
Operationes anime scilicet sentire/ intelligere/ appetere/ moueri secundum locum: et augeri/ possunt dupliciter accipi. car. 16. col. 4. in litera. N.
Orthogoniorum quedam consistit ex omnibus lateribus equalibus: et vocatur quadratum/ siue tetragonisimum: qd̄dam autē non habet omnia latera equalia: in quo tñ que/ libet duo latera sibi opposita sunt equalia: et vocatur h̄ orthogonium altera parte longius. car. 20. col. j. in lra. B.
Omnis potētia dicitur ad actus p̄p̄m. car. 22. col. 3. in lra. J.
Odor consistit in sicco aere/ aliquantulum temperato. car. 36. col. 4. in litera. Q.
Oportet enim q; vox sit sonus quidam significans vel naturalem vel ad placitum. car. 36. col. pma. in litera. C.
Odor et sapor causantur ex determinata cōnexionē qualitatum elementarium. car. 36. col. 4. in litera. N.
Omne q; est in potentia ad aliquid et receptiuum eius caret eo ad quod est in potentia/ et cuius est receptiuum. car. 50. col. 2. in litera. H.
Opinio Auicenne de speciebus intelligibilibus et eius impugnatio. car. 51. col. 2. in litera. H.
Oportet enim ea que agunt adinuicem et patiuntur cōmunicare in materia. car. 52. col. 3. in litera. J.
Opio Platonis et antiquorū de aia. car. 52. col. 3. in lra. M.
Operationes intellectus sunt bine. car. 54. col. p. in lra. B.
Omnia que transcendunt sensibilia hec nota nobis non cognoscunt a nobis nisi p̄ negationē. car. 54. col. 4. in lra. Q.
Ordo naturalis est vt superior appetitus moueat inferiores: et si econuerso accidit/ hoc est preter ordinem naturalem. car. 60. col. 3. in litera. L.
Omnia elemēta. possunt esse organa sensus tactus preter terram. car. 62. col. 2. in litera. S.

De litera. P.

Passionum quedam videntur esse passiones anime tantum: sicut intelligentia et speculatio: quedam vero propter ipsam animam inesse videntur communiter animalibus: sicut delectatio et tristitia: sensus et phantasia. car. pma. col. 3. in litera. K.
Plato dicit animam ex principijs rerum compositam esse. car. 5. col. 2. in lra. E.

Plato posuit q; intelligibilia essent per se subsistentia et separata: et essent semper in actu: et essent causa cognitionis et esse: quod Aristo. tanq; inconueniens volens evitare contactus est ponere intellectum agentem. car. 5. col. 2. in lit. S.
Plato dixit ideas esse ex numeris scilicet ex vnitatem et dualitate que ponebat principia rerum. car. 5. in litera. J.
Plato posuit substantiam omnium rerum esse numerum. car. 8. col. 4. in litera. P.
Proprietates anime deducebat ex proprietatibus numerorum. car. 9. col. 2. in litera. E.
Partes dicuntur bene armonizate et ipsarum compositio vocatur armonia: quando sunt in inuicem simul posite et ordinatę: vt nullus effectus eiusdem generis ibi sit. car. 11. col. 3. in litera. M.
Positio Auicenne in lib. fontis tollitur. car. 18. col. 2. in litera. H.
Phantasia inuenitur indeterminata in animalibus imperfectis: in animalibus vero perfectis determinata. car. 21. col. 2. in litera. S.
Per se dupliciter dicitur. car. 29. col. 4. in litera. Q.
Pisces non respirant aerem: et ideo non habent proprium sonum qui sit vox. car. 35. col. 2. in litera. S.
Phosidem est quod lux: et inde venit phanos q; est apparitio/ vel illuminatio et phantasia. car. 49. col. 4. in lra. N.
Potentia anime que est actus alicuius organi/ conformatur illi organo sicut actus susceptibili. car. 50. col. 3. in lra. M.
Plato ponebat quidditates rerum esse separatas a singularibus quas dicebat ideas vel species. car. 51. col. pma. in litera. L.
Proprium obiectum intellectus est quidditas rei que non est separata a rebus. car. 32. col. pma. in litera. D.
Plato in alia parte corporis ponebat organum appetitiui: et in alia organum sensitui. car. 55. col. 3. in litera. L.
Plato non considerans modum abstractionis coactus fuit ponere mathematica et species separatas loco cuius ad predictam abstractionem faciendam Arist. posuit intellectum agentem. car. 56. col. 3. in litera. K.
Phantasmata sunt similitudines particularium/ intellecta etiam sunt vniuersalia ab indiuiduantibus additionibus abstracta. car. 57. col. 2. in litera. E.
Partes anime quō distinguuntur. car. 57. col. 3. in litera. J.
Potentie distinguuntur secundum rationes obiectorum. car. 57. col. 4. in litera. P.
Plato posuit anime esse subiecto distinctas. car. 58. col. 3. in litera. K.
Partes anime sunt plures q; ponant antiqui. car. 59. col. 2. in litera. H.
Phantasia apparitio quedam est. car. 60. col. p. in litera. C.
Peccata sunt monstra in natura. car. 60. col. 3. in litera. L.
Peccatum in actionibus accidit quando opinio in particulari operabili corrumpitur p̄ atiquam delectationem/ vel propter aliquam aliam passionem: que tamen vniuersalem opinionem non corrumpit. car. 60. col. 4. in litera. N.
Plante nullum habent sensum: quia habent multum de terrestri. car. 62. col. 3. in litera. J.
Per p̄uationem tactus necesse est animalia mori. car. 62. col. 4. in litera. M.

De litera. Q.

Quare scientia que est de rebus melioribus et honorabilioribus/ minus tamen certis dicitur melior q; illa que est de rebus minus honorabilibus magis tamen certis. car. j. col. 2. in litera. F.
Quando inuenimus aliqua duo differre fm aliquid manifestum: et fm aliud inmanifestum/ certum est q; fm id quod est manifestum venimus in notitiam illius q; est inmanifestum. car. 3. col. 4. in lra. P.
Quia magnes mouet ferrum: ideo dixit illam habere ani-

Tabula

man. car. 6. col. 2. in lra. f.
Quidam dixerunt qd lumen necessarium est ex parte ipsius coloris. car. 32. col. p^a. in lra. A.
Quare quedam lucida in tenebris videantur et non in lumine. car. 32. col. 2. in lra. B.
Quare distantia localis impedit visus. car. 32. col. 4. in lra. D.
Quidam soni inanimatorum assimilantur voci in tribus. car. 35. col. 2. in lra. S.
Quomodo conueniant vel non conueniant gustus et tactus. car. 38. col. p^a. in lra. A.
Quanto magis aliquis elongatur a primo agente/ tanto minus recipit de virtute et similitudine eius. car. 47. col. 3. in lra. K.
Quomodo intelligendum est naturalia et mathematica suas concernere materias. car. 57. col. 3. in lra. N.
Quod quid est carnis dupliciter discernitur. car. 51. col. 4. in lra. L.
Quid induxerit Aristo. ad ponendum intellectum agentes. car. 53. col. 2. in lra. E.
Quomodo intellectus possibilis est in potentia ad intelligibilia: et quomodo intelligibilia sunt in potentia respectu intellectus agentis. car. 57. col. 3. in lra. J.
Quauis appetere vel fugere vel sentire sint diuersi actus, tamen principium eorum est idem subiecto, h^o ratione differat. car. 55. col. 3. in lra. k.
Que sunt in rebus diuncta contingit vnum sine altero intelligi, et vere dummodo vnum eorum non sit in ratione alterius. car. 56. col. 2. in lra. B.
Quomodo intelligatur intellectus esse separabilem et non esse separabilem a corpore. car. 56. col. 3. in lra. L.
Quecuq; non sunt susceptiua specierum sine materia non habent sensum. car. 61. col. p^a. in lra. A.
De lra. R.
Ratio et intellectus non sunt diuerse partes anime, sed ipse intellectus dicitur ratio in quantum per inquisitionem quandam peruenit ad cognoscendum intelligibilem veritatem. car. 58. col. 3. in lra. J.
Ratio practica quedam est vniuersalis, et quedam particularis. car. 60. col. 4. in lra. N.
Radij egredientes a visu repercutiuntur a visibili/ vt Platonici posuerunt. car. 62. col. p^a. in lra. D.
De lra. S.
Scientie quedam sunt practice/ et quedam sunt speculative/ et bone et honorabiles. practice vero laudabiles sunt. car. 1. col. 2. in lra. E.
Subiectum semper cadit in definitione passionis. car. 3. col. p^a. in lra. L.
Si intellectus est circularis de necessitate intelligentia erit circularis. car. 10. col. p^a. in lra. L.
Sensus est particularium/ intellectus vero vniuersalium. car. 22. col. 3. in lra. k.
Secundum triplex esse distinguitur communiter anima. scilicet vegetabilis/ sensilis/ et rationalis. car. 22. col. 3. in lra. L.
Sapor consistit in humido aqueo aliquantulum digesto. car. 36. col. 4. in lra. P.
Secundum diuersitatem actuum distinguuntur potentie. car. 49. col. 3. in lra. M.
Sentire non est proprie pati. patitur enim aliquid a contrario. car. 50. col. p^a. in lra. D.
Species intelligibilis non est forma/ intellectus possibilis nisi secundum quod est intelligibilis actu. car. 51. col. p^a. in lra. L.
Species intelligibilis secundum quod est vnum/ cum intellectu possibili est abstracta a phantasmatibus. car. 51. col. p^a. in lra. D.

Sicut nix sunt separabiles a materia/ ita se habent ad intellectum. car. 52. col. p^a. in lra. L.
Species intelligibiles quibus intellectus possibilis fit in actu non sunt obiectum intellectus. car. 52. col. 2. in lra. f.
Species rei intellecte in actu/ est species ipsius intellectus et sic per ea seipsum intelligere potest. car. 52. col. 4. in lra. L.
Scientia secundum actum est idem rei scilicet secundum actum. car. 55. col. 2. in lra. E.
Sentire si dicatur motus est alia species motus ab ea de qua determinatum est/ in lib. phy. car. 55. col. 2. in lra. f.
Sensus exteriores sunt plures et vltimum ad quod terminantur in mutationes horum sensuum est vnum. car. 55. col. 4. in lra. Q.
Sine sensu homo non potest adiscere quasi de nouo acquirere scientiam, neque intelligere quas vtens scientia habita. car. 57. col. p^a. in lra. L.
Spes de bono et timor de malo pertinet ad irascibilem. car. 57. col. 4. in lra. Q.
Secunda mouentia non mouentur nisi in quantum participant primum. car. 57. col. 3. in lra. L.
Sensus tactus est ille sine quo nullus alius sensus esse potest. car. 60. col. 4. in lra. Q.
Sapor confert ad alimentum in quantum est sequela complexionis. car. 61. col. 4. in lra. D.
De lra. T.

Tota ratio diuisionis phie sumitur secundum definitionem/ et modum diffiniendi. car. 3. col. 3. in lra. k.
Thales fuit vnus de septem sapientibus. car. 6. col. 2. in lra. f.
Triplex inuenitur motus in operationibus anime, in quibusdam enim inuenitur proprie in quibusdam minus proprie, in quibusdam vero minime proprie. car. 12. col. 4. in lra. P.
Tribus modis aliquis abijcit veram opinionem. car. 49. col. p^a. in lra. A.
Tota pars intellectiua dicitur separata ex hoc quod h^o operatio nem suam sine organo. car. 53. col. 4. in lra. N.
De lra. U.

Vnitas est quod cognitio fit per similitudinem rei cognite in cognoscente. car. 5. col. p^a. in lra. A.
Viuentium tres sunt gradus. car. 20. col. 4. in lra. P.
Viuentia inferiora quorum actus est, anime habent duplex esse/ vnum quidem naturale in quo conueniunt cum alijs rebus materialibus, aliud autem immateriale in quo communicant cum substantijs superioribus aliquantulum. car. 22. col. 3. in lra. J.
Vniuersale potest accipi dupliciter. car. 29. col. 3. in lra. J.
Visus est spiritualior et subtilior iter omnes sensus. car. 31. col. 4. in lra. N.
Virtus coloris in agendo est imperfecta respectu virtutis luminis/ nam color nihil aliud est quam lux quedam quodam modo obscura ex admixtione corporis opaci. car. 32. col. p^a. in lra. L.
Veritas vel falsitas consistit in quadam adaequatione vel comparisonem vnus ad alterum. car. 51. col. p^a. in lra. B.
Volentes aliquid deliberare de agendis primo supponimus finem/ deinde procedimus per ordinem ad ingrediendum illa que sunt propter finem. car. 59. col. p^a. in lra. L.
Voluntas secundum quam mouet intellectus est quiddam appetitus. car. 59. col. p^a. in lra. D.
Vti alimento pertinet ad animam vegetabilem/ quam omnia animalia necesse est habere. car. 60. col. 4. in lra. P.
Viuentia generabilia habentia intellectum sunt tantum homines. car. 61. col. 2. in lra. f.

Aristotelis Stagyrice peripateticorum principis de Anima Textus libri primi.

Argir.

Am oem sciaz re esse bona arbitremur ac honorabile: et alia magis: ex eo tale esse putemus: quia vel exactior est: vel reus est earum que magis prestantes magisque sunt admirabiles:

Scientiam anime nimirum ob hec vtraque non iniuria ponendam in primis esse censemus.

Te. co. j

Honorum honorabilium notitiam opinantes: magis autem alteram altera: aut scilicet certitudines: aut ex eo quod meliorum quidem et mirabiliorum est: propter vtraque hec anime historiam rationaliter utique in primis ponemus.

De Dni Thome Aquinatis Almi ord. Predicatorum in primis Librum de anima Aristotelis clarissimi ac fidelissimi commentatoris preclarissima commentaria. Lectio. j.

Cap p

Sicut docet Philosophus in 11o de animalibus: in quolibet genere rerum necesse est prius considerare communia et seorsum: et postea propria unicuique illius generis: quem quidem modum Aristoteles servat in philosophia prima.

In metaphysica enim primo tractat et considerat communia entis in quantum ens: postea vero considerat propria unicuique entis. Cuius ratio est: quia nisi hoc fieret: idem diceretur frequenter. Rerum autem animatarum omnium quoddam genus est: et ideo in consideratione rerum animatarum oportet prius considerare ea que sunt communia omnibus animatis: postmodum vero illa que sunt propria cuius rei anime. Cuius autem omnibus rebus animatis est anima: in hunc modum omnia animata conveniunt. Ad tradendum igitur de rebus animatis sciam: necium fuit per tradere sciam de anima tanquam compositis eis. Aristoteles ergo volens tradere sciam de ipsis rebus animatis prius tradit sciam de anima: postmodum vero determinat de propriis singulis animatis in sequentibus libris. In tractatu autem de anima que habemus per manus: per ponit premissum: in quo facit tria que necia sunt in quolibet premissio. Quia enim facit premissum tria intendit: per. n. ut adiutorem reddat benivolentem. scilicet ut reddat docilem. tertio ut reddat attentum. Benivolentem quidem reddit ostendendo utilitatem scie: docilem premissio ordine et distinctionem tractatus: attentum attestando difficultatem tractatus. Que quidem tria Aristoteles facit in premissio huius tractatus. Prius enim ostendit dignitatem huius scie. scilicet non ordine huius tractatus: quod fit. s. et qualiter fit tractatum de anima. ibi. Inprimis autem. Tertio vero ostendit difficultatem huius scie. ibi. Quid autem et penitus difficillimorum etc. Circa primum duo facit. Primo enim ostendit dignitatem huius scie. scilicet non utilitatem eius. ibi. Videatur autem et ad veritatem etc. Circa primum sciendum est quod omnis scia bona est: et non solum bona verum etiam honorabilis. Nihilominus tamen una scia in se super excellit aliam. Quia autem omnis scia fit bona: per quod bonum rei est illud scilicet finem quod res habet esse perfectum: habet enim vnaqueque res querit et desiderat. Cuius igitur scia sit perfectio hominis in quantum homo: scia est bonum hominis. Inter bona autem quedam sunt laudabilia: illa scilicet que sunt utilia in ordine ad

Arist. i li rbe. ad Ale xandrū. et 3o li. rethor. c. 14.

D

finem aliquem. laudamus. n. bonum equum: quia bene currit: quedam vero sunt etiam honorabilia: illa scilicet que sunt propter seipsa honoramus. n. fines. In scientiis autem quedam sunt practice: et quedam speculative: et hec differunt: quia practice sunt propter opus: speculative autem propter seipsas. Et ideo scie speculative et bone sunt et honorabiles sunt: practice vero laudabiles tantum. Omnis ergo scientia speculativa bona est et honorabilis. Sed et in ipsis scientiis speculativis invenitur gradus quantum ad bonitatem et honorabilitatem. Scientia namque omnis ex actu laudatur: omnis autem actus laudatur ex duobus: ex obiecto: et qualitate seu modo: sicut edificare est melius quam facere lectum: quia obiectum edificationis est melius lecto. In eodem autem respectu eiusdem rei ipsa qualitas gradus quendam facit: quia quanto modus edificii est melior: tanto melius est edificium. Sic ergo si consideret scia seu actus eius ex obiecto: per quod illa scia est nobilior que est meliorum et honorabiliorum. Si vero consideret ex qualitate seu modo: scilicet scientia illa est nobilior quam est certior. Sic ergo una scia magis nobilior altera: aut quia est meliorum et honorabiliorum: aut quia est magis certa. Sed hoc est in quibusdam scientiis diversum: quia alique sunt magis certe aliis: et tamen sunt de rebus minoribus honorabilibus: alie vero sunt de rebus maioribus honorabilibus: et tamen sunt minoribus certe. Nihilominus tamen illa est melior quam de rebus minoribus et honorabilibus est. Cuius ratio est: quia sicut dicit Philosophus in libro 11o de animalibus. Magis concupiscimus scire modicum de rebus honorabilibus et altissimus: etiam si topice et probabiliter illud sciamus quam scire multum et per certitudinem de rebus minoribus nobilibus. Hoc enim habet nobilitatem ex se et ex sua substantia: illud vero ex modo et ex qualitate.

Arif. i p li. magnoz moraliz ca. p z scdo.

f

Uel p li b d pri b aialiū ca. 5.

hec autem scia. s. de anima vtrumque habet: quia et certa est: hoc enim quilibet experit in seipso quod scilicet habeat animam: et quod anima vivificet. Et quia est nobilior: anima enim est nobilior inter inferiores creaturas. Et hoc est quod dicit. Nos opinantes notitia scilicet scientiam speculativam omnium esse honorabiliorum. scilicet de numero bonorum et honorabiliorum. scilicet altera scia est magis bona et honorabilis altera dupliciter: aut quia est magis certa: ut dictum est. vbi dicitur scilicet certitudinem: aut ex eo quod meliorum illorum scilicet que sunt in sua natura bona et mirabiliorum scilicet illorum quorum causa ignoratur propter vtraque scilicet anime historiam. Et dicitur historiam. quia in quadam summa tractat de anima non perveniendo ad finale inquisitionem omnium que pertinent ad ipsam animam in hoc tractatu. hoc enim est de ratione historie in primis hoc si accipiatur quantum ad totam sciam naturalem: non dicitur ordinem: sed dignitatem. Si vero ad sciam de rebus animatis transierit in primis dicitur ordinem. Consequenter cum dicit.

ma scia p se pfectior aimp fectior altera etc.

videtur autem et ad veritatem omnem cognitio ipsi multum proficere: maxime autem ad naturam. Est enim tanquam principium animalium.

Videatur autem et ad veritatem omnem cognitio ipsi multum proficere: maxime autem ad naturam. Est enim tanquam principium animalium.

Reddit auditorem benivolentem ex utilitate huius scientie dicens: quod cognitio de anima videtur multum proficere ad omnem veritatem que traditur in aliis scientiis. Ad omnes enim partes philosophie insignes dat occasiones: quia si ad philosophiam primam attendamus non possumus devenire in cognitionem divinarum et altissimarum causarum: nisi per ea que ex virtute intellectus possibilis acquirimus. Si enim natura intellectus possibilis esset nobis ignota non possemus scire ordinem substantiarum separatarum: sicut dicit Commentator super 11o metaphysice. Si vero attendatur quantum ad morale: non possumus perfecte ad scientiam morale pervenire: nisi sciamus potentias anime. Et inde est quod Philosophus in ethicis attribuit quasi libet virtutes diversis potentis anime. Ad naturalem vero utilis est: quia magna pars naturalium est habitus

Argir.

Te. co. 2.

b

Ondit utilitate

Li p fi.

S. Tho. sup aia

3

aiam: et ipsa aia est fons et p^m oia motus in reb⁹ aiatia. Est enim aia tanq^m p^m aialiu: ly | tanq^m non ponitur similitudine, sed expressiue. Consequenter cum dicit.

Argir.

penit ordinem
procedendi ut
doulas nos fa
iat.

Te. co.

3.

Atq³ p^ospicere cog^oscereq³ naturá eius et sub stántia q^orimus: deinde ea q^o circa ipsas accidit: quoz q^odá affect⁹ ipsi⁹ eē pprii: q^odá aialib⁹ et per ipsam inesse: competereq³ videntur.

Oñdit ordinē.

k

Argir.

difficiliū eūz
hanc de aia et
opendit. ut nos
fūmli maximā,
cam aridiano,
attentionem ff
tara cogit. et
fir et decileone
hāt. obicilio em
elle. q^o agento
vult audire. li
ca. repam. Dim
p^m n. r. r. r. r.

Ingrimus aut⁹ cōsiderare et cognoscere nāz ipsius et subam: postea quecūq³ accidit circa ipsam. Quoz alie pprie passiōes vident⁹: alie aut⁹ pp ipsam cōes et animalibus inesse.

Oñdit ordinem huius tractatus dices: q^o intēdimus cō siderare per signa. s. et cognoscere per demonstrationem: scz quid sit anima seu nām ipsius et subam | et postea quecūq³ accidit circa ipsam. s. i. passiōes eius. Et in hoc ē que das diuersitas: quia quedam vident⁹ passiōes aie tm̄: sicut intelligentia et speculatio: quedas vō pp ipsam aiam inesse videntur cōiter aialibus: sicut delectatio et tristitia: sensus et phantasia. Consequenter cum dicit.

Alex. n. oī ex pte: atq³ oīno difficiliū ē fidem aliq³ d^o ipa tadē accipe. Nā cū hec q^ostio cōis sit et cū alijs reb⁹ cōplurib⁹: d^o suba dico et qd ē: vn⁹ cuiusq³ fortasse mod⁹: vna via q^odá eē v^o q^o cognoscere qd nā sit vnaqueq³ possum⁹ rerū: quaz subaz p^ocipere volum⁹: et p^oinde atq³ mod⁹ vnus est isce: q^o pprii rerū demōstratur affectus. Quapp q^oredū ē: quenā sit illa via: q^o ille mod⁹ vnus: q^o rerū sube p^ocipi possūt. Qd si nō vnus qdā atq³ cōis sit ille mod⁹. Lōge difficilior ipsa ptractatio sit. Oportebit. n. de vnāquaq³ rez accipe: q^o ad vnāquaq³ mod⁹ accommodabit. Si vō pateat illū demōstratio nē vl⁹ diuisionē vl⁹ et quēdā aliū modū: eē cōplures insup difficultates erroresq³ emergūt: i ijs exgrendis e qb⁹ vnus cuiusq³ p^oficiēda ē diffinitio. Aliaz nāq³ rez alia pncipia sūt vt nūeroz supficiētiq³. P^orimus aut⁹ fortasse necessariū ē diuidere atq³ accipe i q^o nā generuz collocetur: q^o sit aia: vtrū sit suba: an i q^olita: tervel in quātitate: vcl in alio qdā p^odicamēto rū gūe: collocetur. Deinde puestigandum est vtrū eoz subeat rōnez q^o potentia sunt: an potius qdaz sit actus. Nō. n. paz iteresse v^o. Cōsiderādū ē p^oterea: si p^otibilis sit necne. Et vtz eiusdē sit aia spēi oīs an nō. Si aut⁹ si filis spēi: vtrum spēi tm̄ an etiā gūe differat. Nūc eni ii q^o dicunt atq³ q^orun de aia: de humana tm̄ q^o rere pscrutariq³ vident⁹. Et cauēdū ē ne nos p^otereat: vtrū vna sit eius rō vt aialis: an vnus cuiusq³ sit alia rō: vt equi: canis: hois: aut dei. Aial aut⁹ vniuersale: aut nihil ē: aut posteri⁹ ē: et qcqd itidem aliud cōiter predicatur.

Te. 2. 4

Oīno aut⁹ et penitus difficillimoz est accipe aliquam fidem de ipsa: cum. n. sit questio cōis

multis alijs: dico aut⁹ eas q^o est circa subam: et eam que qd est: fortassis alicui videbit⁹ vna q^o dā methodus esse de oibus de qbus volum⁹ cognoscere subam: sicut et eoz que sunt fm accidēs pprioz demonstrationē. Quare qren dū vtiq³ erit methodū istā. Si aut⁹ non est vna quedam et cōis methodus de eo qd quide est: amplius difficilior est negociari. Oportebit enim accipe circa vnūq³ q^o modus. Si aut⁹ manifestū sit. vtrū demonstratio aliqua sit: aut diuisionē: aut etiā aliqua alia methodus: adhuc multas hz dubitationes et errores: ex qb⁹ opz querere. Alia. n. alioz pncipia: sicut numero rū et planoz. P^orimū aut⁹ fortassis necessarium est diuidere in quo generū: et qd sit. dico autez vtrum hoc aliquid et suba sit: aut qualitas: aut quātitas: aut etiā qdā aliud diuioz p^odicamentoz. Adhuc aut⁹ vtrū eoz que in potentia sunt: an magis endelechia qdā sit: differt enim nō aliquid parū. Considerandū aut⁹ et si partibilis sit: aut impartibilis: et vtrum sit filis spēi oīs aia: an non. Si aut⁹ non similis spēi: vtrum specie differant: aut genere. Nūc qdem. n. dicentes et querentes de aia: de humana solū vident⁹ intendere. Formidādum aut⁹ quatenus non lateat vtrū vna rō ipsi⁹ est sicut aialis: aut fm vnūq³ q^o altera: vt equi: canis: hois: aut dei: aial autem vl⁹: aut nihil est: aut posterius. Sill⁹ autem et si aliq³ cōe aliud predicetur.

n

Te. 2. 5

Te. 2. 6

Te. 2. 7

Te. 2. 8

Oñdit difficultatē hui⁹ tractatus. Et h^o quantum ad duo. P^orimo q^ostū ad cognoscendū subam aie. Scdo q^ostū ad cognoscendū accūtia seu pprias passiōes. ibi | Dubitationez aut⁹ zē. Quantum autem ad p^omū oñdit duplicē difficultatē. Et p^omo q^ostū ad modū diffiniēdi ipsam. Scdo q^ostū ad ea que intrāt diffōnem. ibi | P^orimū aut⁹ fortassis zē. Dicit ergo q^ouis sit vtilis scia de aiatū difficile est scire de anima quid est: et hec difficultas est in qualibet re: cum sit vna cōis q^ostio anime et multis alijs circa subaz eoz: et circa qd qd est. Est q^o p^oma difficultas: q^o nos nescimus p^o quā viā procedendū sit ad diffōnem: q^o qdā dicunt q^o demōstrādo: qdā q^o diuidendo: qdā vō q^o coponēdo. Aristo. autem voluit q^o cōplurē ponendo. Scda difficultas est de his q^o ponūtur in diffōne. Diffō. n. notificat essentiam rei: que nō pōt sciri nisi sciatur p^o n^o: sed diuersorum sunt diuersa p^o n^o: et ideo difficile est scire ex qbus simantur p^o n^o. Illa q^o que ingerunt difficultatē p^o nentibus et ingreditib⁹ diffōne reducunt ad tria: quoz p^omu est circa subam aie. 2° circa ptes ei⁹. 3° circa adiutoriaz qd neciūm est in diffōnibus ex accūtib⁹ aie. Circa subaz ē dubitatio de gūe. Hoc enim p^o q^orimus in diffōne cuiuslibz rei vt. s. sciam⁹ genus. Et ideo q^oredūm est in quo gūe sit ponenda aia. vtrū. s. in genere substantie vl⁹ in quāto: vel in qualitate. Et nō solum est accipe genus supremum: sed propinquum. Neq³. n. q^o hōsem diffinimus subam accipimus: sed aial. Et si aia inuenit⁹ in gūe sube: adhuc cum vnūq³ q^o genus dicat dupl⁹: hoc quidē potentia: hoc autē actus: querendū erit vtrū sit potentia vel actus. Itē q^o subaz qdā sunt cōpositē: qdaz simplices: querendū erit vtrū aia sit cōposita: an simplex: et vtrum partibilis vel impartibilis. Est etiam q^o vtrum

Oñdit difficultatem.

a

man q^opli
muy dubit
ad cognitiō
ne z dubi
fūz. ut
spe phi. 4.
inquit.

A

utrum sit vni⁹ sp⁹ ois aia ad oem aiam aut no. Et si non sit vnius sp⁹: adhuc est qstio vtru differat etiam g⁹ne vel non. Itz adhuc dubitatio est circa ea q⁹ p⁹ticipant diffone. Que da. n. diffiniunt vt genus: qda no vt sp⁹s. Et io v⁹ esse qd: vtrum diffinitio aie sit sic g⁹nis: aut sic sp⁹i sp⁹alissime. Nam aliqui q⁹retes de aia vident itedere solu de aia humana. Et qa apud antiquos Phos erat duplex opinio de aia. Plato/ nici. n. q⁹ ponebant vlia sepata. s. q⁹ essent for⁹ z idee: z erant cause reb⁹ p⁹ticularib⁹ cognitiois z esse: volebat q⁹ eet que/ dam aia separata p⁹ se que esset causa z idea aiabus particu/ laribus: z q⁹ q⁹q⁹ iuenitur in eis derivat ab illa. Nales at Ph⁹i volebant q⁹ non essent sube vlis nisi p⁹ticulares an: z q⁹ vlia nihil sint in rez na. Et pp hoc est qd. vtru sit queren/ da solu vna cois ro aieticut dicebant Platonici: vel huius/ vel illius aie: sicut dicebant nales. s. vt aie equi: vel homi/ nis: aut dei. Et dicit⁹ dei sqa credebant corpora celestia esse deos: z dicebant ea esse animata. Arist. aut vult q⁹ queratur ratio vtriusq⁹: z cois aierz cuiuslibet sp⁹i. Qz aut circa hoc dicit: aial autem v⁹re: aut nihil est: aut posterius: sciendum e q⁹ de animali vli possumus loqui duplr: qz aut fm q⁹ e v⁹re: qd. s. est vnum in multis aut de multis: aut fm q⁹ est aial: z hoc vel ledm q⁹ est in rerum na: vel fm q⁹ est in intellectu. Sedm aut q⁹ est i reru na: Plato voluit aial v⁹re aliquid eet esse pus p⁹ticulari: quia vt dictum est posuit vlia separata z ideas. Arist. autem vult q⁹ vt sic nihil est in rerum natu/ ra. Et si aliquid est: dixit illud esse posterius. Si autem acci/ piamus nam aialis non fm q⁹ subiacet intentioni vltatis sic aliquid est z prius: sicut quod est in potentia pus est q⁹ id quod est in actu. C⁹onsequenter cum dicit.

B

Preterea si n⁹ p⁹tes sint aie: s⁹ p⁹tes: vtz aiam tota: aut ptes q⁹re prius oporteat. Difficile aut est id qd⁹q⁹ determinare: qna inq⁹ ptes a qb⁹ diuerse sint. Et vtru ipsas ptes an ipsaru ptiu opones pus q⁹re pscrutari oporteat ceu itelligere: aut itellectiuu: z sentire aut sensitiu: u: z eode mo d ceteris. Qd si opones sint ex grede pus: rursus pfecto qspiaz dubitabit: si obta hoz pus sint ingrenda: vt sensibile pus q⁹ sensitiuu: z itelligibile: q⁹ intellectiuum.

uni p⁹ sata... p⁹it multu... p⁹ q⁹ s. s. ho. aut. i. in no... p⁹ q⁹ s. s. ho. et applicat... ar. z. ad z. eius q⁹ s. Logo. s. docto. y. in Argir. telligenti h⁹ lino. e lo. ois. cita. tis.

C

Amplius aut z si non multe aie: s⁹ ptes: vtru opz q⁹re prius tota aiam: aut ptes. C⁹ Difficile aut z haz determinare qles apte nate sint altere abinuice esse. Et vtru ptes opz querere prius: aut opa ipsaru: vt itelligere: aut itelle/ ctiuu: z sentire aut sensitiuum. Silr aut z in alijs. Si aut opa prius: iteruz vtiq⁹ dubitabit aliq⁹: si obiecta hoz prius queredu: sicut sen/ sibile sensitiuo: z itelligibile intellectiuo.

Ex. co.

2.

Ex. co.

10.

D

Tangit difficultates que emergut circa potentias anime. In aia. n. sunt ptes potentiales. s. itellectiuu/ sensitiuu/ z ve/ getatiuu. Est q⁹ questio vtru be sint diuerse aie: sicut Plato/ nici volebant: z et ponebant: an sint ptes potetiales aie. Et si sint ptes potetiales aie: qritur et vtru p⁹ debeamus q⁹re potentias ipsas q⁹ actus: aut pmo actus q⁹ potetias: vt intel/ ligere ante itellectum: z sentire qd est actus: an sensitiuuz qd est potentia z silr in alijs potentijs z actibus. Et si p⁹ de/ benius querere actus q⁹ potentias: adhuc erit qstio vtrum sint prius querenda obiecta hoz actu q⁹ potentie: vt puta prius debeat queri sensibile q⁹ sensitiuum: aut itelligibile q⁹ intellectiuum. C⁹onsequenter cum dicit.

Argir.

No solu aut ipsius qd est cognitio pferre v⁹ Platonicis triplicem finem esse aiaz cui⁹ pncipatum, id est tonem in capite, sicut in corpore posuit: duas q⁹ separare solent iram cupiditatem, quas bonis sine die clausit: iram in pedore, cupiditatem subter/ precordia locauit.

ad pspiciendas eoz causas accntiuz: que p se substatijs: insunt vt i mathematicis pferat qd e rectu z qd curuu: v⁹ qd linea: qd supficies ad cogscedu q⁹ rectis trianguli sunt eqles: na ipm qd est: ois e pncipiuz demostratiouis: s⁹ ecou/ so et accntia magna afferut opem ad illud pci/ piendu. Na cu p imaginatione de accntibus: aut oib⁹: aut plibus redder possum⁹: tu aliqd et de suba dicere poterimus optie. Quare p⁹ eas ois diffones differedi mo vaneq⁹ dictas z assignatas esse: quibus no fit: vt accntia pci/ piant: aut de ipsis p⁹ictura facilis habeatur.

2

Ex. co. 11.

f

5

Argir.

D

Ex. co 12.

Vide aut no solu qd⁹dest cognoscere vtile esse ad cognoscendas causas accntium in sub/ statiis: sicut in mathematicis qd rectu z quid obliquu: z qd linea: z qd planu: ad cognoscen/ du q⁹ rectis trianguli anguli sut eqles: s⁹ ecotra/ rio accntia pferut magna parte ad cognoscen/ dum qd⁹dest. Cum enim habeamus tradere fm ph⁹atias de accntibus: aut oib⁹: aut plu/ ribus: tunc z de substatia habebimus dicere aliqd optime. Ois enim demostratiouis prin/ cipiuz est qd⁹dest. Quare fm quascuq⁹ diffini/ tiones non ptingit accidentia cognoscere: sed neq⁹ coniecturari de ipsis facile: manifestum est q⁹ dialectice dicte sunt z vane omnes.

Ponit difficultates que emergut q⁹ru ad illa q⁹ sunt i adu/ toriu diffonis aie: qa in diffone opz no solu cogscere p⁹n⁹ e⁹en/ tialia: s⁹ et accntialia. Si eni recte diffinirent: z possent cog/ sci p⁹n⁹ essentialia: diffio no idigeret accntib⁹. S⁹ qz p⁹n⁹ essen/ tialia rerum sunt nobis ignota: ideo opz q⁹ vtamur differen/ tija accidentalibus in designatione essentialiuz: bipes enim non est essentialis: sed ponitur in designatione eentialis. Et per eas. s. p⁹ofias accntales puenimus in cognitione essen/ tialium. Et ideo difficile est: quia opz nos cognoscere qd⁹dest est aia ad cognoscendu facilius accntia aie: sicut in mathe/ maticis valde vtile est p⁹accipere qd⁹quiderat esse recti z curui z plani ad cognoscendu quod rectis trianguli angu/ li sint eqles. Ecouer so etiā accntia si p⁹accipiantur: multum cōferut ad significadu quod⁹derat ee: vt dictum est. Si q⁹ ergo assignet diffone per qua no deueniat in cognē accide/ tium rei diffinitio: illa diffinitio non est realis: sed remota z dialectica. Sed illa diffinitio p qua deuenit in cognitionem accntium est realis z ex proprijs z essentialibus rei.

Est etiam de affectibus aie dubitatio: vtrum oes cōmunes sint cu eo qd⁹ habet animam: an sit z ipsius anime proprius aliquis.

Dubitatiōem autē habent z passiones ani/ me vrru sint omnes cōes z habentis: an sit ali/ qua z anime propria ipsius. Lec. ii.

Postq⁹ Phs ostendit difficultatem que est in scientia de aia ex parte sube. z qd⁹dest aie: hic conse/ quenter ostendit difficultate que est ex parte passionu z ac/ cidentiu aie. Et circa hoc duo facit. Primo mouet dubita/ tionem circa passiones anime: z soluit eas. Secdo ex hmoi/ solutione ostendit q⁹ cognitio de anima pertinet ad Phm/ nalem seu ad phisicuz. ibi. Et propter hoc igitur iam phy/ sici zc. Dicit ergo primo q⁹ dubitatio est circa passiones

S. Tho. supra 2

3
Argir.

anime & opationes: utrum. s. eent aie pprie sine cōicatione corpis: vt Platoni videbat: vel nulla sit propria aie: sed oēs sint cōmunes corpus & cōpositi. Deinde cum dicit.

Hoc. n. ipsum accipere qdē necessariū est: nō tñ accipi facile potest. Atq; plurimi sūt: quo/ rū sine corpe nullū aut ager: aut pati vī: vt ira sci: p̄fidere: cuperz oīno sentire. Maxime aut ipsuz intelligere pprio sile est. Qd si hoc etiā imaginatio sit qdaz: aut sine imaginatiōe non sit: nec istud esse sine corpore potest.

Hoc. n. accipere quidē necessariū est: nō autē leue. Videf aut plurimoz qdē nullū sine cor/ pore pati: neq; facerz vt irasci p̄fidere deside/ rare: z oīno sentire: maxime aut assimilaf pro/ prio intelligere. Si autē z hoc phātafia que/ dam: aut non sine phantasia: non continget vtiq; meq; hoc sine corpore esse.

Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit difficultatem hū questionis, 2° No necessitatem. ibi. Siquidē igitur est ali/ quid. Dicit ergo primo: q accipe hoc. s. vtruz passiones z opationes aie sint cōes vel pprie: est necessarium: z non est leue: sed valde difficile. Et q sit difficile ostendit dicens: q cā difficultatis est: quia in apparenti videf q multe passio/ nes sint cōes: z non sit pati sine corpore: vtputa irasci: z sen/ tire: z hū. quoz nihil patif aia sine corpore. Sed si aliqua operatio esset ppria anime: appareret hoc de operatione i/ tellectus. Intelligere enim que est opatio intellus maxie vi/ det ppriū esse anime. Si qz tñ recte consideret non videf ppriū aie intelligere. Cum enim intelligere vī sit phanta/ sia vt Platonicī ponebāt: aut non sit sine phantasia: fuerunt enim qdam (sicut antiq nāles) q dicebant q intellectus non differabat a sensu: z si hoc eēt: tunc intellectus in nullo dif/ ferret a phantasia: z iō Platonicī moti sunt ad ponendum intellectum esse phantasia. Cū g phantasia idigeat corpe dicebant q intelligere non est ppriū aie: sed cōe aie: z cor/ poi. Si autē def q intellectus non sit phantasia: nihilomi/ nus tamen non est intelligere sine phantasia. Restat igit q intelligere non est propriū anime: cuz phantasia indigeat corpore. Non g cōtingit hoc. s. intelligere esse sine corpore.

Le. 11.

Quantū autē hoc Arist. satis apte manifestet in 3° hui⁹: nihilominus tñ quantuz ad hoc aliqd exponemus. Nā in/ telligere quodammodo est ppriū aie: quodamō est cōiū/ cti. Sciēdum est igit q aliq opatio aie aut passio est q idi/ get corpe: sic instro z sicut obto: sic videf idiget corpe: sicut obto: quia color q est obto visus est in corpore. Itē sicut in/ strumento: qz visio z si sit ab aia. non est tñ nisi p organū vi/ sus. s. pupillā que est vt instm: z sic videre non est aie tñ: sed etiā organi. Aliq aut opatio est que idiget corpore. non tñ sicut instro: sed sicut obto tñ. Intelligere. n. non est per organū corporale: s. indiget obto corporali. Sicut. n. Phā/ oicit in 3° huiusib nō phantasmata se hñt ad intellectū: sic colores ad visum. Colores autem se hñt ad visuz: sic obta: phantasmata g se hñt ad intellm sic obta. Cū aut phāasma/ ta nō sint sine corpe: vī q intelligere nō est sine corpe: ita tñ q sit sic obm z nō sic instz. Et ex h duo sequim. Unū est q intelligere ē ppa opatio aiez nō indiget corpe nisi vt obto tñ: vī dcm est: videre at z alie opatiōes z passiones nō sunt aie tñ: s. p̄fici. Aliud ē q illd qd hz opationem p se: hz ēt esse z substantiā per se: z illud qd nō hz opationem per se non hz esse per se. Et ideo intellectus est forma subsistens: alie potentie sunt forme in mā. Et in hoc erat difficultas hū qōis: quia. s. oēs passiones anime fm apparentiam vi/ dentur esse cōiuncti. Cōsequenter cum dicit.

Le. 12
Tex. cō.
30.

7
Argir.

Si igit opationū aie: vel affectuum aliquis pprius sit ipfius: fieri pōt vt ipsa aia separet. Sin vō nullus sit ei⁹ pprius: nō separabilis ē: s. ē de ipsa p̄inde atq; d recto: cui multa qdē vt rectū est cōpetūt: veluti pūcto pilā eneā tā gere: nō tñ ipz vnq; separatū tāget. Est. n. iſe/ parabile qpper: cū semp aliquo cū corpore sit.

Tex. cō.
13.

Siquidē igit est aliqd aie opey aut passionuz ppriū: cōtinget vtiq; ipsam separi. Si vō nul/ lū ē ppriū ipfius: nō vtiq; erit sepabilis: s. sic recto inquantuz rectū multa accidūt: vt tāge/ re eneā spheram fm pūctum: non tñ tanget ab hoc separatum rectum: Inseparabile enim siqdem semper cum quodam corpore est.

Assignat causam necessitatis hui⁹ qōis: q. s. ex h habet vñū q oēs maxie seire desiderāt circa aiam: vtrū. s. cōtingat aiam separari dicēs: q si ptingat aliquā ppriam opationez: aut passionē aie eē: vtiq; ptinget ipsaz aiam separari a corpe qz (vt dcm est) qd hz opationē p se: hz ēt esse z substantiāz p se. Si vō nō esset aliqua ppria opatio seu passio aie: eadez ratione non cōtingeret ipsaz aiam separi a corpore: sed erit de anima: sicut de recto. Lz. n. multa accidāt recto inquantū rectum. s. tangere eneā spheram fm punctum: nō tñ acci/ dit ei nisi in materia: nō eni tangit rectū in pūcto eneā spheram nisi in mā. Sic erit de anima si non habz ppriam ope/ rationem: q licet ei multa accidant: non tamen accidunt ei nisi in materia. Cōsequenter cum dicit.

Vident aut z oēs affectus aie cū corpe esse: ira: māsueto: timor: misericordia: cōfidentia: gaudiū: odiū dñiq; atq; amor. Nā vna cū his ipfuz corpus aliqd patif. Qd qdes ita esse ex eo patet. Interdū. n. nō irascunt neq; timēt: tñ si se vehemētes ipfis māifeste ve cāe offerāt. Interdū a puis qbusdā mouēt atq; exiguis: si feruet p̄citurq; corpe: z p̄ide se hz atq; cū af/ ficit ira. Hoc magis ex eo p̄y: qz nōnulli nulla re penū⁹ accite: q qdē possit terrere: nulloq; i/ minēte piculo: vt hi q metuūt: p̄turbāt ac affi/ ciūt timore. Que si ita sint: p̄z affect⁹ rōnes eē māles. Quare z diffōnes ipsoy sūt tales. Ira sci nāq; motus qdam talis est corpis: aut par/ tis: aut potentie: ab hoc: huius gratia.

Tex. cō.
14.

Vident aut z aie passiones oēs eē cū corpore ira: māsueto: timor: misericordia: cōfiden/ tia: adhuc gaudium: z amare z odire. Simul enī patif aliqd corpe. Indicat at h aliqñ qdē duris z manifestis passionib⁹ p̄cidētib⁹ nihil exacerbari: aut timere. Aliqñ z a puis z debi/ lib⁹ mouerit: cū accendat corpus. z sic se hēat sicut cum irascit. Adhuc aut magis hoc mani/ festū: Nullo. n. terribili imminente in passionib⁹ sūt his aliqui timentes. Si aut sic hz: manife/ stū qm passiones rōnes in mā sūt. Quare ter/ mini tales: vt irasci: motus qdem talis corpis: aut partis: aut potētie: ab hoc: z gratia hmoi.

Tex. cō.
15.

Manifestat

A Manifestat illud qd supra supposuerat: q. s. qdam passio-
nes anime sunt pincti z no aie tm. Manifestat autez h ex
vno qd consistit ex duobus. Cuius ratio talis est. De ad qd
operatur coplexio corporis non est aie tm sed etiaz corporis:
sed complexio corporis operat ad oes passiones aie: vtu
ta ad irā/māsfuetudinē/timorē/psidētiā/mīaz: z hō. vī s aie
passiōes oēs eē cū corpe. Et q ad hō passiōes opef coplexio
corpis pbat duplr. pmo sic. Quia nos videm q aliqñ sup
ueniūt dure z manifeste passiones: z hō nō puocat meqz ti-
met: s; si accēdat ex furore seu ex cōplone corp^a valde par-
tis z debilibus mouet: z sic se hō sic cū irascit. Scdo pro-
bat dicēs. Adhuc fit magis manifestū q ad hō passiōes ope-
tur cōplo corpis. Videm^o. n. q et si nullū imineat piculum
fūt i aliqb^o passiōes silēs his passiōib^o q sūt circa aiaz: vt
puta melici frequēter si nullū periculū imineat: ex ipsa cō-
plexione inordinata fiunt timentes. Ergo qa sic se hō. s. q
cōplexio opef ad passiōes hō: manifestū est q hō passiones
sunt rōnes in mā. i. hōtes esse in mā. Et pp hoc termini
tales. i. diffōnes harum passiōnū non assignant sine mā: sic
si diffiniat ira, dicet q est motus talis corporis siue cordis
aut ptis: aut potētie. Et h dicit qstū ab sūbam seu causam
mālem] ab h] quātum ad cām efficiētē] qra huius] quā-
tum ad cām finalem. Cōsequenter cū dicit.

Argir. Cōcirco naturalis est de anima: vel omni: vt
tali considerare.

C Et ppter hoc igit iam phisici est considera-
re de aiaz: aut omni: aut huiusmodi.

C Concludit ex his que dicta sunt q psideratio de aia perti-
net ad nālem. Et hoc ex modo diffiniendi pcludit. Et ideo
hic duo facit. Primo pbat ppositum. Scdo insistit circa dif-
fōnes. ibi] Differenter aut diffiniēt zē. Probat autem pro-
positum hoc modo. Opationes aie z passiōes sunt opera-
tiones corporis z passiōes vt ostensum est. Ois autē pas-
sio cum diffinitur opz q habeat in sui diffōne illud cuius est
passio. nam subiectum semp cadit in diffinitione passiōis. Si
ergo passiōes hō non sunt tm anime: s; etiā corporis: de ne-
cessitate opz q in diffōne ipsaz ponat corpus: sed omne in
quo est corpus seu mā ptinet ad nālem. ergo z passiōes hō
pertinent ad nālem. Sed cuius est psiderare passiōes: eius
est psiderare subiectum ipsaz. Et ideo iā phisici est confide-
rare de aiaz] aut omni] simplr] aut hō] .s. de ea que est affi-
xa corpori. Et hoc dicit: qa relinquerat sub dubio vtrū intel-
lectus sit po^a affixa corpori. Cōsequenter cum dicit.

Argir. Diuerso at mō nālis: z differēdi artifex vnū
qdqz ipoz diffiniēt. Mā alter irā appetitiōē
eē dicet doloris viciss; aduersatio iferēdi: aut
aliqud tale. Alter sanguis aut caloris ei^o q cir-
ca cor ē feruorē ebullitiōē: atqz alt māez:
alter formā hoc pacto reddit z rōnē. Hec. n. ē
rō rei quā necesse est si fuerit: i tali mā eē. Sic
enī z dom^o assignari diffō solet. Mā qdā tales
ei^o rōnē assignat eē dicēs tegmētū qd qdē p-
hibere ppulsareqz pōt icōmoditates eas q tū
a vētis: tū ab imbrib^o: tū ēt ab estu fieri eueni-
reqz solēt. Quidā dicit lapides eē lateres atqz
ligna: at ali^o foiaz i hīsce pōit hoz dicēdo gā.
Quis igit istoz ē nālis: Is ne q māz assignat:
z rōnē ignoz: an is q solā rōnē reddit: z māz
ipsaz amittit: an is potius q vtrāqz cōplectit.
At illoz vterqz qs est. At enī constat neminē

esse q circa māē verset affectus nō sepabiles
z vt nō sepabiles sunt: pter ipsuz phim nālez.
Etenim nālis circa oia ea versat que talis cor-
poris talisqz māei sunt opatiōes atqz affectus
Circa aut ea que talia nō sunt: nō nālis: s; ali^o
solet versari. Atqz de nōnullis qdē psiderat
si forte fuerit artifex: faber iqz: vlt medic^o. De
his aut que sepabilia qdē nō sunt: attamē nō:
vt affectus corporis talis: s; abstractione sumū-
tur mathematicus: at ea que sunt sepata: z vt
taliam sunt: ipse primus phis contemplatur.

C Differēter aut diffiniēt phisicus z dialecti-
cus vnūqdqz ipoz: vt iraz qd est. Hic qdem
enī appetitū recōtristatiōis: aut aliqd hmōi:
ille aut feruorē sanguinis: aut calidi circa cor.
Hoz autez alius qdē assignat mā: alius vō
spēm z rōnē. Rō qdēz. n. hec spēs rei. Necess-
se est autez hanc eē in mā huiusmodi si erit: si
cut domus: ratio qdē talis quedam: qz operi-
mētum phibens corruptiones a vētis z him-
bibus z caumatib^o. Hec aut dicit z lapides
z lateres z ligna. Alia vō in his spēm ppter
ista. Que igit nālis haz: vtrū que circa mā:
rōnē aut ignorans: aut que circa rōnem soluz:
aut magis que est ex vtrisqz. Illoz autem qs
vterqz. At vō est aliqs qui circa passiōes ma-
terie nō separabiles: s; circa oēs phisicus q
cūqz talis corporis: z hui^o materie opa z passio-
nes sunt: Circa quascunqz aut nō inquantuz
huius: alius: vt de qbusdam qdē est artifex: si
ptingat vt instructor: aut medicus: nō sepabi-
liū qdē. Inqstū aut nō talis corporis passio-
nes: sed ex remotione: mathematicus. Scdm
autem q separate. primus phis philosophus.

C Insistit circa diffōnes. Quia. n. ostēdit q in diffōnibus pas-
sionum aie alique sunt i qb^o ponitur mā z corpus: alique
vero in qbus non ponitur mā: sed forma tantum: ostēdit
q hō diffōnes sunt insufficiētes. Et circa hoc iuestigat dīaz
que inuenitur in istis diffōnibus. Aliqñ enim datur aliqua
diffinitio in qua nihil est ex parte corporis: sicut q ira ē ap-
petitus vindicte: aliqñ assignatur aliqua diffinitio in qua ē
aliquid ex parte corporis seu materie: sicut q ira est accen-
sus sanguinis circa cor. Prima est dialectica. z^o vero est phy-
sica: cum ponatur ibi aliquid ex parte materie. z ideo perti-
net ad nālem. hic enim. s. phisicus assignat mā: cum di-
cit: q est accensio sanguinis circa cor. Alius vero. s. dialecti-
cus ponit spēm z rationem. hoc. n. scilicet appetitus vī-
dicte est ratio ire. Qz aut diffinitio pma sit insufficiens mā-
nifeste apparet. Nam omnis forma que est i mā determi-
nata nisi in sua diffōne ponat mā: illa diffinitio est insufficiens
sed hec forma. s. appetitus vindicte est forma in mā determi-
nata: vnde cum non ponatur in eius diffōne mā: constat q
ipsa diffinitio est insufficiens. Et ideo necesse est ad diffini-
tionem q in diffōne ponatur hoc. s. forma esse in mā hō. s.
determinata. Et sic habemus tres diffinitiones: quia vna
assignat spēm z spēi rōnē: z est formalis tm: sicut si diffiniat
domus q sit. operimentum phibens a ventis z imbrib^o z

Tex. cō
16.

f

Tex. cō.
17.

b

b

caumatibus. Alia autem assignat mām: sicut si dicatur qd
 mus est operimentū qddaz ex lapidib⁹ / lateribus / z lignis.
 Alia vō assignat. i. in dīffinitione ponit vtrūq; māz. s. z for
 mā dicens: qd donus est opimentū tale cōstans ex talibus:
 z pp talia. s. vt phibeat ventos zc. z iō dicit: qd alia dīffō. s.
 tria ponit i his. s. i lignis lapidib⁹ q sūt ex pre māe spēs]
 .i. formā pp ista] s. vt phibeat vctos. Et sic cōplectit māz.
 cū dicit in his] z formā cū dicit spēm] z cās finalē cum dicit
 pp ista] q tria regunt ad pfectā dīffōnē. Sed si qratur q
 istarū dīffōnū sit nālis: z que non. Ddm q illa q considerat
 formā trū: nō est nālis: s. logica. Illa autem q est circa māz:
 ignorat aut formam: nullius est nisi nālis. Nullus. n. hz pū/
 derare mām nisi nālis. Nihilominus tū illa q ex vtrūq; ē.
 sez ex mā z forma est magis nālis. Et due harū dīffōnūz pū
 nēt ad nālē: s. vna est iperfecta. s. illa q ponit mām trū: alia
 vero pfecta. s. illa q est ex vtrūq;. Non. n. est aliquis qui con
 sideret passiones māe nō sepabiles nisi pphicus. **C**Sz qd
 sunt aliq qui aliter p̄siderant passiones māe: iō oīdit q sint
 z qliter p̄siderent: z dicit qd sunt tres. Unū gen⁹ ē qd differt
 a naturali qz tū ad p̄n^m: s. p̄sideret passioēs put sunt in mā:
 sic artifer q p̄siderat formā in mā: s. differūt: qd h̄ p̄n^m est
 are: pphici vō p̄n^m est nā. Aliud gen⁹ est qd qdez conside
 rat ea q h̄nt esse in mā sensibili: sed nō recipit in dīffinitione
 mām sensibilem: sicut curuz rectuz: z h̄y: s. habeāt eē i mā
 z sint de nūero nō sepabiliū qz: ū ad eē: tū mathematicus
 non determinat sibi mām sensibile. Cui⁹ rō est: quia res ali
 que sunt sensibiles p qlitate: qzritates autē p̄existūt qlitati
 bus: vñ mathematicus p̄cernet solū id qd qzritatis est abso
 lutem: non determinans hanc vel illam mām. Aliud genus ē
 qd qdē p̄siderat illa quoz esse vel non est in mā oīno: vñ qz
 esse potest esse sine mā z h̄ est p̄hō p̄mus. **C**Et notādū qd
 tota rō dīffinitionis p̄hie sumit h̄m dīffōnē z modū dīffinien
 dī: cuius rō est: qd dīffinitio est p̄n^m demonstratiōis rez: res
 aut dīffiniunt per essentialia. Unde diuerse dīffōnes rerum
 diuerfa principia essentialia demonstrant ex qbus vna scia
 differt ab alia. **C**Consequenter cum dicit.

Inquit alber. mag q
 nō dō dō dō dō dō
 p māz nec p̄p̄t
 mag factoz p̄māz in q
 tm. s. aut dīffinien
 dūz et p̄p̄t autoz
 qd in mō dēfō infi
 mot fca. ut in hac
 vna cōcessio san
 gumz circa cor. obi
 qd nō p̄t fieri nisi
 qd intelligat fca. s.
 qd sequit accidit
 sanq̄uz vñ et
 ita dat dēfō. s. p̄
 fcaz.

Argir.

CSz eo redeūdū ē: vñ nra defluxit oīo: Dice/
 bam⁹ at affect⁹ aie eē i sepabiles ab aialiu nā/
 li mā vt tales sūt: z n̄ vt sepa linea sup̄ficiesqz:
 sic irā z metū a subiecta sibi mā separi. Veruz
 .n. vō necesse ē p̄siderātes d aia: z d his dubi
 tātes ac ambigētes: q nos opz p̄cedētes iueni
 rez: atqz p̄cipereā mediū eoz antiqz afferam⁹
 opiones: q de aia tractarūt aliqd atqz dixerūt:
 vt ea qdē accipiam⁹ q h̄nt sūt dēcātab his aut ca
 ueamus que nō bene recteqz dicta fuere.

20

Tex. cō. 18.

Tex. cō. 19.

CSz redeūdū est vñ sermo. Dicebam⁹ autem
 qd passiones aie nō separabiles a pphica mā
 aialiu in q̄tum tales existunt furo: z timor: z
 non sicut linea z planū. **C**Antēdentes aut de
 aia necesse est simul dubitātes de qbus bene
 dubitare opz p̄trāseūtes primozū opiniones
 cōprehēdere quecūqz aliqd de ipsa enūtiatē/
 runt: vt bene quidez dicta accipiamus. Si vō
 aliquid non bene: hec vereamur.

CQuia videbat fecisse q̄sdam digressiones ex hoc qd institit
 ad inq̄sitionem dīffōnū: educit se ad mām p̄p̄iā: dicens qd
 redeūdū est ad mām p̄p̄iā. vñ est sermo habit⁹. s. qd passio
 nes aie: vt amor / timor: z h̄y. non sunt separabiles a pphica
 materia aialiu in q̄tū tales existūt. s. in q̄tūz passioēs q non
 sunt sine cozpe: z nō sunt sicut linea z planū. i. sup̄ficies q

rōne possunt separi a mā nālī. Si ergo ita est: ad naturales
 spectat cōsideratio earum: z etiā anime sicut supra dictum
 est. **C**De qua] s. aia intēdentes ad p̄is necesse est accipere
 opinioēs antiquoz: qcz qz sint qui aliqd enuntiauerint de
 ipsa. Et hoc qdē ad duo erit vtile: p̄mo qd illud qd bene di
 ctū est ab eis accipiemus in adiutorium nostrum. Secūdo
 qd illud quod male enuntiatum est cauebimus.

CInitiū at inq̄sitiōis hoc erit p̄fecto p̄gruum: si
 p̄us posuerim⁹ ea q maxie vidēt aie cōpetere
 suapte nā. **C**Atiaz itaqz duob⁹ his ab inaiato
 maxie differre vidēt: motu ac sēsu. **C**A maiori
 bus etiā n̄ris hec duo fere de aia accipimus.

Argir.

CPrincipiū autē qōnis apponere q maxie vi
 dent ipsi inesse h̄m nām. **C**Atiaz igit ab inani
 nato in duob⁹ maxime differre vidēt motu
 z sensu. **C**Accipimus autem z a progenitorib⁹
 fere duo hec de anima. **Rec. iii.**

Supra posuit P̄hs p̄hemium: in quo z itētiōnē suam:
 qd agēdū: z difficultatez huius operis ostendit:
 h̄ vero p̄sequit tractatū h̄m ordinē p̄missum. **C**Dividit autē
 tractatus iste in duas partes. **P**rio. n. tractat de natura ani
 me h̄m opiones alioz p̄hōz. **S**cdo vō h̄m veritatem: z h̄
 in 2 libro. **P**rima pars diuidit in duas partes. **P**rimo. n.
 narrat opiones alioz p̄hōz de aia. **S**cdo vō inq̄rit de
 opinionibus illis. **i**bi] **C**Considerādū est autē zc.] **P**ria ps di
 uidit in duas. **P**rimo. n. oīdit ex qbus p̄hi habuerūt viāz
 ad inuestigandū de aia. **S**cdo vō ostendit quō diuerfi dene
 nerunt in diuerfas opiones de aia. **i**bi] **C**Dicunt. n.] **D**icit q
 p̄mo qd p̄n^m nostre qōnis. i. inq̄sitiōis est apponere omnia
 que h̄m nām vident in esse anime. **C**Circa qd sciēdū est qd
 qñ inuenimus aliq duo differre h̄m aliqd manifestuz: z h̄m
 aliqd immanifestum. certū ē qd h̄m id qd est manifestum veni
 mus in notitiā illius qd est immanifestū. **C**Et hūc modū tenue
 runt p̄hi ad inueniēdū nām de aia. **A**iata. n. ab inaiatis dif
 ferunt: p̄ h̄ q aiata h̄nt aiam inaiata vō non. **S**ed quia nā
 anime erat imāifesta: z nō poterat inestigari nisi p̄ aliq mani
 festa in qd differūt aiata ab inaiatis. **i**uenerūt illa: z h̄z illa
 conati sunt deuenire in cognitionem nāe aie. **I**lla autē ma
 nifesta in quibus aiata differūt ab inaiatis sunt duo. s. sentire
 z moueri. **N**am aiata vident differre ab inaiatis maxie mo
 tu: vt. s. moueant seipsa z sensu seu cognitione. **U**nde crede
 bant qd qñ scirent p̄n^m istoz duoz: sciret qd est anima. **U**nde
 laborauerunt cām motus z sensus scire: vt p̄ h̄ scirent nām
 aie: z credebant qd id qd est cā motus z sensus eēt aia: z i h̄
 oēs antiqui p̄hi p̄ueniebāt. **S**z ex h̄ antiqui diuerfas opi
 niones diuisi sunt. **N**ā aliq conati sunt deuenire e in cogniti
 oem aie p̄ motū: aliq vō per sensum. **C**Et ideo cum dicit.

D

D

CInqunt eni nōnulli aiam id eē qd maxie pri
 mozqz mouet. **A**tqz existimātes fieri nō posse:
 vt id aliud qdē moueat: qd nō moueat: aiam
 vnū qd eoz esse putarunt: que motu cientur.

CDicit. n. quidā z maxie z primo aiam esse id
 qd est mouēs. **E**xistimātes autē qd non mo
 uetur ipsum nō cōtingere mouere alterū: eozū
 que mouent aiam sic arbitrati sunt esse.

Tex. cō. 20.

COīdit horum diuersitatē. **E**t p̄ de illis q inquirebāt nāz aie
 a motu. 2° de illis q inquirebant eā a cognitiōe seu sensu. **i**bi]
CQuicūqz aut ad cognoscere z sentire.] 3° eoz qui inq̄/
 rebant nām eius ex vtroq; **i**bi] **C**Qm aut z motū.] **C**Lir
 ca primum sciēdū est qd illis qui inq̄suerūt aie nām a motu
 erat vnū cōp. s. qd si mouentur animata qd aia sit mouēs z
 mota.

mota. Et huius rō est: quia existimabāt q̄ id qd nō mouet non contingit mouere alter. i. q̄ nihil mouet nisi moueat. Si ḡ aia mouet aiata: z nihil mouet nisi moueat. ipm: manifestū est q̄ aia maxime mouet. Et hoc est pp qd antiqui nāles arbitrati sunt aiam eē eoy q̄ mouent. Sz ex hoc et diuerse opiones puenerunt. Et ideo cum dicit.

Quocirca Democrit⁹ ignē atq; calorē ipaz cē fuit eē. Nā cū sint infinite figur: ac indiuidua corpa rotūda: dic ignē z aiaz eē. Hec indiuidua corpa filia corpūculis iis eē: q̄ i aere fieri vident: i ipsis iquā radiū: q̄ p fenestrā igrediūt: z rerū elnta gūandaz seiaz totū eē nāe dixit. Eadē z Leucippus ille cēsebat. Hoz igit corporū ea q̄ sūt rotūda: ignē ac aiaz afferūt eē: ppte rea qd maxie oīuz figure tales totū corp⁹ igre di penetrareq; possūt: atq; cetera mouere cuz moueāt z ipa. Arbitramur. n. aiaz id eē qd motū aialib⁹ pbet. Quapp z respirationē viuēdi: rōnēq; atq; cāz eē putāt. Nā eo qd ptinet cōtrahēte corpe cōprimēteue: ac extrudēte figuraz eas: q̄ p̄bent aialibus motum: q; nec ipse vnq; qescūt succursuz auxiliūq; respirationē fieri dicūt igrediētib⁹ aliis figuris silibus: q̄ qdē egredi phibēt ipsas q̄ aialib⁹ insunt: id repelendo qd p̄trahit atq; p̄emit: z eousq; viuere animalia quousq; id facere possunt.

Unde Democrit⁹ ignē quēdaz aut calorem dicit esse ipsaz. In finitis. n. existētib⁹ figuris z athomis q̄ spēi rotūde ignē z aiam dicit vt in aere mota corpa q̄ vocant decisiones que vident p portas in radiū: quaz oē semen elnta dicit Democrit⁹ totius nature. Silr autem z Leucippus. Hoz aut spherica aiam pp id qd maxime p̄nt p oē penetrare hmōi figure z mouere reliq̄ cū moueant z ipsaz: arbitantes aiaz eē efficiēs in aialib⁹ motū. vñ z viuendi terminū eē respirationē. Cōstringēte. n. eo qd ptinet corpa z extrudente figuraz p̄bētes aialib⁹ motū ex eo qd nō ē ipaz qescere nullaten⁹ auxiliū fieri de foris igrediētib⁹ aliis hmōi in respirādo. Prohibere. n. has z q̄ isūt aialibus disgregari sil: phibēs p̄strigēs z cōprimens z viuere autem q̄ diu possunt hoc facere.

Conit p̄ opionē Democriti de aia dicēs. Un Democritus qdā. s. antiquus phs: q̄ excogitās illud qd maxie mouet eē nāz aie. z qz illud qd maxie mouet: vñ esse de nā ignis. Et id dic ipsaz aiam eē ignē quēdā aut calorē. Et opio sua fuit talis. Ipse. n. nihil ponebat esse in rez nā nisi sensibile z corpa le: z volebat qd pn oīum rez sint corpa indiuisibilia z infinita q̄ vocabat athomos. Que qdē dixit eē vnus nāe: sz differre abinuicē figura: positioē: z ordine: sz hic tñ ponat de figura qz hec sola dīa que est fm figurā necessaria ē. Et ista dīa que ē fm figuram est q̄ quedam erāt rotūda: quedam quadrata: qdā pyramidalis z h̄. Ponebat et hec eē mobilia: z nunq; qescētia: z ex p̄curfu ipsoz athomoz casu esse mundum factuz aiebat. Et q̄ hec indiuisibilia corpora sint

mobilia: dabat exemplū de decisionibus q̄ mouent in aere: et si nulla tempestas sit sicut appet p portas in radiū solis. Unde cum ista sint multo minora: q̄ sunt indiuisibilia: ille vero que apparent in radiū decisiones sunt diuisibiles: manifeste apparet q̄ sunt maxime mobilia. Et quia inter alias figuras figura rotūda est magis apta ad motum: cū nō habeat angulos q̄bus ipediā a motu. z qa credebant animā maxie moueri ex eo qd arbitrati sunt aiam efficere motuz animalib⁹: ideo inter ista infinita corpa: illa que erāt inter illa rotūda corpa dicebat esse aiam. Huius etiā opionis fuit Leucippus qui fuit socius eius. Et ad hoc hēbat vnū signū: quia voluit Democritus terminum vite. i. rōnem: cōsistere in respirationē: sz insufficienter: qz nō oīa viua respirāt: que qdē respirationē necessaria erat fm euz: quia corpa rotūda iplent corpus: cum sint cā mot⁹ in corpe aialis h̄z eū: z sunt in continuo motu: z eo qd cōtinet. i. corpa nra aere constringente: z extrudente. i. exterius mittēte illas q̄ sūt de numero figuraz que sunt p̄bentes aialib⁹ motū ex eo qd nullo modo quiescūt: ne forte eis oīno expulsis a corporibus nostris deficerent corpa. ideo necia est respirationē p quam z intromittant alia corpa: z ea q̄ sunt intus ab istis que p respirationē intrant impediā ab exitu. Et tādiu dixit viuere aialia q̄ diu p̄nt h̄ facere. s. respirare. Et vis h̄ signi est: quia cum respirationē ex hoc dicat esse rō vite: qd cōtinet ipsa corpa rotūda in corporib⁹ aialib⁹ z imittit etiā ea intus: ne pp exētia corpa q̄ continue mouentur deficiat corpus aialis: manifestū est qd ipsa corpa sint aia: que quidem corpa voluit Democritus esse de natura ignis: z ex eis causari calorem. Cōsēdo cum dicit.

Videt at z id qd a nōnullis pithagoricis dī eadē h̄e sniaz. Quidā. n. ipsoz ea corpuscula q̄ agitāt i aere: qdā id qd illa mouet ac agitāt: aiam eē dixerūt: p̄pterea qd ptinue moueri videntur: etiā si nullus ventus penitus afflet.

Videt aut z a pithagoricis dictū eadē h̄e intelligētīā. Dixerūt. n. qdā ipsoz aiaz esse q̄ sunt i aere decisiones. Nā qdā de secta pithagoricoz in hoc discordabāt ab aliis pithagoricis: qa nō dicebāt athomos: sed virtutē que mouet eos aiam eē. Alii aut has mouēs. De his aut dictū est: p̄pterea qd id cōtinue vident moueri: z si sit tranquillitas nimia.

Conit opionē quorūdam pithagoricoz q̄ filis erat opioni Democriti. nam illud qd pithagorici dicunt de anima eadē h̄nt itelligētīā cū eo qd dicit ipse Democritus: licz pithagorici in eadē sniam nō pueniāt. Nā quidā ipsoz puenientes cum Democrito dixerūt aiaz eē decisiones q̄ sunt i aere. i. corpa indiuisibilia z infinita: sicut Democritus dicebat. Alij vō ex ipsis phs non dixerunt ipsa corpa indiuisibilia z mobilia esse animam: sed illā virtutē que mouet ea corpa aiam dicebāt. Et hui⁹ opionis fuit quidā Arche laus phs magister Socratis: vt Augustin⁹ narrat in libro de ciui. dei. Et rō hoz. s. q̄re dicebāt h̄z corpa esse aiaz dicta est: qa sicut iam pz: volebant qd illud qd maxie mouetur est aia: vñ pp hoc qd hec corpa ptinue moueri videbant: sic appet in aere in quo mouent et si sit tranquillitas: dicebant ista corpa eē aiam. Cōsequenter cum dicit.

Eodē ferunt z ii q̄ dicūt aiaz id eē qd seipsuz agitāt motu: et eni oēs ii motū vident putasse maxie p̄puz eē aie: z alia qdē vniuersa p aiaz: h̄c aut a seipsa moueri: qa nihil videbāt mo/

A
B
C
D
Opinio
Deocri
ti d aia.
Opinio
Leucip
pi.
Tex. cō.
21.
Opinio
pithago
ricoz.
Tex. cō.
22.
Opinio
Arche
lai.

E
F
G
H

uerer: quod non moueatur z ipsum.

I In idem aut ferunt qcuqz dicunt aiaz ee q se ipsum moues. Vident aut hi oes existimantes motum maxime ppru ee aie. Et alia qde oia moueri pp aiam ipsam aut a seipsa: propter nihil videre moues qd non z ipsum moueat.

R Reducit in quadam summa opinionem plurium phorum de anima ad has opiones dicens: q oes illi qui diffinientes aiam a motu dixerunt ipsam ee illud qd seipsuz mouet feruntur in ide. i. in eade intelligentiam cu pdictis. Omnes. n. concordant in hoc z conueniunt q vident existimasse motu maxie z pcpue ee ppru aie. z qd mouet: mouet ab aia: ipsam vo aiam moueri a seipsa. Et ro horum sicut iam tactum est erat: qd coiter opinati sunt q nihil mouet alterum nisi moueat z ipsum. Un cum aia moueat alia: credebant animam maxime z pcpue moueri. **T**ertio cu dicit.

Silr z Anaxagoras id qd mouet aiam ee dicit. Et si qs ali celsuit vniuersu mentem mouisse: non tn perinde penitus atqz Democritus.

Similr aut z Anaxago. aiam dicit ee mouetem: z si aliqs alius dixit q oem mouet intellectus. Non tn penitus sicut Democritus.

Tex. co. 23. Opinio Anaxa.

Ponit opione Anaxa. de natura aie. Et pmo ponit in quo Anaxa. concordabat cum superioribus dicentibz Anaxa. z quicunqz alius dixit q intellectus mouet oia: dicit aiam esse mouentem oia: sicut z illi dicunt. Sed in hoc differt: qz noluit q omne qd mouet alterum moueat z ipsuz: imo dixit esse vnum intellectu separatu z inixtu qui alia moueat: eo non motorz de na hz dicit ee aiam. Un ex h isurrexit error quorundam qui dicerent aiam esse de na diuina. Sic q pz in quo concordabat cum superioribz: in h. s. q dixit aiam ee mouentem. Sed differebat in h q dixit aiam no moueri: cuius prium illi dicebant. Differebat etiam a Democrito in acceptione intellectus. **E**t ideo cum dicit.

Is. n. aiaz z intellm simplr ide ee putauit eteniz id qd vz vez ee dicebat. Quocirca recte dixisse iqt Homer: Hecora iacere alia sapientes. No igit vt potetia qda circa vitate vti me te ac intellectus: id ee aiam dicit z intellectus.

Ille qde. n. simplr dicit idem esse aiam z intellectu: verum. n. esse qd vz. Ande bn facere Homerum q Hecora iacet aliud sapiens. No itaqz vti intellu tan qz potetia qdaz q ee circa veritate: sed idem dicit aiam z intellectum.

Dintia opinionis Democriti z Anaxa.

Ponit hanc diiam. Et primo opione Democriti dicens: q ille. s. Democritus dixit simpliciter. i. vbiqz z vlr intellectu z aiam esse idem. Cui ro est. qd Democritus credebatur q nihil esset in mundo nisi sensibilia: z sicut nihil erat in mundo nisi sensibilia: dicebat q nulla vis apprehensua erat in anima nisi sensitiua. Unde fuit huius opinionis: q nulla veritas determinate heret de rebus: z q nihil determinate cognoscitur: sed quicquid apparet: verum esset: z non magis illud qd cogitat vnus de re aliqua: qz illud quod cogitat ali de eadez re eodem tpe veru esse: z ex hoc sequebat q ponerent pdictoria simul esse vera. Cuius ro est: qz ipse (vt dictu est) no vtebat intellu qui est circa veritatem. i. virtute intellectiua: qua anima intelligit intelligibilia: sed solum vi sensitiua: z q nihil cognoscerentur nisi sensibile: cum nihil poneret in rerum na nisi sensibile. Un cum sensibilia sint in continuo motu z fluxu: opinat est nulla veritate determi-

natā esse in rebus. Et qa non puenit ad h q cognosceret intellectu esse potentiam quada que est circa veritate. i. cui? obiectum est veru: z excedit oes alias potetias aie: sed accepit tm potetias anime sensitiuas: ideo coiter z indiffereter idem dicit aiam z intellm: que qdez intellectu dicit transmutari fm hois transmutationem. Et ppter hoc comodat Democritu qui dixit: q Hecora iacet aliud sapiens. i. q fm sui mutatione mutat est intellectus eius: dum aliud saperet victus: z aliud innictus. **S**ecundo cum dicit.

Anaxago. aut min d ipsis explanat. **A**ulgeni i locis boni rectiqz metē cāz ee dicit. Alibi at aia i ipsaz mentē ee asserit: na aialibz vniuersis tā paruis qz magnis: tam pstabilibz qz minus et prestabilibus mentem inesse dicit.

Tex. co. 24.

Anaxagoras autē minus certificat de ipsis. **A**ulgotiens qdē. n. cam ei qd bn z recte dicit intellm: alibi aut intellm hunc esse animā. In oibus. n. ipsum inesse aialibus magnis z paruis z honorabilibus z inhonorabilibus.

Ostendit in q differebat Anax. a Democrito. Et circa hoc duo facit. Primo ponit opione Anaxa. Scdo rebrobat ea. ibi. Non vz aut zc. Dicit q pmo q Anaxa. loquitur de aia magis dubie: z minus certificat de ipsa. Nam ipse Anaxa. multotiens dicit intellm esse cam ei qd ee bonu opari. i. bone operationis. Alibi vo. i. in alijs locis dicit huc intellz. s. qui est ca bone opationis z aiam esse ide. Et h appert: qd constat q aia inest oibus aialibus tā vilibz qz honorabilibz: z tā magnis qz paruis. Un cu in oibz his dicat intellm ee: manifestum est q ide dicit aiam z intellm. Scdo cum dicit.

At ea mens tn z itellect? cui prudētia tribuit no vniuersis silr animalibus: quin etiam neqz cunctis omnibus inesse videtur.

Non videtur aut fm prudentiam dictus intellectus omnibus similiter inesse animalibz: sed neqz hominibus omnibus.

Ostendit prietatez ee in h acceptioe intells fm Anaxa. s. aliqui h qd dicit intellm non esse idem cu aia: aliqui vo dicit ipm z aiam esse idem: q sunt contradictoria: z no pnt simul stare. Et h pbat tali rone. Cōstat q bn opari ee ppru intelluz fm prudentiam pfecti: qa bn opari ptnet ad prudentia. Si q idem esset intells qui est ca bone opōnis cum anima seque ref q intellz prudens ide esset cum aia. Sed h est falsum: qa aia inest oibus aialibz. Intellus aut fm prudentiam dictus: no videt inesse non solum oibus aialibus: sed nec oibz hoibus: ergo no est ide qd aia. **D**einde cum dicit.

Omnes igit ij q ad animantis respexere motu maxime motum animam esse putarunt.

Tex. co. 25.

Quicūqz qdē igit aiatum in moueri aspexerūt: hi qdem maxie motu opinati sunt aiaz ee.

Ostendit q oes illi q plderauerūt aiata fm motu. i. fm id qd est moueri a seipsis: ij opinati sunt aiam esse illud qd maxime est motiuum: sicut pz in opionibz iam dictis.

At q cognitionē aiaduenterūt ipsi ac sensuz: qb res cogscit z sentit: dicūt aiaz ipsaz pncipia rez esse. At qui plura pncipia: qui vo vnu id ipsum animaz esse censent.

Quicūqz autem ad cognoscere z sentire ea q sunt: isti dicunt aiaz ee pncipia. alii qdē plura facientes hec. alii vo vnu hoc. **L**ec. iiii.

Superius ostendit p̄hs q̄o aliqui venerunt in cogitatione anime per motum hic v̄o ostēdit q̄o aliqui venerunt in cognitionem anime per sensum seu cognitionem. Et circa h̄ duo facit. P̄rio. n. ostēdit in quo conueniunt p̄hi qui considerauerunt aiā ex sensu. Sc̄do v̄o i q̄ differūt. ibi. Sicut Empe. qdē zē. Dicit ḡ p̄mo q̄ oēs quicūq; venerunt in cognitionē aiē q̄tū ad cogitare z sentire. i. p̄ cognitionem z sensum in h̄ cōueniebāt: q̄a dicebant aiā eē ex p̄ncipijs: que qdē p̄n̄ alij faciebāt. s̄. i. ponebāt esse plura: alij v̄o v̄nū tm̄. Ad ponendū aut aiā eē ex p̄ncipijs constitutā mouebant: quia ipsi antiqui p̄hi q̄si ab ipsa veritate coacti somniabant quodāmodo veritates. Veritas autē est q̄ cognitio sit p̄ similitudinē rei cognite in cognoscente. opz. n. q̄ res cognita aliq̄ mō sit in cognoscente. Antiqui v̄o p̄hi arbitrati sunt q̄ oporteret similitudinē rei cognite eē in cognoscente s̄m essenāle: h̄ est s̄m idem eē qd̄ habz in se ipsa: dicebant. n. q̄ oportebat s̄m similitudine cognoscit: vnde si anima cognoscat oia: opz q̄ h̄eat similitudinē oium in se s̄m esse nāle sicut ipsi ponebant. Nescierunt. n. distinguere illū modū quo res est in intellectu seu in oculo: vel imaginatione: z quo res est in se ipsa: v̄n̄ q̄ illa que sunt de essentia rei sunt p̄n̄ illius rei: z qui cognoscit p̄n̄ h̄ cognoscit ipsam rem: posuerunt q̄ ex quo aiā cognoscit oia: eēt ex p̄ncipijs reruz. Et h̄ erat oibus cōe. Sed diuersificati sunt s̄m q̄ differēbāt in p̄ncipijs que ponebant. Non. n. oēs ponebant eadem p̄ncipia: sed vnus plura: alius v̄nū: vnus hoc: alius illud: z s̄m h̄ differūt in ponendo p̄ncipia: ex q̄bus p̄ncipijs anima constituit. Et ideo p̄nter eum dicit.

Empedocles. n. ex elemētis qdēz vniuersis ipsam p̄stare censet: tm̄ z vnumq̄q; istorum animam esse putat. Dicit enim.

Terram nā terra lymphā cognoscim⁹ aquas. Etheraq; ethere sane ignis dignoscit igne. Sic z amore amor: ac tristi discordia lite.

Sicut Empedocles qdem ex elētis oibus esse: z vniq̄q; horū aiā dicēs: sicut terram qdē terra cognoscim⁹: ethere ethera: aquā at aqua: s; igne ignez manifestū est cōcordia aut concordiam: discordiaz discordia tristi.

Ponit q̄o differūt. Et p̄rio ponit opionem Empe. dicēs q̄ antiqui p̄hi qui per sensum p̄siderauerūt aiā: dicit ipsaz consistere ex elētis. Et illi qdē qui v̄nū faciūt p̄ncipium illud v̄nū dicunt esse aiā. Et qui plura: ex illis eā componit: sicut Empe. dicit aiā esse ex oib; elētis: z vniq̄q; horū dicit animā. Circa qd̄ sciendum ē q̄ Empe. posuit sex p̄n̄. 4. mālia. s. terrā aquā: z aerē z ignē: z duo actiua z passiua. s. litē z amicitia. Et ideo ex quo ponebat aiā oia cognosceret dixit aiā esse ex h̄ p̄ncipijs que ponebat. Sc̄dm. n. q̄ ē ex terra: terram cognoscimus: z s; q̄ ē ex ethere. i. ex aere aerem: z ex aqua aquam. s; z ignem ex igne manifestū est: z p̄ concordiam cognoscim⁹ cōcordiam: z ex tristi discordia cognoscimus discordiam: z ponit ibi. Tristi i q̄a Empe. metricē cōposuit libros suos. Sc̄do cum dicit.

Eodē z Plato mō aiā in Timeo ex elementis p̄stare cēset. Sili nāq; eius quoq; sentētia cognoscit simile: z res ipse ex p̄ncipijs sunt.

Eodem autē modo z Plato in Timeo aiā facit ex elementis. Cognosci enī simile similitis res autem ex p̄ncipijs esse.

Ponit opionē Platonis dicēs: q̄ Plato etiā facit aiā ex elementis. i. dicit aiā ex p̄ncipijs p̄stitutā eē. Et q̄ hoc

fit verum. s. q̄ Plato dicat aiā cōpositā ex p̄ncipijs rerum p̄bat per triplex dictum Platonis. Primum est qd̄ ipse dicit i Timeo. Ibi. n. dicit duo esse elemēta seu p̄n̄ rerū. s. idem z diuersum. Quedā. n. nā est q̄ semp eodē mō se hz: z ē simi-plex: sicut sunt imālia. Et hanc nām vocat idē: qdā v̄o nā est q̄ non semp eodē mō se hz: sed trāsmutationē suscipit z diuisionē: sicut sunt mālia: z hanc vocat diuersum. Et ex istis duob; .s. ex eodē z diuerso: aiā dicit eē cōpositā: nō q̄ sint ista duo in aiā vt p̄tes: s; q̄ sunt quasi media: z q̄ nā rōnalis aiē: superioribus z oīno imālib; sit inferior z deterior: z mālib; z inferioribus sit nobilior z superior. Et rō huius erat: q̄a sicut dictum est: simile cognoscit sili: vnde si aiā cognoscit et oia: z idem z diuersum sunt p̄ncipia: ponet aiā esse ex istis duobus cōpositā: eo mō quo dictū est: vt in quātum hz de nā idētitatis cognosceret ea que ponit idē: in quātum vero de nā eoz q̄ vocat diuersum: cognosceret diuersum. s. mālia. V̄n̄ z hac cognitione vitur. Nā q̄n coligit ḡia z spēs: tunc dicit eam rep̄ntare idem seu idētitatē. Quādo v̄o differentias z accidentia assumit alteritatē adīnvenit. Sic ḡ p̄z q̄o Plato in Timeo dicit aiā ex p̄ncipijs componi. Sc̄dm dictum Platonis p̄ qd̄ ostendit q̄ dixit animā ex p̄ncipijs esse ponit cū dicit.

Sic determinatū est ab eodē z i h̄is que d̄phia dicunt. Aīal qdē ipsuz ex ipso v̄nū idea formauer: z ex lōgitudine p̄ma: z latitudine p̄funditateve constare. Cetera v̄o simili modo.

Similiter autē z in h̄is que sunt de p̄hia dicta determinatū est: ipsam quidē aiā ex ipsa v̄nius idea: z ex prima longitudine z latitudine z altitudine: alia autem simili modo.

Ubi ostendit animā esse ex p̄ncipijs similit. Circa quod sciendum est q̄ Plato posuit q̄ intelligibilia essent per se subsistentia: z separata z essent semp in actu: z essent causa cognitionis z esse rebus sensibilib;. Qd̄ Ap. tanq; incōueniens volens evitare coactus est ponere intellectum agentem. Unde sequebatur ex positione Platonis q̄ s̄m q̄ aliq̄ sunt abstracta per intellectum sic essent aliqua que essent p̄ se subsistentia z in actu. Habemus autem duplicem modū abstractionis per intellectum v̄num qui est a p̄ticularibus ad v̄lia: alium per quem abstrahimus mathematica a sensibilibus. Et sic cogebant ex hoc ponere tria subsistentia. s. sensibilia: mathematica: z v̄lia: que essent causa: z quorum participatione: res etiam sensibilis z mathematice essent. Item ponebat Plato numeros esse causam rerum. z hoc faciebat: quia nesciuit distinguere inter v̄num qd̄ conuertitur cum ente: z v̄num qd̄ est p̄ncipium numeri: prout ē spēs quantitatis. Ex quo sequebatur q̄ cum v̄le separatim poneret cām rerū: z numeros esse substantiā rerum q̄ h̄ v̄lia essent ex numeris. Dicebat. n. q̄ p̄ncipia omnīū entium essent spēs z numerus specificus: quem vocabat specificus tanq; cōpositum ex spēs. Nā z ipsum numerū reducebat tanq; in p̄ncipia z elementa in v̄num z dualitatē. Nam cum ex v̄no nihil procederet: ideo necessaria fuit ipsi v̄ni aliqua subiecta nā a q̄ multitudo p̄duceret: z hanc vocauit dualitatem. Et s̄m ordinem mālitatis ordinabat illa tria. Quia .n. sensibilia sunt magis mālia q̄ mathematica: z v̄lia imaterialiora mathematicis: ideo primo posuit sensibilia: supra que posuit mathematica: z supra hec vniuersalia separata z ideas: que differunt a mathematicis: quia in mathematicis in v̄na specie sunt aliqua que differunt secundū numerū: sed in ideis z substantijs separatis non inueniunt aliqua v̄nius speciei que differant numero: v̄nius enim speciei v̄nam posuit ideam. Quas ideas dicit esse ex numeris: z s̄m numeros in eis esse rōnes rerū sensibilium: que quidēz constant

2

5

Scdm dictum Plato.

5

2

2

2

Opinio Empe.

Opinio Plato. Tex. cō. 26.

Opinio Plato. Tex. cō. 26.

Opinio Plato. Tex. cō. 26.

Opinio Plato.

J ex longitudine latitudine et profunditate. Et ideo dixit ideam longitudinis esse primam dualitatem: longitudo enim est ab uno ad unum. s. de puncto ad punctum. Latitudinis autem prima trinitas. nam figura triangularis est prima superficialium figurarum. Profunditatis autem que continet longitudinem et latitudinem ideam dixit esse primam quaternitatem: prima enim figura corporum est pyramis: que quatuor angulis consistit. vñ cum Plato poneret animam sensibilem posuit animam separataz que esset causa eius: et hanc sicut alia separataz: ideas dixit esse ex numeris. s. ex unitate et dualitate que ponebat primum rerum. **Tertio** cum dicit.

Insup et alio pacto: intellectum quidem esse unum ipsum. Ipsa vero duo sciam. Est enim ipsa tamen ad unum processio. Superficie propterea numerum. Opiones solidi sensus: nam numeri quidem forme ipse et principia dicebantur. Sunt autem ex elementis. Res vero partem intellectus partem sciam: partem opinionem: partem sensum diiudicant ac discernunt. Atque hi numeri forme sunt rerum. **A**d huc autem et aliter intellectum quidem unum: sciam autem duo: singularem enim ad unum: plani autem numerum ad opinionem: sensum vero eum qui firmi. Numeri quidem enim species et principia entium dicebantur. Sunt autem ex elementis. Iudicant autem res: alie quidem intellectu: alie vero sciam: alie autem opinionem: alie vero sensum. Species autem numeri hi rerum.

Tex. co. 27.

Tertium dictum Plato nis.

2

Ponit tertium dictum Platonis per quod appetit quod ipse dixerat animam compositam ex principijs. Plato enim posuit numeros sicut dictum est species et principia rerum: unde cum loqueretur de anima: posuit eam sicut hinc venire in cognitionem entium: quod erat composita ex principijs. s. ex numeris: et omnes operationes eius ab eis procedere. Invenimus. n. in anima diversas potentias ad apprehensionem entium. s. intellectum sciam opinionem et sensum. Dicit ergo animam hinc intellectum et eius operationem ex idea unius: quia. s. est in ea natura unitatis: intellectus enim una apprehensione apprehendit unum. Itē sciam ex prima dualitate: sciam enim est ab uno ad unum. s. de principijs ad conclusionem. Opinio vero ex prima trinitate: opinio enim est de uno ad duo: est enim de principijs ad conclusionem cum formidine alterius: et sic sunt ibi tria. Principijs: et due conclusiones: una conclusa et alia formidata. Sensum autem hinc anima a prima quaternitate: est enim quaternitas prima idea corporis quod consistit ex quatuor angulis ut dictum est: sensus autem corporum est. Cum ergo omnes cognoscant istis quatuor. s. intellectu: sciam opinionem: et sensum: et has potentias dicit hinc animam sicut participat nam unitatis: dualitatis: et ternarij: et quaternarij: manifestum est quod dixit animam separataz: quam posuit ideam huius anime: compositam ex numeris qui sunt principia et elementa rerum. Et sic patet quod Plato dixit animam esse compositam ex principijs. **C**onsequenter cum dicit.

Cum autem anima motivum et cognitivum sit: quodammodo utriusque complexi sunt: atque animam numerum esse seipsum mouentem asseruerunt.

Tex. co. 28.

Alia opinio quodammodo philosophorum diffinitum animam.

Quam autem et motivum videbatur anima esse et cognitivum: sic quodammodo complexi sunt ex utriusque enuntiantes animam esse numerum mouentem seipsum.

Ponit quod quidam philosophi diffinierunt et venerunt in cognitionem anime ex motu et sensu simul seu cognitione dicens: quod anima videbatur eis esse motiva per se et cognoscitiva: complexi sunt ista duo: et diffinierunt animam ex utriusque. s. motu et cognitione: dicens quod anima est numerus mouens seipsum. Per numerum quidem insinuantes potentiam cognoscitivam:

quod sicut quod super positum est ex hoc dicebant hinc animam vim cognoscitivam re: quod participabat nam numeri specificitatem quod erat de opinione Platonis. Per mouet autem seipsum insinuates potest motiva in anima.

Omnes tamen de principijs que et quot sunt inter sese dissentire videntur. Atque maxime quidem in quod corporea putant esse: ab hisce dissentiunt quod incorporea ponunt. **M**inimè autem ab iis quod compositauerunt: et ex utrisque principia rerum assignauerunt. Dissentiunt et de multitudie eorumdem. Quidam. n. unum quodammodo plura principia dicunt esse. Atque ut de principijs seferunt: sic de anima et determinauerunt. **N**on. n. abest a ratione: in primorum natura mouendi causam collocare.

Differunt autem de principijs que et quot sunt: maxime corporea facientes incorporea. His autem miscetes et ab utrisque principia enuntiantes. Differunt autem et circa multitudinem: hi quidem enim unum: illi vero plura dicunt. **C**onsequenter autem his et animam assignant: motiuus enim sicut nam primorum existimauerunt non irrationabiliter. **L**ec. V.

Tex. co. 29.

In precedentibus ostendit in quo antiqui philosophi conveniebant quantum ad considerationem de anima in hoc. s. quod anima est principium motus et cognitionis. In parte autem ista ostendit qualiter dicti philosophi diversificati sunt circa hoc commune. Diuiditur autem pars ista in partes tres. **P**rimo enim ponit radicem diversitatis philosophorum quantum ad considerationem de anima. **S**ecundo vero illam diversitates specialiter enumerat. **I**bi. Unde quibusdam etc. **T**ertio colligit et epilogat ea que circa hanc diversitates consideranda sunt. **I**bi. Diffinit autem omnes etc. **R**adix autem diversitatis philosophorum in consideratione de anima est: quia ipsi attribuiebant animam principijs sicut dictum est: et ideo sicut differetiam ditorum philosophorum circa considerationem principiorum. est etiam differetia ipsorum in consideratione de anima. **D**icti vero philosophi omnes ponant animam componi ex principijs: non tamen conveniunt quod ponant animam componi ex eisdem principijs: sed sicut differunt de principijs: ita etiam differunt de consideratione anime. **D**ifferunt autem de principijs quantum ad duo. **P**rimo quantum ad substantiam principiorum que scilicet sunt: et quantum ad numerum quot. s. sunt. **Q**uam autem ad substantiam quidem: quod quidam ponebant principia corporalia: illi. s. qui posuerunt ignem: aut aquam: aut aerem: quodammodo non incorporalia et immalia: sicut qui posuerunt numeros et ideas: quidam vero miscetes utraque: sicut platonici qui posuerunt principia sensibilia et separata. **C**irca numerum vero seu multitudinem differunt: quia quidam posuerunt tamen unum primum principium: sicut Heraclitus qui posuit aere: et alius ignem: quodammodo non dicunt plura prima principia: sicut Empedocles qui posuit quatuor elementa. **E**t sicut has suppositiones de principijs contra assignant animam his principijs: quia qui ponebant principalia immalia dixerunt animam ex ipsis componi: sicut Empedocles et sicut hi qui ponebant immalia: sicut Plato. **O**mnes autem existimauerunt animam esse id quod maxime motivum est. **C**onsequenter cum dicit.

Quapropter ignis quibusdam esse videtur. **I**s. n. subtilissimam est partem: et longe magis quam elementa cetera incorporeus. **M**ouet insup: et cetera primo mouet. **D**emocritus autem et subtilius dixit: cum assignauerit cur est istorum utriusque. **D**ixit enim animam quidem mentemque idem esse: hoc autem ex ipsis primis atque indivisibilibus corporibus esse. **A**tque partium quidem ob subtilitatem mouere: ob figuram vero mo

n

p

q

neri. Figuraz at oiuz nobilissimā figurā rotundā asserit: talemqz esse intellectuz z ignem.

¶ Ande qbusdam visum est ignē esse. Etenim hic in partibus subtilissimus ē: z maxime elementoz incorporeus. Adhuc aut mouet: qa z mouet alia prio. ¶ Democritus autē dulcius dixit enuntians pp qd vtrūqz hoz. Alias qdē enim z intellectuz idem. Istud autē esse primoz z indiuisibilium corpoy. Motiuū autē ppter subtilitatē partium z figurā. Figuraz autem leuiter nobilissimam sphericā dicit. Huius autē esse intellectum z ignem.

¶ Enumerat diuersitates pboz in speciali. Sciendum autē est q iter illos qui ponebant vnū corpoy eē pncipiū reruz: nullū dignatus est ponere solam terrā: s; alij posuerūt ignē p mū p n; alij aerem: alij aquā terram vō nullus posuit: nisi qui posuit oia elēta qtuor esse p mū p n. Et rō huius est: qz terra ppter suā grossitiem magis videbat esse cōposita ex pncipijs: qz ipsa esset p n. Et iō circa hanc ptem tra facit. Prio enim ponit opiones illoz qui posuerūt p mū p n z aiām esse ignem. Scdo vō ponit opionē illoz qui posuerūt p mū p n z aiāz eē aerē. Ibi. ¶ Diogenes autē zc. ¶ Tertio vō ponit opiones illoz qui posuerunt aquā esse p mū p n z aiām. Ibi. ¶ Magis autē rudū. ¶ Circa p sciendum est q ppter hoc q sic attribuit motiuum z cognoscitiū: visum est qbusdaz aiām esse illud qd est maxime motiuū z cognoscitiū: z qa illud qd est maxime subtile videbat eis esse maxime motiuum z cognoscitiū: ideo dixerūt animā esse ignē: qui ē iter corpa magis subtilis z actiu. Et lz plures essent huius opionis: z sic opinarent aiām esse ignē. Democritus tñ subtilius z rōnabilius dixit: hoc enuntians ppter qd vtrūqz eoz. I. rōnem mor z cognitionis magi expisit. ¶ Volebat. n. sicut dictum est: q oia essent cōposita ex athomīs. Et lz fm eū hō athomī eēt p n oiuz rerum nihilomī nus tñ volebat q athomī qui sunt figure rotunde essent de nā ignis: z ideo dicebat aiāz componi ex illis q sunt figure spherice. Et hec inquantū sunt p nia p n: dicebat habere rōnez cognoscendi: inquantū vō rotunda rōnez mouēdi: z iō inquantū aiā erat cōposita ex hō corpibus indiuisibilibus rotundis: dicebat eaz cognoscere z mouere oia. Vñ ponēs illa corpa rotunda de nā ignis: concordabat euz istis q oia essent de natura ignis. ¶ Consequenter cum dicit.

¶ At Anaxagoras vī qdē aliud aiāz: aliū itellectū mētēue dices: quē admodū z ātea dixim. ¶ Vtrū tñ vtrūqz p inde atqz vna nā: verū mētēz pncipiū maxie oiuz ponit. Solā itaqz rerū oiuz ipaz simplicē z n mixtā z purā eē sincerāqz dixit. Atqz eidē pncipio hec vtraqz tribuit: cognitiōē iquā z motū: dices vniuersuz mētē esse.

¶ Anaxagoras autē videt qdē alterum dicere z aiāz intellm: sicut dixim prius. Vtitur autem vtrūqz sicut vna nā. Verumtñ intellectū ponit pncipiū oiuz maxie: solūqz dicit ipsum eoz que sunt simplicē esse z imixtum z purū. Assignat aut vtrūqz eidem pncipio cognoscereqz z mouere: dicens intellectum mouere omne.

¶ Ponit Anaxa. opionē qui in hoc concordabat cum pcedētibuz: q eidē. s. aiē attribuit rōnem cognoscendi z mouēdi. Hic autē aliqñ videt alterum dicere esse aiām z intellectum

sicut dictum est superius: s; aliqñ vtrūqz vtrūqz. s. aiā z intellm sicut vna nā. Ipse. n. dicebat aiāz esse motiua z cognoscitiua. vñ cū ipse poneret intellectū mouentē oia z cognoscens: tem: pto eodem accipiebat aiām z intellm. Sed in b differrebat ab alijs: quia Democritus ponebat aiām esse nature corporee: vtpote ex mālīb pncipijs cōpositam. Anaxa. vō dicit intellectū esse simplicē vtrūqz excludat diuersitatē in essentiali imixtū vtrūqz excludat componi cū alio z purū vtrūqz excludat additionem ab alio. Sed mouere z cognoscere as signat eidē pncipio. s. intellectui. Nam intellm ex nā sua hō q fit cognoscens: motum autē hō: qa ipse sicut dictum ē dicit intellectum oia mouere. ¶ Consequenter cum dicit.

¶ Thales ē vī ex hīs q tradita memoriē sūt: motiuū qddaz aiāz ipaz eē putasse. Sigdē dixit magnetē hīe aiāz: q mouet trahitqz ferrū.

¶ Videt autē Thales ex qbus reminiscuntur motiuum aliqd aiām opinari: sigdem dixit lapidem animā habere: qm ferrum mouet.

¶ Ponit opionē cuiusdam phi. s. Thaletis qui in hoc solum concordat cum superioribus: qa illud dicit eē animā qd hō virtutē motiuam. Hic enī. s. Thales fuit vnus de septem sapientibus. Et cū oēs alij studerēt circa moralia: hic solus dedit se inquisitioni rerum nālū: z est p mūs nālīs phs. Et ideo dicit. ¶ Ex qbus reminiscuntur. s. qui volunt q aqua esset p n oium rerū. Hic. n. fm p sderationem pncipij in rebus aiatis opinabat esse p n oium rerū. Vñ cum pncipia seu semina oium aiatorum sint humida voluit q illud esset p n oium rerū qd est maxie humidum: z quia hō est aqua: dixit aquam esse p n oium rerū. Sed tñ non consequit opionē suaz in hoc q diceret animā esse aquā: sed illud dixit animam: qd habet virtutē motiuā. Unde cū lapis qdam. s. magnes moueat ferrū: dixit illum habere aiām. Ponantur ergo Anaxa. z Thales cū istis: non q dicant aiām eē ignē: sed quia dicunt illud esse animam qd habet rationē sensus z cognitionis: sicut dixit Anaxagoras: seu motus sicut dixit Thales. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Diogenes autē: sicut z alij qdaz aerem ipsā eē sūt esse: hūc subtilissime substātie rerūqz pncipiū esse putās. Idcirco cognoscere atqz mouere aiām dixit. Hoc qdem cognoscere: quo primū est: z ex hoc ipso cetera pstant: hoc autē esse motiuum: quo subtilissimum est.

¶ Diogenes autē sicut z alteri qdam aerem hūc opinās oiuz subtilissimum esse z pncipiū: z pp hoc cognoscere z mouere aiām. Scdm q dē q primum est: z ex hoc reliqua cognoscere: fm vō q subtilissimum est motiuum esse.

¶ Ponit opinionēs illoz qui dicunt aerem esse pncipiū z animam. Et hō quidem sunt tres. Prio ergo ponit opinionem Diogenis qui volebat q aer esset pncipiū omnium: z esset subtilissimuz oium corpoy. Unde z animam dixit esse aerem: z ex hoc habere virtutē cognoscēdi z mouēdi. Virtutem quidem cognoscēdi habet: quia aer fm euz est pncipiū oium. Cum enim cognitio fiat p simile: sicut dictum est: oportebat q si anima cognosceret omnia esset cōposita ex pncipijs oium rerū. Virtutē vero mouēdi habet: qa aer est subtilissimum oiuz corpoy: z ideo maxime z mobilis. ¶ Secundo cum dicit.

¶ Heraclitū qz pncipiū ait aiāz eē. Quippe cū exhalationē eē: ex q cetera dic pstant: z maxie icorpeū eē: z sp fluere dicat atqz id qd mouet

Te. cō. 30. Opinio Demo.

B

Te. 3. 4

D

Te. c. 31. Opinio Anaxa.

Te. 3.

Te. cō. 32. Opinio Thaletj

f

5

Te. c. 33. Opinio Diogenis

b

Opinio
heraclit
u

ab eo q̄ motu eiē cogsci p̄stat. **A**uoueri autē res vniūſas ⁊ ipſe ⁊ alii cōplres arbitrabāt. **H**eraclitus autē p̄ncipiū eē dicit ſiqdē vapo- rem ex quo aia p̄ſtituit: ⁊ icorpozaliſſimū aut ⁊ fluens ſemp. **N**ō vō mouet motu cogsci. **I**n motu at̄ eſſe q̄ ſūt ⁊ ille arbitrat⁹ ē ⁊ ml̄ti.

Ponit opinionē heracliti: qui non dicebat ſimpliciter aerem eſſe p̄ncipium rerū: ſed aliqd̄ cōiunctum aeri. ſ. vapo- rem qui eſt medius inter aerem ⁊ aquā. **H**ic enīz non po- ſuit aquā ſeu ignē vel aerē p̄ncipiū rerū: ſed aliud mediū: quia non poſuit niſi mālia tm̄, vnde illud voluit eſſe p̄ncipium rerum: qd̄ eſſet magis remotū a contrarietate. **E**t hoc videbat ei q̄ eſſet vapor: ⁊ ideo fm̄ h̄ voluit q̄ anima eſſet vapor: q̄a ex hoc dicebat animam maxime cognoſciti- uā ⁊ motiuā eſſe. **I**pſe. n. fuit h̄ opionis: q̄ oia eſſent in cōtinuo fluxu: ⁊ q̄ nihil vel ad horam quieſceret: nec poterat aliqua oratio determinate dici. **U**nde cum vapor eſſet in- ter alia maxime fluxibilis: dixit illum eſſe oīz rerū p̄nci- pium. **E**t hunc dicit eſſe aīam. **E**t dixit q̄ nāz cognoſcitiuā h̄z ex hoc q̄ eſt p̄ncipium: motiuā vō ex hoc q̄ eſt incorpo- raliſſimum ⁊ fluxibile. **T**ertio vō cum dicit.

Sili mō ⁊ Alcineon d̄ aia putaffe vī. **D**icit enī ipſā imortalē eē ex eo q̄ ſilis ipſis imorta- lib⁹ ē. **N**ō qdē iō dixit ipſi cōpetere: q̄a ſemp mouet. **A**uouent enī ⁊ res oēs diuie p̄tinue ſemp: luna in quaz: ſol: ſtelle: totumqz celum.

Opinio
Alcideo
nis.

Silr aut̄ his ⁊ Alcineon opinari viſus eſt d̄ aia. **D**icit. n. ipſam imortalē eſſe pp̄ hoc q̄ aſ ſimilatur imortalib⁹. **H**oc aut̄ ieſſe ipſi tanqz ſemp mote: moueri enim ⁊ diuina oia conti- nue ſemp lunam: ſolē: aſtra ⁊ totum celum.

Ponit opionē Alcineonis: qui concordabat cū iſtis q̄tuz ad motuz tm̄: qui dicebat aīam eſſe qd̄ mobiliſſimū. **U**nde q̄a ſemp mouet aſ ſimilat imortalibus. ſ. corpozib⁹ celeſti- bus: ⁊ ideo dicit eaſ imortalē: ſicut corpora celeſtia: ⁊ ſic eē de natura celeſti ⁊ diuina: que ſemp mouent: vt luna: ⁊ ſol: ⁊ h̄z: que ſemper mouent ⁊ imortalia ſunt. **N**am fm̄ eū ſicut motus cauſat in eis imortalitē: ita ⁊ in aia que na- ture mobiliſſime eſt. **D**einde cum dicit.

Quidā ⁊ magis ipoztuni aīam aquā eſſe di- xerūt: vt Hippo. **Q**ui qdēz ad hāc ſnīaz rōne ſeis vī eſſe cōpūſus: q̄a oīz ſemen humiduz eſt. **E**teni redarguit eos q̄ ſanguinē aīaz aſſe- runt: q̄ ſemen ſanguis non eſt.

Opinio
hippo.

Magis aut̄ rudiū ⁊ aquam qdā exiſtimaue- runt: vt Hippo. **S**uaderi enim viſi ſunt ex ge- nitura: qm̄ humida ē. **E**t nāqz arguit ſanguī- nem dicētes animaz: qm̄ genitura nō eſt ſan- guis. **H**anc aut̄ eſſe primam animam.

Hic ponit opionē illoz qui poſuerunt aquā p̄mum p̄nci- piū oīum rerū. **F**uerunt. n. qdāz rudes diſcipuli: ⁊ ſequaces **T**haleris: qui ſicut dictū eſt voluerunt cōparare p̄ncipium vniuz rei ad p̄ncipium totius nature. **E**t iſti videbant q̄ p̄ncipium oīum videntū ſit humidū. vnde opinabantur q̄ eodē mō p̄m oīum rerū ſit humidum. **C**ū igit̄ aqua ſit hu- midius el̄ntū iter cetera: dixerunt ipſaz eē p̄m oīum rerū: ⁊ vſqz ad h̄ ſecuti ſunt magr̄m ſuū. ſ. **T**halerē. **S**ed in hoc differunt: q̄a **T**hales h̄z poneret aquā eſſe oīuz p̄m: non tm̄ dixit aīaz eē aquā: ſz virtutē mouentē ſic dictū ē. **I**n vō

20

n

de nōo rudiū dixerūt aīaz eē aquā: vt Hippo. **H**ic nāqz ar- guebat qd̄ q̄ dicebāt aīaz eē ſanguinē: ex h̄ q̄ ſanguis nō ē genitura ſeu ſemē rez aīataz: qz dicebāt eē p̄m aīaz: ⁊ h̄ at- tribuebāt aq̄ pp̄ humiditate. **C**onſequenter cum dicit.

Sūt ⁊ q̄ ſanguinē ipſā eē dixerūt: vt Critias. **S**ētire ipz maxie pp̄uz aīe eſſe putātes: qd̄ q̄ dē cōpetere pp̄ nām ſanguinis crediderunt.

Opinio
Critie.

Alii aut̄ ſanguinem: quē admodum Critias ipſum ſentire anime magis pp̄riū opinātes: hoc autem in eſſe p̄pter naturā ſanguinis.

Ponit opinionē cuiuſdā **P**hi qui magis p̄ſiderans aīam q̄tū ad cognitionē: adhuc groſſius locut⁹ eſt de ipſa: dicēs ipſam eſſe ſanguinem. **Q**uius rō eſt: q̄a in aīali nō eſt ſenſus ſine ſanguine: ⁊ ideo cū aīa ſit p̄m cognoſcendū: dixit ipſam eſſe ſanguinem: ſine quo non ē ſenſus aīali: exanguia. n. pu- ta oſſa ⁊ vngues: ⁊ dentes ſine ſenſu ſunt: ſz nerui ſine ſan- guine exiſtentes maxie ſenſitui ſunt. **E**t hoc dixit. Critias. **Q**uia vero poſſet q̄ri: q̄re in p̄ſideratione de aīa nō facit mētione de terra: ſicut de alijs el̄ntis: iō excuſat ſe cū dicit.

Ita oia el̄nta preter terrā iudicē habuerūt. **H**āc aut̄ nemo tribuit aīe: niſi quiſpiā dixerit ex oibus elementis conſtare aut omnia eſſe.

Omnia. n. el̄nta iudicem acceperunt preter terrā. **H**anc aut̄ nulli protulerunt: niſi ſi aliqz dixit ipſam ex oibus elementis eſſe: aut oia.

Dicens q̄ fm̄ hoc opinati ſunt de aīa: ſicut de p̄ncipijs. **U**n̄ terra nulluz iudicem accepit. ſ. i. nulluz iudicauit eam eſſe p̄m: ⁊ p̄ oīs nullus dixit aīaz eē terrā: niſi forte aliqz dixerit aīam componi ex oibus p̄ncipijs: ſicut **E**mpeḍ. aut oia p̄ncipia: ſicut **D**emocritus. **D**einde cum dicit.

Et igitur i ſumā oia redigam⁹: trib⁹ his oēs aīaz: motu: ſenſu: icorpozeoqz diffiniūt: quoz vnūqzqz reducit̄ ad p̄ncipia reruz: vt patuit.

Quapp ⁊ ii q̄ cognitionē diffiniūt aīaz: aut ele- mētū: aut ex el̄ntis faciūt ipſaz: ſimilr̄ oēs pre- ter vnū dicētes. **I**nquiunt. n. ſilē ſili ſibi cog- ſci. **A**tqz cū vniuerſa cogſcat ac p̄cipiat aīaz: ex vniuerſis rerū p̄ncipijs ipaz cōſtare dicunt. **Q**uib⁹ igitur placuit vnā cām: el̄ntūqz vnum ponere rerū: ij aīaz ēt vnū: velut ignez: aut aerem eſſe ponūt. **Q**ui vō plura rebus p̄ncipia tribuūt: ij plura qz dicunt animam eſſe.

Diffiniunt aut̄ oēs aīam trib⁹: vt eſt dicere: motu: ſenſu: ⁊ icorpozeo. **H**oz autez vnūqzqz reducit̄ ad p̄ncipia. **U**nde ⁊ in cognoſcen- do diffinientes ipſam aut el̄ntuz aut ex el̄ntis faciunt dicētes ſilr̄ inuicēz preter vnū. **D**icūt enim ſimile cognoſci ſimili. **Q**uonīaz aut̄ aīa oia cognoſcit: cōſtituunt eam ex oibus p̄nci- pijs. **Q**uicūqz qdem igit̄ vnā aliquā dicūt cām: vt el̄ntum vnum: ⁊ animā vnum ponūt vt ignem: aut aerem. **P**lura vō dicentes p̄ncipiaz ⁊ animam plura dicunt.

Epilogat ⁊ colligit ex his oib⁹ que dixit ſuā intentionem. **E**t p̄ q̄tū ad ipſa p̄m. **S**cdo vero q̄tuz ad p̄rietates q̄ ſunt in ipſis p̄ncipijs. **I**bi. **Q**uicūqz aut̄ p̄rietates zc. **Q**uan- tum vō

Ter. c.
34

A

tus vo ad ipsa pn: qz ipsi tria attribuebant aie. s. qz sit quid subtilissimum: qz sit qd cogitativum: z qz sit qd motuum: z bec tria. s. sensus: motus: z incorporeum reducunt i pn. Illud. n. dicitur ee pn qd e simplex. Itē pn ex se hz qz ut cognoscitur: qz sic dcm ē sile sili cognoscit. vñ z dicebat aiam cōponi ex elntis: aut ee elnta: qz dicebant qz sile sili cognoscitur: pter Anaxa. qz ponebat itellm inxtū. Itē qz pn est subtilissimum: dicebat illud marie motuum: z qz aia cognoscit oia: dicitur ipsam cōponi ex oibus pncipijs. Et h dicunt oēs: quia fm qz ponūt pn ita ponūt aiam. Cū qcuqz ponūt vnā aliqā cām seu pn z elntū vnū: isti dicit aiam esse illd vnū: sicut iā pz: vt ignē aut aerē seu aqz. Itē illi qz dicit pta pn ee: isti silt aiunt aiaz ee pta illa: sive ex his componi.

B

Solus at Anaxagoras mētē passiōe vacare dicit: z nihil p̄sus cū ceteris h̄ie cōe. Verus cū talis sit quonā pacto coḡscet: z quā ob cās: neqz ille dixit: neqz ex dictis perspicui potest.

Anaxagoras aut solus ipassibile dicit intellectu: z nihil cōe nulli alioz h̄ie. Mōi aut cūz sit: quō cognoscit: z pp quas cām: neqz ille dixit: neqz ex his que dicta sunt cōspiciū est.

Et qz dixerat qz oēs pueniūt in h qz dicunt aiam componi ex pncipijs: qz opz cognosci sile sili: pter vnū. s. Anaxa. iō cū dicit Anax. aut solus Jon̄dit qualr differt ab eis dicens qz Anaxa. solus dixit intellectū ee ipassibile: nec h̄ie aliquid cōe alicui. i. nulli eoz que cognoscit silem. Sed qualiter cognoscit intellectus: neqz Anaxa. dixit: neqz est manifestum ex his qz dicta sunt. Consequenter etiam cum dicit.

C

At vo qz p̄rietates i pncipijs faciūt: i p̄ficiunt aiaz ēt ex p̄rijs. Qui vo tm̄ altez ponūt p̄rioz calidū inqz: aut fridū: aut aliqd aliud huiusce mōi: i silt z aiaz vnū istoz asserūt ee. Quapp z noia ipsa sequunt. Nā ii qz calidū ee dicit: i de inqunt ipsuz viūere ductū noiatūqz fuisse. Et ii rursus qz fridū ee cēsēt: aiaz ide nūcupatā ob respiratiōez z refrigeratiōez asserūt esse. Hec igit qz de aia tradita sūt a maioribz n̄ris: z bec sunt cause ob qz illi talia de ipsa dixerūt.

Tex. cō. 35.

Quicūqz aut p̄rietates faciunt in pncipijs z aiam ex p̄rijs p̄stituunt. Quicūqz aut alterum contrarioz vt calidū aut frigidū: aut aliqd huiusmodi aliud: z aiam silt vnū aliqd hozum ponunt. Cū z noibus p̄sequunt: vt calidum quidē dicētes: qz ppter hoc z hoc viūere nominatū est. Qui aut frigidū ppter respiratiōez z refrigeratiōez vocari aiaz. Tradita qdez igit de anima: z pp qz cās dicit sic: bec sunt.

D

Colligit intētionem suā q̄stū ad p̄rietates qz in ipsis pncipijs sunt: dicens qz qdam ponūt pn rerū p̄ria: z ij constituūt aiam ex pncipijs p̄rijs: sic Emped. Dans. n. elntis calitatez frigiditatez: humiditatez z siccitatez: dat z aie in ee p̄rietates has. Dixit. n. qz terra terram ituenmur: aquam aut aqua zc. Quidā vo posuerūt pn oium esse vnū elntoz: z illi q̄litatez apposuerunt aie: ij qdē ignis calitatez: qz dixerūt pncipiuz oium esse ignē: illi vo qz dicit p̄ pn oiuaz aquaz apponunt: aie frigiditatez. Cū fm q̄litatez pn qz ponūt. dicit silt esse aiam: vt de nā caloris aut frigidis: z h̄. Et h̄ et ossēdunt ex noibus qb̄ noiant ipsam aiaz: qz illi qui dicebat aiaz ee de nā caloris: denoiabāt eā a qm vnū. i. viūere quod denoiat. S. Tho. sup aia

E

minatū est z ein qd est feruere. Illi vo qz dicebant aiam de nā frigidis noiabant eā p̄sichroniqd est frigidū. vñ z ab hoc venit p̄sichi. i. aia pp refrigerationem que saluat aial ex respiratiōe. Sic s̄ pz qz alij noiabant aiam a vita. s. illi qui dicebant ipsam de nā caloris. Alij aut respiratiōe. s. illi qui dicebant qz erat de nā frigidis: Ex his oibz cōcludit dicens qz bec sunt qz tradita sūt de aia: z pp qz cās sic dicit de ipsa.

Cōsiderandū ē aut p̄mū de motu. Nā fortasse nō solū falsuz ē subaz aie talē esse q̄lez ii dicunt qz aiaz id asserūt ee qd seipsum mouet: aut mouere pōt: s̄ etiā vnū id ee qd dā v̄ eoz: que ne queūt ee: motū inqz ipsi inesse atqz cōpetere. Nō neēiuz igit ee: id oē moueri qd mouet: ois iaz diximus z pbauimus: Cū aut oē qd motu cieē duplr moueat: aut enim p aliud: aut p se mouet. Idē aliō at id oē moueri dicim: qd ē i eo qz motu cieē. At nauigātes: hi nāqz nō p̄inde atqz nauis mouēt. Hec. n. p se mouet: illi vo motu cieē qz sūt i eo quod motu cieē. Qd qdē ita ee pz in ptibus. Motus enī p̄puz pedum: est ambulatio: qua mouent z hoies: tūc aut h̄isce motus nō inest (vt pz) in nauigātibz. Cū igit id qd mouet (vt diximus) bifariā dicat moueri. Cōsiderem nūc opz de aia: si p se moueatur: motusqz particeps sit.

Tex. cō. 36.

Cōsiderandū aut p̄mū qdez de motu. Fortassis. n. non solū falsum ē subaz ipsi h̄mōi ee qualē aiūt. dicentes aiam esse quod est seipm mouēs: aut possibile mouer: s̄ vnū qd dā ipofibiliū inesse ipsi motū. Quod qdē igit nō necesse sit mouens z ipm moueri: prius dictū est. Duplr. n. mouet omne. Aut. n. fm̄ altez: aut fm̄ seipm. Secūdū altez dicimus: q̄cūqz mouent ex ee i eo quod mouet: vt naute. Nō. n. silt mouent nauī. Hec qdē fm̄ seipm mouet: illi aut ex esse in eo quod mouet. Manifestū aut in ptibus est. Proprius quidem. n. motus pedum ambulatio: bec aut z hoium est. Non inest aut nautis tūc: Duplr itaqz dicto moueri nūc intendimus de aia si p seipsaz mouetur z participat motu. Lec. vi.

Tex. cō. 37.

Tex. cō. 38.

Supra ponit P̄hs opiones alioz p̄hoz de aia. h̄ p̄sequēter disputat ēz eas. Sunt at tria qz dicti p̄hi attribuebāt aie. s. qz sit pn motus: qz sit pn cognitionis: z qz sit incorpalissimū. Inter qz duo ex eis sunt q̄si pncipalia: que p z p se aie attribuebāt. s. qz sit pn motus: z qz sit pn cognitionis. Tertiu aut qd attribuebant aie. s. qz sit subtilissimū: q̄stū ad aliquid b̄n d̄: q̄stū ad aliquid male. Si. n. subtilissimū accipiat simplr dcm de aia: sic b̄n d̄: qz sine dubio anima incorpalissima z subtilissima est. Si aut non accipiat simplr: s̄ cū corpore: vt dicatur aia subtilissimuz corpus: sic male d̄. Et ideo P̄hs non vtitur nisi duobus tm̄. s. motu z cognitione. Diuidit aut ps ista in tres ptes. P̄io enī inquit de anima p̄ opiones p̄hoz fm̄ qz dixerunt ipsam aiam ee pn motus. Secdo p̄ opiones eoz qui dixerunt ipaz ee pn cognitionis. ibi. Tribz aut modis traditis zc. Tertio vo

3. movet quandam qñez: vtrum, s. mouere: sentire: z cogno-
 scere attribuantur aie: sicut vni pñ: vñ sicut diuersis. ibi. Qm̄
 autem cognoscere anime est. Prima pars diuiditur in duas.
 In prima disputat q̄ ea q̄ dñr de anima fm̄ q̄ est pñ^m motus
 ex eo q̄ ponunt ipsam pñ^m motus. Scdo q̄ quandam opi-
 nionem: quia supra h̄ q̄ dixerant aiam esse pñ^m motus: qui-
 dam attribunt ipsi anime aliquid aliud. s. q̄ sit numerus
 mouens seipsum. ibi. Multis autem his q̄ dicta sunt: irra-
 tionabilis. Prima pars diuidit̄ in duas. Primo enim di-
 sputat q̄ opinionem illoꝝ qui attribuebant motum anime:
 fm̄ q̄ ipsi attribunt anime motum. Scdo inquit vtrum
 per aliquam aliã viã: motus anime attribui possit. ibi. Ra-
 tionabilis autem dubitabit zc. Pars p̄ma diuiditur in
 duas. Primo enim disputat in cõr̄ circa illos q̄ dicunt aiam
 pñ^m motus. Scdo vero descendit ad q̄sdã qñez in sp̄ali. ibi.
 Quidam autem z mouere zc. Prima pars diuiditur in
 duas. p̄mo. n. manifestat suã intentionẽ. Scdo ponit ratiões
 ad p̄positum ostendendum. ibi. Quatuor autẽ modis cõ
 sint zc. Dicit ergo primo q̄ sicut ex superioribus habetur
 p̄bi ex duobus venerunt in cognitionem anime. scz motu
 z sensu. Et inter hec p̄ considerandum est de motu. Omnes
 autem p̄bi q̄ venerunt in cognitionem anime ex motu hoc
 pñ^m habebant cõe. s. q̄ omne qd̄ mouet mouet: vñ qa nãle est
 aie q̄ moueret: credebãt q̄ ei sit cõnãle q̄ moueret: z hoc
 hãe aiam ex suba sua: vñ z ponebãt i ei^o diffõne motu dicen-
 tes aiam esse qd̄ moues seipm̄. Est q̄ hic q̄ duo disputãdum:
 scz q̄ rõne pñez: z ipsam pñem. Utrũq; n. est falsũ. Nã
 z rõ positionis istoꝝ: falsa erat: z eorum positio. Hoc. n. qd̄
 supponebant tãq; p se verũ. s. q̄ omne qd̄ mouet mouet:
 falsum est. sicut satis pbat in 8° phy. vbi õndit q̄ est qd̄das
 mouens immobile. Et q̄stũ ad hoc p̄met: breuiter põt ostẽ-
 di q̄ si aliqd̄ mouet non opz q̄ moueat. Constat. n. q̄ fm̄
 q̄ mouet est in actu: fm̄ q̄ mouetur est in potentia: z sic idẽ
 z fm̄ idem esset in actu z potentia: qd̄ est incõueniens. Sed
 hoc p̄termissõ disputemus ad pñem eoz: vtrum. s. aia mo-
 ueat. Dicebant aut̄ isti duo. s. q̄ aia mouet: z q̄ motus eẽt
 de suba anime. Arist. aut̄ vtrũq; negat dicẽs q̄. Fortassis.]
 Hoc dicit: quia nondũ pbauerat hoc qd̄ dicit: nõ solũ falsũ
 est q̄ motus sit de suba anime fm̄ q̄ dicũt diffiniẽtes ipsãz:
 dicentes aiam esse qd̄ est seipsũ mouens aut pole moueret
 sed totalr̄ impole est ipsi aie conuenire q̄ moueatur. Et h̄
 prius dẽũ est. s. in 8° phy. videlz q̄ non sit necesse oẽ mo-
 uens moueri. In mouente etiam seipso duo sũt. vñ mouẽs
 z aliud motũ: z impole est q̄ illõ qd̄ est mouens moueatur
 per se. In aialibus aut̄ lz nõ moueatur p se pars mouẽs: mo-
 uet tñ per accñs. Dẽ. n. qd̄ mouet: mouet duplr̄: qa vl̄ fm̄
 se vel fm̄ alterũ: seu per accñs: fm̄ se qñ res ipsa mouetur:
 vt nauis: per accñs: vel fm̄ alterũ: qñ non mouet ipm̄: sz
 illud in quo est: sicut nauis in navi mouetur: non quia ipse
 moueat: sz qa nauis mouetur. Cñ hec est vera. s. nauis mo-
 uetur fm̄ se: nauis vñ fm̄ accñs. Et q̄ non mouet nauis p
 se. p̄: qa quando aliquis mouet per se mouetur fm̄ par-
 tes suas: sicut in ambulatione prius est pedũ ambulatio: z
 h̄ cum est nauis in navi non inest ei. Sic q̄ p̄z q̄ moueri õz
 duplr̄. fm̄ se. z fm̄ accñs: sed isti attribuebant aie moueri
 fm̄ se: ideo p̄termissõ ad p̄sens vtrum aia moueat p ac-
 cidẽs: intendamus de aia si mouet fm̄ se: z p̄cipat motu si-
 cut isti dicebãt. Et q̄ nõ mouet p se pbat Ari. sex rõnibus.
 Circa quas rationes considerãdum est: q̄ lz rõnes Ari. pa-
 rum videant̄ valere. nihilominus sunt efficaces: qa sunt ad
 pñem. Aliter enim argumẽtãdũ est ad eũ q̄ simplr̄ intẽdit
 veritatẽ: qa ex veris opz procedere: sed q̄ arguit ad pñem
 procedit ex datis: z ideo frequenter Aristõ. z quando argu-
 mentatur ad positiones: videtur q̄ inducat rationes parũ
 efficaces: quia procedit ex datis ad interimendum positio-
 nem. C Sic ergo primam rationem ponit. ibi.
 Cuz igit̄ q̄tuor sũt t̄motus. Latio: alteratio:

accretio atq; decretio: aut istoꝝ vno: aut plib⁹
 aut oibus (vt p̄z) mouebit. Qd̄ si nõ p accidẽs
 moueatur: nã sane motus inerit ipsi. At si hoc
 fit: locus etiã eidem idẽtidem competet. Oẽs
 eni iã dicti motus in loco sunt. Qd̄ si sube fit
 aie seipsam motu ciere: nõ p accidẽs inerit ipsi
 motus: vt uesti albedini: aut tricubito. Mouet̄
 .n. z ipsa: verũ p accidens: qppe cuz corpus id
 moueat cui res tales insunt. Quapp z locus
 nullus ipsoꝝ est. At erit anime sine controuer-
 sia locus: si natura motus particeps est.
 Quatuor autẽ motus cum sint: loci mutatio/
 nis/alterationis/augmẽti/z decremẽti: aut fm̄
 vnũz hoꝝ mouebitur: aut fm̄ plures: aut oẽs.
 Si vñ mouet non fm̄ accidens: nã inerit mo-
 tus ipsi. Si autẽ hoc: z locus. Oẽs enim dicti
 motus in loco sunt. Si autem est suba aie mo-
 uere seipsam: non fm̄ accñs moueri ipsi inerit
 sicut albo z tricubito: mouentur. n. z hec: fm̄
 accñs. Cui enim hec insunt moueret illud cor-
 pus. Cñ non est locus ipsoꝝ. Anime autem
 erit: siquidem natura motu participat.
 Que talis ẽ. Si aia mouet: aut mouet p se: aut per accñs.
 Si p accñs: tñc motũ nõ erit de suba aie: qd̄ ẽ q̄ eos: sz moue-
 tur sic albũ z tricubitũ: q̄ mouent fm̄ accñs: z iõ nõ exigũt
 ad h̄ locus ipsoꝝ. Si vñ mouet p se: q̄ mouet aliq̄ spẽ motũ.
 Sp̄s aut̄ motũ sũt q̄tuor. s. sz locũ: augmẽti: z decremẽti: z
 alterationis. Sñatio. n. z corruptio nõ sunt p̄pe motus: sz
 mutatiões: qz motũ sunt successiui: sz gñatio z corruptio sũt
 mutatiões istãtanee. Ergo aia mouebit aliq̄ spẽ istoꝝ mo-
 tuũ. vl̄ sz locũ. vl̄ sz augmẽtũ. vl̄ sz decremẽtũ: vl̄ sz altera-
 tionẽ. Si q̄ mouet aliq̄ istoꝝ: z oẽs hi motũ sũt i loco. q̄ aia
 erit in loco. C In hac aut̄ rõne vidẽt̄ eẽ duo dubia. Vñ
 de h̄ qd̄ dicit q̄ oẽs dicti motũ sũt i loco qd̄ qd̄ de locali z
 de motu augmẽti z decremẽti manifestũ est. Sed de alte-
 ratione vñ difficile. Qd̄ qdem sic intelligit̄ ab aliq̄b⁹: qa eni
 oẽ qd̄ alterat̄ est corpus: z corpus est in loco: iõ alteratio õz
 fieri in loco. C Sz h̄ non saluat lram Aristõ. qa Ari. dicit q̄
 h̄ motus sunt in loco: z non sunt fm̄ locũ. C Et iõ p̄dm q̄
 sine dubio alteratio est in loco. Aliud. n. est motus in loco:
 z aliud motũ eẽ fm̄ locũ. Alteratio nõ est fm̄ locũ: sz in lo-
 co. Nã in alteratiõẽ opz q̄ sit appropinquatio alterãtis ad
 alteratum: z sine h̄ nihil alterat̄. Cñ cum appropinquatio
 fiat per motum localem. opz q̄ sit ibi motus localis vt cã.
 C Scdm̄ dubium est: qa fm̄ istos non erit incõueniens si aia
 eẽt in loco: cũ ponerent eam moueri p se: z iõ nõ vñ valere
 sua rõ. C Ad h̄ autẽ põt rñderi duplr̄. Uno modo q̄ istud
 incõueniens: deducit̄ p sequentes rõnes. Alio mō: qz p hoc
 est incõueniens: qz si aia eẽt in loco oporteret q̄ assignare-
 tur sibi locus p̄p̄ius in corpore sepatũ: z sic non esset forma
 totius corporis. C Scdm̄ rõnem ponit cum dicit.
 P̄terea si nã motu ciatur: vi quoq; moueri
 põt: z si vi mouet̄: z nã moueri põt. Eodẽ mō
 de gete quoq; dicere possumus. In hoc. n. nã
 res qescere soletũ q̄ suapte nã mouet̄. In hoc
 pari mō vi plane qescit̄: qd̄ vi pulsa mouet̄.
 At qui motus erunt aie violẽti getesve: neq;
 si fingere volum⁹: assignare facile possumus.
 C Amplius

Tex. cõ. 21. z in de.

2

Tex. cõ. 34. z in de.

20

Ter. cõ. 39. D

Aiaz n̄ moueri p se: p̄ baf sex rõnib⁹. Prima. D

Dubiũ.

Rñsio. 20. 23. 26

Dubiũ.

Rñsio. Q

Tex. cō. 40. A

Amplius aut si nā mouet: z violentia mouebit: z si violentia: z nā. Eodem aut modo se h3 de gete. In qd. n. mouet nā z qescit i hoc nā: i qd aut violentia: z quiescit violentia. Quales autez violenti motus aie erunt z quietes: neq3 fingere volentibus facile est reddere.

2. rō.

Que talis est. Si anima mouet per se fm locum: mouet nāliter: oē aut qd mouet nāliter: mouet violenter. S3 si mouet nāli: qescit nāli: z si quiescit nāliter: qescit violenter: q3 aia mouet violēter: z qescit violēter. S3 h ē impossibile. s. q3 moueat violēter: z qescat violēter: q3 motus aie z quietes sunt voluntarij. In hac at rōne vī dubiū esse. s. q3 id qd mouetur nāliter moueat violēter: nā celsū mouet nāli: nō tñ violēter. **A**d hoc oēm est. q3 illa ppositio fm veritatez falsa est: sed fm positionem vera: quia isti nullum corpus ponebant nāliter motum: nisi quatuor elnta: in qbus videmus motus z quietes naturalr z violenter fieri: z fm hoc procedit ratio. **T**ertiam rationem ponit cum dicit.

Dubiū. B Rñsio.

At vō si sursum mouebit: ignis erit: si deorsum: terra. Hiscē nāq3 corpib3 hi mot3 cōpetūt. Eadem est z de medijs corporibus ratio.

Amplius si qd ē sursum mouebit: ignis erit: si vō deorsum: terra. Hoz. n. corporuz motus ii. Eadem autem ratio z de medijs.

3. rō.

Que talis est. Illi dicunt q3 anima mouetur: z ex hoc mouet corpus: z hūc motū dicunt h3e ab aliquo elntoz: aut q3 sequit motū ignis aut terre: aut alioz elntoz. Si q3 participat motum ignis: mouebit solū sursum: si terre: deorsum. S3 h ē falsum: q3 aia mouet ad oēm ptē. Et hec rō pcedit ex suppone. **Q**uartam rōnem ponit cum dicit.

E

Preterea cū videat aia corpus mouere: rōni pstanteū ē iis motib3 ip3 mouere: q3 z ipsa mouet. Qd si id sit: puertēdo vere quoq3 dicere possum3: eo ip3z motu cieri: quo mouet z corp3. **A**t latioē corp3 mouet. **Q**uare mutabitur z aia pde atq3 corp3: z aut tota: aut ptib3 locū mutabit. Qd si id fieri pōt: fieri q3z pōt: vt egressa: rursus corp3 ingrediat. **E**x quo fiet vt aialium ea que mortē obierunt resurgant.

Tex. cō. 41.

Qm autē vī mouere corpus: rōnabile est h3 mouere motib3: q3 z ipsa mouet. Si at hoc: z puertentib3 erit dicere vez: q3 fm qd corp3 mouet: hoc z ipsa. **C**orp3 at mouet h3 loci mutationē: quare z aia mouebitur fm corp3: aut tota: aut fm ptes translata. Si aut hoc ptingit z exeuntem iterum ingredi. **A**d hoc autez sequetur resurgere mortua animalium.

4. rō.

Que talis est. Vos dicitis aiam ex hoc moueri: q3 mouet corpus: q3 rōnabile est dicere: quia illis motibus mouet corpus quibus ipsa mouetur: z econuerso: verum erit dicere q3 illis motibus mouet: qbus mouet corpus. S3 corp3 mouet fm loci mutationē. q3 aia mouet fm locuz. Sed si moueri aiam fm locum est mutare corpus: ptingit ipsam animā exeuntem: iterum intrare corpus. Et q3 aiam ingredi corp3 ē viuificare corpus: sequitur ad hoc inortua de nūero aialiu3: fm nām resurgere: qd est impole. **C**ōtra hanc rationem aliq3 obiciunt dicētes: q3 hoc. s. q3 aia moueat eisdem motibus qbus mouet: nō est verū: q3 aia non mouetur nisi fm

Obiectio.

appetitum z voluntatem. mouet autē corpus alijs motib3. **A**d qd oēm q3 appetere z velle z h3 nō sunt motus aie: sed opationes. **M**otus aut z opatio differunt: q3 motus est actus iperfecti: opatio vō est actus pfecti. **N**ihilominus tñ vera est illa ppositio fm positionem: q3 illi dicebāt animā non aliter mobilem nisi fm q3 mouet corpus. **S**ed nunqd sequitur illud inconueniēs: q3 resurgāt corpa aialium si aia mouet fm locum. **C**ōm q3 qdā dixerunt q3 aia ē cōmixta toti corpori: z vnita fm q3dā pportionē: z q3 non se paraf nisi soluat illa pportio: vñ q3tū ad istos nō sequit. Sed q3tū ad illos qui dicunt aiam eē in corpore: vt in loco seu in vase z intrare z egredi aliquando: sequitur illud inconueniens **A**risto. **Q**uintā rōnem ponit cum dicit.

Rñsio. Dubiū. Rñsio.

At. n. motū p accūs ab alio quoq3 mouebit. **A**nimal. n. vi pelli pōt. **N**ō autē op3: cuius in suba inest: a seipso moueri id ab alio motu cieri nisi p accūs: quē admodū neq3 qd p se: vt ppter se bonū est id p aliud oportet: aut grā cuiuspiam eē. **A**iam aut si mouet: a sensibilibus maxime quispiam dicet moueri.

Dubiū. Rñsio.

Motū autez fm accūs: si ab altero moueat. **D**epellet. n. vtiq3 violētia aial. **N**on op3 autē cui a seipso moueri iest i suba: hoc ab alio moueri: nisi fm accūs: sicut neq3 qd fm se bonuz: aut pp seip3: hoc qdē pp aliud eē: hoc aut alterius cā. **A**iam autē maxie dicet aliq3 vtiq3 a sensibilibus moueri: si qdē mouetur.

Tex. cō. 42.

Que talis est. **C**onstat q3 illud qd fm se inest alicui rei nō est necesse q3 insit ei fm aliud: nisi forte per accidens. **S**i q3 inest aie q3 moueat fm se z fm nām suam: necessarium est q3 aia sit mobilis fm se. ergo non indiget q3 moueatur per aliud z ab alio. S3 nos videmus q3 mouet a sensibilibus in sentiēdo: z ab appetibilibus in appetēdo: non ergo aia per se mouetur. **A**d hoc obuiant **P**latonici dicentes q3 aia nou mouetur a sensibilibus: sed occurrūt motui anime: inquantum aia discit urrit per ea. **S**ed hoc est falsum: q3 sicut **A**risto. probat: intellectus polis reducitur per ipsa. s. per spēs rerum sensibilibus in actu: z ideo op3 q3 moueat ab eis hoc nō. **S**extā rōnem ponit cum dicit.

Tex. cō. 43. 5. rō. S

At vō si mouet seip3 aia: z ipa q3z mouetur. **Q**uare cū oīs mot3 exit3 atq3 remotio sit eius qd motu ciet: ea rōne q3 motū subit aia nimiz ex suba dimouet z exit: nisi seip3z p accūs moueat. **A**t motus vt inquit sube est ip3z p se.

Solo. Inpugnatio.

At vō si mouet ipsa seipsam: z ipsa mouetur vtiq3. **Q**uare si oīs motus ex distātia est ab eo qd mouet: fm q3 mouet z aia distabit vtiq3 a suba ip3z fm seipsam: nisi fm accūs seip3z moueat: sed est motus sube ip3z per se.

D 6. rō.

Que talis est. **S**i aia mouet seip3z: pstat q3 ipsa mouebitur fm suā subam: sed oē qd mouet distat vel exit ab eo a quo z fm qd mouetur: sicut si aliquid mouetur a quātitate: exit z distat ab ipsa quātitate a qua mouet. **S**i q3 aia mouetur a suba sua z a seipsa: sicut illi dicunt: distabit z erit ab ipsa sua: z sic motus erit sibi causa corruptionis: qd est h3 rium illis q3 dicebāt aiam pp motū ip3z assimilari diuini3: z imortalem eē: vt superius p3. **E**t hec rō pcedit quātuz ad eos: quia non distinguebant inter operationem z motū. **O**peratio enim non facit distare: sed perficit operantem: sed in motu oportet q3 sit exitus.

lec. 5.

Quidā autē afferūt aiā: id corp⁹ i quo ē: eodē mouere mō q̄ z ipsa mouet vt Democritus. Qui qdē pinde atq; Philipp⁹ comicus dic. Ille nāq; Dedalū ait lignēā venerē p̄fecisse q̄ motu mouebat argētū viui: qd̄ i illā ifudit. Et Democritus pari mō pilas idiuisibiles secus trahere corp⁹: totū atq; mouē dicē: ex eo q; nū q̄ ipse q̄scunt suapte nā desinūtq; moueri.

Ter. cō. 44.

Quidā autē z mouere aiā dicūt corp⁹ i quo sicut ipsa mouet: vt Democritus siml̄r dicēs Philippo comediarū; Didascolo. Refert. n. Dedalū mobile fecisse lignēam Mineruā esfundens argētū fusile. Silr autē z Democrit⁹ dicit. Motas. n. inqt indiuisibiles sphaeras: pp id qd̄ apte nate sunt nusq; manere: sphaerq; z mouere corpus omne. Lec. vii.

Supra posuit P̄hs rationes in cōi p̄ eos qui posuerunt aiā fm se moueri: h̄ No ponit rōnes i sp̄ali p̄ quosdam q̄ aliqd̄ sp̄alis difficultatis videntur dixisse circa opinionem eorū de motu aiē. Et circa h̄ tria facit. P̄mo. n. pōit rōnes ad opionē Democriti. Sc̄do vō ad opionē Platonis. ibi. Eodē autē modo zc. Tertio vō ad quādam aliaz opionem. ibi. Alia autē qdā opio zc. Circa p̄mū duo fac. p̄. n. ponit opionē Democriti de motu aiē: z exponit eā. 2. vō obijcit in contrariū. ibi. Nos autē interrogabimus. Circa p̄mū sciendum est q; in p̄cedentib⁹ ponit vna rōne. s. in quarta Arist. p̄ illos qui ponunt aiā moueri fm se: z ex hoc mouet corpus: q; si aiā mouet corpus: necesse est q; illis motibus moueat quibus ipsa mouet. Et hoc cōce debant qdam qui dicūt aiā mouere corpus in quo est sicut ipsa mouetur. i. illis motibus mouere quibus ipsa mouetur. Et hic fuit Democritus. Et inducebat ad h̄ similitudinē: quia erat quidā magister comediarū noie Philipp⁹. Hic recitauit in libris suis: q; qdam noie Dedalus fecit statuā lignēam deē Minerne: z hec statua erat mobilis ex eo q; erat intus argentum fusile. i. viuum: z movebatur motu sp̄ius argenti viui. Simile ergo huic dicit Democritus in opinione sua de motu anime. Dicit enim q; aiā est composita ex indiuisibilibus sphaeris: vt superius p̄. Et q; h̄ indiuisibiles sphaere. i. athomi figure rotūde: p̄tine mouētur: ex eo q; nunq; quiescunt p̄bunt z mouent totū corpus fm q; ipse mouentur. C̄ Deinde cum dicit.

2

Lec. 3.

Nos autē ipsius interrogabimus: si quietē etiaz id ipsius faciat nūq;. At quonā pacto qetes faciet: difficile est dictur: vel potius dici nō pōt.

Nos at̄ interrogabimus: si z qescere facit hoc idē. Quō autē faciet: difficile aut ipole dicere.

Contra opionē Democriti qua b̄ rōnibus. p̄ rō.

Objicit Arist. contra hanc opinionem Democriti: duab⁹ rōnibus. Prima rō talis est. Constat q; aiā non solum est cā motus in aiā: sed quietis. Sed fm opinionē Democriti: anima non est cā quietis: s; sit cā motus in aiā: quia difficile aut ipole est dicere: q; illa corpora sphaerica indiuisibilia quiescant: cum nunq; imota permaneant: vt dictum est. C̄ Secundam rationem ponit cum dicit.

Quō autē aiā nō sic mouere vī aiā vt inquit ipsi: sed electione quadam intellectioneue.

2. rō.

Quō autē non sic videt aiā mouere aiā: sed per voluntatem quadam z intellectum.

Que talis est. Constat q; motus quē argentū viuum cau-

sat in statua non est motus voluntarius: sed violentus. Sed motus aiē non est violentus: sed voluntarius: quia mouet per voluntatem z intellectum: z ideo nulla (vt videtur) ē positiō Democriti. Deinde cum dicit.

n

Eodē autē mō Timeus etiam aiā corpus mouere dicit. Mouere. n. ipsam ex eo censet: atq; afferit corpus: quia mouetur: propterea quod ad ipsum connexa est.

Ter. cō. 45.

Eodem autē modo z Timeus physiologizat aiā mouere corp⁹. In eo. n. q; ē moueri ipsaz z corpus mouet: pp id qd̄ cōplexa ē ad ipsuz.

Ponit opionem Platonis. Et circa hoc duo facit. P̄mo ponit opionem Platonis. Sc̄do reprobat eaz: ibi. P̄mūz igit zc. Circa p̄mū duo facit. P̄mo ondit similitudinē opionis Platonice ad opionem Democriti. Sc̄do explicat opionē Platonis de aiā. ibi. Cōstitutā autē ex el̄ntis zc. Dicit ergo p̄mo: q; sicut Democritus posuit corp⁹ moueri ab aiā: in quātum aiā cōiuncta ipsi mouet: ita z Timeus qui introducit a Platone loquens: assignat rōnes qualiter aiā mouet corpus. Dicit. n. q; aiā mouet corpus inquantuz ipsa mouet: ppter hoc q; aiā iuncta est corpori per modum cuiusdam colligationis. C̄ Deinde cum dicit.

Opifex enim dicit ex el̄ntis iam cōstitutam: numerisq; distinctā sonoris: vt insitum sonoritatis atq; pcentus habeat sensum: z vnuersum feratur consonis lationibus.

Opin. Pla. de anima.

Constitutam autē ex elementis z dispartitam fm armonicos numeros quatenus cōnatura lem sensum armonie habeat: z vt omne ferat fm consonantes motus.

Explicat opionē Platonis. Et p̄mo exprimit cōstitutio-nem sube ipsius. Sc̄do exponit quō ex ea procedit motus. ibi. Aspectū rectum in circulum reflexit. Circa p̄mū sciēdū est q; Plato hec vba que hic ponunt in Timeo profertur loquēs de aiā mūdi: quā imitatur fm ipsum iseriores aiē. Et ideo per hoc q; hic tangit de nā aiē mundi: tangit quodāmodo nā oīs aiē. C̄ Sciendum est igit: q; sicut supra dictum est. Plato posuit subam oīuz rerū esse numeruz: rōne superius dicta. Vnta autē numeri ponebant vnuz. q. formale: z duo. q. māle. Ex vno enim z duobus oēs numeri constituunt. Et qa impar numerus quodāmodo retinet aliquid de indiuisione vnitatis: posuit duo elementa numeri par z impar: z impari attribuit idētitatem z finitatem: pari autem attribuit alteritatem z infinitatem. Cuius signuz tangit in 3. p̄hy. qa si supra vnitatem impares numeri per ordinem addant: semper producit eadem figura numeralis. Puta si supra vnum addant tria. qui est p̄mū impar: p̄surgit quatuor q; est numerus quadratus qbus rursus si addatur secundus impar. s. quinaris confurgit nouenarius: q; item est nūerus qdratus: z sic semper in infinitū. Sed in numeris parib⁹ semp surgit alia z alia figura. Si eni vnitati addatur binarius qui est p̄mū par confurgit ternarius: qui est numerus triangularis: qbus si rursus addatur quaternarius qui est sc̄ds par: p̄surgit septenarius: q; est septāgule figure: z sic in infinitum. Sic q; Plato ponebat idem z diuersum esse el̄nta oīum rerum: quoz vnū attribuerat numero impari aliud vō numero pari. Quia vō subam aiē ponebat mediā inter subas superiores: que semp eodē modo se hnt: z subas corporeas in qb⁹ alteritas z motus inuenit. Posuit aiā p̄stare ex his el̄ntis. s. ex eodē z diuersoz: ex numeris paribus z imparibus. Medium enim dz esse affine vtiaz extremoz. Et ideo dicit q; posuit eam cōstitutaz ex el̄ntis.

Ter. cō. 26.

Ter. cō. 26.

Et sciendum est q; in numeris sunt diuersae p̄portiones z infinitae

z infinitae

z infinite: quarū alique sunt armonice. i. cōsonantiarū cā. Nam dupla proportio est cā psonantie q̄ dicitur diapason: sexquialtera proportio causat psonantiam q̄ dicitur diatesferon. sexquioctava proportio causat tonum: z alie consonantie: quibusdam alijs pportionibus causantur: puta ea q̄ est composita ex diapason z diapente causatur ex tripla. ea q̄ sub diapason causatur ex quadrupla: quam qdem Pithagoras deprehendit: vt Boe. refert in musica: ex p̄cussione q̄tuor malleorū q̄ psonantes sonos reddebant fm̄ predictas pportiones: puta si vnus martellus pōderaret. 12. vncias. alius. 9. alius. 8. alius. 6. Ille q̄ esset. 12. haberet duplam proportionem ad eū q. 6. z redderet cū eo consonantiam diapason. Ille aut̄ q. est. 12. ad eū q. 8. s̄b sexquialtera pportione: z psonat fm̄ diapente. z s̄l̄r q. 9. ad eū qui. 6. Item q. 12. ad eū qui. 9. est in sexquitercia pportione: z cōsonat cū eo diatesferon: z s̄l̄r qui. 8. ad en̄z qui. 6. Qui autem. 9. ad en̄z qui. 8. cū sit sexquioctava pportione psonat s̄d̄m tonum. L3 autem Plato posuerit res oēs ex numeris constituit: non t̄m̄ ex numeris h̄ntibus pportiones armonicas: sed aiam posuit esse constitutā fm̄ numeros h̄ntes h̄ pportiones. Et iō dicit q̄ posuit eā [dispositā] .i. q. dispositā. [fm̄ armonicos numeros] .i. fm̄ numeros pportionalitos adinuicē fm̄ musicā pportione. Posuit. n. ex his n̄eris aiam constitutam. s. ex vno/duobus/tribus. 4. 8. 9. 27. in q̄bus h̄ pportiones inueniuntur. duplici aut̄ ex cā aiam posuit constitutam ex numeris armonicis. Una est: q̄ vnū q̄d̄ delectat in eo q̄d̄ est sibi s̄l̄e z cōnāle: videmus autem q̄ aia delectat in oibus armonicationis: z offenditur ex his que sunt p̄ter debitam armoniā: tam in sonis q̄ in colorib̄: q̄ etiā in q̄buscūq̄ sensibilibus. vñ v̄ armonia de nā aie esse. Et h̄ est q̄d̄ dicit. [Aia h̄z sensum] .i. cognitionem. [Cōnaturalem armonie.] Alia rō est: q̄ p̄thagorici z Platonici posuerūt ex motib̄ celorum puenire sonos optime armonicos: z q̄a motus celestes ponebant esse ab aia mūdi posuerūt aiaz esse ex numeris armonicis. vt posset cāre mot̄ armonicos. Et h̄ est q̄d̄ dicit. [Et vt oēs] .i. vniuersus [ferat fm̄ psonantes motus.] Deinde cuz dicit.

Rectitudinē coegitratq; flexit in circulū. Et cum vnum in duos diuisisset circulos duobus in punctis coniunctos: rursus vnum in septem orbis diuisit: qm̄ lationes ipsis celi motiones sunt anime: quibus ipsa mouetur.

Aspectu rectū in circulū reflexit: z diuidens ex vno in duos circulos dupl̄r coordinatos iterum vnum diuisit in septem circulos tāq̄ essent celi motus anime motus.

Docet quō ex aia pcedat motus celestis. vbi p̄siderādū est q̄ oēs numeri fm̄ nālē ordinē accepti linealr̄ dispositi sunt fm̄ rectitudinē: prout vnus addit sup̄ alterū. Sed ex nālī serie numerorū pōt aliq̄s accipere plures series: puta si accipiat hō q̄si in vna rectitudie totā seriē duploy: z in alia totā seriē triploy: z in alia totā seriē q̄druploy: z sic de alijs: q̄a igit̄ hō sua cognitione pōt circa numeros opari: h̄ z de fac̄ cōstituēdo subas rez ex numeris vñ in p̄stituendo subam aie ex numeris supradictis qui oēs nālī ordine sunt in vna rectitudie: q̄si duas lineas diuisit: vnā duploy: z alterā triploy: he enī pportiones oēs armonicas cōtinent. Nā dupla pportio diuidit in sexq̄alteram z sexq̄terciā. Et tripla in duplam z sexquialterā. Igit̄ in p̄dictis numeris accipit̄ series duploy vsq̄ ad numerū cubicū. vtputa vnum/duo/ q̄tuor/ octo: z alia series triploy eodē mō: vtputa vnū/ tria. 9. 27. q̄ qdem due series i vnitate p̄iungunt̄: ac si essent due linee recte angulūz p̄tinētes. Rursus si vnitati p̄iungant̄ que sūt in linea triploy resulabūt numeri q̄ sunt in linea duploy:

puta si vnitati addat̄ trinarius fiet q̄tuor: z ēz. si vnitati addat̄ binarius fiet tria. Et sic p̄stituent̄ quasi due linee sese inuicē intersecantes fm̄ modūz l̄re grece que vocat̄. Si aut̄ pcedat̄ vlteri⁹ redibit̄ ad eosdem numeros. Nam a q̄tuor pcedit̄ ad octo: z a tribus redibit̄ ad. 27. z sic vtro/ biq̄z pcludit̄. q. quidāz circulus. Sciēdū aut̄ est q̄ Plato ea q̄ inneniebant̄ in nā magis cōposita dicebat̄ puenire ex p̄prietate nāe magis simplicis: sicut psonatias sonorū ex p̄portionib̄ numerorū. Subas aut̄ aie ponebat̄ mediā inter numeros q̄ sunt maxie abstracti: z iter subas sensibile: z iō p̄prietates aie deducebat̄ ex p̄prietatibus p̄dictis numerorū. Nā in aia est p̄siderare p̄ aspectū rectū fm̄ q̄ aspiciat̄ directe ad suū obtusū. z postea redit̄ in circulū: in quātū intellect⁹ reflectit̄ se supra seipsum. Inuenit̄ etiā in aia intellectina q̄si circulus pariū z imparium: in quātū cognoscit̄ ea que sunt eiusdē z q̄ sunt diuerse nature: z h̄ vltierus protendit̄ vsq̄ ad subam sensibilem celi quam aia mouet. Nā i celo p̄sideratur duplex motus circularis: vnus simplex z vniuersus fm̄ quē celū mouetur seu reuoluit̄ motu diurno ab oriente in occidentem: qui qdem fit fm̄ circulum equinoctiales. Alius aut̄ mot⁹ est planetarum qui est ab occidēte in orientem fm̄ circulū zodiacum: qui intersecat equinoctialem in duobus solstitialibus punctis. s. in principio cancri z capricorni. Et q̄a motus primus est vniuersus: ideo non diuidit̄ in plures motus: z assimilat̄ circulo imparium: z p̄pter h̄ etiam primus circulus maior est. Nam impares numeri superius positi maiores sunt. Scds aut̄ motus facit̄ multam diuersitatem: z ideo videt̄ pertinere ad circulū pariū: z videtur in. 7. circulos fm̄ sex interstitia duploy z triplozy numerorū. vt dicitur in Timeo. Ubi enim sunt sex diuisiones necesse est esse septem diuisa. Unde z isti circuli minores sunt z continentur a sup̄remo circulo qui est imparius. Sic ergo legenda est litera: [Ut omne] .i. vniuersum [feratur fm̄ psonantes motus] .i. vt ex armonia anime deriuēf̄ motus celestes armonicati. [Aspectum rectū deus refluxit in circulum] .i. eo mō quo est expositum: z fm̄ p̄prietatē numeri z fm̄ p̄prietatē aie. [Et diuidentes ex vno.] p̄ vnā nālē series numeri z vnā vim intellectiuam aie. [in duos circulos] .i. s. pariū z imparium q̄tū ad numeros: intelligētia mobilium z immobilium q̄tū ad aiam: motū fm̄ equinoctialem z zodiacū q̄trum ad celum. Addit aut̄ [dupliciter coordinatos:] q̄a duo circuli se intersecantes tangit̄ se in duob⁹ punctis [iterum vnū] .i. s. inferiorē [diuisit in. 7. circulos.] quasi planetarum. [tāq̄z celi motus essent anime motus] .i. ac si celum moueret̄ per motum anime.

Primum igitur nō recte dicit̄ aiaz magnitudinē eē. Nā aiam vniuersi talē ipse vult eē: qualis est ea que mēs z itell̄s vocat̄. Nō q̄lis est sensitua: nec q̄lis est ea q̄ ē p̄ncipiū cupiendi: q̄ppe cū h̄az mot⁹ nō sit (vt p̄) p̄uersio. Intellectus aut̄ vnus ē z p̄tinuus: p̄inde ac intellectio. Intellectio vō est ipsius itell̄s p̄ceptio. Sed hi nimirū vnum hoc sunt: q̄d̄ aliud deinceps post aliū est: vt i numerus: s̄z non vt i magnitudo. Quocirca nec intellectus hoc pacto p̄tinuus est sed aut partibus penitus vacat: aut non est vt magnitudo continuus.

Primum qdē igit̄ non b̄n̄ d̄z aiam magnitudinē esse. Eā. n. q̄ ois: talē eē vult: q̄lis est aliq̄si vocatus intellectus. Nō. n. velut sensitua ē neq̄z vt desideratiua. H̄az. n. mot⁹ nō circulatorio est: intellectus aut̄ vnus z p̄tinuus: sicut z

Tex. cō. 46.
Tex. cō. 47.

3

intelligētia est. Intelligētia autē vt intellectualia. Hec autē eo q̄ p̄nter vnum: sicut numerus sed nō sicut magnitudo: pp̄ qd̄ qdē neq; itell's sit p̄tinuus: sed nō sicut aut ipartibilis: aut non sicut magnitudo aliq̄ p̄tinuus est. Lec. viii.

Decē rō nes p̄ o/ pi. Pla. de aia.

Posita opinione Platonis: hic Arist. reprobat eam. Ubi notandum est q̄ Arist. plerūq; qm̄ reprobat opiniones Platonis: non reprobat eas q̄tum ad intentionem Platonis: sed q̄tum ad sonum v̄boꝝ eius. Quod ideo facit: quia Plato habuit malū modū docendi. Omnia n. figurate dicit: et per symbola docet: intendens aliud per verba: q̄ sonent ipsa verba: sicut quod dixit aiam esse circumlum. Et ideo ne aliquis propter ipsa verba incidat in errorem. Arist. disputat p̄ eum quantum ad id quod verba eius sonant. **P**onit autem Arist. rationes decem ad destruendū suprapositam opinionem: quarū qdam sunt p̄ eū et que/ dam p̄ verba eius. Nō. n. Plato voluit q̄ fm̄ veritatem intellectus esset magnitudo q̄titativa seu circulus et motus circularis: sed metaphorice h̄ attribuit intellectui. Nihilominus tamen Arist. ne aliquis ex hoc erret disputa p̄tra eū fm̄ q̄ verba sonat. **P**rimo q̄ Arist. circa p̄mā rōnē manifestat de qua aia Plato intellexit. s. de anima vniuersi. [Et h̄c s. aiam. que est ois i. i. vniuersi vult esse intellectiua tm̄. Non. n. est vegetabilis: q̄a non indiget nutrimento: nec ē sensibilis: q̄a caret organo: nec est desideratiua: q̄a desideratiua consequitur sensitiuam. Et dixit iō aiam vniuersi non esse sensibilem neq; desideratiua: q̄a ipse voluit q̄ motus aie vniuersi esset circularis. Cū cū motus h̄ay. s. sensibilis et desideratiue non sit circularis: non enī sensus reflectit sup se ipsum. itell'us v̄o reflectit supra seipsum: h̄c. n. intelligit se intelligere: ideo dicit illam aiaz intellectiua tm̄ esse: iō dicit intell'm esse magnitudinē q̄sdaz et circulū. Et h̄ Arist. reprobat dicens: q̄ Plato non h̄ dixit aiam esse magnitudinē. Et q̄ locutus est de ea sicut de magnitudine circulari: diuidens eam in duos circulos male fecit. Et q̄ male fecerit ostendit. In nā. n. aie hoc est: vt iudiciū de aliq̄ potentia aie sumat ex actu seu opatione ipsius potētie: iudiciū v̄o operationis ex obtu: potētie. n. cognoscunt p̄ actus: actus v̄o p̄ obta: et inde est q̄ in diffōne potētie ponit ei actus: et i diffōne actus ponit obtū. Constat autē q̄ res ab eo a q̄ h̄ esse et spēm̄ ab eo et h̄ vnitatē. Si q̄ intell'us sit et sortiat species ab intelligibili: cū sit ei obtū: dico intell'm in actu cum nihil sit ante intelligere: manifestum ē q̄ si sit vnus et p̄tinuus sicut Plato posuit: q̄ eodem mō intell's erit vnus et p̄tinuus quo intelligibilia sunt vnus et p̄tinuus: itell's. n. nō ē vnus nisi sicut intelligentia. i. opatio ei q̄ ē itelligē: nec actus v̄o nisi sicut obtū eius est vnus: q̄a actus distinguuntur penes obta. Cū cū obtū intell's sint intelligibilia: hec autē. s. intelligibilia nō sunt vnus vt magnitudo seu p̄tinuum: s. sic numerus: eo q̄ p̄nter se habeant: manifestū est q̄ intell'us non est magnitudo: sicut Plato dicebat. Sed aut est ipartibilis: sicut se h̄z rō p̄mox terminox: aut non est p̄tinuus sic aliq̄ magnitudo: sed sicut numerus in q̄stū vnū post aliud intelligim: et sepe plures terminant in vnū: sicut in syllogismis terminant p̄positiones in q̄nem. **S**edam rōnem ponit ibi.

Atq; si magnitudo sit: quonaz pacto q̄scūq; suarū intelliget partiu: siue ille sint magnitudines: siue etiā p̄cta: si hec quoq; partes appellare oporteat. Nā si puncto: puncta v̄o sunt in finita: nunq; p̄transibit vt p̄: fm̄ magnitudine sepius vel infinities idē intelliget. At v̄i et semel intelligere posse. Quod si sat est q̄uis partiu tangere, qd̄ oportet aut orbe versari: aut oino

magnitudinē ipsum habere. Quod si necesse est ipsum intelligere toto tangentem circulo quis est ipsarum partium tactus.

Qualr autē intelliget: magnitudo cū sit q̄libz partiu ipsi: pte autē aut fm̄ magnitudinē: aut fm̄ p̄ctū si opz et hoc pte dicē. Sigdē igit h̄z p̄ctū: hec at infinita: manifestū ē qm̄ nequaq; p̄transibit. **S**i v̄o fm̄ magnitudinem: multo/ tiens et infinities itelliget idē. Videt at et semel p̄tingere. Si autē sufficiēs q̄libet p̄tius tangere: qd̄ opz circulo moueri: aut et oino magnitudinem h̄ie. Si autē necessarium itelligere toto circulo tāgentē: quis est partibus tactus.

Que talis est. Posset aliqs dicere q̄ Plato non posuit magnitudinem in intell'u pp̄ multa itelligibilia: s. opz q̄ sit in intell'u magnitudo et pp̄ vnū qd̄q; intelligibilem. Contra. Hoc non pōt esse. Plato. n. ponit et opiatū est q̄ itelligere non fiat p̄ acceptioz sp̄rum in intellectu: sed q̄ intellectus intelligat p̄ quendā p̄ctū in q̄stū. s. occurrit et obuiat sp̄b? intelligibilibz: et istum p̄ctū attribuit circulo: sicut supra dcm̄ est. Quero ergo a te si itell'us est magnitudo et itelligit fm̄ cōtactum. qualr itelligat. Aut enim h̄ q̄ itelligit tāgit fm̄ totum: aut fm̄ ptem eius: si fm̄ totū p̄tingens intelligit totum: tūc ptes nō erūt necessarie: sed erūt frustra: et sic non est necesse q̄ sit itell'us magnitudo et circulus. **S**i v̄o fm̄ ptes p̄tingēs itelligit ptes: aut hoc erit fm̄ plures partes: aut fm̄ vnā tm̄. Si fm̄ vnā tm̄: sic idē qd̄ p̄ns: q̄a alie erunt supflue: et sic nō erit neciuz ponere itell'us h̄ie ptes. Si v̄o p̄tingens fm̄ oēs ptes itelligit. Aut h̄ erit h̄z ptes p̄ctales aut fm̄ ptes q̄titatiuas: si fm̄ ptes p̄ctales: tūc cum in q̄lz magnitudinē sint infinita p̄cta: opz q̄ infinities tangat ante q̄ itelligat: et sic nunq; itelliget: cum non sit infinita pertransire. Dicit autem. **P**artes punctales. Non q̄ velit magnitudinē in pres punctales diuidi: sed disputat ad rōnem Platonis: qui fuit huius opinionis q̄ corpus cōponeretur ex superficiebus: et superficies ex lineis: et linea ex punctis. Qd̄ ipse improbat in. 6. in prim. phy. vbi ostēdit q̄ p̄ctum additum puncto nihil addit. **S**i v̄o itelligit p̄tingens fm̄ partes q̄titatiuas. tunc cū quelibet pars diuidat in multas ptes: sequit q̄ multotiens itelligat idē. Itē cum ois q̄titas sit diuisibilis in infinitū fm̄ eandem p̄portionem: et non fm̄ eandē quantitatem: sequitur q̄ infinities itelligat: qd̄ est inconueniens. Videtur ergo q̄ non p̄tingat nisi semel. et sic nullo modo d̄z attribui intellectui magnitudo: neq; q̄tum ad multa intelligibilia: neq; q̄stū ad vnū. **E**t notandū q̄ hic Arist. occulte ostēdit q̄ intell'us de nā sua non est p̄tibilis: sed qd̄ impartibile. Intelligibile enim in vnaquaq; re est quiditas: et nā rei est tota in q̄libz pte: sicut nā sp̄ei est tota in quolibet indiuiduo: tota enim nā hois est in quolibet indiuiduo: et hoc est indiuisibile. vnde illud qd̄ est intelligibile in qualibet re est indiuisibile. et per p̄ns intellectus. **T**ertiam rationem ponit. um dicit.

Preterea quonā pacto vel impartibili partibile: vel impartibile partibili ipse intelliget.

Amplius quomodo intelliget partibile impartibili: aut impartibile partibili.

Que talis est. Constat q̄ si nos ponimus intellectum impartibilem de facili patebit rō: quō intelligat impartibile et partibile: quia impartibile intelligit fm̄ proprietatem sue nature: eo q̄ impartibilis est. vt dictum ē partibile v̄o itelligit abstrahendo a partibili. Sed si intellectus ponatur partibilis fm̄ q̄ Plato vult: impossibile erit inuenire rōnem

n

Tex. cō. 48.

Lec. 7.

p

q

nem quō intelliget impartibile. Et sic v̄ q̄ inconueniēter Plato ponat intellectum esse magnitudinē seu partibilem.

Quartam rationē ponit cum dicit. **Necessē** est autē intellectū esse circulū hūc. In intellectū nāq; motū intellectio ē. Circuli v̄o cōuerſio. Si igit̄ intellectio p̄uerſio est: et circulus is intellus erit p̄fecto: cuius talis cōuerſio in intellectio est. Qd̄ p̄terea semp̄ intelliget. Op̄z .n. ipsuz aliqd̄ intelligere semp̄: q̄ppe cū p̄uerſio fit perēnis atq; p̄petua. Nā p̄stat intellectio nū rerū eaz̄ que cadunt sub actionē terminos esse ac fines: oēs enī alicui⁹ sunt gr̄a. Cōtēplatiue quoq; rōnib⁹ idētidē termināt. Et rōnuz aliā diffōnes: aliā demōstrationē eē p̄z: demōstratiōes at̄ ex p̄ncipio sūt: et finē habēt quodāmodo rōcinationē aut p̄clōnē. Qd̄ si nō termināt: at saltē nō ad p̄ncipiū redeūt: s; mediū extremūq; semp̄ sumētes: recta p̄ficiſcūt. At cōuerſio rursus (vt p̄z ad p̄ncipiū redit: atq; reflectit. Diffōnes et̄ finite sūt oēs ac terminate.

Necessarium autē esse circulum intellm hūc. Intellus q̄dem .n. motus: intelligentia: circuli autē circulatio. Si ergo intelligentia circulatio: et intellus vtiq; erit circulus: cū h̄mōi circulatio sit intelligentia. Semp̄ autē aliqd̄ intelliget: siq; de p̄petua sit circulatio. **Practicarum** q̄dem enī intelligētiarū termini sunt: oēs enī alterius cā sunt. **Speculatiue** autē rōnibus terminant̄ similr. Ratio autē oīs diffinitio ē aut demōstratio. Demōstrationes v̄o z a p̄ncipio sunt: et habet quodāmodo finem syllm̄ aut cōclusionē. Si autē nō cōcludant̄: sed nō reflectunt̄ iterum in p̄ncipiū: accipientes semper medium et̄ vltimū: recte p̄cedunt: sed circulatio iterū in p̄ncipiū reflectit. **Diffinitiones** autem omnes finite sunt.

Que talis est. Tu dicis intellm̄ esse circulum et̄ dicis intellectū moueri: s; motū circuli ē circulatio: motus v̄o intellectū est̄ intelligentia: s; est̄ intelligere: s; si intellus est circulus: de necessitate intelligentia erit circulatio. Sed hoc est falsum: q̄a cū in circulatiōe nō sit inuenire actū p̄ncipiū neq; finē: vt p̄bat̄ in 8° p̄physi. seq̄r̄ et̄ q̄ intelligentia seu opatio ipsius intellus que ē intelligere nunq; terminat̄. Sed h̄ est falsus: q̄a intelligentia h̄z actu et̄ p̄ncipiū et̄ finē: ergo intelligentia et̄ circulatio nō sunt idē: et̄ p̄ oīs: nec intellectus est circulus. Qz autē intelligentia habeat p̄ncipiū et̄ finē actu p̄bat̄: q̄a oīs intelligentia aut ē practica aut speculatiua: sed cōstat q̄ practicarū intelligētiarū termini sunt. i. fines. Nāz oēs sunt alterius cā. s. operis: et̄ ad opus terminant̄. **Speculatiue** et̄ intelligentie finē h̄nt. s. rōnes: oēs .n. terminant̄ ad aliquas rationes: q̄ qdē rōnes: aut sunt] diffinitio .i. s. in simplici intelligentia: aut] demōstratio .i. s. cū cōponit et̄ diuidit: s; demōstratiōes p̄me ex p̄ncipijs certis sunt et̄ h̄nt quodāmodo finē syllm̄ aut cōclusionē. Et si dicat̄ q̄ ex vna cōclusionē seq̄tur alia: et̄ sic nō terminat̄: nihilominus tñ pōt dici q̄ p̄clōnes nō sunt circulares: q̄a nō est circulo demōstrare: vt p̄bat̄ in primo posteriorū: sed tendunt in rectū: et̄ impossibile

est in rectū inuenire motū infinitū seu p̄cessuz. Diffōnes etiā h̄nt p̄ncipiū et̄ finē: q̄a nō est alcendere in infinitū in generibus: sed accipitur. q. p̄mū genus ḡnālissimū. nec etiā est descendere in infinitū in speciebus: sed est stare in specie specialissima. Cū genus ḡnālissimū est p̄ncipiū: spēs vero specialissima sicut terminus seu finis in diffinitionibus. Et sic patet q̄ oīs intelligentia p̄ncipiū habet et̄ finem actu.

Quintam rationem ponit cum dicit. **P̄terea** si sepius eadem cōuerſio fit: idem sepius intelligere oportebit.

Amplius autē si eadē circulatio multotiens est: oportebit multotiens intelligere idem.

Que pendet quodāmodo ex p̄cedenti: et̄ est. q. quoddā membrum ei⁹. **Supra** .n. p̄batū est q̄ si intellus est circulus sicut Plato posuit: intelligentia erit circulatio: et̄ probauit superiorī ratione q̄ intelligentia nō est circulatio: et̄ hoc idē p̄bat̄ hic tali rōne. **Uidemus** q̄ hec d̄ria est iter circulationem et̄ alios motus: q̄a impossibile est in alijs motib⁹ vnū et̄ eundē motum reiterari sup̄ eandē quātitates multotiens. Et h̄ apparet deducendo per singulas spēs morū. In alteratione enim impossibile est eundem motū sup̄ idē reiterari: nō .n. idem fm̄ idēz de albo fit nigrū et̄ de nigro album. In motu etiā augmenti impoē est vnū et̄ idem fm̄ idē augmentari et̄ diminui. In motu etiā locali impossibile est eundē motū fm̄ idem reiterari: q̄a in motu locali fm̄ rectū semper sunt duo termini. s. actu. Cū si reiteraret̄ oporteret termino ad quē v̄bis: quia vt fine et̄ p̄ncipio: et̄ de necessitate interueniret ibi quies: et̄ sic non esset idē motū nūo. In circulatione v̄o solus h̄ cōtingit q̄ vnus et̄ idem motus fm̄ eadē quātitate multoties reiteraret̄. Cui⁹ rō est: q̄a in circulatione nō sunt aliqui termini actu: et̄ idē quātūcūq; reiteret̄ nō interuenit quies: nec variatur motus. Ex h̄ ergo sic arguit̄. **Tu** dicis q̄ intellus est circulus: ergo et̄ intelligentia sic circulatio est: sed hoc est incōueniens. s. q̄ intelligentia sit circulatio. ergo et̄ p̄mū. Qz sit incōueniens sic ostēdit. **Cōstat** q̄ eadem circulatio fm̄ vnū et̄ idem multotiens est. i. reiterat̄. ergo si intelligentia est circulatio: sicut tu dicis intelligentia multotiens fm̄ vnū et̄ eundem motum: et̄ super idem multotiens reiterabitur: et̄ sic multotiens intelliget idem. **Intellectus** enim mouendo se tangit: et̄ tangendo intelligit: sicut ip̄i dicunt: et̄ circulariter multotiens tangit idem: et̄ sic multotiens intelliget idem: quod est incōueniens.

Sextam rationem ponit cum dicit. **P̄terea** intellectio q̄eti magis et̄ statui: q̄z motui filis esse v̄i. Eodēz mō et̄ ipsa ē rōcinationo.

Adhuc autem intelligentia assimilāt̄ cuidaz̄ statui et̄ quieti magis q̄z motui: eodem autem modo et̄ syllogismus.

Que talis est. Si intelligentia circulatio est vt tu dicis: oīs assimilari motui: s; nos videmus totū d̄riū: q̄a intelligentia magis assimilāt̄ quieti q̄z motui: s; intelligentia non est circulatio. Qz autem magis assimilēt̄ quieti q̄z motui. p̄z: q̄a sicut ipse dicit in 7° p̄physi. non potest fieri aliq̄s sapiens q̄n mot⁹ eius non resident nec quiescūt. Cū in p̄ueris et̄ i oib⁹ in quibus motus nō quiescūt nō de facili inuenit̄ sapientia. Sed tunc aliq̄s sapientiam acq̄rit q̄n quiescūt: v̄n dicit q̄ in quiescendo et̄ sedendo aīa sapiens fit et̄ prudēs. S; q̄ poss; dici q̄ hoc verum est de simplici intelligentia: s; non de syllogismo: ideo **Aristo**. dicit q̄ eodēz mō et̄ syllogismus assimilāt̄ magis quieti q̄z motui. Et hoc p̄z. **Ante** enī q̄z sit syllogisatū de aliqua re intellus et̄ mens hoīs fluctuat ad vnā et̄ ad aliam partē et̄ nō quiescit in aliqua. Sed q̄n iam ē syllogisatum determinate inheret vni parti et̄ quiescit in illa.

Septimam rationem ponit cum dicit.

Tex. cō. 76.

Lec. 8.

Lec. 6.

3 **A**t qui neq; beatū id ē qđ nō est facile s; violē-
lentū: vt pz. Qđ si motus nō sit ipsius substā-
tia preter naturam sane mouebitur.

Tex. cō. 49. **A**t vō neq; beatum qđ non facile: s; violen-
tum. Si autem est motus ipsius non substan-
tia: extra naturam vtiq; mouebitur.

Que talis ē. Cōstat q; beatitudo aie est i intelligēdo: s; bea-
tudo nō pōt eē in eo qđ ē violētū z pter nāz: cū sit pfectio
z finis vltimus aie g cū mot⁹ nō sit fm nāz z fm subaz aie:
s; pter nām ei: impossibile est q; intelligere qđ est opatio aie
z in quo est beatitudo aie sit motus: vt Plato dicebat. Qz
ait motus sit pter nām aie pz ex positione Platonis. Ipse
n. dixit aiam cōponi ex numeris: z postea dixit eā disparti-
tam in duos circulos: z hos reflexit in. 7. z ex b seqt mot⁹:
ex quo apparet q; motus nō inest ei naturalr s; p accidēs.
Octauam rationem ponit cum dicit.

Laboriosum est etiam pūctum esse cū cor-
pore: neq; absolui ab eo posse: z isup maxiope
re fugiendum. Quippe cuz melius sit intelle-
ctui non esse cum corpore: quemadmodum z
dici solet z cōplures plane consentiunt.

Laboriosum autē est cōmisceri aiam corpore
nec possibile absolui. Et adhuc fugiendum si-
qdes meli⁹ est intellui nō cū corpore esse: quē-
admodū z p̄suetum est dici: z multis videt.

Que talis est. Videtur q; fm opinionem Platonis aia de
sua natura non sit vnita corpore. Nam ipse posuit eā p̄mo
compositam ex elemētis: z postea cōplexā z adunataz cor-
pori: z inde non posse recedere cuz vult. Inde sic. Qñcūq;
est aliquid vnitum contra naturam suā alicui z non potest
inde cum vult recedere ei est penale: z qñcūq; aliquid in
vnione ad aliud deteriorat est fugiendum z nocuum. Sed
aia vnitur corpore contra naturam suāz vt dictū est: nec pōt
inde recedere cum vult: nec non z deterioratur in vnione
ad corpus: sicut consuetum est dici a Platonis z multis ex
eis. Videtur ergo q; anime penale est z fugiendum esse cuz
corpore. Non ergo conueniens est dictam Platonis. s. q;
anima composita ex elemētis p̄mo cōmiscetur corpore.
Nonam rationem ponit cum dicit.

Causa preterea ea qua celum p̄uertit: nō vī
ex dictis illis emergere. Neq; n. aie suba cau-
sa est p̄uersionis: s; p accidens hoc mō moue-
tur. Neq; etiaz corpus: sed anima corpore pot-
tius causa est motionis. At neq; dī ita melius
esset: z tñ oportebat ideo deum aiam orbe ver-
sari facere: q; melius est ipsi moueri q̄ stare:
z hoc pacto moueri q̄ alio mō. Verū enī cū
huiusmodi consideratio magis aliis accom-
modet sermonibus: eam nunc omittamus.

Tex. cō. 50. **I**mmanifesta autē z circulo ferri celum causa.
Neq; enim aie substantia cā circulariter ferri
aiāz: sed fm accidens sic mouet. Neq; corp⁹
cā: sed magis illi. At vō neq; quia melius dī:
z oportebat ppter hoc deum facere circulari-
ter ferri aiam: quia dignius sit ipsi moueri q̄
manere: moueri autē sic q̄ aliter. **Qm̄** autēz
huiusmodi intentio est alteris rōnib⁹ magis

Tex. cō. 51.

propria hanc quidem dimittamus nunc.

Que talis est. Plato loq; de aia vniuersi: z dīc eā moueri
circularit: s; fm opione suā: cā quare celum mouet circulari-
ter ē immanifesta. i. nō assignat. Si. n. celū mouet circularit: aut
g b erit pp̄m nāliat: aut pp̄ finē. Si dicat q; nāliat pp̄m
aut erit pp̄ nām aie: aut pp̄ nāz corpis celestis: s; non est pp̄
nāz aie: q; moueri circulariter nō inest aie fm subaz suā: s;
p accidēs: q; (vt dicitur) aia mouet p se: z s; suā subaz motu
recto: z deide aspectū rectum reflexit i circulos. Nec ēt pp̄
nām ip̄m corpis celestis: q; corp⁹ nō ē cā mot⁹ aie: s; aia est
magis corpore cā q; moueat. Si at dicat q; pp̄ finē: nō pōt est
signari aliq; finis determinat⁹ fm eū: cū q̄rē q̄re sic mouet
z nō alio motu: nisi q; sic de⁹ voluerit eū moueri. S; de⁹ pp̄
aliquaz cāz dignat⁹ est celū potius moueri q̄ manere: z mo-
ueri sic. i. circularit q̄ alio motu: q̄ cāz Plato nō assignat.
S; q; hanc assignare ē magis pp̄m alijs rōnibus. i. in
alio tractatu. s. in lib. de celoz dimittamus ipsam ad p̄s.
Decimam rationem ponit cum dicit.

Illud autē absurdū euenire vī taz huic snie: q̄
etiam cōplurib⁹ alijs que dicunt de aia. Ete-
nīz cōiungūt. qdem aiam cū corpore: ponūtq;
ipsaz in eo: z tñ nihil p̄orsus determināt quā
ob cāz z quo mō sese hñte corpe. Qđ tñ neces-
sariū eē vī. Nā ob pp̄nuitatē: hoc qđ agit:
illud patit⁹: z hoc rursus mouet: illud autē mo-
uet. Quoz nihil sane qbusuis inter sese cōpe-
tit. At illi dicere qđ quale qđ sit ipsa aia eni-
tunt⁹: de susceptiuo vō corpe nihil penitus di-
cūt: atq; determināt: p̄inde q̄si fieri possit: que-
uis aia sine v̄llo discrimine q̄dūis corp⁹ igre-
diat⁹: vt pithagoricoz fabule dicunt. Aiantis
enim cuiusq; pp̄riā spēm habere formāq; vī.
Merinde igit⁹ dicūt: atq; si q̄sp̄iā artē fabrilez
fistulas ingredi dicat. Etenim ars qđ instru-
mentis: anima vō corpore vtatur oportet.

Illud autē inconueniēs accidit z huic rōni z
pluribus que de aia. Copulant. n. z ponunt i
corp⁹ aiāz: nihil determinātes ppter quā cāz
z quō habēte corpore. **E**t tamen videt hoc
vtiq; necessarium inesse: ppter enīz cōitatem
hoc qdem agit: hoc autē patit⁹: z hoc quidem
mouet: illud autē mouet. **H**oz autē nihil
inest adinuiē qbuscūq; hī autē solū conant⁹
dicere quale qđ sit aia: de suscepto autē cor-
pore nihil adhuc determinatū tanq̄ p̄tingēs
sit fm pithagoricas fabulas quālibet animāz
quodlibet corpus igredi. Videt. n. vnūq; q;
pp̄riam habere spēm z formam. Simile itaq;
aliquid dicunt sicut si aliq; dicat tectonicam
in fistulas ingredi. Oportet enim artem qdes
vti organis: animam autē corpore.

Que non solū ē Platonē: s; ē p̄ multos alios: z ducens
est ad icōueniētiaz: z ondes eoz potioēs deficientes: q̄ talis
est. Constat q; inter mouens z motū est aliq; p̄portio: z iter
agens z patiens: z inter formā z māz. Nō sūt. n. q̄lz forma
cūlz corpore p̄uenit z vnī: neq; oē agens agit in oē patiens.
Neq; q̄libz mouēs mouet q̄libz motu: s; opz q; sit in

n

D

Lib. 2.
Lec. 3.

P

Tex. cō.
52.

Tex. cō.
53.

Q

ter ea aliqua cōicatio z proportio ex qua h fit aptū natum mouere illud vō moueri. Pz autem qz isti phi posuerunt aiam esse in corpore z mouere corpus: cum g loquatur de ipsa natura aie videt etiam necessarius qz aliquid dixissent de natura corporis: ppter quā cām vniatur corpori: z quō se habeat corpus ad eam: z quō cōparat corpus ad animā. Non ergo sufficienter determinat de aia duz conant di- cere solum quale qd fit aia: z negligunt ostendere quale qd fit corpus suscipiens ipsam. Ex quo conuenit eis illud qd in fabulis pithagoricis habetur: qd quelibet aia in quodlibet corp⁹ ingrediat: puta si casu contingat in corp⁹ elephantis intrare aiam mulce. Quāuis hoc non possit eē: cū vnūqdqz corp⁹ z maxime aialium habeat ppriā formāz z ppriam speciem: z pprium mouens: z ppriū motū: z multum differat corpus vermīs a corpore canis: z corpus elephantis a corpore culicis. Hoc tñ dicentes. s. qz quelibet aia qdlibet corpus ingreditur: dicunt simile ac si quis dicat artē texturam ingredi in fistulas z errariam in telariam. Et tñ si ipsis ar- tib⁹ iesset natura ingredien⁹ i corpora seu organa ex seipsis nō quelibet in qdlibet ingrederet: s. fistulatiua ingrederet in fistulas non in lyras: citharatiua aut in citharas z non in fistulas. Eodem igit modo si anime cuilibet sit corpus vna: queqz aia non quodlibet corpus ingreditur: immo ipsa aia idoneum format sibi corpus z nō assumit paratū. Sic ergo Plato z alij phi loquentes tñ de aie nā insufficienter dixe- runt non determinantes qd sit corpus cōueniens cuilibet aie: z qualiter z quale existens vniatur sibi.

Est aut z alia quedam opinio de anima tra- dita: probabilis quidem compluribus: z nul- la earum inferior: que de ipsa dicuntur. Re- probata tamen z hūc rationibus que in cō- munibus sermonibus fiunt.

Alia aut quedaz opinio tradita est de anima credibilis quidem multis: z neqz vna minor his que dicte sunt: rōnes autē tanqz directi- uas prebens z in cōi factis rōnibus. Armo- niam enim quandam dicunt. Lec. ix.

Postqz Phs reprobauit opinionem Platonis: hic cō- sequenter reprobat quedaz aliā opionē pfor- mem opioni Platonis qstū ad aliqd. fuerunt. n. qdam qui dixerunt qz aia erat armonia. Et isti concordauerūt cū Pla- tone in h qz Plato dixit qz aia erat composita ex numeris armonicis: hi vō qz erat armonia. Sz differēbāt in hoc qz Plato dixit: qz aia erat armonia nūoz. Hi vero dixerunt qz armonia tam cōpositoz qz mixtoz vel pūoz erat anima. Circa hoc aut tria facit. Prio. n. ponit opionē istoz z rōnē opionis. Secdo cū disputat p̄ dictā opionem. ibi. Et qdem armonia zc. Tertio ostendit quō hec opio est multum p- babilis. ibi. Si vō alterum aia est zc. Circa p̄m duo facit. Prio. n. ponit dictā opionē de aia dicens: qz quedā opi- nio tradita est ab antiquis de aia que videbat habere re- ctas rōnes: z non solum in spālī de aia: sed et qstuz ad id qd cōe est ad oia pncipia. Et dicit quantum ad id qd cōe est. I- ga antiqui phi nihil tractauerunt de cā formali: sed tñ de materiali. Et iter oēs illi qui magis visi sunt appropinqua- re ad cām formalem fuerunt Democritus z Empedocles: qui. s. Empedocles dixit qz omnia constabant ex sex pnci- pijs: quozum quatuor posuit materialia. s. quatuor elemē- ta: z duo formalia partim actiua: z partim materialia. s. ani- citiam z litē. Et dicebant qz hec pncipia materialia habe- bant inter se quādam proportionem que resultabat ex eis: ita qz conueniebant in aliquo vnotqz sine hoc non possent esse simul. Et hanc dicebant formam rerum z armoniam quandam esse. Unde sicut de alijs formis: sic dicebat de aia

qz erat armonia quedam. Secundo cum dicit. **Alia enim armonia quedaz iquit eē: armo- niaz nāqz tempationē eē: cōpositionēqz pūoz dicunt z corpus ex cōtrariis cōpositū esse.**

Etenim armoniā tēpamentū z cōpositionē esse pūoz: z corpus componi ex contrariis.

Ponit rationem hū opionis dicens: qz armonia est com- plexio z proportio z temperamētuz cōtrarioz in compositis z mixtis. Et hec pportio que est inter ista contraria di- citur armonia z forma illius compositi. Unde cū anima sit quedam forma dicebant ipsam esse armoniam. Dicitur aut hec opinio fuisse cuiusdā Demarchi z Simiatis z Emped. Consequenter cum dicit.

Verū. n. armonia qdem ratio quedaz coz est que sunt pmixta: vel etiaz cōpositio. Alia autēz neutrum isto: um esse potest: vt patet.

Et qdē armonia qdaz rō cōpositoz ē aut cō- positio: aiam aut neutrum possibile ē eē hoz.

Disputat p̄ opionē p̄dictā. Et circa h duo facit. Prio. n. disputat generat̄ ad positionem dictoz pūoz. Secdo vero in spālī ad ponentem. s. cōtra Empe. ibi. Inuestigabit aut hoc zc. Ad positionem aut obijcit quatuor rōnib⁹: quarū prima talis est. Constat qz armonia pprie dicta est psonan- tia in sonis: s. isti trāsumperūt istud nomen ad oēm debi- tam pportionem: taz in reb⁹ cōpositis ex diuersis p̄tib⁹: qz in cōmixtis ex p̄ijs. Secdo h ergo armonia duo potest di- cere: quia vel ipsaz cōpositionē aut cōmixtionē: vel ppor- tionē illius cōpositionis seu cōmixtionis. Sed constat qz neutrum isto: est aia: g aia nō est armonia. Qz autēz aia non sit compositio siue pportio cōpositionis pz. Isti. n. accipiūt aiam vt subam quādam: sed illa duo sunt accidentia: non er- go idem sunt. Secdam rationem ponit cum dicit.

Preterea armonie non est mouere: anime autem id omnes maxime tribuunt.

Amplius autem mouere non est armonie: anima autem attribuunt hoc omnes.

Que talis est. Constat qz oēs phi dicunt qz aia mouet: sed armonia non mouet: immo relinquitur ex mouente: z se- quitur: sicut ex motu chordaruz qui est per musicam relin- quitur armonia quedam in sono. Et ex applicatione z con- temperatione partiu a cōponēte relinquit pportio que- dam in composito: g si aia est armonia: z hec relinquitur ex armonigatore oportebit ponere aliam aiam q armoniget. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Accōmodati⁹ aut armonia de sanitate: atqz oino de vtutib⁹ corpis: qz de aia dici p̄t. Atqz māifestissimū id erit pfecto: si qspiā opatiōes atqz affect⁹ aie i aliqz armoniā reducere enita- tur: accōmodare namqz perdifficile est.

Congruit autē magis de sanitate dicere ar- moniam: z oino de corporeis virtutibus qz de anima. Manifestum aut si aliqz tentauerit reddere passiones z opera aie armonia qua- dam difficile enim adaptare.

Que talis est. Phs dicit in 4° phisicorum. Quicunqz assi- gnat diffōnem seu nām rei oportet qz illa assignatio: si suffi- ciens est: conueniat operationib⁹ z passionibus illius rei. tunc. n. diffinit optime qd est res: qm nō solum cognosci- mus subam z nām ipsius rei: sed et passiones z accitia ei⁹. Si ergo aia est armonia quedam: oportet qz per cognitio-

A
B
C
D
Ex. cō. 54.

2
Ex. cō. 55.
f
5
b
Ex. cō. 56.
Lec. 5.
Ex. cō. 31.

3 né armonie deveniamus in cognitione operationum et accitius aie. Sz h est valde difficile: vtputa si velimus operationes aie in armonia referre. Lius. n. armonie erit sentire: et cuius amare aut odire: et intelligere. Sed p cognitionez armonie magis pgruit venire i cognitione accitii corporum: vt si velimus cognoscere sanitatem: dicem qd est coplexio adequata et cõtemperata humorum et qualitatum i corporibz: sic de alijs corporibz virtutibz: et sic armonia magis esset attribuenda corpori qd aie. **Q**uartam rationem ponit cum dicit.

Preterea i duo respicietes: armoniam dicẽ cõsuetim: et ppissime qdẽ eoz magnitudinũ cõpositione: q motũ hz põnẽve: cũ adeo sũt pũctate vt nihil eiusdẽ gnis iter sese suscipẽ possit.

Hic at et rez ronez mixtar. At neutro pfecto nõ pstanteũ e rõnarmonia aiaz appellare.

Atqz ptiũ corpis cõpõ facilis est admodũ igñitiõis. **C**õplures nãqz cõpõnes sũt: vt ps: et varie ptiũ. **C**ui igit aut quonã pacto: itellz aut et sensitivũ: aut appetitivũ cõpõne eẽ putar opz?

Silr absurdũ e sanemixtiõis quoqz rone aiaz eẽ putare. **N**õ. n. elntoz mixtio rone hz eadẽ i carne et osse ceterisqz corpis ptiõ. **S**iet igit vt cõplures habeat aiaz p totũqz corp: si partes qdẽ vniuerse corpis ex elntis pstant pmixtis rõ nõ mixtiõis armõia fit (vt iquũt) aiaz.

Text. cõ. 57. **A**mplius aut dicimus armoniam in duo respicientes: maxime qdem ppriã magnitudinũ in hñtibz motũ et positione et cõpõnem ipsorũ: cũ sic cõgruat vt nullum cõgeneũ ptermittat.

Hinc aut et eoz q cõmiscẽt rõnem. **N**eutro qdẽ igit nõ rõnabile. **C**õpositio aut ptiũ corporis multũ inuestigabilis e. **M**ulte. n. cõpositiones ptiũ et multiplr sunt. **C**ui igit et quo modo congruit accipere itellm cõpõnez esse: aut et sensitivũ et appetitivũ. **S**ilr aut et inconueniens et ronez mixtionis eẽ aiam.

Text. cõ. 58. **N**õ. n. eandẽ hz rone cõmixtio elntoz fm quã caro et fm quã os: accidet igit multas aiaz habere. **E**t fm oẽ corpus: siqdẽ oia ex elntis cõmixtis sunt: cõmixtionis aut ratio armonia anima.

Que talis est. **A**rmonia inuenit aliqñ in compositis et habentibus cõpõnem et motũ: qd qñ hec sic inuicẽ simul ponuntur et ordinantur. [vt nullũ cõgeneũ] i. vt nullũ defectũ eiusdẽ gnis ibi sit: tunc ille ptes dicunt bñ armonicate: et cõpositio ipsarũ vocatur armonia sicut ligna et lapides et alia corpora nãlia. **S**ic etiam et chorde qñ bñ ordinate sunt vel fistule: vt exinde psonantia sonorum resultat: dicunt bene armonicate: et huiõ psonantia õr armonia: et hoc nõ proprie õr armonia.

Aliqñ inuenit in corporibus mixtis ex pñijs. **Q**ñ. n. aliq pñia sunt cõplexa et cõmixta in aliquo: ita vt nulla repugnantia seu excessus alicuius pñij sit ibi: vtputa calidit: aut frigidit: aut humidit: aut siccit: tunc illa dicunt bene armonicate: et hõz ratio. i. proportio õr armonia. **S**i g anima est armonia: fm aliquem istoz modoz dicere: sed constat q neutro istoz modoz rationabile est aiam dici armoniam: ergo male dicunt animaz armonia esse. **E**t q neutro istoz modoz anima dicatur armonia ps. **N**on. n. aia potest

dici armonia: qd inuenit in rebus cõpositis: et hñtibz cõpositionem: qd ps. **N**am ordo ptiũ cõpositar in corpore est valde manifestus: facile enim est scire ordine ossium ad ossa: et neruoz ad neruos: et brachij ad manum: et carnis ad ossa. **S**ed ratio ordinis partũ anime est nobis imanifesta.

Non enim per hoc possumus scire ordinez qui est inter intellectũ et sensum et appetitum et hñ. **N**ec etiam potest dici armonia fm pportione corporum cõmixtor ex cõtrarijs. **E**t hoc duplici ratione. **U**na ratio est: qd diuersa proportio inuenitur in diuersis partibus corporis. nam cõmixtio elementorum non habet eandem ratione. i. pportionez fm quam est caro: et fm quam est os: ergo in diuersis partibus erunt diuersae anime fm diuersam pportione et multiplicatiõnem partium aialis. **A**lia ratio est: quia oia corpora sunt cõmixta ex elementis et cõtrarijs: si ergo proportio cõmixtionis in quolibet corpore est armonia et armonia est anima: ergo in quolibet corpore erit aia: qd est inconueniens.

Et sic patet q inconuenienter dicunt animã esse armoniaz. **C**onsequenter cum dicit.

Id etiam quispiam et ab Empedocle non iniuria petet. **A**namquãqz nãqz partiu aliquam ratione dicit esse cõfectam. **U**trum igit ipsa ratio sit anima: an potius sit aliquid aliud anima: et ipsis membris adueniat.

Inuestigabit autem hoc vtiqz aliq ab Emp. **A**nũqdẽqz enim hõz rone quadam dicit esse. **U**trum igitur hec ratio anima est: aut magis alterum aliquod cum sit in partibus.

Disputat contra. **E**mpe. et ponit qdẽ tres rones quas non deducit. **Q**uaz pñia talis est. **I**psi ponunt quodlibet corp cõsistere rone] i. pportione quadam quã dicunt armonia: et hanc dicunt aiaz. **Q**uero ergo vtrũ aia sit ipsa ratio. i. pportio cõmixtionis: aut aliqd aliud a pportione. **S**i tu dicas q est ipsa pportio: tunc cum in vno corpore sint diuersae pportiones fm diuersas partes: sequunt duo inconuenientia. s. q multe aie sint in vno corpore fm diuersas partes: et q in quolibet mixto sit aia. **S**i dicas q est aliud qd pportio: tunc cum proportio sit armonia: aia non erit armonia.

Secundam rationem ponit cum dicit.

Preterea vtrum cuiusuis mixtionis sine vilo discrimine causa sit ipsa concordia: an eiusque ratione conficitur.

Amplius autem vtrum cõcordia cuiuslibet mixtionis causa: aut eius que fm rationem.

Que talis est: **E**mpe. ponebat q amicitia esset causa cõgregationis in rebus: et lis causa disgregationis: sed in cõgregatione fit aliqua proportio. **Q**uero ergo vtrum amicitia sit causa cuiuslibet cõgregationis: aut trã cõgregationis armonicate. **S**i tu dicas q amicitia est causa cuiuslibet cõgregationis: tunc oportebit ponere aliquid aliud ab amicitia: quod causet huiusmodi pportionem et armoniam in cõgregationibus armonicatis: vel erit dicere q huiusmodi armonicatio est a casu. **S**i tu dicas q est causa solum cõgregationis armonicate: tunc amicitia non erit causa omnis cõgregationis: quod est contra eum. **T**ertia rationem ponit cum dicit.

Et h vtz sit ipsa aia: an aliqd diuersũ a rone. **H**ec igit tales dubitationes habere vident.

Et hoc vtrum ratio est: aut alterum aliquid preter rationem. **H**ec quidem igitur habent huiusmodi dubitationes.

Tex. cõ. 59.

Tex. cõ. 60.

Que talis e. Emped. dicit qd amicitia e qd facit aggregatione in reb. quero s vti u amicitia sit ide cu ipsa aggregatione armonizata: aut no. Si dicat qd e ide: tuc cu nihil sit ca suiphi? amicitia no erit ca illi? aggregationis. sic Empe. dicebat. Si vo dicat qd no e ide. p. Logr. egatio armonizata nihil aliud e qd puenientia qdaz: amicitia vo vti esse queda conuenientia: s est idez: z sic idem quod prius. Consequenter cum dicit.

Veruz si aia diuersuz a mixtione sit vti diximus: cur vna cu rone carnis: z ceteraru etiaz animaliu partiu tollit. Insuper si novaqueqz partiu aiaz habeat: si non sit aia ratio mixtionis: qd est qd decedete corrupitur anima.

Si vero alteru est a mixtione aiaz: qd igit carni esse intermittit z aliis partib? aialis. Adhuc autem si qd n vnaqueqz partium hz aiam: si non est aia ratio copositionis: quid est ppter qd corpus corrumpit anima deficiente.

Ostendit quoqz hec opinio e multu pbabilis dicens: q ideo videt hec opinio pbabilis: qa posito vno ponitur aliud: z remoto vno remouetur alter. Na recedete ab aliquo corpe armonia recedit anima z pmanete armonia permanet aia. Sed hoc non sequit: qa proportio huius non est forma sicut ipsi credebant: s est dispositio maie ad formam. Et sic si accipiat proportio armonizare coponnis pro dispoe bn sequitur q manente dispoe maie ad formam manet forma: z destructa dispoe remouet forma. Non tñ q armonia sit forma: sed dispositio maie ad formam. Secdo cum dicit.

Ex his igit que dicta sunt pzi aiam nec armoniam esse posse nec orbe versari. Per accidens tamen vt diximus moueri pot: z seipsam mouere. Adouet naqz corpus in quo e. Adouet aut vt patet ab aia: alio vo modo fieri nequit: vt ipsa moueat motu ad locu accomodato.

Quod qdem igit no armoniaz: possibile est esse aiam: neqz circulariter moueri: manifestuz est dictis. Scdm accidens autem moueri est z mouere seipsam vt moueri quidem in quo est: hoc autem moueri ab aia. Aliter autem non est possibile moueri sm locum ipsam.

Concludit z epilogat q anima non mouetur circulariter: sicut Plato dixit. Nec est armonia: sicut Empe. asseruit. Mouetur aut sm accidens sicut diximus supra: z mouet seipsam. Et q moueatur sm accides pzi: qa mouet inquatu mouet corpus in quo est: corpus aut mouet ab aia. Alio mo non est moueri ipsam sm locuz nisi per accidens.

Al. n. recti? d hac ipsa qspi ad talia respiciens dubitabit: putabitqz ipaz moueri. Dolef naqz dicim? aiam: gaudere: pfide: timere: isup irasci: sentire: rocinari: q qde oia motus esse vident. Quapropter ipaz qspiaz existimabit moueri.

Rationabilius autem dubitabit vtiqz aliquis de ipsa tanqz que mouet in huiusmodi pfiderans. Dicimus. n. aiam tritari: gaudere: confidere: timere. Amplius aut irasci: z sentire: z intelligere. Hec aut oia motus esse vident: vñ opinabit aliqs ipsam moueri. Lec. 1.

Postqz Pbs posuit rationes illorum qui dixerunt animam moueri ex eo q ipsa mouet corpus: z disputauit contra eos. hic psequenter vult ostedere q euidetior ratio q anima moueatur potest sumi ex ipsis operationibus anime. Et circa hoc duo facit. Primo enim mouet dubitationem illorum qui dixerunt animaz moueri ex operibus anime. Secundo vero soluit dubitationem huiusmodi quantum ad propositu pertinet. ibi. Hoc autem non est necesse zc. Dicit ergo primo q licet predicti philosophi dubitauerint vtrum anima moueretur ex eo q mouet corpus: tamen rationabilius idest probabilius dubitabit ali quis de anima q moueatur. Considerans in huiusmodi q dicentur idest in operationibus aie. Ex his. n. poterit probabiliter ostendi q anima mouetur. Nos enim dicimus animam tritari: gaudere: confidere idest audere: z timere. Amplius autem dicimus ipsam irasci: sentire: z intelligere. Cum ergo hec omnia sint operationes anime: z sint motus quidam: videtur q anima moueatur. Hec autem dubitatio videt magis probabilis qz superior. Nam illa considerat motum anime ex motu corporis. Dicebat enim q nihil mouet: nisi moueatur. Unde cum anima moueat corpus: manifestum est q ipsa mouetur. Hec vero opinio considerat motum ipsius anime ex proprijs operationibus aie. Consequenter cum dicit.

Veruz id no necessarium est. Nam z si qz maxime dolere vel gaudere: vel ratiocinari motus sunt: vel potius moueritñ ipsum moueri ab anima est. Irasci namqz aut timere est hoc modo moueri cor. Ratiocinari autem: aut tale forsitan est: aut etiam aliud.

Hoc autem non est necesse. Si. n. z qz maxime gaudere aut dolere aut intelligere motus sunt: z vñ qd qz moueri aliqd. Adoueri autem est ab anima: vt irasci aut timere in eo q corpus quodammodo mouetur. Intelligere autem huiusmodi forsitan alterum aliquod.

Soluit dubitationem. Circa quod sciendum est q quando Aristo. inquit veritatem aliquam soluendo z obijciendo: aliquando obijcit z soluit post determinatam veritatem z tunc obijcit z soluit sm suam opinionem. aliquando vo ante determinatam veritate: z tunc obijcit z soluit supponendo opiniones alioruz z non sm suam opinionem z veritatem quam ipse opinatur. Et huius exepum habemus in tertio physicoz: vbi Pbs disputat contra ponentes infinitum: z vtitur contra eos multis rationibus: que sm se sunt falsi: sm illos reputent vere: puta qd omne corpus habet leuitatem z grauitatem. Cuius ratio est: quia hoc: scilicet vtrum omne corpus habeat leuitatem z grauitate nonduz determinauerat: qd postea determinauit in libro de celo. z ideo reiterauit ibi questionez de infinito. Hunc autem modum obijciendi z soluendi seruat hic Aristo. vnde z procedit contra eos supponendo illorum opiniones. Illi eniz z maxime platonici opinati sunt q tritari: gaudere: irasci: sentire: z intelligere: z huiusmodi que dicta sunt: sint motus anime. Et q quodlibet illorum etiam intelligere fiat per organum determinatum: z quantum ad hoc non sit differentia inter sensitivam z intellectiuam: z q omnis anima non solum intellectiuam sit incorruptibilis. Aristo. vero omnia ista concedit. Ipse enim supponit q huiusmodi operationes fiant p determinata organa: etiam intelligere. Et q omnis anima sit incorruptibilis. Hoc tñ negat. s. q huius operationes. s. sentire gaudere z huius sit motus anime: sed motus coniuncti: z quantum ad hoc disputat contra eos. Et

A

B

C

Tex. co. 61.

Lec. 6.

D

Tex. co. 62.

B

F

Tex. co. 63.

B

Lec. 8.

Libo p. Lec. 5. Tex. co. 18. Lec. 9.

3 circa hoc duo facit. Primo enim ostendit qd h̄ operationes non sunt motus aie. Secdo v̄o pbat hoc quodam medio. ibi. Intellectus autē zc. Dicit ḡ qd isti dicunt duo. Et primo qd gaudere z tristari z h̄ sunt motus. Secundo qd hec attribuantur aie. s. irasci: gaudeat: sentiat: z h̄: sic videtur qd aia moueat. Sed h̄ est non necesse: imo vtrūq; istorū est falsum. s. quia neq; h̄ operationes sunt motus z neq; attribuantur aie. s. qd irasci: gaudeat: sentiat: z h̄. Sed dato qd sint motus: z loquamur de eis s̄m qd sunt motus. nihilominus tñ falsum est qd attribuantur anime. z per consequens qd s̄m h̄ operationes moueatur. Quod sic pz. Constat enim qd si h̄ operationes sunt motus z attribuantur aie qd non attribuantur sibi nisi s̄m aliquas determinatas partes corporis: vt in oculo sensus qui est per visum: z irasci in corde: z sic de alijs. Similiter manifeste apparet qd non sunt anime tñ motus: sed coniuncti. Sūt tñ ab anima: vt puta in hoc quod est irasci. Anima enim iudicat aliqd esse dignum irasci: autē aialis ex hoc mouet: z feruet circa ipsum sanguis. Sic autē se h̄ ad timores. Nam aliqua particula corporis contrahit ad terribile z alterat: z similit̄ de alijs. Et sic anima non mouet: sed est moueri ab ea in eo qd aliqd vt cor quodammodo mouet. Et quia ipse determinabit inferius qd intelligere est quedam operatio anime in qua non communicat cum corpore z non est coniuncti. Ideo dicit qd intelligere for̄itan ē aliqd alterū ab operationibus coniuncti. Et dicit for̄itan: qd nō loquitur diffiniendo: s̄ supponendo. Quia v̄o dixit qd h̄ motus non sunt anime: sed coniuncti: sunt tamen ab anima. Ideo cum dicit.

Atq; qdaz istoz sunt: cū aliq̄ latidō mouent: qdam cū aliq̄ alterant. Quenā v̄o sint illa z qmō fiant: alia rō est. Dicere autē aiaz irasci: vel timere: s̄le atq; si qspiaz aiam: texere dicat: v̄l edificare. Nā melius ē fortasse dicere nō aiaz: s̄ hōies aia misereri: v̄l discere: v̄l rōcinari. Idē qz nō qa mot⁹ i illa sit: s̄ qa nōnunq; qdē vsq; ad illā: nōnūq; v̄o ab illa: veluti sensus qdē ex hisce: recordatio autē ab illa ad eos motus vel status qui sint in ipsoz sensuū instrumētis.

Ex. cō. 64. Hoz autē accidunt alia qdem s̄m loci mutationē quorundam modoz: alia v̄o s̄m alterationem. Qualia autē z quō: alterius rōnis est. Dicere autē irasci aiam simile est: z si aliqs dicat eam texere vel edificare: melius enim fortassis est nō dicere aiam misereri: aut addiscere aut intelligere: s̄ hōiem aia. Hec autē nō tāq; motu in illa existētes: s̄ aliqñ quidez vsq; ad illā: aliqñ qdez ab illa. Ut sensus quidem ab his: reminiscētia v̄o ab illa. Motus quidez sunt in sensibilibus organis aut quietes.

Uult ostendere qd h̄ motus corporis sunt ab aia s̄m duas species motus. Una est s̄m loci mutationē. Sicut patet in ira: motus quibusdam pticulis ipsius corporis. s. moto corde. Ex ira enim sanguis exit ad partes exteriores: motus a feruore cordis. Alia vero est s̄m alterationem: sicut patet in timore. Nam cor ad terribile contrahitur z infrigidatur z alterat hō z pallefcit. Quales autē passiones sint: z quō moueantur: alterius rationis est dicere. Sic igitur patet qd h̄ motus non sunt anime: sed corporis ab anima: vt dictus est. Sicut ergo animal habet operationes corporales: z h̄

non sunt anime: sed corporis: seu cōiuncti ita z huiusmodi operationes. s. sentire z gaudere: z h̄iōi non debent referri ad animam: sed ad coniunctum. Nam si aliquis dicat animam irasci: z s̄m h̄ operationes moueri: simile est ac si dicat ipsam aiam texere vel edificare aut citbarizare. Nam z anima est causa horum motuum. Habitus enim edificatiuus z textiuus: z citbarizandi est in ipsa anima: z huiusmodi ab anima sunt. Sed sicut melius est dicere qd edificator edificat: non ars: licet edificator edifice per edificatiuas artes: sic fortassis melius est dicere qd anima non miseretur neq; addiscit neq; intelligit: sed homo per animam. Dicit for̄tassis intelligere quia loquitur supponendo: vt dictū est. Quia vero per hoc qd dicit qd non mouet animam. sed homo per animam posset intelligi qd motus existeret in anima sicut in subiecto: ideo remouet hoc dicens: qd cum dico hominem moueri ab anima: non sic dico qd motus in illa. s. in anima existat: sed quasi ab illa. Cum enim dico hoc mouetur per hoc: istud potest dupliciter intelligi: vel quia aliquando ipsa res qua aliquid mouetur motum sustinet. Ut cum dico hominem moueri pede: quia ipse pes mouet. Vel quia ipsa aliquando res non sustinet motus: sed impellit aliquid ad motum: z hoc modo homo dicit moueri per aiam. Et in hoc est duplex motus: quia aliquando aia est vt terminus motus qñ. i. motus est ad illam. s. ad animam: sicut i apprehensione sensibilium. Nā qñ aia apprehēdit exteriora sensibilia: tunc virtus sensitiva que est in organo nititur z mouetur ad remittēdum z reducendū spēs z intentionē rerū sensibilium vsq; ad illas. s. ad animā. Aliqñ v̄o aia ē vt pñ motus: qñ. s. motus opationis initiatus est ab illa. s. aia vt est in reminiscētia: qua intentiones z phātasmatas rerum occultata z recondita educuntur ad intelligendū res sensibiles. Siue autē motus aut quietes dicat aliqs phātasmatas h̄ sint derelicta interius: non refert quantum ad pñtem materiā. Pz igit qd h̄ motus nō attribunt aie: s̄ sunt coniuncti: ab ipsa anima tñ: non sicut motus existente in ipsa anima. Notādum tñ qd hec solo p̄dicte dubitatio nis non est distinctiua z diffinitiua veritatis: sed obuiatiua. Sciendum enim qd motus attribunt opationibus anime a diuersis diuersimode. Nam tripl̄ inuenit motus in operationibus anime. In quibusdam enim inuenitur motus proprie: in quibusdam minus proprie: in quibusdam vero minime proprie. Proprie enim inuenit motus in operationibus anime vegetabilis z in appetitu sensitivo. In opatione qdez aie vegetabilis est pprie motus qñ mouet: v̄l iesse nature per nutrimentum: z hic est motus augmenti: z s̄m hoc anima vegetabilis se habet vt agens: corpus v̄o vt patiens. In appetitu v̄o sensitivo proprie inuenitur motus z s̄m alterationem: z s̄m motū localem. Nam ad appetitum alicuius rei: homo statim mouet z alterat. Vel ad irā sicut in appetitu vindicte. Vel ad gaudium sicut i appetitu delectabilis. Item ex hoc mouetur etiam sanguis qui est circa cor ad partes exteriores: z etiam homo de loco ad locū ad consequendum id qd appetit. Minus vero proprie inuenitur motus in operationibus aie sensitivae. In his enim nō est motus s̄m esse nature: sed solum s̄m esse spūale: sicut pz in visu: cuius operatio non est ad esse naturale: sed spūale: qa est per spēs sensibiles s̄m esse spūale receptas in oculo. S̄ tamen habet aliquid de mutabilitate inquantum. s. subiectū virtutis visive est corpus. Et s̄m h̄ habet rationem motus: s̄ minus ppriam. Non enim dicit motus in operationibus proprie: nisi cum operatio illa est ad esse nature. Minus autem de pprietate motus z nihil nisi metaphozice inuenitur in intellectu. Nam in operatione intellectus non ē mutatio secundum esse naturale: sicut est in vegetabili: nec subiectum spirituale quod imutetur: sicut est in sensibili. Sed est ibi ipsa operatio: que quodamō dicitur motus inquantum de intelligente in potentia fit intelligens in actu. Difert tñ

A fert tñ a motu eius operatio: q̄a eius operatio est actus p̄fectus: motus vero est actus imperfecti. Et ideo p̄ q̄uo operationes aie vegetabilis z sensitivae non sunt motus aie: sed coniuncti. Operationes autem intellectus non dicuntur motus nisi metaphoricè: z sunt solum aie itellectivae absq̄ alio quo determinato organo. Sciendum etiā q̄ sicut in sensu inuenitur vis appetitiva z apprehensiva. ita z in intellectu inuenitur vis appetitiva z apprehensiva. Et ideo beca amor/odium/gaudium/z h̄y possunt intelligi: z prout sunt in appetitu sensitivo: z sic habent motum corporalem coniunctum: z prout sunt in intellectu z voluntate tantū absq̄ omni affectione sensitiva: z sic non possunt dici motus: q̄a non habent motum corporalem coniunctum. Et inveniuntur etiā in substantijs separatis s̄m q̄ in sequentibus melius patebit. Consequenter cum dicit.

B Intellectus aut̄ aduenire v̄: z suba q̄dā esse ac nō corrūpi. Nā ab ea maxie que i senectute fit offuscatione corrūperet. Nūc autēz p̄inde fit atq̄z in sensuū istrumētis. Et enī si senex talē accepit oculū: videret sicut z iuuenis. Quare senectus nō q̄: aia quicq̄ esse passa: s̄ q̄a id in quo est aliqd passus est: quēadmodū i ebrietatibus z i morbis fieri solet. Et ipsus igit̄ itelligere ac p̄tēplari marcescit: q̄ aliqd q̄dā intus corrumpit: ipsum aut̄ passione vacat: rōcinari v̄oz: amare: aut odire nō sunt illius affectus: s̄ huiusce q̄d h̄y illud: ea rōne qua illud habz. Quapp̄ z hoc corrupto: nec recordatur: nec amat. Nō. n. illius erāt: s̄ ipsius cōmunis: q̄d q̄dē perit. Intellectus aut̄ diuinū qd ē fortasse: passioneq̄ vacat. Esse igit̄ impossibile moueri aiaz: p̄spicū iam ex dictis euasit: q̄d si oīno nō motu ciatur: patet nec a seipsa motu cieri.

C Intellectus aut̄ videt̄ in fieri suba q̄dam existens z non corrūpi. Maxime aut̄ corrūperet̄ v̄tiq̄z ab ea que est in senio debilitate. Nunc autē forte quēadmodum in sensitivis accidit. Si. n. accipiat senior oculum iuuenis: videbit sicut z iuuenis: quare seniu non est in sustinendo aliquid aiam: sed in quo: sicut in ebrietatibus z infirmitatibus. Intelligere igit̄ z p̄fidere rare marcescūt alio quodā interius corrupto: ipsum aut̄ passibile est. Intellegere autem z amare z odire non sunt illius passiōes: s̄ huius h̄y itis illud: s̄m q̄ illud h̄y. Quare z hoc corrupto non reminiscit̄: neq̄z amat. Nō. n. illius erant sed cōis: q̄d quidē destructū est. Intellectus autem fortassis diuinum aliqd z ipassibile est. Qd̄ quidem igit̄ nō possibile moueri aiam: manifestū ex his. Si aut̄ penitus nō mouet̄: manifestum: quoniam neq̄z a seipsa.

D Vult pbare ea que ostendit. s. q̄ h̄y operationes etiam si sint motus sicut ipsi dicebant non attribuunt̄ aie: s̄z corpori z coniuncto. Et hoc p̄bat p̄ quādā opionē illoz que erat famosa tpe suo. scz q̄ oīs aia est incorruptibilis: z hoc s̄m eos erat de intellectu z de oī aia. Dicit̄ ḡ q̄ videt̄ predictis

Phis q̄ intellectus sit q̄dā suba q̄ est in fieri z nōdū cōpleta: z q̄ non corrūpit̄. Cui⁹ rō est: q̄a nos videmus q̄ oēs debilitationes que fiunt circa intellectum z sensum: non attingūt ad ipsam aiam s̄m se sed proueniunt ex debilitate organo. Unde videt̄ q̄ intellectus z omnis aia sit incorruptibilis: z q̄ debilitatio in eius operationibus nō sit ex eo q̄ ipsa corrūpatur: sed ex eo q̄ debilitant̄ organa. Si enīz corrūperet̄ anima: maxime corrūperet̄ a debilitate q̄ est in senectute: sicut accidit in organo sensitivis q̄ debilitant̄ ex senectute: tñ anima non debilitat̄ ex hoc: q̄a si senex accipiat oculum iuuenis: videbit̄ vt iuuenis. Quare senectus debilitat: non quidem q̄ ipsa aia patiat̄ seu v̄tus sensitiva: s̄z id in quo est. Sicut in egritudinibus z in ebrietatibus non debilitat̄ seu alteratur aia: sed corpus. Sic ergo intelligere s̄. i. simplex apprehensio/ z cōsiderare s̄. i. operatio intellectus que est in cōponēdo z diuidendo: marcescūt: non q̄dē q̄ intellectus corrūpatur z patiat̄: sed corrupto quodāz alio iterius. i. corrupto aliquo q̄d est organum intellectus. Ipsus aut̄ itelligere est passibile. Hoc autem dicit̄ Aristo. non q̄ sit huius opinionis: q̄ credat̄ intellectus habere determinatū organum corporale: sed sicut dictū est ipse hoc loquit̄ supponendo opinionēs istoz Phoz: qui sicut dictum est: erāt huius opinionis: q̄ oēs opationes aie: z etiā ipse intellectus haberent organa determinata. Et iō s̄m hoc assignat̄ q̄re intelligere marcescat: quia h̄y operationes que sunt intelligere: amare: z odire: non sunt passiōes illius s̄. i. anime: supponendo loquit̄. Sed huius habentis s̄. i. cōiuncti seu organo corporalis. Organi dico habentis: illud. s̄. intelligere z h̄y. Scdm̄ q̄ illd̄ h̄y. Unde corrupto hoc s̄. i. determinato organo: h̄y operationis que est amare seu intelligere: non rememoratur neq̄z amat. s̄. anime. Cui⁹ rō est: q̄a h̄y passiōes nō erāt aie tñ s̄z cōis s̄. i. cōiuncti: q̄d est iā destructū z corruptum. Si ḡ oēs h̄y motus z opationes debilitant̄: non p̄ aiam: s̄z p̄ debilitatē corporis seu organo: vt dictum est. Manifestum est q̄ nō sunt aie tñ: sed cōiuncti. z per consequens q̄ aia non mouet̄: sed cōiunctū h̄y aia. Quia v̄o Aris. locutus est hic de itell'u supponēdo opiones alioz: sicut iam p̄sine credat̄ q̄ ipse opinet̄ itell'm sic eē vt supponit̄: ideo remouet̄ h̄y dicēs: q̄ fortassis itell'us est aliqd diuinus z impassibile s̄. i. aliqd altius z aliq̄ maior po: z per p̄is opationem ipsius aie q̄z dicat̄ hic. Dicit̄ aut̄ fortassis quia nōdum hoc determinauerat: sed postea h̄y in 3° oñdit. Cū p̄z q̄ supponendo loquit̄. Consequenter p̄cludit ex oib⁹ dicēs: q̄ manifestū est ex oib⁹ his q̄ dicta sunt: q̄ non est pole aiam moueri. Sed z si non mouet̄ aliquo mo: manifestum est q̄ nō mouet̄ a seipsa h̄y motibus: sicut isti ponebant.

E At q̄ numerū aiaz eē dicere seipsus motu ciente: multo lōgius q̄z ea q̄ dicta sūt a rōne distat̄ v̄. Nā iis q̄ id asserunt: ea p̄mū ipolia q̄ emergūt ex motu: deinde p̄pria quedā ex eo q̄a dicunt ipsas numerū esse eueniūt. Quo nāq̄z mō vnitate moueri itelligere opz: z a q̄ z quonaz pacto. Cū iptibilis sit: z nullā habeat differētiā: si. n. motiua sit atq̄z mobilis: diuersa eē opz.

F Vultus aut̄ his q̄ dicta sunt irōnabilius dicere aiam eē numerū seipm mouentē. Insunt enī his impossibilia. Prūno q̄dez ex ipso moueri accidentia. Propria aut̄ ex eo q̄ dicūt ipsas esse numerum. Quō. n. opz intelligere vnitatem motam: z a quo: z quomodo impartibilem z indifferentem existentem. Si namq̄z est mota z mobilis: differre opz. Lec. xi. S. Tho. sup aia

Tex. cō. 65.

Tex. cō. 66.

e

f

g

Le. 10.

b

Tex. cō. 67.

3 **Postq̄** Phs̄ probauit opinionem illorū q̄ dixerunt simpliciter animam moueri. Dic̄ p̄r arguit q̄ opinionem Xenocratis: qui supra motum addidit aliqd̄ aliud. s. q̄ aia esset numerus mouens seipsum. Et h̄ opinio est multum ir̄rōnabilior opinionibus aliorū Phorū que dicte sunt. Nam his q̄ dicunt aiam esse numerū mouentes seipsum: multa impossibilia insunt. Et primo qd̄ ea que accidunt eo q̄ est moueri. i. ex motu: que ē accidit oibus dicentibus aiam moueri. Accidunt etiam sic dicentibus: et inconuenientia propria ex hoc. s. q̄ dicunt animam esse numerum. Et p̄pter hoc Phs̄ improbat diffōnem hanc Xenocratis de anima: et non tm̄ est disputans ad nomen: sed ad ipsam intentionem diffinientis. Circa hoc autem duo facit. Primo ostendit hanc diffōnem esse inconuenientē quātum ad ipsam aiam vel subam anime. Secdo v̄o quātum ad eius accidentia. ibi. Complectentibus igit̄ in vnū r̄c̄. Circa p̄mum duo facit. Primo. n̄ destruit diffōnem p̄dicta de aia p̄ rōnes. Secdo vero ostendit q̄ ad hanc diffōnem sequent̄ oia inconuenientia que sequunt̄ ad opiniones aliorū Phorū. ibi. Accidit aut̄ sicut diximus r̄c̄. Q̄ aut̄ p̄dicta diffinitio sit incongrua probat sex rōnibus. Quarum p̄ma talis est. 2. u. dicit aiam esse numerum mouētē seipsum: numerus aut̄ constat ex vnitatibus. q̄ dicit aiam esse vnitates. Si tu dicit animas esse numerum mouentes seipsum: ergo et aiaz vnitates mouentes seipsas: sed omne mouens seipsum h̄z duas ptes: vt probat in 8° p̄by. quarum vna est mouens et alia mota. q̄ oportebit dicere q̄ vnitates seu puncta diuidatur in duas partes, quarum vna sit mouens: et altera mota. hoc autem est impole. q̄ impossibile est q̄ aia sit numerus mouens seipsum. Q̄ aut̄ sit impole vnitatem habere vnā partē mouētē: et aliam motā probat: q̄a nullo modo illud qd̄ est oino impartibile et indifferens p̄t intelligi q̄ moueat per se: ita q̄ habeat ptem mouētē vnā: et aliā motā. Nā in nullo p̄nt hec duo. s. vis motiua vel mota: et mobilis vel mota eē nisi differant. cū q̄ vnitates sit impartibilis et indifferens: non p̄t h̄z partes habere: et sic nec moueri: q̄ anima nō ē numerus mouens seipsum. Terciam rōnem ponit cum dicit.

Op. Xe
nocraſ.

Lec. 10
Tex. cō.
40. 2
42.

1 **Preterea** cū lineā qd̄ motiōe sup̄ficie: facē dicat: p̄ctū at̄ lineā: vnitatū ēt mot^o erūt p̄tinuo linee. P̄ctū. n. vnitates ē positionē h̄ns: atq; numerus aie iā alicubi ē: positionē q; h̄z.

Tex. cō.
68.

Amplius qm̄ dicit lineā motā planū faceret: p̄ctū aut̄ lineā: et vnitatum motus linee erūt. P̄ctum aut̄ vnitates ē pōnē h̄ns. Numerus aut̄ aie iam alicubi est: et positionem habet.

Que talis est. Tu dicit aiam esse numerum. ergo et vnitates vt dictum est. Inter vnitatem aut̄ et punctū nulla differentia est: nisi q̄ punctus h̄z pōnē. est enim punctū vnitates positionem habens. Sed si aia est numerus opz q̄ alicubi sit h̄z numerus aie: et positionem h̄ns. ergo anima erit vnitates positionem h̄ns. h̄z aut̄ sunt p̄cta. q̄ erit puncta. Sed fm̄ q̄ dicunt Platonicū: motus puncti facit lineā. lineā autē mota facit sup̄ficiē: sup̄ficies vero corpus: sed est aia numerus mouēs seipm̄. q̄ eodez mō et vnitates: et per p̄ns est punctum mouēs seipm̄: punctū aut̄ motū nō facit nisi lineā. q̄ motus aie non facit nisi lineā. Et sic aia motū suo non causat vitam: sed lineā: qd̄ est falsū. Non est igit̄ aia numerus mouens seipsum. Tercia rōnem ponit cum dicit.

20

Preterea si quis a numero numerus vel vnitatem abstulerit: alius relinquitur numerus. Atq; plures multa q; animalium viuunt diuisa: et eandem animam specie vident̄ habere. **Amplius** autē a numero si auferat aliq; nu-

merū aut vnitatem: relinquit̄ alius numerus. Plante autem et aialius multa diuisa viuūt et videntur eandem habere animam specie.

n

Que talis ē. Si aia ē numerus vt tu dicit: opz q̄ p̄se quas passioēs et nāz numeri: s; p̄stat q̄ si aliq; auferat a nūo vnitatem aliquā seu addat: mutat sp̄s. Nā si huic numero. s. tria addas vnitatem mutat sp̄m. Alia. n. sp̄s est huius numeri q; tuoz: et alia eius qd̄ est tria. Si v̄o ab eodem auferas vnitatem efficit duo et mutat filr sp̄m. Constat aut̄ q̄ aialia sumunt sp̄m ab aia: cū vnū qd̄q; p̄sequat̄ per formā sp̄m suaz. q̄ si aia est numerus ex subtractione vel additione alicuius ab aia: relinqt̄ alia aia specie: et hoc est falsum. Videmus enim in definitionibus plantarum et aialiu anulosoꝝum q̄ diuisa seu diuisa viuunt: et eandem sp̄m h̄nt. Non ergo aia est numerus mouens seipsum. Quartam rōnem ponit cum dicit.

At q̄ nihil referre videbit̄ vnitates dicat: an corpuscula parua. Et. n. si p̄cta fiat ex Democriti pillulis: modo maneat q̄ntitas: erit i ipsis aliud qd̄ qd̄ mouet: aliud aut̄ qd̄ mouet: sicut in magnitudine. Nō. n. q̄a magnitudine differūt aut paruitate id qd̄ dictū est accidit: sed q̄a subeūt q̄ntitatē. Quocirca necesse est aliquid esse: qd̄ ipsas vnitates mouebit. Qd̄ si id qd̄ i aiali mouet: aia est: et id qd̄ in numero est aia mouet: quare anima non est id qd̄ mouet: atq; mouet: sed id quod mouet duntaxat.

o

Videbitur autem vtiq; nihil differre dicere vnitates aut corpora parua. Et nāq; ex Democriti spheris si fiant puncta: solum aut̄ maneat q̄ntitas erit aliquid in ipso. Hoc qd̄ mouēs. Illud autem qd̄ mouetur: sicut in magnitudine. Non enim p̄pter hoc q̄ est magnitudine differre aut paruitate accidit qd̄ dictū est: sed quia quantum. Unde necesse est aliqd̄ eē motiū vnitatum. Si aut̄ in aiali qd̄ mouens aia et in numero quare non mouens et quod mouetur est anima: sed mouens solum.

Tex. cō.
69.

Que talis est. Tu dicit aiam esse numerus: et sicut dictum est seqt̄ q̄ aia sit vnitates pōnes habētes: et p̄sequēs q̄ sit puncta. fm̄ h̄ aut̄. si recte p̄sideremus videbit̄ vtiq; nihil differre dicere q̄ aia sit corpa parua et indiuisibilia: sic dixit Democritus: aut dicere q̄ sit vnitates positionē habētes. Vnū enim positionē habēs quantitas est et indiuisibilis. Ex hoc q̄ sic arguo. Aia h̄z positionē tuā est numerus mouēs seipm̄: et p̄sequēs vnitates et puncta monētia seipsa. ponamus aut̄ q̄ corpa indiuisibilia que posuit Democritus sint puncta: q̄a non differt sicut dictū est: et sit quāta qd̄ necesse est: quia proprie non mouet nisi quantū. Huiusmodi aut̄ puncta mouent seipsa: quia anima est numerus seipm̄ mouēs. Sed in mouente seipso: sicut dictum est duo sunt. ergo erit in ipso puncto vnū quod est mouens: et aliud quod est motum. Nec est curandum vtrum sint magna seu parua: dummodo sint quanta: quia in quolibet cōtinuo mouente seipsum hoc accidit. s. q̄ sint duo ibi: vnū vt mouens: et aliud vt motū. Et sic necesse est q̄ sit aliquid motiū vnitatum. In animali autem illud quod mouet animal est aia. q̄ et in numero illud quod mouet numerum erit anima. ergo anima non est id qd̄ mouetur: sed illud quod mouet. Et sic mala est diffinitio anime q̄ sit numerus mouens seipsum: sed

o

Te. 2. 3
A

Substantie autem maxime esse videntur corpora: et horum physica: hic enim aliorum principia. Physicorum autem alia quidem habent vitam: alia autem non habent. Vita autem habere dicimus id quod per seipsum alimentum et augmentum et decrementum habet.

Ponit divisiones ex quibus inuestigatur id quod ponit in definitione anime pertinens ad eius subiectum. Et inuit tres divisiones. Quarum prima est quod subest quedam sunt corpora: et quedam non sunt corpora. Inter quas subest maxime sunt manifeste corporales subest. Nam substantie incorporee quecumque sint: immanifeste sunt: eo quod sunt a sensibus remote et sola ratione inuestigabiles. Hoc est quod dicitur: quod corpora maxime videntur esse subest. **S**ecunda divisio est quod corporum quedam sunt corpora physica. id est naturalia: quedam non naturalia sed artificialia. Homo. n. et lignum et lapis sunt naturalia corpora domus et securis sunt artificialia. Magis autem videntur subest corpora naturalia quam artificialia: quia corpora naturalia sunt principia artificialium. Ars. n. operatur ex materia quam natura ministrat: forma autem que per artem inducitur est forma accidentalis: sicut figura vel aliquid habet. Unde corpora artificialia non sunt in genere substantie per suam formam: sed solum per suam materiam que est naturalis. habet ergo a corporibus naturalibus quod sint subest. Unde corpora naturalia sunt magis substantie quam corpora artificialia: sunt enim subest non solum ex parte materie: sed etiam ex parte forme. **T**ertia divisio est quod corporum naturalium quedam habent vitam: et quedam non habent. Istud autem dicitur habere vitam: quod per seipsum habet alimentum: augmentum: et decrementum. Sciendum autem est quod hec explanatio magis est per modum exempli: quam per modum definitionis. Non enim ex hoc solo quod aliquid habet augmentum et decrementum vivit: sed et ex hoc quod sentit et intelligit: et alia opera vite exercere potest. Unde in substantiis separatis est vita: ex hoc quod habent intellectum et voluntatem: ut patet in 11° metaphysice. non fit in eis augmentum et alimentum. Sed quia in istis generalibus et corruptibilibus anima que est in plantis ad quam pertinent alimentum et augmentum: ut in fine primi dictum est: principium est vite: ideo hic quasi exemplariter exposuit: habens vitam id quod habet alimentum et augmentum. Propria autem ratio vite est ex hoc quod aliquid est natum movere seipsum: large accipiendo motus: prout etiam intellectualis operatio motus quidam dicitur. Ea enim sine vita esse dicimus que ab exteriori tantum principio moveri possunt. **D**einde cum dicitur.

Quare corpus omne naturale princeps vite substantia est: et ita substantia ut composita. Atque cum tale etiam sit corpus: id est habens vitam. Corpus profecto non erit anima. Corpus namque non subiit rationem eorum que sunt in subiecto: sed ut subiectum potius est: et materies. Necessesse est igitur animam substantiam esse perinde atque formas corporis naturalis potentiam vitam habitus. Substantia vero actus est et perfectio. Talis igitur corporis est perfectio atque actus.

Te. c. 4.

Quare omne corpus physicum participans vita substantia erit. Substantia autem sit sicut composita. Quoniam autem est corpus ex huiusmodi vitam habens: non utique erit corpus anima. Non est enim eorum que in subiecto corpus. Magis autem sicut subiectum et materia est. Necessesse est

ergo animam substantiam esse sicut spiritum corporis physici potentiam vitam habitus. Substantia autem actus: huiusmodi igitur corporis actus.

Inuestigat anime definitionem suppositis premissis divisionibus. Et circa hoc tria facit. Primo inuestigat partes definitionis. Secundo ponit definitionem. ibi. Si autem aliquid commune est. Tertio ex definitione data excludit quadam dubitationem. ibi. Unum non oportet querere est. Circa primum duo facit. Primo inuestigat particulas definitionis que pertinent ad essentiam anime. Secundo eam que pertinet ad essentiam subiecti. ibi. Tale autem quodcumque organum est. Circa primum duo facit. Primo inuestigat hanc partem: quod anima est actus. Secundo hanc quod est actus primus. ibi. Hic autem dicitur dupliciter. Concludit ergo primo ex predictis quod cum corpora physica maxime videntur esse substantie: et omne corpus habens vitam sit corpus physicum: necesse est dicere quod omne corpus habitus vitam sit subest. Et cum sit ens actus: necesse est quod sit subest composita. Quia vero cum dico corpus habens vitam: duo dico. scilicet quod est corpus: et quod est habitus corpus. scilicet habens vitam: non potest dici quod illa pars corporis habitus vitam que dicitur corpus sit anima. Per animam enim intelligimus id quo habens vitam vivit. unde oportet quod intelligatur sicut aliquid in subiecto existens: ut accipiat hic large subiectum: non solum prout subiectum dicitur aliquid ens actus: per quem modum accidentis dicitur esse in subiecto: sed etiam quod materia prima que est ens in potentia dicitur subiectum. Corpus autem quod recipit vitam magis est sicut subest et materia: quam sicut aliquid in subiecto existens. Sic igitur cum sit triplex subest. scilicet compositum: materia: et forma: et anima non est ipsius compositum quod est corpus habens vitam: nec est materia que est corpus subiectum vite: relinquitur per locum divisione quod anima sit substantia sicut forma: vel species talis corporis. scilicet corporis physici habitus in potentia vitam. Dixit autem habitus vitam potentia. sed non simpliciter habens vitam. Nam corpus habitus vitam intelligitur subest composita vivens: compositum autem non ponit in definitione forme sed materia. Materia autem corporis vivi est id quod comparat ad vitam. sicut potentia ad actum: et hoc est anima: actus scilicet quem corpus vivit. Sicut si dicerem quod figura est actus: non quod est corporis figurati in actu: hoc enim est compositum ex figura et corpore. sed corpus quod est subiectum figure quod comparat ad figuram sicut potentia ad actum. Et ne aliquis crederet quod anima sic esset actus sicut aliqua forma accidentalis actus est. Ad hoc remouendum subdit quod anima est sic actus sicut substantia est actus. id est sicut forma. Et quia omnis forma est indeterminata materia: sequitur quod sit forma talis corporis quale dictum est. Sciendum autem est: quod hec est differentia forme substantialis ad formam accidentalem: quod forma accidentalis non facit ens actu simpliciter: sed ens actu tale vel tantum: ut puta magnum vel album vel aliquid aliud huiusmodi. Forma autem substantialis facit esse actu simpliciter. Unde forma accidentalis aduenit subiecto iam preexistenti actu. Forma autem substantialis non aduenit subiecto iam preexistenti in actu: sed existenti in potentia tantum: scilicet materie prime. Ex quo patet quod impossibile est unum rei esse plures formas substantiales: quia prima faceret ens actu simpliciter: et omnes alie aduenirent subiecto iam existenti in actu: unde accidentaliter aduenirent subiecto iam existenti in actu: non enim faceret ens actu simpliciter: sed secundum quid. Per quod tollitur positio Avicbron in libro fontis vite: qui posuit quod secundum ordinem generum et specierum est ordo plurium formarum substantialium in una et eadem re: ut puta quod in hoc individuo hominis est una forma per quam est substantia: et alia per quam est corpus: et tertia per quam est animatum corpus: et sic de alijs. Oportet. n. secundum premissa dicere quod una et eadem forma subest sit per quam hoc individuum est hoc aliquid sine substantia: et per quam est corpus

Dia in ter for ma sub stantiales et acci dentales.

b

3

et animatum corpus: et sic de alijs. Forma. n. perfectior datur
 mae hoc qd dat forma minus perfecta: et adhuc amplius.
 Unde aia non solum facit esse subaz et corpus qd etia facit
 forma lapidis: sed et facit esse aiatum corpus. Non ergo sic
 est intelligendu qd aia sit actus corporis: et qd corpus sit eius
 materia et subiectu: quasi corpus sit constitutu per vna for-
 ma que faciat eum esse corpus: et superueniat ei aia faciens
 ipsum esse corpus viuum: s; qa ab aia est: et qd sit: et qd corp^o
 sit: et qd sit corpus viuum. Sed hoc qd est ee corpus qd est im-
 perfectius: est qd male respectu vite. Et inde est qd receden-
 te anima non remanet ide corp^o specie. nam oculus et caro
 in mortuo non dicunt nisi equiuoce: vt ps per phm in 7°
 metaphy. Recedente enim aia succedit alia forma subalis
 que dat aliud esse specificum: cum corruptio vnus non sit
 sine gnatione alterius. **¶** Deinde cum dicit.

Lec. 10
 Tex. co.
 35.

¶ Sed cu pfectio atq; actus bifariam dicat: vt
 diximus: qda eni est vt sciencia: qdam vt ptem/
 platio: ps aiam actu esse: perinde atq; sciencia.
¶ Ma ex eo qd aia est et somnus est: et vigilia qd e
 ptemplationi: somnus aut sciencie opatioe va/
 canti similis est. Altera aut alteram in eodem:
 scia in qua cōtemplatione generatioe pcedit.
 Quapropter aia prius est act^o: pfectioq; cor/
 poris naturalis potentia vitam habentis.

k

¶ Hic aut dicitur duplr. Alius qdem sicut scia:
 alius autez sicut cōsiderare. Manifestus ergo
 qd sicut sciencia. Inexistere enim anima: et som-
 nus et vigilia est. Proportionale autem vigi-
 lantia qdem ipsi psiderare: somnus autez ipsi
 habere et non operari. Prior aut gnatione in
 eodem sciencia est. Unde aia est actus prim^o
 corporis physici potentia vitam hntis.

Te. 2. 7

2

¶ Venat scdam particulam diffinitionis: et dicit qd actus d
 duplr: alius sicut scia: et alius sicut psiderare: vt supra expo-
 situm est. Et manifestum est qd aia est actus sicut scia: quia i
 hoc qd anima existit inest aiali: et somnus et vigilia. Et vigilia
 qdem assimilatur psiderationi: qa sicut psideratio est vsus
 sciencie: ita vigilia est vsus sensuum: sed somnus assimilatur ha-
 bitui scie qn aliquis sm ipsum non operat: in somno enim
 quiescunt virtutes aiales. Hoz aut duoz actunz sciencia est
 prior gnatione in eodem. Comparat. n. psideratio ad sciaz:
 sicut actus ad potentiaz. Actus aut vt habet in 9° metaph.
 natura est prior potentia. est enim finis et cōplemētū poten-
 tie. Sed ordine gnationis et tps vltter loquendo: actus est
 prior potentia. nam id qd est in potētia reducitur in actum
 per aliquid ens actu. Sed in vno et eodem potētia est prior
 actu. Nam aliqd est primo in potentia: et postea act^o fit. Et
 ppter hoc dicit qd scia est prior gnatione in eodem qd cōsi-
 deratio. **¶** Unde concludit qd cum aia sit actus sicut scia: qd
 sit actus primus corporis physici potentia vitam habentis.
 Sciendum aut qd phs dicit aiam esse actu primū: nō solum
 vt distinguat animam ab actu qui est opatio: sed et vt distin-
 guat eam a formis elementoz que semp hnt suam actionē
 nisi impediant. **¶** Deinde cum dicit.

Lec. 8.
 Tex. co.
 13.

20

¶ Et talis plane vt partes ipsius sint istrumēta.
 Enimvero ptes quoq; plantaz istrumēta sine
 ptrouersia sunt: qzuis videant penitus simpli-
 ces esse. Eius. n. qd circa fructū est illd tegmē
 est foliū et fructus et. Radices pterea vicē su-
 beūt oris: vtriusq; nāq; trahitur alimentum.

¶ Tale autem quodcumq; organicus. Organa
 autem et plantaz partes sunt: sed penitus sim-
 plices: vt folium fructiferi cooperimentum.
 Fructiferum autē fructus. Radices vō ori si-
 miles sunt: vtraq; enim trahunt alimentum.

n

¶ Venatur particulam que est ex parte subiecti: et quia dire-
 rat qd aia est actus corporis physici habentis vitam in po-
 tentia: etiaz dicit qd tale est omne corpus organicum. Et di-
 citur corpus organicum quod habet diuersitatem organo-
 rum. Diuersitas autem organoz necessaria est in corpore
 suscipiente vitam ppter diuersas operationes anime. Aia
 enim cum sit forma pfectissima inter formas rerum corpo-
 raliū est pncipiū diuersaz opationū: et ideo requirit diuersi-
 tatem organoz in suo pfectibili. Forme vō rerum inanima-
 tarū ppter sui imperfectionem sunt pncipia paucarū opa-
 tionum: vnde non exigunt diuersitatē organoz in suis per-
 fectionibus. Inter aias aut aia plantarum iperfectio: inue-
 nitur: vnde in plantis minor est diuersitas organoz qz in
 aialibus. Et ideo ad ostendendum qd omne corpus susci-
 piens vitam est organicū: accipit argumentum ex plantis i
 quibus est minor diuersitas organoz. Et hoc est qd dicit: qd
 etiam plantarum partes sunt diuersa organa. Sed partes
 plantarum sunt penitus simplices: idest cōsimiles: non eni
 est in eis tanta diuersitas sicut in partibus aialium. Pes. n.
 animalis ex diuersis partibus compositus est. s. carne: ner-
 uo: osse: et huiusmodi. Sed partes organice plantarum nō
 habent talem diuersitatem partium ex quibus componi-
 tur. Et qd partes plantarum sint organice: manifestat per
 h qd diuersae partes sunt ad diuersas opationes. Sicut fo-
 lium est ad cooperimentum corticis vel fructiferi: idest il-
 lius partis in qua fructus nascitur. Cortex autem vel fru-
 ctiferum ad cooperimentum fructus. Radicea autem in
 plantis sunt proportionabiles ori animalium: quia vtraq;
 attrahunt alimentum. s. radix in plantis: et os in aialibus.
¶ Deinde cum dicit.

o

Handwritten notes in the right margin:
 sicut dicitur
 in philosophia
 sicut dicitur
 in philosophia
 sicut dicitur
 in philosophia

¶ Si igit cōmune qd de omni aia sit dicendū:
 ipsa pfectio prima: primus actus est corporis
 naturalis: cuius partes sunt instrumenta.

¶ Si autem aliquod commune in omni anima
 oportet dicere: erit vtiq; primus actus corpo-
 ris physici organici.

¶ Colligit ex omnibus predictis diffinitionem anime: et di-
 cit qd si aliqua diffinitio cōis debeat assignari que conueniat
 omni anime: erit hec. **¶** Anima est actus primus corporis
 physici organici. **¶** Non autem oportet addere potentia vi-
 tam habentis. Loco enim huius ponitur organicum: vt ex
 dictis patet. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Adcirco nō querere oportet: si vnū sit anima
 atq; corpus: sicut neq; cerā et figurā: neq; oi-
 no mām cuiusq;: et id cuius materies est. Ma
 cum vnū: et esse multifarias dicat: actus est id
 qd proprie vnum est: atq; proprie est.

a

¶ Unde non oportet querere: si vnū est anima
 et corpus: sicut neq; cera et figura: neq; omni-
 no vnus cuiusq; materies et id cuius mā. Vnus
 enim et esse cum multipliciter dicantur: quod
 proprie est: actus est.

¶ Ex diffinitione data soluit quandam dubitationem. fuit
 enim a multis dubitatu quomō ex anima et corpore fieret
 vnū. Et qdam ponebāt aliqua media esse qbus aia corpori
 vniret: et quodamō colligaret. S; bec dubitatio iā locum
 non

NON

A non habet: cum ostensum sit qd anima sit forma corporis. Et hoc est qd dicit qd non opz querere si ex aia z corpore fit vnū: sicut nec dubitatur circa cerā z figuram: neq; oino circa aliquam mām z formā cuius est mā. **Q**ñtū est enī in 8° meta. qd forma per se vnīc māe sicut act⁹ eius: z idez est mām vnīc forme qd mām esse in actu. Et h est etiā qd hic dicit qd cū vnū z ens multipliciter dicat. s. de ente i po⁹ z de ente in actu: id qd proprie est ens z vnū est actus. Nam sicut ens in po⁹ non est ens simplr: sed scdm qd: ita non est vnūz simplr: sed fm qd: sic enī dī aliqd vnū sicut z ens. Et ideo sicut corpus hz esse p aiam sicut p formāz: ita z vnīc anime immediate inquantū anima est forma corporis. Sz inq̄tum est motor nihil prohibet aliquid esse medium: prout vna pars mouetur ab anima mediante alia.

Universaliter igit dixerim⁹ qdnā aia sit. Est enī ea suba que est rō: hec aut ē qdditas cor- poris talis. Et perinde sane atq; si qd instru- mentorūz artis nāle corp⁹ esset: ceu securis. Eius nāq; suba ipsius esset (vt p5) securis: rō: idq; eēt aia: qua separata nō eēt vltorius (vt p5) securis: nisi noīe tm̄: at nūc ē securis. **N**ō. n. talis corpis substātia ratioq; est ipsa anima: sed naturalis (vt diximus) talis qd in se motus statusue principūz insitum habet.

Universaliter quidē igitur dictūz est qd sit aia. Substantia enīz est que fm rationē. Hec aut est qd qd est erat esse huiusmodi corpo- ris: sicut si aliqd organoz physicūz esset cor- pus: vt dolabra. Erat qdem enī dolabre esse substantia ipsius: z aia hec. Diuisa autē hac non vtiq; amplius dolabra erit: sz aut equo- ce: nūc autē est dolabra. **N**ō enī huiuscemo- di corporis qd quid est esse z ratio anima: sz phyfici huiuscemodi habētis in seipso prin- cipium motus z status. **Lec. II.**

Posita diffinitione anime Pbs hic eam manifestat. Et circa hoc duo facit. Prio manifestat diffi- nitionem premissam. Secundo ex diffinitione manifestat: quandam veritatem concludit. ibi [Quidem igitur nō sit anima zc.] Circa primum duo facit. Prio manifestat diffinitionem anime quantū ad id qd in diffinitione predi- cta ponitur ex parte ipsius anime. Scdo quantūz ad id qd ibi ponitur ex parte subiecti. ibi [Est aut nō abiciens ani- mam zc.] Circa p̄mū duo facit. Prio manifestat diffini- tionē aie ex similitudine rerum artificialiū. Scdo ex partibus eius. ibi [Considerare autem in partibus opz zc.] Quia enim forme artificiales accidentia sunt que sunt magis no- ta quo ad nos q̄ forme subales: vt pote sensui p̄pinq̄za: ideo conuenienter rōnem anime que est forma subalis per cōparationem ad formas accidētales manifestat. Sillr etiā partes anime siue potentie eius manifestiores sunt quo ad nos q̄ ipsa aia: procedim⁹ enim in cognitione aie ab obie- ctis in actus: ab actibus in potentias per quas anima ipsa nobis innotescit: vnde cōuenienter etiam per partes rō ani- me manifestat. Dicit ergo primo: qd dictūz est in vli qd sit aia: cū pdicta diffinitio omni aie conueniat. Dictū est enim qd aia est suba que est forma a qua accipit ratio rei. Est aut dīa inter formam que est suba: z formam que nō est suba. Nam forma accidentalis que non est in genere sube nō p- tinet ad essentiam siue qdditate subiecti: non enim albedo est de essentia corporis albi. Sz forma subalis est de essentia

siue de qdditate subiecti. Sic igit aia dī forma subalis: qz est de essentia siue de quidditate corporis aiat. Et h est quod subdit. [Hec autē] .s. suba q est fm rationem [est qd quid erat esse huic corpori] .i. corpori constituto in specie per ta- lem formam. Ipsa. n. forma pertinet ad essentiam rei que significatur per diffinitionē significantes de re quid est. Et qz forme subales cuiusmodi sunt forme corpoy subalium sunt latentes: manifestat hoc per formas artificiales que sunt accidentales. Et hoc est quod subdit [sicut si aliquid organozum] .i. artificialium instrumentozum: vt puta dola- bra [esset corpus physicum] .i. naturale: forma sua h mō se haberet ad ipm sicut dictūz est. Et ideo subdit. [Erat q dem enim dolabre esse substantia ipsius] .i. forma dolabre fm quam accipitur ratio dolabre: quam quidē rationē no- minat esse dolabre: eo qd fm eā dolabra dicit esse dolabra: hec in quā forma esset substātia dolabre. Et hoc ideo dicit: qz forme corpoy nāsum sunt in genere sube. Et vltorius si dolabra non esset solū corpus physicūz: sed etiam corpus animatum: forma dolabre esset aia: z ea separata non esset amplius dolabra nisi equo ce: sicut separata anima non ē caro aut oculus nisi equo ce. Nunc autem quia dolabra non est corpus naturale: nec eius forma est qd qd erat eē tali corpore: remota forma dolabre adhuc est dolabra. i. s. dolabre. Substantia enim corpoy artificialium est mā eo- rum que remanet sublata forma artificiali: licet non rema- neat ipsum corpus artificiale in actu. Et qz dixerat qd ali- ter nunc est in dolabra: z aliter esset si esset corpus phyfici animatū: assignat rationē huius dicēs. qd hoc id est: qz aia non est qd quid est esse z ratio] .i. forma hz corpoy. s. arti- ficialis [sed corpoy phyfici huiuscemodi] .s. habentis vi- tam. Et vt manifestet quid sit esse phyfici corpus: subiun- git [habentis in seipso principūz motus z stat⁹.] Naturalia enī sunt que in seipsis principūz motus z status habent. **H**z. n. principium natura dicitur. **D**einde cum dicit.

Atq; id qd dictum est: in partibus etiaz in- spicere licet. Nam si oculus animal: ei⁹ vtiq; anima visus ipse nimirum esset. Hic est enīz vt patet oculi substantia: qd sese habet vt rō: oculus autē est materies visus. Qui cū dese- cerit non vltorius erit oculus: nisi noīe tm̄: z perinde atq; lapideus: vel ē pictus. Id igitur quod de parte dictum est ad totū corp⁹ viuens accommodare oportet. Est enim hic profecto rationem similitudo. Nam vt pars sese habet ad partem: sic totus sensus ad to- tum sensituum corpus: vt talis est rationis.

Cōsiderare aut in partibus oportet qd di- ctū est. Si enim esset oculus animal: anima vtiq; ipsius visus esset. Hic enī substantia ē oculi que est fm rationē. Oculus autem ma- teria visus ē: quo deficiente nō ē adhuc ocu- lus nisi equo ce: sicut lapideus aut depict⁹. Oportet igitur accipere quod ē in parte in toto viuente corpore. **P**roportionalr nāq; habet sicut pars ad partem: totus sensus ad totum corpus sensituum fm qd huiusmodi.

Manifestat diffinitionem anime ex partibus dicens: qd id quod dictum est de tota anima z de toto corpore viuente oportet considerare in partibus vtriusq; quia si oculus esset animal oportet qd visus esset anima eius: quia visus est substāialis forma oculi: z ocul⁹ est materia visus: sicut

S. Tho. super aia

Lec. 2. T. cō. 6.

L. cō. 8.

E

F

G

L. cō. 9.

H

D

corpus organicum materia anime. Deficiente autem visu non remanet oculus nisi equivoce: sicut oculus lapideus: aut depictus equivoce dicitur oculus. Et hoc ideo est: quia equivoce sunt quorum nomen soluz cōe est z ratio subie diuer satz ideo sublata forma a qua est rō subie oculi non remanet nisi nomen oculi equivoce dictum. Quod ergo inuenitur in parte viuētis corporis: opz accipere in toto viuēte corpore. s. q. sicut visus est forma subalis oculi: z eo remoto non remanet oculus nisi equivoce: ita aia est forma subalis viuētis corporis: z ea remota non remanet corpus viuū nisi equivoce. Sicut enim se habet vna pars aie sensitue ad vnā partē corpis sensitui: sic se hz totus sensus ad totum corpus sensitiuū inq̄tum h̄. Deinde cum dicit.

Mō ē at id potētia viuēs qd abiecit aiam: eaqz vacat: s; id qd ipaz hz. Semē vero fructusue id nimiz ē: qd pōt tale corp^o euadē.

Et igr icisio: visioqz: sic ē vigilia act^o : z vt visus rursus istiqz vis: sic ē aia act^o. Corp^o at ē id qd (vt dixim^o) ē po^o viuēs. Verū vt pupilla visusqz ocul^o ē: sic aia z corp^o ē aial.

Est at nō abijciēs aiam potētia ens: vt viuat: s; qd h̄ns. Semē at z fruct^o potētia hz corp^o ē. Sic qdē igr icisio z visio: sic z vigilia act^o. **Et at visus z potētia orgāiaia.** Corp^o aut qd potētia est. Sed sicut oculus est pupilla z visus: z ibi aia z corpus: aial.

Exponit premissam diffōne de aia quātū ad h̄ qd dixerat qd est act^o corpis h̄ntis vitā in po^o. Dī enī aliqd esse in po^o duplr. Vno mō cū nō hz p̄n^o opatiōis. Alio mō cū habet qdē: sed non operat^o fm̄ ipsum. Corpus aut cuius act^o est aia est h̄ns vitā in po^o: nō qdē p̄mo mō: s; scdo. Et h̄ ē qd dicit qd corpus [potētia ens vt viuat]. i. h̄ns vitā i po^o cuius est actus aia: nō sic dī esse in po^o ad vitā q [sit abijciēs aiam]. i. carens p̄n^o vite: quod est aia: sed qd est habens h̄ p̄ncipiū. Sed verū est qd semē z fructus in quo p̄seruat^o semen plante est in po^o ad h̄ corpus viuū qd hz animā nondū. n. semen hz aiam: sed est in po^o ad aiam. Cū sic est in po^o sicut abijciēs aiam. Et vt ondat quō est in po^o ad vitā corp^o cui actus est aia subiūgit qd ita vigilantia est actus aie sensitue sicut incisio est actus cultelli: z visio est actus oculi. Qdlibet enim istoz est opatio z vsus p̄ncipij habitū. Sed aia est actus p̄ncipiū sicut visus z q̄cunqz po^o orgāia: qdlibet enī hoz est p̄n^o operationis. S; corpus qd est perfectū p̄ aiaz est po^o h̄ns qdē actū p̄mū: s; aliq̄ carens actu scdo. Sed sicut oculus est aliqd cōpositū ex pupilla: sicut mā: z visu sicut forma: ita aial est cōpositū ex aia sicut forma: z ex corpore sicut materia. Deinde cum dicit.

Aliaz igr nō separabilē eē a corpe vel partes ipsi^o nōnullas si ptibilis sit: nō obscurū eē videt. Corp^o nāqz p̄tiū patet aliq̄s aie p̄tiū actū esse. Nil tñ vetat: vt aliq̄ partiū sint sepabiles aie: p̄pea qd corpis nulli^o sint act^o. **At obscurū ē: necdū pz: si pinde corp^o aia sit act^o: vt gubernator: act^o ē nauis.** Hoc igr pacto vlr de aia determinatū descriptūe sit.

Qd qdēz igr nō sit aia sepabilis a corpe: aut ptes qdaz ipsi^o si ptibilis apta nata est: nō immanifestū ē. Quarūdā enī act^o partiū ē ipsaz. **At nō fm̄ quasdā nihil prohibet: pp id qd nullius corporis sunt actus.** Ampli^o

autēz immanifestū: si sit corporis actus aia sicut naua nauis. **Figuraliter quidem igr sic determinetur z describatur de anima.**

Concludit q̄sdam veritatem ex premissis: qz. n. ostensum est qd aia est act^o toti^o corpis: z partes sunt act^o partiū: act^o autē z forma non separantur ab eo cuius est act^o vel forma: manifestum est qd aia nō potest separari a corpore: vel ipsa tota: vel aliq̄ partes eius si nata est aliquo mō habere partes. Manifestū est enim qd aliq̄ partes aie sunt act^o aliq̄ quaz partiū corporis: sicut dictū est qd visus est actus oculi. Sed fm̄ quasdā partes nihil prohibet aiam separari: qz quedā partes aie nullius corporis act^o sunt: sicut infra p̄babib^o de his q̄ sunt circa intellectū. Et qz Plato ponebat qd aia est actus corporis non sicut forma sed sicut motor: subiūgit qd hoc nondū est manifestū: si aia sic sit act^o corpis sicut naua est act^o nauis. s. vt motor tñ. Deinde epilogaō colligit que dicta sunt z dicit qd fm̄ predicta de terminatū est de aia: z posita est aie descriptio figurāl^o q̄si extrinsece z superficialiter z incomplete. Complebitur. n. determinatio de aia quando pertinet vsqz ad intima vt determinetur natura vniuscuiusqz partis ipsius anime.

At. n. cum ex obscuris quidem magis: aut in manifestis: fiat id notum quod est dilucidum ac notius ratione: enitendum est rursus hoc pacto de ipsa anima pertractare.

Quā autem ex incertis quidez: certius autem sit quod z scdm rationem notius: tētādū est iterum sic aggredi de ipsa. Lec. III.

Postqz p̄hs posuit diffinitionē aie: hic intendit de monstrare ipsam. Et primo dicit de quo est intentio. Scdo p̄sequitur intentū. ibi [Dicam igr p̄n^o zē.] Circa primum duo facit. Primo determinat modū demonstrationis quo vti intendit in demonstrando. Scdo manifestat quō quedā diffōnes sunt demonstrabiles. ibi [Nō. n. solum quodqz zē.] Circa primum sciendum est qd cuz ex notis oporteat in cognitionem ignotoruz deuenire: ois aut demonstratio adducit cā notificandi aliud, necesse est qd ois demonstratio procedat ex notioribus quoad nos: qbus per demonstrationē fit aliqd notū. In qbusdā autē eadē sunt notiora quo ad nos z fm̄ nāz: sicut in mathematicis q̄ sunt a mā abstracta: z in his demonstratio p̄cedit ex notioribus simplr: z notiorib^o fm̄ nām. s. ex causis in effectus: vñ dī demratio pp qd. In qbusdā nō sunt eadē magis nota simplr z quo ad nos. s. in nālib^o in quibus plerūqz effect^o sensibiles sunt magis noti suis causis. z iō in nālib^o vt in plib^o p̄cedit ab his q̄ sunt minus nota fm̄ nāz: z magis nota qd ad nos: vt dī ip̄ phy. Et h̄ mō demratiois intēdit h̄ vti. Et h̄ est qd dīc qd quillō qd est certū fm̄ nām z qd est fm̄ rōnē notius: fit certū quo ad nos ex his que sunt incerta fm̄ nām: certiora aut quo ad nos: p̄ istuz modū tentandū est iterum aggredi de aia: demonstrando diffinitionem eius supra positam. Deinde cum dicit.

Rōnē. n. diffinitiuā nō solū eē significare: vt plures dicē diffōnes vident: s; ēt i ipa cāz inesse ac appere opz. Nūc at diffōnū cōplures vt p̄clusiones eē vident: veluti qd ē qd ratio: p̄fectio figure latez eqliū angulorūqz rectoz eqliū altera ex pte lōgiori figure. Atqz diffō talis p̄clusionis occupat locū. **At ea q̄ qd rationē inuētione eē medie dicit: ipsius rei p̄fecto causam (vt pz) assignat.**

Nō. n. solū qz opz diffinitiuā rōnē ondere sicut

Cap. 12.

Lec. cō. 12.

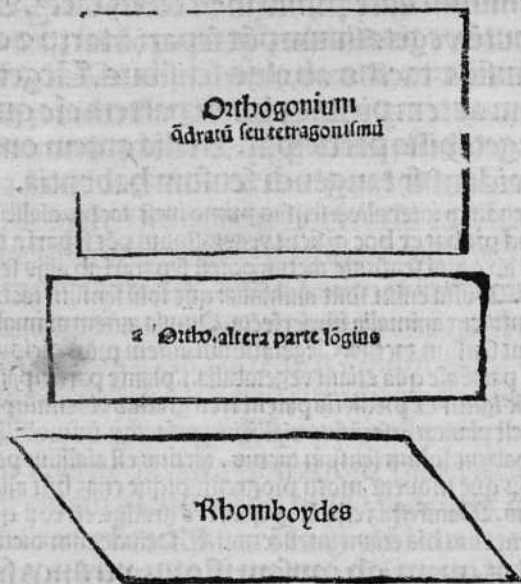
p

Lec. p^o.

A sicut plures terminorum dicuntur: s; z cas; in esse z demerere. Nunc autem sicut polygones rationes terminorum sunt: ut quod est tetragonism⁹ eque altera parte longiori orthogonio e equaliterale. Talis autem terminus est tetragonism⁹ est medie inuentio rei: cam dicit.

B Assignat ratione predictae intentionis: ostendendo quod aliquae definitiones sunt demonstrabiles. Et hoc est quod dicitur: quod ideo oportet iterum aggredi de anima: quia oportet quod ratio definitiva non solum dicat hoc quod est quia: sicut plures terminorum. i. definitionum dicunt: sed oportet etiam quod in definitione tangatur causa: z quod per definitionem dicentem propter quid demonstratur definitio que dicit solum quia. Inveniuntur autem multe rationes terminorum. i. definitiones que sunt sicut conclusiones. Et ponit exemplum in geometricalibus. Ad cuius intelligentiam sciendum est quod figurarum quadrilaterarum quedam habent omnes angulos rectos: z vocantur Orthogonia. i. superficies rectorum angulorum: quedam autem non habent angulos rectos: z vocantur Rhomboides. Sciendum est autem quod orthogonia quedam consistit ex omnibus lateribus equalibus: z vocatur quadratum sive tetragonism⁹: quoddam autem non habet omnia latera equalia: in quo tamen quelibet duo latera sibi opposita sunt equalia: vocatur h⁹. Orthogonium altera parte longius: sicut patet in sequentibus figuris.

D Item sciendum est quod in qualibet superficie rectorum angulorum due recte linee que angulorum rectum concludunt dicuntur totam superficiem continere: quia cum alia duo latera sint equalia eis unum quodque suo opposito: necesse est quod una predictarum linearum rectum angulum concludentium mensuret longitudinem superficiem rectangule: z alia latitudinem: unde tota superficies rectangula confurgit ex ductu unius in aliam. Unde si imaginaremur quod una earum moueretur per aliam: confurgeret talis superficies. Item sciendum est quod cum in orthogonio quod est altera parte longius due linee continetes ipsum sint inequales: si accipiat inter eas linea media in proportione z ducat in seipsam: fiet quadratum eequaliterale altera parte longiori. Et quod hec demonstrationibus geometricis diffusius esset ostendere: sufficiat hoc ad presens manifestare in numeris. Sit igitur orthogonium altera parte longius cuius maior latus sit novem palmorum: minus vero quatuor. Accipiat autem linea media in proportione inter ea que sunt sex palmorum. Quia sicut se habent sex ad novem: ita quatuor ad sex. Quadratum autem huius linee erit

eque predicto orthogonio altera parte longiori. Quod etiam in numeris patet. Nam quater novem sunt triginta sex. Sicut etiam sexies sex sunt triginta sex. Hoc est ergo quod dicitur: si quaeratur quid est tetragonism⁹. i. quadratum quod est eequaliterale altera parte longiori: assignabitur talis definitio ut dicatur [esse orthogonium] .i. superficies rectorum angulorum [equaliterale] .i. id est habens omnia latera equalia etc. [Talis autem terminus] .i. id est talis definitio est [ratio conclusionis] .i. per demonstrationem conclusa. Si autem aliquis sic definiat: dicens: quod [quadratum est inuentio medie] .i. linee medie in proportione inter duo latera inequalia orthogonij: altera parte longioris. i. orthogonium constitutum ex tali linea inuenta: qui inquam sic definit [dicit causam rei]. Attendendum est autem quod hoc exemplum quod hic inducitur est simile ei quod intendit circa animam: quantum ad aliquid. s. quantum ad hoc quod demonstrat definitio anime. non autem quantum ad hoc quod demonstratur de demonstratione dicente propter quid. Deinde cum dicit.

C Dicam⁹ igitur hic considerationis initio sumpto aiatu ab inaiato vita seivigi. Atque cum multifaria vivere dicat: et si unum tamen istorum insit: vivere illud dicimus cui inest: ut intellectus: sensus: motus: locus: ac status: z super motio numerum in medio accommodata: z accretio decretiōe.

D Dicamus igitur principium accipietes intentionis: determinari aiatum ab inaiato in vivendo. Multiplex autem ipso vivere dicto: z si unum aliquid horum insit solum: vivere ipsum dicimus. ut intellectus: z sensus: motus z status sibi locum. Adhuc autem motus z status sibi alimentum z decrementum z augmentum.

E Incipit demonstrare definitionem anime superius positam modo predicto. s. per effectum. Et utitur tali demonstratione. Illud quod est primum principium vivendi est viventium corporum actus z forma. Sed anima est primum principium vivendi his que vivunt: ergo est corporis viventis actus z forma. Manifestum est autem quod hec demonstratio est ex posteriori. Ex eo enim quod anima est forma corporis viventis: est principium operum vite: z non e converso. Circa hoc ergo duo facit. Primo ostendit quod anima est principium vivendi. Secundo quod primum principium vivendi est forma corporis viventis. ibi [Quia autem quod vivimus z sentimus]. Circa primum tria facit. Primo distinguit modos viventium. Secundo ostendit quod anima est vivendi principium. ibi [Utrum z vegetabilia omnia etc.]. Tertio manifestat quod se habeant partes anime ad invicem sibi quas est principium operum vite. ibi [Utrum autem unumquodque horum]. Dicit ergo primo quod ad prosequendum nostram intentionem qua intendimus demonstrare definitionem anime: oportet hoc quasi principium accipere: quod aiatum distinguit ab inaiato in vivendo. Aiatum enim vivunt: sed inaiata non vivunt. Sed cum multiplex sit modus vivendi: si unus tamen eorum insit alicui de illud vivens z aiatum. Ponit autem quatuor modos vivendi: quorum unus est per intellectum: secundus per sensum: tertius per motum z statum localem: quartus per motum alimenti z decrementi z augmenti. Ideo autem quatuor tamen modos ponit vivendi: cum supra quinque generum operationum anime posuerit: quia hic intendit distinguere modos vivendi sibi gradus viventium que distinguunt sibi hec quatuor. In quibusdam enim viventium inveniuntur tamen alimentum z decrementum. s. in plantis. In quibusdam autem cum his inveniuntur sensus sine motu locali: sicut in animalibus imperfectis sunt sicut ostree. In quibusdam autem ulterius inveniuntur motus: sicut in animalibus perfectis: que moventur motu progressivo: ut bos z equus. In quibusdam autem cum his ulterius inveniuntur intellectus. s. in hominibus. Appetitum autem quod est quintum

E

F

Ter. co. 13.

G

H

In pl^o. l. co. 89 z infra l. co. 27

3
infra. t.
cō. 20.

preter hec quatuor non facit aliquam diuersitatem in gradibus uiuentium. Nam ubique est sensus: ibi est appetitus. Deinde cum dicit.

Quapp et uniuerse platee videntur viuere: quippe cum videantur in seipsis vis habere tale atque principium: quo ad tria loca: tamen incrementa: quibus decrementa suscipiunt. Non enim sursum quidem accrescunt: deorsum autem non accrescunt: sed ad utrumque solum dicitur: et oia ex parte semperque nutriuntur: et eousque viuunt: quousque possunt alimentum accipere.

Ter. cō.
14.

Unde et vegetabilia oia videntur viuere. Videntur autem in seipsis habitus potentia et principium habere quod augmentum et detrimentum suscipiunt secundum contrarios locos. Non enim sursum quidem augentur: deorsum autem non: sed solum in utroque. Et penitus quecumque aluntur: et viuunt in fine quousque possunt accipere alimentum.

R

Manifestat quod anima est principium viuendi secundum omnes modos predictos. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod anima est principium viuendi in plantis. Secundo in animalibus. ibi [Animal autem propter sensum etc.] Tertio ostendit quid dictum sit: quid restat dicendum. ibi [propter quam aut causam etc.] Circa primum duo facit. Primo ostendit quod anima est principium viuendi in plantis: et dicit quod cum dictum sit quod quibuscumque in eum quatuor predictorum modorum viuendi dicitur viuere: sequitur quod oia vegetabilia viuunt. Oia enim in seipsis habent potentias quandam et principium quo suscipiunt motum augmenti et decrementi. Et quod hoc principium non sit nisi anima. manifestum est. Nam nisi non mouet ad contraria loca: motus autem augmenti et decrementi est secundum contraria loca. Augentur enim vegetabilia oia: non solum sursum et deorsum: sed utroque modo. Manifestum est ergo quod principium horum motuum non est nisi anima. Nec solum vegetabilia viuunt dum augentur et decrescunt: sed quecumque nutriuntur tandem viuunt quandiu possunt accipere nutrimentum per quod fit augmentum. Secundo ibi.

20. 21

2

Atque hec quidem vis a ceteris seungi: separarique potest: cetera autem in ipsis mortalibus ab ista nequeunt separari: quod quidem in ipsis perspicitur plantis. Nulla enim prorsus in ipsis (ut patet) alia preter hanc anime potentia: atque officium uest. Viuere igitur ob hoc principium viuentibus competit.

t.c. 15.

Separari autem hoc ab alijs possibile est: alia autem ab hoc impossibile est in rebus mortalibus. Manifestum est autem in his que vegetantur. Neque enim vna inest ipsis potentia alia anime. Viuere quidem igitur propter hoc principium inest omnibus viuentibus.

t.c. 16.

Ostendit quod predictum viuendi principium est primum et separabile ab alijs. Et dicit quod hoc. s. principium augmenti et alimendi potest separari ab alijs principijs viuendi: sed alia non possunt separari ab eo in rebus mortalibus. Quod ideo dicitur: quia in rebus immortalibus: sicut sunt sube separate: et eorum pora celestium tamen sunt aiata inueniunt intellectuum sine nutritiuo. Quod autem hoc principium sit separabile ab alijs manifestum est in his que vegetantur. s. in plantis: in quibus nulla alia potentia anime inest nisi habitus. Ex quo manifestum est quod illud primum quod primum inueniuntur vita in rebus mortalibus est principium augmenti et alimendi quod vocatur anima vegetabilis. Deinde cum dicit.

20
21
22

Animal autem est ob sensum primo. Nam et ea que non

ciunt motu: nec mutant locum: sensum autem habent: si solum viuere dicimus: sed et animalia nuncupare solemus. Videntur autem et huiusce animalia multa esse: quousque sint nisi loco manentia: habent solum sensum.

Animal autem propter sensum primum. Et namque que non mouentur neque mutant locum. habitus autem sensum. animalia dicimus: et non viuere solum. Videntur autem et homini multa esse animalium: manentia autem cum sint natura: habent solum sensum.

Manifestat quod anima est principium viuendi in animalibus. Et circa hoc duo facit. Primo dicit quod primum dicitur aliquid esse animal propter sensum: animalia quaedam et sentiant et moueantur. Ea enim dicimus esse animalia: et non solum viuere que licet non mouentur locum: tamen habent sensum. Sunt enim multa animalium talia que naturali manent in eodem loco: et tamen habent sensum: sicut ostree que non mouentur motu progressiuo. Secundo ibi.

At vero ex sensibus tactus per cuncta animalibus inest: atque ut vegetatiuum a tactu sensuque ois: sic a ceteris tactus separari sensibus potest. Ea autem parte anime vegetatiua dicimus esse cuius et plante participes sunt. Animalia vero cuncta ipsam vim habere sentiendi tactu videntur.

Ter. cō.
17.

Sensuum autem primo inest oibus tactus. Si autem vegetatiuum potest separari a tactu et ois sensu: sic et tactus ab alijs sensibus. Vegetatiuum autem dicimus homini partem anime que et vegetabilia participat. Animalia autem omnia videntur tangendi sensum habentia.

P

Ostendit quod inter alios sensus primo inest tactus animalibus. Quod probat ex hoc quod sicut vegetatiuum potest separari a tactu et ab omni sensu: sic tactus potest separari ab alijs sensibus. Multa enim sunt animalia: que solum sensum tactus habent: sicut animalia imperfecta. Omnia autem animalia habent sensum tactus. Vegetatiuum autem primum dicimus illam partem anime que etiam vegetabilia. s. plante participant. Sic igitur ex predictis patent tres gradus viuentium: primum est plantarum: secundus animalium imperfectorum immobilium: que habent solum sensum tactus. tertius est animalium perfectorum: que mouentur motu progressiuo: que etiam habent alios sensus. Manifestum est autem quod quartus gradus est eorum que habent cum his etiam intellectum. Deinde cum dicit.

Atque quam ob causam istorum utrumque sit: postea dicemus: ac explanabimus. Nunc eousque tamen dicatur: animam inquam principium esse eorum que dicca sunt: et his esse diffinitam vegetatiuum: sensitiuum: intellectiuum et motu.

Propter quam autem causam utrumque horum accidit posterius dicemus. Nunc autem in tantum dictus sit solus quod est anima horum que dicta sunt principium: et his determinata est vegetatiuum: sensitiuum: intellectiuum: et motu.

Ter. cō.
18.

Ondit quod dictum sit: et quod restat dicendum. Et dicit quod posterius dicendum est propter quam causam utrumque horum accidat: scilicet quod vegetatiuum potest esse sine sensu: et quod tactus sine alijs sensibus. Hoc enim dicitur in fine libri. Nunc autem sufficiat iterum dicendum esse quod anima est principium viuendi: sed predictos modos: et quod distincta est istis quatuor. s. vegetatiuum quod est in plantis et in oibus viuentibus: et sensitiuum quod est in oibus animalibus: et intellectiuum quod est in oibus animalibus perfectis sensu vel intellectu. Querendum

in 3. t.
cō. 66.

Magister quidam qui Salmantice et Philosophiam, et Theologiam
 p̄fitebat, nomine Michaeli Palacios, docebat omnem animam
 sensitivam, tam perfectam q̄ imperfectam aialium divisibiles esse:
 tum q̄ oēs sunt corruptibiles. Et valet p̄na, corruptibile q̄ divi
 sibile. Tum q̄ oēs operationes oīum formarū sensitivarū sunt divi
 sibiles. 2x quo, cum ex Philo. in Troh. de Anima accidentia conse
 rant ad cognitid̄ quodquid est, sc̄. Icile v̄ colligi intentionem.
 Addit experimenta quedā maxime Gallieni qui vidit botem

Secundus

A Querēdū at est: vtrū horū vnūq̄q̄ sit aia:
 an aie pars. Et si pars vtrum hoc pacto: vt
 sit separabile ratione solum: an etiam loco.

Ter. cō. 19. **C** Atq̄ at vnumq̄q̄ horū est aia, aut pars
 anime: et si pars: vtrum sic vt sit separabilis
 ratione solum: aut et loco. Lec. III.

Ostendit superius P̄hs q̄ anima est principiu vi
 uendi s̄m diuersa genera vite. Et ideo nūc
 inquit qualiter principia viuendi s̄m diuersa genera vite
 se habeant ad animam et adinuicem. Et circa hoc duo fa
 cit. Primo mouet q̄ōnes duas. Quarum prima est. Cum
 anima que est principiu viuendi sit determinata vegetati
 uo/ sensitiuo/ motiuo s̄m locum: et intellectiuo: vtrū quod
 libet eorum sit anima per se: aut sit pars anime. Et mani
 festum est q̄ in his que tm̄ augentur et nutriuntur: sicut in
 plantis: vegetatiuum est anima. In his autez que vegetan
 tur et sentiunt est pars anime: et similiter est de alijs. Secū
 da questio est. Si vnum quodq̄ predictorum est pars ani
 me puta: cum omnia inueniantur in vna anima: sicut in hu
 mana: vtrū hoc modo sint partes q̄ separentur adinuicēz
 solū s̄m rōnem: vt. s̄. sint diuersę potentie: aut etiā separen
 tur loco et subiecto: vtpote q̄ in vna parte corporis sit sen
 sitiuum: in alia appetituum: in alia motiuum: et sic de alijs:
 sicut quibusdam visum fuit. **C** Secundo cum dicit.

Plato **A**lqui de nōnullis qdē istoz videre discer
 nereq̄ facile possum: nōnulla at dubitatio
 nē h̄nt. Nā vt plante nonnullę diuise seun
 cteq̄ vident̄ viuere. p̄pterea q̄ aia que est i
 istis: actu qdē i vnaq̄q̄ planta est vna: potē
 tia nō plures: sic et circa alias videm⁹ aie dif
 ferētias fieri: cū incidunt̄ aiantiu ea q̄ insecta
 vocam⁹: vtraq̄ nāq̄ partiū: et sensus habet:
 et motu loco ciet. Ad si sensus habet: et ima
 ginationē et appetitū et hēt vbi nāq̄ est sen
 sus: ibi dolor et existit atq̄ voluptas. At vbi
 sunt hec: ibi necessario cupiditas etiā inest.

Ter. cō. 20. **D**e quibusdam quidē horū nō est difficile vi
 dere. Quedā aut dubitationē habēt. **C** Si
 cut enī in plantis qdā diuīsa videntur et vi
 uentia sepata abinuicē tāq̄ exite in his aia
 actu qdēz vna in vnaquaq̄ plāta: potētia at
 pluribus: sic videmus et circa alteras diffie
 rentias anime acciderē: vt in entomis deci
 sis. Ea enim sensum vtraq̄ partium habz et
 motum secundū locum. Si autem sensus: et
 phantasiā et appetitum: vbi quidem enim
 sensus est: et tristitia: et letitia est. Vbi autem
 hec sunt: ex necessitate et desiderium est.

C Soluit propositas q̄ōnes. Et primo sc̄dam. Sc̄do p̄mā.
 ibi [D] aut quibusdā aialium.] Circa primum duo facit.
 Primo soluit secundam questioē quantū ad sc̄dam partē
 ostēdens vtrū partes aie sint sepabiles loco. Sc̄do q̄tū ad
 primas. vtrū. s̄. sint sepabiles rōne. ibi [Rōne aut q̄ altere
 zē.] Dicit ergo primo q̄ de quibusdam partib⁹ aie non est
 difficile videre. vtrū sint separabiles loco. i. subiecto: s̄ de
 quibusdam dubius est. Et ad ostendēdū q̄ in quibusdā hoc
 facile est videre: p̄mittit similitudinē de plantis. ibi [Si
 cut. n. in plantis.] dicens q̄ quedā partes diuise ab eis et se
 parate ab alijs partibus videntur viuere. Et hoc manife

statur per hoc q̄ ramusculi abscissi inferuntur vel plantan
 tur et coalescunt: qd non esset nisi remaneret in eis vita: et
 per p̄ns aia que principiu viuendi: qd contingit tanq̄ i vna
 quaq̄ planta aia sit vna in actu: et multiplex in potētia. Si
 cut enim acciderē videtur in formis corporū nāliū inaiato
 rum: ita in his que propter sui imperfectionez non requirūt
 diuersitatem in partibus: q̄ in aliquo vno toto anima est
 in actu vna: et plures in potētia: sicut et ipsum corpus est
 vnum in actu et plura in potētia. Pōt. n. diuidi vnūq̄q̄
 eoz in diuersas partes similes specie. sicut patet in acret
 aqua: et in corporibus mineralibus. Unde oportet q̄ si par
 tes sunt similes specie adinuicem et toti: q̄ forma specifica
 post diuisionem sit in vtraq̄ partium. Et eadem ratione
 quia aia plante imperfecta est in ordine aiarum non requi
 rit magnam diuersitatem in partibus. vnde aia totius po
 test saluari in aliqua partium. Et sic etiā videmus in alijs
 differentijs anime: sicut in entomis decisīs. i. in animalī
 bus que decisa viuunt: quia vtraq̄ partiu habet sensum.
 Quod patet ex hoc q̄ retrahit se si pungitur. Et etiāz hab
 et motū s̄m locū: vt ad sensum apparet. Sic ergo in vna
 et eadem parte apparet et sensitiuū et motiuum principiu.
 Et si est ibi sensus: necesse est q̄ sit ibi phantasia. Phanta
 sia autem nihil aliud est q̄ motus factus a sensu s̄m actū:
 vt infra dicitur. Et similiter si habet sensum pars decisa:
 necesse est q̄ habeat appetitum. Ad sensum. n. de necessita
 te sequitur letitia et tristitia: siue delectatio et dolor. Necess
 se est. n. si sensibile perceptū est conueniens. q̄ sit delectabi
 le: si autem est nociuum. q̄ sit dolorosum. Vbi autem est
 dolor et delectatio: opz q̄ sit desiderium et appetitus vnde
 necesse est q̄ si pars decisa sentit: q̄ et habeat appetitum.
 Sic ergo manifestum est q̄ vegetatiuū/ sensitiuū/ appetiti
 uum/ et motiuum/ inueniuntur in vna parte decisa: ex quo
 patet q̄ non distinguuntur loco in corpore aialis. Sed de
 quibusdam potentijs particularibus: manifestū est q̄ disti
 guuntur loco. Vifus. n. manifeste non est nisi in oculo: au
 ditus in aure: olfactus in naribus: gustus in lingua et palato.
 Sed primus sensus qui est tactus et necessarius aiali est
 in toto. **C** Sed quod dicit q̄ phantasia est in parte decisa:
 videtur esse dubiu. Nam a quibusdam phantasiae attribui
 tur determinatum organum in corpore. **C** Sed sciendus
 est q̄ phantasia inuenitur indeterminata in aialibus imp
 perfectis: in aialibus nō perfectis determinata sicut infra in
 3° dicitur. Organum ergo aliquod determinatum phan
 tasie attribuitur ad maiore perfectionem et determinatio
 nem sui actus: sine quo phantasia act⁹ nullo mō esse possē:
 sicut actus visus nullo mō pōt esse sine oculo. Sic igit ma
 nifestauit q̄ in quibus potentijs anime: non est difficile
 videre: vtrum sint separabiles loco. **C** Deinde cum dicit.

C De intellectu vō et replatiuaq̄ potētia: nōduz
 qcq̄z ē manifestū: sed videtur hoc aie genus
 esse diuersuz. Idq̄ solū pinde atq̄ ppetuū:
 ex eo qd accit seiūgi: separtiq̄ pōt. **C** Eteras
 at aie partes separabiles qdēz nō esse: vt q
 dam asseruerunt: ex his que dixim⁹ patet.

C De intellectu at et perspectiua potētia ni
 hil adhuc manifestum est: sed videt̄ genus
 alterum aie esse: et hoc solum contingere se
 parari: sicut et ppetuū a corruptibili. **C** Reli
 que autem partes anime manifestuz ex his
 q̄ nō separabiles sunt sicut quidam dicunt.

C Ostendit in qua parte anime circa hoc possit esse dubius.
 Et dicit q̄ de intellectu et quocunq̄ noie vocet̄ p̄spectiua
 potētia. i. speculatiua: nihil est ad hoc manifestū. Nōduz
 enim per ea que dicta sunt appet vruz habeat aliqd̄ orga
 S. Tho. sup aia. D 3

di *Qui s̄m ambula
 re: Et assero. qui vi
 dit arietem. Hec assi
 rebat nō obstantē do
 Azina. S. Tho. q̄ de per
 fectoz animis op. do
 cel. 1p. q. 70. ar. 3. Et au
 thoutatib⁹. Auz. et resp.
 q̄ sunt intelligēde ut so
 nant. id est. s̄m magis
 na q̄ p̄fectoz. s̄m nō dū
 ēe indius. ut rōalūz.*

Lib. 3°.
 Ter. cō.
 162.

Ter. cō.
 156.
 Lec. 5^a.

Ter. cō.
 21.

Ter. cō.
 22.

num in corpore distinctus loco ab alijs organis vel non distinctum. Sed tñ q̄cum in superficie apparet videt̄ q̄ sit alterū genus aie ab alijs partib⁹ aie. i. alteri⁹ nature z alio mō se hñerz q̄ hoc solus genus aie possit separari ab alijs partibus anime vel etiam q̄ sit separatum ab organo corporeo sicut perpetuum a corruptibili. Sed q̄ relique partes anime non sunt separabiles loco abinuicem manifestus est ex predictis. ¶ Deinde cum dicit.

Rōne vō differre nō obscurū eē videt̄. Sē situi nāq; rō diuersa est a ratione principij opinandi: siquidem diuersa sunt sentire: ac opinari: z vnumquodq; dictorum similiter.

Ratione aut̄ q̄ altere manifestus est. Sentitino. n. esse z opinatiuo: alterum. Siquidem z sentire ab ipso opinari. Similiter autē z aliorum vnumquodq; que dicta sunt.

Ostendit q̄ sint separabiles rōne. Quilibet enim potentie ratio est s̄m ordinem ad actum. vnde necesse est si actus sint diuersi s̄m speciem: q̄ potentie habeant diuersam rōnem speciei. Et hoc est qd̄ dicit q̄ alterū est esse sensitiuo z opinatio. i. intellectiuo. i. altera est ratio vtriusq; potentie si sentire est alterum ab opinari: z similiter est de predictis alijs potentijs. ¶ Deinde cum dicit.

Al vō qbusdā aiantiu cuncte ptes: vt patet insunt: qbusdā nōnullē: sunt z qbus vna tm̄ inesse videt̄: atq; idip̄z dñiam aiantiu facit. Quā at̄ ob cās ita sit postea perscrutabimur. Eadē z circa sensus fieri sane videm⁹. Quedā enī omnes: quedā aliquos: quedā vnū duntaxat habere videntur: tactū in quā ipm̄ q̄ qdem est oīum maxime necessarius.

Qu autē quibusdam animalium omnia insunt hec: quibusdam vero quedā horū: alteris at̄ vnum solum. Hoc autem facit differētia aialium. Propter quam autem causam sit factum: posterius intendendum est. Si r̄ autem z circa sensus accidit. Alia quidem enim habent oēs: alia vero quosdam. Quedā vero vnum maxime necessarius tactum.

Soluit primam questionem. z dicit q̄ hic facit dñiam in animalibus q̄ quibusdam animalium insunt omnia predicta: quibusdam vero quedam horū: alijs vero vnum solum. Quibuscuq; aut̄ inest vnū solū predictorum: oportet q̄ illud sit anima. In quibus vero insunt plura quodlibet est pars anime: sed illa anima denominatur a principali vel sensitua vel intellectua. Quare autem hoc sit q̄ quedam habent vnum: quedam plura: quedā omnia: posterius dicetur. Et sicut accidit circa potēcias anime: ita accidit circa sensus. Quedam enim habent omnes sensus sicut animalia perfecta: quedam vero hñt quosdam sensus sed non oēs. vt talpa: quedam vero hñt vnum maxime necessarium. i. tactum vt animalia imperfecta. ¶ Potest aut̄ z hec particula ad alium sensum referri: vt dicatur q̄ quia superius ostenderat p̄bs q̄ partes anime non sunt separabiles abinuicem loco vel subiecto in animali in quo sunt. q̄ propter hoc etiam non separentur in diuersis animalibus: sed cuiuscunq; inest vnū inessent omnia. Et ideo remouet hoc in hac particula. ¶ Deinde cum dicit.

Qu aut̄ id quo viuimus: quoue sentim⁹: bifarias dī: z perinde atq; id qd̄ scimus: z id ēt

quo sani sum⁹: atq; valem⁹: qd̄dā enī scientia: quoddā aiaz dicim⁹: q̄ppe cū vtroq; scire dicam⁹: z aliud sanitatē: aliud ptē corporis aliquā: vel totū dicimus corp⁹. Atq; horū vtrūq; tā scientia: q̄ sanitas forma qd̄a z species est: z rō: z tāq; actus suscipiētis: scia qdē sciētis: sanitas at̄ sani. Act⁹. n. agētū i eo qd̄ patit̄: atq; dispōit̄ i esse vī. Aia at̄ id est (vt p̄s) quo viuim⁹: z quo sentim⁹: ac intelligim⁹ p̄mo. Ipsa profecto rō qd̄a erit: z forma: s̄ nō vt materies atq; subiectū. Itā cūz suba tripliciter dicatur: vt diximus: qd̄a. n. ē forma: qd̄a materies: qd̄a id qd̄ ex vtriusq; cōponit̄: z mā qdē ē (vt p̄s) potētia: forma aut̄ actus. Lū igit̄: vt dixim⁹ suba dicat̄ trifariā aiaz s̄q; id sit quod ex vtriusq; corpore inquā z aia constat: corpus profecto non est actus anime: sed ipsa corporis alicuius est actus.

Qu autem quo viuimus z sentimus dupliciter: sicut quo scimus: dicimus autē hoc quidē scientiam: illud autē aiaz: vtroq; enī horū dicimus scire. Similiter autē z quo sanamur: aliud quidem sanitas est: aliud aut̄ parte quadā corporis: aut z toto. Horū autē scia quidem z sanitas forma est: z spēs quedam z ratio: vt actus susceptiuorum: hec qdē sciētifici: illa vō sanabilis. Videt̄. n. i patiente z disposito actiuoz inesse actus. Aia autem hec quo viuimus: z sentimus: z mouemur: z intelligimus primo. Quare ratio quedāz vtiq; erit z species: s̄ nō vt mā z vt subiectum. ¶ Tripl̄ enim dicta substantia sicut diximus: hec qdē spēs: illud vō vt mā: aliud autem ex vtriusq;. Horum autem materiam quidem potentia: species autēz actus: postea ex vtriusq; animatum non corpus est actus anime: sed ipsa corporis cuiusdam.

Ostendo q̄ anima est primum viuendi principium: concludit ex hoc diffinitionem prius assignatam. Et circa hoc duo facit. Primo demonstrat propositum. Secundo ex veritate demonstrata quasdam conclusiones vltterius inducit. ibi [Propter hoc bene opinantur zc.] Circa primum ponit talem demonstrationem. Duorum quorum vtroq; dicimur esse aliquid aut operari: vnum. i. quod primum esse est quasi forma: z aliud quasi materia. Sed anima est primum quo viuimus: cū tamen viuamus anima z corpore. ergo anima est forma corporis viuētis. Et hec est diffinitio superi⁹ de anima posita q̄ anima est actus primum phisici corporis potentia vitam habentis. Manifestum est autem q̄ medium huius demonstrationis est quedam diffinitio aie. i. aia est quo viuim⁹ p̄mū. Circa hāc at̄ demfationē. 4. facit. P̄mo ponit maiore dices q̄ quo viuim⁹ z sentim⁹: dī dupl̄. i. altero sicut for⁹: z altero sicut mā. Sicut z quo scim⁹: dī dupl̄: duobus enī dicimur scire quoz vnūz est scientia: z aliud est anima. Et s̄l̄r quo sanamur dicitur de duobus: quorum vnum est sanitas: z aliud est aliq; pars corporis: vel ēt totum corpus. Utrobiz autēz vnū est q̄s forma

Ter. cō. 23.

M. Lib. 3. c. 131

Ter. cō. 24.

Ter. cō. 25.

A forma et aliud quasi materia. Nam scientia et sanitas sunt forme quasi actus susceptiuorum: scientia quidem forma scientifici. i. partis anime in qua est scientia: sanitas vero est forma corporis sanabilis. Ideo autem dicitur [sanabile et scientificus] ut ostendat aptitudinem in subiecto ad tales formas. Semper enim actiuus actus. i. forme que inducuntur ab agentibus in materia videntur esse in patiente et disposito. i. in eo quod est natum pati actiones agentis a tali agente: et quod est dispositum ad consequendum finem passionis. s. forma ad quam patiendo perducitur. Secundo ibi. [Alia autem hoc.] Ponit minorem propositionem et dicitur quod anima est primum quo et viuimus et sentimus et mouemur et intelligimus. Et referuntur hec. 4. ad quatuor genera vite: de quibus superius fecerat mentiones. Viuere enim refertur ad principium vegetatiuum: quia superius dixerat quod viuere propter hoc principium inest omnibus viuentibus. Sciendum est autem quod quis sanitas et corpore dicamur esse sanitatem sanitas est primum quo sani dicimur esse. Non enim dicimur esse sani corpore nisi in quantum habet sanitatem. Et similiter scientia est primum quo dicimur esse scientes: quia anima non dicimur esse scientes nisi in quantum habet scientiam. Si etiam et corpore non dicimur esse viuentes nisi in quantum habet vitam: et propter hoc hic dicitur quod [anima] est primum quo viuimus et sentimus et cetera. Tertio ibi. [Quare ratio quaedam.] Ponit conclusionem: et pendet huiusmodi constructio ab illo loco [quoniam autem] quo viuimus et cetera. Concludit ergo ex predictis quod anima se habet ut ratio et spes: et non sicut materia et substantia. Quarto ibi. [Triplex enim] dicta substantia etc. Ostendit conclusionem sequi ex premissis. Non enim videbatur magis sequi de anima quod sit forma quod de corpore: cum utroque viuere dicamur. Tunc ad perfectionem dicte demonstrationis subiungit: quod eius substantia dicatur triplex ut supra dictum est. s. de materia et forma et proposito ex utrisque: quorum materia est in potentia: et spes siue forma est actus: et compositum ex utrisque est actiuum: manifestum est quod corpus non est actus anime: sed magis anima est actus corporis alicuius: corpus enim est in potentia respectu anime. Et ideo cum consequatur ex predicta demonstratione quod vel corpus vel anima sit spes: et corpus ut dictum est non sit species anime: sequitur quod anima sit species corporis. Deinde cum dicit.

C Idcirco recte admodum putantur quibus animam neque esse sine corpore: neque corpus aliud quod esse videtur. Etenim ipsa corpus quidem non est. Est autem corporis aliquid.

Ter. co. Et propter hoc bene opinantur quibus videtur neque sine corpore esse: neque corpus aliud quod anima. Corpus quidem enim non est: corporis autem aliquid est.

C Inducit quasdam conclusiones ex premissis: quarum prima est: quod bene opinati sunt quibus visum est quod anima non sit sine corpore: neque sit corpus. Non enim est corpus: quia non est materia: sed est aliquid corporis: quia est actus corporis. Et quod omnis actus est in eo cuius est actus: inferit consequenter ibi.

Et ideo ob hoc in corpore atque in corpore tali: non in quouis sine discrimine villo: quemadmodum veteres ad corpus ipsas accommodabant nihil proprius determinates quodnam illud et quale sit corpus: atque non recte ut patet. Quippe cum non videatur quoduis sine villo discrimine quodcumque suscipere. Hoc autem pacto cum ratione et fit sane. Actus enim vniuersiusque in eo quod est potentia: et in propria materia suapte natura fieri esseque solet. Aliam igitur perfectionem quandam eius: et actum: ac rationem: esse quod potentias habet ut huius

modi sit: ex hisce que diximus innotescit. Et propter hoc in corpore est: et corpore huiusmodi: et non sicut priores ad corpus aptabant ipsam nihil diffinientes in qua et quali: et vere cum non videatur accipere quodlibet contingens. Sic autem fit secundum rationem. Vniuersiusque enim actus in potentia existente et in propria materia aptus natus est fieri. Quod quidem igitur actus est quidam et ratio potentiam habentis esse huiusmodi manifestum ex his.

Secundam conclusionem. s. quod anima est in corpore et tali corpore s. physico organico: et hoc non est per modum quo priores physici loquebantur de anima et vnione eius ad corpus: nihil determinantes in quo vel quali corpore esset: et vere hoc est sicut nunc dicimus quod anima est in determinato corpore cum non videatur anima accipere quodcumque corpus contingat sed determinatum. Et hoc rationabiliter accidit: quia vnusquisque actus natus est fieri in propria et determinata materia, unde et anima oportet quod in determinato corpore recipiatur. Ultimo autem epilogando concludit: quod anima est actus quidam et ratio habentis esse huiusmodi. s. potentia viuentis.

Animantium autem quibusdam omnes insunt potentie dicte: quibusdam nonnullae sunt: et quibusdam vna tantum inesse videtur: atque potentias anime diximus has: nutritiuam: sensitiuam: appetitiuam: loco motiuam: atque intellectiuam.

Potentiarum autem anime que dicte sunt: alijs quidem insunt omnes: alijs vero quedam harum: quibusdam vero vna sola. Potentias autem dicimus vegetatiuam: sensitiuam: appetitiuam: motiuam secundum locum: intellectiuam. Lec. V.

Postquam Aristo. diffiniuit animas in commune accedit ad determinandum de partibus eius: Non autem habet aliter anima partes: nisi secundum quod eius potentie partes eius dicuntur prout alicuius potentis multa: partes dici possunt potestates ad singula. Unde determinare de partibus eius: est determinare de singulis potentibus eius. Diuiditur autem hec pars in duas. In prima determinat de potentibus anime in communi: distinguendo eas adinuicem. In secunda determinat de singulis earum. ibi. [Quare primum de alimento et generatione etc.] Prima autem pars diuiditur in duas. In prima distinguit potentias anime abinuicem. In secunda ostendit quid de potentibus anime et quomodo et quo ordine determinandum sit. ibi. [Quare et secundum vnumquodque querendum etc.] Circa primum duo facit. Primo distinguit potentias anime abinuicem. Secundo ostendit quomodo ratio communis anime se habet ad partes predictas. ibi. [Manifestum igitur est quoniam eodem etc.] Circa primum duo facit. Primo enumerat potentias anime. Secundo ostendit quomodo se invicem consequuntur. ibi. [Inest autem plantis etc.] Dicit ergo primum quod de potentibus anime que supra nominate sunt quibusdam insunt omnes: sicut hominibus: quibusdam quedam harum: sicut alijs animalibus: quibusdam vna tantum: sicut plantis. Et quia superius non nominauerat eas potentias: sed partes anime ideo manifestat quod per potentias idem intelligit: quod supra per partes. Quarum quidem sunt quinque genera. s. vegetatiua: sensitiva: appetitiua: motiuam secundum locum: intellectiuam. Oportet autem hec duo videre. Primo quidem quare ponuntur hic quinque genera potentiarum anime: precipue cum consuetum sit dici triplicem esse animam: vegetabilem: sensibilem

Non est quod anima quatenus est in se non inueniatur ex corpore patens. Quod si de anima quatenus est in se non inueniatur ex corpore patens. Idem ut dicitur. Voluit que. Atque hoc patet in se.

Cap. 7.

Ter. co. 27.

5

b

cx

3

z rationale. Secdo considerare opz quare hic ponit. s. euz superi? posuerit tm quatuor. Sciendū autē circa primū qd cū ois potentia dicat ad actū ppriū: potētia opatiua dī ad actū q est opatio. Potētie autē aie sunt opatiue: talis. n. est potentia forme. Cū nece est fz diuersas opationes aie accipi diuersitates potētiaz. Opatio autē aie est opatio rei uiuentis. cū igit vnicuiq; rei cōpetat ppria opatio fm q hz esse: eo q vnūq; opaf inquantū est ens: opz opōnes aie p̄siderare fm q inuenit i uiuentib?. Huiusmodi autem uiuentia inferiora quoz act? ē aia de q nunc agit: habent duplex esse. Cū qdē māle in quo pueniūt cū alijs rebus mālib?: aliud autē imāle i quo cōicant cū substantijs superiorib? aliquat. Est autē dīa inter vtrūq; esse: qz fm esse māle qd est per mām p̄ctū vnaqueq; res est h soluz qd est: sicut hic lapis non est aliud qz hic lapis. fm vero eē imateriale qd est amplū z quodāmō infinitū: inquantū nō est p mām terminatū: res non solū est id qd est: fz et ē quodāmō alia. Cū in substantijs superiorib? imālib? sunt quodāmō oia sicut in vlib? causis. Huiusmodi autē imāle esse habet duos gradus in istis inferiorib?. Nam qdā est penit? imāle. s. esse intelligibile. In intellectu. n. res hnt eē z sine mā: z sine conditionib? mālib? in diuiduātib?: z etiam absq; organo corporali. Esse autē sensibile ē mediū inter vtrūq;. Naz in sensu res hz eē sine mā: non tū absq; conditionib? materialibus indiuiduantibus: neq; absq; organo corporali. Est. n. sensus particulariuz: intellus nō vliū. Et qz tū ad h duplex esse. dicit Pbs in 3 huius. q aia est quodāmō oia. Opationes igit que cōpetūt viuētī fm esse māle sunt opationes que attribuuntur aie vegetabilū: que tū lz ad id ordinēt ad qd et ordinant actiones in reb? inaiatis. s. ad cōsequendū esse z p̄seruandū: tū in viuētib? h fit p altiore z nobilitate modum. Corpora. n. inaiata gūant z p̄seruantur i eē a p̄ncipio motiuo extrinseco: aiata nō gūant a p̄ncipio intrinseco qd est in semine: p̄seruant nō a p̄ncipio nutritiuo intrinseco. Hoc. n. vī eē viuētū ppriū: q ope rent tanq; ex seipsis mota. Opationes autē que attribuunt reb? viuētib? fm eē penit? imāle p̄tinēt ad p̄e aie intellectuā: que vō attribuunt eis fm eē mediū p̄tinēt ad p̄tes aie sensitīuā. Et fm h triplex esse distinguit cōiter triplex aia. s. vegetabilis: sensibilis: z rōnalis. Sed qz oē esse est fz aliqua forma: opz qz eē sensibile sit fm formā sensibilez z esse intelligibile fm formā intelligibile. Ex vnaquaq; at forma sequitur aliqua inclinatio. z ex inclinatioe operatio: sicut ex forma naturali ignis sequitur inclinatio ad locum qui est sursum fm quas ignis dī leuis: z ex hac inclinatioe sequit opatio. s. motus qui est sursum. Ad formā igit taz sensibilem qz intelligibilez sequit inclinatio quedam que dī appetitus sensibilis: vel intellectualis: sicut inclinatio p̄ns formā nālem dī appetitus nālis. Ex appetitu autem sequitur operatio que est motus localis. Hec igitur est rō quare opz esse quinque genera potentiarū anime: quod p̄mo querebat. Circa scdm. sciendum est q supra Aristo. intendens ostendere q anima est p̄ncipium viuendi in omnibus uiuentibus distinxit ipsum viuere secundum gradus uiuentium: z non fm operationes vite fm quas distinguuntur hec genera potentiaz. Appetitiū autē non cōstituit aliqū diuersum gradum in uiuentib?: qz oia que hnt sensum habent appetitum: z sic remanēt tm quatuor gradus viuētium: vt supra ostensum est. Deinde cum dicit.

Ex. cō. 37. Lec. 13.

1

W

Lec. 3.

n

Et plātis qdē nutritiū ē dūtaxat. Alijs at z idipz z sensitīuū. Qd si sensitīuū uest: z appetitiū ē uest. Nā appetit? cupiditas ē: z ira: atq; voluptas. Aialia vō cuncta vnū ex sensib? hnt: tactū iquā ipz: atq; cui sēsus uest: ei voluptas et z dolor: uest: z p̄ceptio iocūdi:

atq; molesti. Quib? at h isit: ea cupiditate et hnt: h ē. n. appetitio ei? qd affic voluptate. Inest autē plantis vegetatiū solū: alteris autez hoc z sensitīuum: si at sensitīuus: z appetitiuus. Appetitus quidem enim desiderium z ira z voluntas sunt. Animalia autez omnia habent vnū sensum tactū. Cui autē sensus inest huic z letitia z tristitia z dulce z triste. Quibus autem hec: z concupiscentia. Delectabilis enim appetitus hec.

Ostendit quo p̄dicte potētie p̄sequunt seimicē manifestans qd supra dixerat q potētiāz qbusdam insunt oēs: qbusdā quedā: quibusdā vna sola. Cū cōsiderandū est q ad hoc q vnū sum sit perfectū: nullus gradus perfectio nis in rebus itermittitur: sed paulatim nā de imp̄fectis ad perfecta procedit. Propter qd ē Aristo. in. 8. meta. affimilat spēs rerū numeris: qui paulatim in augmentum proficiunt. Cū in viuētibus quedam hnt vnū tm p̄dictozū. s. plante: in quibus est solū vegetatiū: qd necesse est in oib? viuētibus mālibus esse: qz huic potētie attribuunt ope rationes p̄tinētes ad esse māle. Alijs autē. s. aialibus inest vegetatiū z sensitīuū. Si autē est ibi sensitīuū: opz q adit tertū. s. appetitiū. Qd quidē diuidit i tria. s. desiderū qd est fm vīz p̄cupiscentia: z ira q ē fm vīm irascibile: q duo appetit? p̄tinēt ad partē sensitīuā: sequunt enī apprehēsiō ne sensus. Tertū autē est volūtas qd est appetit? intellectiū p̄ns. s. apprehēsiōne intellus. Qz autē appetitiū inest oibus aialibus probat duplici rōne. Quaz p̄ma est: qz oia aialia habent ad minus vnū sensū. s. tactū: quib? aut inest sensus: inest letitia z tristitia: delectatio z dolor. Letitia. n. z tristitia magis videntur sequi apprehēsiōne interiorē. Sed delectatio z dolor consequuntur apprehēsiōne sensus: z p̄cipue sensus tactus. Et si est letitia: z tristitia: necesse est q sit aliquid triste z dulce. i. delectabile z dolorosum: oportet enim omne quod sentitur fm tactum esse vel conueniens: z sic est delectabile: vel nociuum: z sic est dolorosum. Quibuscunq; autem inest aliquid delectabile z triste: his inest z concupiscentia que est appetitus delectabilis: ergo de p̄mo ad vltimum: omnibus animalibus quibus inest sensus tactus: inest appetitus. Secundam rationem ad idem ostendendum ponit ibi.

Alimēti p̄terea sensus hnt. Tact? .n. sensus est alimētina: siccis z hūidis: z calidis atq; fridis alunt viuētia cūcta. Hoz at vt patet sensus ē tact?: ceteris nō sensibilib? p accūs nutriunt. Nihil. n. p̄ducit ad alimētū son?: vel color: z odor: sapor: at vnū qdē est eoz q tactu p̄cipiunt. At vō fames sitisue cupiditas ē: sicci qdē z calidi fames: fridi vō z hūmidi sitis. At sapor: hoz qsi qdā ē p̄dimētū. Verū hec declaranda posteri? sunt. Nūc eousq; sit dictū: aiantū in quā hīscē q tactū hnt: z appetitū inesse. De imaginatione vero nō patet: s; de hoc postea p̄siderem? opz. Nonnullis insuper z loco motiū ē uest: z alijs ratiocinatiū ac intellect? vt hoibus: z siquid sit aliud tale vel etiaz p̄stabilis. Adhuc autē alimēti sensus hnt: tactus. n. alimēti sensus. Siccis. n. z hūmidis z calidis

Ex. cō. 10. Lec. 3.

P

Ex. cō. 28.

A z frigidis aluntur oia viuentia: hōz autē sensus tactus: sed alioz sensibiliū sūm accidēs. Nihil enim in alimentū cōfert sonus: neq; color: neq; odoratus. Humor at̄ vnū aliqd̄ est tāgibiliū: sursus at̄ z sitis est cōcupiscētia: z esuries quide; calidi z sicci: sitis autē; frigidi z humidis: sapor vō vt delectamentū hōz est. Certificandū aut̄ de his posteri⁹ ē. **B** Nunc aut̄ intantū dictū sit q̄ animalib⁹ habentibus tactū z appetitus insit. De phantasia autē imāifestū est: posterius aut̄ intēdendum est. Quibusdam aut̄ adhuc inest z sūm locum motiū. Alteris at̄ intellectiū; z intellectus: vt hominibus: z si aliquod alterum huiusmodi est: aut z honorabilius.

C Que talis est. Omnia animalia habent sensus quo cognoscunt suum alimentum. s. sensum tactus qui est sensus alimenti. Et quia necessarium est oibus animalibus vti alimento: vt dictum est: ideo necessarium est q̄ habeant sensum tactus quo percipiant sibi alimentū; conueniens. Quod autem tactus sit sensus alimenti manifestum est: sicut enim corpus viuentia constant ex calidis z humidis z frigidis z siccis: ita ex his nutriuntur: tactus autem est sensus discretiuis horum. [Sed alioz sensibiliū] .i. alijs sensibili⁹ non nutriuntur viuentia nisi sūm accidēs: inquantum vtz p̄tinguntur tangibilibus. Sonus enim z odor z color nihil conferunt in alimentū inquantū hō; sed solū inquantū; contingit colorata z odorata z sonantia esse calida vel frigida: humida vel sicca. humor autem .i. sapor est quoddam de numero tangibilium qualitatum: sicut z gustus est. quidam tactus. Sic igitur patet oia q̄ aialia habent sensus alimenti: quibuscunq; aut̄ inest sensus alimenti: his inest esuries z sitis: quoz vtrunq; est concupiscētia alimenti: esuries quidem est concupiscētia calidi z sicci: qd̄ habz rōnē cibi: sitis autem frigidi z humidis: qd̄ habet rōnē potus. Sapor aut̄ est quoddam hōz delectamentū: sapor enim delectabilis iudicat conuenientem proportionem calidi z frigidis: humidis z sicci in alimēto. Unde magis pertinet ad delectationem alimenti q̄ ad necessitatem. Sic igitur vbi cūq; est sensus tactus: est appetitus. Quō autem phantasia se habet ad appetitiū z sensitiuum: posterius dicetur. Quibusdam autem animalibus supra hec tria. s. vegetatiuum: sensitiuum: z appetitiuum inest etiam motiū sūm locum. Alijs vero supra hec quatuor: inest etiam intellectiū: z intellectus ipse. s. hoibus: z si aliqd̄ aliud genus rerum est simile hoibus: aut etiam honorabilius hoibus: inuenitur aut̄ aliqd̄ honorabilius hoibus quib⁹ inest intellectus: est enim in substantijs separatis: z in corporibus celestibus: si tñ sunt aialia: in viuentibus mortalibus non est ali quod genus viuentium habentiū intellectiū nisi in specie humana. Cum enim intellectus non habeat organū corporeale: non possunt diuersificari habentia intellectū sūm diuersam complexione organoz: sicut diuersificantur spēs sensitiuozū sūm diuersas complexiones: quibus diuersimode se habent ad operationes sensus. **D** Deinde cum dicit.

C Perspicuus igit̄ ē: vnā aie rōnē esse p̄inde atq; figure. Neq; .n. ibi figura vlla p̄ter triāgūlū ē: z eas q̄ deinceps sunt collocatē: neq; hic aia vlla p̄ter eas q̄s dixim⁹. Et vt i figuris vna cōis rō fieri pōt: q̄ cūctis qd̄ figuris accōmodabitur: nulli⁹ at̄ erit figure propria

rō: sic z in aialibus dictis fieri pōt. Quap̄ ridiculum est z in his z in ceteris reb⁹ cōeōrere rōnē: que qd̄ nullius eoz q̄ sunt erit propria rō: nec in ppria cuiquā accōmodabit̄ z indiuidua spērōnē eā omittētes diffinitionē q̄ cui libet hoc pacto p̄petere accōmodariq; pōt. Et nō quē admōdū i figuris: sic z i aia fit. Nā tā i figuris q̄ i aiantib⁹ i eo qd̄ deinceps est collocatus: id inest potentia qd̄ illo est prius. In quadrato nāq; triangulus: z in sensitiuo vegetatiū; inest vt patet.

C Manifestum igitur est q̄ eode; modo vna vtiq; erit rō aie z figure. Neq; .n. ibi figura est p̄ter triāgūlū z figurā: z que consequenter fiunt: neq; hic aia p̄ter predictas est: fiet at̄ vtiq; z in figuris ratio cōis: q̄ conueniet quidem oibus: propria at̄ nulli⁹ erit figure. Sicut at̄ z in dictis aialibus. Unde ridiculum est querere cōem rōnē z in his z in alteris: que nullius erit eoz que sunt propria ratio: neq; sūm propriam z indiuiduam speciem dimittentib⁹ huiusmodi. Similiter autē se habent ei qd̄ de figuris est: z que sūm aiam sunt. Semper enim in eo qd̄ est consequenter: est in potētia qd̄ prius est in figuris z inanimatis: vt in tetragono quidem trigonum est: in sensitiuo autem vegetatiuum.

C Ostendit qualr se habet predicta diffinitio anime ad partes enumeratas. Et ad huius intellectum sciendum est q̄ Plato posuit vniuersalia esse separata sūm esse: tamen in illis que se habent consequenter non posuit vnam ideam cōmunem sicut in numeris z figuris: non enim posuit vnam ideam numeri p̄ter omnes numeros: sicut posuit vnam ideam hois p̄ter oēs hoies: eo q̄ numeroz species naturali ordine consequenter se habent. Et sic prima earum .s. dualitas est causa oium consequentiū. Unde non oportet ponere aliquā ideam cōem numeri ad causandū speciem numeroz. Et similis ratio est de figuris. Nam eius species consequenter se habent: sicut z species numeroz: trigonū enim est ante tetragonum: z tetragonum an̄ pentagonum. Dicit ergo manifestum esse q̄ eodem modo vna est ratio aie: sicut vna est ratio figure: sicut enim inter figuras non est aliqua figura que sit p̄ter triāgūlū z alias species consequentes: vt pote que sit communis omniū figuraz: ita nec in proposito est aliqua anima quasi separata existēs p̄ter omnes predictas partes. Sed quis non sit vna figura separata inesse p̄ter omnes figuras: etiam sūm Plato: nicos qui ponunt species communes separatas: tamen inuenitur vna ratio communis que conuenit omnibus figuris: z non est propria alicuius eaz: ita est z in animalibus. Et ideo ridiculum est q̄ homo querat vnam rationem cōmunem tam in animalibus q̄ in alijs reb⁹ que non conueniat alicui animarum que sunt in rerum natura particulariter. Neq; etiam est conueniens q̄ homo querat diffinitionem aie sūm vnāquāq; speciem aie: z dimittat diffōnē cōem oibus animabus. Ergo neq; diffinitio cōmunis aie p̄termittēda fuit: neq; sic est assignanda diffinitio cōis aie q̄ non conueniat singulis aialibus. Et quia dixerat q̄ eode; modo se hz ratio aie: sicut rō figure ostēdit conuenientiaz inter vtrunq; z dicit q̄ similit̄ se habent figure z anime ad

Tex. cō. 29.

Tex. cō. 30.

Tex. cō. 31.

2. 202

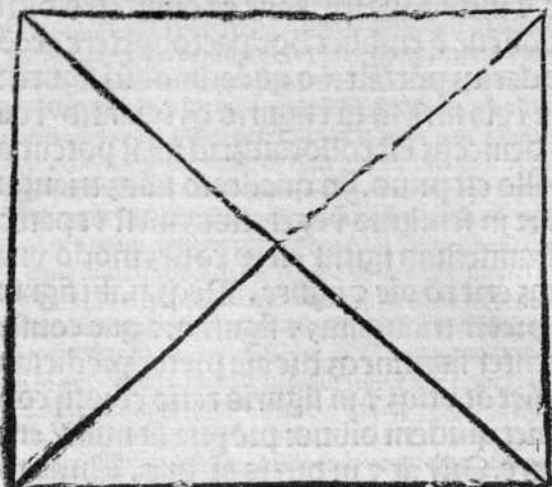
2. 202

2. 202

3

in uicē in utrisque enim illud qd est prius : est in po^o in eo qd est p^o sequēter. Manifestū est enī in figuris q^o trigonū qd est prius est po^o in tetragono. Pōt. n. tetragonū diuidi in duos trigonos. Et sūl^r in aia sensitua vegetatiuū est qsi qdā po^o e^o : z qsi aia p^o se. Et sūl^r ē de alijs figuris z alijs p^oibus aie.

Quapropter in singulis querendū est: que nam sit cuiusq; anima: ut quenam sit anima plante: que bestie: que deniq; hominis.

Quare z fm unumquodq; querendū qd sit uniuscuiusq; anima: aut que plāte: z que hominis: aut bestie. *Lec. VI.*

Postq; Pbs enumerauit genera potētia; aie: z quō se hz diffinitio cōis aie supra posita ad partes eius: hic ostēdit quid aliud mō determinandū sit: z quo ordine. Et diuiditur in partes duas. In prima ostēdit qd determinandū restat de aia. Secdo ostēdit quo ordine determinare oporteat. ibi. [Necessariū at est debentem.] Circa primū ostēdit duo restare ad determinandū: quoz unū pcludit ex predictis. Dicitū ē supra: q^o sicut nō est qreda talis diffinitio cōis aie q nulli aie ptiū ueniat ita nō debent esse pteri diffinitioe cōis: sed opz propria diffinitione cuiuslibet partis aie inquirere. z ex hoc pcludit q^o hoc fm unūq; aiatum querendū est q sit uniuscuiusq; aia: ut .s. sciat qd est anima plante: z qd aia hominis: z quid anima bestie: z hoc est scire de unaquaq; parte anime quid sit. *Secundo ibi.*

Quā at ob cāz deiceps sic se hnt: p^oderare opz. Sēsitiuū nāq; sine vegetatiuū nō ē. At a sēsitiuo vegetatiuū i plātis scūgū. Rursus sine tactu null^o ceteroz sēsuū ē. At ipse tact^o sine ceteris ē. Cōplura nāq; sūt aialiu q neq; visu neq; auditū neq; sensū hnt odoris. Et eoz rursus q sentiūt qdā hnt loco motiuū: qdā nō hnt. Extrema at atq; minima rōnez hnt z mētē. Quib^o enī mortaliū iest rō ijs i sunt p^otinuo z cetera cūcta. At qb^o unūq; illoz inest: hīce non oibus inest z ratio. S; qdā imaginatione vacant: qdam hac sola uiuunt. De intellectu uero p^oteplatiuo aliarō est. Que cuz ita sint: patet horum cuiusq; rationem anime maxime rationē propriā esse.

Propter quā aut cām p^oter sic se hnt: cōsiderādū est. Sine. n. vegetatiuū sensitiuū nō

est. A sensitiuo aut sepat vegetatiuū in plantis. Itēz aut sine qdē eo qd pōt tāgere: aliorū sensuū neq; vn^o ē. Tact^o aut sine alijs est. Multa. n. aialiu neq; visu: neq; auditū hnt: neq; odorat^o sensum. Et sensitiuoz aut alia quidem habent fm locū motiuū: alia uero non habent: u^oltimū autem z minimū rōnez z intellectū: ut homo: aut huiusmodi aliud. Quibus. n. inest ratiocinatio corruptibiliū: his z reliqua oia. Quib^o aut illoz unūq; non oibus ratiocinatio: sed quibusdā quidē neq; imaginatio. Alia autē hac sola uiuunt. De speculatiuo aut intellectu alia ratio est. Quod quidem igitur de horuz unoquoq; ratio hec propriissima z de anima manifestus est.

Ponit aliud qd restat ad determinandū. Dicitū est enim supra q^o ptes aie p^oter se hnt adinuicē sicut spēs figure. Sed p^oderādū est pp quā cām partes aie hoc mō se hēant p^oter. h^o. n. cām in fine libri assignabit. Exponit at qual^o se habeant p^oter: q^o sensitiuū nō pōt esse sine vegetatiuū: sed vegetatiuū sepat a sensitiuo in plantis. Nec est mirū: q^o supra dictū ē q^o opa vegetatiui ordinant ad adipiscendū z p^oseruādū eē nāle qd subiacet. q. fundamētū. Itēz ē p^otia qdā inuenit in ipsis sensibus: q^o sine sensu tactus null^o aliorū sensuū esse pōt: tactus at inuenit sine alijs sensib^o. Multa. n. aialiu neq; visu neq; auditū: neq; sensum odoratus: sed solū tactū. Et hoc ē rōnabil^o accidit. Nā tactus est sensus p^oceptiu^o eoz q^o pertinet ad p^osistētia aialis: ex qb^o. .s. aial p^ostat z nutrit. Alia nō sensibilia non p^oferunt hoc nisi p accidens. Uū alij sensus non sunt de necessitate aialis: z p^oter hoc non inueniunt in oibus aialibus: sed in p^ofectis. Est ē p^oderādū p^otia sensitiuū z motiuū. Nam motiuum non est sine sensitiuo: sensitiuū autē potest esse sine motiuo: aliqua. n. hntium sensum hnt ē motū fm locū: s; aliq; non hnt. Sed intelligēdū est de motu progressiuo aialiu fm q^o aialia mouent de loco ad locū. Dic. n. motus nō inest oib^o aialib^o. Sed q^o carēt hoc motu hnt aliq; motū localez. .s. dilatationis z p^ostrictionis: sicut apparet in ostreis. Illud at qd est u^oltimū inter oēs partes aie z minimū: q^o nō diuidit in diuerfa fm spēm est q^o hz rōnē z intellectū: q^o qduscūq; de numero corruptibiliū inest rō: his insunt z oia alia p^odicta. Hoc aut dicit ut p^oseruet se a substātis separatis: z a corporib^o celestib^o nō sunt aiata: q^o cū sint sine g^oniatōe z corruptione: non indigēt vegetatiuū. Itēz eoz intellectus per se speculatur ea que sunt fm se intelligibilia: unde non indigent sensib^o ad cognitionē intellectiua p^osequēdam. Sed in mortalib^o hntib^o intellectū: necesse est oia alia p^oexistere: sicut quedam instrumenta z preparatoria ad intellectū: qui est u^oltima p^ofectio intenta in opatione nature. Non autem oibus qbus inest aliq^o predictoz inest z rō. Et q^o imaginatio uidetur habere quandā affinitatez ad intellectum: cum supra dictū sit q^o intellectus uel est phantasia quedam: uel non sine phantasia: addit de imaginatione: z dicit q^o quibusdam aialib^o non solū non inest intellectus: sed nec ē imaginatio. **U**ider tū hoc esse p^oiu ei qd supra dixerat: quia si pars decisa hz sensum z appetitū: q^o hz etiam phantasia: si tū phantasia est idē cū imaginatione ut v^o. **D**icendum est igit q^o aialia imperfecta (ut in tertio dicit) hnt quidem phantasia: sed indeterminate: q^o. .s. motus phantasiae non remanent in eis post apprehensionē sensus: in aialibus aut p^ofectis remanet mot^o phantasia ē abeuntib^o sensibilibus. Et fm hoc d^o hic q^o imaginatio non est eadē oib^o aialibus. Sed quedam aialia sunt que hac sola uiuunt carentia. .s. in

Tex. cō. 32. n

Lec. 5.

p

Lec. 5. 1

m

Lec. 4.

Lec. 5.

tellectu & directa in suis operationibus per imaginatioes; sicut nos dirigimur per intellectū. Et h̄ non oib⁹ aialibus insit imaginatio: sicut nec intellect⁹; tū de intellectu speculatio est alia ratio: q̄ de imaginatione. Differunt enim adinuicem: vt infra patebit. Manifestum est igitur q̄ de vnaquaq; parte anime propriissime dicatur hec definitio que assignata est de anima. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Necessesse est autem eum qui de hisce considerationem facturus est: quidnam sit vnū quodq; ipsorum accipere: deniq; querere: per scrutariq; de hisce q̄ sequunt: ac comitant.

¶ Necessariū at est debentē de his pscrutationē facere: accipere vnūq; eorum qd est. Postea sic de hitis aut & d̄ alijs iuestigare.

¶ Ostendit quo ordine determinandū sit de partibus anime. Et assignat ordinem q̄tū ad duo. Prio q̄tū ad hoc q̄ ille qui d̄ de partib⁹ anime pscrutari: primo d̄ accipere vnūq; horū qd est: & postea debet cōsiderare de habitis. i. contentibus partibus & de alijs que sunt cōsideranda circa pres anime & circa ipsa animata: sicut de organis & de alijs h̄. Et iste ordo necessarius est: q̄ si simul de omnibus determinaret: esset confusa doctrina. **¶** Secundum tangit ibi.

¶ Qd si dicere oporteat qd vnūq; ipsorum sit: vt qd sit intellectuū: vel sensitiuū: vel nutritiuū: antea dicēdū ē qdnā sit itelligere: qd sentire. Nā opōnes actioes sue potētis vibusq; pōres sūt rōne. Qd si ita sit: atq; pri⁹ ē obiecta q̄ ista p̄tēplari oporteat p̄mum p̄fecto de illis pp eandē causam: vt de alimento: de sensibili: de intelligibili determinare ō.

¶ Si autē op̄ dicere qd vnumq; ipsorum: vt qd intellectuū: aut sensitiuū: aut vegetatiuū: pri⁹ adhuc dicēdū qd sit itelligere: & qd sentire. P̄iores. n. potētis act⁹ & opōnes s̄m rōne sunt. Si autem sic: adhuc his priora opposita op̄ considerare: de illis p̄mum vtiq; oportebit determinare p̄pter eandē causam: vt de alimēto & sensibili & intelligibili.

¶ Dicens q̄ si op̄ de aliqua parte anime dicere qd est. s. qd est intellectuū: aut sensitiuū: aut vegetatiuū: prius op̄ dicere de actibus. s. qd sit itelligere: & qd sentire. Et hoc ideo q̄ s̄m rōnem definitiuā: actus & operationes sunt priores potentis. Potentia. n. s̄m hoc ipsum quod est importat habitudinem quandam ad actū: est enim p̄m⁹ quoddam agendi vel patiendi. vnde op̄ q̄ actus ponant in definitionib⁹ potentiarum. Et si ita se h̄ circa ordinē actus & potentie: & actibus ad hoc sunt priora opposita. i. obiecta. Spēs. n. actū & operationū sumunt s̄m ordinem ad obiecta. Dis enim anime operatio vel est actus potentie active vel passive. Obiecta quidē potentiarū passiuarū cōparant ad operationes earū vt actiua: q̄ reducunt potentias in actū: sicut visibile visum: & oē sensibile sensum. Obiecta vero potentiarū actiuarū comparantur ad operationes ipsarū vt fines. Obiecta enim potentiarum actiuarum sunt operata ipsarū. Manifestum est autē q̄ in quibuscunq; preter operationes sunt aliqua operata q̄ operata sunt fines operationū: vt dicitur in primo ethi. sicut domus que edificatur est finis edificationis. Manifestum est igitur q̄ oē obm p̄paratur ad operationem anime: vel vt actiuum: vel vt finis. Et vtroq; aut specificat operatio. Manifestū est. n. q̄ diuersa actiua s̄m spēm h̄nt operationes specie differētes: sicut

calefactio est a calore: & infrigidatio a frigore. S̄m etiam ex termino & sine specificat operatio: sicut sanatio & egritudo differūt specie s̄m d̄iam sanitatis & egritudinis. Sic igitur obita. sunt priora operationib⁹ anime in via diffiniendi. Cū & pri⁹ oportebit determinare d̄ obiectis q̄ de actib⁹ pp eādem cām pp quā & de actib⁹ prius determinat q̄ de potētis. Obita aut sunt sicut alimentum respectu vegetatiui: & sensibile respectu sensus: & intelligibile respectu intellect⁹. **¶** Sed sciendū est q̄ ex obiectis diuersis non diuersificatur actus & potentie anime: nisi q̄ fuerit d̄ia obitoy inquantū sunt obita. i. s̄m rōnem formalem obiecti sicut visibile ab audibili. Si aut seruet eadē rō obiecti: quecūq; alia diuersitas non inducit diuersitatē actū s̄m spēm & potētie. Eiusdem. n. potentie est videre hoīem coloratū & lapides coloratū: q̄ hec diuersitas per accūs se h̄ in obiecto inq̄n tū est obiectū. **¶** Sciendū est et q̄ intellectus noster possibilis est in potentia tū in ordine intelligibili: fit aut actus per formam a phantasmatis abstractā: nihil autē cognoscitur nisi s̄m q̄ est actus: vnde intellectus possibilis noster cognoscit seipsum per spēm intelligibilem: vt in 3° habetur: non aut intendo essentiam suam directe. Et ideo op̄ q̄ in cognitione anime procedamus ab his que sunt magis extrinseca: a quibus abstrahunt species intelligibiles: per quas intellectus intelligit seipsum: vt. s. per obiecta cognoscamus actus: & per actus potentias: & per potentias essentiam anime. Si autem directe essentiam suā cognosceret anima per seipsum: esset contrarius ordo seruandus in anime cognitione: quia q̄to aliquid esset propinquius essentie anime: tanto per prius cognosceretur ab ea.

¶ Quare de alimento de generatione ue pri mo dicēdus esse videt. Nutritiua nāq; aia & ceteris inest: & p̄ma ē: & maxie cōis anime vis & potētia: q̄ cuncta viuētia viuunt: cui⁹ sunt opōnes: officiaue gūare nutrimentoq; vti.

¶ Quare p̄mū de alimēto & generatione dicē dum est. Vegetatiua enim aia & alijs inest prima: & maxime cōmunis potētia est anime: s̄m quam inest viuere omnibus: cuius sunt opera generare & alimento vti. **Lec. VII.**

¶ Postq̄ d̄s distinxit potentias anime abinuicem & ostendit qd & quo ordine de eis tractandum sit hic s̄m p̄retaxatum ordinē de eis determinat. Et diuiditur in partes duas. In p̄ma determinat de singulis partib⁹ anime quid sit vnaqueq;. In sc̄da assignat cām quare talē p̄sequētia h̄nt adinuicē. ibi. [Vegetabiles igit h̄nt animā zc.] in penultimo caplo libi. Prima diuidit in partes q̄tuor. In prima determinat de vegetatiuo. In sc̄da de sensitiuo. ibi. [Determinatis aut his dicam⁹ cōiter de oī sensu zc.] In tertia de intellectu. ibi. [De parte aut anime qua cognoscit zc.] In 4^a de motiuo s̄m locū. ibi. [De mouente autē q̄ forte anime sit zc.] De appetitiuo aut non facit sp̄ales tractatū: q̄ appetitiuū nō constituit aliquē sp̄alem gradū viuētis: & q̄ simul cū motiuo de eo determinat. Prima at p̄ diuidit in duas. In p̄ma premitit quedā que sunt necia ad cognitionē partis vegetatiue. In sc̄da determinat de parte vegetatiua. ibi. [Qm aut eadē po^a anime vegetatiue & generatiue zc.] P̄ma diuidit in duas. In p̄ma dicit de quo est intentio. In sc̄da manifestat quedā que preexigunt ad cognitionē partis vegetatiue. ibi. [Naturalissimū. n. op̄ zc.] Concludit q̄ pri⁹ ex p̄dictis q̄ cū d̄s sit pri⁹ de obiectis & actib⁹ q̄ de potētis: & pri⁹ de p̄ia potētia: q̄ de p̄tib⁹: sequitur q̄ p̄mo d̄m est de alimento qd est obiectum anime vegetatiue: & de ḡnatione que est actus eius. Ideo p̄mo dicendum est de obiecto & actu huiusmodi partis q̄ alia

A
Lib. 3.
Ter. cō.
57.

Ter. cō.
33.

B

Ter. cō.
34.

D

Lec. 8.
E. cō. 8.

f

Lec. 8.
E. cō. 8.

Ter. cō.
34.

b

Ter. cō.

rum: qz ista pars est prima inter alias partes anime in subiectis in quibus inuenitur cū alijs: est enim quasi fundamētum alia: sicut esse naturale ad qd pertinent operationes eius: est fundamentū esse sensibilis z intelligibilis. Et alia rō est: quare prius de ea dicendum est: qz ipsa est cōmunis omnibus uiuentibus. ipsa. n. separāt ab alijs: sed alie non separantur ab ea: z de cōibus prius est agendum. Huiusmodi autem partis opera sunt generare z alimento vti: z ideo de istis primo agendum est. **C** Deinde cum dicit.

Hec enim operatio maxime omnium operationum uiuentibus est nālis: uiuentibus in quā hisce que sunt perfecta non mēbris capta: queqz nō sine semine oriūt: vnūqz in quā aliud sibi simile procreare: aial qdē aial: planta aut plantā: vt sint semp hoc pacto cōditionēqz subeāt quoad pnt diuinā. **I**d. n. ipsum appetunt vnuerſa: grāqz ipsi oia agūt: quecūqz fm nām agūt. **D**uplex ē aut id cā cui cetera fiūt: atqz vnū est qd: alterū quo. **C**ū igitur sp esse pditionēqz diuinā subire. **C**ōtinuatione neqant aiantia: qz fieri nequit vt caducorū atqz mortaliū qdē idē vnūqz nūero sp pmaneat: vt vnūqz potest: sic eternitatis conditionisqz diuine piceps est: aliud qdē magis: aliud aut min⁹. **P**ermanetqz nō ipm: s; tale qle est ipm: numero qdē non vnū: specie autem vnum.

Naturalissimū. n. operū viuētib⁹ quecūqz pfecta z nō orbata: aut gñationē spontaneā habent: facere alteruz quale ipsuz: aial qdē aial: planta autem plantam: quatenus ipso sp z diuino esse z immortali participant scdō qz possunt. **O**ia enim illud appetūt: z illius causa agunt oia quecūqz agunt fm naturā. **I**d aut qd cui⁹ causa sit: dupliciter est: hoc quidem cuius: illud vō quo. **Q**m igitur cōmunicare non possunt ipso semper z diuino continuatione: ppter id qd nihil contingit corruptibiliū idē z vnū numero permanere: fm qz pōt picipare vnūqz sic p munitat: hoc quidem magis: illud vō minus. **E**t permanet non idem: sed vt idem: numero quidem non vnum: specie autem vnum.

Determinat quedam que pexigunt ad cognitionē partis vegetatiue. **E**t diuidit in duas partes. **I**n prima ostendit qz generare pertinet ad partem vegetatiuam: qd ideo necessarium fuit: qz supra huic parti non attribuit generationem: sed solum augmentum z decrementum. **I**n scda ostendit qz opera potentie vegetatiue sint ab aia: qd ideo necessarium fuit: qz cum his operibus deseruiant qualitates actiue vel passiue possent alicui videri qz essent a natura z non ab aia: z precipue qz in plantis est vita occulta z latens: z hoc ibi. **E**st aut aia uiuentis corporis zc. **P**rimus ostendit tali rōne. **O**mnis operatio que nāliter inuenit in omnibus uiuentibus pertinet ad potentiam vegetatiuam fm quam primo viuere inest oibus: vt dictū est: sed gñare naturalr inest oibus uiuentib⁹: ergo pertinet ad potentiam

vegetatiuam. **D**icit ergo qz ideo generare est opus anime vegetatiue: quia inter alia opera est magis nāle omnibus uiuentibus. **E**t dī naturalissimū: qz in hoc cōuenit etiaz cū alijs rebus inaiatis que gñationē habent: s; alio modo: habent enim inaiata gñationē ab extrinseco generāte: sed uiuentia a principio intrinseco inquantū gñant ex semine qd proficit in rez viuam. **S**ed ab ista gñalitate uiuentium excipiunt tria qbus hoc opus nō cōpetit. **P**rimo illa que sunt imperfecta: sicut pueri non generant. **Q**uod enīz pōt alterum facere tale quale ipsum est in vno quoqz genere perfectum est. **S**cdō excipit illa que patiuntur aliquē defectuz alicuius principij naturalis: sicut sunt spadones z frigidi. **T**ertio aialia z plante que generantur sine semine ex putrefactione. **I**n his enim ppter sui imperfectionē sufficit ad eoz productionē agens vlt. s. virt⁹ corporis celestis z materia disposita. **I**n aialibus aut pfectis plura requirūt tur principia: non enim agens vlt sufficit: sed requiritur agens propriū vniocū. **D**icit ergo qz uiuentia possunt facere alterū quale ipsa sunt [quecūqz sunt perfecta] ad excludendum pueros [z non orbata]. [ad excludenduz eunuchos: z habentes similes defectus: aut quecūqz non hnt gñationē spōtaneā]. [ad excludendum ea que generant ex putrefactione: que dicuntur quasi sponte nasci: quia producantur ex terra sine semine per illam similitudinē que dicitur aliquē sponte facere illud ad qd ab extrinseco non inducitur. **S**ic aut intelligit qz res viuā facit alterū quale ipsuz est: qz aial facit aial: z planta plantā. **E**t vltius fm spēm tale aial facit tale aial: vt hō generet hōiem: z oliua oliuā. **I**deo aut est nāle uiuentib⁹ facere alteruz tale qle ipsum est [vt semp participant fm qz pnt diuino z immortali] .i. vt assimilent ei fm posse. **C**onsiderandū est enīz qz sicut sunt diuersi gradus perfectionis in aliquo vno z eodē qd erit de potētia in actū ita et sunt diuersi gradus perfectionis in diuersis entib⁹: vnde qzto aliqd fuerit magis perfectum: tanto pfectionib⁹ magis assimilat. **S**icut igit vnum quodqz qñ fuerit exiens de potentia in actū: cum fuerit in potentia ordinat ad actum z appetit ipsum nāl: z cū fuerit in actu minus perfecto desiderat actū perfectioneoz: ita vnūqz qd est inferiori gradu reruz desiderat assimilari superioribus qz pōt. **E**t h est qd subiungit qz [oia appetunt illud] .s. assimilari diuino z immortali. [z illi⁹ cā agunt quecūqz nāl agūt]. **S**ed intelligendum est qz id cuius cā agit dī duplr. **C**no mō id cuius cā agit dī recte sicut sanitate cā agit medicus. **A**lio mō sicut quo. **Q**d potest intelligi duplr. vno mō vt intelligam⁹ qz finis dī z subiectū habens id cuius cā agit: vt si dicamus qz finis medicine est non tantū sanitas: sed corpus hñs sanitate. **A**lio modo vt dicamus qz finis est non tm principale intentū: sed etiaz illud quo illud adipiscimur: vt si dicamus qz finis medicine est calefacere corp⁹: qz a calore habet equalitas cōplexionis: que est sanitas. **S**ic igit z hoc potest dici qz ipsum esse perpetuū est cuius causa agit: vel res habet perpetuitatē: cui nālia intendunt assimilari per gñationē in quo. s. est perpetuitas: vel et ipsa gñatio qua perpetuitatem adipiscuntur. **Q**uia igit non possunt cōicare inferiora uiuentia ipsi esse sempiterno z diuino per modū continuationis. .i. vt maneant eadem numero propter hoc qz nihil corruptibilium contingit vnuz z idem numero permanere semp: cum necessitas corruptionis sit necessitas absoluta: vtpote proueniens ex ipsa materia: nō ex fine: sequit qz vnūqz cōicet perpetuitate fm qz pōt: hoc quidem magis qd est diuturnus: illud vō minus qd est minus diuturnum: z tm permanet semper per generationē: nō idem simplr. [sed vt idem] .i. in simili fm spēm. **U**nde exponens qd dixerat: subdit qz non pmanet vnū numero qd est esse vnū simplr: sed permanet idem specie: quia vnum quodqz generat sibi simile secundum speciem. **C** Deinde cum dicit.

CEN

11

4. me.
theo.
Tex. co.
19.

D

P

Q

3

K

L

Tex. co.
35.

M

A Est autē aia corporis cā: pncipiūq; viuētis. Atq; cū multifariā hec dicant: aia parimō tribus d/ terminatis modis causa ē. Nā est cā a qua p/ fluit motus: ē et grā cui cetera fiūt: est insup vt forma corporoz animatoz: substantiave.

Tex. cō. 36. **B** Est autem anima viventis corporis causa et pncipium. Hec autem multipliciter dicunt. Attamen aia fm determinatos modos tres causa dicitur. Etenim vnde motus causa est: et cuius causa: et sicut substantia animatoz: um corporoz anima causa.

C Ostendit q; opa q; attribuunt potētie vegetatiue sunt ab aia. Et circa hoc duo facit. Prio oñdit veritatē. Secdo exclu dit errorē. Ibi. Empedocles autē nō bene dixit rē. Circa p mū duo facit. Prio pponit qd intēdit: et dic q; aia est pncipiū et cā viuētis corporis. Et cū pncipiū et causa dicat. multipl: aia dicit tribus modis pncipiū et causa viuētis corporis. Uno mō sicut vñ ē pncipiū motus. Alio mō sicut cuius cā. i. finis. Tertio sicut sub/ stantia. i. forma corporoz aiatoz. **C** Secundo ibi.

C Atq; cām vt subam aiantū eē nō est obscu/ rū: Cām nāq; cūctis vt sint formaz ipsam atq; subaz esse patet. At viuere viuētū est eē: cui? sane cā est vt pstat: atq; pncipium anima.

Tex. cō. 37. **C** Qd qdē igit sit sicut suba: manifestū est. Cā eni ipsius eē oib; suba est. Viuere autē viuētibus esse est. Cā autē et pncipiū hoz aia.

L Probat qd supposuerat. Et primo q; aia sit causa viven/ tis corporis vt forma: et hoc duplici rōne: quarum pma ta/ lis est. Illud est causa alicuius vt substantia. i. vt forma: qd est causa essendi. Nam per formam vñq; est actu. Sed aia viventibus est causa essendi: per aiam. n. viuunt: et ipsuz viuere est esse eozum. ergo aia est causa viventis corporis vt forma. **C** Secundo rationem ponit ibi.

C Preterea actus ei? qd est potētia: rō est eius/ dem: vt anima viventis est corporis actus.

C Amplius autē eius qd potētia: rō actus est.

Tex. 2. 6 **C** Que talis est. Id quod est actus alicuius est ratio et forma eius quod est in potentia. Sed anima est actus corporis vi/ uentis vt ex superioribus pz. ergo anima est ratio et forma viventis corporis. **C** Secundo ibi.

C Patet et aiaz eē cā: vt id grā cui cetera fiūt. Nā vt mens: sic et nā alicuius grā facit: qd q/ dē ipsius ē finis: atq; tale ē i ipsis viuētibus aia: et fm nām vniuersaz. Nāq; nālia corpa tā aia/ lium q; etiā plantarū ipsius aie sunt istrumen/ ta. Quo fit vt ipsa sint aie sine p/ trouersia grā. Duplex est autē id vti diximus: causa cui? cete/ ra fiūt: atq; vñ est quod. alterum quo.

D Manifestū autē est q; et cui? gratia aia cā. Si/ cut enim intellectus gratia huius facit: eodez mō et nā: et h est ipsius finis. Nā autē in animali bus aia et fm nām. Dia enim phisica corpora aie infra sunt: sicut aialiū sic et plantarū: tāq; gratia anime existentia. Dupl; autē dicitur q; cuius gratia: et q; cuius: et q; quo.

C Ostendit q; anima est causa vt finis: et q; sit causa vt finis

viuentium corporoz sic ostendit. Sicut eni intellectus ope/ ratur pp finez. ita et nā: vt pbat in 2° pby. S; itellus in his que sunt partes mām ordinat et disponit pp formā: ergo et natura. Cum igit aia sit forma viventis corporis: sequitur q; sit finis ei?. Et vterius nō solū aia est finis viuētū corporoz: s; etiam oium nālium corporoz in istis inferiorib;. qd sic pbat. Videmus. n. q; omnia nālia corpora sunt quasi infra aie: nō solum in aialibus: sed etiā in plantis. Videmus. n. q; homi nes vtuntur ad sui vtilitatē aialibus et plantis: et reb; inani/ matis: aialia vō plantis et reb; inanimatis: plante autem reb; inaiatis: in quantum. s. alimentū et iuuamentū ab eis accipiunt. Secdm autē q; agitur vñq; in rerum naturaz ita natum est agi. Unde videtur q; oia corpora inaiata sint infra aiatoz: et sint ppter ipsa. Et etiam animata minus p/fecta sint pp aiata magis perfecta. Et psequenter distinguit id cuius causa est sicut et supra. **C** Tertio ibi.

C At vō pstat aiaz id etiā eē vñ pncipiū mot? ad lo cū accōmodat? emergit verū hec vis nō vni/ uersis inest viuētibus. Sit et p aiam et alteratio et accretio: sensus. n. alteratio qdā esse vñ: sen/ titq; nihil qd nō habeat aiam: eadē est et de ac/ cretiōe decretionē verō. Nihil. n. icremēta nā/ liter decremētave suscipit: qd nō nutrit: et ni/ hil pro: sus nutritur: qd nō vite particeps sit.

C At vō et vnde pncipium qui fm locū mot? aia est: nō oibus autē viuētibus inest potētia hec. Est autē et alteratio et augmētū fm aiam. Sen/ sus. n. quedā alteratio esse videt. Nihil autē et de augmē/ to et decremento se habet: nihil eni decremē/ tum patit: neq; augmentat phisicē: nisi alaf: alitur autē nihil: quod non cōicet vita.

C Ostendit q; aia est pncipium mouentis corporis sicut vñ motus: et vtitur quasi tali ratione. Omnis forma corporis naturalis est pncipium motus proprii illius corporis: si/ cut forma ignis est pncipium motus eius. S; qdam mo/ tus sunt proprii reb; viuētibus. s. motus localis quo ani malia mouent se ipsa motu processiuo fm locum: hoc nō inest omnibus viuētibus: et sil; sentire est alteratio que/ dam: et hoc non inest nisi habentibus animam. Itēz motus angenti et decrementi non inest nisi illis que aluntur: et nihil alitur nisi habens animam. ergo oportet q; anima sit pncipium omnium istorum motuum.

C Atq; i hac pte snia Empe. est post hñda q q/ dem hoc nō recte dixit hoc addens: iō incre/ menta plantas suscipit: tū in radicibus infra: tū in ramis etiā supra: q; terra deorsuz suapte natura: et ignis sursum idētidem pergit.

C Empedocles autē nō bñ dixit h addēs aug/ mētū accidere plātis deorsuz qdē radicē mit/ tentibus: pp qd terra sic fertur fm naturaz: sur/ sum autem ppter ignem siml;. **Tex. viii.**

Superius ostendit phs q; opera que attribuuntur potētie vegetatiue sunt ab anima. Nunc excludit quosdam errores contra determinatam veritatē. Et diuiditur in partes duas fm duos errores quos remo/ uet. secunda pars incipit. ibi. Videtur autem quibusdā. Circa pimum duo facit. Prio ponit errorem. Secundo improbat ipsum. ibi. Neq; n. sursum et deorsum. **C** Scie S. Tho. sup aia

3

dum est igitur circa primum q̄ sicut Empe. alias utilitates que in rebus viventibus proveniunt non dixit procedere ex intentione nature: sed ex necessitate materie: puta q̄ pedes animalium sic sunt dispositi non ut sint utiles ad gressum: sed quia sic contingit materiam dispositam fuisse circa pedes: ita etiam et augmentum viventium non attribuit anime: sed motui gravium et levium. Videbat enim q̄ viventia augentur in diversas partes: puta sursum et deorsum: quod apparet manifeste in plantis que radices in deorsum mittunt: et rami in sursum eleuantur. Dicebat igitur q̄ augmentum plantarum in deorsum causatur ex motu terre que est in compositione plantarum: et naturaliter deorsum fertur propter sui gravitatem. Augmentum autem in sursum causatur ex motu ignis qui propter sui levitatem naturaliter sursum fertur. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Primum namque non recte accipit in plantis differentias dictas infra in quibus ac supra. Non enim eadem sunt omnia rerum: et universi supra et infra: sed quas habet rationem in animalibus caput eam subeunt in plantis radices: si instrumenta diversa: vel eadem operationibus officii: vel dicere: asserere que oportet.

¶ Neque enim sursum et deorsum bene accipit. Non enim idem omnibus sursum et deorsum: et omnia: sed sicut caput animalium: sic radices plantarum sunt: si congruit instrumenta dicere altera et eadem opibus.

¶ Reprobat predictam opinionem dupliciter. Et primo quidem per hoc q̄ non bene accipit sursum et deorsum. **¶** Ad cuius evidentiam sciendum est q̄ sursum et deorsum et alie positionum differentie. scilicet ante et retro: dextrum et sinistrum: in quibusdam quidem distinguuntur secundum naturam: in quibusdam vero solum positione quo ad nos. In quibus enim sunt determinate partes que sunt naturaliter principia aliquorum motuum: in his distinguuntur predictae positiones differentie secundum naturam: sicut in universo ad cuius medium naturaliter feruntur gravia: ad circumferentiam feruntur naturaliter levia. unde in universo sursum et deorsum naturaliter distinguuntur. Et sursum dicitur locus ad quem feruntur levia: deorsum siue medium ad quem feruntur naturaliter gravia. In viventibus etiam et mortalibus secundum motum augmenti et decrementi determinatur sursum et deorsum. Nam sursum dicitur illa pars unde viventia alimentum accipiunt: deorsum autem pars opposita: unde superfluitates emittunt. Ante vero et retro determinantur in quibusdam animalibus vel viventibus secundum naturam: dextrum et sinistrum secundum motum localem. In his vero in quibus non est aliqua determinata pars principium aut terminus alicuius motus: in eis non determinatur positionum differentie secundum naturam: sed solum positione quo ad nos sicut in rebus inanimatis. Unde eadem columna dicitur sinistra et dextra secundum quod est homini dextra vel sinistra. In quibusdam autem viventium in quibus determinatur sursum et deorsum secundum naturam eodem modo determinantur sicut in universo: ut in homine cuius superior pars. id est caput est versus sursum universum: inferior autem est versus deorsum ipsum. In plantis autem est e converso: nam radices plantarum sunt proportionabiles capiti: ad eundem enim actum ordinantur: nam sicut animalia cibum accipiunt ore quod est in capite: ita plantae radicibus. Infra autem dicitur eadem et altera: siue filia et dissimilia ex opibus que sunt fines earum. unde radices plantarum sunt similes capiti animalium: et tamen sunt versus deorsum. unde motus contrarius se habet sursum et deorsum in plantis et in universo. In brutis autem animalibus non eodem modo se habet: quia eorum capita non se habent versus sursum universum neque deorsum ipsum. Hoc est ergo quod dicitur q̄ sursum et deorsum non est idem omnibus. scilicet viventibus. et omni. id est universo. Sed Empe. sic accipit sur-

sum et deorsum: ac si eodem modo esset in omnibus viventibus et in universo. Si enim motus augmenti secundum quem determinatur sursum et deorsum in viventibus sit secundum motum gravius et levium secundum quem determinatur sursum et deorsum in universo: seque quod eodem modo sit sursum et deorsum in omnibus viventibus: et in universo. Et ideo etiam ipse in plantis augmentum radicem dicit esse deorsum. **¶** Secundo ibi.

¶ Deinde quod est quod continet terram ignem: que quidem in propria loca feruntur: distrahent enim profecto nisi aliquid sit: quod ipsa prohibeat atque detineat. Quod si sit aliquid. id est profecto anima ipsa. Quo fit: ut ipsa sit augendi causa: nutriendi: et non elementa quemadmodum ille putabat.

¶ Adhuc autem quod est continens in propria que feruntur ignem et terram: distrahent enim nisi aliquid sit prohibens. Si vero erit: hoc est anima: et causa augmenti et alimenti. Ter. co. 39.

¶ Reprobat predictam a positione alio modo. At cuius evidentiam sciendum est: q̄ cum elementa non sint actu in mixto: sed virtute: non habent in eo quodlibet elementum seorsum proprium motum: sed motus mixtum movet motu elementum predominantis in ipso. Si autem quodlibet elementum haberet proprium motum: ut Emped. ponere videtur: cum naturalis motus elementorum sit ad contraria loca: sequeretur q̄ totaliter ab invicem separarentur: nisi esset aliquid continens elementa: quod non sineret totaliter abscedere elementa ab invicem. Illud autem quod continet elementa ne totaliter ab invicem segregentur: maxime videtur esse causa alimentum et augmentum. Sed augmentum secundum diversas partes contingit ex diversis motibus elementorum. Non enim posset imaginari quod totaliter esset augmentum elementis in contraria motis nisi per hoc q̄ manent ad invicem coniuncta: quia si totaliter separarentur esset divisio: non augmentum. Illud igitur principium est causa augmenti quod continet elementa ne totaliter ab invicem separentur: hoc autem est anima in rebus viventibus: anima igitur est principium augmenti. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Sunt autem quibus ipse ignis natura simpliciter nutritionis et accretionis esse videtur: ipse namque solus omnium corporum: aut elementorum nutriri ac augeri videtur: quapropter et in plantis: et in animalibus putabitur quod spiritum ignem ipsum esse quod operatur. Ter. co. 40.

¶ Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa augmenti et alimenti esse. Et namque ipse videtur solus corporum et elementorum quod aliter et augmentatur. Unde et in plantis et in animalibus putabitur utique quis hoc esse quod operatur.

¶ Ponit aliam positionem. Et circa hoc duo facit. Primo ponit eam. Secundo improbat. ibi. hoc autem concausam etc. Sciendum est autem q̄ hec opinio differt in hoc a prima: q̄ prima attribuebat causam augmenti et alimenti diversis elementis. scilicet igni et terre: hec autem attribuit eorum causam igni tantum. Et movebantur ad hoc hac ratione. Quia illud videtur esse principium alicuius passionis vel motus in aliquo: quod secundum se habet illam passionem vel motum: sicut ignis qui secundum se calidus est: est causa caloris in rebus mixtis: et terra quod secundum se est gravis: est causa gravitatis in eis. Inter autem elementa videtur solus ignis nutriri et augeri: si superficialiter de nutrimento et augmento loquamur. Solus igitur ignis videtur esse faciens augmentum et alimentum in plantis et animalibus. Utrum vero ignis nutriatur et augetur inferius erit manifestum. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Utrum

Dicitur si
tus disti
guuntur di
versimo
de in di
versis.

20

A Verum nō ita est: s; cū comitetur cām: est ob idipsum quodāmodo nō simplr causā: s; talis ē potius aīa. Nā ignis qdē accretio ī infinitū p gredit: zeousq; fit quousq; fit cōbustibile. At eoz oīum que natura pstant est finis taz ma/gnitudinis q̄ accretionis z rō. Hec autē aīe sunt non ignis: z rationis potius q̄z materie. **Hoc autē p causa qdēz quodāmodo est: nō tñ simplr cā: sed magis aīa. Ignis. n. augmētum in infinitūz est quousq; fuerit cōbustibile. Nā autem constantiū oīum terminus est z rō ma/gnitudinis z augmenti. Hoc autē est aīe: sed non ignis z rationis magis q̄z materie.**

B Improbatur predictam pōnē. Sciendūz tñ est q̄ p̄dicta pofitio aliquid h; veritatis. necesse est enim oē alimētū decoq. qd quidem fit p ignē: vñ ignis aliquo mō operat ad alimētum: z per p̄ns ad augmentūz: nō qdē sicut agēs p̄ncipale: h enim est aīe: sed sicut agens s; dārium z instrale. Et ideo dicit q̄ ignis quodāmodo concausa est augmenti z alimēti: sicut instrū concausa est p̄ncipalis agentis. Non tñ est p̄ncipaliter causa: vt p̄ncipale agens: sed hoc modo cā est aīa: qd sic pbat. Illud est p̄ncipale in qualibet actione: a quo imponit terminus z rō ei qd fit: sicut p̄z in artificialib;: q̄ terminus vel rō arche vel domui non imponit ab instrū: sed ab ipsa arte. Nam instrū se hñt indifferenter: vt cooperent ad hanc formam vel quātitatē vel aliam. Serra. n. quātū est de se apta est ad secandum lignū fm q̄ competit z ostio z scāno z domūz: in quacūq; quantitate: sed q̄ sic secetur lignum q̄ sit aptum ad talē formā z ad talē quātitatez: est ex virtute artis. Manifestum est autē q̄ in oībus q̄ sunt h; nāz est certus terminus z determinata rō magnitudinis z augmētū: sicut enim cuilibet sp̄ei debentur aliq̄ accētia p̄pria: ita z p̄pria quātitas: s; cum aliq̄ latitudine p̄p diversitatem m̄ae z alias cās indiuiduales: non enī oēs hoīes sunt vnus q̄stū tatis. Sed tñ est aliqua q̄stūtas tam magna vltra quam sp̄s humana non porrigit: z alia quātitas tā pua vltra quam hō non inuenit. Illud igit qd est cā determinatiōis magnitudinis z augmenti: est p̄ncipalis causa augmenti. Hoc autē non est ignis. Manifestum est enīz q̄ ignis augmētū non ē vsq; ad determinatam quātitatez: sed in infinitū extēdit: s; in infinitum m̄ā cōbustibilis inueniat. Manifestū est igitur q̄ ignis nō est p̄ncipale agens in augmento z alimento: sed magis aīa. Et hoc rōnabilr accidit: q̄a determinatiō q̄stūtas in rebus nālibus est ex forma: que est p̄ncipiū sp̄ei: magis q̄z ex m̄ā. Nā aut comparat ad elēta q̄ sunt in corpore viuente sicut forma ad m̄ām. Magis igitur terminus z rō magnitudinis z augmenti est ab aīa q̄z ab igne.

C Cū autē eadē vis aīe sit: z nutriendi z generādi: p̄mū de alimēto determinare necesse ē. Hec enī a ceteris potētis hoc opere seiungitur. **Qm̄ autem est eadem potentia anime vegetatiua z generatiua: de alimento necessarium est determinare primum. Separatur enim ab aliis potētis opere hoc. Lec. ix.**

D Postq̄ p̄hs ostendit q̄ aīa est p̄m̄ opationūz q̄ attri/buuntur potētis vegetatiue: h̄ itendit de his determinare. Et circa h̄ tria facit. P̄mo determinat de obro fm se. s. de alimento. Secdo determinat de eo fm q̄ cōgruit opationibus aīe vegetatiue. ibi. Qm̄ autē non alit. Tercio potētiās diffinit que sunt p̄ncipia harū opationūz. ibi

[Quare h; aīe zc.] Circa p̄mū tria fac. P̄mo dicit de quo ē actio. Secdo pponit id qd p̄ aspectu appet de alimento. ibi [Vides autē eē alimentū zc.] 3° mouet circa h̄ dubitationē ibi [Dubitationē autē h;]. Dic̄ q̄ p̄ cū vegetatiua z gñatiua ab eadē cōi potētia aīe p̄tineat: s; vegetatiua. i. nutritiua sit qdā sp̄alis potētia distincta a gñatiua. opz p̄mū determinare de alimēto: qd est obiectū gñatiue siue nutritiue. Hoc. n. opere. s. nutritione distinguit hec pars aīe ab alijs. s. antellectiuo sensitiuo zc. Nam alie opationes huius partis. i. aīe hanc p̄supponunt. C Deinde cum dicit.

Videtur itaq; p̄rius esse p̄trario nutrimentū. At nō cuilibet qdūis: s; id ei quoz alteruz ex altero nō solū mutuo gñat: s; incrementa ēt suscipit. Cōplura nāq; p̄rioz sunt qdem ex sese mutuo: s; nō a suis oīa p̄riis incrementa suscipiūt: vt ex egrotante fit sanū. At vō nec illa mō cōdē sibi mutuo nutrimentū eē vident: s; aqua qdē alimētū ē igni: ignis autē nō nutrit aquā. At simplicib; co: pib; hoz alterū alimētū: alterū eius qd nutrit maxie subire rōnem videt.

Videtur autē esse alimentū p̄trariū p̄trario: non omne aut omnise: sed quecūq; cōtrario: nō solum generationē habent ex inuicem: s; z augmentum. Sicut enim multa ex inuicem: sed non oīa augent: vt sanum ex laborāte. Vident autē neq; illa eodē modo adinuicē eē alimentū: s; aqua quidē igni alimentū est: ignis autē non alit aquā. In simplicibus quidez igit corporibus hoc esse videt maxime aliud quidem alimentum. aliud vero quod alitur.

Proponit illud qd primo aspectu de alimento apparet: z proponit tria: quoz p̄mum est: q̄ alimentū videt esse p̄trarium ei qd alitur: z hoc ideo: q̄a nutrimentū cōuertit in id qd nutritur. generationes autē sūt ex cōtrarijs. Secdo autē est q̄ non vñ qdūcūq; p̄trarium sufficere ad rōnem alimenti: sed opz q̄ sit de illis cōtrarijs que hñt gñationem ex inuicem. Nutrimentum enī cōuertit in subam nutriti: vnde q̄ cūq; p̄ua insunt in suba fm que sunt alterationes adinuicem: z non gñationes: non pertinet ad rōnem alimenti. Nō enim dicimus q̄ instrū sit nutrimentū sani: vel album nigri: aut aliquid h; . Quō autem in substantijs sit aliqua p̄ietas. alia q̄stio est. Tercio oportet q̄ sit de illis p̄rijs que augmentum suscipiunt ex inuicem: q̄a ad alimentum videtur sequi augmentum. Vñ h; ex igne gñetur aqua sicut ecōuerso: nō tñ dicit q̄ ex igne nutriatur aq; sed q̄ ex aq; nutriat ignis in quantum liquores humidi cedunt in ignis nutrimentū: q̄a s. dum ignis in aquā p̄uertit non appet noua aque gñatio sed ignis persistens ad sui p̄seruationē z augmētum vñ in se humore p̄uertere. Et ideo in elementis videtur solus ignis nutriri: z sola aqua esse eius nutrimentū: fm qd ad aquā p̄tinet oēs humores z liquores. C Deinde cum dicit.

Verū. n. is locus dubitationē habere vñ. Sūt .n. q̄ dicunt sile simili nutriri: que admodūz z accrescere. Quibusdaz autē vti dixim; nō hec snia: sed p̄ria placet: censentq; nō simile simili: sed p̄rio p̄riū ali. Etenī fieri nequit (vt iquūt) vt a simili simile patiat. Alimētū autē mutatur atq; digerit: mutationēve rez oīuz in oppo/

Tex. cō. 41.

2

f

Tex. cō. 43.

5

b

Tex. cō. 42.

3 fitū: vel i mediū eē pstat. Preterea nutrimentū qdē aliqd patit̄ ab eo qd alitur. hoc aut̄ ab ali mēto nō patit̄ qc̄q̄: quēadmodū nec a mā fa/ ber: sed materies (vt patet) a fabro: q qdem ex ocio mutatur tm̄ ad operandum.

Tex. cō. 44.

Dubitationem autem habet. Dicunt eni hi quidez simile sibi ali sicut ⁊ augeri. Aliis autez sicut diximus econtrario videtur ali cōtrariū contrario tāq̄ impassibile sit simile a simili: ali mentum aut̄ mutari ⁊ decoqui. Mutatio aut̄ omnibus in contrariū aut̄ medium. Adhuc autem patitur aliquid alimentuz ab eo qd ali/ tur: sed non hic ab alimento: sicut nec instru/ ctor a materia: sed ab illo hec. Instructor autē mutatur solum in actum ex ocio.

Tex. cō. 45.

Mouet quendam dubitationem circa p̄determinata. Et p̄ obijcit ad vtrāq̄ partē. Sc̄do soluit eā. ibi. Utrum autez sit alimētum ⁊ c. Oriē aut̄ dubitatio circa hoc qd supra di/ ctum est: q̄ alimētum opz esse p̄iū. qbusdaz aut̄ videtur q̄ alimentum oporteat esse simile ei qd alitur. Alimentuz. n. est causa augmenti. oportet autez q̄ simile sibi augetur. Si enim aliquid diuersum apponeret̄ alicui non esset eiusdez augmentum: sed nature extranee adiunctio. Videt̄ igitur q̄ oporteat simile simili ali. Alijs aut̄ videtur q̄ alimentum opz esse contrariuz ei qd alit̄ fm̄ id qd supra dictum est. Et ad hoc inducunt̄ duplici rōne: quarū p̄ma est: qa alimentū decoquitur ⁊ mutat̄ in id qd nutrit̄. Nihil autē mutat̄ nisi in p̄iū aut̄ mediū: sicut albū mutat̄ i nigrū aut̄ pallidum. Medium autē est quodāmodo p̄iū. Pallidū enim albo cō/ paratū est nigrum: nigrō vō cōparatū est albū: est eni cō/ positum ex vtroq̄. ḡ nutrimentū est p̄iū ei qd alitur ⁊ in qd mutat̄. Sc̄da rō est: qa agens est p̄trariū patienti: non enim file a simili patit̄. Alimentum autē patit̄ ab eo qd alit̄: alte ratur eni ab eo ⁊ digerit̄. Id aut̄ qd alit̄ nō patit̄ ab alimen to. Sicut neq̄ artifex patit̄ a mā. sed econuerso: mā enim mutatur: non aut̄ artifex: nisi forte per acc̄ns fm̄ q̄ exit de potentia in actum. Videt̄ igit̄ q̄ alimentū sit p̄iū ei quod alitur. P̄ma igit̄ haz rōnū sumit̄ ex p̄rietate quā opz esse inter terminos mutationis. Sc̄da vō ex p̄rietate quam opz esse inter agens ⁊ patienti: id eni qd alit̄ ⁊ agit in alimētū: ⁊ ē terminus in quē alimētū mutat̄. Deinde cum dicit.

2

At. n. iter est plane: si nutrimentum sit id qd vl timo tādez adiungit̄: atq̄ addit̄: an nō h̄: s̄ id qd primum ingredit̄. Qd si vtrūq̄ qdē est ali mētū: alterū tm̄ ē digestū: alterū idigestū: vtro/ qz p̄fecto mō ⁊ p̄io p̄riuz: ⁊ file sibi vere licet nutriri. Nā si vt idigestū sumat̄: cōtrariū con/ trario alitur: Si vt digestū: file sibi nimirū hoc pacto nutritur. Quare p̄ illos vtroq̄z partim recte: partim nō recte dicere atq̄ sentire.

3

Utrū aut̄ sit alimētū qd vltio aduenit: aut qd p̄mo: h̄z d̄iam. Si vō vtrūq̄z: sed hoc qdē nō coctū: illud aut̄ coctum: vtrobiq̄z vtiq̄z p̄tinget alimentū dicere. Inq̄ztū. n. nō coctum: p̄rium contrario alitur. Inquātum autem coctum si/ mile simili. Quare manifestum q̄ dicunt quo dāmodo vtrūq̄z ⁊ recte ⁊ non recte.

Soluit p̄positam dubitationē dicēz q̄ differt quātum ad

p̄positam questionem: vtrū alimentū dicat̄ id qd vltimo ad uenit. s. post decoctionem ⁊ digestionem: an illud quod p̄ assumitur: scilz anteq̄ digeratur ⁊ decoquat̄. Et si dici pos/ sit vtrūq̄ horum alimentū. vnū hoz q̄si alimentū decoctū: aliud vero q̄si non decoctum: fm̄ vtrāq̄z partē q̄onis pote/ rit iudicari de alimento. Quia inq̄ztum alimentū dicit̄ non decoctum: sic p̄rium p̄io alitur: h̄ enim est qd patitur ⁊ mu tat̄. Inq̄ztū vō est coctum. sic alit̄ file sibi. agens. n. assimilat sibi patienti: vñ in fine passionis oportet passum esse simile agenti: ⁊ p̄ hunc modū p̄t augere id qd alitur. Et sic patet q̄ vtrūq̄z p̄dictoz opinariū aliquid mō dicunt recte: ⁊ ali/ quo modo dicunt non recte. Deinde cum dicit.

Cū aut̄ nihil nutriat̄ quin habeat vitā: aiātū id erit p̄fecto corp̄: qd alit̄: ea sane rōne qua est aiatum. Quare ⁊ nutrimentum ad aiatum per se refertur: ⁊ non per accidens.

Tex. cō. 46.

Quoniam autē nihil alitur non participans vitā: animatum vtiq̄z erit corpus quod alitur inquantum animatus: quare ⁊ alimentum ad animatum est: ⁊ non fm̄ accidens.

Determinat de alimento fm̄ q̄ conuenit opationibus aie vegetatiue. Et p̄mo fm̄ q̄ cōgruit nutritioni. Sc̄do fm̄ q̄ congruit augmento. ibi. Est aut̄ alterū alimēto ⁊ c. 3° fm̄ q̄ congruit gnationi. ibi. Et gnationis aut̄ factiū ⁊ c. Di cit ergo p̄mo q̄ nihil nutrit̄ qd nō p̄cipet vitā: oē aut̄ p̄ti cipans vitā est aiātū. seqtur ḡ q̄ co pus qd alit̄ sit aiatum. Alimentum aut̄ est in potētia ad id qd alitur: cōuertit̄ eniz in ipsum: relinquitur ergo q̄ alimentū inquantū est nutri tionis obiectum sit aliqd existēs in potētia ad aiātū per se: ⁊ non fm̄ acc̄ns. Considerādū est aut̄ q̄ nihil p̄prie nu tritur nisi aiātū: ignis aut̄ videt̄ qdē per quādā silitudinem nutriri: non autem p̄prie nutrit̄: qd sic p̄s. Id p̄prie nutriri dicimus qd in seipso aliquid recipit ad suū p̄s conserua tionem. hoc aut̄ in igne videt̄ qdē accideret: sed tm̄ non acci dit. Cum eni igni accenso aliq̄ mā cōbustibilis additur: in il la mā cōbustibili nouus ignis gnatur: nō aut̄ ita q̄ illud cō bustibile additum cedat in conseruationē ignis in alia mā prius accensi. Puta si aliqd lignū de nouo ignitur: per hanc ignitionem non p̄seruat̄ ignitio alterius ligni prius igniti: totus enim ignis q̄ est ex aggregatione multoz ignitoz non est vnus simpliciter: sed videtur vnus aggregatione: sicuti acervus lapidum est vnus: ⁊ p̄pter talem vnitatem. Est ibi quedam silitudo nutritionis. Sed corpora aiata vere nu truntur: qa per alimentū p̄seruatur vita in illa pte eadem que prius fuit. Et propter h̄ etiā sola aiata vere augent̄: qa quelibet ps eoz ⁊ nutritur ⁊ auget̄: qd nō cōuenit in rebus inanimatis que videntur p̄ additionē crescere. Nō eni cre/ scit id qd prius fuit sed ex additione alterius constituitur qdādam aliud totum maius. Ideo aut̄ silitudo augmēti ⁊ nu trimenti p̄cipue apparet in igne: qa ignis h̄z plus de for/ ma q̄ alia elementa: ⁊ est potentior in virtute actiua: vnde propter hoc q̄ manifeste alia conuertit in se. videtur nutri ri ⁊ augeri. Deinde cum dicit.

Ignis p̄prie nu tritur.

Q

At q̄ diuersa est alimēti rō: vt nutrit ⁊ auget. Nā vt ipsuz aiatus q̄ntuz est qd dā: auget. Et est hoc aliqd: ⁊ suba: nutrit. Cōseruat eni sub/ stātiā: ⁊ est eousq̄z p̄fecto quousq̄z nutritur.

Est autez alterū alimēto ⁊ augmētatiuo esse. Sc̄dm enim q̄ quantum aliqd animatum: est augmētatiuū: fm̄ autem q̄ hoc aliqd ⁊ suba: a limentum est: saluat enim substantiā: ⁊ vsq̄ ad hoc est quousq̄z alatur.

Tex. cō. 47.

Costendit

A

Ostendit quo alimentum congruit augmento. Et dicit qd idem sit subiecto qd est obiectus nutritionis. put dicitur alimentum: qd est obiectum augmenti. put dicitur augmentatum: tñ dicitur rone. Dicitur enim qd alimentum est in potentia ad corpus aiatum: corpus aut aiatum est qd dicitur qd est hoc aliquid et suba. Scdm igitur qd est quoddam qd est. fm hoc alimentum adueniens ei: qd etiam et ipsius qd est: facit augmentum: et dicitur augmentatum. In quantum aut corp' aiatu hoc aliquid et suba est sic hz rone alimentum. Hoc. n. est de ratione alimentum quod pseruat subam eius qd alitur. que qd pseruatio necessaria est ppter continua consumptionem humidi a calido naturali: et ideo tadiu durat suba ei' quod nutritur: qd diu nutriatur. **D**einde cum dicit.

B

Efficat pterea gnatione ac ortu: no ei' quod alit: s; talis quale est id quod nutrit. **I**ta. n. est ipsius suba: et nihil seipsus generat: s; pseruat.

Et gnationis aut factiuu no eius quod alit: s; quale id quod alit. **I**ta eni est ipsa suba. **B**erater aut nihil ipsum seipsum: sed saluat.

Ostendit quo alimentum congruat gnationi. Et dicit qd etiam alimentum est factiuu generationis. **S**em. n. quod e generationis principium est superfluu alimentum. Non tñ alimentum est principium gnationis eius quod alitur: sed alterius quod e tale fm spes quale est quod alit: qa suba que alit ia e: et qd est no generatur: et nihil generat seipsum: qa quod generat iam est: quod generatur nondum est. Sed aliqd pot agere ad sui conseruationem. **D**einde cum dicit.

Quare tale quide aie principium vis est talis: vt id pseruet: quod ipsam habet: ea nimiru ratione qua ipsam habet. **A**limentum aut ad operandu preparare videtur: quap: propter alimento priuatum esse non potest.

Tex. co. 48.

Quare huiusmodi aie principium potentia est possibilis saluare suscipiens ipsas fm qd est huiusmodi. **A**limentu autez preparat opatio: ne: vñ priuatum alimento non pot esse.

Ex premissis accipit diffinitionem potentia: aie vegetabilis. Et primo potentie nutritiue. **S**cdo totius anime vegetabilis. **I**bi. **Q**uam aut a fine etc. **I** circa pmu pmo ex pmissis concludit diffinitione potentie nutritiue: et dicit qd cu dicitur sit qd nutrimentu in qtu hz saluat nutrimentum: manifestum est qd hoc principiu aie quod. s. est principiu nutritionis: nihil est aliud qd potentia potens saluare suu susceptiuum in quantum hz. **A**limentum vero est quod preparat operationem hz potentie: in quantum talis potentia mediante alimento saluat suum susceptiuum. Et ppter hoc illud quod puatur alimento non pot pseruari. Et qa dixerat qd principium nutritionis est potentia anime: cuius principium est etiam alimentu. vt ex dictis pz. **I**deo scdo ibi.

D

At vo cu hoc in officio tria sint hec: necessarioz pcurat: id in qua quod nutrit: et q nutritur et q nutrit: id qd quod nutrit e ipsa aia pma. **I**d aut q nutrit corpus est: q ipsam aiam hz. **A**t id quod nutrit ipsam est alimentum.

Quoniam autem sunt tria: quod alit: et quo alitur: et alens: alens quidem est prima anima: quod vero alitur est habens hac corpus: quo vo alitur alimentum.

Ostendit quo differenter potetia aie et alimentu sunt principia nutritionis. **D**icit s; quia in nutritione sunt tria. qd alit:

quo alitur: et alens pimum. **P**rimu qd alens est pma aia. s. anima vegetabilis. **I**llud vo qd alitur est corpus habens hac animam: sed illud quo alitur est alimentum. **S**ic igitur potentia aie est principium nutritionis vt agens pncipale: alimentum autem vt instrumentum. **D**einde cum dicit.

At q cu sit par vniuersas a fine res appellat: finisq; hui' aie sit gnatio talis quale est id qd ipsas hz: erit aia pma pfecto pncipius gnandi tale quale est id quod hac ipsam aiam habet.

Quam autez a fine appellari omnia iustum est. **F**inis autem est generasse quale ipsus erit. vt iq; prima anima generatiuum quale ipsum.

Diffinit ipsam priuam animam que dicitur anima vegetabilis que quidem in plantis est anima: in animaibus pars anime. Et circa hoc duo facit. **P**rimo diffinit hz animam. **A**d cuius diffinitionis intellectum sciendum est qd iter tres operationes anime vegetabilis est quidam ordo. **N**am prima eius operatio est nutritio per quam saluat aliquid vt est. **S**ecunda autez opatio et perfectior est augmentum quo aliquid pfcit in maiore pfectione et fm qdritatem et fm virtutem. **T**ertia aut pfectissima et finalis est gnatio p qua aliquid iam quasi in seipso pfectum existens: alteri ee et pfectio: nem tradit. **T**unc. n. vnu qd maxime pfectum est: vt in. 4. meteoroz dicitur cum pot facere alteru tale quale ipm est. **Q**u igitur iustum est qd oia diffiniat et denoient a fine: finis autem operum aie vegetabilis est generare alteru tale quale ipm est: sequit qd ipsa sit conueniens diffinitio pme aie. s. vegetabilis: vt sit generatiua alterius similis fm ipem. **E**t quia dixerat qd alimentum est instrumentum huius aie. ne credatur qd non habeat aliud instrm. **I**deo scdo ibi.

Id aut quo nutrit aia duplex est: que admodu et id quo gubernator gubernat: manus in qua et clauus. **A**tq; aliud mouet atq; mouet: aliud mouet tñ. **N**ecessesse est aut oē nutrimentu nāe sit talis: que digeri possit. **A**t digestio: ne efficit calor. **Q**uapp oē aians hz calorem. **Q**uid igit sit alimentu ipsus vlr diximus: postea vo de ipsis exactius perscrutabimur.

Est autem quo alitur duplr: sicut et quo gubernatur: et manus et temo: hoc quidem moues et motu: illud autem moues solu. **O**mne aut alimentum necessarium est decoqui. **O**patur autem decoctione calidum. **U**nde omne aiatu habet calorem. **F**iguraliter quide igitur alimentum qd sit dictum est. **C**ertificandu autem est posterius de ipso in propriis rationibus.

Ostendit qd habeat aliud instrm et dicit qd duplex e instrm quo alitur: sicut duplex est instrm gubernationis: gubernator eni gubernat manu et temone. manus. n. est instrm pūctum: cuius forma est aia. vñ temo est instrm moues nauez et motum a manu: s; manus no est instrm motu aliquo exteriori: sed solum a pncipio itriseco: est. n. ps hois mouetis se ipsum. **S**ic igit et nutritio instrm est duplex: et vt sepatus qdem et cuius forma nodum est aia: est nutrimentu. **O**p3 aut qd aliud sit instrm nutritionis pūctum. **N**ecessesse est eni qd alimentum decoquat: qd aut opaf decoctione est aliqd calidum. **S**icut igit gubernator mouet temonem manu: nauē aut temone: ita anima mouet calido alimentu: et alimentu nutrit. **S**ic igitur calidu aliquod: est instrm cōiunctu huius aie in quo. s. radicalr est calor nālis digerens. et ppter h op3 qd

S. Tho. sup aia.

E 3

E

Tex. co. 49.

F
Tria opa aie vegetabilis.

Tex. co. 19.
Lec. 4.

B

Tex. co. 50.

D

3
De nutr/
trimeto
z nutri/
bili.

oē aiātū qđ nutrit habeat calorē nālem q est digōnis pñ^m.
Si autē hec anima non haberet instrū pñctum nō eēt actus
alicuius ptis corpis: qđ soli intellectui cōpetit. C^oultimo
epilogans qđ dixerat cōcludit q figurat. i. vlt^o dcm est quid
sit alimentum: sed posteriū certius tractādum est de alimē
to: in pprijs rōnibus. fecit. n. vñ spālem librū de alimen/
to: sicut de gñone animalium: z de motu animalium.

z terra z aliis elementis: quorum est sensus; p
se aut fm accēs his. Manifestum igitur est:
q sensituum non est actu: sed potentia tm: vñ
non sentiūt: sicut combustibile non comburif
ipsum a seipso sine cōbustiuo. Cōbureret. n.
seipsum z nihil indigeret actu ignem esse.

Tex. cō.
51.
R

Determinatis autē his: pñm de oi sensu cōi/
ter: deide de vnoquoq; dicam⁹. Sit itaq; sen/
sus cū mouet atq; patif aliqd. vti dixim⁹. Nā
ipse sensus alteratio quedā eē vñ. Inqunt autē
qdā z a simili simile pati: qđ qdem quonā pa
cto fieri pōt: aut non potest: in vniuersalibus
de actione sermonibus passioneve diximus.

Determinat veritates circa ppositum. Et circa h fac tria.
Primo ostēdit q sensus sit in potentia. Scdo q qñq; est in
actu. ibi. Qm autes sensus zc. Tertio ostēdit quō sensus
reducatur de potentia in actu. ibi. Ddm aut zc. C^o Circa
primū pñderādū est q Empe. z qñq; posuerunt sile sili
cognosci posuerunt sensum esse actu ipsa sensibilia: vt enim
cognosceret omnia sensibilia posuerunt aiām sensitūaz eē
compositam quodāmodo ex oibus sensibilibus in qñtū cō/
stabat fm eos ex elntis sensibilibus. Duo g ad hanc positio
nem psequēbant. quoz vnum est: q sensus est ipsa sensibi/
lia in actu vtpote compositus ex eis z cum ipsa sensibilia in
actu sentiri possint sequeretur q ipsi sensus sentiri pñt. Se
cundum est qđ cū sensus sentire possit pñtib⁹ sensibilib⁹: si
sensibilia actu sunt in sensu: v. pote ex eis cōposito: sequit
q sensus possit sentire sine exteriorib⁹ sensibilib⁹. Utrūq;
autem hoz est falsū. Et ideo h duo inconuenientia que se
quuntur ad antiquoz pñē sub qōne ppositū: tāq; q p an/
tiquos solui non possint. Hoc est g qđ dicit: q. Dubitatio/
nem hz pp qđ non sunt sensus ipsoz sensuū. i. qre ipsi sen/
sus non sentiuntur: h enim vñ seq si sensus sint similes sen/
sibilibus. Itēz hz dubitationē. qre nō faciūt sensum. i. qre
sensus non sentiunt actū sine his q sunt extra. i. sine exte/
rioribus sensibilibus: cū tm interius existant in ipsis sensib⁹
fm opinionem antiquozum ignis z terra z alia elementa
que sunt sensibilia: aut fm se. i. fm suam sūbam fm eos qui
non discernunt inter sensum z intellectum: intellectus enīz
est proprie cognoscitiuus substantie: aut fm accidentia pro
pria. s. calidum z frigidūz z alia hz que sunt p se sensibilia.
Quia igitur he dubitationēz p se solui non possunt si sensus
hz sensibilia in actu vt antiqui posuerunt: cōcludit tāq; ma
nifestū q anima sensitua nō est actu sensitua: s; po⁹ tm. Et
ppter hoc sensus non sentiunt sine exterioribus sensibili/
bus: sicut cōbustibile qđ est potētia tm ignitū non cōburif
a seipso sine exteriori cōbustiuo. Si enim esset actu igni/
tum cōbureret seipsum: z non indigeret exteriori igne ad
hoc q combureretur. C^o Deinde cum dicit.

L
Le. 14.
z inde.
Le. 7. t.
c. 37.
Lec. 9.
t. c. 44.

Determinatis autē his dicamus cōmunitē
de omni sensu. Sensus autem in moueri ali/
quid z pati accidit: sicut dictū est: videt enim
quedāz alteratio esse. Aiunt autē quidā z sile
a simili pati. Hoc autem quomodo possibile:
aut impossibile dictum est in vniuersalib⁹ ra/
tionibus de agere z pati. Lec. x.

At vō qm sentire bifariā dicere psuenimus:
nā z id quod potētia videt z audit: videre au
direq; dicim⁹: z si forte dormiat: z id idētidēz
quod iā opaf: dupl⁹ z ipse sensus pfecto di/
cet: qdā vt potētia: qdā vt actu: simil⁹ z ipsuz
sentire: z quod est potentia: z quod est actu.

Lib. p.
t. c. 51.

Postq determinauit Phs de parte vegetatiua. hic
incipit determinare de parte sensitua. Et di
uiditur in partes duas. In pma determinat de eo qđ appa
ret in hac parte. s. de sensibus exterioribus. In scda deter/
minat de eo quod latet in parte sensitua. ibi. Qz aut nō sit
sensus alter zc. Prima diuiditur in partes duas. In prima
ostēdit quō se hz sensus ad sensibile. In secunda determi/
nat de sensibili z sensu. ibi. Ddm est autem fm vñū. C^o Cir
ca primū duo facit. Primo resumit qđ dicitur de his que p
tinent ad aiām vegetatiuam ddm est de his que pertinent ad sensum
in cōi. De his enim que pñent ad vñūqueq; sensum specia
liter: postmodum dicit. Duo autē resumit dicta de sensu qz
vnum est q sentire pñsit in moueri z pati. Est. n. sensus in
actu quedam alteratio: qđ aut alteraf patif z mouet. Aliū
autē qđ resumit est q quidā dicit simile a simili pati. Et pp
h sentire est pati: qdam antiqui Pbi posuerunt q simile si/
mili cognoscit z sentit: sicut Empe. posuit q terra/terra co
gnoscitur ignis igne: z sic de alijs. Sed hoc quō esse possit
vel non: q simile simili patifatur: dictum est in vniuersalib⁹
rōnibus de agere z pati. i. in libro de gñatione: vbi determi
nauit de actione z passione in cōmuni. Desū est enim ibi q
id qđ patif: a pñ^o dum patitur est pñm agenti: sed in fine
quando iam est passum: est sile. Agens. n. agendo assimilat
sibi patiens. C^o Deinde cum dicit.

Quoniam autez sentire dicimus dupliciter.
Potentia enim audiens z videns: audire z
videre dicimus z si forte dormiens: z quod
iam operans: dupliciter vtiq; dicitur z sen/
sus: hic quidem sicut potentia. ille vero sicut
actu. Similiter autem z sentire quodq; poten
tia ens: z quod actu.

W

Hz autē is loc⁹ dubitationē: abigetq; nō iniu/
ria qspiā: cur z sensuū ipoz sensus nō sit: z cur
sine iis q sunt extra nō efficiūt sensus: cū isit z
ignis z terra: ceteraq; elnta quoz est p se sen/
sus: vel p ea q ipsis accidūt. At. n. pz sensitūū
nō eē actu: s; potētia tm. Quap: opter nō sen/
tit. quemadmodū cōbustibile nō vrit. ipsuz p
se sine eo qđ ipsum vrere pōt. Vreret. n. seipz:
z non indigeret eius quo actu est ignis.

Ostendit q etiaz sensus est qñq; actu. Et circa h tria facit.
Primo ostēdit sensum qñq; esse in actu per hoc q dupl⁹
dicimus aliqē sentire: qñq; enim dicimus aliqem videre
z audire: qui audit z videt in potentia: puta cū aliq; est dor/
miens: qñq; autē dicimus aliqem videre z audire: eo q est
in ipsa opatione audiēdi z vidēdi. Ex quo pz q sensus z
sentire dicunt dupl⁹. s. in actu z in po⁹. C^o Scdo ibi.

Tex. cō.
52.

Habet autem dubitationem ppter quid sen
suum ipsozum non sit sensus: z quare sine his
que sunt extra nō faciunt sensus in exite igne

Tex. cō.
53.

C^o Primū

A Primum igitur id scire oportet: nos inquam quasi sit eadem pati: moueri: ac operari: ita nunc his uti ac dicere. Motus enim est quidam actus: imperfectus tamen: ut in aliis diximus.

Tex. cō. 54. Primum quidem igitur tanquam sit idem pati et moueri: et agere et mouere dicimus. Et namque motus est actus quidam: imperfectus tamen sicut in aliis dictum est.

Tex. c. 6. Lec. 11 B Manifestat quomodo intelligendum sit quod dictum est: videbatur enim repugnare quod sentire dicitur in actu ei quod dictum est quod sentire est quoddam pati et moueri. Esse enim in actu videtur magis pertinere ad agere. Et ideo ad hoc exponendum dicitur: quod ita dicimus sentire in actu: ac si dicamus quod pati et moueri sunt quoddam agere. id est quoddam esse in actu. Nam motus est quidam actus: sed imperfectus: ut dictum est in 3° philosophorum. Est enim actus existentis in potentia. scilicet mobilis. Sicut igitur motus est actus: ita moueri et sentire est quoddam agere vel esse secundum actum. Per hoc autem quod dicitur primum: significat quod quedam alia postmodum subdet ad ostendendum quomodo sensus fiat in actu. **Tex. cō. 56.** Tertio ibi.

C Ea vero cuncta que patiuntur: atque mouentur ab actiuo: ab eo quod est actu patiuntur: atque mouentur. Idcirco fit ut tunc a se sibi tunc a dissimili res omnes patiantur: ut diximus. Patitur enim ea que est dissimilis: at cum est passiva: tum similis est ut patet.

C Omnia autem patiuntur et mouentur ab actiuo et actu ente. Alii est quidem tanquam a simili pati: est autem ut a dissimili: sicut diximus. Patitur quidem enim quod dissimile: passum autem simile est.

C Ostendit secundum predicta quomodo antiquorum positio non possit esse vera. scilicet quod simile simili sentitur. Dicit ergo quod omnia que sunt in potentia patiuntur et mouentur ab actiuo et existente in actu: quod scilicet dum facit esse in actu ea que patiuntur assimilata sibi: unde quodammodo patitur aliquid aliquid a simili et quodammodo a dissimili: ut dictum est: quia a principio dum est in transmutari et pati est dissimile: in fine autem dum est in transmutatum esse et passum: est simile. Sic igitur et sensus postquam factus est in actu a sensibili: est similis ei: sed ante non est similis. Quod antiqui non distinguentes errauerunt.

C Deinde distinguendum est de potentia atque actu: nunc enim de his ipsis simpliciter dicimus.

Tex. cō. 55. Dicendum autem et de potentia et actu est. Nunc enim simpliciter dicimus que habemus de ipsis. **Lec. xi.**

D Postquam philosophus ostendit sensum esse in potentia et in actu: nunc intendit ostendere quomodo educatur de potentia in actum. Et dividitur in partes duas. In prima distinguit potentiam et actum: et ostendit quomodo diuersimode aliquid educatur de potentia in actum: utens exemplo in intellectu. In secunda parte ostendit propositum circa sensum. ibi. Sensitivum autem. Circa primum tria facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo distinguit potentiam et actum circa intellectum. ibi. Est quidem enim sic sciens etc. Tertio ostendit quomodo educitur aliquid de utraque potentia in actum. ibi. Ambo quidem igitur etc. Dicit ergo primo quod dicendum est de potentia et actu. id est ostendendum quod modis dicitur aliquid in potentia: et quot modis in actu: quod necessarium fuit: quia in superioribus simpliciter. id est absque distinctione usus est potentia et actu. Deinde cum dicit.

C Nam est hoc pacto quippiam sciens: ut si dicamus

hominem esse scientem: quia homo est talis suapte natura ut sit sciens atque sciam habeat. Est etiam hoc pacto quippiam sciens: ut hominem eum iam dicimus esse scientem: quod geometriam atque grammatice habet: atque horum uterque non eodem modo potest: potentieque subicitur: sed aliter quidem ex eo quia genus ipsius est tale nature sue. Alter vero propterea quod cum voluerit contemplari: potest idipsum facere: nisi quod externum forte prohibeat impedimentoque fiat. At preter ipsos est huiusce qui iam contemplatur: et est actu proprieque sciens: hoc. **A.**

C Est quidem enim sicut sciens aliquid: sicut si dicamus hominem: quoniam homo scientium et habitum scientiam. Est autem sicut iam dicimus scientem habentem grammatice. Uterque autem horum non eodem modo possibilis est.

C Sed hic quidem quoniam genus huiusmodi et materia est: ille autem quia volens possibilis est considerare: nisi aliquid prohibeat exterius. Nam autem considerans actu ens: per se et proprie sciens hanc litteram. **A.**

C Distinguit potentiam et actum circa intellectum. Et dicit quod uno modo dicitur aliquid in potentia: puta homo sciens: quia habet naturalem potentiam ad sciendum: sicut homo dicitur esse de numero scientium et habitum sciam: inquam tum habet naturam ad sciendum et ad habendum habitum scie. Secundo modo dicimus aliquid quod aliquid sciat: sicut dicimus habentem habitum alicuius scientie puta grammatice esse iam scientem. Manifestum est autem quod uterque horum dicitur sciens ex eo quod aliquid potest: sed non eodem modo uterque est potens ad sciendum. Sed primus quidem dicitur potens: quia est genus habens: et materia. scilicet quia habet naturalem potentiam ad sciendum: per quam collocatur in tali genere: et quia est in potentia: puta ad sciendum: sicut materia ad formam. Secundo autem. scilicet qui habet habitum scientie dicitur potens: quia cum vult potest considerare: nisi aliquid extrinsecum per accidens impediat: puta vel occupatio exterior: vel aliqua in dispositio in parte corporis. Tertius autem qui iam considerat est in actu: et iste est qui proprie et perfecte scit ea que sunt alicuius artis: puta hanc litteram. **A.** que pertinet ad grammatice de qua supra fecit mentionem. Horum igitur trium ultimus est in actu tertius: primus in potentia tertius: secundus autem in actu respectu primi: et in potentia respectu secundi. Unde manifestum est quod esse in potentia dicitur dupliciter. scilicet de primo et secundo: et esse in actu dicitur dupliciter. scilicet de secundo et tertio. Deinde cum dicit.

C Ambo igitur illi primi potentia quod sunt scientes ut diximus: verum unus indiget alteratione per disciplinam: qua quidem nonnunquam etiam ex habitu contrario dispositioneque mutat. Alter habet quidem sensum: aut grammatice: sed indiget operationis: ut ex ocio tandem operationisque vacuitate: agat ac operetur: atque hic modus potentie diuersus est (ut patet) ab antea dicto.

C Ambo quidem igitur primi secundum potentiam scientes sunt. Sed hic quidem per doctrinam alteratus est: et multotiens ex contrario mutatus habitu: hic autem ex eo quod habet sensum aut grammatice non agit autem: in agere alio modo.

3 **O**stendit quo de utraqz potentia aliqd reducitur in actum. Et circa h duo facit. Primo ostendit quo de utraqz potentia aliqd in actum reducitur. Secdo ostendit veruz talis reductio fit fm aliquam passionē. ibi. Non est autē simplr neqz pati zc. Dicit qz primo qz cū ambo pmi sint sciētes fm potentiam: z id qd est in potentia reducatur in actuz. Alio mo reducitur in actū aliqd de potentia pma: z alr de scda. Nam qd ē i potentia primo mo reducitur in actū qsi alterat? p doctrinā: z mo? ab aliquo alio exite i actu: sicut a magistr o: z multo tiens talis mutatio est ex pmo habitu. Qd iō dicit: qz cū aliqs reducitur de potentia p in actum: ex ignorante fit sciēs. Ignorans autē dī duplr. vno mo fm simplicem negationem: qn nec veritates cognoscit: nec pmo errore detinetur: z qui sic ignorans est fit actu sciēs: nō. q. mutatus de pmo habitu: sed solum sicut acqrēs sciam. Alio mo dī aliquis ignorans fm pravaz dispōnem: vtpote qz detinet errore pmo veritati: z hic in actuz scientie reducitur quasi de pmo habitu mutatus. Qui vō est in potentia scdo mo: vt. sciam hīs habitu: trans fit ex eo qd hz sensum aut sciam z non agit fm eam agere: quia. s. fit agens fm sciam. Sed alio modo iste fit actu: z alio modo primus. **C** Deinde cum dicit.

At vō neqz ipsum pati simplex eē vī: s; aliud est a pmo corruptio quedā: aliud est salus potius est qd est potentia ab eo qd ē actu: s; neqz perinde atqz potentia sese habet ad actum.

Non est autem simplr neqz agere neqz pati: sed aliud qd ē corruptio quedam a pmo: aliud autem salus magis ei? qd potentia ab eo qd ē actu z simili: sicut potentia se hz ad actum.

Manifestat vtrum fm qz aliquid educitur de potentia in actum scie primo mo vl scdo possit dici pati. Et circa h duo facit. Primo ostendit quot modis dī pati. Secdo manifestat ppositum. ibi. Speculans autē fit hīs sciam. Dicit qz pmo qz sicut potentia z actus nō dicunt simplr: s; multipl: ita z pati non vno mo: sed multipl. Dicit enim pati vno mo fm quādam corruptionē que fit a pmo. Passio enim pprie dīcta videt ipotare quoddam decrementū patiētis in quātū vincit ab agente: decrementum autē patiēti accidit fm qz aliqd a patiente abiicit: que qd ē abiectio corruptio qdam est: vel simplr: sicut qn abiicitur forma subalia: vel fm qd: sicut qn abiicitur forma accñtalis. Hō autez forme abiectio fit a pmo agente: abiicit enim forma a mā vel subto p introductionem pmo forme: z h est a pmo agēte. Primo igit modo pprie dī passio fm qz qdam corruptio fit a pmo. Alio mo passio cōiter dī z minus pprie fm. s. qz iporat quādam receptionem. Et qz qd est receptiū alteri? cōparat ad ipsuz sicut potentia ad actum: actus autē est pfectio potentie: iō h mo dī passio non fm qz fit quedam corruptio patiētis sed magis fm qz fit quedam salus: z pfectio ei? qd est in potentia ab eo qd est in actu: qd enim est in potentia nō pficitur nisi p id qd est in actu. Qd autē in actu est: non est prium ei qd est in potentia in quātū hō: sed magis s; neqz. potentia nihil aliud est qz qdam ordo ad actum: nisi autē esset aliqua similitudo inter potentia z actū: nō esset necium qz ppri? act? fieret in ppria potentia. Potentia igit sic dicta nō ē a pmo: sicut potentia primo mo dicta: s; ē a s; it: eo mo quo potentia se hz fm similitudinem ad actū. **C** Deinde cum dicit.

Sit. n. cōtemplās qd sciaz hz. Qd qd ē aut nō est alterari: in ipsuz. n. fit icremētū z in actū pfectionē: aut aliud alterationis est genus. Quocirca nō recte se hz dicere ipsuz sciēs cuz scit alterari: sicut nec edificator ē cum edificat:

Quod igit in actū ducit ex eo qd est intelligēs potentia atqz sciens: id nō doctrinā appellare oportet: s; aliud nomen est equum habere.

Speculans enim fit habēs sciam quod vere aut non est alterari: in ipsum enim additio est z in actum: aut alterū genus alterationis est. **U**nde non bene habet dicere sapientē cum sapiat: alterari: sicut nec edificator ē cuz edificat. **I**n actū qd ē igit ducens ex potentia ente fm intelligere z sapere non doctrinā: sed alteraz habere denominationē iustum esse.

Manifestat vtrum qd educitur de potentia in actū scie patiat. Et pmo manifestat h circa id qd educitur de scda potentia i actum purum. Secdo autē manifestat h circa id qd educitur de potentia p in habitu. ibi. Et potentia autē zc. Dicit qz primo qz hīs sciam. i. habitualr sciens fit actu speculans. Sed h aut non est vere z ppe alterari z pati: qz (vt dcm ē) non est ppe passio z alteratio: cū de potentia pcedit in actū: sed cum aliqd de pmo mutat in prium. Cum autē habitualr sciens fit speculans actu: non mutat de pmo in prium: sed pficit in eo qd iam hz. Et h est qd dicit qz est additio in ipsum z in actum. **A**ddit. n. ei pfectio fm qz pficit in actū. Aut si dicat alterari z pati: erit aliud genus alterationis z passio nis non ppe dicte. Et h manifestat p exemplum dicēs: qz non bene se hz dicere sapientem habitualr cum sapiat actu alterari sicut neqz dicimus edificatorem alterari cum edificat. **C**oncludit aut vltorius qz cum ille transit de habitu in actum non accipiat de nouo sciaz: sed pficiat: z pficiat in eo qd hz: doceri autē sciam est acqrere: manifestū est qz cū educitur aliqs de potentia in actum: fm h qz incipit facere eū intelligere actu z sapere: nō est iustum qz talis exitus de potentia in actum habeat denominationem doctrine: sed aliquā aliam potest habere: que quidem forte non est posita: sed potest poni. **C** Deinde cum dicit.

At qd ex eo qd ē potentia discit: accepitqz sciētā ab eo qd est actu sciēs: atqz ab ipso docete. **I**d autē nō est dicēdū pati ac alterari: aut duos alterationis esse modos fateamur opz. **E**az in quā mutationē que ad puiatias est dispōnes: z eam que est ad habitus atqz naturam.

Ex potentia autez ente addiscēs z accipiens sciam ab actu ente z didascalo: aut neqz pati dicenduz sicut dictū est: aut duos esse modos alterationis: z eā que in puiatias dispōnes mutationes: z eā que in habitu z naturam.

Manifestat vtrum cum aliqs exit de pma potentia in actuz scientie alteretur z patiat: z dicit qz cū aliqs prius sciens in potentia tm fit addiscens: z accipiens sciam ab eo qz est actu sciēs: z a magistro: vel non debet dici pati simplr z alterari aut oīm esse esse duos modos alterationis: quoz vnus alterationis est fm] mutationē in puiationis dispositiones. i. i. in dispōnes prias qbus puiant pp dispōnes prius exite: qz vnū pmo est puiatio alterius. **A**lter vero alterationis modus est fm] mutationem in habitu z nām. i. i. fm qz recipiunt aliqui habit? z forme: qz sunt pfectiones nāe absqz eo qz aliqd abiicit. **I**lle igit qz addiscit sciam: nō alteratur neqz patitur pmo mo: s; scdo. **V**idetur autē hoc esse prium eius qd supra dixit: qz multotiens qz addiscit sciam mutatus est a pmo habitu: z ita videtur qz fit alteratio fm mutationem in puiatias dispōnes. **C** Sed oīm qz cum aliquis

Tex. cō. 57.

Pati 2^r

m

Tex. cō. 58.

d

p

o

A
Adverā
altera/
tionem:
qd:

ab errore reducitur ad scientiam veritatis: est ibi quedam si-
militudo alterationis que est de p[er]trario ad p[er]trarium: non
t[ame]n vere est ibi talis alteratio. Nam alterationi que est de p[er]-
trario in p[er]trium vtrunq[ue] per se 2 essential[ite]r competit. s. q[ui] sit a
p[er]trario: 2 q[ui] sit in p[er]trarium. Sicut. n. dealbatio non est nisi
ad album: ita non est nisi a nigro vel medio quod respectu
albi est quodammodo nigrū. Sed in acquisitione scie accidit
q[ui] ille qui acquirit sciam veritatis: prius fuerit in errore:
absq[ue] hoc enim potest adduci ad sciam veritatis: vnde non
est vere alteratio de p[er]trario in p[er]trarium. **I**tem dubitat[ur]
de hoc qd dicit: q[ui] ille qui accipit scientiam fit actu sciens a
sciente in actu 2 magistro. Hoc enim non semp fit: scietias
enim aliq[ui]s acq[ui]rit: non solum addiscendo a magistro: s[ed] etiā
per se inveniēdo. **E**t ad hoc o[mn]i[m]o est: q[ui] semp cum aliq[ui]s
est in potentia scietis: si fiat actu habēs sciam: oportet q[ui] hoc
fit ab eo qd est actu. **C**onsiderandus t[ame]n est q[ui] aliquid ali-
q[ui]n reducitur de potentia in actū ab extrinseco p[ri]ncipio t[ame]n:
sicut aer illuminat[ur] ab eo quod est actu lucidum: quandoq[ue]
autē 2 a p[ri]ncipio intrinseco 2 a p[ri]ncipio extrinseco: sicut
homo sanatur 2 a natura 2 medico: vtrobiq[ue] autem sanat[ur]
a sanitate in actu. Manifestum est enim q[ui] in mente medici
est ratio sanitatis s[ecundu]m quā sanat[ur]: op[er]t etiam in eo qui sanatur
s[ecundu]m nām esse aliquā partem sanam. s. concuius virtute alie
partes sanantur: 2 cum medicus sanat: h[ic] mō sanat sicut nā
sanaret. s. calefaciendo: aut infrigidando: aut aliter transmu-
tando: vnde medicus nihil aliud facit q[ui] auxiliat[ur] nature
ad expellendum morbum: quo auxilio nā nō egeret si esset
fortis. Eodem autē mō se h[ic] in scie acquisitione. hō enī acq[ui]rit
sciam: 2 a p[ri]ncipio intrinseco: dum iuenit: 2 a p[ri]ncipio extrin-
seco dum addiscit. Vtrobiq[ue] autē reducit[ur] de potētia i actum
ab eo qd est actu. Homo. n. per lumen intell[ect]us agētis statū
cognoscit actu p[ri]ma p[ri]ncipia nāliter cognita: 2 dū ex eis
p[er]sones elicit: per h[ic] quod actu scit: venit in actualem cog-
nitionē eorum que potētia sciebat. Et eodē mō dicēs exteri[us]
ei auxiliat[ur] ad sciendum. s. ex p[ri]ncipijs addiscenti notis: de-
ducens enim per demonstrationē in p[er]sones p[ri]us ignotas.
Quod qdem auxiliū exterius homini necessarium non
esset si adeo esset p[er]spicacis intellectus: q[ui] per seipsū posset
ex p[ri]ncipijs notis p[er]sones elicere: que qdem p[er]spicacitas
hominibus adest s[ecundu]m plus 2 minus.

B

C

Tex. cō.
59.

Hec cū ita sint: p[ri]ma qdē mutatio sensitivi ab
eo qd generat fit: cū autē ortus ac generatū est:
h[ic] iam sensum perinde atq[ue] scientiam: 2 senti-
re actu simile est contemplari.

Sensitivi autē p[ri]ma qdem mutatio fit a ge-
nerante. Cum autē generatū est: h[ic] iam sicut
scientiam 2 sentire. Quod autē s[ecundu]m actū: simil[ite]r
dicitur ipsi considerare. **Lec. xii.**

D

Postq[ue] p[ri]us distinxit potētiā 2 actum: 2 ostendit
quō aliquid de potētia in actū exeat circa in-
tellectum: quod dixerat de intellectu adaptat ad sensum.
Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quomō circa sensum
aliqd educitur de potētia in actum. Secō ostendit differē-
tiam inter sensum 2 intellectū. ibi. [Differunt autē q[ui] huius
qdem accidentia 2c.] Tertio colligit epilogando que dixe-
rat de sensu. ibi. [Nunc autē intantum.] Considerandus est q[ui]
circa p[ri]mum q[ui] sicut in scientia est duplex potētia 2 duplex
actus: ita est 2 circa sensum. Nam qd nōdum h[ic] sensum 2
natum est habere: est in potētia ad sensum. Et qd iam h[ic]
sensem 2 nondum sentit: est potētia sentiens: sicut circa
sciam dicebat. Sicut autē de potētia p[ri]ma aliqd mutat[ur] in
p[ri]mum actū dum acq[ui]rit sciam per doctrinā: ita de p[ri]ma po-
tētia ad sensum aliquid mutat[ur] in actū: vt. s. habeat sensum
per generationem. Sensus autē nāl[ite]r inest aial[ite]r: vnde sicut

per generationē acq[ui]rit p[ro]p[ri]am nām 2 spēm: ita acq[ui]rit
sensum. Sensus autem est de scia que non inest homini per
nām: sed acq[ui]rit per inuentionem 2 disciplinā. Hoc est ergo
qd dicit: q[ui] p[ri]ma mutatio sensitivi fit a generante. Manifest[um]
stat autē p[ri]mam mutationē que est de pura potētia in actus
p[ri]mum ducēs. Nec autē mutatio fit a generante. nam p[er] vir-
tutem que est in semine educit[ur] aia sensitiva de potētia in
actum: cu[us] oib[us] suis potēt[us]. Cum autē aial[ite]r iam g[er]iatū est:
tunc hoc modo h[ic] sensum sicut aliq[ui]s h[ic] scientiam q[ui] iam
didicit. Sed q[ui] iam sentit s[ecundu]m actum: tunc se h[ic] sicut ille q[ui]
iam actu p[ro]siderat. **D**einde cum dicit.

Differentia t[ame]n est: an ea que actu sensum effi-
ciūt extra sunt: p[er] se in quā visibile: 2 audibile:
2 sensibiliū cetera. Cuius cā hec ē. Actu nāq[ue]
sensus singulariū ē. Sciētia vō vniuersaliū est
hec autē ipsa aia quodammodo sunt. Quapp[er] in-
telligere qdem cū quīsp[er]iā voluerit: in ipso est
situm. Sentire autē nō collocat[ur] in ipso. Necesse
est enī sensibile ipsum adeste: pari mō res sese
h[ic]: 2 in sciētis sensibiliū: 2 ob eandē vtiq[ue] cau-
sas: q[ui] sensibilia singularia sunt: sunt 2 extra si-
cuti dixim[us]. S[ed] vt de his exactius dilucidius-
ue dicamus: dabit[ur] nobis rursus occasio.

Tex. cō.
60.

Differt autem quia huiusmodi actiua opera-
tionis extra sunt visibile 2 audibile. Similiter
autem 2 reliqua sensibilia. Causa autē: q[ui]n
singularium quidem s[ecundu]m actum sensus. Scien-
tia autem vniuersalius. Hec enim in ipsa quo-
dammodo sunt anima: vnde intelligere in ipsa
est cum velit. Sentire autē non est in ipsa. Ne-
cessarium est autē esse sensibile. Similiter au-
tem 2 hoc se habet in sciētis sensibilia: 2
propter eandem causas: quia sensibilia singu-
larium sunt 2 exterior[um]. Sed de his quidem
certificare tempus fiet 2 in rursus.

S

Quia posuerat similitudinem inter sentire in actu 2 conside-
rare: vult ostendere differentiam inter ear[um] cuius qdem diffe-
rentie eā assignare incipit ex differentia obiecto[rum]. s. sensi-
bilia 2 intelligibilia: que sentiunt[ur] 2 cōsiderāt[ur] in actu.
Sensitiva. n. que sunt actiua opationis sensitive. s. visibile 2
audibile: 2 alia h[ic] sunt extra aiam. Cuius cā est: q[ui]a sensus
s[ecundu]m actum sunt singulariū que sunt extra aiam: sed scientia
est vlt[er]ius que quodammodo sunt in aia. Ex quo p[er] q[ui] ille qui
iam h[ic] sciam nō op[er]t q[ui] querat extra sua obiecta: sed h[ic] ea
in se: vnde potest p[ro]siderare ea cū vult: nisi forte per accidēs
impediatur. Sed sentire nō p[ot]t aliq[ui]s cu[us] vult: q[ui]a sensibilia
nō habet in se: sed op[er]t q[ui] assint ei extra. Et sicut est de opa-
tione sensuum: ita est in sciētis sensibilia: q[ui]a et sensibilia
sunt de numero singularium: 2 eor[um] que sunt extra animas.
Unde homo non p[ot]t p[ro]siderare s[ecundu]m scias oia sensibilia que
vult: sed illa t[ame]n: que sensu percepit. Sed s[ecundu]m certitudinem
determinare de his iterum erit tempus. s. in 3°. vbi agetur
de intellectu: 2 de comparatione intellectus ad sensum.
Circa ea vō que h[ic] dicuntur cōsiderandum est quare sen-
sus sit singularium: scia vō vlt[er]ius: 2 quō vlt[er]ia sint in anima.
Sciendum est igit[ur] circa p[ri]mū. q[ui] sensus est virtus in or-
gano corporali: intellectu s[ecundu]m vero est virtus imālis: que nō ē
actus alicuius organi corporalis. **C**ūq[ue] autē recipit
in aliquo per modum sui: cognitio autē ois fit per hoc q[ui]
cognitū est aliquo modo in cognoscente. s. s[ecundu]m similitudine[m]

b

Tex. c. j
2 inde.
Quare
sensus ē
singula-
riū 2 in-
tellect[us]
vlt[er]ius.

3

nem. nam cognoscens in actu est ipsuz cognitū in actu: opz igitur qz sensus corporis recipiat similitudinē rei que senti- tur. Intellectus autem recipit similitudinē eius qz intelligitur in corporali r. z in materiali r. Individuatio autem nāe cōis in re- bus corporalibus z mālibus est ex mā corporali sub deter- minatis dimensionibus cōtenta: vltē autē est p abstractionēz ab hō mā z mālibus cōditionibus indiuiduātibus. Mani- festum est igit qz similitudo rei recepta in sensu repñtat rem fm qz est singularis: recepta autēz in intellectu repñtat rem fm rōnem vltis nature: z inde est qz sensus cognoscit singu- laria: intellectus vō vltiaz horuz sunt scie. Circa scdm vero considerandum est: qz vltē pōt accipi duplr. Uno mō potest dici vltē ipsa natura cōis prout subiacer intentioni vltatis. Alio mō fm se. Sicut z album pōt accipi duplr: vel id cui accidit esse albus: vel ipsummet fm qz subest albedinī. Ita autem natura cui aduenit intentio vltatis: puta natura ho- minis: habet duplex esse. vnum qdez māle fm qz est in mā naturali: aliud autē imateriale fm qz est in intellectu. Scdm igit qz hō esse in materia nāli: non potest ei aduenire inten- tio vltatis: qz per materiam indiuiduat. Aduenit igitur ei vltatis intētio fm qz abstrahitur a materia indiuiduali. Nō est autem possibile qz abstrahatur a materia indiuiduali rea- liter: sicut Platonici posuerunt. Non enim est hō nālis. i. realis: nisi in his carnibus z in his ossibus: sicut pbat Phs in 7° metaphy. Relinquitur igit qz natura humana non hō esse pter pncipia indiuiduātia: nisi tm̄ in intellectu. Nec tm̄ intellectus est falsus dum apprehēdit nām cōem pter pncipia indiuiduātia: sine quibus esse non pōt in rerum nā: non enim apprehēdit hoc intellectus. s. qz nā cōis sit sine pncipijs indiuiduantibz: s. apprehēdit nām cōem nō apprehē- dendo pncipia indiuiduātia: z hoc nō est falsum. Primum autem esset falsuz sicut si ab hoie albo separarem albedinē hoc modo qz intelligerem eum nō esse album: esset enī tūc apprehētio falsa: si autē sic separarem albedinem ab hoie qz apprehenderem hoiem nihil apprehendendo de albedine eius: nō esset apprehensio falsa. Non enim exigitur ad veri- tatem apprehensionis qz qz apprehendit rem aliquā appre- hendit oia que insunt ei. Sic igit intellectus absqz falsitate abstrahit genus a speciebz: inquantum itelligit nāz generis non intelligendo differentias. Et simlr abstrahit spēm ab indiuiduis: inquantum itelligit nām speciei nō itelligēdo indiuidualia pncipia. Sic igitur qz nature cōis non potest attribui intētio vltatis nisi fm esse quod hō in intellectu: sic enim solum est vnum de multis put itelligit pter pncipia quibus vnum in multa diuiditur. vnde relinquitur qz vltia fm qz sunt vniuersalia non sunt nisi in anima. Ipse autem nature quibus accidit intentio vniuersalitatis sunt in rebz. Et propter hec noia communia significātia naturas ipsas predicantur de indiuiduis: non autem noia significātia iten- tiones. Socrates enim est homo: sed nō est spēs: qzuis hō sit species. Deinde cum dicit.

Cūc id sit a nobis determinatū. Cū simplex i- quā nō sit id qd dī eē potētia: s. aliud qdez sit vt puer: quem militare posse dicere lz. Aliud autē vt hīce qz iam etate militariqz arte actus euasit: ad militanduz: sensitiuū silr se habere. Atqz cū ipsorz differētia noie careat: determi- natuz aut sit ipsa esse diuersa: z quo pacto di- uersa sunt: necesse ē ipso pati ac alterari: tanqz ppriis noibus vti. Ipsum autē sensitiuū potē- tia tale est: quale iam ipz sensibile est actuz: sicut diximus patiē igit cū est nō simile. At pas- sum euasit simile: z est tale quale est illud.

Quo-
vltia sint
in aia: z
quo in
rebus.
R

Lec. 7.
Ex. cō.
28.

2

20

Nunc autem tm̄ sit diffinitum: qm̄ cum non simpliciter sit quod potētia dicitur: sed aliud quidem: sicut si dicamus pueruz posse milita- re: aliud autē sicut in etate existentes: sic habet sensitiuum. Quoniam autem inominata est ipsorz differentia. Determinatum est autem de his: quoniam altera: z quomodo altera. At: autēz necesse est ipso pati z alterari tanqz propriis nominibus. Sensitiuū autem poten- tia est quale iam actu sensibile: sicut dictū est. Patiē qdem igit nō simile ens: passum autē assimilatū est: z est quale illud.

Recolligit qd dictum est de sensu. Et dicit qz nunc tm̄ sit diffinitum qz non simplr dī id qd est in potētia: s. multiplr. Uno enim modo dicimus puerū posse militare fm poten- tiam remotam. Alio modo posse dicimus militare: qm̄ iaz est in etate pfecta: z hoc fm potentiam ppinquā. Et simlr se habet in sensitiuo: duplr enī est aliquis in potentia in sen- tiendo aliquid: vt iam dictuz est. Et lz non sunt noia posita: in quibus harum differentia potentiarū ostēdat: tm̄ deter- minatum est qz iste potentie sunt altere abinuicē: z quo sint altere. Et lz alterari z pati non proprie dicat aliquid fm qz exit de potentia scda in actum prout hās sensuz sit actu sen- tiens: tm̄ necesse est vti hoc ipso quod est pati z alterari: ac si essent noia propria z cōueniētia: qz sensitiuū in potētia est quale est in actu sensibile. Et propter hoc sequit qz fm qz patitur a principio non est simile sensus sentienti: sed fm qz iam est passum est assimilatum sensibili: z est tale quale est illud. Qd qz distinguere nescierunt antiqui phi: posuerunt sensum esse compositum ex sensibilibus.

At enīz de vnoquoqz sensu deinceps a sensi- bilibus cuiusqz proficiscentes dicamus oportet. Atqz priuz ipsa sensibilia distinguenda eē vident. Sensibile itaqz trifariam dicit. Sensi- biliū enim quedam per se: quedam per accūs sentiunt. Et illoz rursus alia sunt vniuscuiusqz ppria sensus: alia cōia cunctis.

Dicendum autē est fm vnūquemqz sensum: de sensibilibz pzo. Dicit autē sensibile triplr: quoz duo quidem dicimus per se sentiri: vnū autem fm accidēs. Duoz aut aliud quidem proprium est vniuscuiusqz sensus: aliud autē cōmune omnium. Lec. xiii.

Postqz ostendit Phs quo se habet sensus ad sensibi- lia: incipit determinare de sensibili z sensu. Et diuiditur in partes duas. In prima parte determinat de sen- sibilibus. In scda de sensu. ibi. Qz autem vniuersaliter de omni sensu zc. Prima diuiditur in duas ptes. In prima di- stinguit sensibilia propria ab alijs modis sensibilibus. In scda determinat de sensibilibus proprijs fm vnūquemqz sen- sum. ibi. Cuius qdez est visus zc. Circa fmum duo facit. Primo ponit diuisionem sensibilibus. Scdo exponit mēbra diuisionis. ibi. Dico aut pprium qdem zc. Dicit qz primo qz ante qz determinet de sensu qdam sit: opz primo dicere de sensibilibus fm vnūquemqz sensum: qz obiecta sunt pua potentia. Sensibilia vō tribus modis dicuntur. Uno qdē modo per accidēs: z duobus modis per se: quoz vno di- cūtur sensibilia illa que propria sunt singulis sensibus: alio modo dicuntur sensibilia illa que communiter sentiuntur ab oibus que sentiunt. Deinde cū dicit.

n.
Ex. cō.
61.

Ex. cō.
62.

D

P

Ex. cō.
63.

Q

A **C**Atq; pprius id sensibile dico: qd alio sensu senti nō pōt: z circa qd error fieri nequit. Et color: respectu visus: z sonus auditus: z sapor: gustus. Tactus autē plures dīas hz qdē: iudicat tñ de illis vt ceteroz sensuum quisq; de suo sensibili: z non decipitur. Visus enim nō errat esse colorem: aut auditus esse sonum: s; quid sit id quod est infectū colore vel vbi aut quid sonans. Huiuscemodi igitur sensibilia dicuntur vniuscuiusq; propria sensus.

B **D**ico autē ppriū qdē: quod nō ptingit altero sensu senti: z circa quod nō ptingit errare: vt visus coloris: z auditus soni: z gustus humoris. Tactus autem plures habet dīas. Sed vnusq; iudicat de his: z non decipit visus: qm̄ color: neq; auditus: qm̄ sonus: sed qd est coloratum: aut vbi: aut qd sonans. Huiusmodi quidē igitē dicuntē ppria vniuscuiusq;.

C Exponit mēbra diuisionis. Et p̄ exponit q̄ sūt sensibilia ppria. Et dicit q̄ sensibile pprius est qd ita sentit vno sensu q̄ nō pōt alio sensu senti: z circa qd nō pōt errare sensus: sicut visus pprie est cognoscitū coloris: z auditus soni: z gustus humoris. i. saporis: s; tactus hz plures dīas pprietas sibi: cognoscit. n. calidū z humidū: frigidū z siccum: graue z leue: z h̄ multa. Vniuscuiusq; autē hoz sensuū iudicat de pprijs sensibilib; z nō decipitur in eis: sic visus nō decipit q̄ sit talis color: neq; auditus decipit de sono. S; circa sensibilia p̄ accidens vel cōmunia decipiuntur sensus sicut decipit visus: si velit iudicare homo per ipsum quid est coloratum: aut vbi sit. Et similiter decipit quis: si velit iudicare p̄ auditū quid est qd sonat. hec igitē sunt ppria sensibilia vniuscuiusq; sensus. **C** Secundo ibi.

Cōmunia vō sunt hec: motus: quies: m̄nerus: figura: z magnitudo. Talia nāq; nullius sunt ppria sensus: sed oibus cōmunia sunt. Etenī tactu motus qdam sensibilis est atq; visu.

Tex. cō. 64. **C**ōia autē motus: quies: numerus: figura: magnitudo: huiusmodi. n. nullius vnus sunt ppria: s; cōia oib;. Tactui. n. motus aliq; sensibilis: z visu. **P**er se qdē igitē sūt sensibilia hec.

D **E**xponit scdm̄ membrum diuisionis dicens: q̄ communia sensibilia sunt ista quinque: motus: quies: numerus: figura: z magnitudo. hec enim nullius sensus vnus sunt ppria: sed sunt communia oibus. Qd nō est sic intelligēdū: quasi oia ista sint oibus cōia: sed quedam hoz. s. numerus: motus: z quies: sunt cōia oibus sensibus. Tactus vero z visus percipiunt omnia quinque. Sic igitur manifestum est que sint sensibilia per se. **C** Tertio ibi.

Per accidens autē sensibile dī vt si albus Diari filius sit. **P**er accidens enim hoc sentit: q̄a albo quod sentit id accidit. Quapropter z nihil ipse sensus ab huiuscemodi sensibilibus patitur: vt talia sunt. Hoz autē que per se sentiunt: illa sunt. pprie sensibilia que ppria sunt: z que suba vniuscuiusq; sensus est apta.

Tex. cō. 65. **S**ecundū accidens autē dī sensibile: vt si albus sit Diari filius. **S**ecundū accidens etenī h̄ sentit: qm̄

accidit albo h̄ quod sentit: vñ nihil patit: s; q̄ huiusmodi est a sensibili. Sensibile autē fm̄ se pprie propria sensibilia sunt: z ad que suba apta nata est vniuscuiusq; sensus.

Exponit tertium membrum diuisionis: z dicit q̄ fm̄ accidens sensibile dī: vt si dicamus q̄ Diarius vel Socrates est sensibile per accidens: quia accidit ei esse album. hoc. n. sentitur per accidens: qd accidit ei quod sentitur per se: accidit autē albo qd est sensibile per se q̄ sit Diarius. vnde Diarius est sensibile per accidens. Unde nihil patitur sensus ab hoc in quantum h̄. Quāuis autem sensibilia cōia: z sensibilia propria sint per se sensibilia: tamen ppria sensibilia sunt pprie per se sensibilia: q̄a suba vniuscuiusq; sensus z eius diffinitio est in h̄ quod est aptum natum pati a tali sensibili: ratio autem vniuscuiusq; potentie consistit in habitudine ad propriū obiectum. **D**ubitatur autem hic de distinctione sensibilium cōium a sensibilibus per accidens. Sicut enim sensibilia per accidens non apprehenduntur nisi in quantum sensibilia ppria apprehenduntur: ita nec sensibilia cōia: nunq; enim visus apprehendit magnitudinem: aut figuram: nisi in quantum apprehendit coloratum: videtur ergo q̄ sensibilia cōmunia sint etiam sensibilia per accidens. **D**icunt igitur quidam q̄ h̄ cōia sensibilia non sunt sensibilia per accidens pp̄ter duas rationes. Primo q̄ dem: quia h̄ sensibilia cōia sunt ppria sensui cōis: sicut sensibilia propria sunt ppria singulis sensibus. Secundo: quia sensibilia propria non possunt esse sine sensibilibus cōibust: possunt autē esse sine sensibilibus p̄ accidens. **C**Utraq; autem rñsio incōpetens est. Prima q̄dem: q̄a falsum est q̄ ista sensibilia cōia sint ppria obiecta sensus cōis. Sensus enī cōis est quedam potentia ad quam terminantur immutationes oium sensuum: vt infra patebit. **A**n̄ ipse est q̄ sensus cōis h̄eat aliqd ppriū obm̄: qd nō sit obm̄ sensus pprii. Sed circa immutationes ipsas sensuum pprioz. a suis obis h̄z sensus cōis aliquas opationes pprias quas sensus pprii h̄re non p̄t̄: sicut q̄ precipit ipsas imutationes sensuum: z discernit inter sensibilia diuersoz sensuum. **S**ensu. n. cōi percipimus nos videre z discernim; inter sensibilia diuersoz sensuum. s. album z dulce. **P**reterea. Dato q̄ sensibilia cōia eēt pp̄a obia sensus cōis non excluderetur qn̄ essent p̄ accidens sensibilia respectu sensuum pprioz. Sic. n. agitur de sensibilibus fm̄ q̄ h̄nt h̄itudinē ad sensus pprios. nāz potentia sensus cōis nondum ē declarata. Qd autē est obm̄ ppriū alicuius interioris potentie: contingit eē p̄ accidens sensibile: vt postea dices. **N**ec est mirū: q̄a h̄ qd est p̄ se sensibile vni sensuum exteriorū: est per accidens sensibile respectu alterius: sicut dulce est p̄ accidens visibile. **S**ecda ē rō non est competens. **N**on. n. refert ad id qd esse sensibile p̄ accidens. **A**trū id qd est subm̄ sensibilis qualitatis sit p̄ se subm̄ eius: vel non per se. **N**ullus. n. diceret ignem qui est ppriū subm̄ caloris eē per se sensibile tactu. **E**t ideo aliter ddm̄ q̄ sentire consistit in quodam pati z alterari: vt supra dictum est. Quicqd igitē facit dīam in ipsa passione vel alteratione sensus: h̄z per se habitudinem ad sensum: z dī sensibile per se. **Q**z autē nullā facit dīam circa imutationem sensus: dī sensibile p̄ accidens. **U**nde z in lra dicit **P**hs: q̄ a sensibili per accidens nihil patitur sensus fm̄ q̄ h̄. **D**īam autem circa imutationē sensus potest aliqd facere dupl̄r. **U**no mō q̄stum ad ipsas sp̄z agentem: z sic faciūt differētias circa imutationē sensus sensibilia per se: fm̄ q̄ hoc est color: illud autem est sonus. hoc autem est album: illud vero nigrum. **I**pse enim species actionum in sensu actu sunt sensibilia ppria ad que habet naturalem aptitudinem potentia sensitua: z pp̄ter hoc fm̄ aliquam dīam hozum sensibilium diuersificantur sensus. **Q**uedam vero alia faciunt dīam in transmutatiōe sensui: non quantum ad sp̄m̄ agētis: sed quantum ad modū actionis.

S
Dubiu.
Rñsio
Cōmēntato.
Impro/
ba^o p^o rñ
sionis.
Cōmēntato.
Lib^o 3°.
Tex. cō.
134.
S
Lib^o 3°.
Tex. cō.
134.
Impro/
ba^o 2^e
rñsion].
Com. z
Albert.
Tex. cō.
37.
D

3

Qualitates enim sensibiles mouent sensum corporaliter et
 sitaliter. Unde aliter mouent sicut sunt in maiori vel mi
 noxi corporerz sicut sunt in diuerso situ. s. vel propinquo
 vel remoto: vel eodem vel diuerso. Et hoc modo faciunt circa
 immutationem sensuum diuersa sensibilia cōtia. Manifestum est
 enim quod sicut omnia hec quinque diuersificatur magnitudo vel
 situs. Et quia non habet habitudinem ad sensum ut species actiuorum:
 ideo sicut ea non diuersificantur potentie sensitue: sed reman
 ent cōtia pluribus sensibus. Cū igitur quō dicantur per
 se sensibilia: et cōmuniatur: et propria: restat videndum qua ratio
 ne dicatur aliquid sensibile per accidens. Sciendum est
 igitur quod ad hoc quod aliquid sit sensibile per accidens primo re
 quiritur quod accidat ei quod per se est sensibile: sicut accidit
 albo esse hominem: et accidit ei esse dulce. Secundo requiritur
 quod sit apprehensum a sentiente: si enim accideret sensibili quod
 lateret sentientem: non diceretur per accidens sentiri. Oportet
 igitur quod per se cognoscatur ab aliqua alia potentia cognosciti
 ua sentientis. Et hoc quidem vel est alius sensus: vel est intel
 lectus: vel vis cogitativa: aut vis estimatiua. Dico autem quod
 est alius sensus: sicut si dicamus: quod dulce est visibile per ac
 cidens in quantum dulce accidit albo quod apprehenditur visu:
 et ipsius dulce per se cognoscitur ab alio sensu. s. a gustu. Sed
 ut proprie loquamur hoc non est vltimo sensibile per acci
 dens sed per accidens visibile: sensibile autem per se. Quod sensu
 proprio non cognoscitur: si sit aliquid vltimo: apprehenditur intel
 lectu. non tamen omne quod intellectu apprehendi potest in re senti
 tiua potest dici sensibile per accidens: sed statim quod ad occur
 sum rei sentate apprehenditur intellectu. Sicut statim cum
 video aliquem loquentem vel mouere seipsum apprehendo
 per intellectum vitam eius. unde possum dicere quod video
 eum viuere. Si vero apprehendatur in singulari: ut puta cum
 video coloratum percipio hunc hominem vel hoc animal habens quod
 apprehensio in homine fit per vim cogitativam: que dicitur
 etiam ratio particularis: eo quod est collatiua intentionum in
 diuidualium: sicut ratio vniuersalis est collatiua rationum
 vniuersalium. Nihilominus tamen hec vis est in parte sen
 sitiuā: quia vis sensitiva in sui supremo participat aliquid de
 vi intellectiva in homine in quo sensus intellectui coniun
 gitur. In animali vero irrationali fit apprehensio inten
 tionis diuidualis per estimatiuam naturalem sicut quod omnis
 per auditum vel visum cognoscit filium: vel aliquid homini.
 Differenter tamen circa hoc se habet cogitativa et estima
 tiua. Nam cogitativa apprehendit indiuiduum ut existens
 sub natura communi: quod contingit ei in quantum vnus intel
 lectus in eodem subiecto: unde cognoscit hunc hominem put
 est hic homo: et hoc lignum. put est hoc lignum. Estimatiua
 autem non apprehendit aliquid indiuiduum sicut quod est sub natu
 ra communi: sed solum sicut quod est terminus: aut principium
 alicuius actionis vel passionis: sicut omnis cognoscit hunc
 agnum: non in quantum est hic agnus: sed in quantum est ab ea
 lactabilis: et hanc herbam in quantum est eius cibum. Unde alia
 indiuidua ad que se non extendit eius actio vel passio nullo
 modo apprehendit sua estimatiua naturali. Naturalis. n. estima
 tiua datur animalibus: ut per eas ordinentur in actiones pro
 prias vel passiones persequendas vel fugiendas.

Sensibile per accidens quod

R

L

Officiū cogitatiue in homine et estimatiue in brutis et differentia earūde potentia rum.

M

Cuius igitur visus est perceptiuus: id est vi
 sibile. Visibile vero est color: et id quod oratio
 ne quidem explicare ac dicere licet: nomine
 autem caret: atque id ipsum maxime patebit cum
 vltius procedemus.
 Cuius quidem est visus hoc est visibile. Visibile
 autem est color quidem: et quod vere est dicere:
 inominatum autem contingit esse. Manifestum
 autem erit ingrediētibus maxime. Lec. xiiii.

m. lx. 72. v.

Tex. cō. 66.

n

D

P

Tex. cō. 67.

log

Postquam Philosophus distinxit propria sensibilia a cō
 muniibus sensibilibus: et a sensibilibus sicut ac
 cidens: hic determinat de proprijs sensibilibus secundum
 vnumquemque sensum. Et primo de proprio sensibili visus.
 Secundo de proprio sensibili auditus. ibi. Nunc autem
 primum de sono etc. Tertio de proprio sensibili olfactus.
 ibi. De odore autem etc. Quarto de proprio sensibili gu
 stus. ibi. Sustabile autem est etc. Quinto de proprio sen
 sibili tactus ibi. De tangibili autem et tactu etc. Circa pri
 mum duo facit. Primo determinat de visibili. Secundo di
 cit quomodo visibile videatur. ibi. Nunc autem in tan
 tum etc. Circa primum duo facit. Primo determinat quid
 est visibile distinguens visibile in duo. Secundo determi
 nat de vtroque visibili. ibi. Visibile enim est color etc. Di
 cit ergo primo quod cum dictum sit quod propria sensibilia sunt
 que vnusquisque sensus proprie percipit: illud sensibile cuius
 proprie perceptiuus est visus hoc est visibile. Sub visibili
 autem comprehenduntur duo. Nam visibile est color: et
 est quoddam aliud: quod ratione quidem designari potest:
 sed non habet proprium nomen sibi impositum: quod qui
 dem visibile competit his que videntur de nocte: sicut sunt
 noctiluce et putredines quercuum et huiusmodi: de qui
 bus erit manifestum in processu huius tractatus: postquam in
 gressi fuerimus in cognitionem visibilis ex cognitione co
 loris: quod est manifestius visibile. Deinde cum dicit.

Visibile igitur est color: hic autem est id quod est:
 in eo quod per se visibile est. Per se vero non rō
 ne: sed quia in se cōmuniatur ut sit visibile. Color
 autem omnis motiuus est eius quod est perspicuum
 actu: et id est ipsius natura. Quapropter non
 est visibile absque luce: sed omnis vnusquisque
 color in lumine sane videtur. Quamobrem
 quidnam sit ipsum lumen: prius dicere decla
 rare oportet.

Visibile. n. est color: hic autem est in eo quod sicut se
 visibile: sicut se autem non rōne: sed quia in seipso habet
 cōmuniatur esse visibile. Omnis. n. color mouens
 est eius quod sicut actum diaphani: et hec est ipsius
 natura. Unde quidem non visibile sine lumine:
 sed omnis cuiuslibet color in lumine visibile. Ex quo
 de lumine primo dicendum quidem est.

Determinat de vtroque visibili. Et primo de colore. Secūdo
 de eo quod dicit esse inominatum. ibi. Non autem omnia
 visibilia etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit quō
 color se habet ad hoc quod sit visibilis. Secundo determinat
 de his que requiruntur ad hoc quod color videatur. ibi. Est
 igitur aliquid diaphanum etc. Dicit ergo primo quod cum co
 lor sit quoddam visibile: esse visibile conuenit ei sicut se. nam
 color in eo quod est color: est visibilis per se. Per se autem
 dupliciter dicitur. Vno enim modo dicitur propositio per
 se cuius predicatum cadit in diffinitione subiecti: sicut ista.
 homo est animal. animal enim cadit in diffinitione homi
 nis: et quia id quod est in diffinitione alicuius est aliquo mo
 do causa eius: in his que sunt per se dicuntur predicta esse
 causa subiecti. Alio modo dicitur propositio per se: cuius
 econtrario subiectum ponitur in diffinitione predicati: si
 cut si dicitur: nasus est symmum vel numerus est par: sym
 mum enim nihil aliud est quam nasus curuus: et par nihil
 aliud est quam numerus medietatem habens: et in istis subie
 ctum est cōmuniatur predicati. Intelligendum est ergo quod color est
 visibilis per se hoc secūdo modo: et non primo. Nam visibilitas
 est quedam passio: sicut symmum est passio nasi. Et hoc est
 quod dicit

A qđ dicit qđ color fm se est visibile (non ratione). i. nō ita qđ visibile ponat in eius diffinitioe: s; qđ in seipso h; cām vt sit visibile: sicut subiectū in seipso h; cām pprie passionis. Qđ pbat p hoc qđ ois color est motiū diaphani fm actū. Diaphanū autē est idē qđ trāsparens vt aer vel aqua: z hoc h; color de sui nā qđ possit mouere diaphanū in actu. Ex hoc autē qđ mouet diaphanū in actu est visibile: vnde sequitur qđ color fm suā nām est visibile. Et qđ diaphanū nō fit in actu nisi per lumen: sequit qđ color nō sit visibilis sine lumine. Et ideo anteq; ostendat qualiter color videatur dicendum est de lumine. **C** Deinde cum dicit.

Est igit aliqd pspiciū. **P**erspiciū at id dico: qđ est qđē visibile: nō est at vt simplr dicam p se: s; p alienū colorē visibile. Atq; res talis ē aer: z aq; z solidoz cōplura: vt vitrū: z glacies: z hmōi corpa. **N**ō enī aq; vel aer: vt ē aqua vel aer pspiciū ē: s; qđ nā eadē in est his vtrifq; z perpetuo supero corpore.

Ec. 68 **E**st igit aliqd diaphanū. **D**iaphanū autē dico qđ est qđē visibile: nō autē fm se visibile: vt si simplr est dicere: sed pp extraneū colorē. Huiusmodi autē est aer z aqua z multa solidoz. **N**ō enī fm qđ aqua: neq; s; qđ aer: diaphanū est: sed qm̄ est natura eadē in his vtrifq; z in perpetuo superius corpore.

Determinat de his sine qbus color videri nō potest. s. diaphano z lumine. Et diuiditur in partes tres. **P**rimo ostēdit quid sit diaphanū, z **D**eterminat de lumine quod est actus eius. ibi [Lumen autē est huius actus zc.] **3** ostēdit quō diaphanū est susceptiū coloris. ibi [Est autē coloris zc.] **D**icit qđ pmo qđ cū color sit motiū fm suā nām diaphanū: necesse est qđ diaphanum sit aliquid. Est autē diaphanum qđ non h; propriū colorē: vt fm ipsum videri possit: sed est susceptiū extranei coloris fm quem aliquo modo est visibile. Hmōi autē diaphanū est sicut aer z aqua: z multa corpora solida: vt lapides quidā: z vitrū. Licet autē alia accidentia que conueniunt elementis z elementatis conueniant eis fm nām elntoz: sicut calidus: z frigidus: grauis: z leuis: z alia h;: tñ diaphanum non conuenit predictis ex nā aeris aut aque fm qđ h;: sed consequitur quandam nām cōem nō solū aeri z aque: que sunt corpora corruptibilia: sed cōuenit etiam celesti corpori qđ est perpetuum z incorruptibile. Manifestū est. n. aliqua celestia corpora eē diaphana. Non. n. possemus videre stellas fixas que sūt in octaua sphaera: nisi inferiores sphaere planetaz essent transparentes: vel diaphane. Sic qđ manifestū est qđ diaphanū nō est pprietas pns nām aeris aut aque: sed aliquam cōioez naturam: ex cuius proprietate opz cām diaphanitatis assignare: vt postea apparebit. **C** Deinde cum dicit.

Lumē at actus est huiusce pspicui ea nimirum rōne: qua pspiciū ē. **A**t. i. potētia: i quo nūc idipm̄ inest: nunc tenebre. **A**tq; lumen qđ pspicui color est: cuius est pspiciū actu ab igne vel ab huiusmodi corpore: qle ē ipz superū corp; nā huic inest aliqd vnus z idē.

Ec. 69 **L**umē autē est huiusmodi act; diaphani: s; qđ est diaphanū. **P**otētia at: in qđ hoc est z tenebra. **L**umē at vt color: ē diaphani: s; qđ actu diaphanū ab igne: aut h;: vt qđ sur-

sus corp;. **E**tenī huic aliqd inest vnū z idē. **C**ostēdit quid sit lumen: z primo manifestat veritatē. scđo excludit errorem. ibi [Qđ qđē igit zc.] **D**icit qđ pmo qđ lumen est act; diaphani fm qđ ē diaphanū. Manifestū est enī qđ neq; aer: neq; aq;: neq; aliqd h; ē actū trāsparens: nisi fuerit illuminatū. **I**pm̄ autē diaphanū fm se ē in potētia respectu luminis z respectu tenebre qđ est priuatio luminis: sicut materia pma est vt potentia respectu forme z priuationis. **L**umen autē cōparat ad diaphanū: sicut color ad corp; terminatū: qđ vtrūq; est act; z forma sui susceptiui. **E**t ppter hoc dicit qđ lumen est quasi quidam color diaphani. fm qđ diaphanum est actu factū diaphanū ab aliquo corpore luce: siue illud sit ignis: aut aliqd aliud hmōi: sicut aliquod corpus celeste. **E**ssē enim lucens actu z illuminatiū: commune est igni z corpori celesti: sicut esse diaphanū est cōe aeri z aqua z corpori celesti. **C** Deinde cum dicit.

Quid igit ē pspiciū dixim;: z qđ ē lumē. **N**ā neq; ignis ē: neq; oino corp;: neq; corporeis ē vll; deflux;. **E**sset. n. qđdā hoc qđ pacto pfecto corp;: sed ē ignis vel huiusce modi cuiusdā in perspiciuo p̄sentia corpis.

Quid qđē igit diaphanū: z quid lumen dictū ē: qđ neq; ignis ē: neq; oino corp;: neq; defluxus corporis vllius. **E**sset. n. vtiq; ali quod corpus: z sic aut ignis: aut huiusmodi alicuius presentia in diaphano.

Excludit falsam opinionē de lumine. **E**t circa hoc duo facit. **P**rimo ostēdit qđ lumē nō est corp;. **S**cđo iprobat quādā solutionē ad rōnez quādā per quā pōt. pbari lumen nō esse corpus. ibi [Et nō recte Empe.] **C**irca p̄mū tris facit. **P**rimo ponit intētū z dicit: qđ cū dictū sit qđ est diaphanū: z quid lumē: manifestū est qđ lumen: neq; est ignis: vt qđā dicebāt ponētes tres species ignis carbonē/flammā/ z lumen: neq; est aliquod corpus oino: neq; aliqd defluens ab aliquo corpore: sicut posuit Democritus lumen esse quāsdam decisiones defluentes a corpibus lucidis. s. athomios quosdā. **S**i essent aliqua defluentia a corpore: sequeretur qđ essent corpora vel aliquod corpus: z sic nihil aliud esset lumen qđ presentia ignis: aut aliqd huiusmodi corporis in diaphano: nihil ergo differt dicere qđ lumē est corpus: aut qđ est defluxus corporis. **C** Secundo ibi.

Fieri nanq; nō pōt: vt in eodem sint duo corpora simul.

Neq; n. pōt est duo corpora in eodē esse. **P**robat qđ pposuerat tali ratione. **I**mpossibile est duo corpora esse simul. si ergo lumen est corpus: impossibile est qđ lumen sit simul cum corpore diaphano: hoc autē est falsum. ergo lumen non est corpus. **C** Tertio ibi.

Vidēt autē tenebris contrariū esse lumē. **A**t tenebre priuatio sunt talis habit;: atq; ignis vel corporis talis absentia a pspiciuo. **Q**uare patet huiusce presentia esse lumen.

Vidēt at lumē priū eē tenebre. **E**st autē tenebra priuatio huius habit; ex diaphano. **Q**uare palā est qđ z huius p̄sentia lumen est.

Probat qđ lumen sit simul cū diaphano. **C**ontrariū enim est idē subitū: lumē at z tenebra sūt p̄ria: fm modū qđ priuatio z habitus est qđā p̄rietas: vt dicitur in 1. o. metaph. **M**anifestū est autē qđ tenebra est qđā priuatio huius habitus. s. luminis in diaphano: z sic subitū tenebre est diaphanū. ergo

S. Tho. sup aia.

Lec. 7. te. cō. 15

E.c. 70

b

5

f

e

3 z presentia dicti habitus, s. lucis est lumen, ergo lumen est simul cum diaphano. Deinde cum dicit.

Atq; nō recte dixit Empedocles: z siqs itidem censuit lumen ferri atq; extendi tandem inter terram z continens: nosq; id ipsum latere. Hoc enim z rationis metas egreditur: z est preter ea nimirum que apparent. In paruo nanq; spatio: motus fortasse lateret: sed ab ortu solis ad occasum tanti corporis motum latere: magna nimirū profecto postulatio.

Et nō recte Empedocles; neq; si aliqs aliq; sic dixit q; ferat lumē z extendat in medio terre z p̄tinētis: nos autem lateat. Hoc enim est z extra eā que i ratione veritatē: z extra ea que vident. In paruo enīz spatio lateret nos. Ab oriēte autem in occidēs latere magna quidem multum questio est.

Reprobat quādā rēspōsionē ad rōnez quādā que potest fieri p̄tra ponentes lumē esse corpus. Potest enim contra eos sic argui. Si lumen est corpus: oportet q; illuminatio sit motus localis luminis deveniēs in diaphano. Nullus autē motus localis cuiuscūq; corporis pōt esse subitus siue in instāti, ergo illuminatio nō est subito: sed successive. Lūius p̄trariūz videmus: q; in eodem instāti in quo corpus luciduz presentat illuminat diaphanū totum simul: z non pars eius post partem. Non autē recte Empe. neq; q; cunq; aliud dixit: q; s. lumen feratur motu locali tanq; corpus: z extendat successive in spatio qd est medium inter terram z continens, s. celū: z q; ista successio nos lateat: sed videat nobis q; totum illuminet simul z subito. Hoc enim dictū est contra veritatē que pōt rōne percipi. q; ad illuminatio nem diaphani nihil requir̄ nisi directa oppositio absq; obstaculo medio corporis illuminātis ad illuminabile. Iterū autem est cōtra id qd appet. Possit enim dici q; successio motus localis in paruo spatio lateat nos: sed q; lateat nos successio in motu luminis ab oriēte vsq; ad occidētē hori zontis nostri: hoc hz magnaz questio: tanq; difficile aut oīno impossibile.

Successio

L

De nā lu. minis diaphani: hōrumq; ad vidēdū necessitate digressio.

Opio po. nentū lu. mē eē corpus. Improbatio opio. M

Opio po. nentū lu. mē eē nām spūalem. Improbatio opio.

2

autē dicat q; aliud est lumē spūale ab eo qd sensus percipit: nō erit cum eo p̄tēdēdū: dūmō hic beāt q; lumen qd visus percipit nō est nā spūalis. Nihil. n. p̄hibet unū nomē impo ni rebus q̄tūcūq; diversis. Quid autēz lumine z his que ad visum pertinent vtamur in rebus intellectualibus: con tingit ex nobilitate sensus visus qui est spiritualior z subti lior inter omnes sensus. Quod patet ex duobus. Primo quidez ex suo obiecto. nam aliqua cadunt sub visu s̄m p̄ prietates in quibus cōmunicant inferiora corpora cū cele stibus: tactus autem est perceptivus proprietatū que sunt proprie elēntis: scilz calidi z frigidi: z similitū: gustus autēz z olfactus proprietatuz que competunt corporibus missis s̄m diversam rationē cōmitionis calidi z frigidi: humidū z sicci. Sonus autem causatur ex motu locali: qui etiā cō munis est corporibus celestibus z inferioribus: hz species motus que causat sonuz nō cōpetat corporibus celestibus s̄m sniam Aristo. Unde ex ipsa natura obiecti apparet q; visus est altior inter sensus: z auditus p̄p̄inquoꝝ ei: z aliq; sensus magis remoti. Secūdo apparet q; sensus visus est spiritualior ex modo immutationis. Nam in quolibet alio sensu non est imutatio spūalis sine nāli. Dico autē immuta tionem nālem: prout qualitas recipit in patiēte s̄m esse na ture: sicut cum aliquid infrigidat vel calefit: aut movetur s̄m locum. Immutatio vero spūalis est s̄m q; species reci pitur in organo sensus: aut in medio per modū intentionis z non per modum nālis forme. Non enim sic recipit spēs in sensu s̄m illud esse qd hz in re sensibili. Patet autem q; in tactu z gustu qui est tactus quidaz: sit alteratio natura lis: calefit enim z infrigidat aliquid per contactum calidi z frigidi: z non sit imutatio spiritualis tñ. Similiter autēz imutatio odoris fit cum quādā fumali evaporatione. Im mutatio autem soni cum motu locali. Sed in imutatione visus est sola imutatio spiritualis. vnde patet q; visus inter omnes sensus est spiritualior: z post hunc auditus: z pro pter hoc hi duo sensus sunt maxime spirituales: z soli di sciplinabiles: z his que ad eos pertinent vtamur in intel lectualibus: z precipue his que pertinent ad visum. Quidā vō dixerūt q; lumē nō est nisi euidētia coloris. Sed hoc aperte apparet esse falsum in his que lucent de nocte: z tñ eoz color occultat. Alij vō dixerunt q; lux est for ma substantialis solis: z lumen desiuens a luce habet esse intentionale: sicut species color in aere. Cūtrūq; autem hoz est falsum. Primo quidem: q; nulla forma substantia lis est per se sensibilis: sed solo intellectu comprehēbilis. Et si dicat q; id qd videt in sole nō est lux sed splendor: nō erit cōtēdēdū de noierōdūmodo hoc qd dicimus lucem. s. quod ex visu apprehenditur non sit forma substantialis. Cōsōm etiam falsum est: q; que habet solum esse inten tionale non faciūt transmutationē nālem: radij autem cor porū celestium transmutant totā nām inferiorē. Cūde dicimus q; sicut corpora elemētaria habēt qualitates acti uas per quas agunt: ita lux est qualitas actiua corporis ce lestis per quam agit: z est in tertia specie qualitatis: sicut et calor. Sed in hoc differt a calore: quia lux est qualitas pri mi corporis alterantis: qd non hz p̄trariū: vnde nec lux cō trariū hz: calori autēz est aliquid contrariū. Et quia luci nihil est p̄trarium in suo susceptibili non pōt habere con trariā dispositionē: z p̄pter hoc suū passivū. s. diaphanum semp est in vltima dispone ad formam: z p̄pter hoc statim illuminat: non autem calefactibile statim calefit. Ipsa igit̄ participatio vel effectus lucis in diaphano: vocatur lumē. Et si sit s̄m rectam lineam ad corpus lucidum vocatur ra dius. Si autem causetur ex reuerberatione radij ad corp; lucidum vocatur splendor. Lumen autem cōmune est ad oēm effectuz lucis in diaphano. Cūdis igit̄ visis circa na turā luminis de facili apparet rōiq;re quādā corpora sunt lu cida actu: quādam diaphana: quēdā opaca. Nam cum lux sit qualitas

N

Sensu vi. sus est spi ritualior: z subtilior ce. teris.

O

Immuta. tio natura lis qd. Immuta. tio spūalis seu intētio nalis qd.

P

Opio po. nentū lu. mē nō esse nisi euidētia coloris. Et impro. batio eius dem.

Opio po. nentū lu. cē esse for. mā substantialem solis a qua lumen de. fluat: for. ma inten. tionalis. Et impro. batio vtrūq; opio. Lux qd.

Lux qd. Radius. quid. Splendor. quid.

H qualitas primi alterantis quod est maxime perfectum et for-
male in corporibus: illa corpora que sunt maxime forma-
lia et nobilia sunt lucida actu: que autem sunt propinqua
his sunt receptiva luminis: sunt diaphana: que autem sunt
maxime materialia neque habent lumen in sui natura: neque
sunt luminis receptiva sunt opaca. Quod patet in ipsis ele-
mentis. Nam ignis habet lucem in sui natura: licet eius lux
non appareat nobis nisi in natura aliena propter densitatem.
Aer autem et aqua que sunt minus formalia sunt diaphana:
terra autem que est maxime materialis est opaca.

H cause
tur necessi-
tas luminis
ad videndum
opaco.

B Improbata
Determinatio
vitalis.

L

D

Tex. cō.
71.

77

Circa tertium vero sciendum est quod quidam dixerunt quod lumen
necessarium est ad videndum ex parte ipsius coloris. Dicunt
enim quod color non habet virtutem ut moueat diaphanum
nisi per lumen. Et huius signum dicunt: quia ille qui est in
obscurum videt ea que sunt in lumine: sed non e converso. Ra-
tionem etiam ad hoc adducunt: quia oportet quod cum visus
sit unus: quod visibile non sit nisi per rationem unam: quod non
esset si color esset per se visibilis non per virtutes luminis:
et item lumen esset per se visibile. Sed hoc est manifeste
contra id quod Aristoteles hic dicit: et quod habet in se cau-
sam essendi visibile. Unde huius sententiam Aristoteles dicit
quod lumen necessarium est ad videndum non ex parte coloris:
eo quod faciat colores esse actu: quos quidam tamen dicunt esse in
potentia cum sunt in tenebris: sed ex parte diaphani in quan-
tum facit ipsum esse in actu: ut in littera dicitur. Et ad eum
evidentiam considerandum est quod omnis forma in quantum habet
est principium agendi sibi simile. Unde cum color sit quedam
forma: ex se habet quod causet sui similitudinem in medio. Sed
tamen sciendum est quod distantia est inter virtutem perfectam et im-
perfectam. Nam forma que est perfecte virtutis in agen-
do non solum potest inducere suam similitudinem in suo susceptibili:
sed potest etiam disponere patiens ut sit proprium eius su-
sceptivum: quod quidem non potest facere cum fuerit im-
perfecte virtutis. Dicendum est igitur quod virtus coloris in agen-
do est imperfecta respectu virtutis luminis. Nam color nihil
aliud est quam lux quedam quodammodo obscurata ex admi-
ssione corporis opaci. Unde non habet virtutem ut faciat me-
dium in illa dispo- sitione que sit susceptivum coloris: quod tamen potest facere
lux pura. Ex quo et patet quod cum lux sit quodammodo suba colo-
ris: ad eandem nam reducitur omne visibile: nec oportet quod color per
lumen extrinsecus fiat actu visibile. Quod autem colores illuminati
videntur ab eo qui est in obscurum contingit ex eo quod et medius
illuminatur. In quantum sufficit ad immutationem ipsius.

Catque coloris quod est id est susceptivum quod colore
vacat: soni autem id quod sono. Vacat autem colore
perspicuum ipsum et invisibile: vel id quod vix tamen
videtur: quod est id esse vix quod tenebris est affectum:
atque tale est ipsum ut patet perspicuum. Attamen non cum
est perspicuum actu: sed cum potentia: eadem enim natura modo est tenebre: modo lumen.

Est autem coloris susceptivum: quod sine colore:
soni autem ab sonu. Sine colore autem diaphanum et
invisibile: aut quod vix videtur: ut quod tenebro-
sum est. Huiusmodi autem diaphanum quod est:
non cum sit actu diaphanum: sed cum potentia.
Eadem enim natura quandoque quidem tene-
bra: quandoque autem lumen est. Lec. XV.

Postquam Philosophus ostendit superius quid est coloris quid
diaphanum: et quid lumen. Hic autem osten-
dit quomodo diaphanum se habeat ad colores. Manifestum
est autem ex premisis quod diaphanum est susceptivum
coloris: est enim color motivum diaphani. ut supra dictum

est. Quod autem est susceptivum coloris oportet esse sine
colore: sicut quod est susceptivum soni: oportet esse sine so-
no: nihil enim recipit quod iam habet: et sic patet quod diapha-
num oportet esse sine colore. Cum autem corpora sint visi-
bilia per suos colores: sequitur quod diaphanum sibi seipsum
sit invisibile. Quia vero eadem est potentia cognoscitiva
oppositorum: sequitur quod visus qui cognoscit lucem: co-
gnoscat et tenebram. Licet igitur diaphanum sibi se careat
colore et lumine: quorum est susceptivum: et sic sibi se visi-
bile non sit eo modo quo sunt visibilia lucida et colorata: ta-
men potest dici visibile: sicut videtur tenebrosum: quod vix
videtur. Diaphanum igitur est huiusmodi. id est. tenebrosum:
cum non est actu diaphanum: sed in potentia tantum. Ea-
dem enim natura est subiecta: quandoque quidem tenebra-
rum: quandoque autem luminis. Et sic diaphanum carens
lumine: quod ei accidit dum est potentia diaphanum: oportet
quod sit tenebrosum. Et deinde cum dicitur.

Cat non omnia visibilia in lumine sunt
visibilia: sed solum uniuscuiusque proprius color. Non
nulla namque in lumine quidem non videntur: in te-
nebris autem efficiunt sensum: ut ea que apperent
ignea atque splendent. Hec autem nomine carerent uno:
ut fungus: cornu: piscium capita: squame: ocu-
li: sed nullius horum proprius color videntur: atque
quam ob causam hec visibilia sunt: alia ratio est.

Non omnia autem visibilia sunt in lumine: sed
solum uniuscuiusque proprius color. Quedam
enim in lumine quidem non videntur: in tenebra
autem faciunt sensum: ut que ignea videntur et lu-
centia. Non autem nominata sunt hec uno
nomine ut quercus putride: cornu: capita
piscium: et squame: et oculi. Sed nulli horum
videtur proprius color. Propter quam igitur
causam hec videntur: alia ratio.

Quia iam determinatum est de colore quod videtur in lu-
mine: determinat de alio visibili quod supra dixit esse inno-
minatum. Et dicit quod non omnia sunt visibilia in lumine: sed
solum proprius color uniuscuiusque corporis in lumine visi-
bilis est: quedam namque non videntur in lumine sed in tenebris:
sicut animalia que in tenebris videntur ignita et lucentia: et
hec sunt multa: sed non habent unum nomen commune:
sicut putredines quercuum: et aliquod cornu alicuius ani-
malis: et capita quorundam piscium: et squame: et oculi quo-
rundam animalium. Sed licet ista videantur in tenebris: nul-
lius tamen horum proprius color in tenebris videtur. Vi-
dentur ergo ista in tenebris et in lumine: sed in tenebris ut
lucentia: in lumine autem ut colorata. Sed propter quam
causam sic videantur in tenebris lucentia: alia ratio est. Non
enim hic inducitur hoc nisi quasi per accidens: ad ostenden-
dum comparationem visibilis ad lumen. Videtur autem
visibilitatis eorum in tenebris hec esse ratio: quia habet ex sua
compositione habent aliquid lucis: in quantum lucidum ignis et
diaphanum aeris et aque non est totaliter in eis comprehen-
sum per opacum terre. Sed quia modicum habent de lu-
cere: lux ad presentiam maioris luminis occultatur. Unde
in lumine non videntur ut lucentia: sed ut colorata tamen. Lux
autem eorum propter sui debilitatem non potest diaphanum per-
fecte reducere in actu sibi quod natum est moveri a colore. Unde
de sub eorum lucem eorum coloris: nec aliorum videtur: sed solum
lux ipsorum. Lux enim cum sit efficacior ad movendum dia-
phanum quam color et magis visibilis: cum minoris immuta-
tione diaphani videri potest. Et deinde cum dicitur.

Quare quod
lucida
in tenebris
videantur et
non in lumine.

3 **N**unc tñ p̄ id inquā qđ i lumine videt esse colorē: quocirca sine lumie nō v̄: hec ē enīz sane coloris rō: eē inquā ei⁹ motiū qđ ē p̄ spicū actu. Act⁹ aut̄ p̄spicū lumē est: vti diximus. Id ita eē ex eo tāq̄z e manifestō si gno patere pōt. Nā si q̄sp̄ia id qđ h̄z colorēz sup ip̄z visūz posuerit: n̄ sane videbit. S̄z color qđē mouet p̄spicū v̄t aerē: ab hoc at̄ cū sit p̄tinuus: sensus instrumentūz mouetur.

Ter. cō. 73.

Nunc aut̄ intantū manifestū est: qm̄ qđ qđez in lumine videtur color est: vnde non videt sine lumine: hoc enīz erat ipsi coloris esse: motiū esse h̄m actum diaphani: actus autem diaphani lumen est. Signū autē huius manifestum. Sigs enim ponat habens colorēz sup ip̄m visum: non videbitur. S̄z color mouet diaphanū: puta aerē. Ab hoc autē iam p̄tinuo existente mouetur qđ sensitioz est.

k

Ostendit quomō color perueniat ad visum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quid est necessarium ad hoc qđ visus moueatur a colore. Scđo ostendit aliquid sile quod est necessariū in alijs sensibilibus. ibi [Eadem aut̄ ratio.] Circa primū duo facit. Primo determinat veritatē. Scđo excludit errorem. ibi [Non enīz bene hoc.] Dicit ergo primō qđ per supradicta intantū manifestū sit qđ illud quod videtur in lumine est color: z qđ sine lumine videri non pōt: qđ v̄t supra dictū est: hoc est de rōne coloris qđ sit motiūz diaphani: qđ quidem sit per lumen qđ est actus diaphani: z ideo sine lumine color videri non pōt. Cuius signū est: qđ si aliqs ponat corpus coloratū super organū visus: non videbitur: qđ non est ibi diaphanū in actu qđ moueat a colore. Nam z si pupilla sit quoddam diaphanum: non tñ erit diaphanum in actu. si superponatur sibi corpus coloratū. Op̄z autem qđ color moueat diaphanum in actu: puta aerem vel aliquid h̄z: z ab hoc mouetur sensitio. i. organūz visus sicut a corpore sibi continuato. Corpora enim non se immutant nisi se tangant. **D**einde cum dicit.

2

Nō enī hoc loco recte sentire v̄t Democrit⁹: qđ qđē putat si mediū spatii vacuū fiat: formicā ēt si sit in celo exacte perfecteqz videri. Etenī ip̄m fieri nō pōt. Visio nāqz sit patie/te aliqd sensitio: at v̄t patiat̄ ab ipso colore qđ v̄t: fieri neqz. Restat igit̄ v̄t a medio. Quare necē ē aliqd esse mediū iter colorē ip̄m z visūz. Nō si id vacuū fiat: nō mō nō exacte: s̄z neqz qđ oīno v̄t. Quā igitur ob causam necesse est in lumine colorē videri: dixim⁹.

m

Ter. cō. 74.

Nō enī bene hoc dicit Democrit⁹ opinari: si eēt vacuū qđ mediū p̄spici vtiqz certe: et si formica in celo eēt. Hoc enim impossibile est. **P**atiente enim aliquid sensitio fit ipsum videre. Ab ipso igitur qui videtur colore impossibile ē. Relinqtur aut̄ qđ a medio. Quare necesse est aliqd esse mediū. Vacuo aut̄ facto non aliquid certe: sed oīno nihil videtur. **P**ropter quā quidē igitur cām colorē necesse est in lumine videri: dictū est.

Excludit errorem dicens: qđ non bene dixit Democritus qui opinatus fuit qđ si medium quod est inter rem visam z oculum esset vacuum: qđ posset aliquid quantūcūqz parū videri per quantūcūqz distantiam: puta si formica esset in celo. Sed hoc est impossibile: oportet enīz ad hoc qđ aliqd videatur qđ organum visus patiat̄ a visibili. **O**stensum est autem qđ non patitur ab ipso visibili immediate: quia visibile superpositum oculo non videtur. Relinqtur ergo qđ oporteat organū visus pati a visibili per aliquod medium: necesse est ergo esse aliquod medium inter visibile z visum. Si autem est vacuum: nihil est mediūz quod posset immutari z immutari. Relinqtur ergo qđ si esset vacuum omnino nihil videretur. Incidit aut̄ in hanc opinionēz Democritus: quia putabat qđ causa quare distantia ipedit visionem alicuius rei sit per mediū qđ resistit imutationi visibilis. hoc autem est falsum: Non. n. diaphanū h̄z p̄rietates ad lumen vel colorē: sed est in vltima dispōne ad eorūz receptionem: cuius signū est qđ subito imutat̄ a lumine vel colore. Causa aut̄ quare distantia impedit visum est: qđ oē corpus videtur sub quodā angulo cuiusdam trianguli: vel magis pyramidis: cuius basis est in re visa: z angulus est i oculo videntis. Neqz differt quantum ad hoc vtrum visus fiat extramittendo: ita qđ linee concludentes triangulum vel pyramidem sint linee vel visuales progredientes a visu ad rem visam: vel eōuerso fiat dummodo visus sit sub predicta figura trianguli vel pyramidis. **Q**đ ideo necesse est: quia cum res visa sit maior quantitate qđ pupilla: oportet qđ proportionalr diminuendo proueniat imutatio visibilis vsqz ad visūz. Manifestū est aut̄ qđ quanto latera triāguli vel pyramidis sunt longiora oūmō sit eadē basis: tāto angulus est minor: z ideo q̄nto a remotiori videret̄: min⁹ v̄t: z tanta pōt eē distātia qđ oīno nō v̄t. **D**einde cum dicit.

Quare de stria loca lis ipedit visum.

At ignis i utrisqz plane videt̄ i tenebris i quā atqz i lumie. Id at̄ necessario accit. **I**psū enim perspicuum ab hoc perspicū sit. **I**gnis autem in utrisqz videt̄ z in tenebris z in lumine: z hoc ex necessitate. **D**iaphanum enim ab hoc lucidum sit.

Ostendit quō videat̄ ignis z lucida corpora: z dicit qđ videntur nō solū in lumine sicut colorata: sed etiā in tenebris sicut illa de qbus supra dixit. Et hoc ex necessitate contingit: qđ ignis h̄z tantū de lumine qđ pōt diaphanū oīno facere in actū: v̄t z ip̄m z alia videant̄. Nec est tantūz debile lumen eius qđ ad p̄tiam maioris lūinis obumbretur: sicut accidit in his que sunt dicta supra. **D**einde cum dicit.

Eadē aut̄ est z de sono: z de odore ēt rō: nihil enī ipsoz sensus instr̄m tāgēs efficit sensū: s̄z ab odore qđē: z sono mouet̄ mediū: ab hoc at̄ utrūqz sensū ist̄m. **Q**đ si q̄sp̄ia sup ip̄z instr̄m sensus: uel id qđ sonat: uel id qđ olet posuerit: null⁹ p̄fecto sēsus efficiet̄. Sili mō res se h̄z in tactu z ēt gustu: s̄z nō appet: quam at̄ ob cām/ postea dicetur ac patebit.

Eadem enī ratio est z de sono z de odore. **N**ihil. n. ipsoz tāgēs sensitioz facit sensum. S̄z z ab odore qđez z sono media mouent̄: ab hoc aut̄ sensitioz utrūqz. **C**ū aut̄ sup ip̄z sensitioz aliqs apponit odorans: aut sonans: neqz unū sensum faciet. **D**e tactu at̄ z gustu habet se s̄l̄r: non autēz videtur: propter quā autem causam: posterius erit manifestum.

Ter. cō. 75.

Ostendit

A Ostendit qd similiter se habet in alijs sensibus sicut in visu: z dicit q eadem ratio est de sono z odore sicut z de colore. Nullum enim eorum sentitur si tangit organum sensus: s; ab odore z sono mouetur media: a medio autem vtrunq; organorum: auditus. s. z olfatus. Sed cum aliquis ponit corpus odorans: aut sonans super organum sensus: no sentitur. Et similiter est in tactu z gustu: licet non videatur ppter causam que inferius dicitur. **C** Deinde cum dicit.

Li. 3. f. co. 114 **A**ltq; mediū qdē i sonis ē aer: i odorib⁹ at noie vacat. Nā vt perspicuū i colore cōis est qdā affect⁹ in aere: atq; aq; sic ali⁹ qdā i odorib⁹ ē affect⁹: q qdē inest in hīs vtrisq; in aere in quā: z aq. Videt^r enī z aialū ea q vlsantur in aqs sensum odoris habere. Verum hō ceteraq; aiantia q degunt in terra: atque respirant: nequeunt sine respiratione olfaccere. Et cā etiā huiusce posterius explicabit.

Tex. co. 76. **C** Mediū autē sono quidē aer est. Odozi autē innoiatum est. Cōis enim qdā passio est ab aere z aqua: sicut diaphanū coloris: sic est habenti odorē q est in vtrisq; his. Vident^r. n. animalium aquatica habere odoris sensum. Sed hō z pedibus ambulātium quecunq; respirant impossibilia sunt odorare nisi respirantia. Causa autē de his posterius dicitur.

C Ostendit quid sit medium in his sensibus: z dicit q illud quod mouetur a sono est aer: medium autem quod mouetur ab odore est aliquid commune aeri z aque: sicut z vtrūq; eorum est mediū quod mouetur a colore: sed a colore mouetur vtrunq; horum s; q diaphanum. Passio autē communis aeri z aque s; quam mouetur ab odore est inno: minata: non enim mouetur ab odore s; q sunt diaphana. Et q vtrunq; horum mouetur ab odore manifestat per hoc q animalia aquatica habent sensus odoris: ex quo manifestum est q aque mouentur ab odore. Homo autem z animalia gressibilia z respirantia non odorant nisi respirando. Et sic manifestum est q aer est mediū in odoratu. horum autem causa posterius dicitur.

Tex. co. 98. **N**ūc at post hec de sono z auditu: determinem⁹ oz. Est itaq; son⁹ duplex. Quidā enī ē actu: qdā potētia son⁹. Nā corporū qdā non habere dicimus sonum: vt spongiā: lanā: z huiusmodi: quedam habent: vt es z quecunq; solida leniaq; sunt: quia possunt sonare: id est inter se z auditum: sonum efficere.

Tex. co. 77. **N**unc autem primū de sono z olfatu determinemus. Est autem duplex sonus. Hic quidem enim actu: quidam alius autē potentia. Alia. n. non dicimus habere sonum: vt spongiā: lanā: pilos. Quedā autem habent: vt es z quecunq; plana z lenia sunt: quoniam possunt sonare. Hoc autem est ipsius mediū z auditus facere sonum actu. **Lec. XVI.**

Postq; Pbs determinavit de visibili: hic determinat de audibili. i. de sono. Et diuiditur in duas partes. In prima determinat de sono in communi. In 2^a determinat de quadam specie soni. s. voce ibi [Uox autē.] Prima in duas partes diuiditur. In prima determinat de sono. In secunda de differentijs sonoy. ibi [Differentie autē

sonorum.] Prima diuiditur in duas. In prima determinat de sono. In secunda mouet quandam dubitationem circa predeterminata. ibi [Utrum autem sonat.] Prima diuiditur in duas. In prima determinat de gione soni. In 2^a de immutatione auditus a sono. ibi [Uacuu autē.] Si autem queratur quare determinat hoc de generatione coloris: sed solus de immutatione sensus z mediū a colore: Ddm est q color z odor z sapor z qualitates tangibiles habent esse permanentes: z fixum in suo subiecto. Cui est alia consideratio ipsarū qualitatum s; m se: z s; m q imutant sensum: z propter hoc alterius est considerationis vtrunq;. Unde Pbs de generatione coloris z saporis z odoris determinat in libro de sensu z sensato. De qualitatibus autem tangibilibus in libro de generatione: z q; tum ad aliqua in libro metheo. In hoc autem libro non intendit determinare de sensibilibus nisi in quantum sunt immutabilia sensus. Sonus autē causatur ex motu: z non habet esse fixum z quiescens in subiecto: sed in quadam immutatione consistit. vnde simul determinatur de eo s; m q gñatur in sua specie: z s; m q imutat sensum. Prima autem pars diuiditur in duas. In p^a determinat de prima gione soni. In 2^a de scda soni gione q fit per reflexionē. ibi [Echon autē fit.] Circa primū duo facit. Primo ostendit q sonus qñq; est in actu: qñq; in potentia. Secdo ostendit quō fit sonus in actu. ibi [Fit autē s; m actū.] Dicit ergo p^a q anq; determinet de tactu z de gustu: ddm est de sono z olfatu: sed p^a de sono: q; spūalior est: vt supra ostensum est. Sonus autē dupl^r dī: dī enim sonus in actu: z sonus in potentia. Dicimus autē aliquaz rē habere sonū: z qñ actu sonat: z qñ hz potētia sonandi. sicut dicimus: h; cāpana bñ sonat: q; quis non sonet in actu. Et s; m hunc modum dicimus q quedam non hñt sonū: q; non hñt potentiam sonandi: sicut spongia z h; mollia. Quedā autē dicuntur habere sonū: q; possunt sonare: sicut es z alia h; plana z lenia. Sic s; p; q; sonus qñq; dicitur s; m potentia: qñq; s; m actum. Sed q; fiat sonus in actu: hoc pertinet z ad mediū z ad auditum. Omne. n. sensibile dupl^r dicitur esse in actu. Uno modo quando actu sentitur: hoc est dum species eius est in sensu: z sic sonus est actu s; m q; est in auditu. Alio modo s; m q; habet propriam speciem per quam sentiri potest prout est in suo subiecto: z sic alia sensibilia sūt in actu: prout sunt in corporibus sensibilibus: sicut color prout est in corpore colorator: odor z sapor prout sunt in corpore odorifero z saporoso. Sic autem non est de sono. Nā in corpore sonante non est sonus nisi in potētia. In medio autem q; mouetur ex percussione corporis sonatio fit sonus in actu. Et propter hoc dicit^r q; sonus in actu est mediū z audit⁹: non autē subiecti sonabilis. **C** Deinde cū dicit.

C Fit at actu sonus alicuius semp ad aliquid z i aliquo. Act⁹ ē enī q sonū efficit ip; . Qua propter fieri nō pōt: vt si vnū sit corp⁹: son⁹ efficiat. Quippe cū aliud sit id qd verberat: aliud qd sberat. Quare id qd sonat: ad aliq; qd sonat: sine at latione nūq; efficit ictus.

C Fit autē qui s; m actum sonus semp alicuius ad aliquid z in aliquo. Percussio enī est faciens. Unde impossibile est cū sit vnum fieri sonū. Alterum enī est verberās: z qd verberatur. Quare sonās ad aliqd sonat. Tāgit enim aliquid. Cuius autem ictu tangit: sonat. Ictus autem non fit sine motu.

C Ostendit quō sonus fiat in actu. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quot s; currunt ad hoc q; sonus constituat

Lec. 14
Tex. co. 78.
S. Tho. sup aia.
f 3

3

in actu. Secdo ostendit qualia esse oporteat ibi [Sicut autē diximus.] Dicit ergo primo qd ad hoc qd sonus fiat in actu oportet tria concurrere. fit. n. semper alicuius: z ad aliqd: z in aliquo: z ideo si sit vnum triu: non potest sonus facere. Et huius ratio est sine signum: qd percussio est causa soni. oportet igitur esse aliqd. i. percutiens z aliqd percussum. Et pp hoc dicit qd [sonus est alicui? ad aliqd] .i. percutiē ad percussum. Opz enim qd illud quod facit sonum tāgat aliqd: z cum tetigerit suo ictu generetur tunc sonus. Ictus autem percutientes non fit sine motu locali: motus autem localis non est sine medio. Unde relinquitur qd oportet esse medium ad hoc qd fiat sonus in actu. Et hoc est quod dictum est qd oportet esse sonum: non solum alicuius z ad aliqd: sed etiam in aliquo. CDeinde cum dicit.

R

Atq; vti diximus non quorumuis ictus corporum sine villo discrimine sonus est. Mul- lum eniz efficit sonū: si percussa fuerit lana: sed es z qcumq; sunt lenia p̄cauaq;. Es qdē q: corpus est lene. Concaua vō q: per refle- xiones q̄ plures post primū efficiūt ictus. qd pe cū non possit aer motus ac agitatur exire.

Sicut autē diximus: nō p̄tingentiū ictus sonus est: nullū enī faciūt sonū pili: et si percu- tiant: sed es z quecūq; lenia z concaua sūt. Es quidez qm̄ lene est. Concaua autem: ex repercussione faciunt multos ictus post pri- mum in potenti exire quod motum est.

Es. i. so- lida cor- pora.

Ostendit qualia opz esse ea q̄ requirunt ad soni ḡiones. Et primo ostēdit q̄lia opz esse percutiens z percussus. Secdo quale opz esse mediū. ibi [Amplius autem.] Dicit qd pmo qd sicut predictū est sonus nō fit ex percussione quorumcūq; p̄tingentium corporū. Dictum est enī supra qd pili z spon- gia z h̄ mollia non h̄nt potētiā sonandi: vñ nullū sonū fa- ciunt etiā si percutiant. Cuius ratio est: qd mollia cedūt p̄- cutienti: vñ ex percussione nō extrudūt aer: vt sic in eo possit formari sonus ex ictu percutientis: z resistētia percussis. Sed si h̄ mollia cōprimantur vt aliquā duritiē habeant z resi- stāt pcutienti: sequitur sonus: lz sonus surdus. Sed es z cor- pora lenia z cōcaua sua percussione faciunt sonum. Necessē est enim qd illa ex quoz percussione sonus redditur sint du- ra: vt aer extrudatur: que quidem extrusio est causa genera- tionis soni. Requiritur etiam qd sint lenia vt sit aer vnus: si- cut infra dicitur. Concaua autē et percussa bene reddūt so- nū: qd in eis intus aer p̄cludit. Et cū illud qd primo motus est nō possit statim exire pcutit aliū aerē: z sic ex percussione fiunt multi ictus: z multiplicat sonus. Et pp hoc etiā illa q̄ in sui compositione habent aerē bene dispositū: sunt bene sonora. sicut es z argētū. In quoz autē cōpositione aer non bene se h̄z: nō sunt bene sonora: sicut plūbus z alia h̄z que sunt magis feculenta z terrestria. CDeinde cum dicit.

L

Preterea audit qdes sonus z in aere: z in aq. At vō nec aerē auctor soni: nec aq: s̄ opz est: vt iter sese solidoz corporoz: atq; ad aerē ictus fiat. Qd qdē tū fit: cū aer percussus perma- net: neq; diffundit. Quapp si cito vehemē- terq; percutiatur: sonat. Opus est enim vt percutientis motus diffusionem preueniat aeris: perinde atq; si cumulum aut aceruus arene cuz fertur velociter quispiā verberet.

Ter. cō. 79.

Amplius auditus in aere z in aq: s̄ minus in aqua. Non est autē soni proprius aer neq;

aqua. S; oportet firmoz repercussione fieri adinuicem z ad aera. Hoc autem fit: cū per- maneat percussus aer: z non soluatur: vñ si velociter z fortiter percutiatur: sonat. Opz enī preoccupare motum ferientis fracturaz aeris: sicut si congregationem aut cumulus lapillozum percutiat aliquis latū velociter.

Ostendit quale sit mediū in quo generatur sonus: z di- cit qd mediū in quo sonus auditur est aer z aqua: sed mi- nus auditur in aqua: qd in aere: vnde propriissimum mediū tam in genere soni qd in auditu est aer. Et quia mediū in quolibet sensu qualitativis sensibilibus fm̄ illum sensum caret vt possit omnes recipere: manifestum est qd neq; aer neq; aqua habent propriū sonum: sed necessarium est ad soni generatione: in aere vel aqua: qd aliqua corpora firma vel solida z dura percutiant se inuicem z percutiāt aere. Qd autem simul fiat percussio solidoz adinuicem: z per- sequens sonus: z ad aera: contingit cum aer in sua integri- tate manet vt possit percuti: z non diuiditur ante percussio- nē. Et pp hoc videmus qd si aliquid tarde motu tangat al- ter: nō facit sonū: qd prius recedit aer z dissoluit: qd cōta- ctus solidoz corporoz fiat. Sed si percussio sit velox z fortis: tūc fit sonus: qd ad h̄ qd fiat sonus opz qd motus pcutiētis preueniat diuisione aeris: vt aer adhuc adunatus: sine col- lectus percuti possit: z in eo sonus generari. Et est sile sicut cum aliquid velociter fertur: percutere potest acruum la- pidis ante qd dissoluat: qd non p̄tingit si tarde moueatur. Et propter hoc et qm̄ aliqd velociter fert ipso aere facit so- num ex suo motu: quia ipse aer adhuc adunatus se habet i- rone percussis: z non solum mediū. CDeinde cum dicit.

Ter. cō. 80.

Sit autem echo sonitus in quā is qui post sonū resultat: cū aer factus vnus ob vas vel locū qui terminauit ipsum atq; dissolui pro- hibuit: inde resilit veluti pila repulsus.

Echo ḡiatio.

Echo autem fit: cum ab aere vno facto pro- pter vas determinans z prohibens diffun- dit: iterum aer repellitur sicut sphaera. CDe- terminat de z ḡione soni que fit per reuerberatione: qui quidem sonus vocatur echo. Primo ergo determinat quomodo generetur. Secdo ostendit quomodo diuersifica- tur in eius generatione. ibi [Videtur autē.] Consideranduz est autem circa primum qd generatio soni in aere consequi- tur motum aeris: vt dictū est. Sic autē contingit de immuta- tione aeris apud generationem soni: sicut de immutatione aque cum aliquid in aqua proijcitur. Manifestum est eniz qd fiunt quedaz regyrationes in circuitu aq̄ percusse. Que quidem circa locū percussionis sunt p̄ue: z motus est fortis. In remotis autē gyrationes sunt magnez z motus debilioz. Tandem motus totaliter euanescit: z gyrationes cessant. Si autē anq; motus cesset gyrationes ille aliqd obstaculuz inueniant fit motus gyrationis in prium: z tanto vehemen- tius: qdto propinquius fiūt prime percussioni. Sic igitē in- telligendū est qd ad percussione corporoz sonatiū aer in gyrus mouet: z sonus vndiq; diffundit. Et in vicino qdē gyratio- nes sunt minores: s; motus fortior. vñ z sonus forti? pci- pit. In remotis autē gyrationes sunt maiores: z motus de- bilior: z sonus obscurior auditur. Tandē autē deficit totū. Si autē anq; h̄ gyrationes deficiant fiat reuerberatio aeris sic moti: z sonū deferentis ad aliqd corpus: gyrationes re- uertentur in contrariū: z sic auditur sonus q̄si ex aduerso. Et hec vocant echo. Qd p̄cipue fit qm̄ illud obitans ad qd repercutitur aer motus: est aliqd corpus cōcauū quasi qd- dā vas determinans z cōcludens aerem in sua vnitate: z iō prohibens

A prohibens ipsum dividi. Tunc enim ille aer sic vnus & cō motus: quia non potest ulterius motum protendere propter corpus obstans: percutit iterum aerem a quo percutebatur: & fit motus in contrarium. Sicut accidit cum aliquis projicit pilam que h̄ sphaera dicitur: & inveniens obstaculum retro resilit. **¶** Deinde cum dicit,

¶ **A**udet at talis sonit⁹ fieri semp̄ s̄ nō sp̄ clar⁹ effici. **¶** **M**ā & i sono p̄inde atq; i lumie fit. **¶** **L**umē eni semp̄ refrāgit: alioquinō fieret lumē vbiq; s̄ essent extra locū eū tenebr̄e: quo radij solis pueniāt. **¶** **A**erū nō ita semp̄ refrāgit: vt vmbra efficiat: qua terminat lumē solem: qd̄ qdē tū fit: cum ab aqua vel aere: ceterisq; leuib⁹ (vt patet) reflectitur.

¶ **A**udet autē semper fieri **E**cho: sed non certus: quia accidit in sono sicut & in lumine. **¶** **E**tenim lumen semper repercutit: neq; enī fieret penitus lumen: sed tenebra extra solē. **¶** **S**ed nō sic repercutit: sicut ab aqua aut aere aut & ab aliquo alio lenium: quare tenebra; facit qua lumen determinamus.

¶ **O**stendit quomō diuersimode fit echo. **¶** **E**t dicit q̄ videtur semper fieri echo: sed nō semper fit certus. i. manifeste perceptibilis. **¶** **E**t hoc ostendit per simile. **¶** **D**icit enim q̄ accidit in sono sicut in lumine. **¶** **L**umen enim semper repercutitur: sed quandoq; quidem est manifesta repercussio luminis: quandoq; autem non. **¶** **M**anifesta quidem est repercussio luminis quando repercutitur ab aliquo corpore fulgido: ita q̄ cum quadam claritate fit luminis repercussio simili modo primie luminis emissioni. **¶** **I**mmanifesta autem est repercussio luminis quando repercutitur ab aliquo corpore opaco: quia h̄ repercussio fit sine claritate & radiorum emissionē. **¶** **N**isi enim a corporibus opacis fieret repercussio radiorum solis: non fieret lumen penitus. i. in qualibet parte aeris superioris hemispherij: sed vbiq; esset tenebra extra solem. i. extra loca ad que directe perueniunt radij solares. **¶** **N**on tamen sic repercutitur lumen a corporib⁹ opacis sicut ab aqua vel aere: aut aliquo de numero leniū corporum & tersorum a quibus fit repercussio cum claritate & radiorum emissionē. **¶** **E**t ideo quia repercussio que fit a corporibus opacis non est similis repercussioni que fit a corporibus fulgidis: repercussio que fit a corporibus opacis facit tenebrā. i. vmbra ex illa parte vbi determinatur lumen manifestum: quod est ex directa emissionē radiorum solarium. **¶** **S**imiliter autem quando repercussio soni fit ad corpus concavum in quo natus est multiplicari sonus: fit echo certus. i. manifeste comprehensibilis. **¶** **Q**uando autem ab alia corpora fit reuerberatio soni que non sunt nata multiplicare sonum: non fit echo manifestus.

¶ **R**ecte at a veterib⁹ audiēdi vacuo tribuit auctoritas: nam aer vacuū eē videt. **¶** **I**s at ē q̄ audire facit: cū p̄tinu⁹ vnusq; fuerit agitat⁹. **¶** **A**erū q̄ fragilis est: nō p̄sonat: nisi id qd̄ est percussus sit lene. **¶** **T**ū eni vn⁹ ipso simul ob planitiē ipaz euadit. **¶** **L**enis nāq; corpis planū ē vnū. **¶** **I**d igit̄ sonū efficit: qd̄ mouet vsq; ad auditum continuatione aerem vnū.

¶ **V**acuum autem recte dicitur proprium audiendi. **¶** **A**udet enī esse vacuū aer. **¶** **H**oc autē est faciens audire cum moueatur continuus

& vnus. **¶** **S**ed p̄pter id qd̄ fragilis est non sonat: nisi lene sit qd̄ percutitur: tunc aut vnus fit. **¶** **S**imul enim propter planus: vnū enim est lenis planum. **¶** **S**onatum qd̄ igitur quod motuum vnus aeris p̄tinuitate vsq; ad auditum. **¶** **L**ec. XVII.

¶ **P**ostq; **P**h̄s determinauit de generatione soni: hic determinat de immutatione sensus a sono. **¶** **E**t primo quantum ad immutationem mediij. **¶** **S**ecundo q̄tum ad immutationem instrumenti. **¶** **A**uditus autem. **¶** **D**icit ergo primo q̄ quia medium in sono est aer: recte dicitur a quibusdam q̄ vacuus est proprium sensui auditus: q̄ videtur eis q̄ vacuum sit aer. **¶** **A**er autem facit audire sonum: cum moueatur existens vnus & continuus: vt in eo possit formari sonus. **¶** **E**t quia ad hoc q̄ formetur sonus necessaria est vnitas & continuitas aeris: ideo non fit sonus nisi sonabile quod percutitur sit lene. **¶** **L**ene enim est cuius vna pars non supereminet alteri. **¶** **A**sperum autē cuius vna pars alicui supereminet. **¶** **U**nde manifestum est q̄ superficies lenis corporis est simpliciter vna. **¶** **E**t propter hoc aer propter vnitatem plani. i. superficiei fit vnus & simul ex̄s. **¶** **S**i autē corpus non sit lene sed asperum: tunc superficies non est vna. **¶** **E**t quia aer est frangibilis. i. facile diuisibilis: sequitur q̄ etiā aer non sit vnus & continuus: vnde non potest in eo formari sonus. **¶** **S**ic igitur patet q̄ illud est sonans tantum. i. faciens sonum quod mouet aerem vnū continuū existentem a se vsq; ad auditum. **¶** **S**ic ergo patet q̄ illi qui dicunt q̄ vacuum est proprium sensui auditus: dicunt aliquid recte: q̄ esse proprium auditus competit aeri quez vacuum esse dicunt. **¶** **N**on autē dicunt recte quantum ad hoc q̄ plenum aere dicunt esse vacuum. **¶** **D**einde cum dicit,

¶ **N**est at̄ auditui quidā insitus aer: atq; cū auditus i aere fit: cū externus aer mouet: & i tern⁹ mouet ac agitat. **¶** **Q**uapropter aial nō oī audit ex pte: neq; quouis aer p̄trāsit & penetrat: quippe cum animatum nō habeat aerē vbiq; quo possit quouis sua pte moueri.

¶ **A**uditus autem cōnaturalis est aeri: p̄pter id aut quod in aere est moto exterior: quod infra mouetur. **¶** **P**ropter quod quidem non vbiq; audit animal: neq; vbiq; transit aer. **¶** **N**on enim vbiq; habet aer ē mouenda pars & animatum: sicut pupilla humidum.

¶ **D**eterminat de immutatione auditus a sono q̄tum ad ipsum organum sensus auditus. **¶** **E**t circa hoc tria facit. **¶** **P**rimo ostendit q̄ aer appropriatur organo auditus. **¶** **S**ecundo ostendit quali sit aer qui competit organo auditus. **¶** **I**bi. **¶** **P**er se quidē igitur. **¶** **T**ertio ostendit quō audit⁹ ipeditur vel nō ipeditur ex ipediēto organi. **¶** **I**bi. **¶** **P**ropter hoc autē & aqua. **¶** **D**icit ergo primo q̄ auditus cōnalis est aeri: ita q̄ sicut humidum aqueum conuenit instrumento visus: ita aer cōuenit instrumento auditus. **¶** **E**t hoc ideo quia si attribuatur aer instrumento auditus: sequit̄ q̄ eadem passio soni erit in aere exterius moto: & in aere qui mouetur intus: & est instrumentum auditus. **¶** **E**t ideo aial non audit in qualibet parte sui corporis: neq; aer sonans generat sonū siue penetrat quacūq; parte corporis aiat: q̄ aiatū non h̄z in quibet sui pte aerē: vt quilibet ps eius possit esse mouēda a sono: sicut ēt aiatū h̄z humidum aqueum: non vbiq; sed in quadam parte determinata. **¶** **S**an pupilla. **¶** **D**einde cum dicit,

¶ **I**pe igit̄ aer vacat ex se sono: q̄ facile disp̄gitur ac dissoluit. **¶** **A**er cū ph̄ibetur dissolui

Ter. cō. 82.

Lene qd̄ Asperū quid.

6

b

Ter. cō. 81.

3 motio tum ipsius est sonus. At is aer qui in auribus ē collocat⁹: it⁹ ē pdit⁹: vt sit immobilis: atq; hoc vt exacte sentiat differentias oēs.

83. **¶** Per se quidem igitur insonabilis aer: propter id quod facile cessabilis est. Cum vero prohibeatur defluere: huiusmodi motus sonus est. Hic autem est in auribus edificatus: cū hoc q̄ immobilis sit: quatenus certe sentias omnes differentias motus.

¶ Ostendit qualis sit aer qui appropriatur instrumento auditus. Et dicit q̄ cum oē habens sonū sit aptū natū resistere percutienti: manifestū est q̄ aer per se nō habet sonū: eo q̄ de se non est natū resistere percutiēti: sed facillime cedit. Prohibetur. n. cessio eius siue defluxus ab aliquo corpore solido. ideo cum hoc accidit: motus aeris reddit sonū. Dictum est enim q̄ ad generationem soni oportet fieri percussionem duorum solidorum adinuicem ⁊ ad aerem. Sed aer qui est connaturalis auditui [est edificatus]. i. firmiter dispositus in auribus cum hac proprietate q̄ sit immobilis ad hoc q̄ animal possit sentire per certitudinē omnes differentias motus. Sicut enim humidum aqueuz qd̄ est i pupilla caret omni colore: vt possit cognoscere omnes colorum differentias: ita oportet q̄ aer qui est intra tympanum auris: careat omni motu ad hoc q̄ possit discernere omnes sonorum differentias. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Et pp hoc in aqua ēt audimus: q̄ nō ingreditur in ipsum insitum aerem: nec in aurem ob obliquitatis ipsi⁹ aqua. Qd̄ si acciderit nō audimus: nec item si egrotauerit ipsa mēbrana. Quēadmodū etiam non videmus: cū ea pellis egrotat que pupillam complectitur.

¶ Propter hoc autē ⁊ in aqua audimus: qm̄ non ingredit ad ipsum connaturalem aerē: sed neq; in aurē propter reflexiones ipsius. Cum autem hoc accidat: non audit: neq; si miringa: sicut que in pupilla pellis laborat.

¶ Ostendit quō impediatur auditus ex impedimēto organi. Ponit autē duo impedimenta s̄m duo que dixit esse necessaria ad organum auditus. Quoz p̄mum est q̄ sit ibi aer. Scdm̄ est q̄ ille aer sit immobilis. Primum ergo impedimētū est ex hoc q̄ ipse aer corripit. Et ideo ex predictis manifestum est: q̄ in aqua auditus fit: ita duntaxat q̄ aqua non ingreditur ad ipsum cōnālem aerē que dixit edificatus esse in auribus: s; neq; etiam in aurē ingreditur: qd̄ possibile ē propter reflexiones que prohibent introitū aque in aures. Sed cū hoc accidit q̄ aqua. si ingreditur ad nālem aerem: non audit aial propter corruptionē aeris qui est necessari⁹ ad audiendum. Sicut ēt si corripat humidum pupille ex immissione alicuius extranei: ipedit visio. Et non solū ex corruptionē aeris impeditur audit⁹: s; ēt [si miringa]. i. pellicula circūdans aerē: aut aliqua pars diuncta [laborat]. i. firmiter: sicut ēt visio ipedit si impediatur pellis pupille: q̄ cōtinet humorem aqueum pupille. Quidam autē libri hñt q̄ in aqua non audimus. Quod est contra illud qd̄ dictus est q̄ audimus in aere ⁊ in aqua: ⁊ contra illud quod Phs dicit in libro de historijs animaliu: q̄ aialia audiunt in aqua. Licet. n. aqua non ingreditur ad interiores aeres: tamen potest eum commouere: ⁊ sic imprimere in ipsum species soni. Scdm̄ autem impedimentum auditus ponit ibi.

¶ At enī signū id est audiēdi vel nō audiēdi. Nā aialis sp̄ psonat p̄inde ac cornu. Semp

enī aer insit⁹ motu suo quodā i auribus agitaf. Verū ipse son⁹ alien⁹ est ⁊ nō propri⁹. Et p̄pterea veteres vacuo nos inquit audire ac p̄sonate: q̄ audim⁹ eo qd̄ determinatū aerē h;.

¶ Sed signū est audiēdi aut nō: sonare semper aurem sicut cornu. Semper enim quodam proprio motu aer mouetur in auribus: sed sonus extraneus ⁊ non proprius. Et p̄pter hoc debent audire vacuo ⁊ sonanti: q̄ audimus in habente determinatum aerem.

¶ Et hoc impedimentum prouenit ex hoc q̄ aer qui est in auribus non est immobilis. vnde dicit q̄ signum per quod potest discerni: vtrum aliquis sit boni auditus vel non: est q̄ semper audiat tinnitū in auribus ⁊ sonum: sicut auditur cum apponitur cornu ad aures propter motum aeris in cornu. Cuz. n. hoc accidit: homo non est boni auditus, quia aer in auribus sic audientis tinnitum: semper mouet quodaz proprio motu. Sed ab instrō auditus sonus debet esse extraneus: ⁊ non proprius: sicut instrumentum visus recipit extraneū colorē ⁊ non habet proprium. Si autem haberet proprium: impediretur visio. Et similiter si aer q̄ est in auribus habet proprium motum ⁊ sonum: impeditur auditus. Quia igit⁹ auditus fit per aerem: propter hoc alii qui credentes aerem esse vacuuz: dicunt nos audire vacuo ⁊ sonatū: q̄. s. pars q̄ audimus habet aerē determinatū. i. i mobilem ⁊ distinctū ab aere exteriori. **¶** Deinde cuz dicit.

¶ S; vtz hoz duoz sonet: vberas an id qd̄ vberat. At p̄stat vtrūq; sonare: mō at diuerso. Son⁹. n. motio est ei⁹ qd̄ eo motu moueri pōt: q̄ mouent ea q̄ resiliunt a corpib⁹ lenib⁹ cū q̄spia pcutit. Nec oē qd̄uis tam vberatū q̄ vberas sonū efficit: vt dixim⁹. Nō. n. (vt patet) sonus efficitur: si acus feriat acū: sed opus est vt id qd̄ verberat sit planū: quo simul aer inde resiliat: totusue concutiatur.

¶ Vtrum at sonet verberans: aut qd̄ verberatur: aut vtrunq; modo autem altero. Est enim son⁹ motus possibilis moueri hoc mō quo quidem saltantia a lenibus cuz aliquis traxerit. Non igitur sicut dictus est oē sonat quod verberatur ⁊ verberans: vt si obijciatur acus acui: sed opz qd̄ percutitur regulare esse: vt aer subito diffiliat: ⁊ moueatur.

¶ Mouet questionē circa generationē soni: vtruz cā actiua soni sit verberans aut quod verberatur. Et determinat q̄ vtrūq; est causa: sed alio ⁊ alio modo: quia enī cōsequitur sonus motum: necesse est q̄ sicut aliqd̄ est causa actiua motus: ita aliquid est causa actiua soni. Generat autē sonus ex motu quo aliqd̄ percutiens propter resistētiā percussi resilit: eo. s. modo quo [saltantia]. i. resiliencia mouent a lenibus ⁊ duris: cum aliqd̄ ea traxerit. i. fortiter impulerit. Manifestū est igitur q̄ primū percutiens mouet: ⁊ iteruz percussum. inquantū facit resiliere percutiens: ⁊ sic vtrūq; est causa actiua motus. Et quia in gnatione soni necesse est q̄ quedam resilitio fiat ex resiliencia percussi: non oē quod verberat ⁊ verberatur sonat: sicut dictum est p̄ius: puta si obijciatur acus acui: non fit sonus. Sed ad hoc q̄ generatur sonus: opz hoc quod percutitur esse regulare. i. esse sic dispositū vt aer subito diffiliat ex eius resiliencia ⁊ moueatur: ⁊ ex tali motu generetur sonus. **¶** Deinde cum dicit.

Lib. 4. c. 8.

Tex. cō. 84.

Tex. cō. 85.

A Atq; dñe sonoz actu sono manifeste fieri solēt. Nā vt absq; lūine nō videntē colores: sic neq; acutus graueq; sine sono discernit.

Ter. cō. 86. Differentie aut sonatium in sono fm actū ostēdunt. Sicut enī nō videntē colores sine lumine: sic neq; sine sono acutum z graue.

C Determinat de differentijs sonorum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quō percipiuntur. Scđo quō nominentur. ibi. [Hec autem dicuntur.] Dicit ergo primo q; diuerse res sonantes faciunt diuersos sonos. Sed hō differentie sonantium: fm q; nate sunt facere diuersos sonos: non manifestantur qñ sonus est in potentia: sed soluz qñ sonus est in actu. Sicut enim non videntur colores sine lumine: sic non percipiuntur acutum z graue in rebus sonatiuis nisi fiat sonus in actu. **C** Deinde cum dicit.

B Hec aut a tangibilib; translatione dicuntur. Hec autem dicuntur secundum metaphoram ab illis que tanguntur.

C Ostendit quō differentie sonorum nominentur. Et circa hoc quatuor facit. Primo ostēdit vnde sumantur nomina sonoz: z dicit q; sumuntur fm metaphorā a qualitatibus tangibilibus. Manifestum est enim q; acutum z graue inter qualitates tangibiles computantur. **C** Secundo ibi.

C Acutū nāq; multū in breui tēpore sensum mouet. Graue vero longo in tēpore paruz.

C Acutum enim mouet sensuz in pauco tempore multuz. Graue aut in multo paucum.

C Pōnit rōnes nominum. Et dicit q; ille sonus acutus est: qui multū mouet sensum auditus in pauco tpe: grauis aut sonus est qui multo tempore mouet parum. **C** Tertio ibi.

C Non igit idē est acutū z velox: neq; graue tardūq;: s; fit alteri; qdē mot; pp velocitatē talis: alterius autem talis ob tarditatem.

C Neq; tñ velox est acutū: graue aut tarduz. Sed fit hoc quidem propter velocitates huius motus: illud autē propter tarditatem.

C Quia predictę rōnes videntē esse velocis z tardis: velox. n. est qđ in paruo tpe multū mouet: tarduz aut qđ in multo tpe parū. Ostendit qualr se h; acutum z graue in sonis: ac velox z tardum in motib;: z dicit q; velox non est idē qđ acutū: nec graue in sonis est idē qđ tardū: sicut nec sonus: cui; dñe sunt graue z acutū: est idē qđ motus: cuius dñe sunt velox z tarduz. Sed sicut motus est cā soni: ita velocitas motus est cā soni acuti: z tarditas mot; est cā soni grauis. Sed hoc itelligēdū est cū sonus causat; ab vno motu: cum aut; causat; ex plurib; motib;: frequētia motuū est cā acuti soni: z tarditas est causa grauis: vt dicit Boetius in musica. Unde z chorda magis tensa acutius sonat: quia ex vna percussione frequētius mouetur. **C** Quarto ibi.

C Et filia eē videntē acuto atq; obtuso: q; sūt i tactu. Nā acutū qdē qñ pūgit: obtusus at q; si pellit: q; illud i pauco: hoc i multo tpe mouet. Quare fit vt illud sit velox: hoc tarduz. Atq; de sono qdē determinatū sit hactenus.

C Et videntur similitudinē habere circa tactuz cum acuto z hebeti. Acutū enim quasi pungit: hebes quasi pellit: pp id quod mouet: hoc qdē in pauco: illud aut i multo. Quare accidit hoc quidē velox: illud autem tarduz

esse. De sono igitur sic determinatum sit.

C Assimilat differentias sonoz qualitatibus tangibilibus a quibus nominatur: z dicit q; ea que sunt circa tactum habent similitudinem cum acuto z hebeti in sonis: quia acutus sonus quasi pungit auditum eo q; in pauco tpe mouet ipsum. hebes aut quasi pellit: q; in multo tpe mouet. Unde vnum eoz accidit cū velocitate motus: aliud cum tarditate. Ultimo concludit q; sic de sono determinatum sit.

C Vox aut son; qdā est aiatis. Nil enī inaiator; vocē h;: s; similitudine qdā dñr vocem emittere: vt tibia: lyra: ceteraq; inaiata: que cunq; extensionem: concentum: z locutionem habent. Horum enim soni similes esse voci videntur: quia vox z hec eade; habet.

C Vox autem sonus quidam est animati. In animatorum enim nullum vocat: sed fm similitudinem dicitur vocare: vt tibia z lyra: z quecunq; alia inanimatorum extensiones habent z melos z locutionem. Assimilant enim quia z vox hec habet. **Lec. XVIII.**

Postq; Pbs determinauit de sono: hic determinat de voce que est spēs soni. Et diuiditur in partes duas. In quaz prima premitit quedam que sunt necessaria ad diffinitionem vocis. In secunda diffinit vocem. ibi. [Quare percussio.] Circa primum duo facit. Primo ostēdit quozum sit habere vocem. Scđo quid sit proprium organum vocis. ibi. [Vox autem sonus.] Circa primum duo facit. Primo ostendit q; habere vocem est animatoruz. Secundo ostendit quoz animatoruz. ibi. [Multa autē animatum.] Dicit ergo primo q; vox est quedā spēs soni: est enī sonus animati: non autem quozumlibet: sed quozundam: vt post patebit. Nullum autem inanimatum habet vocē. Et si aliquando aliquod eorum dicitur habere vocē: hoc est fm similitudinē: sicut tibia z lyra z hō instrumenta dicuntur habere vocē. Habent enim tria eoz soni in quibus assimilantur voci. Quoz primum est extensio. Manifestum est enim q; in corporibus inanimatis ex simplici percussione causatur sonus: vnde cum percussio statim transeat: sonus etiam cito transit z non continuatur. Sed vox causatur ex percussione aeris ad vocalem arteriaz: vt post dicitur: que quidem percussio continuatur fm appetitū anime: z ideo vox extendi potest z continuari. Illa igitur instrumenta de quibus dictum est: ex hoc ipso q; habent quandam continuitatem in suo sono: habent similitudinem vocis. Scđm autem in quo assimilantur voci est melos. i. consonantia. Sonus enim corporis inanimati cū ex simplici percussione proueniat vniformis est non habens in se diuersitatem grauis z acuti. vnde in eo non est consonantia que ex eoz proportionē causatur. Sed vox diuersificatur fm graue z acutum: eo q; percussio que causat vocem: diuersimode fit h; appetitum aiatis vocem emittentis. Unde cū in predictis instrumentis distinctio sit grauis z acuti in sono: eoz sonus est cum quadam melodia ad similitudinē vocis. Tertium in quo sonus hoz instrumentoz habet similitudinē vocis est locutio. i. interpretatio sonoz ad similitudinē locutionis. Manifestum est enim q; humana locutio non est continua. vnde z in libro predicamentoz: oratio que in voce profertur ponitur spēs quātitatis discrete. Distinguitur enim oratio per dictiones: z dictio per syllabas: z hoc accidit propter diuersas percussiones aeris ab aia. Et similiter sonus predictoz instrumentoz distinguitur fm diuersas percussiones: vt pote diuersarum chordaz: vel diuersoz flatuum: aut aliquozum huiusmodi. **C** Deinde cum dicit.

Ter. cō. 87.

In t. seq. 5

Quida; soni inaiator; assimilant; voci trib; Ter. cō. 90.

b

cō.

I Atq; plura sūt aialiuꝝ q̄ nō eliciunt vocē: vt ea q̄ sanguis exptia sunt. Et eoz̄ q̄ sanguine hñt pisces: atq; id nō absq; rōne: siqdē son⁹ motio qdā aeris ē. S; q̄ vocem dicuntur emittē vt acheloi fluij̄ pisces: ij̄ brachijs sane sonitant: vel aliqua simili parte.

A multa autem animalium vocem non hñt: vt que sunt sine sanguine: z̄ sanguinem habentium pisces. Et hoc rationabiliter: siquidem motus sonus est. Sed qui dicuntur vocare: vt qui in achelēo: sonant brānchijs: aut quodam altero huiusmodi.

Ostendit quoꝝ aiatoȳ sit habere vocem: z̄ dicit q̄ etiam multa aialia sunt que non hñt vocē: sicut oia carentia sanguine: quoꝝ quatuor sunt gñā: vt dī in libro de aialibus. s. molli: que habent mollem carnē exterius: vt pulpi z̄ sepie: z̄ aialia mollis teste: vt cācri: z̄ aialia dure teste: vt ostrēe: z̄ aialia anulosi corporis: vt apes z̄ formice: z̄ h̄. Nullum enim hoz̄ habet sanguinem neq; vocem. Et silr̄ etiam aliqua animalium habentiū sanguinez̄ non habent vocem. s. pisces. Et hoc rōnabilr̄ accidit: quia sonus est quidam motus aeris vt supra dictum est. Huiusmodi autem animalia non respirant aerem: z̄ ideo non hñt proprium sonum qui si vox. Sed q̄ aliqui pisces dicuntur habere vocem: sicut qui sunt in achelēo: qd̄ est proprium nomen fluij̄: non habent propriam vocem: sed faciunt quendam sonum cū brachijs quibus expellunt aquam: z̄ attrahunt aerem: aut alio quo alio instrumento motus. **D**einde cum dicit.

Vox autē z̄ son⁹ ē aialis: z̄ nō quavis efficitur sine discrimine parte: s; cū aliquo pcutiente aliqd̄ z̄ in aliquo: qd̄ quidē ē aer/son⁹ effici soleat: iure profecto vocem animaliuꝝ ea solum habebunt que suscipiunt aerem.

Vox autem sonus animalis ē: z̄ non qualibet parte. Sed quoniam omne sonat verberante aliquo z̄ aliquid in aliquo. Hoc autē est aer: rationabiliter utiq; vocabunt hec sola quecumq; suscipiunt aera.

Ostendit qd̄ sit organū vocis. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit q̄ idem est organū vocis z̄ respiratiōis. Secūdo ostēdit ad qd̄ respiratio sit utilis. ibi. [Iaz̄ enīz̄ respirato.] Tertio ostendit quid sit organum respiratiōis. ibi. [Organum aut̄.] **D**icit ergo primo q̄ quis vox sit sonus animalis: nō tñ cuiuscunq; partis aialis sonus est vox. Sed quia ad generationem soni requiritur q̄ sit percussio alicuius ad aliquid z̄ in aliquo quod est aer, rationabile est q̄ illa sola animata vocem habeant que aerem respirando suscipiunt: z̄ ex eadez̄ parte vñ respirant. **D**einde cū dicit.

Iā. n. ipsa nā vt ad gustuz̄ z̄ locutionē vti lingua: quoꝝ gust⁹ qdē necessarius ē: quapp plurib⁹ inest: interpretatio vō ē gr̄a boni: sic z̄ aere q̄ respiratiōe trahit: ad duas vti opōnes ad internum inquā disponendum calorē: qd̄ qdē ē necessarius: z̄ cām in alijs explicabimus: z̄ ad vocē etiā pficiendā ob bonum.

Iam enim aere respirato vtitur nā in duop̄a: sicut lingua: z̄ in gustum z̄ locutionem. Quoz̄ quidem gustus necessarius est: vñ z̄

pluribus inest. Interpretatio autem est propter bene esse. Sic z̄ spiritu z̄ ad calorem interiore tanq; necessarium: causa autem in alijs dicta est: z̄ ad vocem: vt sit quod bene.

Dicit q̄ nā vtitur aere respirato ad duo operas: sicut etiaz̄ vtitur lingua ad gustum: z̄ ad locutionem: quoꝝ duoz̄ gustus est necessarius: est enī discretiu⁹ alimēti veniētis quo conseruatur aial: z̄ pp̄ hoc pluribus aialib⁹ inest. Sed iterpretatio que fit p̄ locutionē est ad bñ esse. Et silr̄ aere respirato natura vtitur ad mitigationem caloris nālis: qd̄ est necessarium: z̄ huius causa dicta est in libro de respiratiōe z̄ expiratione: z̄ vtitur aere respirato ad formationem vocis: quod est ad bene esse. **D**einde cum dicit.

Instr̄m̄ at̄ respirandi fauces sunt/pulmoq;: id est gr̄a cui⁹ ē ista pars. Nam ea que gradiuntur hac in parte pl⁹ hñt caloris: q; cetera.

Is preterea locus qui circa cor est: primus respiratiōe nimirum eget. **I**dcirco necessarium est aerē ingredi respiratiōe attractū.

Organum autem respiratiōis: vocalis arteria est. Cuius autem causa hec pars ē pulmo. Hac enim parte plus habent caloris pedibus gradientia alijs. **I**ndiget autēz̄ respiratiōe z̄ circa cor locus primus. **A**nde necesse est interius respirante ingredi aerem.

Ostendit quod sit organum respiratiōis: z̄ dicit q̄ organum respiratiōis est vocalis arteria: que est ordinata ad pulmonem: vt ei deseruiat per aeris attractionē. **A**er enī necesse est vt recipiatur in pulmone: quia aialia gressiua habent in hac parte plus de calore q; in alijs partibus. Pulmo enim coniungitur cordi: in quo est principium caloris nālis: z̄ ideo locus qui est circa cor indiget respiratiōe ad refrigerium caloris naturalis. **D**icit autem [loc⁹ primus:] vel quia est primus post cor: pulmo: vt pote ei vicinior: vel quia cor est prima pars aialis: z̄ quantum ad generationē: z̄ quantum ad causalitatem motus: z̄ propter hoc necesse est vt aer ingrediatur ad pulmonem ad refrigeriū caloris naturalis cordis. **N**el hoc qd̄ dicit: quis in hac parte aialia pedibus gradientia habent plus caloris alijs [intelligendū est alijs animalibus. **M**anifestum est enim q̄ aialia habentia sanguinem habent plus de calore nāli: z̄ carentibus sanguine. **E**t in gñe habentiū sanguinem: habent p̄fectionē de calore nāli. **E**t propter hoc aialia carentia sanguine: z̄ pisces non respirant: vt supra dictū est. **D**einde cum dicit.

Quare vox ē ictus aeris respiratiōe attracti: q̄ qdē ab aia fit: ea q̄ his in partib⁹ collocatur ad eam partē q̄ gurgulio appellatur.

Quare percussio respirati aeris ab aia que ē in his partib⁹ ad vocalem arteriā vox est.

Et premillis vocis diffinitionem concludit. **E**t circa hoc duo facit. Primo ponit diffinitionem vocis. Secundo manifestat eam. ibi. [Non enim omnis.] **D**icit ergo primo q̄ quia vox est sonus animati: z̄ ex illa parte qua aerem respirat. **O**mnis autem sonus est ex aliqua percussione aeris: sequitur q̄ vox sit respirati percussio aeris ad arteriam vocalem: que quide percussio fit ab anima que est in his partibus. i. principaliter in corde. **Q**uamuis enim anima sit in toto corpore vt est forma animalis: tamen vis eius motiua est principaliter in corde. **D**atur autem hec diffinitio per causam. **N**on enim vox est percussio: sed sonus ex percussione causatus. **D**einde cum dicit.

Li. 4. de hist. aia. li. ca. 9.

Tex. cō. 83.

Tex. cō. 88.

Tex. cō. 89.

Tex. cō. 90.

N

Tex. cō. 89.

Lec. 5.

P

Tex. cō. 87.

Tex. cō. 90.

A. **C**on enim ois aialis sonus vox est: uti diximus. fit. n. ut z lingua sonus efficiat: z et ut tussientes efficiunt vocē spiratē aut respiratē: sed aerē detinentē: sed opz z aiatus fit id qd verberat: z aliqua cū imaginatiōe. Vox. n. sonus qdē est significatiu: z nō aeris ei⁹ q respiratiōe trahit: uti tussis: s; hoc ferit aerē eū qui est in gurgulione ad ipsuz.

B. **C**on enim ois aialis sonus vox est: sicut diximus. Est. n. z lingua sonare z sicut tussietes. Sed opz aiatum sberās z cū imaginatiōe aliqua. Significatiuū enī quidā son⁹ ē vox z non respirati aeris: sicut tussis: sed isto sberat eum qui est in arteria ad ipsam.

C. Manifestat predictam diffinitiones. Et primo quantum ad hoc quod dixerat: q percussio vocalis ē ab anima. Secundo quantum ad hoc quod dixit: q est aeris respirati. ibi. [Signum aut.] Posuerat enim tria in diffinitione vocis. Percutens. s. animā. Percussum. s. aerem respiratum. Et ad qd fit percussio. s. vocalem arteriā: quorum tertium supra manifestauerat: vñ restabat q duo pma manifestaret. Dicit ergo pmo q sicut supra dictuz est: non omnis sonus animalis est vox. Cōtingit enim liuguas facere aliquos sonos: qui tamen non sunt voces: sicut z tussietes faciunt sonum: qui tamen non est vox. Oportet enī ad hoc q sit vox q verberans aerem sit aliquid animatum: z cum imaginatione ad aliquid significandum. Oportet enī q vox sit sonus quidam significans: vel naturaliter vel ad placitum: z propter hoc dictum est q huiusmodi percussio est ab aia. Operationes enim animales dicunt que ex imaginatione procedunt. Et sic patet q vox non est percussio respirati aeris: sicut accidit in tussi. Sed id cui pncipalr attribuitur causa generationis vocis est anima: que vtit isto aere. s. respiratio ad verberandū aerem qui est in arteria ad ipsam arteriaz. Aer ergo non est principale in vocis formatione: sed anima que vtitur aere vt instrumento ad vocē formandam. C Deinde cum dicit.

C. Signū aut est: nō posse quenqz edere vocē spiratē aut respiratē: sed aerē retinētē. Detinēs. n. aerē hoc ipso nimuz mouet. Datet aut z quā ob cās pisces vocē nō fundūt: fauces. n. nō hnt: at hāc ptē nō hnt: q: nō suscipiūt aerē: neqz respirāt. Sed q ita dnt vehemēter aberrāt. Quā at ob cām ali⁹ pmo est.

E.c.91 **D.** **C.** Signū aut est nō posse vocare respiratē neqz expirantē: sed detinentē. Mouet enim isto retinens. Manifestum aut z qa pisces sine voce. Non enim habent guttur. Hāc aut partem nō habent: qa nō recipiūt aerē neqz respirant. Sed qui dicunt sic: peccāt. Propter quā igitur cām: altera ratio est.

C. Ostendit aliam partē diffinitionis. s. q vox sit percussio aeris respirati: z dicit q signum huius est duplex. vnuz qa animal non potest formare vocem: neqz dum attrahit aerē respirando: neqz dum expellit expirando: sed dum retinet aerem: quia dum retinet: isto aere retento z percutiente aerem existentem in vocali arteria causat motum ad formationē vocis. Aliud signum est q pisces non habent voces: non enim habent guttur. i. vocalem arteriam: z hanc par-

tem non habent: quia non recipiunt aeres: neqz respirant. Sed qui dicunt hoc q pisces respirant: peccant. Quare autem pisces non respirant alia ratio est: pertinet enim ad scientiam in qua considerantur particularia accidentia animalium.

C. De odore vō z odorabili nō eque bñ atqz de hisce q dicta sūt: discernē determinareqz possumus. Nō. n. sic p; qle qd sit odor: vt sonus: vel lumen vel color. Cui⁹ cā est nos nō hie hūc sensum exactū: sed inferiorē cōpluriū aialiū sensu. Remisse nāqz hō olfacit: z nihil odorabiliū pcipit absqz dolore: vel voluptate: ppterea q sensus istm huiusce nō est exactuz atqz pfectū. Atqz pntaneū est rōni: tā aialiū ea q duos oculos hnt: sic sentire colores: vt nō eoz pcipiāt dñas: nisi terrore p̄rioqz ipsius: qz hōiū gen⁹ odores.

C. De odore aut z olfatibili minus bene determinabile est dictis. Nō enim manifestuz est quale qd sit odor: sicut son⁹: aut visibile: aut lumen. Causa aut est: quia sensum hunc non habemus certum: sed peiorem multis aialibus. Praue enī odorat homo. Et nihil odorat odorabiliū sine letitia z tristitia: sicut nō exite certo eo quo sentimus. Ratio nabile aut sicut z fortes oculis colores sentire: z nō p manifestas ipsis eē dñas colorū nisi terrentiū: z nō terretium: sic aut z odores hominum genus. Lec. XIX.

Postq; Pbs determinauit de visibili z audibili: nūc tertio determinat de odorabili. Et diuiditur in partes duas. In pma determinat de odorabili vt sic. In secunda determinat de odorabili s; q immutat sensum olfatus. ibi. [Est autem olfatus.] Circa primum duo facit. Primo determinat de odorabili s; se. In secunda de non odorabili s; q odoratu percipitur. ibi. [Adhuc autem.] Circa primum duo facit. Primo ostendit difficultatem terminandi de odorabili. Secūdo ostendit quomodo accipiatur cognitio odorabiliū. ibi. [Videtur enim z analogia.] Dicit ergo primo q nō ita bene determinari potest de odore z odorabili: sicut de predictis sensibilibus: scilicet audibili z visibili: quia non manifestum est nobis quid sit odor: sicut quid est sonus: aut quid est visibile: aut lumen: vel aliquid huiusmodi. Et huius causam assignat: quia sensum odoratus non habemus bonum qui perspicaciter z per certitudinem cognoscat suum obiectum: sed habem⁹ eum peiorem multis alijs animalibus. Cuius ratio est: qa cum instrumentum sensus debeat esse proportionatuz suo sensibili: sicut odor causatur ex calido z sicco: ita ad bonitatem instrumenti odoratus exigitur victoria calidi z sicci. Homo autem habet cerebruz in cuius vicino positum est instrumentum olfatus: maius omnibus alijs aialibus s; proportionem sui corporis: vt Pbs dicit in libro de aialibus. vnde cum cerebrum sit humidum z frigidū in se consideratum: impedit in hoie bonitas olfatus: z ppter hoc praue odorat homo: z nihil odorabiliū percipit: nisi qd est s; aliquā excellentiam inducens delectationē aut contrarium: qd ptingit ppter sensum qui non est perspicax ad certitudinaliter discernendū de suo obiecto. Cūde rationale est q hōiuz genus sic se habet ad pcipiendos odores.

E.c.92
E.c.93
5
b
Cur odorati peiores multi aialibus habemus.
Lib. j. c. 16.

3

sicut se habent aialia habentia duos oculos: vt locuste z quida pisces ad picipiendos colores: quos ppter debilitate visus ex ineptitudine organi no picipiunt nisi in quadam excellentia put ex eis ingerit eis aliquis terror vel eius contrarium. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Silem at rones subire vident odorat⁹ ad gustu: z odoris speciei ad spes ipsas saporu.

¶ Vex exactiore gustu habem⁹ qz odoratu: ex eo qz gustus tact⁹ e qda: que qde sensus ho exactissimu hz. In ceteris naqz sensibus vehemeter a ceteris aialib⁹ supat: ac tactu loqe ceteris oib⁹ excellenti⁹ pcpit. Quapp z prudetissimu e aialiu. Iudiciu aut e in ho/

minu gne ob hoc instrm sensus ingeniosos esse hebetesue: z no ob aliud qcqz. Qui naqz sut duri carne: ij sut inepti mete. Qui vo sut molles carne ij sunt igeniosi mete qz dextri.

¶ Uidet. n. z analogia hze ad gustum: z silr spes humoz cum his que sunt odoris. Sed certiore habemus gustus pp id qd ipse qda tactus e: hunc aut e hz homo sensum certis/

simu. In alijs eniz deficit ab aialib⁹ multis. **¶** Scdm at tactu differeter certificat: vnde z prudetissimu aialium est. Signu autem in gne hoiz: fm sensus huc igeniosos ee z no igeniosos: fm aliud aut nullu. Duri. n. carne: inepti mete. Molles autem carne bn apti.

¶ Ostendit quo innotescant nobis die odor. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qz die odor nobis innotescunt p coparatione ad diias saporu. Secdo ostendit quo rident die odor differetis saporu. **¶** Est autem sicut humor.

Dicit g pmo qz sensus olfatus in hoie v hze quandam convenientia z pportione ad gustum: z silr spes humoz. i. sa poru ad spes odoris. Unu qd qz aut ignotu cognoscitur per id qd est magis manifestu. Unde cu spes saporu sint nobis maxime manifeste: species odoru que sunt nobis ignote z hnt affinitate ad spes saporu: sub eoru similitudine a nobis cognoscunt. Spes aut saporu sunt nobis manifeste: qz sensum gustus hz homo certiore qz alia aialia. qz gustus est tactus qdam tactu aut hz certissimu alijs aialibus: lz in alijs sensibus deficiat a qbusda aialib⁹. Sunt. n. quedaz aialia que melius vident: audiunt: z olfaciunt qz homo: sed ho fm tactu multu differt in certitudine cognitionis ab alijs aialib⁹. Unde qz ho hz optimu tactu: sequit qz sit prudetissimu oium alioz aialium. Et in gne hoiz est sensu tactu accipimus qz aliqui ingeniosi sunt vel non ingeniosi. z non fm aliquo alium sensum. Qui enim habent dura carne: z per ois hnt malum tactu: sunt inepti fm mente: qui vero sunt molles carne: z per ois boni tactus: sunt bene apti mente. Unde etiam alia aialia hnt duriores carnes qz ho.

¶ Sed videtur qz aptitudo mentis magis rñdeat bonitati visus qz bonitati tactus: quia visus est spiritalior sensus z plures diias reru demonstrat. **¶** Sed odm est qz duplici ex causa bonitatis mentis respodet bonitati tactu. Prima ratio est qz tactus est fundamentu omniu alioz sensuum. Manifestum est qz organum tactus diffundit per totum corpus: z quodlibet instrm cuiuscuzqz sensus est etia instrumentu tactus: z illud ex quo aliqd dicit esse sensitivus est sensus tactus. Unde ex hoc qz aliqd habz meliore tactu: sequit qz simplr habet meliore sensitivam naturam: z per

conseques qz sit melioris intellectus. Nam bonitas sensus est dispositio ad bonitate intellectus. Ex hoc aut e qz aliqs habet meliore auditum: vel meliore visum: no sequitur qz sit melius sensitivus vel melioris sensitive simplr: lz soluz fm quid. Alia ro est: quia bonitas tactus sequit bonitate coplexionis siue temperantie. Cum enim instrm tactus non possit esse denudatu a gne tangibiliu qualitatu: eo qz est elementis copositu. opz qz sit in potetia ad extrema: saltem p hoc qd est medium inter ea. Ad bona aut coplexione cor/poris sequit nobilitas aie: qz ois forma est proportionata sue mae. vnde sequit qz qui sunt boni tactus: sunt nobilioris aie z pspicatiois metis. **¶** Querit aut itez cu tactus sit certissimus sensu: quare spes odoru denominantur magis a speciebus saporu qz a qualitibus tangibilibus. **¶** Et dicendum qz odor z sapor causant ex determinata comissione qualitatu elementariu: z ideo spes odoris magis correspondet speciebus saporis qz simplicibus qualitibus tangibilibus. **¶** Deinde cum dicit.

¶ At aut saporu alius dulcis: alius e amar⁹: sic z odoru quosda dulces: quosda appella/ mus amaros. Vex qdam odore hnt: saporu rēqz filis rōnis: dulce inqz saporē: dulce qz odore: quedā ptra. Silr z acer e z acerbus odor: z acutus z pinguis. Nā qz odores no sunt vti dixim⁹ manifesti: z perinde atqz saporu: no noia odoru deducta sunt a saporibus p similitudinē reru. Alius. n. est dulcis: vt croci mellisqz: alius acer: vt thymi ac huius/ cernodi reru. Idē z in ceteris modus suat.

¶ Est aut sicut humor: hic qde dulcis: ille vo amarus: sic z odores sut. Sed alia qde hnt pportionalr odore z humore. Dico at dulcem odore z dulce humore: alia vo prium. Silr aut z acer z austerus z acut⁹ z piguis est odor: lz sicut dixim⁹ ppter id qd no multum pmanifesti sunt odores sicut humores: ab his acceperunt noia fm similitudinē reru. Dulcis qde eni a croco z melle: acer autē a thymo z hmoi. Eodē autē mō z in alijs.

¶ Ostendit quo spes odoris correspondent speciebus saporis: z dicit qz sicut humor. i. sapor qdam est dulcis: z qdaz amarus: sic etiam z odores distinguunt. Sed sciēdu est qz quedam hnt pportionalē odore z sapore. s. dulce odorem z dulce saporē: qdaz vo p prium. i. suave saporē z no suave odore: vel econverso. Cuius ro est: qz sapor consistit in humido aqueo aliquat digesto: odor autem consistit in sicco aereo aliqlr pteperato. Cōtingit aut qnqz vtranzqz substantiam. i. subtilē aereā z aqueā grossiore fm debitam pportione comista esse: z sic est suavitas saporis z odoris. Si vo sit debita pportio in vno z non in altero: erit in vno suavitas z in alio non. Et sicut dictum est de dulci z amaro que sunt extrema in saporibus que trāsferunt ad odores: ita et z acetosus z auster. i. stypticu aut pcticu z acutu: z piguet odorib⁹ attribunt. Sed lz no semp in oibus corrñdeant odores saporib⁹: tñ sicut dixi: ppter hoc qz odores no sut multum manifesti sicut saporu: acceperunt noia odores a saporib⁹ fm similitudinē reru: quia vt in pluribus odores rñdent saporib⁹. Dulcis eniz odor z sapor causat a croco z melle. Acer aut a thymo z asilibus. Et silr de alijs odoribus z saporibus. **¶** Deinde cum dicit.

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

¶ At qui

*duplex e molli...
alia flez matica...
nicipant mulier...
fere ois inapt...
lie. n. molli...
os in apto sci...
ent. i. o. alio...
varo amolli...
cies sangui...
si tactus...
ner at colarion...
dicit ad sciz...
day at hanc...
qui ingenia...*

E.c.94

L

L

E.c.95

P

Q

At qui

3

aerē respirādo: qñ aut nō respirat attrahēdo aerem: s; emit tēdo ipsū expirat aut retinet spūm: nō odorat neq; de lōge neq; de ppe: et si poneret odorabile itus i naso. S; h q; sensibile positū sup sensus nō sentiat cōe ē oib; alijs sensib; vel aialib;. S; q; odor n̄ sentiat sine respiratiōe h ē ppuz hoibus. Et h manifestū ē si q; tētare voluerit. Un cū aialia nō hntia sanguinē nō respirēt: v; q; hēant aliū sensus pter olfactū z alios sensus q; dicti sunt in hoie. **C**Deinde cum dicit.

CAt idē eē nō pōt: qppe cū odorē picipiāt: sensus. n. rei tā male q; bñ olentis olfactus sine cōtrouersia ē. **P**reterea a vehemētib; z ipsa corūpi vident odoribus: a qbus z hō corūpit: vt bituminis: sulphuris: z similiū. **N**eceffe est igitur ipsa olfacere: non respirantia tamen.

Tex. cō. 99.

CSed impossibile est. si qdem odorē sentiunt. **O**dorabilis. n. sensus z mali odor: amēti z bo: ni odoramenti olfactus est. **A**mplius aut z corūpi vident a fortibus odoribus ex qbus hō corūpit: vt asphalto sulphure z h; . **O**lfactū qdem igit hē necessariū etiā nō respirantia.

CObijcit in p̄ium duabus rōnib;. **P**ria rō est. q; sensus distinguuntur fm sensibilia. vñ cum sensus olfactus sit sensus odorabilis. s. boni z mali odoramenti: z hoc cōter sentiat tam ab hoie q; ab aialibus alijs non respirātib;: sequit q; idem sensus olfactus fit in hoie z in alijs aialibus. **A**lia rō est: q; eiusdem sensus eadē sunt corruptiua: nō enim visus patitur aliqd a sonis neq; auditus a coloribus. **S**ed sensus aialium non respirantium vident corūpi a grauib; odoribus z excellentibus ex qb; sensus hois corūpit. s. ab asphalto qd est quedā confectio ex succis herbarum: z a sulphure z ab h; . ergo alia habēt sensus olfactus sicut homo: lz non respirant. **C**Deinde cum dicit.

CAtq; hui; instrm sensus in hoie pinde v; ab instrō differre talitū aiantū: atq; oculi differūt ab eoz oculis aialū que duos oculos habēt. **N**ā aialū ea q; molles oculos habent palpebras ipsas vñ sepē z tegmē habent: quas nisi mouerit: ac aperuerit: nō vident: vt late p; . **A**t ea q; durorū sūt oculo: nihil habēt pfecto tale. **S**; ilico res eas vidēt: que in pspicuo sunt. **S**ic igit z instrumentū olfactus in hīce q; dē q; nō respirāt velamine caret: pinde atq; oculus durus: vt diximus. **I**n hīs aut q; suscipiūt aerē h; velamen: qd cū respirāt apit: venis meatibusve distētis. **E**t idcirco que respirāt nō olfaciūt in aqua: necesse est enim olfaciāt respirando: at id in aqua facere nequeunt.

Tex. cō. 100.

CVident aut hoib; differre h sensitium ad ea que alioz aialū: sicut oculi ad ea que durorū oculo sunt. **H**ec qdē. n. hnt phragma z sicut velamē palpebras q; aliq; nō mouens neq; retrahēs nō videt. **F**ortia aut oculis nihil h; hnt: s; mox vidēt que fiunt in lucido. **S**ic igit z odoratū: aliis qdē sine opculo est: sicut oculis: aliis vō aerē recipientib; hē cooperimentum: qd respirantibus discooperit ampliatis

venis z poris. **E**t pp hoc respirantia nō odorant in aq. **N**ecessariū. n. est odorē pati respirantia: hoc autē facere in humido impole.

CSoluit questionem: q; ista diuersitas in modo respirandi non est ex diuersitate sensus: sed ex diuersa dispōne organi. **O**rganus enim olfactus in homine differt ab organo alioz aialium: sicut oculi hoium differunt ab oculis duris quorūdam aialium. **O**culi. n. hoium habēt qdā phragma. i. pānū ad cooperiendū. s. palpebras: vnde homo nō pōt videre nisi quodam motu palpebre retrahant: quod nō accidit in aialibus hntibus duos oculos: sed statim vidēt ea quorū spēs fiunt in diaphano. **I**ta etiā z in aialib; non respirantibus: organum odoratus est sine operculo: s; in aialib; respirantibus hnt qdā cooperculū: qd opz aperiri ampliatis per respirationem. **E**t ideo aialia respirantia non odorant in aqua: q; opz q; patiant ab odore respirando: quod non potest fieri in aqua. **C**Deinde cum dicit.

CEst aut odor siccus: sicut humidi sapor. **I**psū vō instrumentū olfactus est potentia tale.

CEst aut odor siccus: sicut humo: humidi. **O**doratiū aut sensitūū potentia huiusmodi est.

CDeterminat de instrō olfactus: z dicit q; odor fundatur in sicco sicut sapor in humido. **O**rganus autem odoratus opz esse in potentia ad odorem: z ad siccum. sicut organum visus est in potentia ad colores z ad lucem.

C gustabile aut est qdā tāgibile. **A**tq; hec ē causa vt ipsū nō sit sensibile p mediū corpus extraneū. **N**e q; n. tact; tali medio picipit. **E**nī vō corpus etiā id in quo tāq; in materia: est ipse sapor qui gustu percipitur: humidum est: quod est tangibile quoddam.

C gustabile aut est qdā tangibile: z hec est cā qre nō sit sensibile p mediū extraneum corpus. **N**e q; n. tactus. **E**t corpus in quo est humor: qd est gustabile est in humido sic in mā. **H**oc autem quiddam tangibile. **L**ec. xxi.

Postq; pbs determinauit de visibili z audibili z olfactibili: hic quarto determinat de gustabili. **E**t diuiditur in partes duas. **I**n prima determinat de gustabili in cōmuni. **I**n secunda de speciebus gustabilis: id est saporis. **i**bi]. **S**pecies autem. **I**n circa primum tria facit. **P**rimo inquit an gustabile percipiatur p medium. **S**ecdo ostendit quid percipiatur per gustum: q; gustabile: z non gustabile. **i**bi]. **S**icut autē. **T**ertio quale oporteat esse organū sensus gustus. **i**bi]. **Q**m autem humidum. **H**ec. n. tria circa alios sensus tractauit. s. medium in quo sentit: id qd sensu percipit: z organū sensus: que i gustu vt videbit opz eē. **C**irca p̄mum tria facit. **P**rimo ostendit q; gustabile nō picipitur p medium extraneū. **S**ecdo excludit quādas obiectionē. **i**bi]. **C**ū z si in aqua. **T**ertio ostendit qd regrad ad h q; gustabile picipiatur. **i**bi]. **N**on autē facit. **D**icit ergo p̄mo q; gustabile est qdā tangibile. i. qd tactu discernit. **E**t hec est cā qre nō sentitur p mediū qd sit corpus extraneū. **E**t d; extraneū qd nō est ps aialis. **S**entiunt. n. sensibilia de qb; prius dictum est per aerē aut aquā que nō sunt ptes aialis. **S**; tactus nō sentit suum obtum per mediū extraneū: s; per mediū piunctū. **N**ā caro est mediū in sensu tact; vt i; a patebit. **E**t iō cum gustus sit qdā tact;: z gustabile sit qdā tāgibile nō picipit gustabile p mediū extraneum. **Q**z aut gustabile sit qdā tangibile ostendit p h q; humor. i. sapor qui est gustabile radical in humido sic in mā ppa. **H**uidū autē est qdā

n

D

P

Tex. cō. 101.

Q

Tex. cō. 116.

A
Dubit.

Solo.
Quo co
ueniant
vl' no co
ueniant
gustus z
tactus.

B
L. 20. t.
co. 28.
Cap. 12

C

D

est quoddam tangibile. Un manifestu e q gustabile est quoddam tangibile. **C** Si gustu e qda tactus vt q no debeat distingui i tactu cu ipes non diuidat ex opposito i genus: z sic seqt q non sunt quqz sensus: s; tm quatuor. **C** Si d; q gustus z tactus pnt p'derari duplr. Uno mo qstuz ad modu sentie: dir: sic gustus est qda tactus. Na in tagedo suu obiu p'cipit. Alio mo qstuz ad obtu: z ita opz dice q sicut se hz obtu gustus ad obz tact: sic se hz sensus gustus ad sensum tactus. Manifestu e aut q sapor q est obtu gustu non est aliq qlitas de qlitatibus simplicium corpoz ex qbus aial constituit: q sunt ppria obiecta sensus tactus: sed causatur ab eis z fundatur in aliquo eoruz sicut in ma, sin humido. Un manifestum est q gustus no est ide q sensus tactus: sed quodam modo radicat in eo. Unde z consuevit de gustu distingui: q potest accipi gustus prout est discretiuis sapor: z pot accipi vt est tactus qdaz prout discernit qualitates tangibiles: scilicet alimenti: cuius sensus est tactus vt supra dictum est. Un p'hs dicit in 3° ethicoz. q circa delectationes gustus prout accipitur pmo modo: non est teperantia: sed solum prout est tactus qdam. **C** Deinde cum dicit.

C Quapp si et eem⁹ i aq: dulce sane sentirem⁹ i ipsa positu: z no sensus illi⁹ nobis p aqua: ta qz p mediu eet: s; qa pmixtu illud eet cuz huido: queadmodu i portione fieri solet. Color at no hoc vt mo q misceat: neqz de fluxib⁹. Na igit vt e ibi: sic esse de medio dicere possum⁹: nullu eni extremu e mediu: vt dixim⁹: vt aut visibile est color: sic est gustabile sapor.

C Un z si in aq essemus: sentiremus ytiqz ad positu dulce. Na aut eet tunc nobis sensus p mediu: sed in eo qd misceat humido sicut i potu. Color autem no sic vt i eo qd misceat: neqz de fluxionib⁹. At qde igit mediu: nihil e. At aut color visibile. Sic gustabile humor est.

C Excludit quadam obiectione. Manifestum est enim q si aliqd corpus saporosum dissolubile per aqua in aqua ponatur: vt pote mel vel aliqd hz: z nos essemus in aqua: qz uis distantes ab illo corpore saporoso: saporem tm eius sentiremus i aq: z sic videtur q gustus suscipiat suu obtu per aquam qd est mediu extraneu. Et ideo ad excludedu hanc obiectione pcludit ex dictis: q cu gustabile no p'cipiat per mediu extraneuz: sequit q si essemus in aqua sentirem⁹ ytiqz corpus dulce appositum in aqua distans a nobis: non tm esset nobis sensus per mediu: sed ex eo q sapor ille p misceat aqueo humido: vt accidit in potu: puta cu pmisceat aque vel vino vel mel aliqd hz. ipsa enim aqua imutatur nali imutatione a corpore saporoso. Unde gustus no percipit saporem corpis distatis vt est talis corpis sapor: nisi fm q aqua est imutata a tali corpe. Cuius signum est q gustus no imutat ab aq sic intense: sicut natus est imutari a sapore corpis distantis: eo q sapor ille debilitat per admixtionem aque. Sed color no sic videt per mediu: q. s. corpus coloratum admisceat medio: aut aliqd eius desinat ad visuz: vt Democritus ponebat: sed per spualet imutatione medij. Un visus no percipit colore vt aeris vel vt aque: sed vt corporis colorati distantis: z fm eandem mensuram. Si q velimus comparare gustum ad visum nihil est qd sit mediu in gustu. sicut illud qd est mediu in visu. Sed sicut color est visibile. i. obtum visus: sic humor. i. sapor est gustabile: est obtum gustus. **C** Deinde cum dicit.

C Atq nihil absqz huuditate saporis efficit sensus: sed oē quod ipius efficit: humiditate aut

actu aut potetia nimiru hz vt falsus. Na z ipsum liquescere pot facile: z se linguam vt patet cum liquefit humidior: em efficere potest.

C Non at facit humoris sensus sine huuditate: s; hz actu aut potentia humiditatez vt falsum. **B** n. n. liquidu ipsuz e z liquefactiuu lingue.

C Odit qd regraf ad gustu ex q mediu no requir: z dicit q nullu saporosuz fac sensuz sui huoris. i. saporis sine huuditate. Na sic color fit actu visibilis p lumē: ita sapor fit actu gustabilis p huudu. Et pp h opz q gustabile vl' actu heat huuditate aquea sic vinu vel aliqd hz: aut fit potetia huectabilis qd sumit p modu cibi. Et io opz vt fit salina i ore q e bene liqda z liquefactiuu lingue p qua ea q sumunt humectant: vt eoz sapor percipi possit. **C** Deinde cum dicit.

C At vo sicuti visus e visibilis z inuisibilis: z tenebre naqz sunt inuisibiles: quas et visus discernit: z eius qd valde splendidu est: z hoc. n. inuisibile d; qz qz no eode sed alio mo. qz tenebre. Sicut igit visus visibilis z inuisibilis est: z auditus filr soni fileriqz: quoz alteru audibile: alteru inaudibile est: z et soni magni: p inde atqz splēdidi visus. Na vt paruus sonus mo qdā inaudibilis: sic etiā z magnus ac violentus. Inuisibile vo multifaria dici solet: qdaz p inde d; tale atqz in ceteris et id qd ipossibile est quoddā: hoc pacto vt aptu qdē sit id. hz quo videre possit: illo aut careat: aut heat remisse vl' prauē: vt iforme d; aut idoctu. Sicut igit visus in qua visibilis z inuisibilis e: z auditus filr: sic z gustu gustabilis z igustabilis e: qd qdē aut exiguu hz: aut paruū: aut vastate gustu saporē. Videt aut potabile z ipotabile ee pncipiū. Utrūqz. n. gustu p'cipit. Veru alteru e prauū: gustuqz deuastat: alter e amicu nāc: est aut potabile gustui cum tactu comune.

C Sicut aut visus visibilis est z inuisibilis: tenebra aut inuisibilis est: iudicat aut z ipsam visus. Adhuc aut z valde splēdidi est: tenebra hoc inuisibile e. alio aut mo a tenebra. Silr aut z auditus soniqz z fileriqz: quoz aliud audibile: aliud no audibile z magni soni: sicut visus est splēdidi. Sicut eni puus sonus inaudibilis quodā mo: sic z magnus z violentus. Inuisibile aut aliud qdē oino dicit: sicut z in aliis ipossibile: aliud aut qzuis aptu natu non habz: aut prauē: sicut qd sine pedibus est: z sine gradu d; . Sic autē gustus gustabilisqz z non gustabilis. Hoc aut est paruū aut prauum hns humorē: aut corruptiuum gustus. Videt autem pncipiū ee potabile z non potabile. Gustus eni qdā ambo. Sed hoc qdē vt prauū z corruptiuū gustus. illud autē fm nām. Est autem comune tactus z gustus potabile.

S. Tho. sup aia.

5 2

Ter. co.
102.

f

5

Ter. co.
103.

b

3
Ter. cō.
71.

Ostendit qd percipiat per gustū: z dicit q sic est de visu z auditu: sic est de gustu. Visus enim cognoscit visibile z inuisibile: vt supra dictum est. Inuisibile enim est tenebra de qua visus indicat. Et sicut illud quod est valde splendidum vt sol dicit inuisibile: sed alio modo q̄ tenebra. Nam tenebra dicitur inuisibile ppter defectū luminis. splendidū autē pp abundantiam corruptentis sensum. Et sicut auditus est audibilis. s. soni z non audibilis: vt silentiū: qd est priuatio soni: z et non audibilis. i. soni male audibilis: qui vel pp sui excellētiā corruptit sensum: vel pp sui priuitatē non sufficienter sensum imutat. Sic etiā est in oib⁹ q̄ fm potētia z ipotētia dicit. Nam impossibile dicit in oibus aut qd nō h̄z ō natum ē h̄z: aut qd praue h̄z. Sicut non gressibile dicit aial: z qd penitus caret pedibus: z qd est claudum aut debile pedibus. Sicut autē z gustus z gustabilis z non gustabilis. Non gustabile aut dicit dupliciter: qd aut parum h̄z de sapore: aut malū saporem: aut nimis violentum ad corruptēdū sensum. Et q̄ gustabile est humidū aqueū ō est potabile: z hoc ē fm̄ saporis. s. humidum aqueū: vnde q̄ potabile z non potabile fit principium eorū que gustu percipiunt. Gustus. n. percipit ambo: sed vnum vt priuum z corruptiuū sensus. s. non potabile: aliud autē vt priuū fm̄ nam. s. potabile. Sicut autē gustabile percipit gustu put gustus est quidam sensus discretus a tactu: ita potabile z non potabile percipit a gustu p̄ ut gustus est qdam tactus. Nam potabile est cōe z tact⁹ z gustus. Tactus qdem inq̄tū est humidū: gustus autē inq̄tum est humidum saporabile. Manifestum est q̄ delectatiōes que sunt in cibis z potibus inquantum sunt sensibilia z potabilia: pertinent ad gustum inquantum est tactus quidam vt dicitur in 3° ethicorū. Deinde cum dicit.

Cap. 12

2

At vō cū gustabile sit humidū: necesse ē z instrumentū sensus ipsi⁹ neqz hūidū eē actu: neqz ē tale: vt hūectari nō possit: humidūqz eua dere. Patit. n. aliqd gustus ab ipso gustabilis: ea nimirū rōne qua gustabile ē. Necesse ē igit instrūm gustus: potentia quidē humidū esse: hūectari autē actu. Ita autē hūectari: vt ei⁹ conseruetur cum hūectatur z ratio.

Ter. cō.
104.

Quā autē humidū qdem est gustabile: necesse sensitiuū ipsius neqz humidū esse actu: neqz i possibile fieri hūidū. Patit. n. aliqd gustus a gustabili fm̄ q̄ gustabile est. Necesse est ergo hūectatum fore qd pole hūectari saluatū: nō humidū aut gustatiū sensitiuū.

20

Ostendit quale debeat esse instrumentū gustus. Et primo ponit veritatem. Secdo manifestat eā p signū. sibi. Signum autē. Dicit ergo pmo q̄ q̄ illud qd est gustabile opz esse humidum z saporosum: necesse est organum gustus: neqz esse humidum actu neqz saporosum fm̄ seipsum: neqz esse tale q̄ non possit fieri humidū: sicut instrumentū visus est quod non habet colorem: sed est susceptiuum coloris. Et hoc ideo est: q̄ gustus patit aliqd a gustabili fm̄ q̄ est gustabile: sicut quilibet sensus a sensibili. Unde cum gustabile inquantum gustabile sit humidum: necesse est q̄ organum gustus inquantum est iam passum sit hūectatum: z tamen saluatur in sua natura vt sit gustatiuum: id est potēs gustare: cum possibile est hūectari: non tamen est humidum actu. Deinde cum dicit.

Signū autē est linguā neqz cū est valde sicca neqz cum est nimis humida sentire. Is. n. tact⁹ sit humidū pmi p̄inde atqz si cū p̄gustauerit

q̄spia vehementē acere ve saporē: deinde aliū gustet: z vt i egrotatib⁹ fit: q̄ cūta vident amara: q̄ lingua sentiunt tali humiditate referta.

Signū autē neqz siccam exite linguā sentire: neqz multū humidam. Hic. n. tactus fit p̄mi humidū: sicut cū aliqs qui ante gustauit fortē humorem: gustet alterum: z vt laborantibus amara omnia videntur: propter id qd lingua plena huiusmodi humiditate sentit.

Ostendit quod dixerat per signum dicens: q̄ signum predictorū est: q̄ neqz lingua existens sicca potest sentire: neqz existens multum humida: quia cum existit valde humida: a precedente dominante humiditate fit in ea tactus z sensus precedentis humidū z non supuenientis: sicut cum aliquis ante gustauerit aliquem fortem saporē: postea si gustet alterum: non percipiet ipsum: quia adhuc manet sensus p̄mi humoris in lingua. Et similiter laborantibus. i. febicitantibus: omnia videntur esse amara: propter hoc q̄ sentiunt per linguam plenam humiditate huiusmodi: sicut cholera que est amara. Deinde cum dicit.

Spēs autē saporū ita sese h̄nt: quēadmodū colorū. Dulce nāqz z amarū s̄ria simplicia sunt. Heret autē dulci qdē pingue: amaro autē salū. Et inter hec collocant: acre: acerbum: acidum: atqz acutum. Venāqz fere dicit videntur esse saporū. Quare gustus qdem instrumentum id est qd est potentia tales gustabile autē id quod ipsum actu facere pōt.

Spēs autē humorū sic z i colorib⁹: simplices qdē s̄rie sunt: sicut dulce z amarū. Habite autē sunt cū hac qdē pingue: cū illa vō salitū: media autē horū acre z austerū: z ponticū z acutū. Fere enī he videntur esse humorū dicit. Quare gustatiuum est potentia huiusmodi. Gustabile autē est factiuum actu huius.

Ter. cō.
105.

Determinat de speciebus saporū: z dicit q̄ sicut in coloribus simplices colores sunt contrarij: vt album nigro: sic in saporibus simplices sunt s̄ri: vt dulce z amarum. Species autem saporū habite. i. immediate p̄ntes simplices spēs sunt pingue qd sequitur dulce: z salū qd sequit amarū. Media autem horū sunt acetosum z austerū z ponticū z acutū: q̄ duo in idē reducunt. Ad has autē septē spēs saporū fere videntur reduci oēs alie. Considerādū est autem circa has spēs q̄ quīs saporē causent a calō z frigido z humido z sicco: z contraria sunt: que maxime distant: nō tamen fm̄ maximam distantiam calidi z frigidi: z humidū z sicci attenditur p̄ietas in spēbus saporū: sed fm̄ ordinem ad gustum put natus est imutari a sapore: vel cum horore vt cum suauitate. Unde non est necessariū q̄ dulce vel amarū sit maxime vel calidum vel frigidum: vel humidum vel siccum: sed maxime se habeat in tali dispōne per quam comparatur ad sensum gustus. De gnatione autē saporū i libro de sensu z sensato determinatur. Ultimo autē concludit q̄ gustatiuum. i. sensus gustus vel organū eius est in potentia ad saporē z species eius: gustabile autem est quod potest reducere ipsum de potentia in actum.

Se tangibili autē z tactu eadē rō est. Nam si tactus nō vnus sit sensus: s̄ plures: necesse ē z ea q̄ tactu percipiunt plā sensibilia eē. Dubita

tionem

A tionem autē iste locus habere vī. Dubitabit autē nō iniuria quispiā. vtrū plures sint tactus an vnus tm̄. Et de instrumēto tactus qd tādē sit vtrū ipsa caro: et id qd in ceteris sile est carni: an ita non sit: sed id quidē ipsum sit sensus huiusce medium: instrumentū autem ipsius primum: aliud quoddam sit intus.

Tex. cō. 106. **C** De tangibili autem et tactu eadem ratio. Si enim tactus nō est vnus sensus sed plures. necessariū et tangibilia sensibilia plura esse. **H**abet autem dubitationē vtrum plures sint aut vnus. Et quid est sensitivū tangibilis. vtrum caro et in aliis pportionaliter: aut nō: sed hoc qd dem est medium: primum autē sensitivū aliud quiddam est intus. **Lec. xxii.**

B **Postq̄** determinavit Pbs de sensibilibus fm̄ alios sensus: hic determinat vltimo de sensibili fm̄ tactum: quia tactus inter alios sensus videtur esse minus spiritualis: s; sit omnium aliorum sensus fundamentū. **D**ividitur autem hec pars in duas partes. In prima determinat quasdam dubitationes circa sensum tactus. In secūda ostēdit veritatem circa hunc sensum ibi. **Q**uō autem videtur. **C**irca p̄mū duo facit. Primo mouet q̄ones. Secundo determinat eas. ibi. **O**is etenim sensus. **D**icit ergo p̄mo qd q̄tū ad ea de qbus ingrendum est: eadem rō est: siue loq̄mur de tāgibili siue de tactu. **Q**d enim dicit de vno opz dicit de altero: q̄a si tactus nō est vnus sensus s; plures. necesse est qd tangibilia nō sint vnū genus sensibilibus: sed plura. **I**deo autem hic dicit: q̄a intentio sua est primo determinare de sensibilibus: postmodum determinabit de sensu. **Q**uia vō in his que circa tangibile et tactum dicenda sunt circa sensum tactus q̄ones mouebit propter hoc qd cōmodius possunt tractari q̄ones iste circa tactum q̄s si moueant: circa tangibile: idcirco hanc excusationem premitit ostendens qd non refert vtrum de tactu vel tangibili loq̄mur. **M**ouet ergo duas q̄ones circa tactū et tangibile. **Q**uarum prima talis est. **U**trū sint plures sensus tactus. an vnus tm̄. **S**ecūda dubitatio est quid est sensitivum. i. organum sentiendi in tactu. vtrum. s. caro sit organum sensus tactus in animalibus hūitibus carnem q̄ sunt animalia hūita sanguinem: et in alijs q̄ carent sanguine aliqd pportionaliter r̄ndens carni. **N**on est ita: sed caro quidē et illud qd pportionaliter ei r̄ndet est mediū in sensu tactus. **S**ed p̄mum organum sensus tactus est aliqd intrinsecum circa cor v̄t dicitur in libro de sensu et sensato. **D**einde cum dicit.

D **O**mnis enim sensus vnus p̄trarietatis esse vī: vt visus: albi: nigri: q; et auditus: acuti: grauis: q; et gustus: dulcis: atq; amari. **A**t in tangibili plures insunt p̄trarietates vt patet. est enim calidum: frigidum: humidum: siccum: molle: durum: et istiusmodi alia.

Omnis etenim sensus vnus p̄trarietatis eē videt: vt visus albi et nigri: auditus grauis et acuti: gustus amari et dulcis. **I**n tangibili autē multe insunt contrarietates: calidum: frigidum: humidum: siccum: durum: molle: et aliorū que cunq; sunt huiusmodi.

D **D**eterminat premissas dubitationes. **E**t p̄mo p̄mā. **S**econdo scđam. ibi. **U**trū autē circa primum tria facit. **P**rimo

ostendit qd non est vnus sensus tactus sed plures. **S**ecūdo soluit positam rationem. ibi. **H**abet autē solonem. **T**ertio improbat solutionem. ibi. **S**ed qd sit. **R**ō autē quam primo ponit talis est. **O**mnis enim vnus sensus videt esse vnus p̄trarietatis: sicut visus albi: et nigri: auditus grauis et acuti: gustus amari et dulcis. **S**ed in tangibili qd est obiectum tactus sunt multe contrarietates. s. cali. et frigi. humi. et sic. durum et molle: et quedam alia huiusmodi: vt graue: et leue: et acutum et hebes: et similia: ergo tactus non est vnus sensus sed plures. **D**einde cum dicit.

C Sed esse vī ad hanc dubitationem quedam solutio. **N**ā in ceteris etiā sensib; plures sunt p̄trarietates. **I**n voce nāq; nō solū est acūmē et grauitas: s; etiā magnitudo et paruitas: et lenitas et aspitas vocis: et alia huiusmodi. **S**ūt et circa colorem differentie alie tales.

Habet autem solutionem quādam ad hanc dubitationē: et qd in alijs sensib; sunt cōtrarietates plures: vt in voce nō solū acūmē et grauitas: sed et magnitudo: et paruitas: et lenitas: et aspitas vocis: et similia alia. **S**unt autē et circa colorem differentie huiusmodi altere.

Ponit quādam apparentē solutionem ad p̄dictā dubitationem: et dicit qd aliquis potest habere solutionē ad p̄dictam dubitationē: per hoc qd in alijs sensibus videntur eē plures contrarietates: sicut in auditu. **N**am circa vocē audibilem nō solum pōt attēdi cōtrarietas acuti et grauis: s; et magnitudo et paruitas vocis: et lenitas et aspitas ei: et alia alia similia. **E**t similiter circa colorem pōt inueniri alie alie differentie preter contrarietatem albi et nigri: sicut qd aliquis color est intensus et alius remissus: aliquis pulcher: et aliquis turpis: et tamen per hoc nō tollit quin auditus sit vnus sensus et similr visus. **U**nde multiplex cōtrarietas tangibilium nō videtur impedire: quominus tactus sit vnus sensus. **D**einde cum dicit.

Verū qdnā sit vnū obiectū tactui: sicut vnus est auditui sonus: nō esse manifestus videtur.

Sed qd sit vnum subiectum sicut auditui sonus sic tactui: nō est manifestum.

Excludit positam solutionem: et dicit qd omnium contrarietatum que sunt circa audibilia est vnum subiectum. s. sonus: et similiter color circa visibilia. **S**ed nō potest inueniri aliquid vnum quod sit cōe subiectum oīum p̄trarietatum q̄ sunt circa tangibilia: et propter hoc nō videt esse vnum genus tangibilium. vnde neq; vnus sensus tactus. **A**d euentiam autē eorū q̄ hic dicunt p̄siderare oportet: qd distinctio potētiarū et obiectoꝝ pportionalis est. **U**nde cuz vnus sensus sit vna potentia: opz qd ei sensibile corr̄ndens sit vnum genus. **O**stensum est autē in. 10. meta. qd in vno genere est vna prima p̄trarietas. **U**nde opz qd circa obiectum vnus sensus: attendat tm̄ vna p̄ma p̄trarietas. **E**t iō hic dicit Pbs qd vnus sensus est vnus p̄trarietatis. **P**ossunt tamen in vno genere esse plures p̄trarietates post primam: vel p̄ modum subdiuisionis: sicut in genere corpoꝝ. p̄ma p̄trarietas est animati et inaiati. **E**t q̄a aiatur corpus diuidit p̄ sensibile et insensibile: et vltius sensibile per rationale et irrationale: multiplicantur p̄trarietates in genere corpoꝝ. **U**el sunt plures p̄trarietates vnus generis p̄ accidens: sicut in genere corpoꝝ est p̄trarietas albi et nigri: et fm̄ oīa q̄ corpori accidere pōt. **E**t per hunc modum intelligēdum est: qd circa sonū et vocem preter p̄mā p̄trarietatem grauis et acuti q̄ est per se: sūt alie p̄trarietates q̄s per accidens. **I**n genere autē tangibilium **S. Tho. sup aīa. 5 3**

Tex. cō. 108.

5

D

3 sunt plures prime proprietates per se: que tñ oēs quodammodo reducunt ad vnum subitū: quodammodo nō. Potest. n. vno mō accipi subitū proprietatis ipm gen? qd cōparat ad differēntias p̄trarias: sicut potentia ad actū. Alio mō pōt accipi subiectum proprietatis suba que ē subitū generis cui? sunt proprietates: sicut si dicamus q corpus coloratum est subiectū albi et nigri. Si igit loquamur de subiecto qd est genus: manifestū est q nō est idē subiectum oīum qualitātū tāgibiliū. Si aut loquamur de subiecto que est suba: vnum subiectū est oīum cor. s. corpus p̄tinens ad p̄sistentiā animalis. Unde infra dicit P̄b: q tangibiles qualitates sunt corporis secundum q est corpus: quibus scilicet elementa corporis distinguuntur abinuicem. Horum enim est sensus tactus discretiuus que ad consistentiam corporis animalis p̄tinent. Unde formaliter loquendo et fm̄ rationem sensus: tactus non est vnus sensus: sed plures. Subiecto autē est vnus. C Deinde cum dicit.

¶ Huius aut vtrū instr̄m̄ tactus intus sit: post carnē an nō sit: s̄ statim sit ipsa caro: id nō eē si gnū v̄: sensus in quā ilico fieri: cū res tactu p̄cipiēde tāgunt. Etenim si qs nūc circa carnē subtilē pellē extenderit: deinde rem tactu p̄cipiēdā tetigerit: sensus statim filr fiet: et tñ in illa pelle tactus instrumentū nō est. Ad si copulata fuerit: velocius vt patet: sensus p̄ceptio fiet.

¶ Utrum autē est sensitiuus intus aut nō: sed mox caro: nullum videtur esse signū fieri sensum simul cum tactu. Etenim nūc si aliqd circa carnem extenderit vt pellem faciens similiter sensum mox tactum insinuat: et tñ constat q non est in hoc sensitiuū. Si autem et connaturale fuerit: citius vtique p̄tinget sensus.

¶ Pertractat hōdam questionem. Et circa hoc duo facit. Primo docet veritatem. Secūdo concludit quōdam qd p̄tinet ad manifestationem prime qōnis. ibi. Propter qd talis ps. Circa primum sciendū est qd posset alicui videri qd caro eēt organum sentiēdi fm̄ tactum hac rōne: qd statim ad tactus carnis sentimus tangibilia. Dicit ergo ad excludendum hanc rōnem qd ad iudicandum vtrum organum tactus sit intus: vel non sed statim caro sit organum tactus: non videt esse sufficiens signum hoc qd simul cum caro tangitur sit sensus tangibilis. i. sentit: quia et nunc si aliquis supra carnem extēderet aliquam pelliculā aut telam subtilē: statim ad tactū ipsius qd superextēderet carni sentiret tangibile. Sed tamē constat qd organum sensus tactus non esset in illa pelle superextēsa. Et iterum manifestum est: qd si illa pellis superextēsa fieret cōnālis homini: citius p̄eam sentiret. Unde h̄ ad tactum carnis qd est hōi cōnālis statim tāgibile sentiat: non tñ sequitur qd caro sit organum tactus: sed est quoddam medium connaturale. C Deinde cum dicit.

¶ Quapropter talis ps corporis p̄inde sese habere v̄. atq; si circūfus aer p̄iunctus esset nobis: ac copulatus. Tūc. n. vno quodā instrumēto p̄fecto sonū: et colorē: et odorē: videremur sentire: et vnus qdem videret esse nimirū sensus: visus: auditus: atq; olfatus. Nūc autē qd se iunctū est id p̄ qd fiūt motus: p̄ instrumēta iā dicta sensuū esse diuersa. In tactu autē id ipsius nūc latet. Fieri. n. nequit vt ex aere vel aq̄ cor-

pus aiatum tātūmodo p̄stet: quippe cum solidus qd daz esse oporteat. Restat igit vt ex his atq; terra sit mixtum: quale est ipsa caro: et id qd vicē ipsius subit. Quare necesse est ipsum corpus copulatum mediū esse inter instrumētum ipsius tactus: et res ipsas tangibiles: per qd fiūt ipsi sensus: qui qdem sunt plures.

¶ Propter qd talis pars corporis videtur sic se h̄e sicut si circulariter nobis adunatus eēt aer. Videremur enī vno quodam sentire et sonum et odorem et colorē: et vnus quidem sensus eē auditus et visus et olfatus. Nūc autē qm̄ determinatum est per qd fiunt motus: manifesta sunt predicta sensitua altera esse. C In tactu autem hoc quidem nunc inmanifestus est. Ex aere quidem enim aut aqua impossibile est constare animatum corpus. Oportet. n. firmum esse. Relinquitur autem mixtum ex terra: et ex his esse vt vult caro et proportionale. Quare necessarium est et corpus esse quod medium tactui adunatum per quod fiant sensus cum sint plures.

¶ Concludit quōdam qd valet ad manifestationem prime qōnis: et dicit qd qd caro est sicut medium connāle in sensu tactus: videtur qd hec pars corporis sic se habeat ad sensum tactus: sicut si aer qui est circa nos esset cōnaturalis nobis. Videretur enim tunc qd aer ille esset organum in visu: auditu: et olfatu: quōis sit medium: et ita videremur vno organo sentire sonum: et odorem et colorē: et per p̄ns videretur esse vnus sensus auditus: visus: et olfatus. Sed nunc qd medium per quod fiunt motus dictorū sensibilium est: determinatum. i. distinctum a nobis: manifestum est qd non est organum. Et itē manifestum est. qd diuersa sunt organa triū sensuum dictorum: et per cōsequens qd sunt diuersi sensus. Sed in tactu hoc non est manifestus: qd mediū est connaturale nobis. Et huius diuersitatis rationem assignat. Aer. n. et aqua que sunt media aliorū sensuum: non p̄nt esse connaturalia nobis: quia impossibile est qd ex aere puro et ex aqua pura consistat aiatum corpus. Cum enim sint corpora humida et fluxibilia non sunt firma neq; bene terminabilia in seipsis. sed solum termino alieno. Corpus autem animatum oportet esse firmum et in se terminatum. vnde oportet qd sit mixtum ex terra et aere et aqua. sicut vult se habere id est sicut exigit caro in aialibus habentibus carnem: et illud qd proportionabile est in animalibus non habentibus carnem. Et sic illud corpus qd est medium in tactu. s. caro: pōt esse adunatum id est naturaliter vnitum tactui: ita qd per ipsum sicut per medium connaturale: fiant plures sensus tactus. C Deinde cum dicit.

¶ Indicatur autē plures eē: tactus: isce qd i lingua p̄sistit. Nā eadē in parte et oēs res tangibiles: et saporē etiā sentit. Si igit et cetera p̄tes carnis sentiret saporē: vnus idemq; tunc sensus videretur: eē p̄fecto gustus et tactus. Nūc autē qd nō fit p̄uersio: duo diuersi sensus eē cēsenti.

¶ Demonstratur autē qd plures sint qui in lingua tactus. Omnia enim tangibilia sentit fm̄ eandem partem et humorem. Siquidem igitur et alia

Tex. cō. 109.

2

3

Tex. cō. 110.

Tex. cō. 111.

D

Q

Tex. cō. 112.

alia caro sentiret humorem: videretur vnus & idē esse sensus: gustus: & tactus. Nunc autē sunt duo: ppter id qđ non conuertitur.

Ponit quoddam aliud ad idē manifestandum: & dicit qđ hoc idē demonstrat per h qđ in lingua sunt plures tacti. Sentimus enim per linguam oia tangibilia: que sentimus per alias partes corporis: & vltimus per ipsam sentimus [humorem] .i. sapore que nō sentimus per aliquam aliam partem corporis. Si autē alia caro sentiret sapores: nō discerneremus inter gustum & tactum: sicut nunc nō discernim⁹ inter tactum qui est discretius calidi & frigidi: & tactū qui est discretius humidi & siccī. Sed nunc apparet qđ gustus & tactus sint duo sensus: qđ non cōuertunt inuicem. non. n. per quācūq; partem fit sensus tactus fit & gustus. Ratio autem quare nō per quācūq; partes fit gustus per quam fit tactus est: qđ sapores nō sunt qualitates elementorū. Ex quibus corpus aialis constat: vnde nec p̄tinent ad cōsistentiam animalis: sicut qualitates tangibiles.

At vō dubitabit hoc loco nō iniuria qđ spiaz. Nā si corpus qđ ē oē pfunditates hz: atq; hec ē tertia magnitudo: fieri vō neq; vt ea corpa sese mutuo tangāt: iter que corpus aliqd mediū intercedit: humidūq; nō est sine corpe nec humectatū: s; necesse est vel aquā eē vel aquā hz: qđ fieri pōt: vt corpus tāgat corp⁹ i aquā. Etenim necesse est cū extrema nō sint sicca: in medio aq; eē: qđ repleta sūt ipsa extrema. Qđ si hoc ē verū: fieri pfecto nō pōt: vt corporū tactus fiat in aqua. Eodē ē mō de iis dici pōt: que in aere collocant. Simili nāq; mō sese hz aer ad ea que sunt in ipso: & aq; ad ea que sunt i ipsa. Latet autē nos magis i hisce: que in aere collocant: qđ in aialibus: que sunt in aqua: si humectatum: humectatum tangit.

Dubitabit autem aliquis: si omne corpus profundum habet. Hec autem est tertia. Quorū autē corporū mediū est aliqd corpus: non cōtingit ipsa adinuicē se tangere. Humidum autem non est sine corpore neq; humectatum: sed necesse est aquam esse aut habere aquam. Que vō tangunt adinuicem in aqua nisi sicca extrema sint: necesse ē aquas habere medium: quo repleta sint vltima. Si autē hoc verum: impossibile est tangere aliqd aliud in aqua. Eodē autē modo est & in aere. Similiter enim se habet aer ad ea qđ sunt in ipso: & aqua ad ea que sunt i aqua. Latet autē magis nos sicut & ea que sunt in aqua aialia: si humectatum tangit humectatum. **Lec. xxiii.**

Ostense qđ in sensu tactus requiritur medium connāte: hic inquit p̄bs vtrum requirat in eo mediū extraneum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qđ tact⁹ non fit sine medio extraneo. Secdo ostendit in quo differat tactus & gustus ab alijs sensibus qui per mediū extraneū sentiunt. ibi. Utrum igit. Dicit ergo pmo qđ circa tactus pōt aliqđ dubitare: vtrum. s. habeat medium extraneū: cui ostensum sit qđ habeat medium cōnaturale. Et ista dubita-

tio procedit si omne corpus hz profundum qđ est tertia dimensio. Manifestum est enim omne corpus tres dimensiones habere. s. longitudinem: latitudinem: & profunditates. Ex quo sequitur qđ inter quēcūq; corpora est aliquod corpus medium: ipsa non tangunt se inuicem immediate. Distant enim abinuicem ex quo aliqua dimensio est inter ea: manifestum est etiam qđ vbiq; est medium humidū vel humectatum: oportet esse aliquod corpus. Humiditas. n. cum sit qualitas quedam: non est nisi in subiecto corpore. Aut igitur inest alteri corpori s; seipsum: & tunc est humidum sicut aqua: aut habet humiditatem s; aliquod corp⁹ sibi adueniens: & sic dī humectatū ex h qđ habet aquam in superficie tantum: vel in superficie & profundo. Et h est qđ dicit qđ necesse est omne corpus humidum vel humectatum esse aquam: aut habere aquam. Manifestum est autem qđ corpora qđ tanguntur in aqua adinuicem necesse est qđ habeant inter se aquam medium: qua repleta sunt vltima eorum: nisi forte dicat qđ sint sicca in qua existentia: quod est impossibile. Necesse est enim qđ ea que in aqua sunt: sint humectata: ita qđ habeant aquam in superficie: & sic relinquat qđ inter duo tangencia se in aqua sit aqua medium. Et si hoc verum est: sequitur qđ impossibile sit qđ aliquod corpus tangat aliud in aqua immediate. Et similit̄ eodem modo se habet de aere qui est humidus nā: sicut & aqua. Similit̄ enī se habet aer ad humectanda ea que sunt i aere: sicut se habet aqua ad humectanda ea que sunt in aqua. Sed magis latet nos de aere qđ sit medium qđ de aqua: propter h qđ cōtinne sumus in aere: & sic imperceptibil̄ inheret nobis. Et si militer aialia que sunt in aqua latet si duo corpora humectata per aquā se tangant: qđ enim continue sunt in aqua nō precipiunt aquam que est inter ipsa & corpora tangencia. Est autē & alia ratio: quare magis latet nos de aere qđ de aq;: qđ aer est subtilior: & minus sensu pceptibilis. Relinquitur ergo qđ semper qđ tangimus aliqd est mediū inter nos & res cōtactas aer vel aqua. Sed dubitatio h accidit. Oportet enim illud qđ est medium in aliquo sensu esse denudatum a qualitatibus sensibilibus s; illū sensum: sicut diaphanum nullum hz colorem. Manifestum est autē qđ aer & aqua hnt tāgibiles q̄litates: non igitur mediantib⁹ eis pōt fieri sensus tactus. Rūdet autē ad hoc Auer. qđ nos non patimur a puro aere vel aqua. Nihil enim patitur nisi a suo p̄rio s; p̄ncipiū passionis. aer autē & aq; non p̄riantur nobis: s; sunt nobis filia: cōparant enim ad nos sicut locus ad locatum: vnde tactus noster non patit̄ aq̄litatibus aeris vel aque: s; ab extraneis q̄litatibus. Qđ enim sentit̄ de q̄litatib⁹ tangibilibus in aere & in aqua est de ammixture extraneorū corporū. vt ipse dicit: qđ sicut ignis nunq; amittit calorem suum: ita nec aqua amittit suam q̄litem. Sed qđ aliqñ sentimus calidam: h est ex p̄mixture extranei. In hac autē r̄fione est multiplex error. Primo qđ in hoc qđ dicit qđ corpora nostra non patiuntur ab aere vel aqua: qđ sunt filia nobis: sicut locus locato. Manifestum est enim qđ corpora nostra sortiunt̄ locum nālem sicut & motū nālem ex natura elementī predominantis: Non ergo aliter cōparant̄ ad locū & ad corpora continentia corpora nostra: qđ ipsa elementa locata ad elementa locantia. Elementa autē in suis extremitatib⁹ se alterant: vt p̄ per p̄m in p̄mo metheo. corpus ḡ nostrū ab elementis natum est alterari. Item omne qđ est in potētiā natum est pati ab eo qđ est in actu. Corpora autē nostra cum sint in quadam medietate constituta inter extremitates tangibilium qualitatū que sunt in elementis: habent se ad qualitates elementares: vt potentia ad actum. Mediū enim est in potentia ad extrema: vt infra dicit. Manifestus est igitur qđ corpora nostra nata sunt immutari a qualitatibus elementorū & sentire eas. Provenit ergo hic error ex eo qđ nesciuit distinguere inter elementa s; qđ sunt sibi inuicem contraria: & s; qđ sunt se p̄tinentia & sibi similia ve-

Tex. cō. 113.

D

f

Dubita tio.

R̄fio. Auer.

Impug tio. R̄fio. Auer.

Lec. 2.

Tex. cō. 19.

3 locus locato. **D**icendum est igitur q̄ elementa possunt dupl'r considerari. Uno modo s̄m qualitates actiuas z passiuas: z sic contrariantur adinuicem: z seinuicem inmutat in suis extremis. Alio modo s̄m formas substantiales quas consequuntur ex impressione corporis celestis. Unde q̄to corpus elementale est p̄pinquius cor̄pori celesti: t̄ato plus h̄z de forma. Et q̄a ad formā p̄tinet continere: z q̄ se h̄eat in rōne totius: inde est q̄ corpus superius p̄tinet inferius: z comparat ad ipsum sicut totū ad partē diuisam: que est cōparatio loci ad locatum. Unde z vis locantis z cōtinētis derivatur ad elementa ex p̄mo cōtinēti. s. corpore celesti. Et propter hoc locus z motus localis non attribuunt̄ elementis s̄m qualitates actiuas z passiuas: sed consequunt̄ formas substantiales elemētōz. **A**lius error est in hoc qd̄ dicit q̄ aqua z aer non alterantur nisi per amixionem extranei. Manifestum est enim q̄ aer z aqua s̄m partem sunt corruptibilia. Corruptio autem z ḡnatio in elemētis p̄t fieri sine mixtione: z sequit̄ alterationes: vt p̄z in libro de ḡniatione. Unde manifestum est q̄ adhuc durate specie aque potest inmutari aqua a sua n̄ali q̄litate absq̄ amixtione extranei. Ignis aut̄ cum sit formalior est magis actiuus inter elementa: que oīa cōparant̄ ad ipsum sicut mālia: vt dicitur in 4° metho. Unde nō est simile de ipso z de alijs. **D**icendum est igitur q̄ quia aer z aqua sunt facile mutabilia ab extraneis qualitatibus: z precipue quādo sunt modice quantitati: sicut accidit in aqua vel aere que sunt inter alia duo corpora se t̄gētia. Propter hoc nō ipedit̄ sensus tactus quin per medium aere z aquam fieri possit. Et minus etiā impedit̄ aer q̄ aqua: q̄a aer h̄z qualitates tangibiles parum sensibiles. Unde si intendantur qualitates t̄gibiles aeris vel aque: magis impeditur tactus: vt pote cū aer vel aqua inensam frigiditatem vel caliditatem habuerint. **D**einde cum dicit.

Atrum igit̄ oīum simili mō sit sensus: an sensuum qd̄a: vt nunc v̄z eodē: qd̄a: diuerso mō obiecta sua p̄cipiant. Gustus qd̄ z tactus t̄gēdo: ceteri autē emin⁹. Ad id p̄fecto nō ita est: s̄z duruz etiā z molle p̄ alia plane sentim⁹. Quēadmodū z id qd̄ sonat z visibile ac odorabile. Verū hec qd̄ emin⁹: illa v̄o cominus sentiunt̄. Quapp̄ latet si p̄ mediū illa p̄cipiantur. Nā sensibilia cuncta p̄ mediū sentiunt̄: s̄z in illis idipsuz latet vt dixim⁹. Etenī v̄o si per subtilē pellē: vt prius etiā est dictū: posita circa carnē sentirem⁹ oīa t̄gibilia idipsū non aiaduertētes: sic nos tū vtīq̄ sentirem⁹ vt nūc ī aere sentimus z aqua. Nunc. n. videmur res ipsas t̄gibiles t̄gēre: z nullum mediū esse.

Atrum igit̄ omnium similiter sit sensus: an alioz aliter: sicut nunc videtur gustus quide z tactus in tangendo: alii autē a longe. Hoc autem non est: sed durum z molle per altera sentimus: sicut z sonabile z visibile z odorabile. Sed alia qd̄em a longē alia v̄o a prope. Propter qd̄ latet: qm̄ omnia qd̄em sentimus per medium: sed in his latet. Et quidem sicut diximus prius: z si per pellem sentirem⁹ oīa t̄gibilia ignorato qm̄ phibet: similiter vtīq̄ haberemus: sicut z nunc z in aqua z in aere.

Putamus enim nunc ipsa tangere: z nihil esse per medium.

Ostendit̄ d̄iam inter tactum z gustum: z alios sensus. Et p̄mo excludit̄ quādam d̄iam estimatā. Sc̄do ponit̄ d̄iam veram. ibi. **S**ed differt. **D**icit̄ q̄ p̄mo q̄ ex quo tactus habet medium extraneum cōsiderandū est: vtrū oīuz sensibilia fiat simil'r sensus: aut diuer soruz diuersimode sicut in promptu videtur hic esse d̄ia q̄ gustus z tactus sentiāt̄ ex eo q̄ imediate tangant. alij autē sensus sentiant de longe sua sensibilia non tangendo ipsa. Sed h̄ nō est verum q̄ sic differant: sed durū z molle z alias qualitates t̄gibiles sentimus per altera. i. per media extranea: sicut z obiecta alioz sensuum: sicut sonabile visibile z odorabile. Sed ista sensibilia sunt a longe q̄q̄ a sensu. gustabilia autem z tangibilia sunt de p̄pe: intantum q̄ mediū est quasi ip̄ceptibile p̄pter paruitatem: z ideo medium latet. **O**īa. n. sensibilia sentimus p̄ medium extraneū: s̄z in gustabilib⁹ z tangibilibus latet: q̄a sicut p̄s dixim⁹ si p̄ aliquā pellem nobis circūpositam oīa tangibilia sentiremus ignorato q̄ aliqd̄ esset prohibens simil'r nos haberemus ad sentiendum per medium: sicut z nunc nos habemus sentientes in aqua z aere. Putamus enim nunc q̄ tangamus sensibilia ipsa z nihil sit medium. **D**einde cum dicit.

Interest aut̄ iter t̄gibile: z ea q̄ sonāt: z visibilia. Nā hec qd̄ sentim⁹: medio ī nos aliqd̄ agēte. At t̄gibilia sentim⁹ nō a medio: s̄z vna cū ipso medio moti: vt fit cū q̄spiā p̄ clipeū ē percussus. Nā. n. percussus clipe⁹ percussit: s̄z fit vt ambo sint simul percussū: clipeus atq̄ miles.

Sed differt tangibile a visibilibus z sonatiuis: qm̄ illa qd̄em sentimus ex eo q̄ mediū mouet aliqd̄ nos: tangibilia v̄o nō a medio: sed simul cū medio: sicut per clipeuz percussus. Non enim clipeus percussus prius percussit: sed simul accidit vtraq̄z percuti.

Exclusa falsa d̄ia ponit̄ veram: z dicit q̄ tangibilia differunt a visibilibus z sonatiuis ex eo q̄ illa sensibilia sentim⁹ per h̄q̄ mouent medium: z iterum medium mouet nos: s̄z tangibilia sentimus per medium extraneuz nō quasi moti a medio extraneo: sed simul cum medio mouemur a sensibili. Sicut patet de eo qui percutit̄ per clipeū. Non. n. accidit sic q̄ clipeus percussus percutiat: s̄z q̄ simul accidit vtrūq̄z percuti. **Q**uā aut̄ h̄ d̄i simul nō est intelligendum s̄m ordinem t̄pis t̄m: q̄a et in visu simul mouet̄ mediū ab obiectoz sensus a medio. sit enim visio sine successione. Perceptio autem soni z odoris cū successione aliq̄ vt ī libro de sensu z sensato d̄i. Sed h̄ referendum est ad ordinē cause. In alijs enim sensibus inmutatio mediū est cā q̄ imutet̄ sensus: non autem in tactu. Nā in alijs sensibus mediū ē ex necessitate: in tactu aut̄ q̄ si p̄ acc̄ns in quātum accidit corpora se tangētia ēē humectata. **D**einde cum dicit.

Quō aut̄ vt aer z aqua sese habēt ad visum z auditū: atq̄ olfactū: sic caro ac lingua sese ad hui⁹ instrūm sensus h̄e vidēt̄. Atq̄ nec ibi p̄fecto: nec hic p̄ceptio sensus fiet: cū instrūmēto sensus a re sensibili tangit̄: vt si q̄spiā sup̄ extremū oculi corpus posuerit albū. Ex quo et̄ plane p̄z instrūm sensus ipsi⁹ quo res p̄cipiunt̄ t̄gibiles intus ēē collocatū vt diximus. Sic. n. z hoc sensus fiet: id poro qd̄ ī ceteris sen

Ali⁹ erroz
Auerrois.

Lib. 2.
t. c. 24.
z inde.

Lec. 2.
Te. c. 5.

L

Ter. cō.
114.

M

n

o

Ter. cō.
115.
p

o

A fibus fieri solet. Sensibiliū. n. si i ipsis istis po
nat sensuū: nō fit (vt p3) pceptio. At si sup car
ne ponat tāgibile: fit: vt docet expiētia sensus
Quare sine dubio ipsa caro mediū ē i tactu.

Ex. cō. 116. **C** Omnino autem videtur caro z lingua: sicut
aqua z aer ad visum z auditū z olfactus se ha
bent sic se habere ad sensitiuū sicut illoꝝ vnū
quodq3. Ipso aut sensitiuo tacto neq3 ibi neq3
hic fiet vtiq3 sensus: vt si qs ponat corpus al
bū in oculū vltimū. Quare z manifestus q in
tus sit tangibilis sensitiuū: sic enim vtiq3 acci
dit q qdē in alijs. Apposita. n. sup sensitiuum
non sentiunt. Super aut carnes posita sentiūt
quare mediū tactui caro.

B **C** Determinat de sensu tactus fm veritatē. Et pmo q̄tum
ad mediū. Secdo q̄tum ad qualitātē organi. ibi. Tangibiles
qdē. Tertio q̄tum ad obm qd pcepit sensu. ibi. Amplius
autem. Dicit q̄prio q ita vī se hīe caro z lingua ad orga
nū sensus tactus: sicut se hīe aer z aqua ad organū visus au
ditus z olfactus. In nullo enim istoꝝ sensuum pōt fieri sen
sus si tangat organum: vt si qs ponat aliqd corpus albū in
supficie oculi nō vī. Vñ manifestū est q organum sensiti
uum in sensu tactus sit intus. Sic enim accidit in h sensu
sicut z in alijs. Non. n. sentiunt animalia sensibilia apposita
super organum sensus. Sentiūt aut sensibilia posita super
carnem: quare manifestum est q caro non est organum sen
sus: sed mediū. **C** Deinde cum dicit.

C At q ea tactu pceptiunt q corpis sūt: vt corp
ē dīe. Dico aut dīas eas q rerū elnta distin
guūt: calidū fridū: siccū ac hūidū: de qb⁹ antea
dixim⁹ i locis: i qb⁹ de elntis ipsis tractaui
mus. Infirm aut id quo dicte qlitates sentiū
tur: z i quo p sensus is collocat: quē appella
re p̄suevim⁹ tactū: ps ea sane est q ē potētia ta
lis. Sēire nāq3 pati qdā ē: vt dixim⁹. Qua
re id qd agit: tale illud facit: usq3 sit potētia qle ē
ipz actu. Quocirca sile calidū atq3 fridū: z du
rū ac molle nō sentim⁹. S3 exupatiōes: q3 sen
sus ē quasi mediocratas qdā p̄rietatis: eis q i
ipsis sensibilib⁹ iest. Et pp hoc sensibilia ipsa
discernit. Nā mediū ipuz extrēoz ē iudex: fit
n. ad vtrūq3 ipoz alterz extremoz. Atq3 vt id
qd albū nigrūq3 pceptuz ē sēsu neutrū ipoz
actu: s3 po⁹ fit vtrūq3 opz: z i ceteris eodē mō:
sic z i tactu neq3 calidū: neq3 fridū: id actu sit
opz s3 vtrūq3 potētia: qd vtrūq3 est pcepturus.

Ex. cō. 117. **C** Tangibiles qdem igit sunt differentie cor
poris fm q corp⁹. Dico autē differētias qb⁹
elemēta determinant calidū frigidum: hūi
dum siccū: de qbus prius dictū est in his que
de elemētis. Sensitiuū aut ipsaz qd tactiū:
z in quo sensus vocatus tactus est primo: q
potētia huiusmodi pars est. **C** Sentire enim
pati quoddam est. Quare faciēs quale ipsuz
actu huiusmodi illud facit cum sit potentia.

Ex. cō. 118.

Unde similr calidū z frigidum: aut durum z
molle non sentimus: s3 excellentias tanq3 sen
su velut medietate quada3 existente eius que
in sensibilibus p̄rietatis. Et ppter hoc discer
nunt sensitiua sensibilia: mediū enim discre
tium est. Sit enim ad vtrūq3 ipoz alterum
vltimoz. **C** Et oportet sicut debens sentire
album z nigrū: neutrū ipoz debere eē actu:
potentia vō vtrūq3: sic autem z in alijs: z in ta
ctu neq3 calidum neq3 frigidum.

Ex. cō. 119.

C Ostendit quale sit organum tactus: z dicit q tangibiles
qualitates sunt dīe corporis fm q est corpus. i. dīe qbus
elementa distinguuntur abinvicem. s. cali. frigi. hūi. z sic.
de qbus dictū est in his que sunt de elemētis. idest in libro
de ḡniatione z corruptione. Manifestum est autē q orga
num: tactus z in quo primo fundatur sensus qui dicitur ta
ctus: est quedam pars que est in potentia ad h3 qualitates.
Organum enim sensus patit a sensibili: qa sentire est pati
quoddam: vnde sensibile qd est agens: facit ipsum esse tale
in actu quale est sensibile: cum sit in potentia ad hoc. Et p
pter hoc organum tactus nō sentit illaz qualitātē fm quaz
est in actu. Non enim sentimus id qd est calidum aut frigi
dum: durum aut molle: fm illum modum quo hec insunt
organo tactus: sed sentimus excellentias tangibiliuz: quasi
organo tactus constituto in aliqua medietate inter dīas tā
gibiles qualitates. Et propter hoc organum tactus discer
nit extrema tangibilium. mediū enim est discretiū extre
moz. potest enim pati ab vtroq3 extremoz eo q dum cō
parat ad vnū: se h3 in rōne alteri: sicut tepidū in cōpa
ratione ad calm est frigidū. In cōparatione ad frigidum est
calidum: vnde mediū patit ab vtroq3 extremoz: cum
sit quodāmodo vtrūq3 p̄ium. Et opz q sicut organum qd
debet sentire album z nigrū: neutrū ipoz habet actu
sed vtrūq3 in potentia: z eodem modo in alijs sensibus: sic
etiam se habeat in sensu tactus: vt. s. organum neq3 sit cali
dum neq3 frigidum actu: sed potētia vtrūq3. Aliter tamen
accidit hoc circa tactum: z circa alios sensus. Nam in visu
organum visus est in potentia ad album z nigrū denudatū
a toto genere albi z nigri. est enim penitū carens colore.
Sed organum z mediū tactus non potest denudari a toto
genere calidi z frigidi: hūidi z sicci: componitur enim ex
elementis quoz hec sunt proprie qualitates. Sed sic fit in
potentia organum tactus ad sua obiecta in quantum est me
diū inter contraria. Medium enim est in potentia ad ex
trema. Et propter hoc q̄to animal habet complexionem
magis reductam ad mediū: tanto habet meliōz tactum.
Unde homo inter omnia animalia est meliōz tactus: vt
supra dictum est. **C** Deinde cum dicit.

f
Li. 2. l.
c. 8. z i
de.

C Preterea vt visus visibilis ac inuisibilis qdā
mō ē: vt dixim⁹: ceteriq3 sēsus oppositoꝝ s̄lr
sic ē ē tāgibilis ac itāgibilis tact⁹. Intāgibile
aut ē ē id qd exiguā admodū dīas tāgibiliū
h3 quale passus ē aer: z exupationes ē tāgibi
liū: qualia sunt ea q corrūpere p̄nt. De sensuū
igit vnoquoq3 dictū sit hoc mō quasi figura.
C Amplius autem sicut visibilis z inuisibilis
erat quodāmodo visus: similiter autem z reli
qui oppositoꝝ: sic z tactus z tangibilis z in
tangibilis. Intangibile autē paruum omnino
habens differētiam tangibiliuz: vt passus est
aer. Et tāgibiliū excellentie sicut corruptiua.

Ex. cō. 94
z i lib. 5
sēsu z sē
fato. l. 8
p

Ex. cō. 120.

Tex. cō.
121.

Secundum quidem igitur vnūquemq; sen-
sum dictum est figuratiter.

Determinat de eo qđ percipitur per tactū: z dicit qđ sicut
est visus quodammodo visibilis z inuisibilis: z sicut alij sen-
sus sunt oppositorum vt auditus soni z silentij: sic z tacus
est tangibilis z intangibilis. Intangibile autē dī duplī: aut
illud qđ hz excellentiā: ita qđ corrumpit sensum sicut ignis:
aut illud qđ habet par um de qualitate tangibili sicut aer.
Utrunq; enim dicitur intangibile quasi male perceptibile
sensu tactus. **U**ltimo autēz quasi epilogando pcludit qđ
figuratiter .i. in quadam summa dictum est de sensibili-
bus fm vnūquēq; sensum. De eis enim specialiter in libro
de sensu z sensato determinatur.

Hoc autē vltiter accipe de oī sensu opz: sensum
iquā id eē qđ sensibiles sine mā formas susci-
pere pōt: z p inde atq; anuli signum sine ferro
vel auro suscipit ceram: suscipit autē enē vel
aureū signū: sed nō es aut aurū: neq; signum
vt est aureus eueumve. Simili patit z sensus
vniuscuiusq; sensibilis mō ab eo qđ hz colo-
rē: aut sonum: aut saporē. S; nō vt vnūqđq;
illoz dicit: sed vt est tale z ratione.

Opz autē vltiter de oī sensu accipere: qm sen-
sus est susceptiuus spēz sine mā: vt cera anuli
sine ferro z auro recipit signū. Accipit autem
aureus aut enē signū: s; nō inquātū aurū aut
es. Simili autē z sensus vniuscuiusq; ab ha-
bente colorē aut humorē aut sonum patit: s;
non inquātū vnūquodq; illoz dī: s; inquātū
huiusmodi est: z fm rōnem. **Lec. xxiii.**

Postq; Phs in parte pcedenti determinauit de sen-
sibilibus fm vnūquēq; sensum: hic determi-
nat de sensu. Et circa h tria facit. Primo ostendit qđ sit sen-
sus. Secdo concludit solone quarūdas qōnuz ex diffinitioe
sensus posita. ibi. Manifestū autē ex his zc. Tertio mo-
uet quasdam dubitationes circa passionē a sensibilib; .ibi.
Dubitabitur autē. Circa pmū duo fac. Prio ostēdit quid
sit sensus. Secdo ostendit qđ sit organum sensus. ibi. Sen-
sitiuum autē. Dicit qđ prio qđ h opz accipe vltiter z cōter oī
sensui inesse qđ sensus est susceptiuus spērum sine mā: sicut
cera recipit signum anuli sine ferro z auro. Sed h vī eē
cōe oī patienti. Omne. n. patiens recipit aliqd ab agēte fm
qđ est agens. Agens autē agit p suā formā z nō per suā māz:
omne igitur patiens recipit formā sine mā. Et h ē ad sen-
sum apparet. Non. n. aer recipit ab igne agente mān eius
sed formam. Non igit videt h ppiū eē sensus qđ sit rece-
ptiuus spēz sine mā. **C**ddm igitur qđ h sit cōe oī patien-
ti qđ recipiat formam ab agēte: dīa tñ est in mō recipiendi.
Nam forma que in patiente recipitur ab agēte: qñq; qdes
hz eundem modum essendi in patiente quez hz in agente:
z hoc qdem contingit qñ patiens hz eandē dispositionē ad
formas quam hz agens: qđcūq; enim recipit in altero fm
modum recipientis recipit. Un si eodem mō disponat pa-
tiens: sicut agens: eodem mō recipit forma in patiente sic
erat in agente: z tunc nō recipit forma sine mā. **Lz. n.** illa z
eadem mā nō que est agentis nō fiat patientis: sit tñ quoda
mō eadē inquantuz sitēz dispōnē mālez ad formā acgrit ei
que erat in agente. Et h mō aer patit ab igne: z qd patit
passione nāli. Qñq; vero forma recipit in patiente fm aliuz
modum essendi qđ sit in agente: qđ dispositio mālis patienti
ad recipiendum nō est filis dispōnē māli que est in agente.
Et ideo forma recipit in patiente sine mā: inquantum pa-

tiens assimilatur agenti fm formā: z nō fm māz. Et p hūc
modum sensus recipit formā sine mā: quia alterius modi
esse habet forma in sensu: z in re sensibili. Nam in re sensi-
bili hz esse nāle: in sensu autē hz esse intētionale z spūale. Et
ponit cōueniēs exēplum de sigillo z cera. Non enim eadē
dispositio est cere ad imaginē: que erat in ferro z auro.
Et ideo subiungit qđ cera accipit signum. .i. imaginē siue fi-
guram auream aut eneam: sed nō inquātū est aurū aut es.
Assimilatur enim cera aureo sigillo quātuz ad imaginē:
sed non quantum ad dispōnem auri. Et similit sensus patit
a sensibili habente colorē aut humorē. .i. saporē: aut sonū
sed non inquantuz vnūqđq; illoz dicit. .i. nō patit a lapide
colorato inquantum lapis: neq; a melle dulci inquātū mel:
qa in sensu non fit similis dispositio ad formam que est in
subiectis illis: sed patit ab eis inquantum hz vel inquātuz
coloratum vel saporosuz: vel fm rōnē. .i. fm formā. Assimi-
latur enim sensus sensibili fm formam: sed non fm dispo-
sitionem materie. **C**Deinde cum dicit.

Instrm autē id sensus ē pmū: quo ē talis vis
atq; potētia collocata: atq; sūt idē. **Rō vō nō**
ē eadē: s; diuersa. **Nā** id qđ sentit aliqua ē ma-
gnitudo: nō tñ rō sensitiuē: neq; sensus ē ma-
gnitudo: sed est quedā rō potētiaq; illius.

Sensitiuū autē primum est in quo huiusmodi
potentia. Est qđ ē igit idē: s; eē alterū est. **Nā**
gnitudo qđ ē emz quedā erit: qđ sensus patit.
Non tñ sensitiuo eē neq; sensus magnitudo
est: sed ratio quedam z potentia illius. **Tex. cō. 122.**

Determinat de organo sensus. Quia. n. dixerat qđ sensus
est susceptiuus spēz sine mā: qđ etiam intellectui cōuenit.
Posset aliq; credere qđ sensus non esset po^o in coepe: sicut
nec intellectus. Et iō ad h excludenduz assignat ei organū
z dicit qđ pmū sensitiuū. .i. pmū organuz sensus est in quo
est potentia hz: que. s. est susceptiuus spēz sine mā. Organuz
enim sensus cū potentia ipsa vtputa oculus est idem subto:
sed esse aliud est: quia rōne differt potētia a corpore. Poten-
tia enim est qđi forma organi: vt supra traditum est. Et ideo
subdit qđ magnitudo .i. organuz corporeū est qđ sensus
patitur .i. qđ est susceptiuū sensus sicut mā forme. Nō tñ
est eadem rō magnitudinis z sensitui siue sensus: sed sen-
sus est quedā rō .i. pportio z forma z potentia illius. s.
magnitudinis. **C**Deinde cum dicit.

Patet autē ex his z cur sensibiliū ex rōne sēsus
istrā corrupūt. **Nā** si mot^o sit vehemētior: instru-
mētūq; sensus supet vires dissoluit rō. **I**d autē
erat sensus. Dissoluiturq; p inde atq; pēt^o in-
tētionē: cū vehemēt fides pulsant. **Pz** pte-
rea z qđ ob cās nō sentiūt plāte tamēsi ptē ali-
quā hnt aie: atq; ab ipis tāgibilib; patiūt. **Fri-**
gescūt. n. z calehūt: vt pz. **Nā** hui^o cā ē medio-
critatē nō hz: neq; pn^m tale: vt sensibiliū sine
mā suscipiāt formas: sed cū materia patient.

Manifestū autē ex his z pp qđ sensibiliū
excellētie corrupūt sensitiuā. Si nāq; sit for-
tior sensitiuo motus: soluit rō. **H**oc autē erat
sensus: sicut z simphonia z tonus percussis
fortiter chordis. Et ppter qđ plante non sen-
tiunt hntes quādam partē aiales: z patientes a
tangibilibus. Et nāq; frigescunt z calescunt: **Tex. cō. 123.**

R

L

Obie-
ctio.

Solo.

M

n

o

Tex. cō.
122.

p

Lec. 2°.

o

Tex. cō.
123.

Causa enim nō hēre medietatem neq; huius/
modi principium possibile recipere species
sensibilium: sed pati cum materia.

A
Cur ex-
cellēs se
sibile cor-
rūpat se
sum.

Et premis is concludit solutionem quandam duorū que
possent queri: et dicit q; manifestum est ex predictis: ppter
quid excellentia sensibilium corrumpat organa sensuum.
Oportet enim in organis sentiendi ad hoc q; sentiatur esse
[quādam rationem] .i. pportionem vt dictus est. Si ergo
motus sensibilis fuerit fortior q; organum natum sit pati
soluitur proportio et corrumpitur sensus qui consistit in
quādam pportione organi vt dictum est. Et est simile sicut
cū aliquis fortiter percutit chordas soluiē symphonia et ro-
nus instrumēti qui in quādā pportione consistit. Mani-
festa est etiā ex pdictis ratio alterius qōnis] ppter quid .i. s.
plante nō sentiunt: cum tñ habeāt quādam partē aie: et pa-
tiant a quōsdam sensibilib? .s. a tangibilibus. Manifestum
est. n. q; calefcunt et infrigidant. Causa igit quare non sen-
tiunt est: quia nō est in eis illa pportio que requir̄ ad sentiē-
dum. Non. n. habent medietatē s̄m cōplexionē iter tāgibi-
liarū que requiritur ad organum tactus: sine quo nullus sen-
sus eē pōt: ideo nō habent in se huiusmodi principiu qd
potest recipere species sine materia] .i. sensum. Sed acci-
dit ei pati cum materia. s̄m materialē transmutationem.
Deinde cum dicit.

B
Cur plā-
re nō sen-
tiant.

B

Dubitabit at̄ q; si p̄ā: si possit id ab odore pati
qd̄ olfacere neq;: aut id a colore qd̄ haud quā
q; videre potest: et in ceteris simili modo.

C
Cur ex-
cellēs se
sibile cor-
rūpat se
sum.

Dubitabit aut̄ aliq;: si patiat̄ aliqd ab odo-
re: q; impole est olfactus h̄re: aut a colore non
possibile videre. Similr̄ aut̄ et in aliis.

D
Cur ex-
cellēs se
sibile cor-
rūpat se
sum.

Mouet quādam dubitationem circa passionē a sensibili-
bus: quia enim dixerat q; plante patiunt a quōsdam sensi-
bilibus. Primo monet dubitationem: vt ū ab alijs sensibi-
libus aliqd possit pati qd̄ non habet sensum: puta ab odo-
re: qd̄ non habet olfactum: a colore qd̄ non habet visum: a
sono qd̄ non habet auditum. **S**ecundo ibi.

D
Cur ex-
cellēs se
sibile cor-
rūpat se
sum.

Quod si odorabile sit odor: si qd̄ in odoratū
agit: odor profecto agit. Quare fieri nequit vt
ab odore quicq; patiatur eorum que olfacere
nequeunt. Eadem est et in ceteris ratio. Nec
etiam fieri potest: vt a sensibilibus quicq; pa-
tiatur eorū: que sentiri possunt: nisi vt quod-
q; est sensituum.

D
Cur ex-
cellēs se
sibile cor-
rūpat se
sum.

Si aut̄ olfatibile odor: si aliqd facit olfactum:
odor facit. Quare impossibile olfactum ha-
berem: nisi possibile pati ab odore. Eadem aut̄
ratio et in aliis: neq; possibile: sed inquan-
tum vnumquodq; sensituum.

D
Cur ex-
cellēs se
sibile cor-
rūpat se
sum.

Inducit duas rōnes ad ostendendum q; nō: quarū prima
talis est. Quia propriū olfatibilis est facere olfactū: odor
autem facit olfatibile. q; si aliqd facit olfactus: fac̄ h̄ p̄ odore.
Vel s̄m aliam s̄m odor facit olfactum. Propria igit̄ actio
odoris in quantum odor: est qd̄ facit olfactū: siue facere. Ex
quo sequitur q; suscipiens actionē odoris in quantum odor:
h̄z sensum olfactus. Qd̄ ergo non h̄z sensus olfactus nō pōt
pati ab odore: et eadem rō v̄ de alijs: q; non sit quorūcūq;
posse pati a sensibilibus: sed solum habentium sensum.
Secundam rationem ponit ibi.

D
Cur ex-
cellēs se
sibile cor-
rūpat se
sum.

Ad ita esse patere pōt et hoc etiam pacto. **N**ā
neq; lumē et tenebre neq; sonus neq; odor: in

corpe qcq; agit. **S**ed ea nimirū i qb? sunt ipsa.
Aer enim qui est cū tonitruo scindit lignum.
Simul autem manifestum est et sic. **N**eq; eni
lumen et tenebra: neq; sonus: neq; odor: quic-
q; facit in corpora: sed in quibus est: vt aer q
cum tonitruo scindit lignum.

S
Ter. cō.
126.

Et dicit q; hoc qd̄ p̄ma ratio concludit: manifestum est p
experimentum: quia lumen et tenebra et odor et sonus nul-
lum effectum faciunt in corpora insensibilia: nisi forte per
accidens in quantum corpora habentia huiusmodi qua ita
res aliquid agunt: sicut aer qui quando est tonitruum scin-
dit lignum. Lignum enim patitur: non a sono per se loquē-
dos: sed ab aere moto. **T**ertio ibi.

S
Ter. cō.
127.

At eni tāgibilia sapor: et q; agūt. **S**i. n. nō age-
rēt: a quonā inaiata paterent atq; alterarēt.

S

Sed tāgibilia et humores faciunt. **S**i enim
non: a quo vtq; patient̄ inaiata et alterabunt̄.

Ostendit aliter esse de qualitibus tangibilibus: et dicit
q; tangibilia et humores .i. sapor: faciunt quendam esse-
ctum in sensibilibus. **S**ed hoc intelligendum est de sapor:
bus: non in quantum sapor: sunt: sed in quantum gustabi-
le est quoddam tangibile: et gustus est quidam tactus. **S**i
enim corpora insensibilia non paterēt a qualitibus sen-
sibilibus: non esset ponere a quo paterent et alterarentur
corpora inanimata. **N**am tangibilia sunt qualitates actiue
et passiue elemētōrū s̄m quas accidit vlt̄ter alteratio in cor-
poribus. **Q**uarto ibi.

Quid igit̄ agūt ne et sensibilia illa? **A**t vt v̄:
nō oē corpus ab odore pati sonoq; pōt: et ea
que patiunt terminis vacāt: et non manet: vt
aer. **O**let enim ipse tanq; aliquid passus.

S
Ter. cō.
127.
5

Ergo ne et illa faciunt. **A**t non omne corp?
passiuum ab odore et sono: et patientia inde-
terminata non manent: vt aer. **S**et et enim si-
cut patiens aliquid.

Ostendit etiam q; alia sensibilia agunt in quāsdam res in-
animatas: licet nō i omnes: dices] ergo ne et illa] .i. sensibi-
lia alia: faciunt aliquem effectum et olfactum in res inanima-
tas: quasi dicat sic. **S**ed tamen non omne corpus passiuum
est ab odore et sono: sicut omne corpus passiuum est a ca-
lore et frigore. **S**ed ab istis sensibilibus pati possunt sola cor-
pora indeterminata: et que non manent: vt aer et aqua que
sunt humida et non bene determinabilia termino proprio.
Et q; aer possit pati ab odore manifestus est: quia aer fetet:
sicut aliquid patiens ab odore. **A**lia litera habet [feret] qz
.i. s. mediantibus alijs sensibilibus deferunt species ad sen-
sum. **R**atio autem huius diuersitatis est: quia qualitates tā-
gibiles sunt cause aliorum sensibilium: et ideo habēt plus
de virtute actiua: et posset agere in quecuq; corpora. **S**ed
alia sensibilia que habent minus de virtute actiua: non pos-
sunt agere nisi in corpora valde passibilia. **E**t similia etiam
ratio est de luce corporum celestium que alterant inferiora
corpora. **Q**uinto ibi.

S

Quid aliud est olfacere quidē p̄ter idipsus:
aliqd in quā pati. **A**t eni olfacere qdē sentire
est. **A**er autem passus cito sensibilis fit.

Quid igit̄ est odorare p̄ter pati aliquid?
At odorem sentire est. **A**er autem patiens
hoc: mox sensibilis fit.

3 Soluit rationem supra positam dicens: quia si aliquid patitur ab odore quod non odorat: quid est odorare nisi pati aliquid ab odore. Et respondet qd odorare est sic aliquid pati ab odore qd sentiat odorem. Aer autem non sic patitur ut sentiat: quia non habet potentiam sensitivam: sed sic patitur ut sit sensibilis: in quantum. scilicet est medium in sensu.

Aristotelis Stragyrite de Anima textus Lib: i tertii.

Sensuz autem nullum aliud esse preter hos quinque. i. visuz in qua auditu: odora: tu: gustu: et tactu: ex hisce pfecto que nuc diceps dicem credē qspiā pōt.

Tex. cō. 128.

Quod autem non sit sensus alius preter quinque. Dico autem hos visum: auditum: olfatum: gustum: tactum: ex his credit aliquis.

C Diui Thome Aquinatis in tertium librum de anima Aristotelis preclarissima commentaria. Lectio. j.

Incipit Liber tertius apud grecos. Et satis rōnabiliter: et hinc enim Aristo. ad inquirendum de intellectu accedit. Fuerunt. n. aliq qui posuerūt sensum et intellectum esse idē. Manifestū est autē q intellectus non est aliqd de sensibus exterioribus de quibus iam dictum est: ex eo q nō coartat ad vñū genus sensibiliū cognoscendum: vnde restat inq̄sitio vtrum in parte sensitiva sit aliqua alia potentia cognoscitiva: vt ex h̄ possit accipi: vtrum intellectus sit aliquo mō sensus. Diuidit ergo pars ista in partes tres. In p̄ma inquit an sit aliqs alius sensus p̄ter quinque sensus exteriores de quibus iam dictū est. In sc̄da ostendit q intellectus et sensus nullo modo sunt. idem. ibi.

k

l

Qm̄ autem duabus. In 3° ostenso q intellectus nō sit sensus determinat de parte aie intellectus. ibi. De pte at aie. Prima diuiditur in duas ptes. In prima ostendit q non est alius sensus proprius preter quinque iam dictos. In sc̄da ostēdit preter sensus proprios esse sensum cōm. ibi. Qm̄ autem sentimus. Circa p^{mo} duo facit. Primo ostendit q nō sit alius sensus preter quinque. Sc̄do ostendit quare sunt plures et non vnus tm̄. ibi. Inquit aut. Circa p^{mo} duo facit. Primo ostēdit q nō sit alius sensus p̄ter quinque qui sit cognoscitivus sensibiliū pprioz. Sc̄do ostēdit q non est alius sensus p̄ter quinque: cuius obiectum sunt sensibilia cōia. ibi. At vō neq. Circa p^{mo} vtiur tali rōne. Quicūqz h̄z aliqd organum sensus per qd nata sunt cognosci aliqua sensibilia: cognoscit oia illa sensibilia per organum illud: sed aialia pfecta habent oia organa sensus: ergo cognoscūt oia sensibilia. Cum igitur non habent nisi quinque sensus: non erit alius respectu pprioz sensibiliūz preter quinque sensus. Circa hanc rōnem hoc mō pcedit. Primo proponit qd intendit dicens: q ex his que sequunt̄ potest aliqs sufficienter ad credendum moueri q non sit sensus p̄ter quinque iam dictos. Secundo ibi.

m

Mā si nuc sensuz ois ei habem⁹ cuius sensus est tact⁹: oēs nāqz rei tāgibilis vt ē tangibilis affect⁹ nobis sūt sensibiles tactu: nullus vtiqz tactus: vñ gustus: vñ olfatus: vñ audit⁹: vñ visus: de eē nobis vñ. Preterea si sensus nobis deficiat aliqs: et istm̄ necesse ē illi nobis deesse. Preterea ois sensus p mediū sentit vt patuit. Mediū autem aut p̄iunctū: aut seiunctū ex-

ternūqz eē necesse ē. At nos habem⁹ vtrūqz: et id inq̄z qd ē p̄iunctū: qd ē tāgētes sentiam⁹ sensibilia tactu: et p qd emin⁹ nō tāgētes sentimus. Id vō duplex est spatū simplex aer in qua et aq. Res autem ita sese h̄t vñ: vt si sensibilia plura diuersa genere p vnū mediū sentiant: necesse rōnā sit eū q sensus istm̄ habeat tale sensitivū illoz eē: vt si ex aere sensus sit istm̄: et aer sit mediū i colore sētiēdo ac sono. Qd si vnū idēqz p plā media sētiāt: vt color p aerē atqz aqz: h. n. vtraqz p̄spicua sūt: is q altez tm̄ h̄z ipoz: sētit nimirū id qd p vtrūqz sētiri pōt.

n

Si enim ois cuius est sensus tactus: et hunc sensum habemus. Omnes enīz tangibiles in quātum tangibiles passionēs tactu nobis sensibiles sunt. Necesse est siquidēz deficiat aliqs sensus: et organuz aliquod nobis deficere. Et quecūqz qdem ipsi tangētes sentimus: tactu sensibilia sunt quem existim⁹ h̄ntes. Quicūqz vō per media: et non ipsa tāgētes simplicib⁹: dico autē vt aere et aqua: habent autem sic vt siquidem per vnū plura sensibilia existētia altera abinuicem genere: necesse habētē huiusmodi sensitivum vtrūqz sensitivū eē: vt si ex aere est sensitivū: et est aer mediuz soni et coloris. Si vō plura eiusdem sunt vt coloris et aer et aqua: vtraqz enim diaphana: et quod alterum ipoz est habens solum sentiet id qd per vtraqz: aut quod ab ambobus.

Tex. cō. 129.

p

Ostendit primaz ppōnez rōnis inducte. scilicet h̄c q aial h̄ns aliqd organum sensus cognoscit oia sensibilia que p̄nt sentiri per illud organum. Et h̄ qdēz manifestat ex sensu tact⁹ eo q manifestū est quot sunt qualitates tāgibiles. Dictum enim est supra q qualitates tangibiles sunt oīe corpōis elementati in quātum h̄z: que qdēz manifeste sunt ex his q determinata sunt ex elementis. vñ manifestuz nobis potest esse q nos sentimus oēs qualitates tāgibiles. Et ex h̄ concludit per simile in alijs: q si habemus aliqd organum: q habemus sensum illoz sensibiliūz que nata sunt cognosci per illud organum. Hoc est ergo qd dicit q si nos habem⁹ sensum ois sensibilis cuius tactus est pceptivus: apparet q oēs passionēs tāgibiles in quātum h̄z a nobis sentiuntur: necesse est vlt̄er dicere q si deficiat nobis aliquis sensus aliquozum sensibiliūz: q deficiat nobis aliqd organum quo nata sunt cognosci illa sensibilia: q si habemus organum cognoscimus sensibilia. Et hoc q vlt̄er dictum est: manifestat exēplificando per singula. Et p̄mo q̄stum ad ea que cognoscuntur absqz medio extraneo. Et hoc est qd dicit q quecūqz nos sentimus: tangētes. i. absqz medio extraneo p̄nt sentiri p organum tactus: sub quo itelligit gustus que habemus. Sed circa illa sensibilia que sentimus p media extranea q sunt simplicia corpōra. scilicet aer et aqua: et non sentimus ea tangēdo: illa sic se h̄nt vt dicā. vñ. q si per vnum organum plura sensibilia diuersa gñe adinuicē: sentiri p̄nt: necesse est q qui h̄z h̄z organum sentiat vtrūqz gen⁹. Pura q si aliqd organuz est ex aere: et aer pōt immutari a colore et sono: sequit q qui h̄z h̄z organum pōt et sonum et colore percipere. Si vō econuerso plura organa sunt susceptiva eiusdem

Supte. cō. 117

o

eiusdē sensibilis: sicut aer et aqua quorum utriusque est diaphanum sunt perceptiva coloris: sequitur quod aialibus huiusmodi aliquid horum potest percipi quod est perceptibile per utrumque: sicut per media [aut ab ambobus] sicut ab insiris. Quod ideo dicitur: quia in sensibus qui sentiunt per medium extraneum organa sunt conformia medijs. Has autem conditiones ideo posuit: quia indez sensibile sentitur ab aliquo animali per aquam: et ab aliquo per aerem. sicut patet de odore. **Tertio ibi.**

Mā ex hisce duobus simplicibus terminis infra sunt sensus ex aere atque aqua. Etenim pupilla ex aqua: auditus ex aere: odorat⁹ ex horum altero constat. Ignis autem nullus est insiris: aut cōis oīum est: quippe cum sine calitate nihil sit sensitivum. Terra est autem nullus est insiris: aut in tactu maxime cōmista. Quo circa restat nullum sensus insiris esse propter aerem et aquam. Hec autem nonnulla nunc aialia huiusmodi. Ab his igitur aialia quae sunt perfecta: non imperfecta: nec membris capta: omnes sensus habent. Etenim et talpa sub cetu oculos habere videtur. Atque si nullum aliud corpus est propter ea quae percipiuntur esse: nec ullus alius affectus propter eos qui corporibus hisce cōpetunt: que sunt hic: nullus perfecto deficit sensus.

Simplicium autem ex duobus his sensitiva solum sunt ex aere et aqua. Pupilla quidem enim aqua: auditus vero aeris: olfactus autem horum alterius est. Ignis autem aut nullus est: aut cōmunis omnibus. Nihil enim sine calore sensitivum est. Terra vero aut nullus est: aut in tactu maxime miscet. An relinquitur nullum esse sensitivum extra aerem et aquam. Hec autem et nunc quaedam huiusmodi animalia. Omnes igitur sensus habentur a non imperfectis neque orbatis. videtur enim et talpa sub pelle habens oculos. **Quare** si non alterum aliquod est corpus et passio que nullius est eorum que sunt hic corporum: neque vnus utriusque deficiet sensus.

Ponit secundam propositionem cum sua manifestatione. scilicet quod omnia organa sentiendi habentur ab aialibus perfectis. Dicit ergo quod organa sentiendi nata sunt consistere ex solis duobus simplicium corporum. scilicet ex aere et aqua: quia ista sunt magis passibilia: et hoc requirit additio organi sensus: ut facile imiteretur a sensibili. In pupilla enim est aqua: quia per humorem aqueum in pupilla existentem recipit oculus speciem visibilis. In organo autem auditus est aer: ut supra dictum est. Olfactus autem in quibusdam attribuitur aeri: in quibusdam aquae: ut supra dictum est. Ignis autem secundum se nullius sensus organum est: quia ignis est maxime actiuus et minime passivus. Sed per participationem suae qualitatis est cōis omnibus sensibilibus. nihil enim est sensitivum sine calore: sicut nec vivens: cum nihil sentiat nisi vivens. Terra vero pura nullius sensus est organum in quantum ipsum organum est sensitivum: sed per cōmitionem appropriat tactui: quod organum tactus oportet esse mediae complexionatum: ut supra dictum est: et per omnes oportet quod sit quasi cōpositum ex omnibus elementis. Unde relinquitur quod nullum organum sensus est praeter aerem et aquam. Hec autem organa aeris et aquae huiusmodi aialia. scilicet aialia perfecta. unde concludit quod omnia organa sensus habentur ab aialibus

non imperfectis secundum suam naturam sicut sunt imperfecta aialia imobilia que habent solum tactum. Et aialibus [non orbatis.] id est non carētib⁹ aliquo sensu ex aliqua causa in naturalibus: sicut boies ceci vel surdi. Unde et talpa que est de genere perfectorum animalium videtur habere oculos sub pelle ut assimilaretur suo generi. Sed propter hoc quod puerfatur sub terra: non fuit ei necessarius visus: et terra si haberet oculos discooperitos: eius oculos offenderet. Procedit autem haec ratio, ut manifeste apparet, ex determinato numero elementorum: ex quo probavit quod organa sensuum qui sunt per media exteriora sunt per aerem et aquam solum. Et iterum ex determinatione passionum elementorum: que sunt qualitates tangibiles. unde per eas fit notum quod omnes qualitates tangibiles cognoscimus. Et ideo concludit quod nullus sensus deficit nobis: nisi aliquis dicere velit quod sit aliquod corpus elementale praeter quatuor elementa: et quod sunt aliae passiones quae possunt tactu discerni: que non sunt aliquorum corporum hic existentium et nobis notorum. Et hoc videtur inconueniens. Unde relinquitur quod sunt quinque sensus tantum qui a nobis habentur. **Deinde cum dicit.**

At vero neque sensus insiris quicquid proprium sensibilium cōmum esse potest. **Abot⁹** inquam quietis: figure: magnitudinis: numeri: vnus: que vnoquoque sensu sentimus non per accidens.

At vero neque cōmuniū potest esse sensitivum aliquod proprium que vnoquoque sensu sentimus non secundum accidens ut motus: status: figure: magnitudinis: numeri: vnus.

Quia posset aliquis dicere: quod est aliquis alius sensus cognoscitivus sensibilium cōmum: Excludit hoc tali ratione. Quicquid cognoscitur ab vno sensu ut proprius sensibilis eius non cognoscitur ab alijs sensibus nisi per accidens: sed sensibilia cōmunia non sentiuntur per accidens ab aliquo sensuum: sed per se a pluribus: sensibilia igitur cōmum non sunt proprie obiecta alicuius sensus. Circa rationem hanc modo procedit. Primo ponit conclusionem dicens: quod non potest esse aliquod proprium organum sensus: cognoscitivum cōmum sensibilium que sentimus vnoquoque sensu per se: et non per accidens: que sunt motus et status etc. **Secundo ibi.**

Oia enim haec sane motu sentimus: etenim magnitudo motu sentitur. Quare et figura quidem: cum figura quaedam magnitudo sit: et id quod gescit ex eo quod non mouetur: et numerus cōtinui negatione: et sensibilibus proprijs. **Unusquisque** namque sensus vnus sentit. Quare patet fieri non posse: ut cōmum cuiusque sit proprius sensus.

Hec enim omnia motu sentimur: ut magnitudines motu: quare et figuram. **Magnitudo** enim quaedam et figura est. **Quiescens** autem in eo quod non mouetur. **Numerus** vero negatione cōtinui et proprijs. **Unusquisque** enim vnus sentit sensus. **Quare** manifestum est quod impossibile est cuiuslibet proprium sensum esse horum ut motus.

Probat quod ista sensibilia cōmum sentiantur per se et non secundum accidens. Quaecumque enim sentiuntur per hoc quod mutant sensum sentiuntur per se et non secundum accidens. **Itaque** hoc est per se sentire: pati aliquid a sensibili. Sed omnia haec sensibilia per immutationem quandam sentiuntur. Et hoc est quod dicit quod haec omnia sentimus [motu] id est quadam immutatione. **Manifestum** est enim quod magnitudo inmutat sensum: cum

S. Tho. sup aia.

D

A

B

T.c. 130

C

T.c. 131

T.c. 132

D

2. r. c.

82. r. 83

2. r. c.

96.

2. r. c.

118.

B

F

T.c. 133

D

T.c. 134

I sit sibi q̄litas sensibilis: puta caloris aut saporis: z quali-
tates nō agunt sine suis subis. Ex quo appet q̄ figurā etiā
cognoscimus cū quadā immutatione: q̄ figura est aliqd̄ ma-
gnitudinis: q̄ p̄sistit in cōterminatione magnitudinis. Est
enim figura que termino vel terminis p̄tinet: vt d̄r in p̄rio
Euclidis. Manifestū est et q̄ quies cōprehendit̄ ex motu
sicut tenebra p̄ lucē. Est eni q̄es p̄riuatō motus. Numer⁹
et cognoscit̄ p̄ negationē p̄tinui qd̄ est magnitudo. Nume-
rus. n. rex sensibilū ex diuisione p̄tinui causat̄: vnde z p̄-
prietates numeri p̄ pprietates p̄tinui cognoscuntur. Quia
enī p̄tinuū diuisibile est in infinitū: z numerus in infinitū
crescere pōt: vt p̄ 3 ex 3° p̄hy. Manifestū est q̄ vnusquisq̄
sensus per se cognoscit vnū: vt inuitatus ab vno obiecto.
Unde manifestū est q̄ ista sensibilia cōia sentiuntur per se z
non per accidēs. Unde ex hoc p̄cluditur q̄ impossibile est
esse ppriū sensum alicuius horum. **T**ertio ibi.

Ter. cō.
68. z 69

7

Si. n. eēt p̄inde tūc fieret atq̄ nūc visu dul-
ce sentim⁹: qd̄ qdē p̄pterea fit: qd̄ vtro: ūq̄
sensuz hēm⁹: q̄ cū p̄currūt agnoscim⁹. Qd̄
si ita nō eēt: nllō alio mō p̄fecto nisi p̄ accēs
sentirem⁹: quo pacto filiū sentim⁹ Leonis.
Nō. n. Leonis filiū: s̄z albū sentim⁹: huic at̄
accidit vt fili⁹ sit Leonis. At cōium hēm⁹
iā sensuz cōem nō p̄ accēs sane. Nullus igr̄
ipsoꝝ sensus ē pprius: nullo. n. sentirem⁹
mō: nisi eo q̄ dixim⁹ filiu⁹ videre Leonis.
Propria autē sensibilia sensus ipsi p̄ accēs
alter alteri⁹ sentiūt: nō hoc sane q̄ ipsi sunt.
Sed quo vnus ceu simul in eodē sensus ef-
ficat̄: ceu bilē amarā eē ac flauā. Nō. n. ad al-
terū p̄tinet: vnū ambo hec eē dicere: quapp
z errat z si sit quippiā flauum.

Sic enī erit sicut nūc visu dulce sentimus.
Hoc autē est qm̄ amboꝝ hñtes existimus sen-
suz quo cū p̄ciderit: cognoscim⁹. Si hō nō:
nequaq̄z vtiq̄z: sed aut fm̄ accidens sentie-
bamus: vt Leonis filiū: nō qz Leonis fili⁹
est: sed quoniā albet. Huic autē accidit filius
Leonis eē. Cōmuniū autē habemus iā sen-
sum cōmunē nō fm̄ accidens. Nō igitur est
pprius. Nequaq̄z enim vtiq̄z sentirem⁹: s̄z
aut sic: sicut dictū est Leonis filiū nos vide-
re. Adinuiçē enī propria h̄z accidēs sentiūt
sensus: nō fm̄ q̄ ipsi sunt: sed h̄z q̄ vnus cū
simul fiat sensus in eodē: vt cholera quideꝝ
amara z rubicunda. Nō enī alterius dicere
q̄ ambo vnū. Propter qd̄ z decipit̄ q̄ si sit
rubicundū: cholera opinatur esse.

Concedit̄ q̄ si sentirent̄ pprie ab aliquo sensu: q̄ essent sen-
sibilia per accidens. Et hoc est qd̄ dicit̄: q̄ sic esset de sensu
bilibus cōmunibus si essent ppria obiecta alicuius sensus:
sicut nunc est q̄ visu sentimus dulce. Hoc enim est: qz nos
habemus sensum vtriusq̄z. s. albi z dulcis. Et ideo quādo
coincidunt in vnū: illud qd̄ est vnus sensus: per se cogno-
scit̄ ab illo sensu: per accidens autē ab alio. Ideo videndo:
albū per se videmus: dulce per accidēs. Si autē non sit sen-
sibile pprie ab aliquo sensu: nunquā hoc erit q̄ sentiatur

per accidēs ab aliquo alio sensu ex coincidentia duorū sen-
suum vel sensibilium in idem: sed oīno fm̄ accidens sensi-
bile est: vt supra dictum est: sicut filius Leonis fm̄ accidēs
sentimus: non quia filius Leonis est: sed qz albus cui acci-
dit esse filium Leonis: hoc autē. s. esse filium Leonis nō ita
est sensibile visu per accidens q̄ sit aliquo alio sensu sensibi-
le per se: sicut erat de dulci. [Cōmuniū autē sensibiliū ha-
bemus sensum cōem non fm̄ accidens]. i. cōmunia sensibi-
lia cōmuniter sentiunt̄ aduersis sensibus per se z non fm̄
accidens. Unde sequitur q̄ nō sit aliquis pprius sensus
eoz: qz tūc nō sentiremus ea per se alijs sensibus: sed senti-
remus ea per accidēs: sicut sentimus filium Leonis. Sen-
tiunt enim sensus ppria sensibilia adinuiçē fm̄ accidens
vt puta visus sensibile auditus: z ecōuerso. Non enī visus
cognoscit̄ sensibile auditus: neq̄ auditus sensibile visus fm̄
q̄ ipsa sunt: quia visus nihil patitur ab auditu: nec audit⁹
ab visu: sed fm̄ q̄ sit vnus sensus]. i. vna sensatio scdm̄
actum vt ita loquar in eodem sensibili. Et dico eundē sen-
sum actū: ex eo q̄ simul sit actio vtriusq̄: sensus respectu
eiusdem sensibilis: sicut cholera simul percipitur per gustū
q̄ sit amara: z per visum q̄ sit rubicunda: z ideo statim ad
aspectum rubicundi iudicamus aliquid esse amarum. Nō
est autem aliquis alius sensus: cuius ppriū sit cogno-
scere q̄ album z amarum sunt vnū. Hec enim vnitas nō
est nisi per accidens: z quod est per accidens tm̄: non pōt
esse obiectum alicuius potentie. Et ideo qz visus non per-
cipit illud qd̄ est gustus nisi per accidens: frequenter in ta-
libus decipitur sensus: z iudicamus q̄ si aliquid sit rubē:
q̄ sit cholera. **D**einde cum dicit.

Queret autē aliq̄s cui⁹ nā gr̄a p̄les sensus:
sed nō vnū tm̄ hēm⁹. At vt minus ipsa q̄
sequunt̄ atq̄ cōia lateāt: vt motus: z magni-
tudo: z numer⁹. Nā si eēt solus visus: q̄ qui
dē est z coloris: magis laterēt: ac idē eē oīa
viderent̄: p̄pea q̄ color z magnitudo simul
se sequunt̄ z comitant̄. Nūc autē cū i alio q̄z
sensibili ipsa cōia sint: fit inde p̄spiciū vnū:
quodq̄z illoꝝ aliqd̄ aliō esse atq̄ diuersum.

Inquiret autē aliquis: cuius causa plures
habemus sensus: sed nō solū vnū. Aut qua-
tenus minus lateant p̄sequētia z cōmunia:
vt motus z magnitudo z numerus. Si enī
esset visus solus: z ipse alibi: laterent vtiq̄z
magis: z viderent̄ esse idē oīa: p̄pter id qd̄
p̄sequunt̄ se adinuiçē simul color z magni-
tudo. Nunc autē qm̄ in aliquo sensibili cō-
munia sunt: manifestus facit q̄ aliud quidaz
vnumquodq̄z ipsoꝝ est.

Inquiret cām pluralitatis sensuum. Et hoc est quoddaz
p̄ns spēm totam: z in talib⁹ assignanda est causa finalis: vt
p̄hus docet in vltimo de ḡione aialium. Serus autēz de
accidentibus indiuiduū: quoz assignanda est ratio ex parte
materie vel agentis. vnde z hic assignat cām finalez. Dicit
q̄ q̄ aliquis pōt q̄rere cui⁹ cā hēm⁹ plures sensus z non
vnū tm̄: Et est r̄sio ad hoc vt nos nō lateant ea que conse-
quunt̄ ad sensibilia p̄pa: z sunt cōia diuersis sensib⁹: sicut
motus z magnitudo z nūerus. Si. n. eēt solus sensus visus
cuz ipse coloris tm̄ sit: z color z magnitudo se p̄sequātur:
qz simul cuz colore imutat̄ sensus a magnitudine: inter co-
lorem non possemus discernere z magnitudinem: sed vi-
derentur esse idem. Sed nunc quia magnitudo sentit̄ alio
sensu

n

d

p

Ter. cō.
135.

o

In p̄n^o.

A sensu q̄ visus: color autem non: hoc ipsum manifestat nobis quia aliud est color et magnitudo. Et simile est de alijs sensibilibus cōibus. Potest autem et hec ratio assignari distinctionis sensuum. Manifestum est enim q̄ cum potentia dicatur ad obiectum: oportet q̄ s̄m differentiam obiectorum diversificentur potentie sensitive. Obiectum autem sensibile est prout est immutatum sensus. vnde s̄m diversis generis immutationum sensus a sensibili: oportet esse diversos sensus. Immutatur autē sensus a sensibili. Uno modo per contactum: et sic est sensus tactus qui est discretus eorū ex quibus constat animal: et sensus gustus qui est perceptivus qualitatum que designant convenientiam nutrimenti quo conservatur corpus animalis. Alio modo immutatur sensus per mediū. Et hec qd̄ immutatio aut est cū alteratione sensibilis: et sic odor immutat sensum cum aliqua resolutione odorabilis. Aut cum aliquo motu locali: et sic immutat sonus. Aut absq̄ immutatione sensibilis: sed per solam immutationem spirituales medij et organij: et sic immutat color.

Cū autē sentiam⁹ nos videre ac audire: necesse est aut visu sentiam⁹ videre: aut alio sensu.

Quoniam autem sentimus q̄ videmus et audimus: necesse est aut visu sentire quia videt: aut altero.

Lec. II.

Postq̄ p̄s ostendit q̄ non sit alius sensus propri⁹ preter quinq̄: procedit ad inquirendū vtrū sit aliqua potentia sensitiva communis his quinq̄ sensib⁹. Et hoc quidem investigat ex quibusdam actionibus q̄ non videntur alicuius sensus propri⁹ esse: sed videntur erigere aliam potentiam sensitivam cōem. H̄s autē actiones sunt due. Una est s̄m q̄ nos percipimus actiones propriorum sensuum: puta q̄ sentimus nos videre et audire. Alia est s̄m q̄ discernimus inter sensibilia propria diversorum sensuum: puta q̄ aliud sit dulce et aliud album. Primo ergo inquitur cui sit attribuenda prima harum actionum. Secūdo cui sit attribuenda secūda ibi. [Unusquisq̄ quidem igit̄.] Circa primum tria facit. Primo movet quæstiones dicens. Qm̄ sentimus q̄ videmus: et similiter sentimus q̄ audimus: et sic de vno quoq̄ sensibilium: necessariū est per visum sentire q̄ ipse visus videt: aut per aliam virtutem: et sic de alijs sensibus. Secundo objicit ad vtrāq̄ partem ibi.

At si alio sensu: tū idē sensus erit et ipsi⁹ visus et et coloris subiecti. Quare vel duo sensus eiusdē erūt subiecti: vel seipsum sentiet ipse.

Si autē altero: aut ipso erit q̄ videt: aut altero. Sed idē erit visus et subiecti coloris: quare aut duo eiusdē erūt: aut idē eiusdem.

Et primo inducit ad ostendendum q̄ visus videat se videre duas rationes. Quarū prima talis est. Si homo sentit se videre altero sensu q̄ visu: aut hoc erit: q̄ illo alio sensu homo videt colorem: aut omnino alio sensu videt colorem: et sentit visionem coloris. Si autem eodem sensu quo sentit colorem: sentit visionem coloris: sequitur q̄ vnus et idē erit sensus s̄m actum apprehensivus ipsius visionis et subiecti coloris. Quare sequitur alter⁹ duorū: q̄ si iste sensus qui sentit visionem et colorem sit alius sensus a visu oportet q̄ duo sensus sint vnus subiecti. s. coloris. Aut si iste sensus quo sentimus visionem et colorem est idem cum sensu visus: sequitur q̄ sit idē eiusdē. i. q̄ visus sit sensus sui ipsius quod a principio negabat. Dicere vero q̄ ille alter sensus quo quis sentit se videre non sentiat colorem est oīno irrationabile: quia si non cognosceret colorem non posset cognoscere quid esset videre: cum videre nihil aliud sit q̄ sentire colorem. Secūdam rationem ponit ibi.

Preter ea si ali⁹ sit sensus: q̄ percipit ip̄ visu:

aut in infinitū fiet habitio: aut erit aliq̄ sensus: q̄ seipsum percipit sentientem. Quare idipsum in primo sensu continuo est faciendum.

Amplius autē si et alter sit visus sensus: aut in infinitū procedet: aut aliq̄ ipse sui ipsius erit iudex: quare in primo hoc faciendū est.

Que talis est. Si sensus visus. i. visionis quo. s. sentimus nos videre sit alter a visu: iterum querendum est de illo sensu: vtrum. s. ille sensus sentiat se sentire: et si non oportebit querere tertium sensum qui sentiat illum sentire. Aut igitur hoc procedit in infinitum: quod est impossibile cuz impossibile sit compleri actionem que dependet ab actionibus infinitis: neq̄ etiam vnus rei possint esse potentie infinite: aut oportebit q̄ deveniatur ad aliquem sensum: qui sit iudex sui ipsius. i. percipiat se sentire. Eadem ergo ratione poterat fieri in primo sensu: vt. s. visus sentiret se videre. Non est ergo alius sensus qui percipiat colorem: et qui percipit visionem coloris. Deinde eum dicit.

At hic oritur dubitatio: nā si visu qd̄ sentire nil aliud est q̄ videre: et aut color: vel id qd̄ h̄s colorem. Si q̄ppias videri id qd̄ videt colorem: id habebit profecto qd̄ videt primum.

Habet autem dubitationem. Si enim visu sentire: videre est: videtur autē color: aut habens hūc: si videbit aliquis quod est vidēs: et colorem habebit primum videns.

Objicit ad partem contrariam. Et quia prime rationes aliquantulum concludunt verum: hec ratio per modum dubitationis proponitur: vnde et eam soluit. Est autem ratio talis. Si visu sentimus nos videre: sentire autem visu nihil est aliud q̄ videre: ergo videmus nos videre. Sed nihil videtur nisi color tantum: aut habens colorem. Si igitur aliquis videt se q̄ sit videns: sequitur q̄ primum videre quod secundo fuit visum sit habens colorem: quod videtur inconueniens. Nam dictum est supra q̄ visus cum sit susceptivus coloris est absq̄ colore. Deinde cum dicit.

Per igit̄ nō vnū idip̄ eē: sentire iquā visu. Nā cū non videmus: tenebras et lumē visu discernimus: sed non eodez vt patet modo.

Manifestū igit̄ qm̄ nō est vnum oīno visu sentire. Et nāq̄ cū nō videmus visu discernimus et tenebras et lumen: sed non similr.

Solvit tertio propositam dubitationem duobus modis. Primo concludens ex predictis q̄ sentire visu multipliciter dicitur. Ostensum est enim supra q̄ visu sentimus nos videre. Item ostensum est q̄ visu non sentimus nisi colorem. Sentire ergo visu dupliciter dicitur. Uno modo secūdum q̄ visu sentimus nos videre. Alio modo cum visu videmus colorem. Et q̄ visu sentire dicatur multipliciter: apparet ex hoc q̄ aliquando dicimur sentire visu: cum visus presentialiter immutatur a visibili. s. colore. Aliquantulum autem discernimus visu et tenebras: et lumen etiam: cū non videmus per immutationem. s. ab exteriori sensibili. Sed non similiter dicitur vtroq̄ modo visu sentire. Redit ergo solutio ad hoc q̄ actio visus potest considerari: vel s̄m q̄ consistit in immutatione organi a sensibili exteriori: et sic non sentitur nisi color. Unde ista actio visus non videt se videre. Alia est actio visus s̄m quam post immutationem organi iudicat de ipsa perceptione organi a sensibili: etiam abeunte sensibili: et sic visus non videt solum colorem vel sentit: sed sentit etiā visiones coloris. Deinde cum dicit.

S. Tho. sup aia

p 2

Preterea idip̄z ē qđ videt: colore quodā/
mō dlibutū ē. Instr̄z. n. vniuscuiusq; sēsus ip
suz sēsibile sine mā suscipit vti dixim⁹. Quo
circa sensibilib⁹ ipsi semotis: insunt in sen/
suū instr̄is sensus imaginationes. Atq; opa
tio rei sensibilib⁹ atq; sensus vna qdē z eadē
est. At earū rō nō eadē ē. Dico at sonū actu:
z auditū actu: fit. n. vt is q; auditū hz: non au
diat: z id qđ hz sonū: nō ip sonet. S; cū opa
tur id qđ audire pōt: z sonat id qđ sonū effi
cē pōt: tū fit fit z audit⁹ actu: z son⁹ ē actu:
quoz alterū quispiam auditionem: alterum
sonationē esse non incongrue dicere potest.

Amplius aut z videns tanq; coloratū est.
Sēsitiuū. n. susceptiuū est sensibilib⁹ sine mā
vnūqdq;. An z abeuntib⁹ sensibilib⁹ insunt
sensus z phātasie qb⁹ sentiūt. Sēsibilib⁹ autē
actus z sensus idē est z vnus: esse aut ipsoz
nō idē. Dico aut vt sonus fm actū: z audit⁹
fm actum. Est enī auditū hñtia nō audire: z
habēs sonū non semp sonat. Lū aut opetur
possibile audire: z sonet possibile sonare: tūc
fm actum auditus simul fit: z fm actum so
nus. Quorum dicet vtiq; aliquis hoc qui
dem auditionem esse: hoc vero sonationez.

Ponitālīa solutionē que quidē necessaria ē eo q; color hz
duplex esse: vnū nāle in re sensibili: aliud spūale in sensu.
Scđm ergo primū esse coloris: pcessit prima solō. Hec at
scđa procedit qđm ad fm esse coloris. Circa hāc solōne tria
facit. Primo ponit solōne. Scđo pbat qđdā qđm in solōne
supposuerat. ibi. [Si igit̄ est mot⁹.] Tertio ex hac solōne
ostendit ēt quarundā aliarū qđnū solōne. ibi. [Quī autem
vnus.] Dicit ergo primo q; cū soluta sit pma dubitatio: su
stimendo q; vidēs nō sit coloratū. amplius pōt solui dicēdo
q; vidēs est tanq; coloratū: q; in vidēte est similitudo colo
ris: vnde videns est simile colorato. Cū illa potentia que vi
det aliquem esse vidētē: non est extra genus potentie visi
ue. Et q; videns sit quodāmō coloratū: probat per ea que
supra dicta sunt: q; vnū quodq; organum sensus est susce
ptiuū speciei sensibilib⁹ sine mā: vt dictum est. Et ista est
ratio quare abeuntibus sensibilib⁹ fiunt in nobis sensatio
nes z phantasiae. i. apparitiones fm quas aliquo modo sen
tiunt aialia. Et sic p; q; videns est tanq; coloratū: in qđm
hz similitudinē coloris. Et non solum videns est tanq; colo
ratum: z simile colorato: sed ēt actus cuiuslibet sensus est
vnus z idē subto cū actu sensibilib⁹: sed rōne non est vnus.
Et dico actū sensus sicut auditū fm actū: z actū sensibilib⁹
sicut sonum fm actum. Non. n. semper sunt in actu: q; cō
tingit habentia auditū nō audire: z habēs sonum nō semp
sonare. Sed cum potens audire hz suā opationē: z potens
sonare hz sonare: tūc simul fit sonus fm actum qui voca
tur sonatio: z auditus fm actum qui vocatur auditio. Lūz
igitur visus percipiat sensibile z actum eius: z videns fit
simile sensibili: z actus vidētis fit idem cum actu sensibi
lis subiecto: licet non ratione: relinquatur q; eiusdem vir
tutis est videre colorem z immutationem que est a colore:
z visum in actu z visionem eius. Potentia ergo illa qua vi
demus nos videre non est extranea a potentia visiva: sed
differt ratione ab ipsa. CDeinde cum dicit.

Quod si mot⁹ z actio atq; passio i eo ē qđ pa

tiē atq; mouet: nece ē z sonū z auditū actu
i auditu q; ē po'esse. Agētis nāq; mouētisq;
opō i ipso patiēte suscipit atq; iest. Quocir
ca neceffe est id qđ motu ciet: moueri. Act⁹
igitur sonatiui: sonus est vel sonatio. Audi
tui vō auditus: vel auditio. Duplex. n. ē au
ditus: z duplex etiā sonus. Eadē est z in ce
teris sensib⁹ ac sensibilib⁹ rō. Atq; vt actio
passioq; nō in agēte ē: sed in eo qđ patitur.
Sic z ipsius sensibilib⁹ actio in ipso ē sensiti
uo. Sed in quibusdā noia quoz sunt posita:
vt sonatio: ac auditio: in quibusdā caret al
terū noie. Operatio enī visus visio dī: at co
loris noie vacat. Operatio preterea gustus
gustatio dicitur: at saporis nomē nō habet.

Si igitur ē mot⁹: z actio z passio in eo qđ
agitur: neceffe est z sonū z auditū q; fm actū
in eo qđ est fm potētiā eē. Actiui enī z moti
ui actus in patiēte fit. vnde non neceffe est mo
uens moueri. Sonatiui qđē igit̄ act⁹ aut so
nus sonatio est. Auditui aut aut auditus au
ditio est. Dupl. n. auditus z dupl. son⁹.
Eadē autē ratio est z in alijs sensib⁹ z sensibi
libus. Sicut. n. actio z passio in patiente: sed
non in agēte: sic z sensibilib⁹ actus z sensiti
ui in sensitiuo ē. Sed in quibusdā qđē z noia/
tum est vt sonatio z auditio. In quibusdā
autem non nominatus est: sed alterū. Visio
enim dicit̄ visus actus: que vero est coloris
non nominatus est. Et gustatiui gustus est:
humoris autem non nominatum est.

Probat qđ supposuerat. s. q; vnus z idē sit actus sensibi
lis z sentientis sed rōne differat ex his que sunt ostensa in
3° phisicor. Ibi enī ostensum est: q; tā motus q; actio vel
passio sunt in eo qđ agitur. i. in mobili z patiente. Manife
stū est aut q; auditus patitur a sono: vnde neceffe est q; taz
sonus fm actū qui dicitur sonatio: q; auditus fm actū qui
dicitur auditio sit in eo qđ est fm potētiā. s. in organo
auditus. Et hoc ideo q; actus actiui z motiui fit in patien
te z non in agente z mouente. Et ista est ratio quare nō est
necessariū q; oē mouens moueatur. In quocūq; n. est mo
tus illud mouet. Cū si motus z actio que est qđā mot⁹ eēt
in mouēte sequeretur q; mouēs moueret. Et sicut dcm ē
in 3° phisico. q; actio z passio sunt vnus actus subiecto: s;
differunt rōne prout actio signat vt ab agente passio aut vt
in patiēte ita supra dixit q; idē est actus sensibilib⁹ z sentiē
tis subiecto: sed non rōne. Actus igitur sonatiui vel soni ē
sonatio: auditui aut actus est auditio. Dupl. n. dī auditus
z sonus. s. fm actū z fm potētiā. Et qđ de auditū z so
no dictū est: eadez ratione se hz in alijs sensib⁹ z sensibili
bus. Sicut. n. actio z passio est in patiente: z non in agente
vt in subiecto: sed solū vt in principio a quoz ita tam actus
sensibilib⁹ q; act⁹ sensitiui ē in sensitiuo vt in subiecto. S; in
quibusdā sensibilib⁹ z sensitiuis noiatas est vterq; ac
tus: z sensibilib⁹ vt sonatio: z sensitiui vt auditio. In quib
busdā autē vnū tm nominatum est. s. actus sensitiui. Vi
sio. n. dicitur actus visus: sed actus coloris non est nomia
tus. Et gustus. i. gustatio est actus gustatiui: sed actus sa
poris non est noiatas apud grecos. CDeinde cum dicit.

Chec

n

Tex. cō.
139.

Tex. cō.
140.

a. r. c. 16
vsq; ad
t. cō. 23

Tex. cō.
20.
Te. pce.

k

l

2°. re. c.
121.

m

A **H**ec cū ita sint: atq; vn⁹ act⁹ rei sensibilis se-
sitiuq; sit: q̄uis diuersas hēat rōnes: sicuti
dixim⁹: nece ē sil corrūpan^t: silq; sint salua:
audit⁹ ac son⁹ q hoc mō dñr: z sapor: itidē z
gust⁹: ceteraq; silr. Et ea q dñr potentia nō
hanc ipsam profecto necessario subeūt legē.

Tex. cō. **Q**m̄ aut vnus quidem est actus sensibilis
141. z sensitiuus: esse aut alterū est: necesse sil cor-
rumpi z saluari sicut dictū auditū: z sonum:
z humorem igitur z gustum z alia similiter.
Dicta autē fm̄ potentiam non necesse est.

B **E**x premissa solutione procedit ad demonstrandum veri-
tatem duarū questionū: quarū prima est vti ū sensus z sensi-
bilia simul corrumpant^r z saluentur. Ad h⁹ ergo solonem
dicit q qz actus sensibilis z sensitiuus est vnus subiecto: sed
differunt ratione vt dictum est. necesse est q auditus dictus
fm̄ actū: z sonus dictus fm̄ actū: simul saluentur z corrū-
pantur: z similiter est de sapore z gustu z alijs sensibilib⁹ z
sensibus. Sed si dicantur fm̄ potentiam: non necesse est q
simul corrumpantur z saluentur. **E**x hac autem ratio-
ne excludit opinionem antiquorum naturalium. ibi.

Chō recte igit^r pōres nāles p̄hi sētebāt: q
qdē sine visu neq; albū vllū: neq; nigrū eē di-
cebāt: neq; itē nullū sine gustu sapore. Nā p
tiz recte: ptiz n̄ recte cēsebāt. Etenī cū duplr
sensus sensibilēq; dicat^r p⁹ atq; actū: i his q
dē scōdis sit idipz sanē: qd dictū est: i illis at p
m⁹ nō fit: vt luce clari⁹ extat. At illi de hisce
simplr loquebant^r: que simplr nō dicuntur.

Tex. cō. **S**ed priores p̄hi hoc nō bene dicebāt ni-
142. hil opinantes neq; albū neq; nigrū eē sine
visu: neq; humore sine gustu. Sic quidē enī
dicebāt recte: sic aut non recte. Duplr. n. di-
cto sensu z sensibili: his quidē fm̄ potētiā:
illis vero fm̄ actū. De his quidē accidit qd
dictum est: sed in alteris nō acidit. Sed illi
simpliciter dicebant de dictis non simplr.

D **D**icens q priores nāles non bene dicebant: in hoc qz opi-
nabantur nihil esse albū aut nigrum: nisi quando videtur:
neq; saporem esse nisi quando gustatur: z silr de alijs sensi-
bilibus z sensibus. Et quia non credebant esse alia entia ni-
si sensibilia: neq; aliam virtutem cognoscitiuā nisi sensu:
credebant q totum esse z veritas rerum esset in apparere.
Et ex hoc deducebantur ad credendū contradictoria simul
esse vera: propter hoc q diuersi contradictoria opinantur.
Dicebant autem quodammodo recte: z quodammodo nō.
Cum enim dupliciter dicatur sensus z sensibile. s. scōm po-
tentiam z fm̄ actum de sensu z sensibili fm̄ actum accidit
q ipsi dicebant: q non est sensibile sine sensu. Non autem
hoc verum est de sensu z sensibili secundū potentiam. Sed
ipsi loquebantur simpliciter. id est sine distinctione de his
que dicuntur multipliciter. **E** deinde cum dicit.

Qd si vox qdā p̄cēt⁹ ē: vox at z audit⁹ tuz
vnū: tū nō vnū: aut nō idē sūt: z si p̄cēt⁹ ē rō:
nece ē z auditū qdā eē rōnē: atq; ob idipz
exupans qd qz tā acutū qz graue corrūpit au-
ditum: atq; deuasat: z i saporib⁹ gustum: z i
coloribus visum. id qd nimirum est splendi-

dū z tenebrosū: z i odorib⁹ vehemēs odor: si-
ue dulcis: siue amar⁹: qz sēsus ipē qdā ē rō ra-
ta. Quocirca sēsbiliū ea q sincē talia qz sim-
plicia st: vt acutū: vl dulce: vel salū cū redu-
cunt ad rōnē: sē sui st iocūda. Tūc. n. ipz de-
lectare vident. **S**ino at ipz mistū magis p̄cēt⁹
ē: qz acutū vl graue. **T**actui qz n̄ calidū sane
simplex ac fridū. **S**z id qd ē ad rōnē redactū:
amicū ē atq; iocūdū. **E**nūvero sēsus ipē rō q
dā ē vti dixim⁹. **S**ēsbiliū aut ea q exupant:
aut dolorē affert ipsi: aut tādē ipz corrūpūt.

Si aut symphonia vox qdā est: vox autē z
auditus est sicut vnū: z est sicut non vnū aut
idē: p̄portio aut est symphonia: necesse est
z auditū rōnē quādā esse. **E**t pp id corrūpit
vnū qd qz excellēs acutū z graue auditū: z i
humoribus gustū: z in colorib⁹ visum forti-
ter fulgidū: z opacū: z in olfatu fortis odor
z dulcis z amarus tāq; rō quedā sit sensus.
An z delectabilia quidem sunt dum dicen-
tur sincera z mista entia ad rationem: vt acu-
tum aut dulce aut salitū. **D**electabilia enim
tunc. **S**ino autē magis qd mistū est sympho-
nia qz acutum z graue. **T**actus autē calefa-
ctibile z frigorabile: sed sensus ratio est. **E**x-
cellentia autē contristat aut corrumpunt.

Demonstrat ex premissis solutionē alterius questionis: q
re. s. quedam sensibilia corrumpant sensum z quedam de-
lectant: z dicit q cum symphonia. i. vox consonans z pro-
portionata sit vox quedam: z vox quodammodo sit idem
quod auditus: z symphonia sit quedam proportio: necesse
est q auditus sit quedam proportio. **E**t qz quelibet propor-
tio corrumpitur per superabundantiā. ideo excellens sen-
sibile corrumpit sensum: sicut quod est excellenter graue z
acutum corrumpit auditum. **E**t excellens saporosum cor-
rumpit gustum. **E**t fortiter fulgidū vel obscurū corrūpit vi-
sum. **E**t fortis odor corrūpit olfātū: quasi sensus sit quedā
proportio. **S**ed si plura sensibilia deducuntur ad proportio-
natā mīstionē efficiuntur delectabilia: sicut in saporibus:
qñ aliquid fm̄ debitam proportionem est: aut acutum: aut
dulce: aut salū: tunc. n. sunt oīno delectabilia. **E**t oē quod
est mistum est magis delectabile: qz quod est simplex: sicut
symphonia qz vox acuta tantum: vel grauis tantum. **E**t in
tactu quod est compositum ex calefactibili z frigidabili.
Sensus enim delectatur in proportionatis: sicut in sibi si-
milibus: eo q sensus est proportio quedam. **S**ed excellen-
tia corrumpit sensum: vel saltem contristat ipsum.

Unusq; igit^r sēsus (vt sepe dixim⁹) sēsbili-
lis ē obiecti. **E**t qz i ist⁹ suo ea rōne q illd sē-
sus ē ist⁹: z dñas sensibiles obiecti sui di-
scernit: vt album qdē z nigrum visus: dulce
autē z amarus gustus: z ceteri similr sensus.

Unusq; qdē igit^r sensus subiecti sensibi-
lis est q est in sēsitio in qz tuz sensitiuus: z di-
scernit subiecti sensibilis differētiā: aut al-
bū qdē z nigrū visus: dulce vo z amarū gu-
stus. **S**ilr aut se h⁹ hoc z in alijs. **L**ec. III.

Processit Phis superius ad inuestigandum sensum
 videre & audire. Et hac autem operatione ad hoc deuētum
 est: quod potentia uisua sentit uisionem; alio tamen modo
 quas sentiat sensibile exterius: sed nondum habetur quod
 potentia iudicativa de actibus sensuum sit una & communis.
 Et ideo procedit ulterius ad inuestigandam huiusmodi ueritatē
 per aliam operationem que ostendit unā potentiam esse cōmū
 bente se quodāmodo ad oēs quos sensus: & hec opatio est di
 scernere sensibilia ab inuicē. Et circa hoc duo facit: Primo
 ostendit quantum se possit extendere discretio sensus proprii.
 In secunda inquiri de illa discretione sensibilibus que exce
 dit uirtutem sensus proprii. ibi [Quā autem album.] Di
 cit ergo primo qd ex dictis manifestū est qd unusquisqz sen
 sus est cognoscitiuus sensibilis sui obiecti: cuius species sit
 in suo organo: in quantum est tale organum. Immutatur
 enim organum uniuscuiusqz sensus a proprio obiecto sen
 sus per se non per accidens. Et unusquisqz sensus discer
 nit differentias proprii sensibilis: sicut uisus discernit al
 bum & nigrum: gustus dulce & amarum: & similiter se
 habet in alijs sensibus. **Deinde cum dicit.**

**At n. cū albū & dulce & singula sensibiliū ad
 singula nimirū aliq̄ pparem: ac discernam:
 & sentiam differre: nec ē est idip̄s pfecto fie
 ri sensu q̄ppe cū illa sēsbilia sint. Quo p̄z car
 nē vltimū instrūm sensu nō esse. Nam necesse
 est id quod discernit tangendo discernere.**

Ex. cō. 145. **Quā autē & album & dulce & unūquodqz sensi
 bilium ad unūquodqz cōparando discernim
 & sentim: qd differūt: necesse igit̄ sensu. Sen
 sibilis enim sunt. Quare & manifestum qm̄
 caro non est vltimum sensitiuus. Necesse n.
 esset tangens ipsum discernens discernere.**

**Ostendit cui sit attribuenda ista discretio que excedit pro
 prium sensum. s. discernere sensibile unius sensus a sensi
 bili alterius. Et circa hoc duo facit. Primo determinat ve
 ritatē. Secundo obijcit cōtra ueritatē & soluit. ibi [At dō
 impossibile.] Circa p̄mū tria facit. Primo ostendit qd aliqs
 sensus est qui discernit inter albus & nigrus & dulce. Scdo
 qd non sunt due potentie sensus: s. vna. ibi [Neqz utiqz.]
 Tertio qd simul illa potentia percipit utriusqz sensibile inter
 que discernit. ibi [Quā autē neqz.] Dicit ergo p̄mo qd q̄a di
 scernimus aliqua uirtute nō solū album a nigro: uel dulce
 ab amaro: sed etiam albū a dulci: & unūquodqz sensibile di
 scernimus ab unoquoqz & sentimus quia differunt: opz qd
 hoc sit per sensū. quia cognoscere sensibilia in quantum sunt
 sensibilia est sensus. Cognoscimus autem differentias albi
 & dulcis non solū quantum ad qd quid est utriusqz: qd p̄tinet
 ad intellectū: sed etiā quantum ad diuersam imutationē sen
 sus. Et hoc non pōt fieri nisi per sensum. Et si per aliquē
 sensum sit hoc: maxime uidetur qd fiat per tactum qui est
 primus sensuū: & quodāmodo radix & fundamētū oīum sen
 suum: & ab hoc aial hz qd dicat̄ sensitiuus. Un manifestū
 est qd caro non est vltimū organū sensus tactus: q̄a cū per
 sensum tactus fiat discretio: necesse esset qd ipso p̄tactu car
 nis a tangibili fieret discretio: tangibilis ab alijs sensibili
 bus. Attribuit autē ista discretio tactui non fm̄ qd tactus est
 sensus proprius: sed fm̄ qd est fundamētū oīus sensuum:
 & propinquius se habens ad fontalem radicē oīus sensuū
 qui est sensus communis. **Deinde cum dicit.****

**Fieri igit̄ nō pōt: ut sepaſ discernat̄ dulce
 diuersū eē ab albo: s. vni cuiusā ambo nota
 eē opz. Illo nāqz mō sane pateret iter sese il**

la differre: et si alterū ego: aliter tu sentires.
 Unū igit̄ dicat o3. Diuersa enī dulce ac albū.
 Dicit igitur idē. Quare ut dicit: sic & intelli
 git atqz sentit. Patet ergo fieri non posse: ut
 separatis separata diiudicentur.

**Neqz utiqz sepaſ ptingit discernere qd al
 terum sit dulce ab albo: sed oportet aliquo
 vno utraqz manifesta esse. Sicut enim & hoc
 qd ē ego: illud autē tu sentis: manifestū utiqz
 erit: qm̄ altera adiucē sunt. Opz autē unum
 dicere quoniam alterum. Alterum. n. dulce
 ab albo. Dicit ergo idē. Quare sicut dicit:
 sic & intelligit & sentit. Qd quidem igitur nō
 possibile separatis iudicare separata palam.**

**Ostendit qd eiusdē sensus sit qui discernit album a dulci.
 Posset enim aliquis credere quod discernamus album a
 dulci non quadam una potentia: sed diuersis: ut. s. in quan
 tum gustu cognoscimus dulce: & visu album. Hoc autē ex
 cludit dicens: qd non contingit discernere qd dulce sit alterū
 ab albo separatis potentijs. i. diuersis: s. opz ad discernen
 dum inter eat quod fm̄ aliquam unam potentiam manife
 stum sit nobis. Ita. n. eēt si diuersis potentijs sentiremus
 dulce & albus: sicut si diuersi hoīes sentirent: unus dulce &
 alius album: puta si ego sentio hoc: & ille illud. Hoc autem
 posito manifestum est qd altera sunt ab inuicē dulce & al
 bum: quia aliter patior ego a dulci qd tu ab albo. Sed tamē
 diuersitas ista non erit nobis per sensum manifesta: s. opz
 quod unus sit qui dicat qd alterū est dulce ab albo. Hoc enī
 est aliquid unū vey. s. qd aliter sit dulce ab albo. ergo o3 qd
 illud unū ab eodē dicat: s. dictio ē interpretatio interioris ap
 prehensionis. ergo sicut est vnus qd dicit: ita opz qd vnus sit
 qui intelligat & sentiat aliter esse dulce ab albo. Dicit autē
 [intelligat & sentiat.] qd nondū ostensum est qd aliud sit in
 tellectus a sensu: uel qd ista diuersitas & sensu & intellectu co
 gnoscitur. Sicut igit̄ opz qd vnus hō qui dicit alterum esse
 album a dulci sit qui cognoscit utriusqz: ita oportet qd vna
 potentia sit qua agnoscitur utriusqz. Nā homo non cogno
 scit nisi per aliquā potentiam. Et hoc est qd concludit vlteri
 palā esse qd non est possibile iudicare [separata] .i. qd aliq̄
 sint diuersa [separatis] id est diuersis: sed oportet qd sit ea
 dem potentia que utriusqz cognoscat. **Deinde cum dicit.****

**At hic p̄z neqz fieri posse ut separatio i tpe
 discernant. Nā ut idē aliud eē bonū ac malū
 dicit. Sic qm̄ aliter dicit aliud eētūc & aliter
 ēt dicit. Atqz dico qm̄ nō p̄ acc̄sis: ueluti nūc
 dico q̄pp̄ā aliud esse: non tñ dico illud nūc
 aliud eē: s. hoc pacto nūc dicit: ut dicat: & nūc
 illud esse. Si igit̄ dicit. Quo fit ut insepara
 bile & in inseparabili tpe separata discernat.**

**Qd at neqz in sepaſo tpe: hinc habitus est.
 Sicut. n. idem dicit qd alterū bonū & malus:
 sic & qm̄ alterū dicit: qm̄ aliter tūc & aliter: nō
 fm̄ acc̄sis ipsum qm̄. Dico autē puta nunc di
 co qm̄ alterū: non tñ qm̄ nunc aliter. Sed sic
 dicit & nunc & quoniam nunc. Simul ergo.
 Quare inseparabile & in inseparabili tēpore.**

**Ostendit qd opz simul utriusqz cognosci. Dicit ergo qd ex his
 que dicentur manifestum est [qd neqz in sepaſo tēpore] .i.
 in diuerso tempore cognoscit utriusqz. Sicut enim ille qui
 iudicat**

A iudicat aliqua esse diuersa dicit aliquid vnum & idem. s. q. alterū sit bonū & malū: sic et dicit qñ alterū sit. Dicit enim q. sit alterū tunc qñ iudicat: & hoc ipsum qñ sit alterū non dicit fm accidens: ita q. ly qñ referatur ad dicentē: vt puta q. nunc dicit q. est alterū: si non diceret q. nūc est alterum. Hoc enim esset per accidens respectu eius qd dicit: sed sicut nunc dicit q. est alterum: ita dicit q. nunc sit alterum. Hoc autem non posset esse nisi simul ea apprehenderet. i. in illo instanti pro quo iudicat ea esse altera. Manifestus est ergo q. simul cognoscit vtrunq. Ergo sicut est inseparabilis potentia. i. vna & eadem que cognoscit vtrunq. eorum inter que iudicatur differentia: ita oportet q. in inseparabili tempore apprehendat vtrunq. **C** Deinde cum dicit.

¶ At vō fieri nō pōt: vt sil' idē ea rōne q̄ idiuisibile ē: & i idiuisibili tpe motib⁹ p̄iis moueatur. **¶** At dulce qdē si sit: mouet sensus ac itell'.

B **¶** Amara autē p̄io mō: & albū itidem diuerso. **¶** At vō ipole est sil' fm p̄ios motus moueri idem: aut indiuisibile & in indiuisibili tpe. **¶** Si. n. dulce sit: mouet sensum aut intellectū: amarum autem contrarie: & album aliter.

¶ Obijcit in p̄iū. Et circa hoc quatuor facit. Primo ponit obiectionem talem. Impossibile est idem & indiuisibile sil' moueri fm cōtrarios motus simul & in indiuisibili tēpore: sed intellectus & sensus mouentur a sensibili in quantum sentit & intelligibili in quantum intelligit. Diuersa autem sensibilia & contraria: diuersis & contrariis motibus mouent. ergo impossibile est q. eadem vis sensitua aut intellectiua simul cognoscat contraria diuersa. **¶** Secundo ibi.

¶ Est ne igr qd discernit idiuisibile qdē nūero. Separatū at rōne. Partī igr vt diuisibile res sentit diuisas: p̄tis vt indiuisibile. Mā rōne qdē diuisibile: loco at atq. nūero idiuisibile ē.

C **¶** Ergo sil' quidē & numero indiuisibile & inseparabile qd iudicat. Scd̄s eē at separatū. Est igitur quodamō q. diuisibile diuise sentit: est at q. idiuisibile. Scd̄m esse qdem enī diuisibile: loco autē & numero indiuisibile.

¶ Ponit vnā solutionē: & dicit q. illud qd iudicat d̄iam inter contraria est simul & numero indiuisibile & inseparabile. i. vnū subto: s. fm esse separatū. i. rōne est diuersum. Sic igitur quodamō indiuisibile sentit diuisa. i. diuersa. Alio autē modo diuisibile sentit diuersa: q. fm esse est diuisibile. i. rōne est diuersum: sed loco & nūero est [indiuisibile]. i. subto est vnū. Et dicit loco: q. diuersa potentie inueniuntur in diuersis partib⁹ corporis organa habere. **¶** Tertio ibi.

¶ An id minime fieri pōt. Idē. n. potentia q. dē est ipsa p̄ia: & diuisibile & indiuisibile: actu autē esse non potest. Sed patiendo diuisibile est. At fieri nequit: vt simul sit album & nigrū. Quare neq. formas ipsorū simul sensus ac intellectus si talia sint vt patiantē suscipient.

¶ Aut nō possibile. Potentia qdē. n. idē & i diuisibile p̄ia: fm esse aut nō: sed in operari diuisibile. Et impossibile est & album & nigrum esse simul. Quare neq. species pati ipsorū si huiusmodi est sensus & intelligentia.

¶ Improbatur hanc solutionem dicens: q. non est [possibile] illam predictam solutionem stare. Quod enim est idem &

indiuisibile subiecto: sed non fm esse. i. fm rōnem: potest qdem habere contraria fm potentiam: sed quod habet contraria [in operari]. i. s. actū: opz q. sit diuisibile. Et ipole ē idē & indiuisibile simul & semel esse album & nigrū. Quare neq. pole est aliquid vnū & idem indiuisibile simul pati species eorum: & ita neq. intelligere & sentire: si intelligere & sentire est huiusmodi. i. pati quoddam. **¶** Quarto ibi.

¶ At. n. hoc pinde sese h̄z: atq. id qd qdā punctū appellat. Qd qdē tū vnū ē: tū duo: q. pacto & diuisibile ē. Quo igr idiuisibile ē: hoc vnū ē: id qd discernit ac sil'. Quo vō ē diuisibile: h̄ n̄ vnū ē: bis. n. eiusdē signi sil' sit vsus. Quo ḡ finis vsus si vt duoz: hoc duo discernit: atq. ē sepata vt separatū. Quo vō ē vnū: h̄ vnū sit vsus & sil'. S. de p̄ncipio qdē q. dicim⁹ aial sensitiuū esse sit hoc mō determinatum.

¶ Sed sicut qd vocat qdā punctū: aut vnum: aut duo: sic & indiuisibile. Scd̄m qd quidem igitur indiuisibile: vnum discernēs est & sil'. Scd̄m hō q. diuisibile: bis vtiē codez signo simul. Inquātum qdē igr pro duobus vtiē tertio: duo iudicat: & separata sunt vt in separato. Inquātum vero vnū: vno & simul. De p̄ncipio qdē igitur fm q. dicim⁹ posse sentire animal: determinatum sit hoc modo.

¶ Ponit verā solutionē: & solutio ista sumit ex similitudine puncti. Punctum. n. qd est inter duas ptes lineę pōt accipi [vt vnū & vt duo]. Et vnū qdē h̄z q. p̄nuat partes lineę: vt cōis termin⁹. [At duo aut fm q. bis vtiē p̄ncipio]. i. vt p̄ncipio vnus lineę & vt fine alterius. Sic et intelligendū est: q. vis sentiendi diffunditur in organa. q. n. sensu ab aliqua vna radice cōi a qua procedit vis sentiendi in omnia organa: ad quā etiā terminant oēs imutationes singulorū organoz. Pōt ergo p̄siderari dupl'r. Uno mō prout est p̄n^m vnū & terminus vnus oium sensibiliū imutationū. Alio mō put est p̄n^m & termin⁹ huius & illius sensus. Et h̄ est qd dicit q. sicut punctū est vnum: aut duo: sic diuisibile est p̄ncipiū sensitiuū cōe. Sic. n. diuisibile est: in quantum [simul bis vtiē eodē signo]. i. p̄ncipio sensitiuo. s. vt p̄ncipio & termino visus & audit⁹. Inquātū igitur aliq. vtiē p̄n^m sensitiuo q̄si vno termino pro duob⁹ instantū duo iudicat: & separata sunt que accipiuntur: sicut [in separato]. i. diuisibili p̄n^m cognoscuntur. [Inquātū hō] est vnum in se: sicut in vno p̄n^m cognoscit d̄iam vtriusq. & simul. Habet igitur hoc p̄ncipiū sensitiuū cōe q. simul cognoscat plura in quātū accipitur bis vt termin⁹ duaz imutationū sensibiliū: in quantum hō est vnū: iudicare pōt d̄iam vnus ad alterz. Opz aut illud p̄ncipiū sensitiuum cōe habere aliud organum: q. pars sensitua non habet aliquam opationē sine organo. Lum. n. organū tactus diffundatur per totū corp⁹ necessariū videt vt ibi sit organū hui⁹ p̄ncipiū sensitiuū cōmuni vbi est prima radix organi tactus. Et propter hoc superius dixit q. si caro esset vltimum organum tactus q. tangendo fm carnē discernemus vnus sensibile ab alio. **¶** Considerandum est etiam q. h̄ hoc p̄ncipiū cōe imutet a sensu proprio: q. ad sensum cōem pueniunt imutationes oium sensuū pprioz: sicut ad cōem terminū: nō tū sensus proprius est nobilior q̄ sensus cōmuni: s. mouens sit nobilior moto & agens patiente: sicut nec sensibile exterius ē nobilior q̄ sensus proprius: licet moueat ipsum. Est enim fm qd nobilior. s. in quantum est actu albū vel dulce ad qd est sensus proprius in potētia. Sed sensus pprius simplr

Ter. cō.
149.
f

5

b

3 est nobilior propter virtutē sensitivā. unde et nobiliori modo recipit. s. sine materia: enim recipiens aliquid recipit illud secundum suum modum. Et sic sensus communis nobiliori modo recipit quod sensus proprius: propter hoc quod virtus sensitiva considerat in sensu communi ut in radice et minus divisa. Neque oportet quod per aliam actionem sensus communis species recepta in organo fiat in ipso: quia omnes potentie partis sensitivae sunt passivae: nec est possibile quod una potentia sit activa et passiva. Considerandum est etiam quod sensus proprius habet discernere inter propria sensibilia: in quantum participat aliquid de virtute sensus communis: et ipse sensus proprius est unus terminus diversarum inmutationum que fiunt per medium a propriis sensibilibus. Sed ultimum iudicium et ultima discretio pertinet ad sensum communem. Ultimo autem epilogando concludit quod dictum est de principio secundum quod dicitur animal esse sensitivum vel potens sentire.

h **C**um autem duabus philosophis dicitur maxime diffiniant animam. Adnotatio equa loco accommodata: et intelligendo et discernendo: ac sentiendo: considerandum est si quid intersit inter intelligere ac sentire. Et namque tam intelligere quam etiam sapere: veluti quoddam esse sentire: etenim his utrisque rerum aliquas anima discernit atque cognoscit.

Tex. cō. 150. **Q**uam autem duabus differentiis diffiniunt maxime animam: motu qui secundum locum: et in eo quod est intelligere et discernere et sentire. Et autem et intelligere et sapere tanquam quoddam sentire esse. In utrisque enim his anima iudicat aliquid et cognoscit eorum que sunt. Lec. III.

2 **P**ostquam philosophus ostendit quod due operationes de quibus duobus videbat precipere. scilicet actus sensuum propriorum et discernere inter sensibilia diversorum sensuum: non excedunt facultatem principii sensitivi: nunc vult ingredi utrumque sapere et intelligere excedant facultatem eiusdem principii. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod sapere et intelligere non pertinent ad sensum: quod est ostendere sensum et intellectum non esse idem subiecto. Secundo quod phantasia que pertinet ad sensum non est idem cum opinione que pertinet ad intellectum. ibi. [Phantasia autem et cetera.] Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem ponentem sensum et intellectum esse idem. Secundo improbat eam. ibi. [Et tamen oportuit.] Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem. Secundo assignat eam opinionem. ibi. [Des. n. h.] Circa primum duo facit. Primum ponit opinionem in eo. Secundo inducit quedam verba quorundam philosophorum que ad illud pertinere videntur. ibi. [Et antiqui sapere.] Dicit ergo primo quod quod antiqui philosophi diffiniebant animam secundum duo. scilicet secundum motum secundum locum: et cognitionem que includit intellectivam discretionem et sensum: videtur ex hoc quod secundum eorum opinionem intelligere et sapere sit quoddam sentire: quia tam sentiendo quam intelligendo anima iudicat et cognoscit. Et deinde cum dicit.

m **E**t veteres idem esse sapere sentireque censerent. Quemadmodum et Empedocles dixit. Ad presens hominum crescit sapientia semper. Et alio rursus in loco. Hic varia his specie prudentia sonia monstrat. Idem et Homerus his carminibus sensisse videtur. Tales namque insunt mentes mortalibus ipsis. Quales quotidie summi fert rector olympi. Et antiqui sapere et sentire idem esse aiunt: sicut Empedocles dixit. Ad presens voluntas augetur: et in hominibus et in aliis: unde eis

n **S**emper sapere altera prestat. Idem autem his vult et id quod est Homeri. Talis enim intellectus est in terrenis hominibus qualem ducit in diem pater virorumque deorumque.

Ostendit quod non solum hoc sequitur ex hoc quod in communi dicebant: sed expresse antiqui dixerunt quod idem sit sapere per intellectum et sentire. Et autem intelligantur verba philosophorum que inducuntur quod ad propositum faciunt: considerandum est quod nullus corpus potest directe agere in id quod nullo modo est corporeum: quod igitur potentie sensitivae aliquo modo sunt corporee: quod sunt virtutes in corporeis organis: immutari possunt ex actione corporum celestium: per accidens tamen: quod neque anima: neque anime virtus movetur nisi per accidens motu corpore. Et propter hoc contingit quod ex impressione corporis celestis variatur et phantasia et appetitus sensitivus. Unde et animalia irratiabilia que solo appetitu sensitivo aguntur in suis motibus: ut plurimum insequuntur impressiones corporum celestium. Ponere igitur quod corpora celestia habeant impressionem directe in partes intellectivam quantum ad intellectum et voluntatem: est ponere quod voluntas et intellectus sunt virtutes corporee. Et hoc sonant verba quorundam philosophorum antiquorum. Dicit enim Empedocles. quod tam in hominibus quam in aliis animalibus voluntas augetur. id est incitat ad agendum ad presens scilicet secundum presentis horae dispositionem: que quidem dispositio dependet ex dispositione corporum celestium. Unde presens tempus vel hora [eis] id est hominibus et aliis animalibus prestat semper sapere altera. Diversis enim horis et temporibus diversa diversimode habent et alia animalia iuventur iudicare de rebus. Et ad idem pertinet illud verbum Homeri. Talis autem est intellectus in terrenis hominibus: qualem pater virorumque deorumque. id est sol ducit in diem. Dicit autem sol pater virorum: quod est aliqua causa humane generationis. Homo enim generat hominem et sol. Dicitur autem pater deorum: vel propter corpora celestia que antiqui deos appellabant: que secundum astrologos quodammodo a sole reguntur: vel propter homines quos deificari credebant qui virtute solis generantur. Virtus autem solis est in die: quia in die nobis apparet: dum movetur in superiori hemispherio. unde et ab astrologis dicitur planeta diurnus. Voluit ergo Homerus dicere quod homines terreni intellectum sortiuntur ex actione solis: et quod secundum diversitatem motus et situs et aspectus solaris diversimode se habent in intelligendo. Sciendum est autem quod hunc versum Homeri Aristoteles non totum posuit: sed solum principium. Unde nec in greco: nec in arabico plus habetur quam hic. Talis enim intellectus est: ut sic intelligat hoc dictum: sicut presuimus inducentes aliquem versus cuius auctoris tamen ponere principium: si versus sit notus. Sed quia hic versus Homeri non erat notus apud latinos Boetius totum posuit. Patet ergo ex hoc quod hic dicitur quod sic corpora celestia habent directe impressionem in intellectum et voluntatem: idem est ac si ponatur quod intellectus est idem cum sensu. Indirecte vero impressio corporum celestium potest pertinere ad intellectum vel voluntatem: prout intellectus et voluntas coniunguntur in sua operatione virtutibus sensitivis. Leso enim organo phantasiae impeditur intellectus in sua operatione: et ex appetitu sensitivo inclinatur voluntas ad volendum vel nolendum aliquid. Quia tamen voluntas non ex necessitate trahitur ab appetitu sensitivo: sed semper ei liberum manet sequi inclinationem appetitus sensitivi vel non sequi, ideo corpora celestia nullam necessitatem humanis actibus inducunt. Et deinde cum dicit.

Etenim omnes hi putant ipsi intelligere corporis esse: pinde atque ipsi sentire: et sentire sibi sibi arbitrat: et sapere ut in superioribus diximus locis. **Q**uod enim hi intelligere corporeum: sicut senti **Tex. cō. 151.**

A re opinant. Et sentire et sapere sibi sibi: sicut sibi principium in rationibus determinauimus.

Ostendit eam positionem. Manifestum est enim quod remota differentia qua aliqua adinuicem differunt remanent idem: sicut si rationale auferatur ab homine remanebit de numero irrationalium animalium. Hec autem est differentia qua differt cognitio intellectiva a sensitiva quod sentire est aliud quod corporeum. Non enim operatio sensus est sine organo corporeo. Intellegere autem non est aliquid corporeum: quod operatio intellectus non est per organum corporeum: ut infra ostendetur. Ideo ergo antiqui ponebant sensum et intellectum idem quia opinabantur quod intelligere esset aliquid corporeum: sicut et sentire. Quod autem utrumque ponerent aliquid corporeum: consequenter ostendit per hoc quod ponebant tam sapere sibi intellectum quam sentire: ut ostenditur per virtutem similitudinis: sicut in primo libro dictum est. Et intelligebat similitudinem sibi esse corporeum: puta quod per terram cognoscitur terra: et per aquam aqua: et sic de alijs. Unde sequebatur quod sentire et intelligere consequerentur nam corpoream: et eodem modo. Et sic sentire et intelligere sequitur esse idem. **U**nde cum dicit.

Oportebat tamen ipsos de errore quam deceptioe ue differere. Sunt enim hec magis propria anima: plus quam id tempus est quo in his anima vult: ut patet: idcirco necesse est aut vniuersa que videtur: ut quod dicitur inquit esse vera: aut dissimilis rei tactum errorem esse deceptioe. Quippe cum id sit contrarium illi: simili inquam cognoscere simile.

Et tamen oportuit simul ipsos de deceptioe dicere. Magis proprium enim est animalibus et plurimum tempus in hoc perficit anima: unde necesse est (ut quidam dicunt) omnia que videntur esse vera: aut dissimilis tactum: deceptioem esse. Hoc enim contrarium ei quod simile simili cognoscere.

Improbat predictam positionem. Et primo quantum ad causam. Secundo quantum ad ipsam positionem ibi. **U**nde quod igitur. Dicit ergo primo quod philosophi assignantes causam cognitionis esse similitudinem cognoscentis ad cognitum debuerunt assignare aliquam causam etiam deceptiois: quod deceptio videtur esse magis propria animalibus quam cognitio: secundum conditionem sue nature. Videmus enim quod homines ex seipsis decipi possunt et errare. Ad hoc autem quod veritatem cognoscant: oportet quod ab alijs doceantur. Et iterum pluri tempore anima est in deceptioe quam in cognitione veritatis: quod ad cognitionem veritatis vir peruenit post studium longi temporis. Et hec quidem ratio efficax est contra antiquos philosophos: qui ponebant cognitionem inesse anime ex sui natura quasi anima ex hoc quod constituta est ex principijs habeat quod non solum sit in potentia ad cognoscibilia: sed quod sit actu cognoscentes. Potest autem ad hoc dupliciter responderi. Uno modo ut dicatur quod antiqui philosophi non credebant aliquam deceptioem esse. Ponebant enim quod omnia que videntur sunt vera: ut supra dictum est. Et ideo non oportebat quod assignarent causam deceptiois. Alio modo potest responderi quod ex hoc ipso quod dicebant causam cognitionis esse ex hoc quod anima tangit id quod est sibi simile datur intelligi quod causa deceptiois sit hec quod anima tangit sibi dissimile. Hoc est ergo quod concludit quod antiqui philosophi non assignauerunt eam deceptiois anime: necesse est quod aut omnia que videtur vera sint: ut quod dixerunt aut quod tactum quo anima tangit rem dissimilem sit deceptiois causa. Tangere enim dissimile videtur esse primum ad cognoscere sibi simile. Primum autem reprobatum est in 4° metaphisice. Unde procedit ad inquirendum secundum cum dicit.

Videtur autem et deceptio et scientia contrariorum esse eadem.

Videtur autem et deceptio et scientia contrariorum eadem esse.

Manifestum est enim quod dissimile et simile sunt contrariae sed circa contraria eodem modo se habet homo ad cognitionem et deceptioem: quia qui cognoscit unum contrariorum cognoscit et aliud: et qui errat in uno errat in alio. Et hoc est quod dicitur quod scientia et deceptio videtur eadem esse contrariorum. Non ergo est possibile quod tactus rei similis sit causa vere cognitionis: et tactus rei dissimilis sit causa deceptiois: quod tunc esset scientia de uno contrariorum: et deceptio de alio. **U**nde cum dicit.

Non idem igitur esse sentire ac sapere patet. Illud enim omnibus animalibus: hoc valde paucis inest.

Unde quod igitur non idem sit sapere et sentire manifestum est. Hoc quidem enim in omnibus est: illud autem in paucis animalium est.

Improbat positionem ostendens quod neque sapere neque intelligere est idem quod sentire: hec enim duo intellectiue cognitioni attribuantur. Intellectus enim habet iudicare: et hoc dicitur sapere et apprehendere: et hoc dicitur intelligere. Primum ergo ostendit quod sentire non sit idem quod sapere tali ratione. Sentire inest omnibus animalibus: sapere autem non inest omnibus: sed paucis. ergo sapere non est idem quod sentire. Dicit autem quod sapere inest paucis animalium: et non quod inest solis hominibus: quia etiam quedam animalia participant aliquid prudentie et aliquid sapientie. scilicet quod recte iudicant de agendis per estimationem naturalem. **S**ecundo ibi.

At neque intelligere idem est ac sentire: intelligere inquam quo recte atque non recte res percipi solent.

Non namque recte percipit: id est prudentia et scientia atque opinio vera. At quod non recte: id est nimirum his dictis contrarium. Etenim propriorum sensus semper est verus et vniuersis animalibus inest. At sit ut falso quoque quis ratiocinetur: neque cuiquam appetit cui non inest et ratio.

Sed neque intelligere in quo est et recte et non recte. Recte quod prudentia et scientia: aut opinio vera. Non recte autem contraria horum. Neque hoc est idem cum ipso sentire. Sensus quidem enim propriorum semper verus est: et in omnibus inest animalibus. Intelligere autem contingit et falso: et nulli inest cui non et ratio.

Probat quod intelligere non sit idem quod sentire per duo media. Quorum primum tale est. Intelligere contingit recte et non recte. Recte quidem contingit intelligere sibi scientiam que est speculabilem et necessarium: vel secundum prudentiam que est recta ratio contingentium agibilium: vel sibi opinionem veram que se habet ad utrumque: et non determinate ad alterum oppositorum: sicut scientia et prudentia: sed ad unum cum formidine alterius. [Non recte autem.] contingit intelligere: sibi eorum contraria. scilicet sibi falsam scientiam et sibi imprudentiam et secundum opinionem falsam. Sentire autem non contingit nisi recte: quod sensus circa propria sensibilia semper verus est. ergo sentire et intelligere non sunt idem. Et quia posset aliquis dicere quod recte intelligere sit idem quod sentire. ideo adiungit aliud medium ad hoc excludendum: quod tale sentire inest omnibus animalibus intelligere autem non: sed solis illis quibus inest ratio. scilicet hominibus qui per inquisitionem rationis apprehensionem veritatis

Intelligibilis consequuntur: quibus substantie separate que sunt altioris intellectus statim ab se inquisitione veritates intelligant: ergo et recte intelligere non idem est quod sentire. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Imaginatio namque diuersa est a sensu mentis. Atque neque hec fit sine sensu: neque existimatio sine hac esse potest.

¶ Phantasia enim alterum est et a sensu et ab intellectu. Et hec non fit sine sensu: et sine hac non est opinio.

¶ Ostendit quod opinio que sequitur intellectum sit aliud a phantasia que sequitur sensum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod phantasia non est opinio. Secundo inquit quid sit phantasia. ibi. **¶** De eo autem quod est intelligere. Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit et dicit quod ex hoc etiam apparet quod sensus et intellectus differunt: quod phantasia aliud est a sensu: et ab intellectu: et tamen phantasia non fit sine sensu: quod consequitur sensum: ut postea dicitur: et sine phantasia non fit opinio. Ita enim videtur se habere phantasia ad sensum: sicut opinio ad intellectum. In rebus autem sensibilibus cum aliquid sentimus asserimus sic esse. Cum autem in phantasia aliquid videtur non asserimus sic esse: sed sic videri vel apparere nobis. A visione enim vel apparitione sumitur nomen phantasiae: ut infra dicitur. Et similiter circa intelligibilia cum aliquid intelligimus asserimus sic esse. Cum autem opinamur dicimus sic videri vel apparere nobis. Sicut enim intelligere requirit sensum: ita et opinari requirit phantasia.

¶ Secundo ibi. **¶** Non idem autem est imaginatio et existimatio ut patet. **¶** Dicimus enim affectus in parte sine controuersia collocat. **¶** Namque cum libet fingere quicquid volumus: atque nisi oculos potest pinde atque non faciunt quod artificialiter in mente operari atque dispositis locis imagines fingentes: atque simulachra collocant. At operari in nobis est situm. **¶** Necesse est enim opinari aut verum: aut falsum existimationem habere.

¶ Quare autem non est eadem phantasia et opinio manifestum. **¶** Hec quidem enim passio in nobis est cum volumus. **¶** Pre oculis enim est facere sicut in recordationis positi et idolum sunt facientes. **¶** Opinari autem non in nobis est. **¶** Necesse enim falsum aut verum dicere.

¶ Probat quod non sit idem opinio et phantasia duabus rationibus: quarum prima talis est. **¶** Passio phantasiae est in nobis cum volumus: quia in potestate nostra est formare aliquid quasi apparens ante oculos nostros: ut montes aureos vel quicquid volumus: sicut patet de illis qui recordantur et formant sibi idola eorum que sibi videntur ad votum. **¶** Sed opinari non est in potestate nostra: quia necesse est quod opinans habeat rationem per quam opinetur vel verum vel falsum. ergo opinio non est idem quod phantasia. **¶** Secundam rationem ponit cum dicit.

¶ Preterea cum opinamur aliquid malum esse atque terribile: continuo perturbamur. **¶** Sicut et cum opinamur quippiam esse tale: ut in illo sit confidendum. **¶** At cum imaginamur talia: perinde afficiamur atque si in pictura eadem spectarem.

¶ Amplius autem cum opinamur difficile aliquid aut terribile: statim operamur. **¶** Sicut autem est et si confidendum. **¶** Secundum phantasia autem

sicut nos habemus sicut si essemus confidentes in pictura difficilia et confidentia.

¶ Que talis est. **¶** Opinione statim sequitur passio in appetitu: quod cum opinamur aliquid esse graue vel terribile statim committimur tristando vel timendo. **¶** Et similiter si sit aliquid confidendum. **¶** id est de quo aliquis debeat considerare et sperare: statim sequitur spes vel gaudium. **¶** Sed ad phantasia non sequitur passio in appetitu: quod dum aliquid apparet nobis in phantasia: sicut nos habemus: ac si consideremus in pictura aliqua terribilia vel sperabilia. ergo opinio non est idem quod phantasia. **¶** Huius autem differentie ratio est: quia appetitus non patitur: neque mouetur ad simplicem apprehensionem rei qualem proponit phantasia. **¶** Sed operatur quod apprehendatur sub ratione boni vel mali: uenientis vel nocui. **¶** Et hoc facit opinio in hominibus componendo vel diuidendo dum opinatur hoc esse terribile vel malum: illud autem esse sperabile vel bonum. **¶** Phantasia autem non componit neque diuidit: patitur tamen appetitus animalium ab estimatione naturali que hoc operatur in eis quod opinio in hominibus. **¶** Tertio ibi.

¶ Sunt autem et existimationis ipsius hee tres: scientia: et opinio: et prudentia: et ea que sunt hisce contraria. **¶** De differentia quorum alius sit sermo magis ad id ipsum accommodatus.

¶ Sunt autem et ipsius acceptionis differentie scientia et opinio et prudentia et contraria: horum de quorum differentia altera sit ratio.

¶ Dicit quod cum ad intellectualem acceptionem multa pertinent. **¶** scilicet scientia: prudentia: opinio: et contraria horum: de horum dicitur non est hic agendum: sed alibi. **¶** in 6° ethicorum.

¶ At vero cum diuersum sit sentire ac intelligere: hoc aliud imaginatio: aliud existimatio est videtur. **¶** De imaginatio primo. **¶** Deinde de altero dicam.

¶ De eo autem quod est intelligere: quoniam alterum est ab eo quod est sentire. **¶** Huius autem aliud phantasia esse videtur: aliud opinio. **¶** De phantasia determinantes: sic et de altero dicendum est. **¶** Lec. V.

¶ Postquam Philosophus ostendit quod phantasia non est opinio: hic incipit inquirere quid sit. **¶** Et primo dicit de quo est intentio. **¶** Secundo profertur ibi. **¶** Si igitur phantasia. **¶** Dicit ergo primo quod cum ostensum sit quod intelligere est aliud quam sentire: et ad unum horum pertineat opinio: scilicet ad intellectum: ad aliud autem phantasia: scilicet ad sensum. **¶** Postquam determinatum est de sensu: dicendum est de phantasia: ut sic postmodum determinetur de altero scilicet de intellectu et opinione. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Si igitur imaginatio id est phantasia sit in quo visum phantasmaque aliquid in nobis dicimus fieri: et non aliud quicquam: quod per translationem hoc eodem nomine nuncupatur: ipsa profecto una quedam est potentia: earum aut habituum: quibus discernimus: et aut vere percipimus aut falso. **¶** Tales autem sunt sensus: opinio: scientia: intellectus.

¶ Si igitur phantasia est in qua phantasma aliquid nobis fieri dicimus: et si non aliquid in metaphora dicimus: una quedam potentia est harum aut habituum in quas discernimus: aut verum aut falsum dicimus. **¶** Huiusmodi autem sunt sensus opinio: scientia: et intellectus.

n

o

p
Cap. 4.

q
Lec. co.
155.

r

Lec. co.
153.

Lec. co.
60.

Lec. 6.

L

M

Lec. co.
154.

A Prosequitur intentū. Et circa hoc duo facit. Primo ostēdit q̄ phantasia nō est aliqua potentia: vel habitus manifestus: qui discernunt vel iudicant verum et falsum. Secundo ostendit quid sit. ibi. [Sed quā accidit motus.] Circa primum tria facit. Primo distinguit potentias et habitus quibus aliquid discernitur. Secundo ostendit q̄ phantasia non est aliquid eorum. ibi. [Quidem igitur non sit sensus.] Tertio ostēdit q̄ nō est aliquid compositū ex eis. ibi. [Manifestum igitur quā.] Dicit ergo primo q̄ cum phantasia sit s̄m quā dicitur nobis fieri aliqd̄ phantasma. i. aliquid apparibile: nisi forte accipiamus phantasmata metaphorice: necesse videtur q̄ sit aliquid de numero habituum vel potentiarū cognoscitivarum quibus discernitur unum ab alio: aut quibus circa aliquid dicimus verum vel falsum: hoc est erramus vel non erramus. Nam appare re est aliquid discernere: et dicere verum vel falsum. Potētie autem vel habitus quibus discernimus et dicimus verum et falsum videntur esse hec quatuor: sensus intellectus: opinio et scientia. Unde videt̄ q̄ phantasia sit aliquid horū quatuor. Ponit autem hec quatuor quasi iam nota. Alia autem que ad cognitionem videntur pertinere nondum erant suo tempore per certitudinem scita. Ipse autē iam superius distinxit intellectum a sensu. Unde preter sensus connumerat tria alia. s. intellectum: opinionem: et scientiā. Et videtur q̄ intellectus non accipitur hic pro potentia: sic enim contra intellectum non divideretur scientia et opinio que ad potentiam intellectivam pertinent. Sed intellectus accipitur pro certa apprehensione eorum que absq̄ inquisitione nobis innotescunt: sicut sunt prima principia. Scientia vero pro cognitione eorū de quibus certificamur per certitudinem vel investigationē rationis. Opinio autē pro cognitione eorum de quibus certum iudicium nō habemus. Unde etiam dicit q̄ phantasia est habitus vel potentia de numero eorū. ad ostendendum q̄ inter hec aliqd̄ est ut potentia: et aliquid ut habitus. Cognoscere autē possumus q̄ hec tantum apprehensionis principia apud antiquos nota erant: ex positione Platonis superius in primo libro posita: qui solum hec quatuor ad numeros reduxit attribuens intellectum vni. sciam dualitati: opinionē trinario: sensum quaternario. Deinde cum dicit.

Et ipsam nō esse sensus ex hisce patere potest. sensus. n. vel est potētia vel operatio: ut visus vel visio. At q̄ nōnunq̄ neutrum est istorum: et tñ apparēt aliqua: videmurq̄ videre: ut ea que in somnis apparent.

Quid igitur non sit sensus: manifestū ex his est. Sensus quidem enim: aut potentia: aut actus est: ut visus et visio. Phantasia autem aliquid et nullo horum existenter: ut qui in somnis.

Ostendit q̄ phantasia non est aliquid dictorum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit q̄ non sit sensus. Secundo q̄ non sit intellectus siue scientia. ibi. [At vō neq̄ semp.] Tertio q̄ non sit opinio. ibi. [Relinquitur igitur.] Circa primum tria facit. Primo ostendit q̄ phantasia nō sit sensus: neq̄ s̄m potentiam: neq̄ s̄m actum: et ratio est talis. Distinguit aliquid phantasia: hoc autem non sit s̄m sensum: in potentia: quia sensui in potētia existenti nihil appareret nec s̄m sensum in actu: quia in somno non est sensus in actu: ergo phantasia non est sensus in potentia: neque sensus in actu. Secundo ibi.

Deinde sensus quidem semper adest: imaginatio autem non semper.

Postea s̄z potētia sensus qdē semp adest vivētibus et nō orbat: phantasia autē non.

Ostendit q̄ phantasia non sit sensus in potentia: et est rationalis. Sensus in potētia semp adest aiali: phantasia autem nō semper: cum nō semp aiali aliquid appareat: ergo phantasia nō est sensus in potentia. Tertio ibi.

Quid si idē esset imaginatio ac odoratio: bestis imaginatio pfecto cūctis inesset. At nō esse videt̄ ut apī: aut formice: aut vermi.

Si vō ei qd̄ actu idem: oibus utiq̄ contineret bestis phantasia inesse. Videt̄ aut non: ut formice: aut apī: aut vermi.

Ostendit q̄ phantasia non sit sensus s̄m actum quatuor rationibus. Quartū prima talis est. Sensus s̄m actum cōvenit oibus bestis. i. animalibus irrationalibus. Si igitur phantasia esset idem qd̄ sensus in actu, sequeretur q̄ inesset omnibus aialibus irrationalibus. Hoc autē nō est verū. Non enim inest formice: aut apī: aut vermi. ergo phantasia non est sensus s̄m actum. Considerandum est autē q̄ oia aialia hnt quodāmodo phantasia: sed aialia imperfecta hnt phantasia indeterminatā: sicut infra dicit Phs. Sed h nō v̄ verum de formica et ape: in quā operatione plurimū prudentie apparet. Sed sciendū est q̄ opera prudentie formice et apis operatur nāli inclinatione: nō ex hoc q̄ hēant phantasia determinatā et distinctā a sensu. Non enim phantasia aliquid nisi dū movent a sensibili. Qd̄ autē operatur ppter finem quasi prudentes in futurū nō ptingit ex hoc q̄ habeat aliquā imaginationē ipsius futuri: sed imaginatur actus p̄tes qui ordinatur ad finē ex nāli inclinatione magis q̄ ex apprehensione. Illa autē aialia dicit Phs phantasia hē: quibus aliqd̄ s̄m phantasia apparet: etiā duz non actu sentitur. Sedam rōnem ponit ibi.

Preterea ille quidē vere sunt semper: imaginationes vō plures sūt (ut patet) false.

Postea hi quidem veri semper: phantasiae autem plures false.

Que talis est. Sensus s̄m actum semper sunt veri: non enim sensus decipitur circa proprium sensibile: sed phantasia v̄ plurimum sunt false. Non enim r̄dit res imaginationi v̄ plurimum. ergo phantasia non est sensus s̄m actū. Tertiam rationem ponit ibi.

Preterea cū exacte circa sensibile operamur: nō dicimus hoc nobis hōiem videri ac apparere. Sed potius cū non clare sentimus: quādo etiā fit ut sit verus sensus et falsus.

Amplius autē non dicimus cū operemur certe circa sensibile: quā videtur hoc nobis hō: sed magis cum nō manifeste sentimus: tunc et aut verus aut falsus.

Que talis est. Cum operamur cum certitudine circa sensibile actu. s. ipsum sentiēdo nō dicimus q̄ hoc videtur nobis hō: s̄z magis hō dicim⁹ cū nō manifeste sentimus: sicut cū a remotis aliqd̄ videmus: vel cum videmus aliqd̄ in tenebris. Et tūc sensus s̄m actū: aut est verus: aut est falsus. Circa sensibile enim p̄ actū cuiusmodi sensibile est homo: nō semp sensus est verus: sed quāq̄ decipit. Addit autē hoc ut ostēdat p̄ueniētā inter sensum nō manifestū et phantasia: que ēt quāq̄ est vera: quāq̄ falsa est. Cum autē manifeste aliquid phantasia: dicimus q̄ h v̄ nobis hō: et nō q̄ per certitudinē sit homo. ergo phantasia non est idem q̄ sensus in actu. Quartam rōnem ponit ibi.

3 **Atq;** nobis qđ qđ paulo antea dicebam⁹ clausis ēt oculis visa vident^r atq; apparent.

Et quod quide; diximus apparent z dor/
mientibus visiones.

Que talis est. Phantastice visiones apparent dormien/
tibus. In eis autē nō est sensus s̄m actū. ergo phantastica vi/
sio nō est sensus s̄m actum. **Deinde** cum dicit.

Atq; neq; vllus habitū eoz erit: qđ vī sūt
semp: vt scientia vel intellectus. Est enim z
falsa imaginatio non solum vera.

Ter. cō.

157.
R

Atq; vō neq; semp vera dicētū: neq; vna
erit: vt scientia aut intellect⁹. Est enī phan/
tasia z vera z falsa.

Ostendit qđ phātasia nō sit intellus neq; scientia. Intelle/
ctus enim primoz pncipioz z sciaz de p̄clonibus per de
monstrationē acq̄sita: semp sunt veroz. Phantasia autem
quandoz est falsa. ergo phantasia nō est intellectus neq;
scientia. **Deinde** cum dicit.

Restat igitur vt p̄scrutemur si sit opinio.
Atq; sit opinio z vā z falsa. Verū opinionē
quidē seq̄tur fides. Quippe cū fieri neq̄at:
vt hīscē: quisq; nō credat quozū habet opi/
nionem: bestiarum autē fides quidē nulli:
imaginatio vō compluribus inest.

2

Relinquitur igit̄ videre si opinio sit. Sit enī
z opinio z vā z falsa. Sed opinioni quide;
inheret fides. Nō enim p̄tingit opinantem
de qbus vī nō credere. Bestiaz autē nulli
inest fides. Phantasia autē multis.

Ostendit qđ phantasia non sit opinio qđ magis videbat^r: qđ
opinio ēt q̄q; est falsa: sicut phātasia. Ostendit autē hoc dua/
bus rationibus. Prima quaz talis est. Opionē seq̄tur fides:
non. n. vī esse p̄ueniens: qđ aliqs nō cedat id qđ opinat^r: z
sic cū nulla bestia habeat fides: nulli bestiaz inest opinio.
Sed phantasia inest multis bestiaz: vt dictū est: ergo phā/
tasia non est opinio. **Secundam** rationem ponit ibi:

Preterea fides oēs opinionē seq̄tur: psua/
sio fidē: ratio psuasionē. At imaginatio qđē
quibusdā belluis inest: ratio autē vullis.

Amplius si oēs opinionē p̄sequat^r fides: fidē
aut suatum esse: suasionē aut rō. Bestiarum
autē qbusdā phantasia inest: rō vō non.

20

Que talis est. Ad oēm opinionē cōsequit^r fides: qđ vnus/
quisq; credit illud qđ opinat^r: vt dictum est. Sed ad fidem
sequit^r qđ aliqs sit psuasus: ea enī credimus que nobis p/
suasa sunt. Ad psuasionē aut sequit^r rō s̄m ordine; illatio/
nis: qđ per aliquā rōnem aliqd alicui suadet. ergo de p̄mo
ad vltimū quicūq; hz opionē: hz rōnes. Nulla autē bestia
hz rōne: euz tñ aliq̄ hēat phātasia. ḡ phātasia non est opinio.
Et manifestum est qđ hęc sc̄da ratio inducit ad p̄firmandū
primā quātū ad hoc qđ prima supposebat qđ nulla bestia
habet fidem. **Deinde** cum dicit.

At vō patet nec opinionē eē cū sensu: nec
opinionē p̄ sensum: nec opinionis sensusue
coniunctionem: per ea que dicta sunt.

Ter. cō.
158.

Manifestus igitur quoniā neq; opinio cū
sensu: neq; per sensum: neq; complexio opi

nionis z sensus erit phantasia p̄pter hęc.

Ostendit qđ phātasia nō est aliqd cōpositū ex p̄missis: z p/
cipue ex sensu z opinione: ex qđ magis potiet videri esse
cōposita. Et circa hoc tria facit. Primo ponit qđ itēdit qđ
ex p̄missis p̄cludens: qđ qđ phātasia: neq; ē sensus: neq; opi
nio: manifestū p̄pter hoc esse pōt qđ phātasia: nec opinio ē
cū sensu: ita qđ essentialr sit opinio: z habeat sensum cōcomi
tantem: neq; opinio est p̄ sensum: ita qđ essentialr sit opinio:
sed z habeat sensum causantē: neq; est cōplexio opinionis
z sensus: ita qđ essentialr cōponat^r ex vtroq;. Nō autē addit
qđ nō sit phātasia sensus euz opinione: qđ phantasia magis
videtur cōmunicare cum opinione que potest esse falsa: qđ
cum sensu qui est semper verus. **Secundo** ibi.

Patet. n. si imaginatio sit opinionis sensusq;
p̄iunctio: opinione nō cuiusuis rei: sed ei⁹ eē
cuius est ēt sensus. Dico autē imaginationē
si sit p̄iunctio sensus opinionisue: p̄iunctio/
nem esse opinionis albi z sensus eiusde; albi:
nō enim erit ex opinione quidē boni: sensu
autem albi. Apparere igitur est opinari rez
eam quam sentit: z non per accidens.

Et manifestū qđ nō alia quedā est opinio:
sed illa que qđē est cuius est z sensus. Dico
autē ex albi opione z sensu cōplexio phanta
sia est. Nō enim ex opinione quidē est albi:
ex sensu autē boni. Apparere igit̄ est opina/
ri: qđ quidē sentit non s̄m accidens.

Ostendit qualr oporteat accipi opinionē si phātasia cōple/
ctif opinōe z sensuz. qđ. n. phātasia ē vnus z eiusde; mani
festū est qđ opinio adiuncta sensui qui est phātasia: non est alia
quedā opinio: sed illa que est de eodē de quo est sensus: sicut
si dicamus qđ phantasia est quedā cōplexio ex opinione al
bi z sensu eiusde;. Nō enī potest esse cōposita ex opinione al
bi z sensu boni: qđ sic phātasia non esset de vno z eodem.
Oportet igit̄ si phantasia est ex cōplexione opinionis z sen
sus: qđ appere aliqd s̄m phātasia: nihil aliū sit qđ opiarī ali/
qd idē qđ sentit per se z non s̄m accidens. **Tertio** ibi:

Apparet nōnunq; ēt falsa: de qbus simul
verā opinionē hz. Sol. n. pedalis quidē appa
ret: ac psuasum est terra ipz eē lōge maiorē.
Fit igit̄ vt aut suā is opinionē: quam habz
verā abijciat re modo eodē sese habētemō
oblitus: nec dissuasus: aut si adhuc illaz har
beat: eade; sit simul necessario falsa simul z
vā. At p̄stat opinionē tum euadere falsam:
cū res mutata latet. Neq; igit̄ vnū est istoz
imaginatio: neq; ex his est coniunctum.

Apparet autē z falsa: de quibus simul acce
ptionē verā habēt: z vī sol vnus pedis: sed
creditus est maior eē habitatione. Accidit
igitur: aut abijcere suūp̄ius verā opinionē
quā habebat saluatā: salua re non oblitum:
neq; decredentē: aut si adhuc habet: eandē
necesse verā z falsam. Sz falsa facta est cum
lateat trāscēdēs res. Non ergo vnus aliqd
hoz est: neq; ex his phantasia.

Ter. cō.
159.

Destruit

A **D**estrui predicta positiones tali ratione. Contingit aliquando quod aliqua falsa apparent secundum phantasiam que est a sensu: et de illis et de eisdem rebus homo habet veram opinionem. Sicut secundum sensum apparet quod sol non excedit quantitatem unius pedis: quod falsum est. Sed secundum veram opinionem creditur esse maior: habitatione scilicet tota terra in qua habitamus. Si enim apparitio ipsa falsa sit idem quod opinio cum sensu: operum alterum duorum diceretur quod unus est quod in ista compositione opinionis ad sensum aliquis abiciat veram opinionem quam prius habebat: re opinata saluata scilicet eodem modo manente: et ille qui abicit opinionem non sit oblitus: neque quod decredat. Quod est impossibile. Istis enim tribus modis aliquis abicit veram opinionem. Primo quando res mutat: sicut cum aliquis vere opinatur quod Socrates sedet: eo sedente: sed postquam Socrates sedere destiterit: si retineat opinionem eandem: vera opinio mutatur in falsa. Secundo quando definit opinari quod prius opinabatur: propter hoc quod est sine opinionis oblitus. Tertio quando definit opinari quod prius opinabatur: quia decredit quod prius credebatur immutatus propter aliam rationem. Quod autem aliquis amittat opinionem nullo istorum contingit: est impossibile. Quod tamen contingeret in proposito. Aliud autem quod operum dicere si primum non dicat est quod aliquis retineat cum falsa opinione veram opinionem. Et sic si ipsa apparitio est ipsa opinio: quod necesse est ponere si phantasia est opinio: sequitur quod eadem apparitio sit vera et falsa. Sed operum si vera: falsa facta est: et non sit vera: quod res transcendens scilicet transmutata ab eo quod prius erat: lateat opinatam: quia si non lateret eum: simul cum mutatione rei mutaretur opinio: et non esset opinio falsa. Hoc autem adiunxit ad exponendum quod prius dixerat de saluatione rei. Concludit ergo quod phantasia: neque est quid predictorum quatuor: neque est compositio ex his.

B **C**ertum quomodo fieri potest ut aliquid moueatur ab eo ipso quod motus est. Imaginatio vero motio quodammodo est ut et non fieri sine sensu: sed sentiuntibus: et eorum etiam esse quorum est sensus: sit autem ut motus oriat a sensu iam actu quem quidem necesse est ipsi sensui similem esse: imaginatio motio hec est perfectio: quod neque sine sensu nimirum esse: neque competere non sentiuntibus potest: atque multa per ipsam id agere pativae potest quod ipsum habet: et insuper et veram et falsam esse.

C Sed quomodo accidit motus hoc: moveri alterum ab hoc: phantasia autem motus videtur esse: et non sine sensu fieri: sed in his que sentiuntur: et quorum sensus est. Est autem motus fieri ab actu sensus.

C Et hunc similem necesse est esse sensui: erit utique phantasia ipsa motus non sine sensu contingens. Neque non sentiuntibus inesse: et multa est secundum ipsam facere et pati habens: et esse veram et falsam.

D **P**ostquam philosophus ostendit quod phantasia non est aliquid illorum quatuor: que ab antiquis ad cognitionem pertinere ponebantur: hic inquit quid sit phantasia. Et dividitur in partes duas. In prima ostendit quid sit phantasia. In secunda assignat rationem eorum que ad phantasiam pertinent. ibi hoc autem accidit. Ad investigandum quid sit phantasia: hoc modo procedit. Primo enim proponit quod si aliquid est motus: contingit quod ab eodem aliquid aliud moueatur. Ostensum est enim in 8° philosophi quod est duplex mouens. scilicet mouens immobile: et mouens motum: quod. scilicet mouet in eo quod mouetur. Deinde ponit quod phantasia est quidam motus. Sicut enim sentiens mouetur a

sensibilibus: ita in phantasiando mouetur a quibusdam apparentibus: que dicuntur phantasmata. Alterius ponit affirmitates que habet phantasia ad sensum: quia phantasia non potest fieri sine sensu: sed est tamen in habentibus sensum. scilicet in animalibus: et est illorum tamen quorum est sensus. scilicet illorum que sentiuntur. Ea enim que sunt intelligibilia tamen non cadunt in phantasia. Deinde proponit quod ab actu sensus contingit quedam motum fieri. Quod quidem sit manifestum ex eo quod proponitur. scilicet quod ab eo quod est motus contingit moveri alterum. Sensus autem secundum actum fit ex eo quod mouet a sensibilibus: unde relinquitur quod a sensu secundum actum causatur aliquis motus. Ex quo etiam manifestum est quia motus causatur ab actu sensus: necesse est quod sit similis sensui: quia omne agens agit si multum sibi. Unde et illud quod mouet in quantum mouetur causatur motum similem motui quo ipsum mouetur. Ex omnibus autem his concludit quod phantasia sit quidam motus causatus a sensu secundum actum: qui quidem motus non est sine sensu: neque potest inesse his que non sentiunt. Quia si aliquis motus sit a sensu secundum actum: similis est motui sensus: et nihil aliud nisi phantasia inuenitur esse tale. Relinquitur ergo quod phantasia erit huiusmodi motus. Et ex hoc quod est motus causatus a sensu similis ei: sequitur quod continget habentem phantasiam multa agere et pati secundum eam. Et contingit eam esse veram et falsam. ut statim ostendetur. Deinde cum dicit.

C Atque id propterea fit: quod sensus quidem priorum est verus: aut raro ad modum suscipit falsitatem. At est sensus eius et rei cui propria sensibilia accidunt: ubi iam sit ut ipse sit falsus: Nam non est falsus: si album dixerit esse. Sed si album hoc aut aliud esse. Est propterea communis sensus: quod quidem pende atque propria iis accidunt que sunt propria sensibilia. Dico autem motum et magnitudinem: que ut proprie accidunt sensibilibus circa quod maxime error deceptioque fieri sensui potest. Motus igitur huiusce que fit a triplici tali sensu: oriam ob id ipsum nimirum habebit: atque primum quodammodo cum operatio sensus adest est verus. Ceteri vero falsi esse possunt et presente atque absente presentibus cum a sensu longe sensibile distat. Si igitur nihil aliud propter imaginationem habeat ea que dicta sunt. Sitque id ipsum quod diximus: ipsa imaginatio motus est perfectio que fit a sensu iam operante.

C Hoc autem accidit propter hoc quod sensus priorum quidem est verus: aut quod paucissimum habens falsum. Secundo autem de accidere hoc: et hoc iam contingit mentiri. Quod quidem. n. album non mentitur. Si autem hoc aliud et aliud: mentitur. Tertio autem communium et subsequentium: accidentia quibus insunt propria. Dico autem ut motus et magnitudo accidunt sensibilibus: circa que est maxime iam decipi secundum sensum. Motus autem ab actu factus differt a sensu quod ab his tribus sensibus. Et primus quidem presentis sensus verus: alii autem presentis et absentis erunt utique falsi: et maxime cum procul sit sensibile. Si quidem igitur nihil aliud habet que dicta sunt nisi phantasia: hoc autem est quod dictum est phantasia utique erit motus a sensu secundum actum factus.

3

Assignat rōnem eoꝝ que cōueniunt phantasiae per ea que dicta sunt. Et circa hoc tria facit. Primo assignat causas eiꝯ quod dixerat: qꝯ phantasia quandoqꝯ sit vera: et quandoqꝯ falsa. Secundo assignat causam huius nominis. ibi. Quoniam autem visus. Tertio assignat cām eius quod dixerat qꝯ animalia multa agunt sꝯm phantasia. ibi. Et qm̄ immanent. Dicit ergo primo qꝯ hoc. s. phantasia esse quādoqꝯ veram et qm̄qꝯ falsam: accidit propter hoc qd̄ dicit: quia. s. sensus a cuius actu causatur phantasia diuersimode se habet ad veritatem et falsitatem: sꝯm qꝯ cōparatur ad diuersa. Nam primo quidem circa ppria sensibilia semp̄ verus est: aut modicum hꝯ de falsitate. Sicut enim potentie naturales non deficiunt in proprijs operationibus: nisi in minori parte propter aliquam corruptionem: sic etiam sensus nō deficiunt a vero iudicio propriorum sensibilibꝯ nisi in minori parte propter aliquam corruptionem organi vt apparet in febriçantibus qꝯbus ppter indispositionem lingue dulcia amara esse videntur. Secundo autem sensus est circa sensibilia per accidens: et hic iam decipit sensus. Qd̄ enim album sit qd̄ videt nō mentit sensus: sed si album sit hoc: aut illud: puta vel nix vel farina vel aliquid hꝯ: hic iam cōtingit mentiri sensum et maxime a remotis. Tertio sensus est sensibilibꝯ cōmunitum que consequuntur suba in qꝯbus sunt accidentia que sꝯm sensibilia propria: sicut magnitudo et motus que sunt sensibilia cōia accidunt sensibilibꝯ corporibus. Et circa hꝯ maxime est deceptio: qꝯ iudicium de his variat sꝯm diuersitatem distātie. Nam qd̄ a remotiori videt: minus vꝯ. Motus autem phantasiae qui est factus ab actu sensus differt ab istis tribus sensibꝯ. i. actibus sensus: sicut effectus differt a cā. Et pp̄ hoc etiā qꝯ effectus est debilior causa: et quanto magis aliqd̄ elongat a pmo agente tanto minus recipit de virtute et similitudine eius: ideo in phantasia facilius adhuc qꝯ in sensu potest incidere falsitas que consistit in dissimilitudine sensus ad sensibile. Tunc. n. est falsus sensus quando aliter recipitur forma sensibilis in sensu qꝯ sit in sensibili. Et dico aliter sꝯm sp̄ciem non scdm̄ materiam: puta si sapor dulcis recipiatur in lingua sꝯm amaritudinem: sꝯm vero materiam semper aliter recipit sensus qꝯ habeat sensibile. Omnis igitur motus phantasiae qui fit a motu pprioy sensibilibꝯ est verus: vt in pluribus. Et hoc dico qꝯtum ad p̄sentiam sensibilis: quando motus phantasiae est simul cum motu sensus. Sed qm̄ motus phantasiae est in absentia sensus: tunc etiā circa ppria sensibilia cōtingit decipi. Imaginatur enī quandoqꝯ absentia vt alba: hꝯ sint nigra. Sed alij motus phantasiae qꝯ causant a sensu sensibilibꝯ per accidens: et a sensu sensibilibꝯ cōium p̄nt esse falsi siue sit p̄sens sensibile: siue non. Sed maxime sunt falsi in absentia sensibilis qm̄ est p̄cul. Tamen magis sunt falsi in absentia sensibilis: qm̄ sunt p̄cul. Ex hac autem ratione assignata concludit vltterius p̄ncipale p̄positus dicens: qꝯ si ea que dicta sunt non conueniunt nisi phantasiae: et phantasia hꝯ qd̄ dictum est: relinquitur qꝯ phantasia sit motus a sensu factꝯ in actu. Vltterius aut̄ qꝯ iste motus aliam pot̄m̄ regat qꝯ sensitiuam. Aristoteles hoc nō determinat. Sꝯ vꝯ qꝯ cū sꝯm diuersitatem actuy distinguatur potētie: et diuersitas motus regat diuersa mobilia: qꝯ qd̄ mouetur non mouet seipsuz sꝯ alterum: necessarium videt qꝯ sit alia potētia phantastica siue imaginatiua a sensu. Deinde cum dicit.

Cū aut̄ visus maxie sit sensus: hinc est qd̄ nō mē imaginatio ab ipso lumine sumpsit: phantasia qꝯ dicitur: sine lumine visio fieri nequit.

Quoniam autem visus maxime sensus est: et nomen a lumine accepit quoniam sine lumine non est videre.

Tex. cō. 162.

Assignat cāz huius nominis. Circa qd̄ sciēdum est qꝯ phos in greco idem est qd̄ lux: et ideo venit phanos qd̄ est apparitio vel illuminatio et phantasia. Dicit ergo qꝯ visus est precipuus inter alios sensus: eo qꝯ est spiritualior: vt supra ostensum est: et plurimum cognoscitiuus: ideo phantasia qꝯ causat a sensu sꝯm actum. accepit nomen a lumine. sine quo non est videre. vt supra dictum est. Deinde cum dicit.

Lec. 6. Sup̄. t. cō. 70. 2. t. cō. 73.

At qꝯ imaginatiōes imanēt: sensibusqꝯ files sūt: iō p̄ ipsas aialia: bestie iquā atqꝯ hoies: mlt̄ ta agūt. Ille qꝯ mētis sūt (vt pꝯ) exptes. Hoies qꝯ mens pturbatiōe nōnunqꝯ vel morbo vel sōno submergit. Sꝯ de imaginatiōe qꝯ de terminatū sit hactenꝯ. Satis. n. qd̄nā ipsa sit et cur sit: hinc qꝯ iaz dicta sunt explicauimus.

Et qm̄ imanēt: et file sunt sensibus: multa sꝯm ipsos operant aialia. Alta qd̄ qꝯ non hnt̄ intellectū vt bestie. Alia vō ex velamento intellectus: aliquando passione aut egritudine aut somno: vt hoies. De phantasia quidem igit qd̄ est et ppter quid est: dictum sit in tantum.

Constendit cām quare aialia agunt et patiuntur sꝯm phantasia: et dicit qꝯ phantasiae imanent. i. p̄seuerant: et abentibus sensibilibꝯ: et sunt similes sensibus sꝯm actū. Unde sicut sensus sꝯm actus mouet appetitum ad p̄sentia sensibilia: et phantasia in absentia sensibilis. Et propter hoc dicit qꝯ aialia multa operantur sꝯm phantasias. Sed hoc p̄tingit ppter defectum intellectus: qꝯ cum intellectus adest quia est superior: eius iudicium p̄ualet ad agēdū. Nā quādo intellectus non dñatur: agunt aialia sꝯm phantasiam. Alia qd̄ qꝯ oino non hnt̄ intellectum sicut bestie. Alia vero qꝯ hnt̄ intellectum velatum sicut hoies. Qd̄ contingit tripl̄r. Qm̄qꝯ qd̄m ex aliqua passione ire aut cōcupiscentie vel timoris: aut aliqd̄ hꝯ. Qm̄qꝯ autem accidit ex aliq̄ infirmitate: sicut pꝯ in freneticis vel furiosis. Qm̄qꝯ aut̄ in somno: sicut accidit in dormientibus. Ex istis enim causis p̄tingit qꝯ intellectus non p̄ualet phantasiae: vnde hō sequit̄ apprehensionē phantasticam quasi veram. Ultimo concludit de phantasia: qꝯ dictum est quid sit: et que sit eius causa.

De aie aut̄ ea pte qua cognoscit atqꝯ sapit: siue sit separabilis siue nō separabilis: magnitudie sꝯ rōne: p̄siderādum deinceps est quā dñam habet: quoqꝯ pacto tandem fit intelligere.

De parte aut̄ anime qua cognoscit aia et sapit: siue separabili existente: siue non separabili sꝯm magnitudinē: sed sꝯm rōnē: cōsiderādus quā habet differentiam: et quomodo quidez fit ipsum intelligere. Lec. vii.

Postqꝯ Philosophus determinauit de parte anime sensitive: et ostendit etiam quod sentire et intelligere non sunt idem: hic incipit determinare de parte anime intellectiua. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de parte anime intellectiua. In secunda ex his que determinata sunt de sensu et intellectu ostendit quid sit de anima sentiendum. ibi. Nunc autem de anima. Prima diuiditur in partes duas. In prima determinat de intellectu. In secunda comparat ipsum ad sensum. ibi. Videtur autem sensibile. Prima diuiditur in duas. In prima determinat de intellectu. In secunda de operatione eius. ibi. Induisibile. Prima diuiditur in tres. In prima determinat de intellectu possibili. In secunda de intellectu agente.

Tex. c. i. Lec. cō. 37. Lec. xij.

E

E.c.4.

E.c.5.

S.
Lib.p.
Lec.4.

D

A agente. ibi. **Q**uoniam autem sicut in omni. In tertia de intellectu in actu. ibi. Idem autem est secundum actum. Circa primum tria facit. In prima determinat de intellectu possibili. In secunda de obiecto eius. ibi. **Q**uoniam autem aliud. In tertia mouet dubitationem circa pre-determinata. ibi. Dubitabit autem aliquis. Circa primum duo facit. Primo ostendit nam intellectus possibilis. Secundo ostendit quomodo reducatur in actum. ibi. **C**um autem sic singula. Circa primum duo facit. Primo ostendit de quo est intentio. Secundo ostendit propositum. ibi. Si igitur est intelligere. Dicit ergo primo quod postquam determinatum est de parte anime sensitiva: ostensum est quod sapere et intelligere non est idem quod sentire: considerandum est nunc de parte anime: qua cognoscit aia. i. intelligit: et sapit. **S**upra autem dictum est: quod differentia est inter sapere et intelligere. Nam sapere pertinet ad iudicium intellectus: intelligere autem ad eius apprehensionem. Circa hanc autem partem aliquid est quod pretermittit de quo erat apud antiquos dubium. Utrum. scilicet. hec pars anime sit separabilis ab alijs partibus anime subiecto: siue non sit separabilis subiecto sed ratione tantum. Intelligit autem esse separabile subiecto per hoc quod dicit esse separabile secundum magnitudinem: propter Platonem qui ponens partes anime subiecto adinuicem separatas attribuit eis organa in diuersis partibus corporis. Hoc est ergo quod pretermittit. Sed duo sunt que inquirere intendit. Quorum primum est. Si sit separabilis secundum rationem hec pars anime ab alijs: qua differentiam habet ad alias. Et quia proprietates potentie ex qualitate actus cognoscitur: 2^m quod inquirere intendit est: quomodo sit ipsum intelligere. scilicet. quomodo operatio intellectualis compleatur. **D**einde cum dicit.

ne proprie accepta: sed opus quod habeat aliquid simile passibilitati: quia opus habet potestatem esse susceptiuum spei intelligibilis: et quod sit potentia ad habere speciem: sed non sit hoc in actu. Et sic opus quod sicut se habet sensitiuum ad sensibilia: sicut se habet intellectiuum ad intelligibilia: quia utrumque est in potentia ad suum obiectum et susceptiuum eius. **D**einde cum dicit.

Quare necesse est ipsum cum vniuersa intelligat non mixtum esse: sicut Anaxagoras dixit: ut superet atque vincat: id est ut cognoscat atque precipiat. Alienum namque cum appetit iuxta prohibet atque se iungit. Quo fit ut neque vlla sit ipsius natura: nisi ea solum qua possibilis est: **I**s igitur intellectus aie nuncupatur. dico autem nunc eum quo ratiocinatur aia et existimat: nihil est actu prorsus eorum que sunt antea quam intelligat ipse.

Necesse est itaque quoniam omnia intelligit imixtum esse: sicut dicit Anaxagoras ut imperet. **H**oc autem est ut cognoscat. Intus apparens. n. prohibebit extraneum: et obstruet. **Q**uare neque ipsius esse natura: neque vnam: sed aut hoc quod possibilis sit vocatus itaque aie intellectus. **D**ico autem intellectum quo opinatur et intelligit aia: nihil est actu eorum que sunt ante intelligere.

Ex premisis ostendit naturam intellectus possibilis. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod intellectus possibilis non est aliquid corporeum vel comixtum ex rebus corporalibus. Secundo ostendit quod non habet organum corporale. ibi. **U**nde neque misceri. **C**onsiderandum est ergo circa primum quod antiqui de intellectu dupliciter opinati sunt. Quidam. n. posuerunt quod intellectus erat compositus ex principijs omnium: ad hoc quod cognosceret omnia: et hanc supra dixit esse opinionem Empe. Anaxagoras vero dixit intellectum esse simplicem et imixtum: et nulli rerum corporalium habere aliquid compositum. **E**x ergo quod dictum est: quod intellectus non est actu intelligens sed potentia tantum: concludit quod necesse est intellectum propter hoc quod intelligit omnia in potentia: non esse mixtum ex rebus corporalibus: sicut Empe. posuit. sed esse imixtum sicut dixit Anaxa. **E**t quidem Anaxa. hoc dixit hac ratione motus: quia posuit intellectum esse principium totius motus a quo omnia mouentur secundum eius imperium. Si autem esset mixtum ex naturis corporalibus vel haberet aliquam eorum determinatam non posset omnia mouere suo imperio: quia de terminaret ad vnum. **E**t hoc est quod dicit quod Anax. posuit intellectum esse imixtum: ut imperet. scilicet. ut suo imperio omnia moueat. **S**ed quia nos nunc non loquimur de intellectu qui omnia mouet: sed de intellectu quo aia intelligit: illud medium non est opportunum ad ostendendum intellectum esse imixtum sed opus aliud medium accipere ad illud ostendendum: ex hoc. scilicet. quod intellectus omnia cognoscit. **E**t hoc est quod addit: hoc autem est ut cognoscat. **Q**uasi dicat sicut Anaxa. posuit intellectum esse imixtum ad hoc ut imperet: ita opus nos ponere intellectum esse immixtum ad hoc ut cognoscat. **Q**uod quidem tali ratione apparet. **O**mnis enim quod est in potentia ad aliquid et receptiuus eius caret eo ad quod est in potentia: et cuius est receptiuum: sicut pupilla que est in potentia ad colores: et est receptiuum ipsorum: est carens omni colore: sed intellectus noster sic intelligit intelligibilia que est in potentia ad ea et susceptiuus eorum: sicut sensus sensibilium. ergo caret omnibus illis rebus quas natus est intelligere. **C**um igitur intellectus noster natus sit intelligere omnes res sensibiles et corporeas: oportet quod careat omni natura corporali: sicut sensus visus caret omni colore.

S. Tho. sup aia.

J 2

E.c.2.

E.c.3.

Lec. 10
Tex. co.
51.

E

B

ma: sed magis: et idem accideret de sensu si non haberet organum corporale. Debilitatur tamen intellectus ex lesione alicuius organi corporalis indirecte, inquantum ad eius operationem requiritur operatio sensus habentis organum. Causa igitur diuersitatis huius est: quia sensitiuum non est sine corpore: sed intellectus est separatus. Et ex his autem que hic dicuntur apparet falsitas opinionis illorum qui dixerunt quod intellectus est vis imaginatiua, vel aliqua preparatio in natura humana consequens corporis complexio nem. Sed horum occasione verborum quidam intantum decepti sunt ut ponerent intellectum possibilem esse a corpore separatum: sicut vna de substantiis separatis. Quod quidem omnino impossibile est. Manifestum est enim quod hic homo intelligit. Si enim hoc negetur: tunc dicens hanc opinionem non intelligit aliquid: et ideo non est audiendus. Si autem intelligit: oportet quod aliquo formaliter intelligat. Hic autem est intellectus possibilis: de quo Philosophus dicit. Dico autem intellectum quo intelligit et opinatur anima. Intellectus ergo possibilis est quo hic homo formaliter loquendo intelligit. Illud autem quo aliquid operatur sicut actiuo principio potest secundum esse separari ab eo quod operatur: ut si dicamus quod balneus operatur per regem: quia rex mouet eum ad operandum. Sed impossibile est illud quo aliquid operatur formaliter separari ab eo secundum esse. Quod id est: quia nihil agit nisi secundum quod est actu: sic igitur aliquid formaliter operatur per aliquid: sicut eo fit actu. Non autem fit aliquid aliquo ens actu si sit separatum ab eo secundum esse. Unde impossibile est quod illud quo aliquid agit formaliter sit separatum ab eo secundum esse. Ideo hoc considerantes adinueniores huius opinionis: conati sunt adinuenire aliquem modum quo illa substantia separata quem intellectus possibilem dicunt: continuetur et vniatur nobiscum: ut sic eius intelligere sit nostrum intelligere. Dicunt enim quod species intelligibilis est forma intellectus possibilis. Per eam enim fit in actu. Huiusmodi autem speciei subiectus est quodam phantasma quod est in nobis. Sic igitur dicunt intellectum possibilem copulari nobiscum per formam suam. Sed hoc quod dictum est nullam omnino continuationem intellectus ad nos demonstrat. Quod sic patet. Intellectus, nisi possibilis non est vnum cum intelligibili: nisi secundum quod intellectus est in actu: sicut neque sensus est ideus cum sensibili in potentia: ut supra habitum est. Species igitur intelligibilis non est forma intellectus possibilis nisi secundum quod est intelligibilis actu: non est autem intelligibilis actu nisi secundum quod est aphantasma abstracta et remota: manifestum est igitur quod secundum quod vniatur intellectui est remota aphantasmatis. Non igitur intellectus per hoc vniatur nobiscum. Sed manifestum est quod actor huius positionis deceptus fuit per fallaciam accitis: quasi sic arguens. Phantasmata sunt quodammodo vnum cum specie intelligibili: species autem intelligibilis est vnum cum intellectu possibili, ergo intellectus possibilis vniatur phantasmatis. Manifestum est autem quod hic incidit fallacia accidentis: quia species intelligibilis secundum quod est vnum cum intellectu possibili est abstracta aphantasmatis, ut dictum est. Dato tamen quod per hunc modum sit aliqua vniio intellectus possibilis ad nos: non tamen hec vniio faceret nos intelligentes: sed magis intellectos. Id enim cuius similitudo est species in virtute aliqua cognoscitiua existens non ex hoc fit cognoscens: sed cognitiua. Non enim per hoc quod species que est in pupilla est similitudo coloris qui est in pariete: color est videns: sed magis est visus. Per hoc igitur quod species intelligibilis que est in intellectu possibili est similitudo quedam phantasmatis: non sequitur quod nos simus intelligentes: sed quod nos vel potius phantasmata nostra sunt intellecta ab illa substantia separata. Sunt autem plura alia que contra hanc positionem dici possunt que alibi diligentius pertractauimus. Sed hic

hoc vnum sufficiat: quod ad positionem hanc sequitur quod hic homo non intelligit. Manifestum etiam est quod hec positio contra intentionem Philosophi est. Et primo quidem: quia Philosophus hic inquirat de parte anime. Sic enim hunc tractatum incipit. Unde manifestum est quod intellectus possibilis pars anime est: et non substantia separata. Item ex hoc quod ipse procedit ad inquirendum de intellectu siue sit subiecto separabilis ab alijs partibus anime siue non. Unde patet quod siuis processus fiat etiam si intellectus subiecto non sit separabilis ab alijs partibus anime. Item per hoc quod dicitur quod intellectus est quo anima intelligit. Hec enim omnia ostendunt quod Aristoteles non dicit intellectum esse separatum: sicut sunt substantie separate. Mirum est autem quomodo tam leuiter errauerunt, ex hoc quod dicitur quod intellectus est separatus: cum ex litera sua huius rei habeatur intellectus. Dicitur enim separatus intellectus: quia non habet organum sicut sensus. Et hoc contingit propter hoc: quia anima humana propter suam nobilitatem supergreditur facultatem materie corporalis: et non potest totaliter includi ab ea. Unde remanet ei aliqua actio in qua materia corporalis non comunicat. Et propter hanc potentiam eius ad hanc actionem non habet organum corporale: et sic est intellectus separatus.

Factus autem vniquodque perinde atque is qui dicitur actu sciens: quod quidem tum accidit cum ipse per seipsum operari potest. Est quidem et tunc quodammodo potentia: sed non perinde ut erat antea quam didicisset vel inuenisset: atque tunc seipsum etiam intelligere potest.

Cum autem sic singula fiat ut sciens: dicitur qui secundum actum. Hoc autem confessum accidit, cum possit operari per seipsum. Est quidem igitur et tunc potentia quodammodo: non tamen similis et ante addiscere aut inuenire: et ipse autem seipsum tunc potest intelligere. Lec. viii.

Postquam Philosophus determinauit de intellectu possibili qui est in potentia ad intelligibilia, hic ostendit quomodo in actum reducat. Et primo ostendit quod intellectus aliquando fit in actu. Secundo ostendit quid sit proprium obiectum eius: respectu cuius fit in actu, ibi. Quonia autem aliud est magnitudo. Ostendit igitur quomodo intellectus in actum reducat dicens. Dictum est quod anima intellectiua non est actu ipse species sed in potentia tantum. Cum autem sic fiat singula, id est sic reducat in actu specierum intelligibilium: quemadmodum sciens, id est habens scientiam habitum: habet species in actu: et tunc dicitur intellectus quod est secundum actum. Hoc autem accidit statim cum aliquis potest per seipsum operari operationem intellectus: quod est secundum intelligere: sicut et qualibet formam tunc aliquis in actu habet quando potest operationem illius forme explorare. Sed licet tunc intellectus quodammodo sit in actu quando habet species intelligibiles: sicut sciens habet habitum: est tamen et tunc quodammodo in potentia: non tamen eodem modo sicut prius erat in potentia antequam scientiam acquireret addiscendo vel inueniendo. Nam antequam haberet habitum scientie qui est primus actus non poterat operari cum vellet: sed oportebat quod ab altero reduceret in actum: sed quando iam habet habitum scientie qui est actus primus: potest cum voluerit procedere in actum: et qui est operatio. Manifestum est autem ex hoc quod hic dicitur: falsam esse opinionem Auicene quam habet de speciebus intelligibilibus: et contra opinionem Aristotelis. Donit enim Auicenna quod species non seruantur in intellectu possibili: nec sunt in eo nisi quando actu intelligit. Sed opus secundum ipsum quod quandoque intelligit actu quod conuertat se ad intelligendum.

S. Tho. sup. aia.

Op. auic. de sp. b. itelli. gibilibus et ei. im. pugna.

Nota
bi

B

Comen.
Auer.

D

2. ca.
59. vide
2 ca. 73.

3
 tia separatam agentē a qua effluūt in intellectu possibilem intelligibiles species. Contra qđ manifeste hic P̄bus dicit qđ intellectus reducitur in actum specierum p̄ modum quo sciens actu adhuc est in potentia intelligens. Cum. n. intellectus actu intelligit: species intelligibiles sunt in eo s̄m actum perfectū: cū autē h̄z habitū sciētie: sunt species in ipso intellectu medio mō inter potentiam puram z actum purum. Et qđ dixerat qđ qñ intellectus sit quodā mō in actu s̄m singula eorū ad que erat in potentia: tunc pōt intelligere: respectu autē sui nullo mō erat in potentia. Posset aliqđ credere qđ factus in actu seipsum nō intelligeret: z ideo ad hoc excludendum subiungit: qđ intellectus factus in actu non solum potest intelligere alia: sed etiaz tunc potest intelligere seipsum. Deinde cum dicit.

R
 Cū autē aliud sit magnitudo: aliō magnitudis eē: z aliud aq̄: aliud aque eē: z i aliis itidē multis: z nō. n. vniūsis hic mod⁹ accommodat. S̄z sunt i qb⁹ hec ipsa sunt eadē nō diūsa: aut alia saner: aut pte qđ eadē s̄z aliter sese h̄nt: carnē z eē carnis discernit. Caro nāq; nō ē sine mā. S̄z p̄inde atq; symmū: hoc ē i hoc. Sensitua igit pte calidū discernit z frigidum: quoz qđā est rō caro: alia vō esse carnis discernit aut separabiliz: aut sese habente ad seipsam perinde atq; sese h̄z cum extensa fuerit linea flexa.

Tex. c. 9
 Cū autem aliud est magnitudo z magnitudini eē: z aqua z aque esse: z sic in multis alijs non aut in omnibus. In quibusdā enī idem est esse carni z carnem esse. Aut alio ergo: aut aliter habente discernit. Caro enī nō sine materia: s̄z sicut symmū hoc in hoc. Sensitua quidem igit calidū z frigidū iudicat: z quorum ratio quedam caro esse. Alio autē aut separato: aut sicut circū flexa se habet ad seipsas cum extensa sit: carni esse discernit.

Lec. 3.
 Tex. cō. 12.
 Ostendit P̄bus qđ sit obitum intellectus. Ad eū evidentiam sciendum est qđ P̄bus in 7° meta. inquit vtrum quod quid est. i. qđitas vel essentia rei quaz diffinitio significat sit idem quod res. Et qđ Plato ponebat quiditates rerū esse separatas a singularibus quas dicebat ideas vel spēs: ideo ostendit qđ quiditates rerū non sunt aliud a rebus: nisi per accidens: vtp̄ta non est idem qđitas hominis albi. z hō albus: quia quiditas hominis albi non cōtinet in se nisi quod pertinet ad speciem hominis: sed hoc qđ dico homo albus h̄z aliquid in se p̄ter illud quod est de specie humana. Hoc autem p̄tingit in omnibus habentibus formā in materia qđ in eis est aliqd p̄ter p̄incipia speciei. Nam natura spēs indiuiduatur per materiam. vnde p̄incipia indiuiduantia z accidentia indiuidui sunt p̄ter essentiam speciei. Et iō cōtingit sub vna specie inueniri plura indiuidua: que h̄z non differant in natura speciei: differunt tamen s̄m p̄incipia indiuiduantia. Et propter hoc in oibus h̄ntibus formā in māz non est oino idē z res z qđ qđ est eius. Socrates. n. non est sua humanitas. In his vō que nō habent formā in materia sicut sunt forme simplices: nihil potest esse p̄ter essentiam speciei: quia ipsa forma est tota essentia. Et ideo in talibus non possunt esse plura indiuidua vniūspeciei: nec potest in eis differre res z quod qđ est eius. Considerandum ē ē qđ non solum naturalia habēt spēm in materia: sed etiaz mathematica. Est enim duplex materia. s. sensibilis a qua ab-

strahunt mathematica: z concernunt eam naturalia: z intelligibilis quam mathematica concernunt. Quod quidem sic intelligendum est. Manifestum est enim qđ quantitas immediate inheret substantie: qualitates autem sensibiles in quantitate fundantur: vt album z nigrum: calidum z frigidum. Remoto autem posteriori remanet prius. vnde remotia qualitatibus sensibilibus s̄m intellectum adhuc remanet quantitas continua in intellectu. Quedā ergo sunt forme que materiam requirunt sub determinata dispositione sensibilium qualitatum: z h̄z sunt oēs forme nāles: z idcirco naturalia concernūt materiam sensibilem. Quedam vō sunt forme que non exigunt materiaz sub determinata dispositione sensibilium qualitatum: tamen requirunt materiam sub quantitate existentem sicut triangulus z quadratum: z h̄z: z hec dicuntur mathematica: z abstrahunt a materia sensibili: sed non a materia intelligibili: in quantum in intellectu remanet continua quantitas abstracta a sensibili qualitate. Sic ergo patet qđ sicut nālia h̄nt formam in mā: ita z mathematica: z propter hoc tam in nālibus qđ in mathematicis differet res z quod qđ est: vnde in vtrisque iueniuntur plura indiuidua sub vna specie: sicut enim sunt plures homines vniūspeciei: ita z plures trianguli sub vna specie. His igitur habitis planum est accipere ex ista P̄bi intellectum. Dicit enim qđ aliud est magnitudo z magnitudinis esse sicut aliud est magnitudo. z quod quid est eius. Esse enim quod est magnitudini: appellat quiditatem eius. Et similiter aliud est aqua z aque esse: z sic est in multis alijs. i. in omnibus mathematicis: z naturalibus. Unde signanter duo exempla posuit. Nam magnitudo est quid mathematicum: aqua autem quid naturale. Non autem hoc contingit in omnibus. Nam in his que omnino sunt separata a materia idem est res z quod quid est eius. Et qđ substantie separate ignote sunt nobis non potuit eas nominare proprijs nominibus: sicut mathematica z naturalia: sed nominat ea sub exemplo rerum nālium. Et hoc est quod subdit: qđ in quibusdā idem est carni esse z carnes: ex quo non intelligit qđ sit idem caro z quod quid est eius. Non enim diceret in quibusdā sic esse: sed simpliciter diceret qđ idem est caro z carni esse. Sed intelligit qđ hoc quod sic dicitur aliquid z alieni: vt caro z carni esse: idem est in quibusdā. i. s. in his que sunt a materia separata. Et quia ad diuersa cognoscenda diuersa potētie cognoscitiue regrunt. concludit qđ anima aut cognoscit alio rem: z alio eius quiditatem: aut vno z eodē: sed alio modo se habente. Manifestū est autem qđ caro non est sine materia: sed forma carnis est forma determinata: z in materia determinata sensibili sicut etiam symmū h̄z subtū sensibile determinatū. s. nāsz. Hāc igitur naturam sensitua cognoscit aīa per sensum. Et h̄z est qđ subdit: qđ aīa iudicat potentia sensitua calidum z frigidum z alia h̄z: quorum ratio. i. proportio quedam caro est. Forma enim carnis requirit determinatam proportionem calidi z frigidi z aliorum h̄z. Sed oportet qđ alia potentia discernat esse carni. i. quod quid est carnis. Sed h̄z contingit dupliciter. Vno modo sic qđ ipsa caro vel quiditas carnis cognoscantur omnino potētijs adiuuicem diuersis: puta qđ potentia intellectua cognoscitur quiditas carnis: potentia sensitua cognoscitur caro: z hoc contingit quando anima per se cognoscit singulare: z per se cognoscit nām speciei. Alio modo cōtingit qđ cognoscit caro z qđ quid est carnis: non qđ sit alia z alia potentia: sed quia vna z eadem potentia alio z alio mō cognoscit carnes z qđ quid est eius: z illud oportet esse cū aīa cōparat vniuersale ad singulare. Sicut enim supra dictū est qđ non possemus sentire differentiam dulcis z albi: nisi esset vna potentia sensitua cōmunis que cognosceret vtrūq; ita etiam non possemus cognoscere comparisonem vtrūq; ad particulare: nisi esset vna potentia que cognosceret vtrūq;. Intellectus igitur vtrūq;

utriusque cognoscit: sed alio et alio modo. Cognoscit enim nās speciei siue quodquod est directe extendendo seipsum: ipsum autē singulare per quandam reflexionem: in quantum redit super per hanc abstracta: a quibus species intelligibiles abstrahunt. Et hoc est quod dicitur quod cum sensitivo cognoscit carnem: alio scilicet alia potentia discernit esse carni scilicet quodquod est carnis aut separata: puta cum caro cognoscit sensum: et esse carnis intellectus: aut eodem aliter se habere. scilicet sicut cum cūflexa se habet: ad seipsam anima intellectiva cognoscit carnem: que cum extēsa sit discernit esse carni scilicet directe apprehendit quidditatem carnis: per reflexionem autem ipsam carnem. **¶** Deinde cum dicitur.

¶ Rursus et in his que in abstractione consistunt: eadem esse videntur. Rectum enim se habet ut symmū: est enim ipsum cum continuo semp. Quod si quidditas sit diversa aliud profecto est recti: aliud est ipsum rectum. Sit enim dualitas. Quare sit: ut hec etiam alia vel alio modo sese habente parte discernat. Omnino igitur ut res separabiles sunt a materia: sic sese habent et ea que sunt circa intellectum ipsum.

¶ Iterum autem in his que in abstractione sunt rectum sicut symmū. Cuius continuo enī est. Quod autem quod erat esse: si est et alterū recto esse et rectus alio. Sit. n. dualitas. Altero itaque aut aliter habite se iudicat. Omnino ergo sicut separabiles res a materia: sic et que circa intellectum sunt.

¶ Quod supra dixerat in naturalibus: exponit in mathematicis dicens: quod iterum in his que sunt per abstractionem scilicet in mathematicis: quorum ratio abstrahit a materia sensibilis: rectum se habet sicut symmū. Hec enim mathematica habet materiam: sicut et naturalia. Rectum. n. mathematicum est: symmū autē naturale. Ratio. n. recti est cum continuo: sicut ratio symmi cum naso. Continuum autem est materia intelligibilis: sicut symmū materia sensibilis. Unde manifestum est quod aliud est in mathematicis res: et quod quod erat esse: ut rectum et recto esse: unde oportet quod alio cognoscat quod quod erat esse horum: et alio ipsa. Et supponamus ad presens exempli causa cum Platone quod dualitas sit quod quid erat esse linee recte. Plato enim ponebat quod numeri erant species et quidditates mathematicorum: puta unitas linee: dualitas linee recte: et sic de alijs. Oportet igitur quod anima alio cognoscat ipsa mathematica: et quidditates eorum: aut eodem aliter se habente. Unde sicut per naturalia ostendit quod intellectus qui cognoscit quidditates naturalium sit alius a sensu qui cognoscit ipsa naturalia singularia: ita ex mathematicis ostenditur quod intellectus qui cognoscit quodquod est ipsorum sit aliud ab imaginativa virtute que apprehendit ipsa mathematica. Et quia posset aliquis dicere quod eodem modo intelligerentur mathematica et naturalia: subiungit quod sicut res sunt separabiles a materia: ita se habet ad intellectum. Unde illa que sunt secundum esse separata a materia sensibili solo intellectu percipi possunt: que autem non sunt separata a materia sensibili secundum esse: sed secundum rationem: intelliguntur absque materia sensibili: non autem absque materia intelligibili. Naturalia vero intelliguntur per abstractionem a materia individuali: non autem per abstractionem a materia sensibili totali. Intelligitur enim homo ut compositus ex carnibus et ossibus: per abstractionem tamen ab his carnibus et his ossibus. Et inde est quod intellectus non cognoscit directe singularia. sed sensus vel imaginatio. **¶** Apparet autem ex hoc quod Philosophus hic dicit quod proprium obiectum intellectus est quidditas rei que non est separata a rebus: ut Platonici posuerunt. Unde illud quod est obiectum intellectus nostri non

est aliquid extra res sensibiles existens: ut Platonici posuerunt: sed aliquid in rebus sensibilibus existens: licet intellectus apprehendat alio modo quidditates rerum quod sunt in rebus sensibilibus. Non enim apprehendit eas cum conditionibus individuans que eis in rebus sensibilibus adiunguntur. Et hoc sine falsitate intellectus: contingere potest. Nihil enim prohibet duorum adinvicem coniunctorum unum intelligi absque hoc quod intelligat aliud. Sicut visus apprehendit colorem absque hoc quod apprehendat odorem: non tamen absque hoc quod apprehendat magnitudinem: que est proprius subiectum coloris. Unde et intellectus potest intelligere aliquam formam absque individuans principijs: non tamen absque materia a qua dependet ratio illius forme: sicut non potest intelligere symmū sine naso: sed potest curvum sine naso intelligere. Et quia hoc non distinxerunt Platonici: posuerunt quod mathematica et quidditates rerum sunt separate inesse: sicut sunt separate in intellectu. **¶** Manifestum est etiam quod species intelligibiles quibus intellectus possibilis fit in actu non sunt obiectum intellectus. Non enim se habent ad intellectum sicut quod intelligit: sed sicut quo intelligit. Sicut enim species que est in visu non est quod videt: sed quo visus videt: quod autem videt est color qui est in corpore: similiter quod intellectus intelligit est quidditas que est in rebus: non autem species intelligibilis nisi in quantum intellectus in seipsum reflectit. Manifestum est enim quod scientie sunt de his que intellectus intelligit: sunt autem scientie de rebus: non autem de speciebus vel intentionibus intelligibilibus: nisi sola scia rationalis. Unde manifestum est quod species intelligibilis non est obiectum intellectus: sed quidditas rei intellecte. **¶** Ex quo patet nullam esse rationem quorundam volentium ostendere quod intellectus possibilis sit unus in omnibus: ex hoc quod idem est intellectum ab omnibus: cum oporteat esse plures numero species intelligibiles si sunt plures intellectus. Non enim est species intelligibilis ipsum intellectum: sed similitudo eius in anima: et ideo si sint plures intellectus habentes similitudinem unius et eiusdem rei: erit eadem res intellecta apud omnes. Et preter hoc manifestum est quod etiam substantie separate intelligunt quidditates rerum naturalium quas nos intelligimus: et earum intellectus diversi sunt. Unde si eorum ratio esset efficax non evitaretur inconueniens quod concludunt per hoc quod ponunt unum intellectum in omnibus hominibus. Non enim possunt ponere unum intellectum in omnibus intelligentibus.

¶ Dubitabit autem non iniuria quispiam: quoniam modo intelliget intellectus: si ipse quidem simplex sit ac passionis expertus: nihilque habeat cum vlla re proorsus cōe: sicut Anaxagoras asserit: intelligere autem pati quoddam sit ut diximus. Quo namque quippiam est utriusque cōe hoc nimirum alterum agere: alterum pati videtur.

¶ Dubitabit autem utique aliquis: si intellectus simplex est et impassibilis: et nulli nihil habet commune: sicut dixit Anaxagoras: quomodo intelliget: si intelligere pati aliquid est. In quantum enim aliquid commune utriusque est: hoc quidem agere: illud vero pati videtur. **¶** Lec. ix.

¶ Postquam ostendit Philosophus namque intellectus possibilis et obiectum eius: hic mouet quasdam dubitationes circa predeterminata. Et dividitur in partes duas. Et primo ponit dubitationes. Secundo soluit eas. **¶** Aut pati. **¶** Mouet autem primo duas dubitationes: quarum prima talis est. Si intellectus est simplex et impassibilis et nulli habet aliquid commune: ut Anaxagoras dixit quo modo

3 intellectus potest intelligere: cum intelligere sit pati quoddam: et de ratione patientis hoc esse videatur quod habeat aliquid commune cum agente: quia in quantum est aliquid commune utriusque, scilicet agenti et patienti videtur quod hoc agat et illud patiat. Oportet enim ea que agunt et patiuntur adinvicem communicare in materia: ut dicitur in primo de generatione. **¶** Secundam dubitationem ponit ibi.

¶ Preterea abiget quod si ipse est intelligibilis sit. Nam aut ceteris rebus inerat intellectus: nisi alia ratione sit intelligibilis ipse. Intelligibile autem unum quoddam est species: aut aliquid ipse mixtum habebit: quod ipsum intelligibile perinde atque cetera facit.

¶ Amplius autem si intelligibilis et ipse: aut enim aliis inerat intellectus: si non secundum aliud ipse intelligibilis est: unum autem aliquid intelligibile. Si autem sit mixtum: aliquid habebit quod facit intelligibile ipsum sicut alia.

¶ Et surgit hic dubitatio ex eo quod supra dixit quod intellectus factus in actu: etiam seipsum intelligit. Et est ista dubitatio quod si intelligibilis est intelligibilis: hoc potest contingere duobus modis. Uno modo quod sit intelligibilis secundum se: et non secundum aliud. Alio modo quod habeat aliquid sibi adiunctum quod faciat ipsum intelligibilem. Si autem secundum se ipsum est intelligibilis et non secundum aliud: intelligibile autem in quantum habet est unum in specie sequetur si hoc non solum est intelligibile sed intellectus: quod etiam alia intelligibilia sint intellectus: et ita omnia intelligibilia intelligunt. Si autem est intelligibilis per hoc quod habet aliquid aliud sibi adiunctum: sequetur quod habeat aliquid quod faciat ipsum intelligibilem: sicut et alia que intelliguntur: et ita videtur sequi id quod prius, scilicet quod semper id quod intelligitur intelligat. **¶** Deinde cum dicit.

¶ At enim ipsum pati divisus est prius una quadam ratione communi. Atque intellectus potentia quod est quoddam modo intelligibilia ipsa: actu vero nihil est eorum antea quam intelligat ipse. Oportet autem in ipso nihil esse perinde atque in tabula nihil est actu scripta antea quam in ipsa scribatur. Hoc enim in ipso fit atque accidit intellectu.

¶ Aut patitur secundum eam aliquid: divisus est prius: quam potentia quodammodo est intelligibilia in intellectu. Sed actu nihil ante quam intelligat. Oportet autem sic sicut in tabula nihil est scriptum actu: quod quidem accidit in intellectu.

¶ Solutio premissas dubitationes. Et primo soluit primam dicens: quod sicut prius distinctum est de passione: cum ageretur de sensu: pati dicitur secundum aliquid eorum. hoc quod est pati eorum est ad passionem que est in prius dispones: sicut est passio mutua in rebus naturalibus que communicant in materia: et est aliquid pati quod dicitur secundum receptionem tantum. Intellectus igitur dicitur pati in quantum est quodammodo in potentia ad intelligibilia: et nihil est actu eorum ante quam intelligat. Oportet autem hoc sic esse sicut contingit in tabula in qua nihil est actu scriptum: sed plura possunt in ea scribi. Et hoc etiam accidit intellectui possibile: quia nihil intelligibile est in eo actu: sed potentia tantum. Et per hoc excluditur tam opinio antiquorum naturalium qui ponebant animam compositam ex omnibus ut intelligeret omnia: quam etiam opinio Platonis qui posuit naturam animam humanam habere omnem scientiam: sed esse eam quodammodo oblitam propter unionem ad corpus dicens: quod addiscere nihil aliud est quam reminisci. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Est et intelligibilis et ipse ut intelligibilia cuncta. Nam in hiis quod est: que sine materia sunt: intelligens et id quod intelligitur idem est. Etenim idem est contemplativa scientia: et id quod ita sub scientiam cadit.

¶ Et ipse autem intelligibilis est: sicut intelligibilia. In his enim que sunt sine materia id est intellectus et quod intelligitur. Scientia namque speculativa: et sic scibile idem est.

¶ Solutio secundam dubitationem. Et primo soluit quoniam. Secundo respondet ad obiectionem in prius factam. ibi. Non autem semper. Dicit ergo primo quod intellectus possibilis est intelligibilis non per suam essentiam: sed per aliquam speciem intelligibilem sicut et alia intelligibilia. Quod probat ex hoc quod intellectus in actu et intelligens in actu sunt unum: sicut et supra dixit quod sensibile in actu et sensus in actu sunt unum. Est autem aliquod intelligibile in actu per hoc quod est in actu a materia abstractum: sicut enim supra dixit: quod sicut res sunt separabiles a materia: sic sunt et que sunt circa intellectum. Et ideo hic dicit quod in his que sunt sine materia. scilicet si accipiamus intelligibilia actu idem est intellectus et quod intelligitur: sicut idem est sentiens in actu et quod sentitur in actu. Ipsa enim scientia speculativa et sic scibile. scilicet scibile in actu est idem. Species igitur rei intellecte in actu est species ipsius intellectus: et sic per eam seipsum intelligere potest. Unde et supra philosophus per ipsum intelligitur: et per illud quod intelligitur: scrutatus est naturam intellectus possibilis. Non enim cognoscimus intellectum nostrum nisi per hoc quod intelligimus nos intelligere. Accidit autem hoc in intellectu possibili quod non intelligatur per essentiam suam: sed per speciem intelligibilem ex hoc quod est potentia tantum in ordine intelligibilium. Ostendit enim philosophus in 9° meta. quod nihil intelligitur nisi secundum quod est in actu. Et potest accipi simile in rebus sensibilibus. Nam id quod est in potentia tantum in eis. scilicet materia prima: non habet aliquam actionem per essentiam suam: sed solum per formam ei adiunctam. Substantie autem sensibiles que sunt secundum aliquid in actu: et secundum aliquid in potentia: secundum seipsas habent aliquam actionem. Similiter intellectus possibilis qui est tantum in potentia in ordine intelligibilium non intelligitur neque intelligitur nisi per speciem in eo susceptam. Deus autem qui est purus actus in ordine intelligibilium: et alie substantie separate que sunt medie inter potentiam et actum: per suam essentiam et intelligunt et intelliguntur. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Sed cur non semper intelligit consideranda est causa. In his autem que materiam habent unum quodque intelligibile potentia est. Quare illis quod non inerat intellectus. Nam intellectus tantum potentia sine materia est: ipse autem intelligibilis rationem subibit.

¶ Non autem semper intelligitur: causa consideranda. In habentibus autem materiam: potentia unum quodque intelligibile. Quare quod illis non inerat intellectus. Sine materia enim potentia est intellectus tantum. Illud autem intelligibile erit.

¶ Respondet ad obiectionem que erat in contrariis dicens: quod ex quo intellectus possibilis habet aliquid quod facit ipsum intelligibilem sicut et alia: restat ut consideretur causa non semper intelligendi. scilicet quare non semper intelligibile intelligitur. Quod ideo est: quia in rebus habentibus materiam species non est intelligibilis secundum actum: sed secundum potentiam tantum. Intelligibile autem in potentia non est idem cum intellectu: sed solum intelligibile in actu: unde in illis que habent speciem in materia non inerat intellectus. ut. scilicet intelligere possunt: quia

Ec. 15

Ec. co. 138. 2 141.

Ec. 11

Ec. 3.

Ec. co. 16.

Q.

intellectus talium. i. intelligibilium est quedam potentia sine materia. Illud autem quod est in materia est intelligibile: sed in potentia tantum: quod vero est in intellectu est species intelligibilis secundum actum.

Cum autem in omni natura sint quedam quorum alterum quidem unicuique generi materies est: quod id est pars quod est potentia illa cuncta: alterum vero causa est et efficiens: omnia nimirum efficiendo atque agendo talem subiens rationem quales ars additionem ad materiam subit. Necesse est et in anima differentias has easdem inesse. Atque quidam est intellectus talis ut omnia fiat: quidam talis ut omnia agat atque efficiat: qui quidem ut habitus est quidam et perinde ac lumen. Nam et lumen colores qui sunt potentia: actu colores quodammodo facit.

Quoniam autem sicut in omni natura est aliquid: hoc quidem materia unicuique generi: hoc autem est potentia omnia illa: alterum autem causa et factiuus: quod in faciendo omnia ut ars ad materiam sustinuit: necesse et in anima has esse differentias. **E**t est intellectus hic quidem talis in omnia fieri: ille vero in omnia facere sicut habitus quidam et sicut lumen. Quodam enim modo et lumen facit potentia existentes colores actu colores.

Rec. x.

Postquam Philosophus determinavit de intellectu possibili: nunc determinat de intellectu agente. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit esse intellectum agentem preter possibilem et rationem et exemplo. Secundo ostendit huius intellectus naturam. ibi. **E**t hic intellectus. Porro et circa primum talem rationem. In omni natura que est quicquid in potentia et quicquid in actu: oportet ponere aliquid quod est sicut materiam in unoquoque genere: quod scilicet est in potentia ad omnia que sunt illius generis. Et aliud quod est sicut causa agens et factiuus: quod ita se habet in faciendo omnia sicut ars ad materiam. Si anima secundum partem intellectivam: quandoque est in potentia et quandoque in actu. Necesse est igitur in anima intellectiva esse has differentias: ut scilicet unus sit intellectus in quo possint omnia intelligibilia fieri: et hic est intellectus possibilis: de quo supra dictum est. Et alius intellectus sit ad hoc quod possit omnia intelligibilia facere in actu: qui vocatur intellectus agens: et est sicut habitus quidam. Huius autem verbi occasione quidam posuerunt intellectum agentem idem esse cum intellectu qui est habitus principiorum. Quod esse non potest: quia intellectus qui est habitus principiorum presupponit aliqua iam intellecta in actu. scilicet terminos principiorum per quorum intelligentiam cognoscimus principia: et sic sequeretur quod intellectus agens non faceret omnia intelligibilia in actu: ut hic Philosophus dicit. **E**t dicendum est ergo quod habitus hic accipitur secundum quod Philosophus frequenter consuevit nominare omnes formam et naturam habitum: puta habitus distinguitur contra preparationem et potentiam: ut sic per hoc quod nominat eum habitum distinguat eum ab intellectu possibili qui est potentia. Unde dicitur quod est habitus ut lumen: quod quodammodo facit colores existentes in potentia: esse actu colores. **E**t dicitur quodammodo: quia supra ostensum est: quod color secundum seipsum est intelligibilis. Hoc autem solummodo facit lumen ipsum esse actu colorem in quantum facit diaphanum esse in actu ut moveri possit a colore: et sic color videatur. Intellectus autem agens facit ipsa intelligibilia esse in actu que prius erant in poten-

tia: per hoc quod abstrahit ea a materia: sic enim sunt intelligibilia in actu: ut dictum est. **I**nducitur autem. Aristoteles ad ponendum intellectum agentem ad excludendum opinionem Platonis qui posuit quidditates rerum sensibilium esse a materia separatas: et intelligibiles actu: unde non erat ei necessarium ponere intellectum agentem. Sed quia Aristoteles ponit quod quidditates rerum sensibilium sunt in materia: et non intelligibiles actu oportuit quod poneret aliquem intellectum qui abstraheret a materia: et sic faceret eas intelligibiles actu. **E**t deinde cum dicit.

Et is intellectus separabilis est: et non mixtus: passioneque vacat: cuius sit substantia actus. Semper enim id quod efficit atque agit prestantius est eo quod patitur: et ipsum principium omnino materia.

Et hic intellectus separabilis et impassibilis et unmixtus substantia actu ens. Semper enim honorabilius est agens patiente: et principium materiam.

Ponit quatuor condiciones intellectus agentis: quarum prima est quod sit separabilis. 2. quod impassibilis. 3. quod sit unmixtus id est non compositus ex naturis corporalibus: neque adiunctus organo corporali. Sed in his tribus convenit cum intellectu possibili. Quarta autem conditio est quod sit in actu secundum suam substantiam: in quo differt ab intellectu possibili qui est in potentia secundum suam substantiam: sed est in actu solum secundum speciem susceptam. Et ad has quatuor conditiones perandas inducit unam rationem que talis est. Agens est honorabilius patiente: et principium actum materiam: sed intellectus agens comparatur ad possibilem sicut agens ad materiam: sicut iam dictum est. ergo intellectus agens est nobilior possibili. Sed intellectus possibilis est separatus: impassibilis: et unmixtus: ut supra ostensum est: ergo multo magis intellectus agens. **E**t hoc etiam patet quod sit secundum substantiam suam in actu: quia agens est nobilior patiente non nisi secundum quod est in actu. **O**ccasione autem horum que hic dicuntur quidam posuerunt intellectum agentem substantiam separata: et quod differt secundum substantiam ab intellectu possibili.

Illud autem non videtur esse verum. Non enim homo esset a natura sufficienter institutus: si non haberet in seipso principia quibus posset operationem complere que est intelligere: que quidem compleri non potest nisi per intellectum possibilem et per intellectum agentem. Unde perfectio humane nature requirit quod utrumque eorum sit aliquid in homine. Videmus etiam quod sicut operatio intellectus possibilis que est recipere intelligibilia attribuitur hominibus et operatio intellectus agentis que est abstrahere intelligibilia. Hoc autem non posset nisi principium formale huius actionis esset ei secundum esse coniunctum. Nec sufficit ad hoc: quod hec actio attribuat homini per hoc quod species intelligibiles facte per intellectum agentem habent quodammodo pro subiecto phantasmata que sunt in nobis: quia ut supra diximus: cuius de intellectu possibili ageret: species non sunt intelligibiles in actu: nisi quia sunt abstracte a phantasmatibus: et sic eis mediatis actio intellectus agentis non posset nobis attribui.

Et preterea intellectus agens comparatur ad species intellectas in actu: sicut ars ad species artificiatorum: per quas manifestum est quod artificata non habent actionem artis. Unde etiam dato quod species facte intelligibiles actu essent in nobis non sequeretur quod nos possemus habere actionem intellectus agentis. **E**t est etiam predicta positio contra Aristoteli. intentionem qui expresse dixit has differentias duas scilicet intellectum agentem et intellectum possibilem esse in anima: ex quo expresse dat intelligere quod sint partes anime vel potentie: et non alique substantie separate. **S**ed contra hoc videtur esse precipue quod intellectus possibilis comparatur ad

Sup. t. cō. 17.

D

3 intelligibilia vt in potentia existens ad illa: intellectus autem agens comparat ad ea vt ens in actu: non enim videt possibile idem respectu eiusdem posse esse in potentia et in actu. vnde non videt possibile qd intellectus agens et possibilis conueniat in vna substantia aie. Sed h de facili soluitur si qd recte consideret quo intellectus possibilis fit in potentia ad intelligibilia: et quomodo intelligibilia sunt in potentia respectu intellectus agentis. Est enim intellectus possibilis in potentia ad intelligibilia sicut indeterminatum ad determinatum. Nam intellectus possibilis non habet determinare nam alicuius rerum sensibilem. Unusquodque autem intelligibile: est aliquid determinata natura alicuius speciei. Unde supra dixit qd intellectus possibilis comparatur ad intelligibilia: sicut tabula ad determinatas picturas. Quantum autem ad hoc intellectus agens non est in actu. Si enim intellectus agens haberet in se determinationem omnium intelligibilium: non indigeret intellectus possibilis phantasmatibus: sed per solum intellectum agentem reduceret in actu omnium intelligibilium: et sic non compararet ad intelligibilia vt faciens ad factum: vt Phs hic dicit: sed vt existens ipsa intelligibilia. Comparatur igitur vt actus respectu intelligibilium in quantum est quedam virtus imaterialis actiua potens alia sibi sibi facere. s. imalia. Et per hunc modum ea que sunt intelligibilia in potentia facit intelligibilia in actu. Sic enim et lumen facit colores in actu: non qd ipsum habeat in se determinationem omnium colorum. Huius autem virtus actiua est quedam participatio luminis intellectualis a subiectis separatis. Et ideo Phs dicit qd est sicut habitus vt lumen: qd non competeret dici de eo si esset substantia separata. Deinde cum dicit.

Lec. 9.
t. c. 14.

K

1

1 Sciencia at ea que e actu: e ide qd res. Ea vo que est potentia i vno prior est tēpore: absolute aut neq; tempore: sed non nunc quidem intelligit: nunc autem non intelligit.

Tex. cō.
20.

2 Idem aut est fm actum scientia rei: que vero fm potentia: tēpore prior in vno e. Omnino autem neq; tempore. Sed non aliquando qd intelligit: aliquando aut non intelligit.

Lec. 8.
t. c. 13.

M

Lec. p.^o

3 Determinat de intellectu fm actum. Et circa hoc duo facit. Primo ponit conditiones totius partis intellective fm qd differt ab alijs partibus aie. ibi. Separatus aut. Circa primum tres ponit conditiones intellectus in actu: quarum prima est qd scientia in actu est idem rei scite. Qd non est verum de intellectu in potentia. Secunda conditio eius est: qd scientia in potentia in vno et eodem: tpe est prior qd scientia in actu: sed vltimo non est prior: non solum natura: sed neq; etiam tpe. Et hoc est qd Phs dicit in 9° meta. qd actus est prior potentia natura: tempore vo in vno et eodem potentia prior est actu: qd vnum et idem prius est in potentia: et postea fit actu. Sed vniuersalr loquendo etiam tempore actus est prior. Nam qd in potentia est non reducitur in actum nisi per aliqd qd est actu. Et sic etiam de potentia sciente non fit aliqd sciens actu neq; inueniendo neq; discendo nisi per aliam scientiam persistentem in actu: quia ois doctrina et disciplina intellectualis fit ex persistenti cognitione: vt dicitur in pmo posteriorum. Tertia conditio intellectus in actu per quam differt ab intellectu possibili et intellectu in habitu est quia vterq; quandoq; intelligit: et quandoq; non intelligit. Sed hoc non potest dici de intellectu in actu qui consistit in pso intelligere. Deinde cum dicit.

4 Separatus vero id est solum quod est: atq; id solum est immortale perpetuumque.

5 Separatus autem est solū hoc quod vere est.

Et hoc solum immortale et perpetuum.

6 Pponit conditiones totius intellective partis. Et primo ponit veritatem. Secundo excludit obiectionem. ibi. Non reminiscimur. Dicit ergo primo qd solus intellectus separatus est hoc qd vere est. Qd quidem non potest intelligi neq; de intellectu agente: neq; de intellectu possibili tantum sed de vtroq; quia de vtroq; supra dixit qd est separatus. Et sic patet qd hic loquitur de tota parte intellectiua: que quidem dicitur separata ex hoc qd habet operationem suam sine organo corporali. Et quia in principio huius libri dixit qd si aliqua operatio anime sit propria: contingit animam separari. Concludit qd hec sola pars anime. s. intellectiua est incorruptibilis et perpetua. Et hoc est quod supra posuit in secundo: qd hoc genus aie separatur ab alijs sicut perpetuum a corruptibili. Dicitur autem perpetua non qd semper fuerit: sed qd semper erit. Unde Phs dicit in 12° meta. qd forma nunq; est animamateria: sed postea remanet anima: non omnis: sed intellectus. Deinde cum dicit.

Tex. c. 7
2. 19.

Tex. cō.
21.

D
Tex. cō.
17.

7 Non autem recordamur: quia hoc quidem expressus est passionis. Intellectus vero passiuus extinguitur: et sine hoc nihil intelligit.

8 Non reminiscimur autem: quia hoc quidem impassibile: passiuus vero intellectus corruptibilis: et sine hoc nihil intelligit anima.

9 Excludit quandam obiectionem. Possent enim aliquis credere qd quia pars intellectiua anime est incorruptibilis remanet post mortem in anima intellectiua scientia rerum eodem modo quo nunc eam habet: cuius contrarium supra dixit in primo qd intelligere corruptitur quodam interius corrupto: et qd corrupto corpore non reminiscitur anima neq; amat. Et ideo hic dicit qd non reminiscimur. s. post mortem eorum que in vita sciimus: quia hoc quidem impassibile est. i. ista pars anime intellectiue impassibilis est: vnde ipsa non est subiectum passionum aie: sicut sunt amor et odium: reminiscencia et huiusmodi: que ex aliqua passione corporali contingunt. Passiuus vero intellectus corruptibilis est. i. pars anime que non est sine predictis passionibus: est corruptibilis: pertinet enim ad partem sensitivam. Tamen hec pars anime dicitur intellectus: sicut et dicitur rationalis in quantum aliquam partem recipit rationem obediendo rationi et sequendo motum eius: vt dicitur in primo ethicorum. Sine hac autem parte anime corporali intellectus nihil intelligit. Non enim intelligit aliquid sine phantasmate: vt infra dicitur. Et ideo destructo corpore non remanet in anima separata scientia rerum fm eundem modum quo modo intelligit. Sed quomodo tunc intelligat: non est presentis intentionis discutere.

Tex. cō.
66.

P

Le. 20.

Ca. 19.

Q

10 Indivisibiliū igitur intellectio i hisce consistit circa quod falsitas non est. At in quibus et falsitas iam et veritas inest: i hisce proposito quod iam est conceptiuum intellectus: quasi ipsi sint vnum. Atque vt Empedocles dixit. Multorum certe capita: admirabile dictum.

11 Cervicibus siue sunt exorta in luminis aura.

12 Illa tamen dulcis post hoc concordia iungit.

Sic et hec sepata proponi solent: vt in incomensurabile et diameter. Qd si eorum et quod fuerunt vel erunt fit propositio: et tempus isup intelligit: atque addit falsitas. n. i. propositioe semp consistit. Nam si album non album esse dicat: ipsum tamen non album proponit. Et autem per diuisionem etiam omnia dicere. Attamen falsitas aut veritas non solum consistit in hoc Leon e

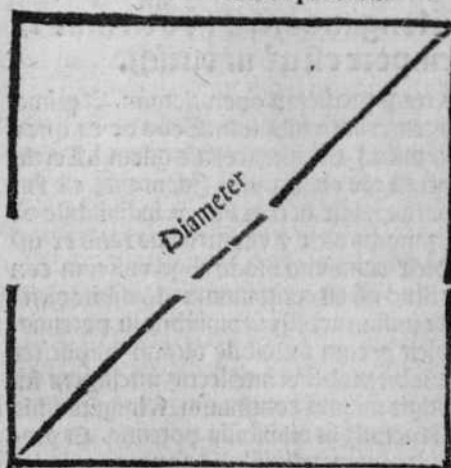

albus. Sed in his etiam Cleon erat vel erit albus. Id vero quod singulos dictos conceptus componit vnumque facit: ipse est intellectus.

Indivisibilem quidem igitur intelligentia in his est circa que non est falsum. In quibus autem et falsum iam et verum est: compositio quedam iam intellectiuus est: sicut eorum que vnum sunt. Sicut Empedocles dixit vere: multorum quidem capita sine ceruice germinauerunt: postea composita sunt concordia: sicut et hec separata composita sunt: ut asymetron et diametros et ut symetron et diametros. Si autem factorum est futurorum: tempus cointelligens est et componens. Falsum enim in compositione semper est. Et namque si album non albo: aut si non album albo componit. Contingit autem et diuidentem dicere omnia. Sic ergo est non solum falsum aut verum quod albus cleon est: sed et quod erat aut erit. Vnum autem faciens hoc intellectus est vnumquodque. **Lecc. xi.**

Postquam philosophus determinauit de intellectu: hic determinat de operatione intellectus. Et diuiditur in duas partes. In prima distinguit duas operationes intellectus. In secunda determinat de vtriusque earum. Ibi. Indivisibile autem. Dicit ergo primo quod vna operationum intellectus est secundum quod intelligit indivisibilia: puta cum intelligit hominem aut bouem: aut aliquid huiusmodi in complexorum. Et hec intelligentia est in his circa que non est falsum: tum quia incompleta non sunt vera neque falsa: tum quia intellectus non decipitur in eo quod quid est: ut infra dicitur: sed in illis intelligibilibus in quibus est verum et falsum est iam quedam compositio intellectuum: id est rerum intellectuum: sicut quando ex multis fit aliquid vnum. Et ponit exemplum secundum opinionem Empedocli: qui opinabatur quod omnia generata sunt a casu: non propter aliquem finem: sed secundum quod contingit: ex diuisione rerum per litem: et conuictionem per amicitiam. Unde dixit quod a principio germinauerunt multa capita sine ceruice: et similiter multe alie partes ab animalium separate alijs partibus. Et dicit germinauerunt quasi ex elementis producta sine semine animalis: sicut terra germinat herbam virentem. Sed postmodum huiusmodi partes sic diuise compositae sunt per concordiam: et ex eis factum est vnum animal habens diuersas partes: ut puta caput manus pedes et huiusmodi. Et ubi est constitutum animal habens omnes partes necessarias ad sui conseruationem: idem animal saluatur et generauit sibi simile. Si autem defuit aliqua aliarum partium non potuit saluari: nec remansit in sibi simili per generationem. Sicut ergo Empedocles posuit quod amicitia composuit multas partes et constituit ex eis vnum animal: ita et intellectus multa incompleta prius separata componit: et facit ex eis vnum intellectum: in qua compositio: ne quandoque est veritas quandoque falsitas. Veritas quidem quando componit ea que in re sunt vnum et composita: sicut cum componit asymetrum hoc est incommensurabilem et diametrum: nam diameter quadrati est incommensurabilis lateri. Falsa autem compositio est quando componit ea que non sunt composita in rebus: sicut cum componit symetrum diametro dicens: quod diameter quadrati est symetrum id est commensurabilis lateri.

Cossa quadrati.

Symetrum et diametrum aliter quoniam separatim et seorsum intelligit: et tunc sunt duo intelligibilia. Quando autem componit fit vnum intelligibile: et simul intelligit ab intellectu. Sed quia intellectus non seorsum componit ea que sunt in presentibus: sed que fuerunt vel erunt: id

subiungit quod si intellectus faciat compositionem factorum. id est preteritorum et futurorum: quod cointelligat sue compositioni tempus preteritum et futurum. Et sic componit formas compositionem de preterito vel de futuro. Et hoc sit verum probatur: quia contingit compositionem de preterito vel de futuro esse falsam: falsum autem semper in compositione est. Et namque falsum est si non album componatur ei quod est album: ut si dicas. cignus non est albus. Aut si album componatur ei quod non est album: ut si dicas quod cornus est albus. Et quia quecumque contingit affirmare: contingit etiam negare: subiungit quod omnia predicta possunt per diuisionem fieri. Potest enim intellectus omnia diuidere et secundum presens tempus et secundum preteritum et secundum futurum: et vere et false. Sic igitur per compositionem non solum fit secundum presens tempus: sed secundum preteritum et futurum: verum autem et falsum consistit in compositione et diuisione: per quod verum et falsum non solum sunt de compositionibus de presentibus: puta quod cleon est albus: sed etiam in illis de preterito et futuro: puta quod cleon erit vel fuit albus. Considerandum est autem quod compositio propositionis non est opus nature: sed est operationis et intellectus. Et ideo subiungit quod illud quod fit vnumquodque intelligibile componendo ex intelligibilibus propositionibus: id est intellectus. Et quia verum et falsum consistit in compositione: ideo dicitur in sexto metaphysice: quod verum et falsum non est in rebus: sed in mente. Deinde cum dicit.

Cum autem dupliciter indivisibile dicatur: aut potentia: aut actu: nihil prohibet intellectum cum longitudinem intelligit indivisibile intelligere: et indivisibile tempore. Est enim indivisibilis actu: et tempus proinde atque longitudo diuisibile ac indivisibile est. Non igitur dici potest: quod in vtroque temporis dimidio intelligebat. non est enim. (si non diuisio fiat) nisi potentia. At cum vtriusque seorsum intelligit: diuidit seipsum et tempus: atque tunc ut longitudes illa intelligit. Quod si longitudinem ut ex vtriusque constantem intelligat in eo quoque tempore nimirum ipsam intelligit: quod ex vtriusque parimodo temporibus constat atque componit.

Indivisibile autem quoniam dupliciter potentia aut actu est: nihil prohibet intelligere indivisibile cum longitudinem intelligat: Indivisibilis enim actu aliter est: et in tempore indivisibile. Similiter enim tempus diuisibile et indivisibile longitudini est. Non enim est dicere aliquid in medio intelligere vtriusque. Non enim est nisi diuidat: Sed aut potentia seorsum: aut vtriusque

Lex. cō.
23.

3 intelligens dimidio:um:diuidit z tempus si- mul tunc vt in longitudine. Si vō est sicut ex vtrifq; z in tempore est qđ in vtrifq;.

Determinat de vtraq; predictay operationum. Et primo de ea que ē intelligentia indiuisibilem. Secdo de ea que ē compositio z diuisio. ibi. Est autem dicitio qđem. Tertio ponit quoddam qđ est cōe vtrifq; ibi. Idem autē est fm actum. Prima pars diuidit in tres fm qđ indiuisibile dī tripliciter: quot videlz modis dicit z vnum: cuius ratio ex in- diuisione est. Dicit enim vno modo aliquid vñ cum con- tinuitate. Unde z illud qđ est continuum: indiuisibile dicit: in quantum nō est diuisum actu: lz fit diuisibile in potentia. Hoc est ergo qđ dicit qđ cum diuisibile dicatur dupliciter .s. actu z potentiam: nihil prohibet intellectus intelligere idē uisibile cum intelligit aliquid continuum. s. longitudinis que est indiuisibilis actu: lz fit diuisibilis potentia. Et pro- pter hoc intelligit eam cum indiuisibili tempore: quia in- telligit eam vt indiuisibile. Et hoc est contra opinionem Platonis in primo positam qui posuit intelligentiam fieri quasi per motum quedāz cōtinuū magnitudinis. Pōt ergo intellectus intelligere magnitudinem duplī. Uno modo fm qđ est diuisibilis in potentia: z sic intelligit lineam nu- merando partem post partem: z sic intelligit eaz in tēpore. Alio modo fm qđ est indiuisibilis in actu: z sic intelligit eā vt vnum quid constans ex multis partibus: z sic intelligit eam simul. Et ideo subiungit qđ similiter tempus z longi- tudo diuidit vel non diuiditur intelligendo. Unde non est dicere qđ intelligatur fm medium vtrifq;: idest qđ media pars intelligatur in medio temporis. Hoc enim non esset nisi linea diuideretur in actu: sed est diuisibilis tantū in po- tentia. Si autem vtrunq; dimidiū lineę seorsum intelligat tunc diuidit lineam in actu fm intellectum. Unde z tūc tē- pus simul diuidit sicut z longitudo. Si autē intelligat lineā sicut vnum quid constitutum ex duabus partibus: etiam in- telliget in tempore non diuiso: sed fm aliquid quod est in vtrifq; partibus temporis. s. in instanti. Et si continet cō- sideratio per aliquod aliud tempus: non diuidet tempus: vt aliud intelligat in vna parte temporis z aliud in alia: sed idem in vtraq;. Deinde cum dicit.

Qđ vō nō quātiatē: s; forma ē indiuisibile: id indiuisibili tpe z aie indiuisibili pcepit atq; in- telligit. Per accūs autē z nō hoc sane quo illa diuisibilia sunt: id qđ intelligit z tēpus i quo itelligit. S; hoc quo indiuisibilia sunt. Inest. n. z i his indiuisibile qđ dā: at fortasse nō separa- bile: qđ qđē vñ tā tēpus ipsuz qđ ipsam lon- gitudinē facit. Et que id oī sane p̄tinuo z tē- pus z longitudine similiter inest.

Quod autē nō fm quātiatē indiuisibile est sed specie intelligit z indiuisibili tempore: z indiuisibili anime. Secūdū accidens autē z non in quantum illa diuisibilia: qđ intelligit z i quo tempore: sed in quantum indiuisibilia. Inest autem vtiq; his aliquid indiuisibile: sed forte non separabile: qđ facit tempus vñ: z longi- tudinem. Et hoc similiter in omni est z conti- nuo: z tempore z longitudine.

Ponit alium modum indiuisibilis. Nam dicitur alio mo- do vnum quando habet speciem vnam: z si sit compositus ex partibus non continuis: sicut homo aut domus aut etiaz

exercitus: z huic respōdet indiuisibile fm spēm. Et de hoc dicit h qđ illud quod est indiuisibile nō fm quātiatē: sed fm spēm: intelligit anima tempore indiuisibili z per indiuisi- bilem anime partem: nō qđ intellectus intelligēs sit aliqua magnitudo: vt Plato posuit. Et licet illud qđ est indiuisibi- le specie habeat aliquam diuisionem in partibus: tñ illa di- uisa intelligit per accidens: non in quantum sunt diuisibilia: z ex pte eius qđ intelligit: z ex parte tēpis: sed in quantum sunt indiuisibilia: qđ in partibus diuisis etiā in actu est aliquid indiuisibile. s. ipsa spēs quam intellectus indiuisibilis intelli- git. Sed si intelligeret partes vt diuisas: puta carnem p se: z os per se: z sic de alijs: tñ non intelligeret in tpe indiui- sibili. Vult autē Phs p̄ter ostendere similitudinē huius modi ad primum modū. Sicut enim in hoc mō est aliquid indiuisibile. s. species que facit oēs partes totius esse vnuz: sic forte in continuis est aliquid inseparabile. s. indiuisibile qđ facit tempus esse vnum z lōgitudinē vnā: sive hoc dicat esse punctum in longitudine: z instans in tempore: sive ipsa species longitudinis aut temporis. Sed in hoc differt qđ istud indiuisibile est sicut in omni continuo z tempore z lon- gitudine: sed indiuisibile qđ est spēs: nō est similiter in om- nibus habentibus speciem: qđ quedāz componunt ex par- tibus homogeneis: quedam ex partibus etherogeneis: z ex his dissimiliter. Deinde cum dicit.

Punctū autē oīq; diuisio: z id qđ est sic indiui- sibile p̄inde atq; priuatio cogit manifestūq; euadit. Silis eē vñ: z in alijs rō. Hoc enīz mo- do malū cognoscit: atq; etiā nigrum. Cōtra- rio nāq; quodāmodo cognoscit. Id autē qđ cognoscit potētia nimirū eē: z in ipso potētiāz inesse opz. Qđ si causarum alicui nullum sit oīno cōtrarium: illa seipsaz p̄fecto cognoscit: z est actus z etiam separabilis.

Punctum autē z oīs diuisio: z sic indiuisibi- le monstrat sicut priuatio. Et similis ratio in alijs est: vt quō malum cognoscit aut nigrum. Cōtrario enīz aliquo modo cognoscit. Opz autē potētia esse cognoscens: z esse in ipso. Si vō alicui non inest p̄rium: ipsuz cognoscit seipsum: z actu est: z separabile.

Prosequitur de indiuisibili tertio mō dicto. Videt enim vnum esse qđ est penitus indiuisibile vt punctus z vnitas: z de hoc ostendit nunc quō intelligit dicens: qđ punctū qđ est quoddam signum diuisionis inter partes lineę: z omne qđ est diuisio inter partes continuis: sicut instans inter ptes- teporis: z sic de alijs: z omne: qđ est sic indiuisibile in potē- tia z actu vt punctus: lz monstratur .s. manifestatur intelle- ctui sicut priuatio .s. per priuationem p̄tinui z diuisibilis. Cuius ratio est: qđ intellectus noster accipit a sensu. z ideo ea cadunt prius in apprehensione intellectus nostri que sunt sensibilia: z huius sunt magnitudinem habētia. vñ punctus z vnitas non diffiniunt nisi negatiue. Et inde est et qđ om- nia que trāscēdunt hec sensibilia nota nobis: nō cognoscuntur a nobis nisi per negationē: sicut de substantijs separatis cognoscimus qđ sunt immateriales z incorporeę z alia h̄. Et similis ratio est in alijs que cognoscuntur per opposi- tum: vt quando cognoscit intellectus malū aut nigrū que se habent ad sua opposita vt priuatiōes: semp enim alterū p̄rior est vt imperfectum z vt priuatio respectu alterius. Et subiungit qđ r̄ndens qđ intellectus cognoscit vtrunq; istoz aliquo modo suo p̄rio. s. malum per bonū: z nigrum per album. Opz autē qđ intellectus noster qui sic cognoscit vnum

Ex. 47
z inde.

2

Ex. cō.
24.

20

7

0

P

Ex. cō.
25.

2

vnus prior per alter sit in potētia cognoscēs:z q in ipso sit spēs vnus oppositi p quas aliud cognoscatur: q nōqz sit in ipso species albi z qnqz spēs nigri: vt per vnum pos sit cognoscere alterū. Si autē est aliquis intellectus cui non inest vnum prior ad cognitionem alterius: tūc opz qz talis intellectus cognoscat seipm primo: z per seipz cognoscat alia: z q sit semper in actu: z sit penitus separabilis a mā etiam fm esse: vt ostensum est de intellectu dei in. 1. 1. metaphysice. Deinde cum dicit.

Est autē dictio qdē qppia de quopia: quē admodū affirmatio. Atqz ois est vā vel falsa. At intellect⁹ nō ois: sed q est ipsi⁹ qd est ad formā accommodati ē verus: z nō qppias de quopia dicit. S; vt visio pprii ipsi⁹ ē vā. Si vero albū hoiez esse dicat: nō semp ē vera. Sic sese hnt ea que sine materia sunt.

Est autē dictio qdē aliqd de aliquo sicut affirmatio vera aut falsa ois. Intellectus autē non ois: sed qui est ipsius quid est h; hoc q aliqd erat esse: verus est: z non aliqd de aliquo: sed sicut videre pprii verū est. Si autē hō albū aut nō: nō verum semper. Sic autē se habent quecumqz sine materia sunt.

Determinat de 2^a opatione intellectus que est cōpositio z diuisio. z dicit q dictio qua dic itells aliqd de aliq: sicut cōtingit in affirmatiōe semp est aut vera vel falsa. Sed intellectus nō semp est verus: aut falsus: qz est itells incomplexoz: qui neqz verus aut falsus est qz tuz ad id qd intelligit. Veritas. n. z falsitas pstitit in quadam adequatiōe vel cōparatiōe vnus ad alter: que qdē est in cōpōne vel diuisiōne itells. Nō autē in intelligibili incōplexo. Sed lz ipz intelligibile incōplexū nō fit neqz vez neqz falsus: tñ itells intelligēdo ipz ver⁹ ē: inqz tū adequat rei intellecte. Et ideo subdit q itells q est ipsi⁹ qd est fm h qd aliqd erat eē. i. h; q intelligit qd est res: verus est semp z nō fm q intelligit aliqd de aliquo. Et huius rōne assignat: qz qd est: est p mū obtū itells: vñ sicut visus nūqz decipit in pprio obto: ita neqz itells in cognoscēdo qd qd est. Nā itells nūqz decipitur in cognoscēdo qd est homo. Sed sicut visus nō semper verus est in iudicando de his que sunt adiuncta proprio obiecto: puta si albū est hō vel nō: sic itells nō semp est verus in cōpōnēdo aliqd alicui. Sic eni se hnt in itelligēdo sbe sepate si penit⁹ sūt sine mā: sicut cū nos itelligim⁹ qd qd est: z ideo in eaz intellectu non ptingit esse falsum.

Sciendū tñ est q in cognoscēdo qd qd est ptingit eē de ceptionē per accūs duplr rōne cōpōnis iterueniētis. Uno mō prout diffinitio vni⁹ rei est falsa ad aliā rē: sicut diffinitio circuli est falsa ad triangulū. Alio mō put pres diffinitionis nō coherēt sibi inuicē: z tūc diffinitio ē falsa simplr: vt si aliqs ponat in diffōne alicuius aialis insensibile: vnde in illis in quoz diffōne nulla est cōpositio nō ptingit eē de ceptionē: sed opz ea vel itelligere vere vel nullo modo: vt dī in 9° metaphysice. Deinde cum dicit.

Scia autē ea que est actu: est idē qd res: ea vō que est potētia: in vno prior est tpe. Simpliciter autem neqz tpe. Sunt enim vniuersa que fiunt: ex eo qd actu est.

Idē autē est fm actū scia rei: q vō fm potētiā tpe pōr est in vno: vno aut neqz tpe: sūt enim ex actu ente omnia que fiunt.

Resumit qdā qd sup dcm est de intellectu fm actuz eo q

nūc ēt de actu itells locut⁹ ē: z dīc q scia fm actū ē idē rei scite fm actū: z q scia q est h; potētia est i vno z eodē pōr tpe: sed vniuersaliter neqz est tpe pōr: qz oia que sūt in actu fiunt ex ente in actu: z hoc supra expositum est.

Sensibile autē ad actū ex potētia sensitiuuz ipm deducere actuz videt⁹ efficere. Nō. n. patitur ac alterat. Quapropter alia qdāz est hec spēs motus. Nā motus actus est iperfecti. At actus simplr qui quidē est rei pfecte: alius est oīno diuersusqz ab illo.

Videtur autē sensibile ex potentia existēte sensitiuo actu agens. Non enim patit⁹ neqz alterat. Unde alia hec species mot⁹. Motus enim imperfecti actus. Simpliciter autē actus alter est qui perfecti. Lec. XII.

Postq; Pbs determinauit de intellectu fm se: hic determinat de intellectu per cōparationem ad sensum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qualis sit motus sensus. Secūdo assimilat motuz intellect⁹ motui sensus. ibi. [Sentire quidem igitur.] dicit q primo qz sensibile videtur faciens in actu partem sensitiuam ex eo qz erat in potentia. Non enim sic agit sensibile in sensum: sicut cōtrarium in suū cōtrarium: vt aliqd ab eo abijciat trāsmutando z alterando ipz: sed solū reducit eū de potētia in actum. Et hoc est qd subdit q sensitiuū neqz patitur neqz alterat a sensibili passione z alteratione pprie accepti: fm. s. q est h; in cōtrarium. Et quia motus qui est in reb⁹ corporalibus de qua determinatū est in libro physico rum est de h; in h; manifestum est q sentire si dicatur mot⁹ est alia spēs motus ab ea de qua determinatuz est in libro physico. Ille. n. motus est actus exntis in potētia qz videt⁹ recedens ab vno h; qz diu mouet. non attigit alterū h; qd est termin⁹ motus: sed est in potētia ad ipm. Et qz oē qd est in potētia in quātū h; est imperfectū: ideo ille mot⁹ est act⁹ imperfecti. S; iste mot⁹ ē act⁹ pfecti: est. n. opatio sensus iā facti i actu p suā spēm. Nō. n. sentire pue nit sensu nisi in actu exnti: z iō iste mot⁹ simplr est alter a motu physico. Et h; mot⁹ dī pprie opatio. vt sentire z itelligere z velle. Et fm hūc motu aia mouet seipsam fm Plat. inqz tū cognoscit z amat seipsam. Deinde cū dicit.

Sentire igit⁹ ipsi dicere solū ac itelligere sile est. Cū autē sensus iocūduz aut molestū discernit: quasi affirmauerit aut negauerit: tum pseqt⁹ aut fugit. Atqz delectari aut dolere: est opari ipsa medietate sensus ad bonū aut malū vt talia sunt: z fuga z appetit⁹: q est actu hoc sunt. Et nō aliū ē appetitiuū: aliū fugitiuū: nec alia sūt ista a sensitiuo qz/ qz ipsoz: ratio nō est eadem sed diuersa.

Sentire qdē igit⁹ simile est ipsi dicere solū z itelligere. Cum autēz delectabile: aut triste: vt affirmās: aut negans: psequit⁹: aut fugit. Et est delectari z tristari agere sensitua medietate ad bonū aut malū in quātū talia: z fuga aut z appetitus hec que fm actū. Et nō alterū appetitiuū z fugitiuū: neqz abinui cem: neqz a sensitiuo: sed esse alterum est.

Assimilat motū intellect⁹ motui sensus. Et circa hoc duo facit. Prio oñdit qliter pcedit mot⁹ in sensu. Secdo oñdit S. Tho, sup aia. K

A

Ter. cō.
41. 251Ter. c. 26
B

C

D

Lec. 13
Ter. c. 22

Ter. c. 27

Ter. c. 20

Ter. c. 28

F

S

Ter. c. 29

3
Ex. cō.
2. r. 3

q̄ silr pcedit in intellectu. ibi [Intellective aut.] Dic ergo p̄ q̄ cū sensibile reducat in actū sensitiuū sine passione z aliteratione: sicut de intellectu supra dictū est: manifestū est ex dictis q̄ ipsum sentire est simile ei qd̄ est intelligere: ita tñ q̄ qñ est solū sentire. i. apprehēdere z iudicare s̄m sensus: hoc est simile ei qd̄ est solū dicere z intelligere. qñ. s̄. intellectus iudicat aliqd̄ z apprehendit: qd̄ est dicere: q̄ simplex apprehēsiō. z iudiciū sensus assimilāt speculationi intellectu. S̄z qñ sensus sentit aliqd̄ delectabile aut triste, quasi affirmās z negās id qd̄ sensu p̄cipitur esse delectabile aut triste: tñ p̄sequitur per appetitū. i. desiderat aut fugit. Et dicit signāter [aut affirmās aut negās] q̄ facere affirmatiōne z negatiōne est p̄p̄iū intellectus: vt supra dictū est. S̄z sensus facit aliqd̄ simile huic: qñ apprehendit aliqd̄ vt delectabile z triste. Et vt sciat qd̄ sit delectari z tristari: subiūgit qd̄ delectari z tristari ē agere sensitiua medietate. i. actio quedā sensitiue vtutis: q̄ d̄ medietas in quātūz sensus cōis cōparat ad sensus p̄p̄ios vt qd̄daz mediū: sicut centrū cōparat ad lineas terminatas ad ipm. Nō aut̄ ois actio sensitiue partis est delectari z tristari: sed que est respectu boni vel mali inq̄tū h̄mōi. Nā bonū sensus. i. qd̄ est ei ueniēs: causat delectatiōne: malū aut̄ qd̄ est repugnans z nociuūz causat tristitiā. Et ex hoc qd̄ est tristari vel delectari sequitur fuga z appetitū. i. desiderii: que sunt s̄m actūz. Patet igit̄ q̄ motus sensibilis in sensus p̄cedit qñ triplici gradu. Nā p̄mo app̄hendit ipm̄ sensibile vt ueniēs vel nociuūz. Secōdo ex h̄ sequitur delectatiō z tristitiā. Tertio aut̄ sequitur desiderii vel fuga. Et qñis appetere vel fugere v̄ sentire sunt diuersi actūs: tñ p̄ncipiū eorū est idē s̄to: sed rōne differit. Et hoc ē qd̄ iūgit q̄ appetitiuū z fugitiuū. i. pars aie q̄ fugit z desiderat nō sunt altere subiecto neq̄ adinuicem neq̄ a pte sensitiua: s̄z eē aliud est. i. differūt rōne. Et h̄ dicit̄ tra Platonē qui ponebat in alia pte corporis organū appetitiuū: z in alia organū sensitiuū. C̄ Deinde cum dicit.

E. c. 26

K

L

Anime aut̄ q̄ p̄ncipiū est rōcinādi ipsa phātasmata pinde atq̄ sensibilia s̄sui ipsi subūcit: atq̄ cū bonū aut malū eē dic̄ affirmādo aut negādo: tñ fugit aut p̄sequit̄. Quapp̄ ipsa anima sine phātasmate nunq̄z intelligit.

E. c. 30

In intellectu aut̄ aie phātasmata vt sensibilia sunt. Cū aut̄ bonū aut malū: affirmat aut negat: z fugit aut p̄sequitur. Propter quod nequaq̄z sine phātasmate intelligit anima.

M

Assimilat p̄cessum motus in intellectu ad id, quod dem̄ est circa sensum. Et circa hoc duo facit. P̄mo ostēdit quōo habet se circa sensibilia. Secundo quōo se habet ad ea que sunt a sensibilibus separata. ibi [Abstractiōe aut̄.] Circa primū duo facit. P̄mo ostēdit quōo intellectus se h̄z circa sensibilia in agendo. Secōdo cōparat intellectūz actiūm ad speculatiuū. ibi [Et oino in actione.] Circa primū duo facit. P̄mo assimilāt p̄cessum intellectus processui sensus. Secundo manifestat similitudinē. ibi [Sicut enim aer.] Dicit ergo p̄mo q̄ phātasmata se habēt ad intellectuā partē aie: sicut sensibilia ad sensum. Unde sicut sensus mouetur a sensibilibus: ita intellectus a phātasmatibus. Et sicut cuz sensus apprehēdit aliqd̄ sicut delectabile vel triste p̄sequit̄ illud aut fugit: ita etiā cū intellectus apprehendit aliqd̄ affirmans vel negans esse bonum vel malū fugit aut p̄sequit̄. Ex ipso aut̄ modo loquēdi Arist. duplex est attendenda differentia inter intellectū z sensum: q̄ in sensu erant tria. Nam ex apprehensiōne boni vel mali: nō statim sequebat̄ desiderii vel fugas: sicut hic circa intellectus: sed sequebat̄ delectatiō z tristitiā: z ex hoc vltimūz desiderii z fuga. Cui⁹ ratio est: q̄ sicut sensus nō apprehēdit bonū

vl̄: ita appetitus sensitiue partis nō mouet̄ a bono vl̄ malo vniuersalis: sed a quodā determinato bono qd̄ est delectabile s̄m sensum: z quodā determinato malo qd̄ est cōtristās s̄m sensum. In parte autē intellectuā est apprehēsiō boni z mali vniuersalis: vnde z appetitus intellectuē partis mouetur statim ex bono vel malo apprehēso. Secūda differentia est q̄ de intellectu dicit simpliciter q̄ affirmat vel negat: s̄z de sensu qd̄ quasi affirmat vel negat. Cuius rō ex d̄ctis patet. Et hoc aut̄ qd̄ dixerat, cludit vltimūz q̄ si phātasmata se habent ad animam intellectuā sicut sensibile ad sensum: sicut sensus non potest sentire sine sensibili: ita anima non potest intelligere sine phātasmate. C̄ Deinde cum dicit.

Sit aut̄ z hic pinde vt ibi. Nā aer qd̄ pupillā talē efficit: ipsa at̄ aliū: z audit̄ silr mō. Ipsūm v̄o vltimū v̄nū qd̄ est: z medietas: vna: z ipsi⁹ p̄les sunt rōnes: q̄ nō diiudicat atq̄ discernit calidū a dulci differre: dictūz z pus ē: z nūc ēt est dicēdū. Est. n. v̄nū quid ipsi⁹: z ita v̄nū vt termin⁹. Atq̄ hec ipsa v̄nū sunt aut similitudine rōnis: aut nūero quē h̄nt ad vtrūq̄: vt illa inter sese h̄nt. Quid. n. inter est: si quonā pacto discernit aut ea q̄ sub eodē ḡie collocant̄: aut p̄traria dubitemus vt albū ac nigrū. Si igit̄ vt est. a. qd̄ ē albū: ad. b. qd̄ est nigrū: sit. c. ad. d. q̄re mutuo ordine cōparatiōne ēt eorūndē vere facere l̄z. Si igitur. c. d. sint v̄nū: ipsa p̄fecto sese habebunt pinde atq̄. a. b. vt sint idē z v̄num. Non eandē aut̄ habebunt rōnes z illa simili modo. Eadem erit omnino ratio: z si. a. q̄dem sit dulce. b. vero album.

n

o

p

E. c. 31

E. c. 32

q

Sicut. n. aer pupillā h̄mōi facit: ipsa aut̄ alterū: z auditus silr. S̄z vltimū v̄nū z vna medietas: eē aut̄ ipsi plura. Quo aut̄ discernit quo differt dulce z calidū: dictū est qdem z prius. d̄m at̄ z nūc. Est. n. aliqd̄ v̄nū: sic at̄ vt terminus. C̄ Et hoc in p̄portionalit̄: aut nūmero ens v̄nūz habet se ad vtrūq̄z sicut illa ad inuicē. Quo enīz differt nō homogenea iudicare aut p̄traria vt albū z nigrū. Sit igit̄ sicut. a. albū ad. b. nigrū. g. ad. d. sicut illa ad inuicē: q̄re z pmutatiū. Sicut igit̄. g. d. vni sint ex̄tīa: sic habebūt sicut z. a. b. idē qd̄ez. esse aut̄ nō idem: z illud similit̄. Eadē aut̄ rō est: z si. a. quidem dulce sit. b. v̄o album.

Manifestat similitudinē positam. Et primo quātum ad hoc quod dixit: q̄ intellectuē aie phātasmata sunt vt sensibilia. Secōdo q̄tū ad hoc qd̄ dixit: q̄ cū bonūz aut malū affirmat aut negat: fugit aut p̄sequitur. ibi [Species quidē igit̄.] Dicit ergo p̄mo q̄ aer imutatus a colore facit pupillam huiusmodi: id est facit eam aliqualem: imprimens in eam speciem coloris. z ipsa scilicet pupilla sic imutata imutat alterum. s̄. sensum cōmunem: z silr auditus imutatus ab aere imutat sensum cōmunē. Et l̄z sensus exteriorozes sint plures: tamē vltimū ad qd̄ terminant̄ imutationes horūm sensuum est v̄num: q̄a est quasi quedā medietas

A dietas vna inter oēs sensus: sicut centrū ad qđ terminantur oēs linee: qđ ad vnū mediū. Et qđuis sit vnū subito illud mediū oīum sensuū: nō ē ipsius est plura. i. rō ipsius diuer sificat s̄m qđ ad diuersos sensus cōparatur. Et hoc est quod discernit aīa in quo differat dulce z calidū: de quo dictum est prius: cū de ipso s̄m se agebat: z nunc etiam dōm est de ipso per cōparationē ad intellectū: qz est aliquid vnū respe ctu oīum sensibiliū: sicut intellectus est terminus oīum phā tasmātū. Et sicut ex parte illa erāt plura que diiudicabant ab vno: ita z hic ex parte intellectus se hñt in quodā mō pro portionali. i. qđ pportionalit̄ rñdet vni diiudicāti circa sen sibilīa: aut est silitudo quantū ad numerum diiudicatorū. **I**te. n. in qđtū terminus qđ est intellectus ens vnū se habet ab vtraq; inter qđ discernit: sicut illa se habebant ad vicē. i. sicut se habebat vnus sensus cōmunis ad diuersa sensibilia inter que discernit. Et non differt si accipiamus eā ex plū: vel non homogēna. i. diuersa sensibilia non vnus gene ris: sicut albū qđ est in gñe coloris: z dulce qđ est in genere saporis: inter que sensus cōis discernit: aut si accipiamus cō traria: vt album z nigrum que sunt vnus generis: quia in ter vtraq; sensus cōis discernit. Accipiamus ergo .a. loco albi: z .b. loco nigri: vt sic se habeat. a. albū ad. b. nigri: sicut g. ad. d. id est sicut phātasīa albi ad phātasīa nigri: quare z h̄z permutationē pportioniū. a. se habet ad. g. sicut. b. ad. d. id est album ad phātasīa albi: sicut nigrum ad phāta smata nigri: z sic se h̄z intellectus ad. g. z ad. d. s. ad phāta smata albi z nigri: sicut se h̄z sensus ad. a. z. b. id est ad albū z nigrum. Si igitur. g. z. d. i. phātasīa albi z nigri sunt existentia vni. i. iudicantur ab vno intellectu: sic se habebūt: sicut. a. z. b. i. album z nigrum que iudicantur ab vno sen su. Ita qđ sicut sensus diiudicans hec duo: erat vnū subie cto differens ratione: ita erit de intellectu. Et eadem ratio est si accipiamus non homogēna: vt scilicet. a. sit dulce: z. b. sit album. **D**einde cum dicit.

Intellectiuū igitur ipsas formas in phāta smatib; ipsis intelligit. Et vt in illis ipsi defi nitū est id qđ fugiendū est vel seqndū: sic z si ne sensu cū in phātasmatib; est mouet. Sen tiens. n. signū face datū ignē eē: vidēs qđ ipm cōi sensu agitari motu cognoscit hostē acce dē. At nōnūq; h̄isce qđ sunt in aīa phātasīa tib; aut mētis pceptib;: qđ vidēs ad ea que sunt presentia rōcinat atq; deliberat de futu ris. Et cuz hic vt ibi rē esse que voluptatem aut dolorē affert: tum fugit aut persequitur.

Spēs quidem igitur intellectiuum in phā tasmātib; intelligit. Et sicut in illis determina tum est ipsi imitabile z fugiendū: z extra sen sum cum in phātasmatibus fuerit mouet. **A**t sentiens qđ fugibile est qz ignis: cōi co gnoscit vidēs qđ mouet: qm̄ impugnans ē. Aliqñ autē que sunt in aīa phātasmatibus aut intellectibus: z tanq; videns rōcinat: z deliberat futura aut p̄sentia. **E**t cū dixerit vt ibi letum aut triste: hic fugit aut imitatur.

Manifestat qđ dixerat supra qđ cū intell's affirmat vel ne gat bonū aut malū: fugit aut prosequit: cōcludens ex predi ctis: qđ pars aīe intellectiua intelligit spēs a phātasmati bus abstractas. Et sicut intellectui determinatur aliquod imitabile z fugiendum in illis. s. in sensibilibus cū p̄sentia fuerint: ita z modo ad imitandū vel fugiendū cum sunt in

phātasmatib; ex sensum. i. cū repitans phātasīata in ab sentia sensibiliū. Et ponit exēplū de vtroq;. Et p̄ qñ mouet ad presentia sensibiliū: sicut hō sentiens aliqd qđ fugiendū est. i. aliqd terribile: puta fremitū aliquem: sicut cū videt qđ ignis ē accēsus in ciuitate: videns ignem moueri: cognoscit [cōi]. i. aliqua pō cōi diiudicatiua. vel [cōi]. i. ab eo quod cōiter accidere solet: cognoscit inquam qm̄ sunt prelia: vel qm̄ est aliqd pugnans. z sic mouet aliqñ intellus ad fugiē dū vel imitandū ex sensibili presente. Aliqñ autē ex phātas matib; aut intelligibilib; qđ sunt in aīa: rōcinatur z delibe rat futura aut presentia tanq; si actu videret. Et cuz iudicat aliquid esse letū vel triste fugit hoc aut imitatur: vt ibi qñ mouebatur a presenti sensibili. **D**einde cum dicit.

Et oīno aliqd agit: ipz ēt vuz ac falsū: qđ sine actiōe s̄t i eodē gñe s̄t: i qđ s̄t bonū ac malū. Sed absoluti differunt atq; cuiuspiā rōne.

Et oīno in actiōe z qđ sine actione est verū z falsum in eodē genere est cū bono z malo. Sed in eo qđ simpliciter differt z quodam.

Cōparat cognitiones intellectus practici z speculatiui dicēs [qđ verum z falsum. i. vera z falsa cognitio intellectus] in actione. i. s̄m qđ pertinet ad intellectū practiciū [z sine actio ne]. i. s̄m qđ p̄tinet ad intellectū speculatiuiū est in eodem gñe: siue illud genus sit bonū siue malū. **Q**đ pōt dupl̄r intel ligi. **U**no mō sic: qđ res intellecta vel practice vel speculati ue qñq; est bona: qñq; est mala. Neq; diuersificat propter hoc genus rei qđ p̄siderat speculatiue vel practice. **A**lio mō potest intelligi qđ ipsa cognitio vera est qđdā bonū intel lectus siue speculatiui siue practici. Et ipsa cognitio falsa est qđdā malū intell's: siue speculatiui siue practici. **N**ō ergo i tendit p̄parare verū z falsum bono z malo s̄m p̄uentias gñis: sed verū z falsum qđ est in actione vero z falso qđ est sine actione. Et hoc p̄z ex dīa quā subdit dicēs qđ differt. s. qđ est in actione: z qđ est sine actione in eo qđ est simplr z quodam. **N**ā intellectus speculatiuiū p̄siderat aliqd verū esse vel falsum in vli: qđ est considerare simplr: intellectus autēz practicus applicando ad particulare operabile: quia operatio in particularibus est. **D**einde cum dicit.

At vero res ea qđ vocitantur ob abstractio nē abstracte: hoc pacto intelligit. **N**am vt si qđpiam similitatem non vt est similitas: quo qđ de pacto p̄cipi separata nō pōt. **S**z vt p̄caui tas est intelligeret actu sine ea cū ipsaz intel ligeret carne in qđ p̄cauitas est. Sic cū res in telligit mathematicas: tum separatas ipsas vt separatas intelligit. **O**mnino autē is intel lectus qui actu intelligit: res ipse vti dixim.

Abstractione autem dicta intelligit: sicut si mum nō sepate. **I**nquantū autē curuū si ali qđ itellexit actu: sine carne itellexit i qđ curuū sicut mathematica: nō separata tāq; si sepa rata sint intelligit cuz intelligat illud. **O**īno autē intellectus s̄m actum res est intelligēs.

Quia dixerat Ph̄us qđ nequaq; sine phātasīate intelli git anima: phātasīata autē a sensu accipiuntur: vult ostē dere quō intellectus noster intelligit ea que sunt a sensibus separata. Et circa hoc duo facit. **P**rimo ostēdit quō intelli git mathematica que a mā sensibili abstrahuntur. **S**cdo i quirit vtrū intelligat ea que sunt s̄m esse a mā separata. ibi [Utrū autē p̄tingat.] **C**irca primū p̄siderādū est qđ eoz que sunt in reb; p̄iuncta: p̄tingit vnū sine altero intelligi z veret

Lec. p̄.
Tex. cō.
134.

Tex. cō.
33.

Tex. cō.
34.

Tex. cō.
35.
h

Tex. cō.
36.

3 dummodo vñ eoz non sit in rōne alterius. Si. n. Socra-
tes sit musicus & albus, possuz intelligere albedinē: nihil de
musica intelligendo. Non aut̄ possum intelligere hoīem ni-
hil intelligendo de aial: q̄ aial est in rōne hoīs. Sic ergo se-
parando fm̄ intellectū q̄ sunt fm̄ rē diuncta mō pdicto: nō
p̄tingit falsitas. Si autem intellectus intelligat ea q̄ sunt cō-
iuncta: esse separata: esset intellectus falsus: vt puta si in pdi-
cto exēplo diceret musicum non esse albū: ea vero q̄ sunt in
sensibilibus abstrahit intellectus: non qd̄ intelligens ea eē
separata: sed separatim vel seorsum ea intelligens. Et h̄ est
qd̄ dicit q̄ intell's intelligit ea q̄ sunt dicta p̄ abstractionē. s.
mathematica. hoc mō sicut dū intelligit simū fm̄ qd̄ est si-
mū non intelligit separate. i. seorsum simū a materia sensibi-
li: q̄ mā sensibilis. s. natus cadit in diffinitione simi. Si aut̄
intell's intelligit aliqd̄ in actu: inquantū est curuū sine carne
intelligit inq̄tū est curuū. Non qd̄ eia q̄ intelligat curuū
esse sine carne: sed q̄ intelligit curuū nō intelligendo carnē.
Et hoc ideo q̄ caro nō ponit̄ in diffōne curui. Et sic intell's
intelligit oia mathematica separate: tāq̄ si essent separate:
q̄uis non sint separate fm̄ rē. Non aut̄ sic intelligit nālia:
q̄ in diffōne nāliū ponitur mā sensibilis: nō aut̄ in diffōne
mathematicoz. Abstrahit tñ circa nālia intellectus v̄le a
particulari simili mō: inq̄tū intelligit nām sp̄i sine princi-
pijs indiuiduantibus que non cadūt in diffōne sp̄i. Et om-
nino intellectus in actu est res intellecta: q̄ sicut res in sui
rōne habent mām vel non hnt̄: sic ab intellectu p̄cipiūtur.
Et q̄ hunc moduz abstractionis Plato non considerauit:
coactus fuit ponere mathematica & species separate: lo-
co cuius ad predictam abstractionem faciendam Aristo.
posuit intellectum agentem. C̄ Deinde cum dicit.

C Si vero fieri possit vt aliquam ipse non se-
paratus a magnitudine separatarum rerum
intelligat necne: considerandum est postea.

C Vtrū aut̄ p̄tingit aliqd̄ separatorum intel-
ligere ipm̄ existentē nō separatū a magnitu-
dine: aut non: considerandum posterius.

C Mouet q̄onem de his que sunt separate a mā fm̄ esse di-
cens: q̄ posterius p̄siderandū erit vtrū p̄tingat intellectum
nostrū non separatū a magnitudine. i. a corpore intelligere
aliqd̄ separatorū. i. aliquam subam separatā. Hec enim qd̄
hic determinari non potuit: q̄ nondū erat manifestuz esse
aliquas substantias separate: nec que vel quales sint. Cū
hec qd̄ pertinet ad metaphysicū: non tñ inuenit̄ ab Aristo-
tele soluta: q̄ p̄lemētū illi scie nondū ad nos puenit: vel
q̄ nondū est totus liber translatus: vel q̄ forte p̄occupat̄
morte non p̄pleuit. Cōsiderādū tñ est q̄ intellectu hic dicit
non separatū a corpore: inquantū est potentia quedam aie
que est actus corporis. Supra tamen dixit eum a corpore
separatū: q̄ non h̄z aliqd̄ organū deputatum sue opationi.

C Nūc aut̄ ea: q̄ de aia dicta s̄: q̄si ad qdā ca-
pita redigētes: rursus dicam⁹ aiaz ipaz ea vni-
uersa qdāmō eē q̄ s̄. Nā ea q̄ s̄: aut itelligi-
bilia s̄: aut sēabilia sunt. Atq̄ scia qd̄ ē res
he qdāmō: q̄ sub ipaz sciaz cadūt: sensus at̄
ipe sensibiles. Vex q̄ pacto id ita ē q̄rat̄ oz.
Scidit̄ igr̄ i ipaz res scia atq̄ sensus. Is q̄
dē q̄ ē po⁹ in res po⁹ tales: is vero q̄ est actu i
actu s̄r tales: & scia pari mō. Sēsitiuū at̄ aie:
& id qd̄ sciētis affici pōt̄: hec po⁹ sunt: hoc q̄
dē id qd̄ sub sciam cadit: illud vero sensibile.

C Nunc aut̄ de aia dicta recapitulantes dica-
mus itez: q̄ oia ea q̄ sunt quodāmō est aia:

aut. n. sensibilia q̄ sunt: aut intelligibilia. Est
aut̄ scia qd̄ scibilia quodāmō. sensus at̄ sen-
sibilia. Qualiter aut̄ hec sint opz inquirere.
Secat̄. n. scientia & sensus in res: que quidē
potētia est in ea q̄ sunt potentia: q̄ vō actu in
ea que sunt actu. Aie aut̄ sensitiuum & quod
scire potest: potentia hec sunt: hoc quidem
scibile: illud vero sensibile. Lec. XIII.

Postq̄; Pbs determinauit de sensu & intellectu: Nūc
per ea que de vtraq̄ dicta sunt ostendit quid
de nā aie sit sentiendū. Et diuiditur in partes duas. In p̄ma
ostendit q̄ nā aie est quodāmō sicut antiq̄ credebāt: & quo-
dāmō alr̄. In 2^a ostendit de p̄dentia intell's a sensu. ibi [Om̄
aut̄ neq̄ res.] Circa primū duo facit. Primo ostēdit q̄ aia
quodāmmodo est oia sicut antiqui dixerunt. Secdo dicit q̄
aliter est oia q̄ illi dixerunt. ibi [Necesse est autem.] Dicit
ergo primo q̄ nunc recapitulantes que dicta sunt de aia. vt
ex his propositum ostendamus: dicamus q̄ oia quodāmō
do est aia. Dia. n. que sunt. aut sunt sensibilia aut intelligibi-
lia. aia autē est quodāmō oia sensibilia & intelligibilia: q̄
in anima est sensus & intellectus siue scientia: sensus autem
est quodāmmodo ipsa sensibilia: & intellectus intelligibilia si-
ue scientia scibilia. Et q̄liter hoc sit oportet inquirere. Sen-
sus enim & scientia diuiduntur in res. i. diuiduntur in actū
& potentiam que admodū & res: ita tñ q̄ scientia & sensus q̄
sunt in potentia ad sensibilia & scibilia: se habent ad scibilia
& sensibilia que sunt in potentia. scientia vero & sensus que
sunt in actu ordinantur in sensibilia & scibilia que sunt in
actu: sed tamen diuersimode. Nam sensus in actu: & scien-
tia vel intellectus in actu sunt scibilia & sensibilia in actu.
Sed potentia anime sensitue: & id quod scire potest. i. po-
tentia intellectiuam non est ipsuz sensibile vel scibile: sed est i
potentia ad ipsa. Sensituum quidem ad sensibile: quod au-
tez scire potest ad scibile. Relinquitur igitur q̄ anima quo-
dāmmodo sit omnia. C̄ Deinde cum dicit.

C Atq̄ necē ē aut res ipas aut fozas i aia eē.
At n̄ s̄ i ea res ipē p̄fecto. Nō. n. ipē lapis i
aia: s̄ forma lapis uest. Quare aia ē vt man⁹:
man⁹ eni in s̄r oz est in s̄r m: & intellect⁹ for-
maz ē forma: & sensus itidē sensibiliū forma.

C Necesse est at̄ aut ipsa: aut spēs eē. Ipsa q̄
dē igr̄ nō sunt: nō. n. lapis in aia est: s̄ spēs.
Quare anima sicut manus est. Nā nus. n.
organum organorum: & intellectus species
specierum: & sensus species sensibiliū.

C Ostendit q̄ alio modo est omnia q̄ antiqui ponerent: &
dicit q̄ si anima est oia necesse est q̄ sit vel ipse res scibiles
& sensibiles: sicut Empedo. posuit q̄ terra terram cogno-
scimus: & aqua aquam: & sic de alijs: aut sit species ipsoz.
Non aut̄ aia est ipse res sicut illi posuerunt: q̄ lapis nō est
in anima: sed species lapidis. Et per hunc modum dicitur
intellectus in actu esse ipsum intellectum in actu: inquantū
species intellecti est species itellect⁹ in actu. Ex quo patet
q̄ anima assimilatur manui. Manus enim est organum or-
ganorum: q̄ manus date sunt homini loco omnium orga-
norum que data sunt alijs animalibus ad defensionem vel
impugnationem vel cooperimentuz. Omnia enim hec ho-
mo sibi manu p̄parat. Et similiter anima data est homini
loco oium formaz: vt sit hō quodāmmodo totū ens: inq̄-
tū fm̄ aiam est quodāmō oia: put ei⁹ aia est receptiuā oiu
formaz. Nam intell's est quedam potentia receptiuā oiu
formaz intelligibiliū: & sensus est quedam potentia rece-
ptiuā

Anima et intellect⁹
nō accipiuntur pro
eaiem.

Lec. cō.
37.

n.
Lec. cō.
38.

o

p

o

A prima oium formarum sensibilium. **C** Deinde cum dicit. **C** **L**ū at nlla res sit pter magnitudines sepata: **cap 3** vt vires ipe sensibiles: i ipsis pfecto sensibilib⁹ foris ipe sc̄ intelligibiles foris: tū eaz rez q̄ abstracte vocāt: tū eoz et̄ sensibiliū q̄ sit hit⁹ atq; affectus. Accirco z q̄ nō sentit: nihil discere vel itelligere pōt: z q̄ cōtēplat: nece est vna cū phātasinate p̄tēpletur. Ipsa nāq; phātasinata veluti sensibilia sunt: attamē sine m̄ā.

Ex. cō. 39. **B** **C** **Q**uā at neq; res nulla ē pter magnitudines: sic vī: sensibilia sepata i spēb⁹ sensibilib⁹ itelligibilia sunt: z q̄ abstractiōe dñr: z q̄cūq; sensibiliū habitus z passiones. Et ob hoc neq; nō sentiēs nihil: nihil vtiq; addiscet neq; itelliget. Sed cū speculetur: necesse sit phantasma aliquod speculari. Phantasmata aut̄ sicut sensibilia sunt preter qd̄ sunt sine m̄ā.

C Quia dixerat q̄ intellectus est quodammodo intelligibilis sicut sensus sensibilis: posset aliquis credere q̄ intellectus nō dependeret a sensu. Et hoc quidem verū esset si intelligibilia nostri intellectus essent a sensibilibus separata sicut esse: vt Platonici posuerunt. Et ideo hic ostendit q̄ intellectus indiget sensu. Et postmodum q̄ intellectus differt a phantasia que etiam a sensu dependet. ibi. **E**st aut̄ phantasma. Dicit ergo primo q̄ q̄ nulla res intellecta a nobis est preter magnitudines sensibiles quasi ab eis separata sicut esse: sicut sensibilia videntur abinuicem separata: necesse est: q̄ intelligibilia intellectus nostri sint in speciebus sensibilib⁹ sicut esse: tam illa que dicuntur per abstractionem. s. mathematica: q̄ naturalia que sunt habitus z passiones sensibilium. Et propter hoc sine sensu non potest aliquis homo addiscere quasi de nouo acquirens scientiam: neq; itelligere quasi vtens scientia habita. Sed oportet cum aliquis speculatur in actu q̄ simul formet sibi aliquod phantasma. Phantasmata enim sunt similitudines sensibilium. Sed in hoc differunt ab eis: q̄ sunt preter m̄ā. **N**āq; sensus est sicut speciem specierum sine m̄ā: vt supra dictū est. Phantasia aut̄ est motus factus a sensu sicut actu. Patet aut̄ ex hoc falsum esse qd̄ Auicēna ponit q̄ intellectus non indiget sensu postq̄ acquisit sciam. Manifestū est. n. q̄ postq̄ aliquis acquisit habitus scientie: necesse est ad hoc q̄ speculetur q̄ vtatur phantasmate: z propter hoc per lesionem organi i/peditur visus scientie iam acquisite. **C** Deinde cum dicit.

Est autem aliud phantasia ab affirmatiōe negationeue. Verum enim vel falsum complexio est conceptuum intellectus.

Est at phantasia altera a dictiōe z negatiōe. **C** **O**plexio. n. intellectus est verū aut falsum.

D **O**stendit dñam inter phantasia z intellectū. Et pmo q̄ tū ad operationem cōm̄ intellectus que est ppositio z diuisio: dicens q̄ phantasia est alterum ab affirmatiōe vel negatiōe intellectus: q̄ in complexione intelligibilium iam est verū z falsum: quod non est in phantasia. Nam cognoscere verum z falsum est solius intellectus. **C** Secundo ibi.

At mētis primi pcept⁹ quo queso differēt: vt nō phātasinata sint. At neq; ceteri s̄ phātasinata: non tñ sine phantasmatis sunt.

Primi autē intellectus quidem different vt non phantasmata sint. Aut neq; hi phantasmata: sed non sine phantasmatis.

Inquirit in quo differant primi intellectus. i. intelligentie indiuisibiliū cū nō sint phātasinata. Et rñdet q̄ nō sunt sine phātasmatibus: sed tñ nō sunt phantasmata: quia phantasmata sunt similitudines particularium: intellecta aut̄ sunt vna ab indiuiduantibus conditiōibus abstracta. vnde phātasinata sunt indiuisibilia in potentia z non in actu.

Lū at aialū aia hīsce duob⁹ sit diffinita: discernēdi iquā pō: qd̄ qdē ē op⁹ officiūq; mētis atq; et̄ sēsus: z isup et̄ mouēdi motu ad locū accōmodato pō: de sensu qdē z itellū b̄ sint determinata ac ptractata. Deiceps at̄ de eo qd̄ mouet: qd̄ nā sit ipsi⁹ aie p̄siderem⁹ o: vtrū vna qdā ipsi⁹ sit p̄ sepabilis magnitudine vel rōne: an ipsa aia tota. Et si ps sit aliq: vtrū sit alia qdā ppria pter eas q̄ dici solēt: z eas quas diximus: an istarum aliqua vna.

Quā at aia h̄z duas diffinita est potētias q̄ aialū ē: z discretio qd̄ itelligētie op⁹ ē z sensus: z adhuc in mouendo s̄m locū motū: de sensu qdē z intellectu determinata sint tanta. De mouēte at̄ qd̄ forte sit aie: speculādū est vtrū vna qdā pars ipsius sit sepabilis aut magnitudinē: aut rōne: aut ois aia. Et si ps aliq: vtrū ppria qdā sit preter p̄suetas dici z dictas: aut harū vna aliqua sit. **L**ec. XIII.

Postq̄ p̄s determinauit de partibus aie vegetatiua/sensitiua/z intellectiua: Nunc q̄ rō de terminat de parte anime motiua. Et diuidit in partes duas. In prima dicit de quo est intētio. In secunda p̄sequitur. ibi. **H**abet autem dubitationem. Dicit ergo primo q̄ q̄ anima que est animalium: diffinita est etiam ab antiquis p̄ his sc̄dm duas potentias. i. s̄m q̄ habet potentiam ad duo: quorum vnū est discretio que fit per cognitionem: que quidem discretio opus est intellectiue z sensitiue partibus. aliud autē est mouere s̄m locum: de sensu z intellectu sunt tāta determinata quāta in prioribus habita sunt. Sed nunc speculandum est de alia parte. s. principio mouente: quid aie sit. **U**trum. s. sit aliqua pars anime separabilis ab alijs vel magnitudine. i. subiecto: ita q̄ habeat distinctum locum in corpore ab alijs potentijs sicut Platonici posuerunt: vel sit separabilis ab alijs aie partibus ratione tātz. **A**ut nō sit pars aie: sed sit tota aia. Et dato q̄ sit aliq̄ pars aie: remanet considerandum vtrū sit quedā alia pars aie preter illas que consueuerunt dici: z preter eas que a nobis dicte sunt: aut est vna earum. **C** Deinde cum dicit.

At hic existit p̄tinuo dubitatio: dubitabitq; nō iniuria quispiā: quonā partes aie z quot oporteat dicere. Nam infinite quodammodo z non he solum esse videntur quas diuidēdo quidam dixerunt: rationis inquam particeps z irascendi ac cupiendi principiū: velut alijs rationis particeps z rationis expers.

Habet aut̄ dubitationē mox: quō opz ptes aie dicere z quot. **A**hō enī quodā infinite vident: z nō solū quas dicunt qdā determinātes rōnatiuā z irascibilem z appetitiuam: hi autem rationem habentem z irratidnabile.

Prosequitur suā intētiōe. Et primo per modum disputationis. Sc̄do per modum determinatiōis. ibi. **V**identur

3

autem hec duo.] Circa primū duo facit. Prīo disputat contra distōne potentiariū aie. Scōdo specialiter circa p̄m^m motus que pars aie sit. ibi [Sed de motu s̄m locū.] Circa p̄m^m duo facit. Prīmo recitat diuisionem potentiariū anime quam quidam ponebant. Scōdo disputat cōtra eas. ibi [Scōm. n. differentias.] Dicit ergo primo q̄ mor in p̄m^m cipio huius inquisitionis habet dubitationem quō oportet distinguere partes aie et quot sunt: q̄ s̄m aliquē modū videntur infinite esse. i. non posse comprehendi sub aliquo certo numero. Et hoc verū esset si singulis operibus aie et motibus que sunt ab aia necesse esset attribuere diuersas partes aie: et sic videtur q̄ non sint soluz ille partes quas q̄dam determinant. s. rōnale/irascibile/appetitiuam. i. concupiscibile. Hec quidem diuisio non cōprehendit oēs aie partes sed solum vires motiuas in hoīe. Alij autē distinguunt aie vires per rōne habentē et irrationabile. Sed hec quidē diuisio licet s̄m aliquē modū cōprehendat aie partes oēs: non t̄m est propria diuisio partiū aie s̄m q̄ sunt aie partes: sed forte solum s̄m q̄ sunt in aia rationem habentē: et sic vti tur ea Aristo. in primo ethicorum. Deinde cum dicit.

lec. 20

Per diuās. n. qbus hasce diuidūt et sepant ptes et alie ptes eē vident: q̄ maiorē iter sese q̄ dicte distantia h̄nt. Vegetatiua inquam: q̄ quidē et plantis et vniuersis aialibus inest: et sensitua quam nec vt rationis expertem: nec vt eiusdes participē quisq̄ facile ponet. Secundū enim differentias per quas has separant: et alie videntur partes maiores his differentias habentes: de quibus et nunc dictum est. Vegetatiua autem que cuz plantis inest et omnibus viuentibus: et sensitua quā neq̄ sicut irrationabilem: neq̄ sicut rationem habentem ponet quis vtiq̄ facile.

2

Objicit contra predictas diuisiones multipliciter. Prīma obiectio est q̄ si iste differentie s̄m quas diuersificant aliq̄ partes aie sufficiunt ad diuersitatē in partibus aie cōstitue dā: inueniuntur alie partes maiorē diuām habētes adinueniē q̄ ille que dicte sunt: de quibus et in hoc libro dictum est. Pars. n. vegetatiua est in plantis et in oibus aialibus: siue in oibus viuentibus: et sensitua et est in oib⁹ aialibus: et manifestū est q̄ vegetatiua et sensitua plus differunt abinvicez et a rōnali et concupiscibili et irascibili q̄ irascibilis differat a concupiscibili: et t̄m iste due potentie non comprehenduntur sub illis diuisionibus. Et q̄ nō p̄prehēdatur sub prima diuisione manifestū est. Patet. n. q̄ neq̄ vegetatiua neq̄ sensitua potest dici esse rōnalis vel concupiscibilis vel irascibilis. Unde hoc pretermisso probat q̄ hec non p̄prehēdātur sub sc̄da diuisione: dicens q̄ non de facili potest aliq̄ vel vegetatiuam vel sensitiuam ponere vel irrationales vel rationem habentem. Et quidem q̄ neutra harum habeat rōne manifestum est. Sed q̄ neq̄ etiam aliqua earū sit irrōnabilis: ex hoc manifestū esse potest: q̄ irratiōabile est: vel qd est p̄trariū rōni: vel qd est natū habere rōne et nō h̄z: quoz neutru p̄tingit dictis partib⁹. Si enim diceret t̄m negatione rōnis: non posset poni genus potentiariū aie. Un manifestū videtur q̄ premissē diuisiones potentiariū anime sint inconuenientes. Sc̄dam rationem ad idem ponit ibi.

20

Preterea imaginatiua: q̄ rōne qdē ab oib⁹ est diuersa. Cui nō sit iūgēda vt sit idē qd il la: aut a qua est seiungenda vt sit alia ab illa: magnam dubitationem h̄z p̄fecto: siquis seiunctas anime partes separatasq̄ ponat.

n

Ad huc autē et phantastica que per esse quidem ab omnibus altera est. Cui autem h̄z eadem vel altera sit habet multaz dubitationem. si aliquis ponat separatas partes aie.

Dicēs q̄ ps aie phantastica q̄ s̄m rōne ab oib⁹ alijs differt h̄z multā dubitationē cū qua predictarū potētiarū deat eē eadē vel altera: et precipue si aliq̄s ponat partes aie sepatas subiecto: sicut aliqui ponebant. Tertiam rōne ponit ibi.

In super appetitiua: que et ratione et vi alia diuersaq̄ sine dubio ab vniuersis esse videt. Absurdū autē est hanc a ceteris diuellere p̄tibus. Sit. n. et in partice rōnis voluntas: et in rōne vacante cupiditas atq̄ ira. Ad si tres in partes diuiditur anima in vnaquaq̄ p̄fecto partium inerit appetitus.

Ad huc autē et appetitiua que et ratione et potentia altera videtur vtiq̄ esse ab oibus et inconueniens vtiq̄ hanc sequestrare. In ratiocinatiua enim voluntas sit: et in irrationabili concupiscentia et ira. Si autem tria in animā in vnoquoq̄ erit appetitus.

Ter. cō. 42. 0

Dicens q̄ vis et appetitiua videtur esse altera rōne et potentia ab oibus partibus aie. Et si s̄m predictā diuisionē partes aie subiecto distinguant in rōnale et irrōnale [inconueniens videbitur sequestrare]. i. diuidere appetitiuā in duas partes subiecto differentes: et tamen hoc oportebit siquis dicat rationale et irrōnale partes aie subiecto distinctas: q̄ quedā appetitiua est in parte rationali. i. voluntas: quedā in parte irrōnabili. s. irascibilis et concupiscibilis. Et siquis distinguat partes aie in tres subiecto distinctas. s. rōnale irrationale et irascibile: sequetur q̄ in vnaquaq̄ earū erit appetitus. In rōnabili enim est voluntas: vt dictū est. Irascibili inest appetitus: et s̄m concupiscibili. Erūt igitur tres appetitus in aia subiecto differentes s̄m predictā diuisiones.

Sed queritur q̄re in appetitu sensitiuo sunt due potētie appetitiue. s. irascibilis et concupiscibilis. In appetitu autē rationali est vnus appetitus t̄m. s. voluntas. Et dicendū est q̄ potētie distinguūt s̄m rōnes obiectoz: obitū autē appetitiue est bonū apprehensum. Alio autē nō apprehēdit bonū intellectus et sensus. Nā intellectus apprehēdit bonū s̄m vlem rōnem boni: sensus autem apprehēdit sub determinatam rōne boni. Et ideo appetitus q̄ sequit apprehensionē intellectus est vn⁹ t̄m. Appetitus autē q̄ sequunt app̄hensionē sensus distinguunt s̄m diuersam rōnem boni apprehensū. Nā aliquid apprehensum per sensum h̄z rōne boni appetibilis in quantum est delectabile s̄m sensus: et ad h̄ bonum ordinatur concupiscibilis. Aliqd autē h̄z rōne boni et appetibilis in quantum perferitur delectabilibus q̄si h̄is facultatem ad libitū vtendi eis: et ad hoc ordinatur irascibilis: que est q̄si propugnatrix concupiscibilis. Et inde est q̄ aialia nō irascūt neq̄ pugnat nisi propter delectabilia. i. propter cibos et venereary d̄ in 6° de historijs aialiu. Et propter hoc oēs passiones irascibilis incipiunt a passionibus concupiscibilibus et terminantur in eis. Ira. n. a tristitia p̄mouetur: et in delectationem finitur. Irati. n. puniēdo delectātur. Et p̄ hoc quidā dicit q̄ obiectū irascibilis est arduum. Qd autē a quibusdā d̄ q̄ irascibilis ordinatur ad fugā mali: nullā oīno h̄z rōnem. Eadem enim est potentia contrarioz: sicut visus albi et nigri. vnde bonū et malū non p̄t diuersificare potētiā appetitiuā. Et propter hoc sicut amor boni pertinet ad concupiscibile: ita odiū mali: vt dicit p̄s in 9° ethi. et spes de bono: et timor de malo p̄t nent

Cap. 18

A nent ad irascibilem. **Quarta** rationem ponit ibi.
S vt redeam⁹ vñ digressi sumus: qd est id
 qd mouet ipz aial loco: q nē disputatio nra
 est instituta. **M**otu nāqz eo q icremēta decre
 mētaqz suscipiunt: q qdez oibus aiantibus
 inest: id mouere sane vñ qd vniuersis iest eis
 dē pncipiū inqz gñandi ac nutriēdi. **D**e re
 spiratiōe aut expiratiōeue z sōno atqz vigi
 lia posterius p̄siderare opz. **N**am z hec ipsa
 magnā dubitationē difficultatēqz habent.

E.c. 43 **E**t etiā de quo nunc sermo instat: qd forte
 mouēs fm locū aial est. **S**cđm qdem igitur
 augmentuz z decrementū motū qui oibus
 inest videbit vtiqz mouere generatiū z ve
 getatiū. **D**e respiratiōe at z expiratiōe
 z sōno z vigilia posterius perspicienduz.
Habent enim dubitationem multam.

Dicens qd ēt illud de quo nunc q̄rimus. s. qd sit mouens
 aial fm locū facit dubitationē circa p̄dictas diuisiones: qd
 nō videt sub eis p̄tineri. **D**e motu aut augmēti z decremē
 ti q est cōis oibus viuētib⁹: manifestū est q hz pncipiuz
 cōe oibus viuētibus fm generatiū z vegetatiū. **Q**uedā
 aut alie mutationes aialuz sunt sicut respiratio z expira
 tio: sōmnus z vigilia: de qbus posterius determinādus est
 quid causet ea. **H**abent enim multā dubitationē: z p̄pter
 hoc specialem exigunt tractatum. **D**einde cum dicit.

Nūc ē de motu ad locū accōmodato p̄side
 radū qdnā id tādē sit: qd ipm aial motu mo
 uet p̄grediēdi. **P**atet itaqz nō ēē ipsam po
 tentiā nutriēdi. **N**ā alicui⁹ gratia semp hic
 motus efficit: estqz cū imaginatione vel ap
 petitu: nihil enim non appetens aut fugiēs
 hoc motu cietur: nisi forsitan vi.

E.c. 44 **S**ed de motu fm locū qd sit mouens aial
 fm p̄cessiū motū p̄siderādū. **Q**d quidem
 igitur non vegetatiua potentia manifestuz.
Semp enim p̄pter aliqd motus hic aut cū
 phātafia aut appetitu est. **N**ihil. n. nō appe
 tens aut fugiens mouet: sed aut violentia.

Procedit disputatiue ad ingrēdū qd sit p̄m⁹ mot⁹ hz locū
 in aialib⁹. **E**t p̄ ondit q nō sit vegetatiua potētia. 2° q nec
 sensitua ibi. [**S**ilr autē neqz sensitua.] 3° q nec intellecti
 ua. ibi. [**A**t vō neqz rōci.] 4° q nec appetitiua. ibi. **A**t vō
 neqz appetitus.] **D**icit ḡ p̄mo q p̄siderādū nūc ē quid sit
 mouēs aial fm locū motu p̄cessiū. **E**t q nō sit potētia ve
 getatiua ondit onab⁹ rōnib⁹: quaz p̄ma talis ē. **S**emp mo
 tus p̄cessiū fm locū est p̄pter aliqd imaginatū z deside
 ratū. **N**on enīz aial mouet nisi appetēs aut fugiens aliqd
 nisi forte p̄ violentiā. **S**ed phantasia z appetit⁹ nō cōpenit
 parti vegetatiue. ergo pars vegetatiua nō est pncipiuz mo
 tus localis p̄cessiū. **S**ecundam rationem ponit ibi.

Proterea plāte qz tali cierenē p̄fecto mo
 tu: p̄tēqz aliquā ad hūc motū vt istrz hēent.

E.c. 45 **A**mplius z plāte vtiqz mote essent z vtiqz
 hērent aliquā p̄tē organicā ad motum hūc.

Que talis est. **P**ars vegetatiua est ēt in plātis. **S**i igitur
 pars vegetatiua eēt pncipiū motus localis p̄cessiū: seque
 retur q plante essent motiue suipfaz fm hūc motū: z ha

berent partes organicas pueniētes huic motui: qd p̄ esse
 falsum. **N**ō ergo pars vegetatiua est pncipiū motus localis
 p̄cessiū in aialibus. **D**einde cum dicit.

Pari mō nec ipz sentiēdi viz mot⁹ huiusce
 p̄m⁹ eē p̄stat. **S**ūt. n. aialiu mltā: q sensū qdez
 hnt: manēt tñ z semp imobilia sūt. **Q**d si nā
 nihil facit frustra: neqz necessarioz quicqz
 omittit nisi in aialibus mēbris captis ac ip
 fectis. atqz aialiu h z p̄fecta sūt z nō mēbris
 capta: cui⁹ id iudiciū est: z gñant. n. z status
 decremētaqz suscipiūt: hērent z eas ipsa p̄
 fecto partes que p̄grediēdi sunt instra.

Silr aut neqz sensitiuū. **M**ulta. n. sunt aia
 liū que sensuz qdē hnt: manētia aut z imobi
 lia sunt p̄ fines. **S**i igitur natura facit frustra
 nihil: neqz deficit in necessarijs nisi in orba
 tis z imp̄fectis: hmoi aut aialiu p̄fecta z nō
 orbata sunt: signuz aut est qd gñatiua sunt z
 augmentuz hnt z decremētū: quare z hēent
 vtiqz partes organicas p̄cessionis.

Ondit q neqz ēt sensus est p̄m⁹ talis mot⁹ tali rōne. **S**en
 sus. n. est oib⁹ aialib⁹: si ḡ sensus eēt pncipiū p̄dicti mot⁹:
 seq̄ret qd oē aial h mō moueret. **Q**d p̄z eē falsum: qz mul
 ta sunt hūtia sensuz: q tñ manēt semp in eodē loco: z sunt
 imobilia p̄ finē. i. qz diu viuūt. **E**t qz posset aliqz credere q
 hoc nō est p̄ hoc q deficit eis pncipiū motiū: s̄ qz defi
 ciūt eis instra apta ad motū. iō ad remouēdū h̄ subiūgit q
 nā nihil facit frustra: neqz deficit in necessarijs nisi in aialibus
 orbatis z ip̄fectis: sicut sunt aialia mōstruosa: q quidez
 mōstra aialib⁹ accidūt p̄t̄ intētiōnē nāe ex corruptiōe ali
 cuius pncipiū in semine. **S**ed aialia imobilia sunt p̄fecta i
 sua specie: z nō sunt orbata q̄si mōstra: cuius signū est: quia
 generant sibi sile: z hnt debitū augmētū z decremētū: qd
 nō est in aialibus orbatis. ergo z in h̄ aialib⁹ nā nihil facit
 frustra: neqz deficit in necessarijs. **U**n̄ sequit⁹ q si hēnt p̄
 cipiū mot⁹ q hēnt p̄tes organicas dispositas ad motū. p̄
 cessiū. **A**lias pncipiū motiū esset in eis sup̄fluū: z neces
 saria ad executionē potētie motiue eis deficerent. **E**x hoc
 aut accipere possumus q cuiūqz inest aliqd pncipiū vite:
 insunt ei organa pueniētia illi pncipio: z q partes corporis
 sunt p̄pter partes anime. **D**einde cum dicit.

At vō neqz rōcinādi vis z id qd ēt intell⁹
 appellat pncipiū est mouēdi. **I**ntell⁹. n. cō
 tēplatiū⁹ nihil eoz q sub actionē cadūt p̄tē
 plā: neqz dic̄ qd oīno si sit fugiēdū an p̄se
 quēdū. **A**t mot⁹ ip̄ aut fugiētis aut p̄sequē
 q̄p̄iā ē. **A**ctiu⁹ ēt cū rē aliquā huiuscemōi
 p̄tēplā: inde iā fugere aut p̄sequi iubet. **A**ttñ
 si res illa terribilis sit: cor ipz mouet: fm affi
 ciēs voluptate: ps aliq̄ alia corporis agitaf.

At vō neqz rōcinatiua z vocat⁹ intell⁹ est
 mouēs. **S**peculatiuus qdez igit̄ nihil specu
 lat̄ agibile: neqz dicit de fugibili z p̄sequibili.
Semp aut mot⁹ aut fugiētis aut p̄sequētis
 aliqd ē. **S**ed neqz cū speculat⁹ fuerit aliqd
 huiusmodi: iaz p̄cipit aut p̄sequi aut fugere:
 puta cuz multoties intelligit terribile aliqd
 aut delectabile: nō iubet autē timere: s̄ cor

3 mouet. Si autem delectabile altera aliquid pars.

C Ostendit quod est intellectus non est principium motuum: et dicit quod neque pars rationativa que vocatur intellectus videtur esse mouens. Unde accipere possumus quod ratio et intellectus non sunt diuerse partes anime: sed ipse intellectus est ratio inquantum per inquisitionem quadam puenit ad cognoscendum intelligibiles veritates. Et quod intellectus non sit principium motus. probat primo quantum ad speculatiuum intellectum: quia cum intellectus speculatiuus speculatiue consideret ea que sunt trans speculabilia: et nullo modo agibilia: sicut cum considerat quod triangulus habet tres angulos equales duobus rectis: et alia habet manifestus est quod speculatiuus intellectus non speculatur aliquid agibile: neque dicit aliquid de fugibilibus et persequibilibus: sic non potest mouere: quia semper motus est fugiens aliquid secundum appetitum aut persequens. Aliquam autem intellectus considerat aliquid agibile: non tamen practice: sed speculatiue: quia considerat ipsum in vltimo: et non secundum quod est principium particularis operis. Et de hoc ostendit dicitur: quod neque intellectus [cum fuerit speculatiuus] .i. speculatiue considerauerit [aliquid habet] .i. aliquid agibile nondum percipit persequi vel fugere: sicut cum multoties intelligimus terribile aliquid vel delectabile. Sed intellectus non iubet timere vel desiderare: sed aliquando mouet cor ad timendum absque imperio intellectus. Et si iterum delectabile moueat appetitum: erit aliquid alia pars que cor que mouet. Et hoc dicitur per opinionem Platonis: quod posuit partes anime esse subto distinctas: ita quod irascibilis: cuius est timere sit in corde: et concupiscibilis sit in aliqua alia parte corporis: puta in epate. Sic igitur manifestum est quod intellectus speculatiue considerando aliquid agibile non mouet: ex quo patet quod intellectus speculatiuus nullo modo mouet aliquid. **C** Deinde cum dicitur

L **C** Preterea intellectus non iubeat: ratioque fugere aliquid aut persequi dicit. At non obtinet homo neque mouet: sed agit cupiditate: ut in ipso fieri solet incontinente. Quomodo autem per sepe fieri videmus: ut si medeat huiusmodi medicina habet: nec huiusmodi proficiat statuam: quod statuaria habet arte. Propterea quod non ars ipsa neque scia: sed aliquid aliud habet huiusmodi vi et potentiam ut per ipsam arte aliquid scientiamque agat.

E.c. 47 **C** Amplius et percipiente intellectu et dicente intelligentia fugere aliquid aut persequi non mouet: sed secundum concupiscentiam agit: ut incontinens. Et totaliter videmus quoniam habens medicatiam non sanat: tanquam alterius proprium sit agere secundum scientiam: sed non scientie.

C Probat quod nec est intellectus practicus mouet dicens quod nec est intellectu practico percipiente: quod contingit cum intelligentia dicit aliquid fugendum aut persequendum: non per se habet mouet: sed agit secundum concupiscentiam. sicut patet de incontinens: quod habet rationem rectam: sed non inheret rationi recte. vnde videtur quod intellectus non moueat. Probat autem idem ex medicis quod habentes scientiam medicatiam et non sanat: quod non faciunt ea in seipsis que percipit ars eis. Ex quo videtur quod agere secundum scientiam non sit scie practice: sed alicuius alteri. **C** Deinde cum dicitur

C At vero nec appetitus aucto: atque princeps habet est motiois. Continentes enim queque appetit atque cupiunt: non tamen agunt ea que cupiunt: sed intellectum ipsum sequuntur: rationique obtemperant.

E.c. 48 **C** At vero neque appetitus habet motus dominus est. Abstinentes enim appetentes et concupiscentes non operantur quorum appetitus habet: sed consequuntur intellectum.

C Ostendit quod pars appetitiua non sit dominatiua super hunc

motum: quod videmus quod continentis appetit et concupiscunt: sed non operantur ea quorum habent appetitus. **E** conuerso est in incontinentibus: ut manifestus apparet in 7° ethicorum. **C** Videtur igitur quod neque appetitus moueat.

C Videtur igitur duo hec esse mouentia vel appetit⁹ vel intellectus: scilicet imaginatione ut quadam intellectione esse ponat. Nam et homines magis imaginatione quam sciam plerumque sequuntur: et ceteris animalibus non intellectio neque ratio: sed imaginatio inest. **H**ec igitur ambo intellectus et appetitus mouendi motu dicto principia sunt.

C Videtur autem duo hec mouentia: aut appetit⁹ aut intellectus: si aliquid phantasia posuerit sicut intellectum quendam. **M**ulta enim propter sciam sequuntur phantasia. **E**t in alijs animalibus non intellectiui neque ratio est phantasia. **A**traque hec sunt motiua secundum locum intellectus et appetit⁹. **L**ec. XV.

Postquam philosophus precessit disputatiue ad inquirendum quid sit principium motus localis in animalibus: hic determinat veritatem. **E**t hoc ostendit in vltimo quod sit principium motus. **S**ecundo quomodo hoc principium diuersimode in diuersis reperitur. **I**bi. [Quomodo quidem igitur.] **C**irca primum duo facit. **P**rimo ostendit quod sit principium motus in animalibus. **S**ecundo docet ordinem: quomodo motus iste complectitur ad motores et mobilia. **I**bi. [Specie quidem igitur.] **C**irca primum tria facit. **P**rimo ponit esse duo principia motus. **S**ecundo reducit ea in vnum. **I**bi. [Intellectus autem.] **T**ertio soluit objectionem superius positam. **I**bi. [Quomodo autem.] **D**icit quod primum quod consideratis his que predicta sunt: cum manifestum sit quod vegetatiua pars non sit mouens: et sicut neque sensus: cum non omnia in quibus hec sunt moueri inueniantur: ut patet ex dictis videtur duo hec esse mouentia. scilicet appetit⁹ et intellectus: ita tamen quod sub intellectu phantasia comprehendatur que habet aliquid simile in intellectu in quantum mouet ad absentiam sensibiliu sicut intellectus: quod hec est principium motus. **M**ulti enim homines permissa scientia intellectus sequuntur in suis motibus phantasia: sicut illi qui non secundum rationem agunt: sed impetu mouentur ad aliquid agendum. **E**t in alijs animalibus manifestum est quod nunquam intellectus est: neque ratio que mouere possit: sed solum phantasia. **I**n hominibus vero est phantasia et intellectus. **S**ic ergo manifestum est quod vtraque hec mouet. scilicet intellectus comprehendens sub se phantasia: et appetitus. **C** Deinde cum dicitur

C Intellectus is inquam alicuius gratia rationat: quod principium est agendi. **A**tque hic fine ab intellectu preterplatiuo differt. **A**ppetitus est ois alicuius est gratia: cuius non est appetitio. **I**ntellectus principium intellectus actiui. **A**t ipsum vltimum principium est actiois. **Q**uare non sine ratione principia mouendi videtur hec esse duo: appetit⁹ in quantum et mens ea que principium est agendi. **I**psi enim appetibile mouet: et propterea mens mouet: quod appetibile ipsi principium est. **I**maginatio que cum mouet non absque appetitioe mouet. **A**nimum igitur est id quod mouet ipsi in quantum appetitum. **N**am si duo intellectus atque appetit⁹ mouerent: per aliquam communi utique formam mouerent. **T**unc autem intellectus quidem non vult absque appetitu moueri. **V**oluntas enim appetit⁹ est quodammodo atque cum fit motus: per rationem et etiam per voluntatem fit. **A**ppetitus autem absque ratione mouet. **C**upiditas enim et ipsa quidam est appetitus.

C Intellectus autem per aliquid rationat: et quod practicus

N
Cap. 2°

D

P

Q

E.c. 49

A est. Differt at a speculatio s; finē. Et appetit' pp aliqd ois ē. Cuius enī appetit': hoc principiū practici itell's. Ultimū autē principiū actiōis. Quare rōnabilr hec duo vidēt mouētia appetit' z itelligētia pctica. Appetibile. n. mouet: z pp hoc itelligētia mouet: q; pncipiū hoc ē qd appetibile. Et phātasia autem cū moueat non mouet sine appetitu. **E.c. 50** Unū igit' mouēs qd appetim'. Si enī duo itell's z appetit' mouebāt: fm cōem utiq; aliquā spēm mouebāt. Tūc autē itell's nō v; mouēs sine appetitu. Volūtas. n. appetit' ē. Cū autē fm rōnem mouet: z fm voluntates mouet. Appetitus autē mouet pter rōnes. **B** Concupiscētia enī appetitus qdam est.

C Reducit pdicta mouētia in vnum. Et circa h tria facit. Prio ostēdit ppositū. Scdo ex eo qd est ostēdit assignat cām cuiusdaz accētis circa motū aialū. ibi. [Intellectus qdē igit'.] Tertio iprobat diuisionē potentiaz quā antiq ponebant. ibi [diuidentib' aut.]. Dicit g pmo q intellectus qui mouet: est itellus qui rōcinat' ppter aliqd: non ppter rōcinari tm: z hic est itellus practicus qui differt a speculatio fm finē. Naz speculatio speculat' veritatem: nō ppter aliqd aliud: sed pp seipsum tm: practicus autē speculat' veritatē pp opationē Et manifestuz est q ois appetitus est ppter aliqd. Stultū enim est dicere q aliq appetat ppter appetere. Nam appetere est qdaz mot' in aliud tendens. Sed illud cui' est appetit'. s. appetibile est pncipiū itellus practici. Naz illud qd est pmo appetibile ē finis a quo incipit p'deratio inter itellus practici. Cū. n. volum' aliqd deliberare de agēdis pmo supponim' finem: deinde pcedim' p ordinē ad ingredūz illa que sunt ppter finem sic pcedentes semp a posteriori ad p'us: vsq; ad illud qd nobis iminet pmo agēduz. Et h est qd subdit: q vltimuz de actione itellus practici est pncipiū actionis. i. illud: vñ debemus actionē incipere: Cū rōnabilr dictū ē q hec duo sunt mouētia. s. appetit' z itell's practici: q. n. ipm appetibile qd est pncipiū p'deratiū ab itellū practico mouet: pp h d'r itellus practicus mouere. q. s. ei' pncipiū qd est appetibile mouet Et qd d'r de itellū: intelligenduz est etiaz de phātasiaz q cū phantasia mouet: nō: mouet sine appetitu. Non. n. mouet nisi in quātum repñtat appetibile: sicut nec itellus. Sic igit' apparet q vnum ē mouēs. s. appetibile hoc. n. appetitum mouet: z est pncipiū itell's. que duo ponant' mouētia. Et hoc rōnabile est q hec duo mouentia reducant' in vnum quod est appetibile: q si ponebant' hec duo itellus z appetit' esse mouētia respectū eiusdē motus: cum vnus effect' sit vna cā ppria: necesse est q moueant hec duo fm aliquā cōem spēm. Non est autē dicendum q appetit' moueat sub specie itellus: s; magis econuerso: q intellectus nō inuenit' mouēs sine appetitu: q a voluntas fm quā mouet itellus est qdaz appetit'. Et ratio hui' assignat' in 9° meta. q a cum rō scie practice se hēat ad opposita: nō mouet' nisi determinet' ad vnū p appetitum. Sed appetitus mouet sine rōne: sicut p; ex his que ex concupiscētia mouent'. Concupiscētia. n. est appetitus qdaz. **E.c. 10** Explicat autē magis de concupiscētia q; de ira: q; ira h; aliqd rōnis: mon autē concupiscētia: vt pbat Phis in 7° ethic. Et sic patet q mouentia reducuntur ad vnuz quod est appetibile. **C** Deinde cum dicit.

C Intellectus igit' rect' ē ois: at appetit' atq; imaginatio z recta ē z nō recta. Quocirca semp

qdē ipz appetibile mouet. Hoc autē ē aut v; bonū: aut apparēs bonū. Attū nō oē bonū mouet: s; id qd sub actiōe cadit. Sub actiōe at cadit: qd alr sese hēe ēt pt. Idz igit' talē aie v; atq; potētia pncipiū eē mouēdi: q qdē ē ea quā appetitū consueuimus appellare.

C Intellectus qdez igitur omnis rectus est. Appetitus autem z phantasia recta z nō recta. Unde semper quidē mouet appetibile. Sed hoc est bonum: aut apparēs bonum. Non omne autē: sed agibile bonum. Agibile autē est ptingens z aliter se habere. Quod quidē igit' huiusmodi potētia mouet anime que vocatur appetitus manifestum est.

C Assignat ex p'dictis rōne cuiusdā accidētie circa motū vel actionē: ostēdens. s. quare in actionib' z motib' nris eram'. Et dicit q [ois intellectus est rectus] qd itelligēdum est de itellū pncipioz. Non. n. erram' circa pma pncipiū in opabilib' cuiusmodi sunt: nulli nocēduz eē: nō eē: aliqd iniuste agēdum z filia: sicut nec erramus circa pma pncipiū in speculatiuis. In his autē que sunt post pncipiū: siqdez recte cōsideramus: procedit ex rectitudine que est circa pma pncipiū. Si autē a rectitudine deuiam': pcedit ex errore qui accidit in rōcinādo. Sed appetit' z phātasia: qui ēt mouent sunt z cū rectitudine z sine rectitudine. Et id in actionib' nostris cōtingit deficere a rectitudine fm q; deficiunt' ab itellū z rōne. Cū p; ex p'dictis q appetibile semper mouet. Hoc autē appetibile est aut vere bonū qn persistit in iudicio itellus recti: aut apparēs bonum qn declinat a iudicio itellus recti ppter appetitiū vel phantasia. Nō autē omne bonum est appetibile z mouēs: s; bonū agibile: qd est bonū applicatū ad opationē: z hoc contingit aliter se habere: sicut oia que nostre actioni subdūtur. Unde bonum vltimum z necessarium in sua vniuersalitate p'sistens nō mouet. Manifestuz est igit' q potētia aie que dicitur appetitus sit mouēs. **C** Deinde cū dicit.

C Costat eos oportere qui ptes aie diuidūt: si mō potētiās ipsas diuidāt atq; separent: cōplures ipsas esse pcedere: nutriēdi pncipiū: sentiēdi: intelligēdi: deliberādi z appetēdi. Hec enim plus inter sese differūt: q; potentia cupiēdi ac irascēdi.

C Diuidentib' autē aie partes: si fm potētiās diuidant z separāt: valde multe fiunt vegetabile: sensitiuū: intellectiuū: cōsiliatiuum: adhuc appetitiuū. Hec enī plus differunt abinuicem q; concupiscibile z irascibile.

C Excludit illud qd antiqui dixerūt de distinctione partiu; motuarū dicēs: q diuidentibus ptes aie in rōnalez irascibilem z concupiscibilem: si ipsi intendūt distinguere potētiās aie abinuicē separatas multo plures fiēt q; ipsi ponant. s. vegetabile/ sensitibile/ intellectiuū/ cōsiliatiuum/ z appetitiuū. Distinguit autē cōsiliatiuum ab appetitiuo: sicut z in 6° ethicoz. Distinguit rōcinatiuū qd ē ptingētiua scientifico: qd est necessarioz: z ea rōne q ibi tangit. Ne autē ptes aie plus differunt abinuicē: q; concupiscibile z irascibile que comprehenduntur sub appetitu sensitiuo: vnde plures sunt partes q; ipsi ponant. **C** Deinde cum dicit.

E.c. 51

5

5

E.c. 52

b

Cap. 2°

3 **C**ū autē appetitiōes iter sese p̄rie fiāt: qđ qđ dē tū fit: cū rō cupiditasq; p̄rie sūt: idq; fieri solet in h̄isce q̄ sentiūt atq; p̄cipiūt t̄ps: mēs enī ob futurū retrahē iubet. Cupiditas vō p̄ns ip̄s p̄seq̄. Nā qđ iā afficit voluptate id z simplr afficē voluptate: z absolute bonuz esse v̄: ex eo sane qa futuruz non p̄spicitur.

E.c. 53 **Q**m autē appetit⁹ sūt p̄rij adinuicem: hoc autē accidit cuz rō z p̄cupiscētia p̄rie fuerint. Sit autē in ipsis t̄pis sensum h̄ntib⁹. Intell's qđē igit̄ p̄pter futuruz: retrahere iubet. Concupiscētia autē p̄pter ip̄s iam. Videt̄ enī qđ iā delectabile: z simplr delectabile: z bonuz simplr: p̄pterea qđ nō videt̄ qđ futurum.

K **E**xcludit quādas obiectionē supra positā ad oñdendū qđ appetit⁹ nō mouet p̄r h̄ qđ p̄tinētes: appetitū nō sequunt̄. Sed hec rō soluit̄: qđ in hoīe sunt p̄rij appetit⁹: quoz vnū p̄tinētes sequūt̄: z alij repugnāt. Dicit̄ ḡ qđ qđ p̄nt fieri appetit⁹ p̄rij adinuicē: h̄ p̄tingit cū rō p̄cupiscētie p̄ria: z fit z accidit h̄ in h̄ntib⁹ sensuz t̄pis. i. qui nō solū cognoscunt qđ in p̄nti ē: s; p̄siderāt p̄teritū z futuruz: qđ itell's qñq; ab aliquo p̄cupiscibili retrahere iubz p̄p futurā p̄sideratiōez. Sicut cū febricitātī ex iudicio intell's v̄ a vino abstīnēdus esse ne febris incalescat. Sed p̄cupiscētia incitat ad accipiēdū p̄p ipsum iam. i. p̄p illud qđ in p̄nti est. Videt̄. n. qđ in p̄nti est delectabile: esse simplr delectabile z bonuz: ex eo qđ nō p̄siderat̄ vt futurum. **E** Deinde cum dicit.

L **S**pecie qđem vnū id est p̄fecto qđ mouet appetitiuū inq̄z vt appetitiuū est: atq; appetibile oīum est mouentiū p̄mūz. Hoc. n. mouet: z nō mouet̄ mente aut imaginatiōe p̄ceptum: numero vō plura sunt ea que mouēt.

E.c. 54 **S**pecie qđē igit̄ vnū erit mouens: appetibile aut appetitiuū. Primuz autē oīum appetibile. Hoc enī mouet cum nō mouet̄: eo qđ fit intellectiuum aut imaginatiuū. Numero autem plura mouentia.

Oñdit ordinē mot⁹. Et circa h̄ tria facit. P̄mo oñdit quō mouētia sunt vnū z quō plura. Scđo quō ordinant̄ adinuicē. ibi. [Qm autē tria sunt.] Tertio summarie determinat de vnoq; eoz qđaz qđ ad motū reuertunt̄. ibi. [Nūc autē.] Dicit ergo p̄ qđ si mouētia p̄siderant̄ formalr z fm spēm: vnū erit mouens. s. appetibile vel appetitiuū: qđ iter oīa p̄m mouēs ē appetibile. h. n. est mouēs nō motū: inq̄ztū ē imaginatū v̄ intell'm. Manifestū est. n. qđ scđa mouētia nō mouentur nisi inq̄ztū p̄cipiāt p̄mū. Unde oīa p̄ueniūt i specie p̄imi mouentia. Quāuis autēz omnia p̄ueniant in specie p̄imi mouētis: tñ numero sunt plura. **E** Deinde cū dicit.

M **A**t vō cū tria sint i aialiū motu: vnuz id qđ mouet: scđm id qđ mouet: z tertiu id qđ mouet: atq; id qđ mouet sit duplex: nā aliū est immobile: aliū mouet atq; mouet̄: immobile qđ dē id bonū ē: qđ sub actionē cadit: id vō qđ mouet atq; mouet̄ ē ip̄m p̄ncipiū appetēdi. Mouet̄. n. id qđ appetit ea rōne qđ appetit: z appetitio ē mot⁹ qđē vel opatio. Id at qđ mouet̄ ē aial ip̄s. At qđ mouet appetit⁹ vt in

st̄ro. Id iā corpi tribuēdum ē. Quocirca de ipso tunc ē p̄tēplādū: cū de cōib⁹ aīe corpo risue operib⁹ atq; officijs cōtēplabimur.

Qm autē tria sunt: vnuz qđē mouēs: scđm autē qđ mouet: z tertius qđ mouet. Mouēs autē duplex: aliud qđē immobile: aliū qđ mouet. Est at̄ immobile actuale bonuz: mouēs at̄ z qđ mouet appetitiuuz. Mouet enim qđ appetit fm qđ appetit: z appetit⁹ actus aut motus qđam est. Qđ autēz mouet̄ aial est. Quo vō mouet organo appetitus: iam hoc corporeuz. Unde in cōib⁹ anime z corporis operibus considerādum est de ipsis.

Assignat ordinē motus z dicit qđ tria sunt que inueniūt in motu. Unum qđ est mouēs: z aliud est organū quo mouēs mouet: z tertiu ē qđ mouet. Mouēs autē ē duplex. vnū qđē immobile: z aliud qđ ē mouēs motū. In motu igit̄ aialis: mouēs qđ nō mouet̄ est bonū actuale qđ mouet appetitū: put est intellectū vel imaginatū. Sed mouēs motū est ip̄le appetitus: qđ oē qđ appetit inquatū appetit mouetur: z ip̄m appetere est qđaz actus vel mot⁹: put mot⁹ est actus p̄fectus: put dcm̄ est de operatione sensus z intellect⁹: Qđ autē mouet̄ est aial. Organū autē quo appetit⁹ mouet est aliqd corporeū. s. qđ est p̄mū organū motus: z id de huiusmodi organis considerādū est in opationibus cōibus anime z corporis. Determinat enim de hoc in libro de cā motus animalū. In hoc enim libro intendit determinare de anima fm se. **E** Deinde cum dicit.

Nunc vt i sūma dicam⁹ id qđ mouet vt in st̄m: ibi ē collocādū vbi idē p̄ncipiū rōnem finisue subit: vt in cardine fit. Sic. n. cōuexū z p̄cauū est: quoz altez finis: altez p̄ncipiū est. Quapropter altez q̄scit: altez mouet̄. Sunt rōne qđē diuersa: magnitudine vero nō separant̄: Aniuersa nāq; pulsu tractuq; mouent̄. Accirco opz perinde atq; in circulo aliquid manere: z hinc incipere motum.

Nūc autē vt in summa dicat̄ mouēs organi ce vbi p̄ncipiū z finis idem: velut in circulatione: hoc est gibbosum z concauū. Hoc qđ dem finis: illud vō p̄ncipiuz. Unde aliud qđem quiescit: aliud nō mouetur. Ratione qđem altera entia: magnitudine vō inseparabilia. Omnia enim pulsu z tractu mouētur. Propter quod oportet sicut in circulo manere aliquid: z hinc incipere motum.

Summarie determinat de organo motus localis z dicit in summa: qđ p̄mū mouēs organice opz tale esse vt in eodē sit z p̄ncipiuz z finis motus: sicut in quadā circulatione in qua est gibbosum z cōcauū: quoz vnū est quasi finis: et aliud qđ p̄ncipiū. Nam cōcauū est sicut finis: gibbosuz autem videt̄ esse sicut p̄ncipiuz motus. Scđm concauitatez enim cōtrahit̄ in seipso: fm gibbositate vō attendit̄ eius lz dilatatio: put ab ipso fit p̄ncipiū motus z pulsus. Et qa in ipso est p̄ncipiū motus z finis: p̄ncipiū autē motus opz esse immobile in vnoquoq; motu: sicut cum mouet manus quiescit brachiū: z cuz mouet̄ brachiū q̄scit humerus: z sic oīa motus ab aliquo immobili procedit: opz qđ in ipso

o

p

E.c. 55

o

A organo motus qđ est cor: sit aliqd quiescens in quantum est pñ^m motus: et aliud qđ mouet in quantum mot^o terminat ad ipm. Et hec duo in ipso. s. quiescens et motu sunt diuersa rōne: s. subito et magnitudine sint abinuicem inseparabilia. Et qđ oporteat ibi esse pñ^m mot^o et finis: et per pñs quiescens et mobile: manifestū est ex hoc qđ ois mot^o aialis pponitur ex pulsu et tractu. In pulsu autē id qđ est mouēs est tñ^m pñ^m mot^o: qđ pellens elongat a se id qđ pellit. Sed in tractu id quod mouet est termin^o motus: qđ trahēs ad se mouet id qđ trahit. Et propter hoc opz qđ pñmū organū mot^o localis in aiali sit et vt principū motus: et vt terminus. Et iō ois qđ in eo sit aliqd manens: et tñ qđ hinc incipiat motus: sicut apparet in motu circulari. Nam corpus quod circulariter mouet^r ppter imobilitatē centri et poloꝝ nō mutat totalr locum: nisi forte ratione: sed fm totūz manet in eodem loco fm subiectum: partes autē variant locum subiecto et nō ratione tñs: sic etiam est in omni motu cordis. Nam cor in eadem parte corporis pñs manet: sed mouetur fm dilationem et constrictionem vt causet motū pulsus et tract^o: et sic quodammodo est mobile: et quodammodo quiescens.

Coino igitur vt dixim^o: hoc sui ipsius moti uū est aial: quo est appetitiuū. At appetitiuū sine imaginatione non est. Ois autē imaginatio aut rationis est particeps: aut est sensitiua. Atqz huius et bellue particeps sunt.

Coino qđē igitur sicut predictū est in qñtuz appetitiuū aial: sic ipsi^o moti uū est. Appetitiuū autē non sine phantasia. Phantasia autēz ois rōnalis aut sensibilis est. Hac quidē igitur et alia aialia participant. Lec. XVI.

Postq; Phs determinauit de principio moti uū fm localem motū in cōi et fm se: nūc determinat de ipso per pparationem ad diuersa gñia aialium. Et circa hoc tria facit. Primo ostēdit qđ sit cōe oibus aialibus participantibus motū. Scđo quō pñ^m moti uū inueniat in aialibus imperfectis. ibi. [Consideranduz autē de imperfectis.] Tertio ostēdit quō hoc principium motus sit in animala perfectissimo qđ est homo: differenter ab alijs aialib^o. ibi. [Sensibilis quidem.] Dicit ergo primo: qđ onine animal in quantum est appetitiuū: sic est sui ipsius moti uū. Nam appetitus est causa propria motus. Sed appetitiuū non est sine phantasia: que est vel rationalis vel sensibilis. Sensibilis autem phantasia: alia animalia ab homine participant: nō autem rationali phantasia. Considerandum autē est qđ sicut supra dictum est: sicut sub intellectu phantasia comprehendit: ita etiam phantasiaz vsqz ad intellectū extendit: sequens nois rationē. Nam phantasia apparitio quedam est: apparet autem aliquid et fm sensum et scđm rationem. Phantasia etiam habet suam opinionem in absentia sensibiliū vt ratio et intellectus. C Deinde cum dicit.

At. n. pñs adū est et: qđ nā sit id qđ ipse/cta aialia motu ciet: qbus sensus inest tñmō tact^o. Atqz inuestigādū est: si his et inest imaginatio cupiditas: nec ne. Etenim dolor atqz voluptas his iesse vī. Qđ si hec insunt: et cupiditatē necesse ē eis dē inesse. At qñā pacto his imaginatio inest? An asserendū est vt vī hec et in his inesse imaginationem inqz atqz cupiditatem? Verum vt indeterminate mouentur: sic et hec ipsis insunt indefinite.

Considerandū autē et de imperfectis qđ mo/

uēs est: qbus tact^o solū inest sensus: vtrū con/tingat phātasīā inesse his: aut nō. Aut et p/ piscētīā. Et. n. letitia et tristitia inesse. Si autē hec: et p/ cupiscētīā necesse. Phātasīa autēz quō vtiqz ierit: Aut sicut mouent idetermi/ nate: et hec insunt qđē: indeterminate at insunt.

Ostendit quid sit prin^m motus in aialibus imperfectis. Et dicuntur aialia imperfecta: qbus inest solum sensus tact^o. Et dicit qđ considerandum est quid moueat ea: vtrum. s. in eis sit phantasia et cōcupiscētīa vel non. Videtur autē qđ in eis sit p/ cupiscētīa: qđ in eis videtur esse letitia et tristitia. Re trahunt enim se cū ab aliquo nociuo tanguntur et aperient se: et extendunt in illud quod est eis pueniens: qđ nō fieret nisi in eis esset dolor et delectatio. Si hec autē sunt in eis: nec cessariū est qđ in eis sit p/ cupiscētīa. Sed cū cōcupiscētīa ex sensu fiat delectationis: sequitur qđ p/ cupiscētīa non fit sine phantasia. Restat ergo querenduz quō in eis sit phantasia. Et rīdet qđ sicut mouent: ita inest hīs aialibus et phantasia et p/ cupiscētīa. Mouentur autē nō determinate quasi intendentes aliquē determinatum locū in suo motu: sicut accidit in aialibus que mouentur motu processiuo que imaginant aliquid distans: et illud concupiscunt: et ad illud mouentur. Sed hīs aialia imperfecta non imaginantur aliquod distans: qđ nihil imaginantur nisi ad pñtīā sensibilis. S; cū leduntur: imaginantur illud vt nociuū et retrahunt se: et cū delectant: extendunt se sup illud et applicant se illi. Et sic in eis est phantasia vel p/ cupiscētīa indeterminate: in quātuz imaginantur et p/ cupiscunt aliquid vt conueniens: non autem vt hoc aut illud: aut hic aut ibi: sed habent confusam imaginationem et concupiscētīam. C Deinde cum dicit.

Imaginatio igitur sensitiua rōne et in exptib^o vt dixim^o aialib^o inest. At deliberatiua his inest tñ in qb^o rō inest. Nā vtrū hoc agat an hoc: rōnis iā op^o atqz offm est. Atqz necesse est vno quodā metire: mai^o enī p/ egtur. Quare pōt vñ ex plurib^o phātasmatib^o facē. Et hec est cā sane cur nō ois imaginatio vī opinio/ nē habere: qđ eam que est ex rōinatione nō hēt. At hec illam nimirum habet. Quapro/ pter deliberatiuum appetitus non habet.

Sensibilis quidēz igitur phantasia sicut dictum est: et in alijs aialibus inest. Deliberatiua autē rationalibus inest. Vtrū enim agat hoc aut hoc: iam rationis est opus. Et necesse vno mensurare. Maius enim imitatur. Quare potest vnum ex pluribus phātasmatib^o facere. Et causa hec eius qđ opinionem non putat habere. Qm eam que ex syllogismo non habet. Hec autem illam. Propter quod deliberatiuum non habet appetitus.

Ostendit quo principū moti uū sit in hoibus. Et circa hoc tria facit. Primo ostēdit quō principium mouens est in hominibus ratio deliberans. Scđo quō aliquā delibera/ tio rōnis per appetitū vincit. ibi. [Vincit autem.] Tertio ostēdit que rō sit mouēs. ibi. [Scientificū autē.] Dicit ergo pmo qđ phantasia sensibilis: vt ex dictis p3: est etiā in alijs animalibus: sed illa que est per deliberationem est tñ in rationalibus: quia considerare vtrum hoc sit agenduz: aut hoc: quod est deliberare: opus est rōnis. Et in tali pñs adū

3 tione necesse est accipere aliquam vnam regulam vel fines vel aliqd h3: ad qd mensuret qd sit magis agendum. Manifestu est enim qd h3 imitat .i. desiderat id qd est magis in bonitate: et id qd est melius: meli9 aut semp diiudicam9 aliqua mensuraz i9 op3 accipe aliquā mensurā in deliberādo qd magis sit agendum. Et h3 est mediū ex quo rō practica syllogizat qd sit eligendum. Cū manifestū est qd rō delibērans potest ex pluribus phantasmatis vñū facere. s. ex tribus: quoz vñū peligit alteri: et 3^m est qñ mensura qd pelegit. Et hec est cā qre aialia nō hñt opionē: l3 habeant phantasia: qz non pñt vti syllo: per que vñū peligāt alteri. Sed deliberatio rōnis h3 illā. s. opionē: als non faceret ex pluribus phātasmatibus vñū. Et inde est qd appetit9 inferior qui sequit phātasiam: nō h3 deliberatiōem: sed absqz deliberatione mouetur ad concupiscendum: vel irascendum: quia scilicet sequitur phantasia sensibilem. C Deinde cum dicit.

C Vincit aut interdū appetit9 mouetqz volūtātē: interdū hec illū: appetit9 inqz appetitū vt sphaera sphaerā: cum in cōtinētia sit. Et qz semper supior: magis est princeps mouetqz natura: quo fit vt tres iā motus efficiantur.

C Vincit aut z mouet aliquā deliberationez. Aliqñ aut mouet seipsuz: sicut sphaera appetitus appetitū: cū in cōtinētia fuerit. Natura autem semper que sursum principalior est: z mouet: vt tribus lationibus iam moueat.

C Ostendit quo deliberatio rōnis vincatur ab appetitu inferiori: z dicit qd appetitus inferior qui est sine deliberatione: vincit deliberationem: z remouet hoīem ab eo quod deliberauit. Aliqñ ecōuerso appetitus mouet appetitū. s. superior qui est rōnis deliberātis: eū qd est phantasia sensibilis: sicut in corporibus celestib9 sphaera superior mouet inferiorē: quod accidit cū aliquis cōtinēs fuerit. Cōtinētis. n. est p deliberationem rationis vincere passiones. Et iste est nālis ordo: vt superior appetit9 moueat inferiorē: qz ē in corporib9 celestib9 nālr sphaera superior principalior est: z mouet inferiorē: ita qd inferior mouet trib9 motib9 localib9. Sicut sphaera Saturni mouet z motu diurno qui est super polos mūdi: z motu diuo qd est sup polos zodiaci: z pter hoc motu pprio. Et silt appetit9 inferior, et si aliqd de motu pprio retineat: mouet tñ nāli ordine motu appetitus superioris: z motu rōnis deliberātis. Si aut ecōuerso accidit qd appetitus superior trāsmoueat ab inferiori: hoc est pter ordinem naturalem. Cūde z hoc facit peccatum in morib9: sicut peccata sunt monstra in natura. C Deinde cum dicit.

C Ea vō rō cui scie tribuunt: nō mouet: s3 manet. Cū aut estimatiōnū ac rōnuz alia sit vlis alia singularis. Alia nāqz dicit oē bonū honorib9 esse afficiendum: hec vero dicit z me bonum esse: hec iam opinio mouet: non illa vniuersalis. Quin potius ambe mouent. Et illa quiescens magis: hec aut non quiescēs.

C Scientificū at nō mouet: s3 manet. Qm at h3 qdē vlis existentiō z rō: alia vō pticularis. Hec qdē. n. dicit qd op3 talē tale agē: at qd hoc qdēz est tale: z ego talis. Jam hec mouet opinio: nō que vniuersalis. Aut vtraqz: sed hec quidem quiescens magis: hec autem non.

C Ostendit que rō sit mouens. Et primo sciēdū est qd rō speculatiua quā appellat scientificā nō mouet: s3 in qete ē: quia nihil de imitando vel fugiendo picit: vt supra dictū est. Ra-

tio autē practica quedam est vlis z quedam particularis. Vlis qdē: sicut qd dicit qd op3 talem tale agere: sicut filium honorare parentes. Ratio autē particularis dicit qd hoc qdē est tale: z ego talis: puta qd ego filius: hunc honorem debeat nunc exhibere parētī. Hec aut iam opinio mouet: non autē illa que est vlis. Aut si vtraqz mouet: s3 illa que est vlis mouet vt causa prima z quiescens: particularis vero vt causa prima z quodammodo motui applicata. Nā operationes z mot9 in pticularib9 sunt: vñ op3 ad hoc qd mot9 sequat: qd opio vlis ad particularia applicetur. Et pp hoc ē pccm in actionibus accidit qñ opinio in particulari operabili corrūpitur propter aliquā delectationē: vel propter aliquā alias passionem: que tamen vlem opinionem non corrumpit.

C Necesse ē igr oē qd viuit aiamqz h3 nutriēdi vi h3e ab ortu gñoneue vsqz ad iteritū corruptionemue suam. Necesse est. n. oē quod est ortum accretionē z statū z decretionē habere: que quidē vt patet sine nutritiōe fieri nequeunt. Necesse est igr vniuersis his qd accrescunt atqz decrescūt inesse potētā nutriēdi.

C Vegetabile qdē igr aiaz necesse h3e oē quod cūqz viuit: z h3 aiam a gñone vsqz ad corruptionē. Necesse ē. n. qd gñat augmētū h3e z statū z decremētū: hoc at sine alimēto eē ipole. Necesse igr inesse vegetabile potētā in oibus gñabilibus corruptibilibus. Lec. XVII.

Postqz phs determinauit de singulis partibus aie: hic ondit quo adinuicem ordinantur. Et primo ostendit qd necesse est aie partē vegetabilem in oib9 viuētibus inueniri. Secdo ostēdit qd sensitua nō est in oib9 sed in aliquib9. ibi. [Sensum aut non necesse.] Dicit ergo primo ex his que supra de partib9 aie determinata sunt cōcludens qd oē qd viuit: z per oīs quācūqz partes aie hñt necesse est qd heat aiaz vegetabile a principio sue gñationis vsqz ad suā corruptionē. Ex quo innuit hoc esse in aialibus que gñantur z corrūpuntur intelligendū. Hoc aut probat sic: qz necesse est qd oē viuēs qd gñat habeat augmentuz z statum z decremētum: sed hec nō possunt accidere sine alimēto: qz tpe augmenti op3 qd plus de alimēto conuertatur qz sufficiat ad pseruationē preexistentis magnitudinis: tpe aut status equalr: sed tpe diminutionis minus. Cū igr vt i alimento pertineat ad partē vegetabilez: necesse est qd hec pars aie sit in oibus viuētibus que generant z corrumpuntur. Et sic p3 ordo istius partis aie ad alias partes aie: qd oēs alie presupponunt istam. C Deinde cum dicit.

C At nō in oib9 viuētib9 necesse ē sensuz eē. Etenis neqz ea possunt tactū habere: quoz corpus est simplex que non sine mā formaz sūt susceptiua. Neqz fieri potest vt sine hoc sensu animaluz quicqz in rerum sit ratione.

C Sensum at nō necesse in oibus viuētibus. Neqz. n. quoz simplex corp9 cōtingit h3e tactū. Neqz sine hoc pole esse nullū aial. Neqz quecūqz non susceptiua specieruz sine mā.

C Ostēdit quo se heat ps sensitua ad viuētia. Et primo ondit qd nō est in oibus viuētib9. Secdo ostēdit in quib9 viuētib9 sit. ibi. [Animal aut necesse.] Dicit qd qd nō est necessarium qd oia viuētia heat sensum: qz sensus tact9 sine quo nullus alius pot esse: z per oīs neqz aliqd aial: cuius ratio perficit ex hoc qd h3 sensum: esse non pot in aliquo corpore simplici: qz organū sensus tactus necesse est esse in quadam medietate

Ter. cō. 58.

Ter. cō. 46.

Ter. cō. 59.

Ter. cō. 60.

2. r. cō. mediētatē inter contraria, vt supra ostensum est: qđ nulli
 118. A corpi simplici puenit: cū in corpibus simplicibus sunt ex
 cellētie q̄litatū sensibiliū: puta in igne excellētia calidi: in
 aqua excellētia frigidi. Sicut ē quecūq; non sunt suscepti
 ua speciei sine mā: non hnt sensum. Nam sensus est susce
 2. r. cō. prius specierum sine mā: vt supra dictum est. Sunt autē
 121. qđā uiuentia. s. plante: que sunt propinqua corporibus sim
 plicibus propter earum terrestreitātē: z non recipiunt spe
 cies sensibiliū nisi per materialem immutationem: non
 ergo omnia uiuentia habent sensum. C Deinde cum dicit.

C Al at necē ē sensus hēre: si nihil facit fru
 stra nā. Nā vniuersa q̄ nā pficiunt grā sē ali
 cui: aut sē casus eoz q̄ alicui cā fiūt. Si igit
 corp⁹ qđ hz vīz gradiēdi nō hēt sensū: corru
 peret sane: z nō ad suū pficiscerē pueniretq; z
 finē quē qđ op⁹ eē nāe pstat. Quo nāq; pa
 cto nutrit? Immobile. n. adest nutrimentū
 eo iloco vbi sē orta: q̄ nutrirī pnt suapte nā.

C Al autem necesse sensum hēre: si nihil fru
 stra facit nā. Propter aliquid enim oīa que
 sunt natura subsistunt: aut cōcidētia sunt eo
 rum que sunt propter aliqd. Si igitur oē p
 cessiuū corpus nō habet sensum: corrupetur
 vtiq;: z ad finem non vtiq; veniet qui est na
 ture opus. Quo enim aletur? Manentibus
 quidem enim existit vnde nutrirī nata sunt.

C Ostendit qđ omnia animalia habent sensum. Et circa hoc
 duo facit. Primo ostendit hoc de animalibus que mouen
 tur motu processiuo. Secdo simplr de oibus aialibus. ibi
 [At vero.] Circa primum duo facit. Primo ostendit pro
 posituz. Secundo excludit quoddam per quod posset fue
 rationi obuiari. ibi [Non potest autem corpus.] Dicit er
 go primo qđ necesse est qđ aial sensum habeat. Ad qđ pro
 bandum proponit primo qđ nā nihil facit frustra: qđ omnia
 que sunt in natura sunt propter aliqd. i. proueniunt ex ne
 cessitate ex his qđ propter aliqd sunt: sicut natura facit mē
 bra propter aliquas operationes. Sed ex hoc qđ membra
 sunt talis dispositionis sequitur qđ habeant aliq̄ accētia: si
 cut qđ habeant pilositates quasdam vel colores vel corru
 ptiones que non sunt propter finem: sed magis proueniūt
 ex necessitate materie. Sic igitur cum nā operetur pp ali
 quid: si res nāles non possent peruenire ad finē quem natu
 ra intendit: essent frustra. Sed nā fecit corpus processiuū
 i. aialis qđ potest moueri motu processiuo: sic organizatū
 z dispositū propter motum: z vt per motū vltius prose
 queretur alimentū per qđ cōseruaret in esse. Hoc aut non
 posset esse si non haberet sensum: qđ non discerneret corru
 ptibilia que possent ei obuiare: z sic corrumperetur: z non
 perueniret ad finē quē nā intendit: vt. s. conseruet alimēto:
 qđ ex motu acquiritur. Quo enim alerentur nisi quererēt
 alimentū p motū? Nec est instantia de aialibus immobilib⁹:
 qđ aialibus manētib⁹. i. immobilib⁹ existit adiunctum illud
 vnde nata sunt nutrirī. vnde non opz qđ a remotis querant.
 Manifestum est igitur qđ si corpora processiuā non hērent
 sensum: non possent psequi finē ad quē nā ordinauit: z ita
 essent frustra: quod est inconueniens. C Deinde cum dicit.

C Fieri at neq; vt cōpor qđq; mobile atq; or
 tu: aiaz qđ hēt discernētēq; mētē: sensu at
 vacet. Cur. n. nō hēbit? Aut. n. aie aut corpi
 idipz meli⁹ erit. At neutri vīz meli⁹ eē. Illa nā
 qđ ob h̄ nō intelliget magis. Illō aut nō ob idipz

magis p̄sistet. At vō neq; corp⁹ qđq; igenitū
 aiatū sensus hēre necē est. Nullū igit vti dixi
 mus nō immobile corpus hz aiaz absq; sensu.

C Non potest autē corpus habere qđem ani
 mam z intellectū discretiuū: sensum autē
 non habere: non mansiuū existēs: genera
 bile aut. At vero neq; ingenerabile. Quare
 enim non habebit? Aut enīz aie melius: aut
 corpori. Nunc autem neutrum est. Hoc qui
 dem non magis intelligit. Hoc autem nihil
 erit magis propter illud. Nullū ergo habet
 animal corpus non manens sine sensu.

C Excludit qđdam per quod posset obuiari predicte ratioi.
 Posset. n. aliquis dicere qđ corpus processiuū potest per
 uenire ad finem intentum a natura discernendo corrupti
 bilia per intellectum: etiam si non haberet sensum. Sed ex
 cludit hoc dicens qđ corpus non existens mansiuū sed p
 cessiuū non potest habere animam z intellectum discer
 nentem nociua: ita qđ non habeat sensum: neq; si sit gene
 rabile: neq; si sit ingenerabile. Et de generabili quidē osten
 sum est. Nam uiuentia generabilia habentia intellectum
 sunt tantum homines. Intellectus autem humanus indi
 get sensu: vt supra ostensuz est. C Sed quod dicit: [qđ neq;
 illud quod est ingenerabile habet intellectum sine sensu:]

videtur esse falsum fm opinionē Arist. Nam corpora cele
 stia que ponit esse aiaa: habent de partibus aie intellectu.
 Non habent autem sensum cuz sint corpora vniiformia nō
 habentia distinctionem in organis que requiruntur ad sen
 sum. C Unde quidam sic exponunt vbi terminetur sen
 tentia: vbi dicit [generabile autem:] vt sit sensus qđ nullūz
 corpus non manens non potest habere intellectū sine sen
 su: dummodo sit generabile. C Sed quod subdit. [At vero
 neq; ingenerabile:] est principium alterius sentētie: ac
 si dicat qđ hoc quod dicitur est de corpore generabili nō sic
 se habet circa corpus ingenerabile: vt scilicet non possit ha
 bere intellectum sine sensu. Et hoc est quod subdit. [Qua
 re enim non habebit.] Intelligenduz est magis relatiue qđ
 interrogatiue: vt sit sensus qđ causa quare corpus ingenera
 bile. s. corpus celeste non habet sensum: licet habeat intel
 lectum esse ista: quia si haberet sensum: aut hoc esset vt exin
 de esset aliquid melius anime corporis: aut vt exinde esset
 melius corpori celesti sed neutrum horum est: quia anima
 corporis celestis non magis intelligeret per sensum qđ sine
 sensu: intelligit. n. per modū substantiarum separatarum
 ea que sunt fm se intelligibilia. Neq; ē corpus celeste ma
 gis posset conseruari in esse propter sensuz: qđ non est pos
 sibile ipsum corumpi. vnde non indiget sensu ad vitanduz
 corumpentia. C Sed ad hunc sensum non adaptatur cō
 clusio p̄ns. s. qđ nullum corpus non manens. i. non immo
 bile: hz aiam sine sensu. Nisi forte dicat qđ hec conclusio non
 sequit ex eo qđ immediate dictū est: sed ex eo qđ pmo fuit
 dictū. Quia igit hec expositio extorta videtur dicenduz est
 qđ per corpus ingenerabile non intelligit corpus celeste: s; z
 corpora quorundam animalium aereozum que ponebant
 Platonici: nominantes ea demōes: quos quidem Apulei⁹
 platonicus sic diffinit. Demones sunt animalia corpore ae
 reamente rationalia: animo passiuo: tempore eterna. Et de
 huiusmodi animalium corporibus vult p̄ns ostendere qđ
 non est possibile qđ habeant intellectū sine sensu: sicut Pla
 tonici posuerunt: vt interrogatiue legatur quod dicitur.
 [Quare. n. non hēbit.] s. hz corpus sensuz: qđi dicat. Nō
 est huius rōnem assignare. Si. n. non hz: aut hoc est ppter
 bonū aie: aut ppter bonum corporis. Sed neutri hōz: qđ
 sine sensu: neq; anima eius intelligit melius: neq; corpus

Ter. qđ.
61.Ter. cō.
62.Ter. cō.
20. 7. 30

b

3 magis conseruabitur. Et ex hoc statim directe sequitur conclusio quam inducit qd nullum corpus mobile habens animam careat sensu. Apparet autem hanc esse intentionem Arist. ex hoc qd immediate subiungit: qd impossibile est aliqd corpus simplex esse corpus animalis. Deinde cum dicit.

Atq si sensu huiusmodi: necesse est ipse vel simplex corpus vel mixtum esse. Sed fieri non potest ut sit simplex: non enim habet tactum. Ad hunc sensum inesse necesse est.

At si huiusmodi sensus: necesse est corpus esse: aut simplex: aut mixtum. Impossibile autem est esse simplex. Tactum enim non habet. Est autem necesse hunc habere.

Ostendit qd sensus sit simpliciter necessarius omni animali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo inducit quandam conclusionem ex dictis. ibi [Manifestum igitur quod necesse est.] Circa primum duo facit. Primo ponit quod intendit. Secundo probat propositum. ibi [hoc autem ex his.] Proponit autem duo: quorum primum est qd si aliquod corpus habet sensum: necesse est qd vel sit simplex vel mixtum. Et impossibile est qd sit simplex: quia si esset corpus simplex non haberet tactum: quod quidem sensus necesse est esse animal habere: non solum animalia processiva: sed et animalia immobilia: sicut ostendit supra. Deinde cum dicit.

Quod quidem ex hisce perspicuum euadere potest. Nam cum animal omne corpus sit animalium: corpusque omne tangibile sit: tangibile autem sit id quod est sensibile tactu: necesse est et animalis corpus vim habere sentiendi tangendo si debeat ipse animal preseruari. Ceteri namque sensus per alia quaedam externa sentiunt. Odores inquam visus ac auditus. Tangens autem nisi sensum habeat: non poterit alia quidem fugere: alia autem capere. Quod si ita sit fieri non potest: ut ipsum animal conseruetur.

Hoc autem ex his manifestum. Quia enim animal corpus primum animalium est: corpus autem omne tangibile: tangibile autem quod sensibile tactu: necesse est animalis corpus tactum esse: si de salutari animal. Alii enim sensus per altera sentiunt: ut olfactus: visus: auditus. Tactum autem nisi habeat sensum: non hec poterit quidem fugere: illa autem accipere. Si vero hec impossibile est saluari animal.

Probat propositum. Et sic quod sensus tactus sit in omnibus animalibus. 2° quod corpus animalis non possit esse corpus simplex. ibi [Quod autem potest.] Circa primum duo facit. Primo ostendit qd necesse est inesse omnibus animalibus sensum tactus 2° quod alij sensus a sensu tactus non insunt omnibus. ibi [Alii autem propter bonum etc.] Circa primum duo facit. Primo ostendit qd necesse est tactum inesse omnibus animalibus. Secundo ostendit idem de gustu ibi [Propter quod et gustus.] Dicit ergo primo qd si necesse sit tactum inesse omnibus animalibus: necesse est ex his que nunc dicentur. Animal enim est corpus animalium. Omne autem corpus si generabile et corruptibile est tangibile: et dico tangibile quod est sensibile tactu. Corpora autem celestia que sunt ingenerabilia et incorruptibilia non sunt tangibilia. Non enim sunt de natura elementorum ut possint habere qualitates elementares que sunt qualitates tangibiles. Sed omnia corpora corruptibilia necesse est habere qualitates tangibiles: cum sint vel elementa simplicia vel ex elementis composita. Et hoc concludit qd necesse est corpus animalis habere sensum tactus si debeat saluari corpus animalis: quia cum corpus animalis sit tangibile. id est habens tangibiles qualitates: et sit corpora que ipsum tangunt: immutari potest corpus animalis ab his que ipsum tangunt naturali immutatione usque ad suam corruptionem. Aliter autem est de alijs sensibus que sentiunt per alia media et non tangendo: sicut olfactus visus et auditus. Cum illa sensibilia cum sint remota non tangunt corpus

animalis: nec possunt alterare ipsum ad corruptionem: sicut tangibilia. Et ideo nisi animal haberet sensum tactus per quem discerneret convenientiam a corruptiuis: non posset hec fugere et illa accipere: et ita non posset saluari animal. Necessarium est igitur ad salutem animalis quod habeat sensum tactus. Deinde cum dicit.

Quapp et ipse gustus quasi tactus est quidem. Est enim alimentum sensus. At alimentum: corpus est quod tactu percipitur. Sonus autem et color et odor non nutriunt: nec accretionem decretionemue faciunt. Quod necesse est ipsum gustum tactum quondam esse: quia rei tangibilis ac nutritiue est sensus. Hi igitur sensus necesse sunt animalibus: atque perspicuum est fieri non posse ut sit animal absque tactu.

Propter quod et gustus est sicut tactus quidam: alimentum autem corpus tangi possibile. Sonus autem et color et odor non alunt: neque faciunt augmentum: neque decrementum. Quare et gustus necesse est tactum esse quendam: quia tangibilis et vegetatiui sensus est. Hi quidem igitur necessarii sunt animalibus. Quod et manifestum quod non potest sine tactu animal esse.

Ostendit idem de gustu. scilicet quod gustus est sicut tactus quidam. Est enim gustus alimentis: quo scilicet discernitur alimentum utrum sit conueniens vel non. Alimentum autem est quoddam corpus tangibile. Nutrit enim ex hoc quod est calidum/humidum/frigidum et siccum. Ex eisdem enim nutrimur ex quibus sumus. Sed sonus et color et odor nihil faciunt ad alimentum: neque ad augmentum vel ad decrementum. Sapor autem confert ad alimentum in quantum est sequela complexionis. Sic igitur patet quod gustus est quidam tactus: quia est sensus alicuius tangibilis et vegetatiui. id est nutritiui. scilicet alimentis. Et sic patet quod hi sensus necesse sunt animalibus. Et quo etiam manifestum est quod animal non potest esse sine tactu. Deinde cum dicit.

At ceteri sensus boni sunt gratia et definito iam generis sui cuiusuis animalium sine ullo discrimine: sed cuiusdam ut generis dei necesse est insint. Nam si preseruari debeat: nisi solum tangendo: sed eminenter sentiri ipsum oportet. Quod quidem erit per extremum sentiri medium possit habere pacto ut a sensibili quidem medium: ab habere autem ipsum patiat ac moueat.

Alii autem propter bonum: et generis animalium iam non cuiuscumque: sed quibusdam ut processiuo necesse iesse. Si enim de salutari: non solum de tactu sentiri: sed et de loco. Hoc autem erit si per medium sentiuum fuerit: eo quod illud quidem a sensibili patiat et moueat: ipsum autem ab illo.

Ostendit quod alij sensus non insunt omnibus animalibus: sed quibusdam. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo manifestat quod quod dixerat. ibi [Sicut enim mouens.] Dicit ergo quod alij sensus. scilicet visus/auditus/et olfactus conueniunt animalibus non propter necessitatem: sed propter bene esse. Sed necium est eos inesse non cuilibet generi animalium: sed quibusdam. scilicet que mouentur motu processiuo: quia si de his animal saluari: non solum de sentire id quod tangit: sed de sentire id quod est a longe: quia ad aliqd remotum mouet. Hoc autem scilicet quod sentiat aliquid a longe erit si habeat sensus qui sentiant per medium: eo quod medium patitur et mouetur a sensibili: sensus autem a medio.

Et hoc ostendit consequenter cum dicit. **Nam** ut in motu ad locum accommodato fieri solet: cum permulta efficitur. Primum namque mouens pellit sensum pellendoque facit ut illud pellat id quod deinceps post illud est collocatum: sitque hoc pacto motus per medium. Atque per medium

2° r. co. 27.

2° r. co. 27.

2° r. co. 27.

2° r. co. 63.

2

20

Ter. co. 64.

O

P

Ter. co. 65.

O

A mū qdē pellit z nō pellit. **Alt^m** at pellit nō pellit. **Mediū** vō pellit atqz pellit. Et iter dū plā s̄ media: iter dū pauciora. Sic z i alteratōe fieri solet h̄ excepto dūtaxat id in qz qd alterat eodē i loco manē. Veluti si qspiā in cerā fixerit: vsqz ad id mota ē vsqzq̄ fixerit. Lapis at nō mouet. At aq̄ ad distantia lōgā. Aer aut ad lōgiorē mouet atqz agit z patit: si māeat sitqz vn^o z nō diuisus. Quapp z d̄ reflexiōe melius ē aerē a figura coloreqz pati: qusqz sit vn^o. Est at vn^o i ipō leni: q̄ egrediētē visionē frāgi atqz reflecti cēlere. Quocirca rur^o h̄ mouet visū p̄ide atqz fig^m qd in cerā ip̄imit trāsmittet vsqz ad finē.

B **Sicut**. n. mouēs h̄z locū vsqz alicui pmutare facit: z depellēs alterz fac vt pellat: z ē p mediū mot^o. Et p̄mū qdē mouēs depellit z nō depellit: vlt^m at solū depellit nō pellēs: mediū at vtraqz: multa at media. sic z i alteratiōe: p̄ter q̄ vnū manēs i eodē loco alt at. Et si i cerā fixerit aliqs vsqz ad id mota est vsqzq̄ tixit. Lapis at nihil. Sz aq̄ vsqzq̄ procul. Aer at ad pl̄imū mouet: z fac z patit si maneat z vn^o sit. **Un̄** z de repcussioe est meli^o qz visū egrediētē repcutraeres pati a fig^a z colore vsqzq̄ qdē sit vn^o. In leni at ē vn^o: pp qd hic itez visum mouebit: sicut vtiqz si in cera sigillum ingrederet vsqz ad finem.

C **Qndit** p file in motu locali. Videmus. n. q̄ mouēs h̄z locū facit pmutationē vsqz ad aliquē determinatū locū: q̄ qd p̄ depellit facit vt illud depulsiū itez depellat aliō: z sic: p̄mū depellēs mouet z p̄ mediū: z p̄ qdē mouēs depellit: h̄z nō depellit. **Ultimū** aut vbi terminat mot^o depellit h̄z nō depellit. **Mediū** aut h̄z vtrūqz scz qd depellit: z depellit: z p̄tingit mltā media eē talia. Et sicut h̄ ē in motu locali ita p̄tingit in alteratiōe: q̄ sit ibi p̄mū mouēs z vltimū motū: z mediū qd sit mouēs z motū. Sz in h̄ tñ differt q̄ p̄ alteras manet h̄z locū dū alterat: qd nō p̄tingit dici de pelle te. Et ponit exēplū: sicut si aliqs tangat cerā liq̄factā: vsqz ad illū terminū mota ē quousqz p̄ actionē caloris actio tāgentis p̄tingit. Sz lapis qz dur^o est: nō est susceptiuus talis imp̄ssionis. In aq̄ aut talis actio magis p̄redit p̄cul qz in cera. Sz adhuc aer qui ē passibilior i maxime remotū mouet: z facit z patit vt mediūz ex n̄s: dū modo maneat z sit vn^o: vt. s. nō interrūpat p̄ aliqd̄ obstaculū iterpositū. Et iō circa repcussioe sensus meli^o est dicere q̄ aer patiat a figura z colore quousqz p̄manet vn^o p̄tinu^o: qd p̄tingit qn̄ est lenis z nō interrūpt: qz q̄ radij egrediētes a visu repcutiant a visibili: vt Platonici posuerūt. Et iō aer sic motus a figura z colore mouebit visum: inq̄stū visibile imutat totū aerē vsqz ad visū. Et eēt file de cera z sigillo si figura sigilli ip̄imere in cerā vsqz ad vltimū terminū ei^o: sicut visibile ip̄imit speciez suam in aerem vsqz ad visum:

Atqz p̄spicuū ē fieri nō posse vt corp^o aialis sit simplex: igneū inqz aut aqueū aut aereū. **Nā** nullus ali^o sensus absqz tactu h̄z pōt. **Corp^o**. n. aialis ois vt dcm̄ ē: vim h̄z sentiē

di tāgēdo. **Cetera** at elenta p̄ter terrā istra sensus fieri p̄nt: atqz oē tale p̄ aliō sentiēdo sensū nimiz efficit z p̄ media. **Alt tact^o** i tāgēdo sēfabilia sua p̄sistit. **Quapp** z hoc noie nūcupat: atqz tācti cetera qz sensū in istra tactu sentiūt: tñ p̄ aliō mediū sentiūt. **At** ip̄e tact^o p̄ seipm̄ sol^o sentire vī. **Quib^o** efficit vt nullū taliū elntoz corp^o sit aial. **At** vō neqz rez eē p̄t. **Tact^o**. n. veluti mediocritas ē oium tāgibiliū z istr^o ip̄i^o nō mō terre d̄ias ē susceptiuū. **Sed** et cali fridizqz ceterozūqz oium tāgibiliū. **Et** iō neqz ossib^o neqz pilis neqz talib^o p̄tib^o vllis oino sentim^o: qz terrea s̄t. **Hinc** z plāte oiu^o sensuū s̄t (vt p̄s) ex p̄tes: qz z ip̄e terre s̄t. **At** absqz tactu fieri nō p̄t vt ali^o qz sit sēsus. **Hui^o** at istr^o sensus neqz terra est neqz ceteroz vllius elntoz.

Qd at ipole sit simplex eē aialis corp^o māifestū est: dico at puta igneū aut aereū. **Sine** qdē. n. tactu: neqz vnū p̄tingit aialiū sēsu h̄z. **Corp^o**. n. tactiuū aiatū oē: sicut dcm̄ ē. **Alia** aut p̄ter terrā: sensitua qdē vtiqz fiēt: oia at eo q̄ p̄ alterz sentire faciūt sensū z p̄ mediū. **Tactus** at est in tāgēdo ipsa: p̄pter qd z h̄z hoc nomē. **Et** tñ ali^o sensus tactu sentiunt h̄z per altera. **Hic** aut vī solus p̄ seipm̄. **Quare** h̄mōi elntoz nullū vtiqz erit corpus aialis. **Neqz** itaqz terrenū. **Oiu^o**. n. tāgibiliū tact^o est sicut medietas z susceptiu^o sensus: nō solū q̄cūqz d̄ie terre sūt: h̄z cali z fridiz: z alioz oiu^o tāgi possibiliū. **Et** pp h̄ ossib^o z capillis z h̄mōi p̄tib^o nō sentim^o: qz terre sunt. **Et** plāte et ob hoc: neqz vnūz h̄nt sensū: qz terre sunt: sine aut tactu: neqz vnū possibile ē aliū eē. **Hic** at sensus nō est: neqz terre: neqz alius elementoz nullius. **Lec. XVIII.**

Postqz **Phus** ostēdit q̄ tactus de necessitate inest oibus aialibus hic intēdit ostēdere q̄ ipole sit corpus aialis eē simplex: puta q̄ sit igneū vel aereū: sicut Platonici posuerūt quedā aialia eē aerea. **Hoc** autem probat: q̄ nullū aliū sensum p̄tingit eē sine tactu: opz .n. omne aial habere tactū vt ostensum est: z per p̄ns opz q̄ omne corpus aiatum. s. aia sensibili sit tale vt per ip̄z possit fieri sensus tactus. **Dia** aut elnta p̄ter terrā p̄nt esse oigana vel media alioz sensuum. s. aer z aq̄: eo q̄ aer z aq̄ faciunt sentire per alterū. i. per mediū. Sz tactus nō sit p̄ mediū: sed in tāgēdo ipsa sēfabilia: z ideo sic noiat: qz vīs z alijs sensus sentiāt quodāmo in tāgēdo: nō qdem imediate: sed per mediū. **Nā** sensibile tāgit sensum p̄ mediū: sicut z per mediū imutat ip̄m. **Solus** autē sensus tactus in tāgēdo sensibile sentit p̄ seipm̄: z nō per aliqd̄ mediū. **Ex** quo manifestū est q̄ corpus aialis ois eē tale vt per ip̄m possit fieri tactus: nō aut vt p̄ ip̄z possit fieri visus z auditus. q̄ h̄ sensus fiunt per mediū extrinsecū. **Et** quia corpus aialis opz eē tale vt p̄ ip̄m fiat sensus tact^o: ipole est q̄ vllū elemētoz sit corpus aialis: neqz terra p̄ quam

T.c.66

6

2°.te.c.
27

b

I nō sūt alij sensus: neq; alia elenta p q̄ sūt alij sensus. Cui⁹ rō est: qz illd p qd̄ fit tact⁹ opz eē mediū iter q̄litates tāgibiles ad h̄ q̄ fit susceptiū eaz: vtpote: in potētia extns ad eas: vt s. oñsū ē. Et h̄ ē vey nō solū respectu q̄litate terre: sed et oīuz tāgibiliū q̄litate. In corpōrib⁹ aut simplicibus nō iuenit mediū iter q̄litates tāgibiles: s; iueniunt ipse q̄litates h̄z extremitate p̄rietatis. Et ide manifestū ē qz p nullū corp⁹ simplex: nec p aliqd corpib⁹ simplicib⁹ vicinū p̄t fieri sensus tactus. Et iō oñib⁹ z capillis z talib⁹ p̄tib⁹ nō sentim⁹: qz sup̄būdat in eis qd̄ terre ē: z nō reducunt ad mediū put tact⁹ requirit. Propter istā ē rōne plante nullū h̄nt sensuz: qz h̄nt multū de terrestri: z sine tactu nō ē posse esse aliq̄e aliū sensuz: nec tactū fieri possibile p aliqd simplex elemētū. Sic ḡ manifestū est q̄ nullū corpus simplex p̄t esse aiatum aia sensibili. **C** Deinde cum dicit,

R **H**ec cū ita sint: p; aialia necio mori: cū hoc solo sensu tact⁹ puant. Neq; n. fieri p̄t vt hūc sensū nō aial h̄eat. Neq; si aial ē: aliū sē suz p̄ter hūc h̄ie necē ē. Et p̄pea fit vt cetera qd̄e sensibilia nō corrupāt suis exupatiōib⁹ aial: color inq̄ son⁹ z odor: s; ipsa tm̄ sensuū istra. Nisi p accūs vt si simul cū sono pulsio actusq; fiat: z si a reb⁹ q̄ v̄n̄: atq; ab olētib⁹ alia moueant q̄ tactu corrupūt. Sapor ē h̄ sane corrupit quo sil̄ accidit ipz tāgibile eē. Exupatiōes at tāgibiliū vt caloz fridoz z h̄mōi ipz iterficiūt atq; iterimūt aial. Exuperatio. n. sensibilis cuiusuis sensuz destruit i s̄tm̄ atq; deuastat. Quare z tāgibile exuperās: ipz destruit tactū. At hoc sensu d̄finitū est aial. Sine nāq; tactu fieri nō posse vt fit aial dem̄ ayim⁹. Quāobrē exupatiōes eoz q̄ tactu p̄cipiunt: nō solū in s̄tm̄ ipsius: verū etiā aial ipm̄ interimūt atq; corrupunt: qz necesse est animal hunc solum habere.

C Manifestū igr̄ qm̄ necē hoc solo puata sēsu aialia mori. Neq; n. hunc posse ē h̄ie nō aial exns: neq; cū sit aial: aliū necē ē h̄ie p̄t hūc. **E**t pp̄ h̄ qd̄e alia sensibilia excellētis nō corrupūt aial: vt color z odor z son⁹: s; soluz sensus: nisi h̄z accūs: puta si sil̄ cū sono d̄pulsio fiat z ictus: z a visis z odore alia mouent q̄ tactu corrupūt z h̄ūor aut s̄m q̄ accidit si mul tactiū eē sic corrupit. Tāgibiliū at excellētia vt caloz z fridoz z duroz corrupit aial. Dis qd̄e. n. sensibilis sup̄fluitas corrupit sensuz. Quare z qd̄ tāgi p̄t tactū. Hoc at tactu determinatus ē viuere. **S**ine. n. tactu mōstratus ē qz ipole est aial esse. An tāgibiliuz excellētia nō soluz corrupunt sensuz: sed animal: qz necesse solum habere hunc.

C Concludit ex p̄dict̄ bitudinē sensuū ad aialia. Et p̄ q̄stū ad tactū. 2° q̄stū ad alios sensus. ibi [Alios aut sensus.] Dic̄ ḡ p̄ qz necē sit oī aial h̄ie tactū: vt oñsuz ē manifestus ē qz solū p puatiōe huius sensus. s. tactus necē est animalia mori. Dic. n. sensus puertū cū aial: nec aliqd p̄t ipm̄ h̄ie

nisi sit aial: nec aliqd p̄t eē aial nisi h̄eat hūc sensuz. Et ide vltērius p̄cludit: qz sensibilia alioz sensuū si sint excellētia: corrupūt qd̄e singlos sensus: puta nimis fulgida corrupūt visum: z fortes soni corrupunt auditū: qz tm̄ corruptis his sensib⁹ p̄t aial remanere: hōz excellētie nō corrupūt aial: nisi p accūs: inq̄stū. s. accidit aial pati simul ab aliqb⁹ tāgibilib⁹ corrupentib⁹: puta si simul cū se no fiat depulsio z ictus: vt accidit in tonitruo: ex quo iterdū aialia moriunt. Et sil̄ ab his q̄ vident aliq̄ moriunt: nō inq̄stū sunt visa: s; inq̄stū aerē ificiūt: vt d̄r de q̄busdā venenosis. Et sil̄ itelligendū est de odorib⁹: s̄m qz cū malis odorib⁹ iterdū adiū ḡit corruptio aeris. Et ita et de sapore ē qz p̄t corrupere aial nō inq̄stuz sapor ē: s; inq̄stū sapor adiungit aliq̄ q̄litas tāgibilis: puta qz talis sapor p̄segr̄ calozē excedētē vel frigus. S; excellētie q̄litate tāgibiliū corrupūt aial p se z nō p accūs: qz ois excellētia sensibil̄ corrupit sensuz. Cū z qd̄ tāgi p̄t. i. tāgibile si fuerit excellēs corrupit tactū. Scdm̄ aut hunc sensuz determinat̄ vita aialis: tādiū. n. durat aial q̄diū durat sensus tactus in eo. Oñsuz est. n. qz ipole ē eē sine tactu. vñ manifestū est qz excellētie tāgibiliū: nō soluz corrupunt sensum tactus: sed et corrupūt aial inq̄stuz hūc solū sensum necesse est inesse aiali. **C** Deinde cum dicit,

Ceteros at sensus aial h̄z: nō vt fit: s; vt b̄n̄ sit vt antea dixim⁹. Visuz. n. habz vt videat. Qm̄ z in aere z in aq̄ z oino in p̄spicuo deigit. Gustuz at ob id qd̄ voluptate afficit̄ aut dolore: vt i alimēto ea sētiat z cupiat ac moueat. Et auditū vt aliqd significet. Linguā p̄tereaz: vt ipm̄ aliqd aliū p ipsam significet.

Alios at sensus h̄z aial: sicut dem̄ ē nō pp̄ esse: s; pp̄ bene: vt visuz: qz in aere z aqua vt videat: oino at qm̄ in diaphano. Gustuz aut h̄z p̄pter delectabile z triste: vt sentiat qd̄ in alimēto z p̄cupiscat z moueat. Auditū aut vt significet aliqd ipm̄. Linguā autē h̄z qua tenus significet aliquid alteri.

Finis Textus tertij Libri de aia Arist. **C** Oñdit q̄lter se h̄eant alij sensus ad aial: z dic̄ qz alios sensus h̄z aial: nō pp̄ necitate sui eē: qz sine eis p̄t eē z viuere: s; pp̄ b̄n̄ eē: sicut visuz: h̄z: qz viuūt in aere z in aq̄ vt videat p aere z aqua: ea q̄ p̄cul sunt. Et nō solū p aere z aqua: s; et p qd̄cūq; diaphanū: qz et p corpa celestia videmus. Sūtm̄ aut h̄z aial pp̄ delectationē z tristitiā q̄ est i cibo: vt sentiat delectationē in alimēto: z sic p̄cupiscat ipz: z moueat ad q̄rendū ipm̄. **C** S; notādū est qz supra posuit gustū necessariū aialib⁹ inq̄stū est tact⁹ qd̄a alimētū: hic aut nūerat ipm̄ inter sensus nō necios: inq̄stū est discretiuis sapor qz faciūt alimētū delectabile vel triste vt accipiat facilius vel refuset. Et qd̄ d̄r de gustu: intelligēdū est de odoratu: qz p odoratu attrahunt aialia ad alimētū a remotis: h̄z et in hominibus sit alia spēs z alia vtilitas odoratus: vt in libro de sensu z sensato d̄r. Auditus aut est in aiali ad h̄ qd̄ ei aliqd significet. Est. n. neciuz qz p̄ceptiōes vni⁹ aialis alteri significent s̄m qz vni aial iuuat ex altero: vt p; maxie in gregabilib⁹ aialib⁹: in qb⁹ geniti educant a ḡnantib⁹. Et iō opz et qz aial h̄eat linguā p quā sonādo significet suas affectiones alteri. **C** Et hec dicta de aia ad p̄sens sufficient.

C Expliciūt Diui Thome Aquinatis almi ordinis predicatorum in tres Libros de anima Aristotelis preclarissima cōmentaria summa cura z diligentia emēdata per ven. p. fratrem Bartholomeum spineuz / seu de spina Pisanum ordinis predicatorum: Clite regulis.

C Incipit

2° te. c. 118.

Tex. cō. 67.

Tex. cō. 68.

Incipit brevis Recollecta super tres Li-
bros de anima Aristotelis/Excellentissimi Vi-
ri. S. Dñici de Fladria diu ordinis Predi-
catorum omnium scientiarum: presertim sacre
Theologie acutissimi professoris.

In hoc prohemio comprehenduntur due le-
ctioes Libri Primi/et Comenti scilicet Thome.

Honorabilis. **I**ste Liber diuidit in prohemium et tractatus. Tractatus, ibi [Principium autem rationis.] Prohemium diuidit in tres partes. Nam primo reddit auditores docilem. Secundo beniuolum. Tertio attentum: docilem reddit permittendo ordinem et distinctionem tractatus: beniuolum ostendendo utilitates scie: attentum ostendendo difficultatem.

Pro quo notandum est quod sex partes sunt in hoc prohemio: quarum prima est: quod ista scientia est melior et honorabilior ceteris partibus philosophie naturalis. Que probatur unica ratione scilicet. Illa scientia dicitur esse nobilior: quia vel est de nobilioribus: vel quia est de certioribus ceteris partibus philosophie naturalis. **¶** Maior probatur. Primo quod est de nobilioribus: quia ista scientia considerat de anima rationali que est nobilior ceteris formis naturalibus. Secundo quod est de certioribus: quia quilibet experitur habere in se animam. ergo etc. **¶** Ex hac parte inferuntur quatuor corollaria: quorum primum est (ut infert philosophus in textu) vix quod rationabiliter scientia de anima est prior. Cuius ratio est: quia nobiliora sunt priora: sed per partem precedentem scientia ista est nobilior ceteris partibus philosophie naturalis. **¶** Elicitur 2° quod aliqua scientia debet esse nobilior alia propter duo. vix propter nobilitatem subiecti: siue rei considerate. et propter certitudinem consideratorum. **¶** Elicitur 3° quod omnis scientia est de numero bonorum: cuius ratio est: quia bonum et perfectum idem sunt: sed scientia quilibet est perfectio anime rationalis. **¶** Quilibet scientia est de numero bonorum. **¶** Elicitur 4° quod omnis scientia speculativa est de numero bonorum honorabilium: cuius ratio est: quia bonum honestum est id quod appetitur propter se: non propter aliquid: sed quilibet scientia speculativa appetitur propter se: ut patet in prohemio metaphysice. ergo quilibet scientia speculativa est de numero bonorum honorabilium. Ex quo sequitur quod nulla scientia practica est de numero bonorum honorabilium: cum non acquiratur propter se: sed tamen bene est de numero bonorum laudabilium. **¶** Pro cuius ampliori declaratione notandum est quod bonum utile et bonum laudabile et honestum: sic inter se differunt: quia bonum utile dicitur quod queritur propter aliud: bonum vero honestum est id quod queritur propter se: sed bonum laudabile est id quod queritur propter se et propter aliud. **¶** Contra predictam partem primo arguitur sic contra suppositum. De eo quod non est: non est scientia: sed anima non est: sed magis est id quo aliquid est. ergo de anima non est scientia. **¶** Preterea. Omnis scientia sequitur suum obiectum: sicut effectus suam causam: sed anima precedit scientiam. ergo de anima non potest esse scientia tanquam de subiecto saltim. **¶** Preterea. Arguitur contra primam partem. Nam illa scientia est honorabilior que est certior: sed metaphysica est certior ista. **¶** Non est nobilior seu honorabilior ceteris scientiis. **¶** Preterea. Arguitur contra corollarium. Scientia libri physicorum precedit scientiam de anima. **¶** Sequitur quod ista scientia non est prior ceteris partibus philosophie naturalis. **¶** Preterea. Arguitur contra probationem

nem maioris. Nam forma corporum celestium est nobilior anima: cum virtus eius ad plura se extendat quam anima rationalis. ergo sequitur quod anima non est nobilior ceteris formis naturalibus. **¶** Ad primum dicitur quod de eo quod nullo modo est: non est scientia saltem positua: tamen de eo quod est in rerum natura: non sit id quod proprie est: bene est scientia. **¶** Unde anima non sit id quod proprie est: est tamen id quo aliquid est. **¶** Sed hanc rationem nititur destruere. **¶** Joannes de Jádino tali ratione. **¶** Ens proprie dicitur diuidi in actum et potentiam: sed actus et forma idem sunt. **¶** Forma est proprie ens: et per omnes animas (cum sit forma) erit proprie ens. **¶** Sed hec ratio peccat per fallaciam equocationis. Nam aliquid potest dici ens proprie dupliciter. Uno modo id quod non est ens per accessum: et isto modo quilibet forma bene est proprie ens. **¶** Alio modo potest aliquid dici proprie ens. scilicet quod per se et proprie subsistit: et isto modo nulla forma est proprie ens: nisi forte anima rationalis que pro se subsistit subsistentia incompleta: ut infra patebit. **¶** Ad 2um dicitur quod anima rationalis potest dupliciter considerari. Uno modo secundum suum esse: et isto modo precedit omnem scientiam. **¶** Alio modo secundum rationem communiem eius: secundum scilicet quod potest diffiniri et cognosci: et etiam isto modo bene precedit scientiam ordine cognitionis: et ut obiectum precedit habitum. **¶** Ad 3um dicitur quod ista scientia non est nobilior omnibus aliis scientiis: sed est nobilior omnibus aliis scientiis naturalibus. **¶** Ad 4um dicitur quod istam scientiam esse priorem potest intelligi dupliciter: vel ordine perfectionis: et sic est prior omnibus partibus scie naturalis: vel ordine cognitionis: et sic solum est prior scientiis de animis: quia communior. **¶** Ad 5um dicitur quod anima rationalis sit nobilior extensiuè quam anima rationalis: si intensiuè anima rationalis est nobilior et dignior. Cuius ratio est: quia anima rationalis capax est maioris dignitatis quam corpora celestia. ergo etc. **¶** Circa predicta adhuc dubitatur utrum scientia de anima sit vna numero. **¶** Et arguitur quod non duabus rationibus. **¶** Jo. de Jádino. Nam diuersarum conclusionum numero distinctarum non potest esse vnus habitus numero. ut patet de se. **¶** Sed in libris de anima sunt diuersae conclusiones numero distincte. **¶** In eis non est vna scientia numero. **¶** Preterea. Ex diuersis phantasmatibus non potest fieri vna impressio numero: sicut ex diuersis coloribus non potest fieri vna coloratio in numero: sed eorum que traduntur in scientia de anima sunt diuersa phantasmata. **¶** Idem quod prius. **¶** Ad istud dubium pro rationibus predictis: predictus doctor concludit esse dicendum quod hec scientia non est vna numero. **¶** Sed predictae rationes nil concludunt. **¶** Nam duplex potest esse distinctio partium. **¶** Quedam est distinctio materialis: a qua distinctione non causatur distinctio scientie. **¶** Alia est distinctio formalis: et illa est duplex. **¶** Quedam est secundum formas naturales. **¶** Alia est secundum diuersas rationes cognoscibilitatis: a qua quidem distinctio causatur distinctio scie. **¶** In libris de anima sunt diuersae partes distincte numero: primo et 2° modis: conueniunt tamen in vna ratione cognoscibilitatis: vnde de eis potest esse vna scientia numero. **¶** Ad 2um dicitur quod non est similitudo de phantasmatibus ad intellectum: et de coloribus per respectum ad visum quantum ad impressionem: quia phantasmata non sunt obiectum intellectus: sicut colores sunt obiectum visus. **¶** Unde ex diuersis coloribus sunt diuersae impressiones: tamen ex diuersis phantasmatibus potest esse vna scientia numero. **¶** Secundo dubitatur utrum ista scientia sit vna unitate specifica: et arguitur quod non duabus rationibus eiusdem. **¶** Nam diuersarum specierum distinctarum non potest esse vnus habitus specificus: cum distinctio specifica obiectorum causet distinctionem specificam habituum: sed in hac scientia sunt diuersae partes distincte. **¶** Et etc. **¶** Preterea. Scientia idem est quod spes intelligibilis: sed omnium consideratorum in hac scientia non est vna spes intelligibilis. ergo eorum non est vna scientia specifica. **¶** Dicitur quod ista scientia est vna unitate specifica: cuius ratio est: quia omnium illorum que conueniunt in vna ratione formali cognoscibilitatis: est vna scientia unitate specifica. **¶** Sed omnia que considerantur in hac scientia conueniunt in vna ratione formali considerationis. **¶** Et etc. **¶** Ad primum dicendum: sicut dicitur est ad primum precedentis dubij.

3 **C**Ad 2^m odm negando maiores: qz spēs intelligibilis dif-
fert realiter ab ipsa scia: sicut cā ab effectu. **C**Dubitat 3°
vtrū hec sciētia sit vna tm vnitāte generica: z arguit q sic
ratione pdicti opinatois: qz illa sciētia est tm vna vnitāte
generica: cuius obiectū est tm vnus vnitāte generis: s3 ob-
iectum huius sciētie. scia est vni vnitāte generica vel ana-
logica. ergo zc. **C**Ddm qz obiectū huius sciētie sit vni
vnitāte analogica loquēdo de vnitāte nāli: est tm vnum vni-
tate specifica loquēdo de vnitāte cognoscibilitatis. vnde
non opz qz illa sciētia sit solum vna vnitāte generica. **U**el di-
cendū qz vnitāte analogie obiecti sufficit ad vnitātes specifi-
can. sciētie. **C**Dubitat 4° vtrum corpus aiatum sit subie-
ctum huius sciētie: arguit q sic: qz illud est subiectum de
cuius ratiōe formali oia considerant: sed quecūqz conside-
rātū in hac scia p̄siderantur vt corpus aiatuz: vel vt redu-
cibile ad ipm. ḡ zc. **C**Ddm qz aia est subiectū huius scie:
z non corpus aiatum. **Q**uius rō est: qz illud est cuius subm-
picipia partes z passiones querimus p̄ Phm 4° metaph.
Sed in hac scia p̄siderantur vt corpus aiatuz: vel vt redu-
cibile ad ipm. ḡ zc. **C**Ad rōnem dubij dī negando p̄nam: qz
non p̄siderantur in hac scia partes z passioēs corporis ani-
mati inquantū b̄ sed inquantū fluunt ab ipsa aia. **C**Scda
p̄clusio est ista. **I**sta scia est vtilis ad oēs alias partes phie:
z p̄batur. **I**lla scia est vtilis ad ceteras sciētias sine qua ille
scie non p̄t adipisci: sed sine hac scia nulla alia partiū phie
nālis ip̄er tim p̄t adipisci: ḡ zc. **P**robatio minoris: qz ois
ps phie vel est nālis vel moralis: vel mathematica vel me-
taphysica: vel rōnalis: sed sine aia z potentijs eius non p̄t
haberi sciētia moralis: cum vñ tutes de qbus p̄siderat sint
subiectiue in potētjs aie. **S**ilr nec mathematica: nec meta-
physica p̄t adipisci sine intellectu possibili qui est pars aie:
nec etiam scia nālis: cum aia sit p̄m aiatorum: de qbus ma-
ior pars phie nālis p̄siderat. ergo zc. **C**Contra hanc p̄nez
arguit sic. **B**onum vtile z honestū adiuicez distinguunt.
Sed ista scia est de numero bonoz honorabiliū: vt p̄ p̄maz
p̄clonem p̄z: sequitur ergo qz ipsa non est bonū vtile. **C**P̄re-
terea. **I**sta querit grā suūp̄ius: cū sit scia speculatiua. ḡ nō
est vtilis. p̄z sequela: qz vtile dicit qd queritur p̄pter aliud
z non propter se: vt supra p̄cessum est. **C**P̄terea. **M**ulti
hnt cognitionem moralis: qui tm non hnt sciam de aia. er-
go sine ista scia p̄t hnt scia moralis: z per p̄ns non erit vti-
lis ad acquisitionē sciētie moralis. **C**Ad p̄mūz odm qz bo-
num vtile z bonum honestū non distinguunt semp̄ fm rē:
sed fm rōnem. **U**nde vnum z idem p̄t dici bonum hone-
stum z vtile diuersis rōnibus. **C**Et per hoc p̄z solutio ad
scdm. **C**Ad tertiū odm qz aliqui habeant cognitionem
imperfectam z cōfusam moralium: tm sine ista sciētia est im-
possibile habere eoz cognitionez perfectā z completam.
CTertia p̄clusio. **P**rius p̄sideranduz est de aia quantū ad
eius subam qz quantū ad eius accidentia. **H**ec p̄clusio p̄ba-
tur tali ratione. **S**ubā p̄cedit accidens cognitione z diffi-
nitione. vt p̄z 7° metaph. ergo prius p̄siderādum est de aia
quantū ad subam eius: qz quantū ad accidentia eius. **E**x
hac p̄clusione p̄z ordo dicēdorum in hac sciētia. **C**Contra
hanc p̄clusionēz arguit sic. **I**llud. qd facit ad cognitionem
alterius p̄ns d3 p̄siderari: sed accntia aie maxima partē cō-
ferūt ad cognoscendū qd qd est ei: vt infra cōcedit Phs.
ergo sequitur qz prius p̄siderādum est de accntibus ipsi? ani-
me qz de subā ei?. **C**P̄terea. **I**nnata est nobis via zc. **S**3
operationes z actus ipsius aie sunt notiores ipsa aia: vt et
infra p̄cedit Phs. ergo idez qd prius. **C**Ad p̄mūz odm qz
duplex est ordo cognitionis. v3. ordo cognitionis determi-
nate: z ordo cognitionis confuse: s3 ergo opationes z actus
aie sunt p̄iora z notiora ordine cognitionis confuse: tm ipsa
anima est notior etiam quo ad nos ip̄s accntibus ordine
cognitionis determinate. **C**Et per hoc p̄z solutio ad 2^m.
CQuarta p̄clusio. **S**cia libri de anima est de numero dif-

ficillimoz. **H**ec p̄clusio p̄batur sic. **I**lla sciētia est de nutre
ro difficillimorum: in qua mouetur difficillime difficulta-
tes. ergo zc. **C**Pro declaratione minoris considerandū est
qz ipsa anima p̄t dupliciter p̄siderari. **U**no modo quantū
ad diffinitionē z eius quiditates. **A**lio mō quantū ad ope-
rationes z passiones. **S**i p̄mo modo. sic potest duplr consi-
derari. **U**no modo quantū ad modum diffiniēdi. sic de ea
mouetur vna questio que est talis. vtrum diffinitio debeat
dari cōponendo vel diuidendo vel demonstrādo. **A**lio mo-
do potest cōsiderari anima quantum ad ea que ad diffini-
tionem pertinet: z hoc tripliciter: vel quantū ad substanti-
tā eius: vel quantū ad partes siue potētias eius: vel quā-
tum ad ea que cadunt in diffinitione eius. **S**i p̄mo modo.
sic mouentur octo questiones. **Q**uaruz prima est vtrū ani-
ma sit substantia vel quantitas. **S**ecunda est si sit substantia:
vtrum sit actus vel potentia. **T**ertia est. si sit actus: vtrum
sit substantia simplex vel composita. **Q**uarta. vtrum sit sub-
stantia impartibilis vel partibilis. **Q**uinta. vtrum sit vna
anima fm ip̄ciem vel plures. **S**exta si sint plures: vtrum
differāt genere vel non. **S**eptima. vtruz diffinitio anime sit
diffinitio speciei subalterne vel specialissime. **O**ctaua. vtruz
sit vna quedam cōmunis diffinitio tm: vel cuiuslibet anime
propria z specialis ratio. **S**i secūdo modo cōsideretur ani-
ma quantum ad eius partes siue potētias: sic oriunt tres
difficultates. **P**rima est vtrum vegetatiū/feritiū/z in-
tellectiū/sint diuerse anime vel partes potēntiales eius
anime. **S**ecūda si sint diuerse potēntie: vtrum prius oportet
querere actus qz potētias. **T**ertia si p̄ius oportet que-
re actus: vtrum oportet prius querere potētias qz actus
z potētias. **C**Si autem consideretur anima quantum ad
ea que adiuuant diffinitionē eius: sic de ea mouet vna dubi-
tatio: vtrum accidentia que magnam partem conferunt ad
cognoscēdum qd quid est debeant poni in diffinitione ip̄-
stus anime vel non. **S**i autem consideretur quantū ad ei?
passiones z operationes. **S**ic mouetur de ea vna difficul-
tas. **U**trum omnes operationes anime z passiones ei? sint
pp̄ie ipsi anime vel cōmunes toti cōiuncto. **U**el alique p̄-
p̄ie z alique cōmunes. **C**Considerandū est vterius qz **P**la-
tonici ponebant animā esse substantiam separatā z vniuersa-
lem: vt de ea eēt scientia: vt clariuz infra patebit. **Q**uā op̄-
nionem excludit Phs in lra dicens qz vniuersale. s. separa-
tuz: aut nūl est: aut posterius est singularibus. **Q**ualiter et
hoc intelligatur infra patebit. **C**Contra predicta sic primo
arguitur. **I**llud quod experimur in nobis est certissimum:
z facillime cognitionis. **S**ed animaz experimur in nobis.
ergo sequitur qz anima nō est difficillime: sed facillime cog-
nitionis. **C**P̄terea. **I**llud quod est anime p̄ns per suam
eētiam: facile cognoscitur ab ipsa. **S**ed anima est sibi ip̄si
p̄ns per suam eētiam. ergo sequitur qz a se ipsa facilliter co-
gnoscitur. **C**P̄terea. **S**i anima eēt difficillime cognitio-
nis: vel ergo difficultas illa proneniret ex parte rei cog-
niti: vt ex parte rei cognoscētis. **N**on primūcum anima sit
imaterialis z in actu. **N**ec 2^m: cum anima non excedat fa-
cultatem suūp̄ius. **C**Ad p̄mūz dicēdum qz s3 id qd expe-
rimur in nobis sit facillime cognitionis quantum ad an est:
vel quia est. non tamen quantū ad quid est. **E**t per hoc pa-
tet solutio ad 2^m. **C**Sed tamen ad cognoscēdūz qualiter
anima se ipsam cognoscat. quantū ad an est: z quid est: no-
tandum diligenter fm **D**octorem sanctum in de veritate.
q. 10. ar. 8. in. c. qz de anima possumus habere duplicē co-
gnitionem. videlicet. cognitionem an est: z cognitionez qd
est. **S**i loquimur de cognitione anime quantum ad an est:
hoc est dupliciter: vel loquendo de cognitione actuali: vel
habituali. **S**i primo modo: sic cognoscit se per suas ope-
rationes. **S**i secundo modo: sic anima cognoscit se ipsam
per suam essentiam. **E**x eo enim qz est sibi p̄ns per suaz
essentiam: apta nata est exire in suū actum. **S**i vero loqua-

A
B
C
D
 mur de cognitione aie quantus ad quid est. Hoc est duplr. vel quantus ad apprehensionem. vel quantum ad iudicium de re apprehensa. Si primo modo: sic aia cognoscit seipsam per similitudines: sicut et alias res. Si scdo modo: sic aia cognoscit seipsam intuendo innolabilem veritatem fm q eius similitudo est expressa in aia nostra. **¶** Et qbus eicit q anima cognoscit seipsam aliqn per actus suos: aliqn per essentias suas: aliqn per sps intelligibiles: aliqn per intuitus pme veritatis. **¶** Ad 2^m dicendum q difficultas ista provent ex parte ipsius aie: q non cadit sub sensu (a quo sciencia nostra ortum habet) nisi per accidens. **¶** Circa pcedentia dubitatur primo. Quid vltia sint posteriora singularibus (vt dicit hic Pbs.) Et arguit primo q no. Nam principiu prius est principiatio. Sed vltia sunt pncipia singulariu (vt Pbs sepius pcedit in metaphysica): ergo vniuersalia sunt priora. **¶** Preterea. Id a quo conuertit subsistendi psequencia est prius: vt pz in preparatis: sed vltia sunt huiusmodi respectu singulariu: ergo zc. **¶** Dicendum q vniuersale pot duplciter piderari: fm q dicit sanctus doctor in lectione pma. Uno modo fm q subiacet intentioni vltatis. Alio modo fm ppiam eius naturaz. Si pmo modo sic vniuersale aut nil est: aut est posterior singularibus: (vt dicit Pbs.) Si scdo modo sic est prius singularibus saltem fm rationem (vt voluerunt duo argumeta dubij). **¶** Pro cuius amplior declaratione notandum est q multiplex est vniuersale. videlicet vniuersale logicum: vniuersale physicum: vniuersale mathematicum: et vniuersale metaphysicum. Vniuersale logicum est posterior singularibus: et vocatur vniuersale posterum. Sed vniuersale physicum et mathematicum est prius singularibus: et vocat vniuersale in re. Sed differenter: quia vniuersale physicum est in re in materia sensibili: sed vniuersale mathematicum est in re. id est in materia intelligibili. Unde materia sensibilis est substantia subiecta qualitatibus actiuis et passiuis. Materia intelligibilis est substantia quanta sine huiusmodi qualitatibus. Similiter vniuersale metaphysicum est prius singularibus: et dicit vniuersale ante rem: qd est duplex. videlicet vniuersale ante rem natura tm: et natura z tempore simul. Vniuersale ante rem natura tm: est vniuersale consideratum in suis principiis quiditatis. Sed vniuersale ante rem natura z tempore simul est vniuersale consideratum fm q habet esse in mente pme cause. **¶** Dubitatur secundo vt vniuersale accidentia magnam partem conferat ad cognoscendum qd quid est. Et arguitur pmo q no: quia eadez sunt pncipia essendi et cognoscendi: sed accidentia non sunt pncipia essendi quiditatis: ergo no sunt pncipia cognoscendi ipsius substantie. **¶** Preterea. Substantia est pncipiu cognoscendi accidentia: vt pz 7° metaphysice. ergo accidentia non sunt pncipium ad cognoscendum substantiam. pz pntia: quia idem non pot esse prius et posterior respectu eiusdem. **¶** Dicendum q accidentia conferre ad cognoscendum quod quid est ipsius substantie potest intelligi dupliciter. vel a priori et fm naturam: vel a posteriori et quo ad nos. Si primo modo: sic accidentia non conferunt ad cognoscendum quod quid est substantie. Sed magis e conuerso (vt voluerunt argumeta dubij). Si secundo modo sic accidentia conferunt ad cognoscendum quod quid est substantie (vt hic vult Pbs.) Et per hoc patet solutio ad argumenta dubij. **¶** Dubitatur tertio vt sit aliqua operatio anime sine corpore. Et videtur q non: q si esset aliqua operatio anime sine corpore: maxime esset intelligere. Sz hoc non: quia dicere animam intelligere: est ac si diceret eam tere re vel filare. **¶** Item secundo: quia intelligere non est sine phantasmatibus: vt pz in 3° huius: sed phantasmata no sunt sine corpore: ergo intelligere non est sine corpore. **¶** Dicendum q operatio anime pot dupliciter idgere corpore: (vt dicit hic doctor sanctus) vel tanq obiecto et instrumento simul: sicut videre: audire: et huiusmodi: vel tanq obiecto

A
B
C
D
 tm. Omnes operationes anime conuincte (quia non loquuntur de separata) indigent corpore aliquo illorum modorum: non tm indigent eo omnes vtroq modo: q operationes sensitive anime et vegetatiue indigent eo vtroq modo: operatione vero anime intellectiue indigent eo: altero modo tm: videlicet tanq obiecto: et non tanq instrumento organico. **¶** Et per hoc patet solutio ad argumenta dubij. **¶** Quinta conclusio que tangit ibi. Videntur autem et anime passiones zc. Est ista: q quedam sunt passiones anime: et quedam non sunt anime tm: sed totius conuincte: que pbatur tali ratione phi. **¶** Omne id ad quod operatur complexio corporis non est anime tm: sed etiam corporis: et per pns conuincti. Sed ad passiones anime operatur complexio corporis: quia aliqui adueniente aliquo maximo vel arduo non timent nec tristantur. Aliqui vero pro minimo timent et tristantur. Ergo quedam passiones anime no sunt anime tm: sed etiam corporis. **¶** Sexta conclusio que tangitur ibi. Propter hoc zc. Est ista. Consideratio de anima pertinet ad naturalem phm. Que probatur tali ratione phi. Quia passiones includunt in earum diffinitionibus ea quorum sunt passiones: sed passiones anime non sunt solum anime: sed etiam corporis: vt pz per pcedentem conclusio nem: ergo in earum diffinitionibus ponit corpus. Sz omne corpus et ma pertinet ad considerationem naturalem: et ille passiones pertinet ad considerationem naturalem. Et quia ad eandem considerationem pertinent subm et passiones eius. ergo cum aia sit subm illarum passionum: vel saltem conuinctuz rone anime: sequit q consideratio anime pertinet ad phm naturalem. **¶** Contra hanc pntem arguitur sic: Ad eandem considerationem pertinet totus et quelibet pars subiectiua: sed anima rationalis que est pars subiectiua anime no pertinet ad phm naturalem: sed pot ad metaphysicum: ergo nec anima. **¶** Probatio minoris: quia forme que pertinent ad considerationem naturalem sunt forme existentes in materia: sed anima rationalis cum sit pars per se subsistens non est forma exis in materia: cum existere in alio distinguat contra existere per se. **¶** Preterea. Id no cadit sub consideratione naturali: cui no competit passio subiecti naturalis: sz passio entis mobilis: videlicet corruptibilitas non competit aie rationali: cuz ipsa sit incorruptibilis: ergo zc. **¶** Preterea. Ad eandem sciam pertinet consideratio subiecti et passionum: vt iam concessum est supra: sed alique actiones et passiones anime ptinent ad metaphysicum et ad moralem phiam: ergo zc. **¶** Ad 7^m dicendum q anima rationalis pot piderari dupliciter. Uno modo vt forma. Alio modo vt per se existens et separabilis a corpore. Sz ergo ipsa aia scdo modo piderata non ptineat ad considerationem naturalem. Si tm consideret primo modo sic subiacet considerationi naturali. Ad pbationem minoris addm q aiaz rationale pinctam per se existere pot intelligi duplr. Uno modo q per se existat existenti completa. Alio modo q per se existat existenti incompleta. Et hoc duplr: vel q existit per se ita q non existat in aliquo: vel q existit a se ita q non accipiat existetiam ab alio: sz ergo aia rationalis existat per se existenti incompleta: tm existit in alio: sicut forma in materia tanq comunicans sui esse materie. **¶** Ad 2^m dicendum q lz aia rationalis quantum ad eius essentiam et quantum ad eius supremam portionez sit incorruptibilis: tm quantum ad operationes et passiones sensitive anime et vegetatiue est corruptibilis. **¶** Ad 3^m addm q passiones anime diuersis rationibus considerantur a naturali et metaphysico. Ad naturalem enim ptinet fm q subiacet motui et transmutationi. Ad metaphysicum vero rone entis. Ad morales fm q sunt pncipia bni vel male viuendi seu operadi. **¶** Ultima conclusio. Diffinitio formarum naturalium similiter et passionum in qua non ponit materia est insufficientis. Hec conclusio pbatur tali rone fm phm. Nam ois forma que lz esse in materia determinata si in eius diffinitione non ponat materia: talis diffinitio erit insufficientis: sed

Tractatus primus

3
3
k
2
1
20
quelibet forma nalis cum suis passionibus h3 esse in ma determinata: g zc. Probatio maioris: qz diffinitio sufficiens exprimit r6nem diffiniti a prima potentia vsqz ad vltimum actum: s3 forma h3s esse in ma determinata non p6t perfecte explicari sine ma. g zc. ¶ Pro declaratione huius scienduz fm doc. s. z p6m in presenti passu q duplex est diffinitio. Queda est diffinitio que apprehedit solum formam. alia est diffinitio nalis: z talis est duplex. quedam est imperfecta: que. s. apprehendit mam. z alia est perfecta que apprehendit mam z formam simul. Prima dicitur formalis tm. Secda materialis tm. Tertia nalis z formalis simul. Prima. n. dicitur medius demonstrationis. 2. dicitur conclusio. 3. dicitur tota demonstratio. Exemplum pmer domus est cooperimentu proteges nos a frigore. Exemplum scd: vt domus est cooperimentum compositum ex lapidibus z lignis. Exemplum tertie: vt domus est operimentu compositu ex lignis z lapidibus. ptegens nos a frigore. ¶ Ex pdictis elicitur q diffinitio logica de rebus nalis est insufficiens. Similiter q diffinitio que datur per mam z formam dicitur magis nalis q illa que datur per mam tm: cuius r6 est: qz forma est magis natura qz ma: vt p3 2. phisicoy. trac. pmo caplo 2. ¶ Consideranduz est vterius fm eosdem vbi supra q phisicus mathematicus z metaphisicus diuersimode p6derant ea que ad r6nem aie p6nent. Nam phisicus p6derat de sensibilibus fm q sunt p6uncta mae sensibili. Mathematicus v6 h3 q sunt abstracta a ma sensibili fm r6nem: c6iuncta tm eis fm esse: lz suba quanta de qua p6derat mathematicus sit sensibilibus fm esse: non tm p6derat eam fm q h3. Metaphisicus v6 p6derat de pdictis fm q sunt abstracta tam a ma sensibili qz a ma intelligibili: accipi6do lz intelligibile. id est ph6tasiabile. i. fm q phis intellectus phantasia nominat. ¶ Contra pdictam p6nem arguit sic. Ma non est pncipi6 cognosc6di: cum sit in pura potentia. g non est pncipi6 diffini6di: qz pncipia diffinitia hnt notificare diffinitu. ¶ Preterea. Partes diffini6tes sunt p6res toto: sed ma non est p6res forma: vt p3 7. meta. g zc. ¶ Preterea. Partes diffini6tes debent p6dicari de diffinito in eo qd qd: vt p3 per p6m 2. meta. z 2. posterioroy: sed ma non p6t p6dicari de forma: cu habeat r6nem partis z non totius. g zc. ¶ Preterea. Secund6 c6em phozum suam partes diffini6tes sunt forme: sed ma non est forma. ergo ma non p6t esse pars diff6nis. ¶ Ad p6m v6m q ma p6t tripliciter p6derari fm. Buto nem in hoc passu. Uno modo in se z absolute: fm. s. q est indiffer6s ad o6s formas nales g6nabiles z corruptibiles: z isto modo cu sit in pura potentia non p6t esse pncipi6 diffiniendi vt voluit argumentu. Alio modo p6t p6derari ma h3 q subiacerat qualitibus sensibilibus actuz: z isto m6 etiaz non p6t esse pars diff6nis: qz accidentia diffinitiones non ingrediuntur nisi forsitan a posteriori circulo: t6re. Tertio modo p6t p6derari fm ordinem ad formam determinatam ad quam sequunt ipse qualitates sensibiles: z isto m6 ma est pncipi6 cognoscendi. z per p6m diffini6di. ¶ Ad 2. dicitur qz duplices sunt partes rei sensibilibus: nam quedam sunt partes formales z tales pcedunt diffinituz: alie s6t materiales. Et tales sunt duplices. Quedaz sunt indiuiduales: z tales non pcedunt diffinituz. Alie sunt c6es: z tales pcedunt diffinituz: ordine saltem cognitionis: lz n6 ordine nature. ¶ Ad 3. dicitur q partes diff6nis sunt in duplici oia. nam quedam sunt que ponunt in obliquo: quedaz in recto. Ille enim que ponunt in re: supponunt formas totius z p6dicant de diffinito in recto: alie vero partes supponunt partem rei z p6dicantur de diffinito in obliquo. Materia aut non ponit in diffinitione forme in recto: sed potius in obliquo. Unde r6 non sequitur. ¶ Et per hoc p3 solutio ad vltimum: qz partes que ponunt in diffinitione in recto sunt forme: non autem ille que ponuntur in obliquo.

¶ Explicit probemium.

¶ Sequitur textus. [Principium aut6 questionia est apponere que maxime videntur inesse ipsi zc.]

¶ Primu caplm primi tractatus huius primi libri de aia c6prehendit tertiam lectione c6mentu sancti Thome.

Minuto probemio incipit tractatus qui diuidit in tres partes principales fm q sunt tres libri de aia. In prima parte phis dicitur de aia fm opinionem antiquoy. In scda fm opinionem ppriam quantum ad r6nem c6em ipsius anime. Et h in scdo libro q incipit ibi. ¶ Quid6 a prioribus. ¶ In tertia v6. s. in tertio libro determinat de ea quantum ad spalem r6nem intellectiue partis ibi. ¶ Quid6 aut n6 sit sensus alius preter quinqz. ¶ Prima pars diuiditur in tres tractat6. In pmo tractatu phis recitat opinionem antiquoy de aia quantum ad totam subam. ipsi aie. In scdo aut ibi. ¶ Consideranduz aut. ¶ Reprobat opinionem eozdem. In 3. ibi. ¶ Quid6 aut cognoscere. ¶ Recitat duas dubitationes de ipsa aia remouendo opiniones antiquoy de anima quantum ad eius partes. Primus tractatus in quo recitat opiniones antiquoy phozum de aia quantum ad eius substantia: continet tria capla. In primo caplo opiniones illoruz phoz recitat qui inuestigauerunt naturam aie p vias motus. In 2. caplo ibi. ¶ Quicqz autem. ¶ Recitat opiniones illoruz phoz qui inuestigauerunt nam aie ex parte cognitionis z sensus: z ex parte vtriusqz. In 3. caplo ibi. ¶ Differunt aut6. ¶ Ponit dnam opinionum phozum qui locuti sunt de anima. ¶ Primu capitulu diuidit in duas partes. In pma parte ponit p6nem. In scda parte recitat quandam opinionem antiquoy phozum qui (vt dictuz est) inuestigauerunt naturam aie ex parte motus. ¶ Conclusio talis est. ¶ Inuestigando nam anime primo z pncipaliter opz inquirere ea que sunt ppria ipsius anime. ¶ Nec conclusio pbatur talione phis: qz accidentia ppria maximam partem conferunt ad cognoscenduz qd qd est: vt p3 in phemio huius: ergo ad inuestiganduz nam anime prius z pncipaliter est querere ea que sunt ppria eius. ¶ Ex qua conclusio inferit tale corollarium q inuestigado nam aie pmo z pncipaliter opz considerare motum z sensum: qz inter oia que c6petunt anime: motus z sensus sunt maxime ppria. Qd ex hoc p3: qz animatus ab inaitatis solum: z maxime inter se differunt: videlicet per motu z sensum. ¶ Pro ampliori declaratione notandum primo fm p6m q antiqui phis dicebant q nil p6t mouere nisi moueat. Cum ergo aia sit mouens corpus dicebant aiam esse de numero eoy que mouent. Cuius opinionis radix: falsa est ppter duo. ¶ Tum pmo: qz si omne mouens moueret: sequer6t q esset pcedere in infinitu in motibus: vt p3 2. metaphy. z 8. phisicoy. ¶ Tum scdo: quia id qd conuenit alicui per accidens non p6t sibi conuenire semper: z per psequens p6t ab eo separari. ¶ Consideranduz scdo q phis recitat in hoc capitulo quatuor opiniones eoz qui inuestigauerunt nam anime ex parte motus. Prima opinio est Democriti: qui dicebat aiam esse ignem sine ignea: z q aia nil aliud esset qz athomi igniti figuram rotundam hntes. Secunda est Leucippi: qui dicebat aiam aliud esse qz corpus sphericuz. Tertia est opinio Pythagoricoy: qui dicebant aiam esse decisiones mouentes alia corpora. Quarta est opinio Anaxagore: quaz recitat hic phis: qui dicebat aiam esse mouentem omnia. ¶ Consideranduz vterius q Democritus posuit athomos siue decisiones esse semen siue pncipi6 totius nature: quia considerabat q duo sunt de ratione pncipij: videlicet simplicitas z virtuositas: (vt hic adducit Egidius). Cum ergo athomi sint paruissime quantitatis: z per consequens simplicissimi: maxime motui: z psequens virtuosissimi. ideo dicebat atho-

mos esse principia oium rerum. Dicebat ulterius illos ex
 qbus coponit aia esse igneos seu ignitos. Tum pmo: quia
 ignis est elatum maxime actiuu. Tuz scdo: qa ignis est cali
 dus: in quo calido consistit vita humana. Quia igitur vide
 bat aiam esse forma maxime actiuas inter formas nales: z
 esse p^m vite: ideo dicebat a thomos ex qbus coponitur aia
 esse ignitos vel igneos. Dicebat etiā illos a thomos esse ro
 tunde figure: qa inter oēs figuras rotūda figura siue spher
 rica est promptissima ad motū quātum ad oēs differentias
 positionis: que sunt sursum: deorsum: ante retro: dextruz:
 z sinistrum: quia igitur maxime aia mouet corpus ad oēm
 differentiam positionis: nō autēz alie forme nales: ideo di
 cebat aiam esse copositam ex a thomis rotunde figure siue
 spherice. Considerandum ulterius q aliqua attribuunt
 alicui duplr. Uno modo essentialr. Alio mō per viam assi
 milationis: qñ dī q aia est ignis aut ignita: ignis non attri
 buitur aie essentialr: sed per viam assimilationis: qa oēs p
 prietates ignis pñt appropriari aie: z potissime rōnali: vt i
 fra patebit. Cōtra p̄dictā p̄nem sic pmo arguit. Innata
 est nobis via a cōioribus ad specialiora pcedere pmo phy
 sicor: ergo male dicitur in p̄ne q inuestigādo nām anime
 pmo oportet querere ea que conueniunt sibi maxime sū
 nām: i. que sunt sibi ppria. Preterea. Id qd est manife
 stum nō indiget inquisitione: sed aia est manifestissima no
 bis: cum quilibet experiat in se habere aiam: ergo non est
 necessaria aliqua inuestigatio ipsius aie. Ad p^m dōm q
 duplex est cognitio. s. cōfusa z determinata. Verum est q
 loquendo de cognitiōe cōfusa innata est nobis via a com
 muniōibus ad specialiora procedere: sed loquendo de co
 gnitiōe distincta z determinata: exordium accipimus a p
 prijs. Ad 2^m dōz q licet anima sit nobis manifestissima
 quantum ad an est: est tamen difficillima quantum ad co
 gnitiōem quid est.

Sequitur scdm capitulum tibi. Quicūq; autem in co
 gnoscendo. Nec est lectio quarta eiusdem libri de anima
 z in commento sancti Thome.

Stud est scdm caplm p̄mi tractatus: in
 quo postq; p̄hs in precedenti ca
 pitulo recitauit opiniones antiquor p̄horum
 de aia: qui inuestigauerunt naturas eius ex par
 te motus: hic p̄ter recitat apinionem illozum
 p̄hor qui inuestigauerunt naturam aie ex parte cognitio
 nis z sensus. P̄mo ponendo id in quo conueniunt tales
 p̄hsilosophi. Scdo recitando duas opiniones diuerfas. v. z.
 Empedoclis z Platonis. Considerandum autem pmo
 q omnes illi p̄hi qui inuestigauerunt animas ex parte sen
 sus z cognitionis conueniunt in hoc q vnanimiter dice
 bant esse principium aut principia oium entium. s. dicebāt
 aiam esse copositāz ex principijs rerum. vnde sū q p̄hi di
 uersimode locuti sunt de principijs z de numero eorum:
 diuersimode locuti sunt etiāz de ipsa anima. Unde illi qui
 posuerunt vnum principium tm: posuerunt aiam esse cō
 positam ex illo principio: qui nō posuerunt plura p̄nci
 pia: dicebant aiam esse copositāz ex pluribus principijs.
 Considerandum est ulterius q motiuū illoz p̄hor qua
 re posuerunt aiam copositam ex oibus principijs erat ta
 le: qa aia nata est cognoscere omnia: videlicet intelligibilia
 per intellectum z sensibilia per sensum: sed omnis cogni
 tio tam intellectiua q; sensitiua est ratione similitudinis: ex
 eo enim q res cognita assimilatur cognoscenti sit cognitio
 nisi enim similitudo rei visibilis esset in oculo non posset vi
 deri: similr nisi similitudo rei intelligibilis susciperetur in
 intellectu: non posset fieri intellectio: cum ergo anima non
 potest assimilari omnibus rebus: (vt ipsi dicebant: nisi ani
 ma componatur ex principijs omnium rerum: ergo con

cludebant q anima esset composita ex principijs omnium
 rerum: vt videlicet terram intelligeret: coponeretur ex ter
 ra: z sic de similibus. Considerandum est ulterius q p̄e
 dictum motiuum non valet: tum pmo: qa si aia copone
 ret ex terra non intelligeret terram: qa intus exiens p̄bi
 bet extraneum: tum scdo quia ad hoc q fiat intellectio vel
 sensatio: sufficit assimilatio rei cognite ad cognoscentem
 quantum ad hoc q species seu similitudo rei cognite susci
 pitur in cognoscente: non ergo necesse q lapis sū suum
 esse materiale sit in oculo vt cognoscatur ab eo: sed sufficit
 q sit in eo sū esse intentionale. Considerandum est vltē
 rius q p̄hs hic recitat duas opiniones principales: vide
 licet Empedoclis z Platonis. Opinio enim Empedoclis
 erat q anima esset composita ex quatuor elementis: z ex
 concordia z discordia. Sed plato posuit animam compo
 sitam esse ex quatuor alijs p̄ncipijs secundū q posuit alia
 principia: videlicet ex eodem z diuerso: siue partibili z im
 partibili: scdo ex ideis: tertio ex numeris. Consideran
 dum est ulterius pro declaratione opinionis Platonis: sū
 doctorem sanctum q entia possunt tripliciter considera
 ri. Uno modo in se z in propria natura. Secundo modo
 per respectum ad principium effectiuum. Tertio modo p
 respectum ad eos in communi in quo omnia entia conue
 niunt. Quātum ad primam cōsiderationem Plato posuit
 duo principia entium. s. idem z diuersum. Quātum nō
 ad scdam cōsiderationēz posuit tertium p̄m. s. ideas. Quā
 tum ad tertiam cōsiderationem posuit numeros esse p̄
 cipia oium rerum. Considerandum est ulterius sū eū
 dem q omnis longitudo componitur ex duobus punctis
 compositis ex numero binario. latitudo vero siue superfi
 cies coponit ex numero trinario cuz includit tria puncta.
 altitudo nō siue corpus coponitur ex numero quaterna
 rio: vnde quia dicebat res componi ex ideis: ideo dicebat
 ideam vnitatis esse punctum: z primam longitudinem si
 ue lineam esse ideā dualitatis: latitudinem nō siue superfi
 ciem dicebat esse ideā trinitatis siue nūi trinarij. Altitudi
 nem vero primam siue corpus dicebat esse ideam numeri
 quaternarij. Et quia quelibet res sensibilis includit pun
 ctū latitudinē longitudinē z pfunditatē: nō dicebat qualibet
 rez sensibile copositā ex nūis z vnitatibz. Considerandum
 est vltē q aia quecūq; cognoscit: aut cognoscit intellectu
 aut scientia: aut opinione aut sensu. Intellectus nō includit
 vnitatē: qa est vnus. s. medij. Scientia nō includit duali
 tatē: quia est duoz: videlz ipsius medij z cōclusionis: s. opi
 nio includit trinitatem: qa est ipsius medij z ipsius cōclusio
 nis demonstratē z cōclusionis formidatē. Sensus nō iclu
 dit numerū q̄ternariū: qa in sua operatiōe idignet corpore
 organico: sed omne corpus: vt dictuz est: includit numerū
 quaternariū. Cū ergo vt dicit Plato aia cognoscat oia p̄e
 dicta q̄tuor: ideo dicebat aias eē copositā ex vnitatē: duali
 tatē: trinitatē: z q̄ternitatē: siue q̄ternario numero: vt assi
 milaret oibus rebus cognoscibilibz. Considerandum vltio
 sū p̄hm in fine huius capituli q aliqui alij p̄hi volentes
 inuestigare naturā aie ex pte vtriusq; v. z. tam motus q; sē
 sus: dicebat aiam esse numerū mouentē sei p̄sum. Numerū
 quidē quia maxime cognoscitiua est. Mouentē vō se: quia
 maxime motiua est inter omnes alias formas.

Sequit 3^m caplm ibi. Differūt autē. Hic incipit lectio
 quinta eiusdē libri: z in cōmento sancti Thome.

Stud est 3^m caplm p̄mi tractat^o in quo
 p̄hs recitat diuersitatē opinionuz
 p̄hor loquētuz de aia. Et pmo recitat diuersi
 tatem eoz quātum ad p̄m rerum. Differēbant
 enim z quātuz ad substantiā p̄ncipioz: z q̄stum
 ad numerū. Quātuz ad substantiam p̄ncipioz triplē dif
 S. Tho. sup aia. L iij

Tractatus secundus

ferebant. Nam quidā posuerunt principia rerum esse corporalia: de quorū numero fuit Empedocles qui posuit quatuor elementa esse principia rerum etc. Alij posuerunt illa principia esse spiritualia siue imaterialia: vt Plato qui posuit ideas. Alij vero posuerunt illa principia esse tam corporalia quam incorporea: sicut Anaxagoras qui posuit prae-ter partes similes aut dissimiles: ipsum intellectum. Differ-ebant etiam secundum numerū: quia quidā posuerunt unū princi-piū. quidā plura etc. vt habitū est in primo philosopho. ad longum. Secūdo recitat differentiā predictorū philosophorū quātum ad natu-ram aie. adducēdo nouē diuersas opiniones. Quarum prima est Xenocratis qui dicebat aia esse ignea. Secūda est ipsius Democrati qui dicebat aiam esse cōpositā ex indiuisibilibus corporibus et atomis. Tertia est Anaxagore dicentis aiam esse intellectū simplicē immixtū purū et sepa-ratū. Quarta est quā Thales adducit. v. q. aia est quidam substantia per se motua. Quinta est Diogenis qui dicebat aiam esse aere. Sexta est Heracliti: qui dicebat animam nil aliud esse quā vaporē. Septima est quā Alcimeon adducit. scilicet anima nil aliud est quā substantia incorpo-ralis de natura celi existens. Octaua est ipsius Hippicidicebat animam esse aquam. Ultima est quam adduxit Critias: qui dicit animam esse sanguinem. Nullus autem philosophorum posuit animam esse terrā solum propter eius materialitatem. Ex predictis infert Philosophus primo quod oēs suprascripti philosophi conuenerunt in hoc quod inuestigauerunt naturā anime: aut per viam motus: aut per viam sensus: aut per viam incorporeitatis. id est per viam cognitionis intellectiue. Infert secundo quod illi philo-sophi eo modo quo locuti sunt de principijs rerum: locuti sunt de natura ipsius anime considerantes aia esse principium rerum. Unde qui posuerunt tantū unum principium posue-runt animam esse illud: qui vero posuerunt plura: posuerunt animam plura. Considerandum est pro opinione prima quod quia ignis est corpus maxime incorporeum subtile: et primum inter corpora: ideo illi philosophi dicebant aiam esse ignem: vt propter incorporeitatem siue spiritualitatem intelligeret oia: et propter subtilitatem siue agilitatem: aut mobilitatem moueret se et oia. Si querat vtrū hoc verū sit quod ignis sit immaterialissimum corporū secundum rei veritatem. Dicendum distinguendo quia vel loquimur de corporibus elementaribus: vel loquimur de corporibus in vniuersali absolute. Si loquamur de corporibus elementaribus: aut de corporibus mixtis: sic ignis est immaterialissimum et spūalissimum omnium corporū: quod patet ex situ eius quod ex motu. Ex situ. nam illa quae inferiori loco situant sunt mate-rialiora: vt patet de terra: cuius ignis sit locatus in superiori loco inter omnia elementa: necesse est dicere quod inter oia corpora elementaria et inter omnia mixta sit spiritualissimum et immaterialissimum. Idem patet ex motu: quia quanto aliqua sunt magis materialia: tanto magis mouentur deorsum: quanto vero minus materialia: et per se leuia: magis mouentur sursum. Cū ergo inter oia elementa ignis maxime moue-atur sursum. Dicendum est quod inter omnia elementa ignis est immaterialissimum. Si vero loquamur de corporibus absolu-te. Dicendum quod ignis non est maxime immaterialis aut incorporeus: sed corpus celeste est magis spūale et immaterialius: cuius ratio est: quia ignis non agit cuiuscumque actiuitatis fuerit nisi in virtute corporis celestis. Considerandum est vlti-mus pro secūda opinione quod democritus considerans ex vna parte quod aia esset maxime cognoscitiua et maxime mouens: considerans vero ex altera parte quod omnia constituuntur ex atomis: tanquam ex principijs rerum: sed quia sunt rotunde fi-gurata et multum habiles ad motum. ideo dicebat aiam esse cō-positam ex atomis: vt cognosceret oia in quantum sunt principia: et vt moueret oia in quantum sunt rotunde figure et spherice. Considerandum vltio pro opinioe Anaxagore

quod quadruplex est cōpositio. Quedā est cōpositio partium quātū tuarū. Alia est cōpositio que est ex elementis: sicut mixtū cōponit ex elementis. Tertia est cōpositio que est diuer-sis rebus materialibus alijs ab elementis: sicut homo com-ponitur ex cerebro corde etc. Quarta est cōpositio ex in-strumento organico et potentia eius. Ad remouendum pri-mā cōpositionem Anaxagoras dicebat et bene: intellectū esse simplicē. ad remouendum vero secūdam cōpositionem ab aia: dicebat intellectum esse immixtū. Sed ad remouē-dam tertiam cōpositionem ab animis dicebat intellectus esse separatū. Ad remouendā autē quartā cōpositionem ab ea dicebat intellectū esse purū. Quia si non posuit diuam in-ter aiam et intellectū: concludebat diffinitiuē quod anima nil ali-ud est quam intellectus simplex immixtus purus etc.

Sequitur Tractatus secundus eiusdem.

Sequitur in textu. Considerandum autē etc. Hec est lectio sexta eiusdem primi libri: et in cōmento sancti Thome.

Ste est Secundus tractatus in quo Philo-sophus recitat opiones philosophorū qui locuti sunt de anima tam ex parte motus quā ex parte cognitionis. Qui quidem tractatus continet octo capitula. In primo capitulo adducit rationes conuenientes contra eos qui dicebant aiam per se moueri.

In 2° capitulo ponit rationes speciales ad idē adducendo opinionem Platonis. ibi. quidā autē et maxime etc. In 3° capitulo reprobat opiniones Platonis. ibi. primum quidem igitur non bene dicere. In 4° capitulo reprobat opinionem illoꝝ qui dicebant aiam esse armoniam quandā. ibi. Alia autē est opinio. In 5° capitulo remouet opinio-nem illoꝝ qui dicebant animā per se moueri. ibi. Ratio-nabilibus autē etc. In 6° capitulo reprobat opinionem illoꝝ singulariter qui dicebant aiam esse numerum seipsuz mouentes. ibi. Multū autē ex his quae dicta sunt. In 7° capitulo reprobat opiniones illoꝝ qui dicebant animam esse elementum aut ex elementis. ibi. Tribus autē modis tradi-tis. In octauo et vltimo capitulo reprobat opinionem illoꝝ qui dicebant animam esse in toto vniuerso: et per se totum vniuersum esset animatum. ibi. Et in toto autē quidam ipsam misceri dicunt. In primo autē capitulo contra eos qui dicebant animam per se moueri: (supponendo di-uisiōnem motus in motum per se et motū per accidens) ad-ducit sex rationes conuenientes. Quarū prima est. Nam si aia per se moueret: aut moueret motu locali: aut motu augmen-ti: et decrementi: aut motu alterationis: quia tantū sunt quatuor spēs motus: sed nullum istorū est dicendum: quia cū ois motus sit in loco: (vt dicit textus) sequeretur quod ipsa aia eēt in loco per se: quod est inconueniens. Tum primo: quia non habet esse per se. Tum secūdo: quia non est corpus (vt infra patebit.) scilicet actus corporis. Secūda ratio talis est. Quicquid natu-raliter mouetur potest violenter moueri: et quicquid naturaliter quiescit: potest violenter quiescere. Si ergo aia moueret per se naturaliter et quiesceret: posset moueri violenter et quiescere vio-lenter: quod absurdum est: quia non solum suam preferentes: sed et fingere volentes motus violentos aie tribuere non possunt. Tertia ratio est. Si aia moueret per se: moueret sursum aut deorsum aut ad mediū. Si sic: tunc esset quoddā elemē-tum aut cōpositū ex elementis vt antiqui voluerunt: scilicet ois est falsum: cum moueat corp⁹ ad oēs diuersas positiones. Con-sequentia patet: quia ignis aut mixtum in quo predominatur ignis mouetur naturaliter sursum: terra deorsum: aqua et aer ad mediū. Quarta ratio talis est. Si aia amoueret cor-pus eo quod ipsa mouetur: (vt antiqui dicebant) eodem motu mouebitur corpus: sicut et ipsa anima: et econtra: scilicet corpus mutat locum: ergo et anima mutat locum: et per se trans-

bit de corpore in corpus cū sit in corpore: vt ipsi dicebant sicut aqua in vase: et per hanc erit resurrectio mortuorum animalium. Quia dum anima dimittit corpus in quo est: intrabit in aliud corpus mortuum. Et sic corpus mortuum resurgit. Quinta ratio est. Illud quod mouetur per aliud non mouetur per se: sed anima mouetur per accidens. scilicet a sensibilibus: ergo non mouetur per se. Ultima ratio est. Nam si anima secundum suam naturam moueret et moueretur per se: sequeretur quod natura siue substantia anime distaret a seipsa: quia omnis motus facit distare id quod mouetur ab eo a quo mouetur: cum idem non possit esse in actu et in potentia respectu eiusdem simul et semel. Pro declaratione precedentium considerandum primo quod philosophi antiqui philosophi diffiniunt animam tribus vijs: (vt supra dixit philosophus) vj per motum et sensum: et per incorporeum siue immaterialitatem: tamen philosophus non persequitur contra eos quantum ad incorporeitatem: quia vera opinio est quod anima est incorporea et immaterialis: potissime loquendo de anima rationali que non educitur de potentia materie: neque vititur organo corporeo in sua operatione. Verum tamen dicere animam esse subtilissimum corpus falsum est. Considerandum secundo quod tripliciter aliquid dicitur moueri. scilicet per se primo: per se secundo. id est per alterum: et per accidens. Exemplum primo: vt lapis mouetur per se primo deorsum: pars lapidis mouetur per se secundo. id est per alterum: sed accidentia lapidis mouentur per accidens ad motum ipsius lapidis. Et licet philosophus non enumeret nisi duos modos ipsius moueri expressi: tamen omnes predictos modos enumerat sub intellectu siue comprehensione. Considerandum tertio quod motus potest accipi dupliciter. Uno modo coniter. scilicet vt se extendit ad omnem mutationem tam instantaneam quam successiuam: et illo modo sex sunt species motus que continentur in his versibus. vj. Auget diminuit corrumpit et generat. Alterat et mutat: sic per loca multa vagatur. Alio modo accipitur motus proprie et physice: prout videlicet se extendit ad motum qui est cum transmutatione naturali: et illo modo tamen sunt quatuor species motus: vt hic loquitur philosophus. Considerandum vltimo usque ad quartum quod album potest considerari dupliciter. Uno modo in sensu composito. vj. p suo significato formali. album enim de suo significato formali significat albedinem cui non competit moueri per se. Alio modo accipitur in sensu diuiso. vj. p suo significato materiali: vj. pro eo quod est album. Primo modo album mouetur per accidens. Secundo mouetur per se. Considerandum vltimo quod vnicuique eo modo competit moueri: quo competit sibi esse. Illa ergo que non habet esse per se: sed in alio non mouentur per se: sed per alterum: aut per accidens. Cum ergo nulla forma naturalis habeat esse per se: sed per alterum: nulla mouebitur per se: sed per alterum. Et hanc animam corpori subsistat per se substantia completa: non tamen per se subsistat subsistentia completa: vt infra patebit. Contra nonnulla dicta in textu sic arguitur. Antiqui philosophi tribus modis inuestigauerunt naturam anime. vj. sensu: motu: et incorporeo: vt in precedenti capitulo ad dicit philosophus. ergo insufficienter philosophus persequitur contra eos quantum ad duos modos tamen. Preterea. In 3° et 4° physicorum dicitur quod aliquid dicitur tripliciter moueri: scilicet hic male dicitur quod tamen dupliciter aliquid mouetur. Preterea. Philosophus in 3° physicorum: et in 5° enumerat sex species motus: hic insufficienter dicitur quod quatuor sunt motus. Preterea. Soli corpori debet locus: vt patet in 4° physicorum: sed motus non est corpus: ergo motus non est in loco: et philosophus male dicit in textu quod omnes motus sunt in loco. Preterea. Omne corpus per se potest moueri: sed omne album est corpus: ergo omne album per se potest moueri: quod est contra philosophum in textu: vbi dicitur quod mouetur hec. scilicet album et tricubitus: sed hanc accidens. Preterea. Celum mouentur naturaliter: et tamen non potest moueri violentiter: ergo philosophus male dicit in textu quod quecumque mouentur naturaliter: mouentur etiam violentiter. Pre-

terea. Celus non potest quiescere naturaliter: et tamen mouetur naturaliter: sed male dicit philosophus quod quicquid mouetur natura quiescit natura. Ad primum 2^m et 3^m patet solutio ex dictis. Ad 4^m dicendum quod motum esse in loco potest intelligi tripliciter. Primo modo considerando motum ex parte mobili: et clarum est quod omnes motus sunt in loco. id est omne mobile quod mouetur per aliquem motum est in loco. Alio modo quod tamen ad modum mouendi: et illo modo etiam motus est in loco: vt clare patet de loci mutatione / augmentatione / diminutione. de alteratione autem patet: quia in omni alteratione requiritur approxinatio alterantis ad alterabile: quod non potest fieri sine loco. Tertio modo quantum ad motum in se: sic antecedenter etiam est omnis motus in loco. id est omnis motus potest proponi motum localem qui est de loco ad locum. Ad 5^m ordinem quod patet solutio ex dictis: quia ibi arguitur a sensu diuiso ad sensum compositum: et per hanc ibi committitur fallacia compositionis. Ad 6^m ordinem quod duplex est motus. Quidam est qui habet quietem sibi oppositam: sicut est motus corporum simplicium aut mixtorum corruptibilium. alius est motus qui non habet quietem sibi oppositam: vt est motus corporum celestium. Quicquid enim mouetur naturaliter primo modo dicto: potest moueri violentiter: non autem secundo modo: vnde ratio laborat in equiuoco. Et per hoc patet solutio ad septimum.

Sequitur in textu. Quidam autem mouere. Hec est lectio septima eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est 2^m capitulum huius secundi tractatus in quo philosophus adducit opiniones Democriti in speciali reprobando eas duabus rationibus. finaliter adducendo opinionem trimembrem Platonis. Dicebat enim Democritus quod anima componebatur ex atomis qui semper mouentur: et quod moueret corpus eo modo quo mouetur sic describens animam quod anima est que mouet corpus continue mota. Cuius persuasio erat talis. Sicut se habet argentum diuisum ad statum idee Mineruenta se habet anima ad corpus. sed argentum vniuicquicquid mouebatur mouebatur illam statum: ergo anima quicquid mouetur mouet corpus. Quod ipsa anima componatur ex atomis semper mobilibus dicebat etiam semper mouetur corpus. Considerandum autem est quod predicta opinio reprobat philosophus duabus rationibus: quarum prima est. Eadem natura est principium mouendi et quiescendi alicuius: sed anima aliquando quiescit (vt patet ad sensum): ergo id quod erit principium quietis animalis erit principium mouendi. scilicet anima cum semper (secundum Democritum) moueatur non potest esse principium quietis ipsius animalis: ergo non erit principium mouendi. Si dicatur quod anima nunquam quiescit: sed semper mouetur saltem motu alterationis: ergo ratio nulla. Dicendum quod Democritus loquebatur de motu locali: et non de motu alterationis solum. Unde hanc ratio non simplicitercludat: concludit tamen contra Democritum. scilicet non verum sit quod omne animal sit in continuo motu: vltimo loquendo de motu: tamen non est in continuo motu locali: vt voluit Democritus. Secunda ratio est. Animal mouetur per voluntatem et appetitum: ergo sequitur quod corpus animalis siue animal non mouetur ab anima secundum se considerata. Considerandum est vltimum quod philosophus in textu adducit tres opiniones Platonis de anima secundum triplicem eius considerationem. Prima opinio est: quod anima est que vniuicquicquid corpori et mouetur illud. Secunda opinio est: quod anima est quoddam compositum ex numeris armonicis. Tertia opinio est: quod anima est aspectus rectus reflexus in duos circulos: quorum vnus diuiditur in septem circulos. Considerauit enim Plato quod anima potest tripliciter considerari. Uno modo vt est forma corporis: et isto modo dicebat animam vniuicquid corpori: et ipsius mouere. Alio modo potest considerari anima per respectum ad sua principia: et sic dicebant animam esse compositam ex numeris siue ex consonantijs. Tertio modo potest considerari quantum ad eius operationes et motum et isto modo di-

rationes Phi: pbabiliter loquendo non concludunt cōtra Platonem: sed falsum supponunt. Non enim posuit Plato q̄ operatio intellectus eēt motus circularis qui est super magnitudine quātitatiua aut diuēsiua: s; silitudinarie dicebat eam esse circularem fundatā super magnitudinē virtutis: vt declaratur est. Unde non sequitur q̄ si operatio intellectus eēt talis circulatio q̄ eēt perpetua. Et dato q̄ tam operatio practica q̄ speculatiua nō sit perpetua z p̄tinua: non s; ppter hoc sequitur quā opatio intellectus posset cōtinuari: q̄ intelligēdo finem vniū: pōt intelligere finem alterius: z postq̄ intellexit p̄m vniū pōt intelligere p̄m alterius. Neq; inconueniēs videt: q̄ vt scda rō voluit vniū sinitotiens ab eodē intellectu intelligat: non s; eandem rōnem: sed diuersis rōnibus. Tertia conclusio que t̄gatur ibi. Adhuc autē zc. Iest q̄ intellectus non est motus: que conclusio p̄batur duabus rōnibus. Quarum p̄m est illud qd assimilāt magis q̄ motui: nō d; dici motus. Sed intellectus quantū ad eius vtrāq; operationez magis assimilāt quieti q̄ motui: q̄ non est motus. Scda rō est talis. Beatitudo consistit in operatione nāli ipsius intellectus: sed motus non est opatio nālis ipsius intellectus cū non sit de substantia eius. q̄ intellectus non est motus. Pro declaratione huius conclusionis cōsiderandum est p̄mo q̄ intelligentia siue operatio intellectus nostri assimilatur quieti: quia s; perfectissimā operationez intellectus: anima fit sciēs z prudēs. Sed anima sedēdo z quiescēdo sit prudens z sciēs per Phi 7° phisicorū. ergo operatio ipsius aie que dicitur intelligentia magis assimilāt quieti q̄ motui: q̄ s; llo gismo vel medio habito cessat operatio intellectus. q̄ zc. Considerandū secundo q̄ duplex est beatitudo. scilicet: creaturā quam solus deus h; . Alia est creaturā: z illa est duplex: q̄ dani est perfectā: que v; . expectatur in gloria: ad quā Phi nāles peruenire non potuerunt. Alia est beatitudo imperfecta que in hac vita ex puris nālibus acquiri potest: de qua Phi locuti sunt. Et illa est duplex. nāli quedā est practica: alia est contēplatiua. Practica consistit in suprema operatione prudentie. Contēplatiua vō consistit in suprema operatione sapientie. Ex quo p; q̄ quilibet beatitudo siue felicitas: de qua locuti sunt Phi s; mēte Phi in p̄senti passu: consistit in opatione intellectus (qd est contra nonnullos) als ratio Phi nullius esset efficacie. Considerandū est vltterius q̄ aliquid d; naturale triplr. Uno modo: quia inest sibi a natura. i. a natiuitate. Alio modo: q̄ est de natura. i. de substantia siue essentia eius. Tertio modo. q̄ competit sibi s; m turā. i. s; m p̄ncipia naturalia: beatitudo autē non dicit esse nālis anime p̄mo modo: quia vt sic sibi conueniret a natiuitate eius: neq; etiaz est sibi naturalis 2° modo. v; . q̄ sit de substantia siue de essentia eius. Sed nālis est aie tertio mō: q̄ ipsa aia rōnalis per p̄ncipia sua nālia potest pertingere ad beatitudinez supradictā: de qua locuti sunt Phi. Considerandū est vltterius q̄ Plato s; m sonū verborū siue opinionis h; dicere q̄ operatio aie que dicitur motus s; m ipsuz sit p̄ter aut extra nām eius: q̄ dicebat aiam esse compositā ex vnitatibus z numeris: vt verba eius sonāt: sed vnitās nō h; 3 positionē in continuo: motus vō quilibet requirit magnitudinem aliquam cōpositā ex partibus positionē habentibus in continuo: vt patuit in pdicamentis: ergo motus s; m q̄ verba Platonis sonant non competit anime s; m sua p̄ncipia naturalia: z per p̄ns p̄ter naturam. Sed p̄ intentione Platonis z sustentatione opinionis eiusdem cōsiderandum est vltterius: q̄ motus non solum s; m Platonē: sed etiam s; m Phi 1 2° metaph. pōt considerari dupliciter. Uno modo phisice siue nāliter vt est actus imperfectus alicuius exītis in potentia s; m q̄ h̄mōi. Alio modo capie motus metaphisice vt est actus p̄fectus alicuius exītis in actu. p̄mo modo motus dicitur imperfectionem: z competit rebus corporalibus: qui solum habet fieri supra ali-

qua magnitudine corporali. Sed 2° modo: motus dicitur p̄fectionez: z sic non solum cōpetit rebus corporalibus: s; etiā ipsi deo. Et illo modo velle intelligere desiderare appetere dicitur motus. Et isto vltimo modo locutus est Plato quando dicebat operationē anime esse motū recte dicens. Et per hoc p; solutio pbabiliter ad vtrāq; rōnem Phi cōtra Platonem. Quarta conclusio que t̄gatur ibi. Laborio sum autem est. Iest q̄ aia nō d; vllō modo vniri corpori sicut Plato dicebat: quam p̄nem p̄bat Phi tribus rōnibus: quarum p̄ma est. Nā si sic anima d; vniri corpori: sequeretur q̄ corpus sit p̄ aiām magis q̄ econuerso: sed s; m Platonem corpus non erat p̄pter aiām: q̄ dicebat aiām habere motū z operationē per se: dicebat. n. aiām mouere seip̄sam. ergo aia in suis operationibus non indigebat corpore: sed est ab eo separata: z per p̄ns s; m eū corpus non esset p̄pter aiām. Scda rō talis est. Nā aia sic d; vniri corpori q̄ ex tali vnione possit reddi rō oīum motuū ipsius corporis: sed Plato per vnionē aie ad corpus non potuit reddere rōnem quare mouet circulariter. q̄ zc. Tertia rō est. Nā Plato non determinauit de qualitate/ dispōne/ z quantitate corporis cui vnitur aia: videtur ergo s; m ipsum q̄ aia possit vniri indifferenter cuilibet corpori: qd est falsum: q̄ quilibet actus z perfectio requirit determinatū z dispositum perfectibile: quia actus actiuorū sunt in patiente bene disposito. Considerandū est vltterius q̄ aiām intellectiuā esse separata a corpore s; m suam operationē (vt supra dcm est) potest intelligi tripliciter. scilicet: subiectiue/ organice/ vel obiectiue. Clarum est autē q̄ subiectiue s; m Platonem anima non est separata a corpore: cum posuit eam vniri tam corpori: neq; obiectiue: cū eam dixerit intelligere corporalia: sed organice: siue instrumentaliter dicitur separari a corpore: quia non indiget in sua intellectuē organo corporali: exercet tamen suas operationez in corpore. Unde si quis sustentare voluerit opinionem Platonis: poterit dicere ad p̄nam rōnem Phi: q̄ lz corpus non sit p̄pter aiām organice: est tamen p̄pter aiām subiectiue: quia (vt dictus est) anima vnita corpori nullo pacto pōt exercere suas operationez sine corpore: hoc est: nisi sit in corpore. Considerandum vltterius s; m Egidium q̄ tria attendenda sunt in vnione anime ad corpus. P̄mū est: q̄ corpus in tali vnione sit p̄pter aiām potius q̄ econtra. Scdm est: q̄ per tales vnionem possit reddi rō omnium motuum ipsius corporis ex parte anime. Tertius est q̄ corpus cui aia vnitur d; esse debite dispositus z organizatū. Unde s; m ista tria adducit Phi tres predictas rationes contra positionez Platonis. Considerandus vltterius est q̄ in his que agunt s; m naturam: deus vult z disponit omnia que requiruntur ad veram substantiam z perfectionem eorum: vt possint debite exercere suas operationez. Disposuit ergo deus z voluit q̄ anima intellectiuā possit habere motum rectum. i. operationem rectam. s; circularē z reflexam. Ex hoc enī natura forme imālis differt a māli z organica q̄ potest reflecti super seipsam: z per consequēs moueri circulariter. i. habere operationem siue intelligentiā circūarem. Si q; ergo vellet sustinere opinionem Platonis possit dicere ad illam rōnem Phi: q̄ rō quare anima mouetur circulariter s; m Platonem. i. q̄ habeat intellectionem circūarem est natura ipsius aie intellectiue: cuius perfectio cum sit imaterialis hoc requirit. Considerandū est vltterius q̄ de aliis quo fit mentio dupliciter. Uno modo p̄prie z in speciali. Alio modo sub metaphisicis z implicite. Volēs ergo sustinere opinionem Platonis dicit ad tertiam rōnem Phi: q̄ lz Plato nō determinet p̄prie z in spāli de susceptiōe p̄prio ipsius aie. determinat tū de ea sub metaphisicis: que admodus determinauit de ipsa anima. Non enim dicebat aiām vniri cuilibet corpori. v; . corpori lapidis: sed dicebat eā habere determinatū corpus: vt ex opōnibus satis habet.

Tractatus primus

3 Sequitur in textu. Alia autem opinio quedam etc. Hic incipit Lectio 9^a huius primi de anima in commento. S. Thomae.

Stud est 4^m capitulum huius tractatus secundi in quo Philosophus remouendo opinionem illorum qui dicebant animam esse armoniam quandam tria facit. Primo adducit unam conclusionem. v. g. anima non est armonia siue proportio. Secundo descendit ad opinionem Empedoclis. ibi. Inuestigabat. Inueniendo contra eum tres rationes: quas ipse non deducit in presenti. Tertio adducit duas rationes ibi. Si vero autem. In quibus probat dictam opinionem esse probabilem. Considerandum est autem quod in armonia siue proportione aut in compositione rerum quatuor possunt considerari secundum. S. Thomam et Egidium. v. g. ipsas rationem componibilium: principia motus ipsorum proprietates et passionem: que consequuntur ipsam compositionem et ipsa componibilia. Unde ratione horum quatuor Philosophus adducit unam conclusionem. v. g. anima non est armonia. Quam probat quatuor rationibus. Quarum prima est: quod armonia nihil aliud est nisi aut compositio aut ratio compositorum: sed anima non est neque ratio compositorum: neque compositio. ergo anima non est armonia. Et si arguatur. Illud est ratio componibilium aut compositorum: quod continet partes componetes ne dissoluatur: sed anima est huiusmodi: ut expresse patet in secundo huius per Philosophum. Ergo videtur quod anima est ratio compositorum: dicendum secundum Egidium quod ratio in proposito potest accipi dupliciter. Uno modo pro quodam temperamento eorum que compositionem ingrediuntur. Alio modo pro principio formali ipsius compositi et partium componentium. Anima bene est ratio secundo modo: non autem primo modo. ut est in proposito. Secunda ratio est. armonie non conuenit moueri: sed anime conuenit per se moueri secundum ipsos. ergo anima non est armonia. Tertia ratio est. habita quiditate alicuius facile est reddere et assignare rationes proprias. Sed habito quid fit armonia non facile sed multum difficile est assignare proprias passionem et proprietates ipsius anime. ergo anima non est armonia. Quarta ratio. Si anima esset armonia: aut esset compositio partium corporis aut esset ratio eorum que miscentur. Non primum. scilicet compositio partium: quia compositio partium est multum nobis manifesta: sed ipsa anima cum suis partibus non est nobis manifesta: sed multum difficilis. ergo etc. Non 2^m: quia in diuersis partibus corporis sunt diuersae mixtionem: si ergo anima esset ratio mixtionem: sequeretur quod in diuersis partibus corporis essent diuersae anime: quod est inconueniens. Considerandum est ulterius quod Philosophus in speciali descendendo ad opinionem Empedoclis mouet contra eum tres rationes: ut dictum est. Quarum prima est. utrum anima est ipsa armonia siue ratio mixtionem aut aliquid aliud. Si dicatur primum: ergo cum diuersae rationem mixtionem sint in eodem corpore: sequeretur quod in eodem sint plures anime. Si sit aliquid aliud. ergo corpus animatum non habebit rationem mixtionem: cum anima secundum Empedoclem esset ratio mixtionem in animis. Secunda questio est. An illa armonia siue amicitia sit causa mixtionem in omnibus vel solum in animis. Si Empedocles dicat primum: sequitur quod omnia mixta erunt animata: cuius anima dicatur esse armonia illa. Si dicat 2^m: contradicit opinioni suae: quia dicit concordiam esse causa generationem et mixtionem omnium rerum: ut patet primo philosophorum. Tertia questio est: utrum illa concordia sit illa armonia que dicitur anima: aut non. Si Empedocles dicat primum: sequitur quod idem erit causa sui ipsius: quia dicebat concordiam esse causa cuiuscumque proportionem. Si dicat 2^m: sequitur quod concordia non est concordia. Cum ipsa armonia quedam concordia sit. Considerandum finaliter quod Philosophus adducit duas rationes quibus probat quod predicta opinio est probabilis. Quarum prima est. Nam si anima non esset ratio mixtionem aut compositio rerum: sequeretur quod ipsa separata a corpore: corpus non

corrumperetur: primum est falsum: et contra suprascripta. etc. Secunda ratio. Si anima non esset ratio compositionem et mixtionem partium corporis: sequeretur quod deficiente corpore non deficeret anima: habet autem apparet esse falsum: igitur probabiliter videtur quod anima sit ratio compositionem aut mixtionem rerum in quadam armonia siue stens. S. 3. (ut dicit Doctor Sactus in commento.) hoc non sequitur: quia proportio habet non est forma sicut ipsi credebat: sed est ipsa dispositio materie ad formam. Et sic si accipiatur proportio armoniace compositionem pro dispositione tali: bene sequitur quod manente dispositione materie ad formam: manet forma: et destructa habet dispositione remouetur forma. Hec Tho.

Sequitur. Rationabiliter autem dubitabit. Hic incipit Lectio decima eiusdem Libri: et in commento Sancti Thomae.

Stud est quantum capitulum huius tractatus: in quo Philosophus improbat opiniones antiquorum dicentium animam per se moueri: propter hoc quod tristari et gaudere et ridere sunt quidam motus: ponendo unam duntaxat conclusionem: que talis est. Anima propter eius passionem non mouetur. Quam conclusionem probat quatuor rationibus: quarum prima est. Nam ea que conueniunt per se anime: non conueniunt corpori aut toti coniuncto: sed gaudere et tristari et huiusmodi passionem anime conueniunt corpori et toti coniuncto. Sed motus tales non conueniunt per se ipsi anime. Secunda ratio est. Illud quod est ratio principium motus sibi non competit per se moueri: sed anima est ratio principium motuum eius ergo sibi non competit per se moueri. Tertia ratio. Nihil mouetur nisi motus sit in eo: sed predicti motus (ut gaudere ridere et tristari) non sunt in anima: sed magis ab anima: ergo secundum predictos motus anima non dicitur per se moueri. Quarta ratio est. In illo sunt predicti motus aut passionem anime: per cuius debilitatem ille passionem debilitant. sed organa corporalia sunt habet ut patet in infirmis et litargicis et freneticis: et in ebriosis: ergo secundum dictos motus: anima non dicitur moueri. Pro declaratione precedentium considerandum primo quod quidam antiquorum posuerunt animam per se moueri: quia dicebant passionem et operationem anime esse motus: ut tristari/gaudere/timere etc. sic arguetes. Quicumque competit per se motus: illud mouetur: sed anime competit motus per se: ut tristari/gaudere etc. ergo anima per se mouetur. Sed hec ratio habet Themistium in duobus peccatis. Primo quod gaudere/tristari/timere etc. non sunt motus: proprie dicti. Secundo quod essent motus proprie dicti: non sequitur quod anima mouetur per se: quia sunt passionem totius coniuncti et non anime tantum. Unde Philosophus dicit in littera. Dicere autem irasci animam: simile est ac si diceret animam texere vel filare vel edificare. Considerandum secundo quod habet predictae passionem non sunt motus proprie: habent tamen motus proprie dictos sibi annexos secundum Philosophum in littera. v. g. loci mutationem et alterationem potissime: ut patet de ira maxime: et de timore. Nam in ira est considerandum accessus et inflammatio sanguinis circa cor: et consideranda est emissio sanguinis ebullientis ad partes exteriores. Ratione qua consideratur ibi ebullitio: seu inflammatio: est ibi alteratio. Ratione qua consideratur emissio sanguinis ad externas partes: attenditur loci mutatio. In timore vero consideratur aggregatio sanguinis circa cor: ratione qua attenditur ibi loci mutatio. et consideratur palliditas membrorum exteriorum: ratione qua attenditur alteratio: et de alijs passionibus. Considerandum ultimo quod operatio attribuitur unicuique secundum quod habet esse: eo modo ergo quo forma habet esse: sibi attribuitur propria operatio eius: sed quia nulla anima alia ab anima rationali habet esse per se. ergo nulli attribuitur aliqua operatio siue motus per se. Anima vero rationalis que est coniuncta corpori: de qua loquimur hic. habet esse per se: sed non complete et perfecte: cum non subsistat per se: suba completa. ideo ipsi anime rationali attribuitur intelligere et uelle per se et proprie: sed magis proprie homini per animam: quibus nonnulli aliter somnare videantur.

Sequitur

¶ Sequitur Multus autem his que dicta sunt. Hic incipit Lectio 1^a eiusdem libri: et in commento Sancti Thome.

¶ Sequitur in textu Tribus autem modis etc. Hec est Lectio duodecima eiusdem libri: et in commento S. Thome.

Stud est sextum capitulum huius tractatus: in quo Philosophus improbat opiniones dicentium animam esse numerum mouentem: septem rationibus. Quarum prima est. Nam omne mouens seipsum diuidit in partem mouentem et motam per se. si ergo anima est numerus mouens seipsum: sequitur quod erit diuisibilis et partibilis: et per se ipsa unitas erit diuisibilis. Secunda ratio est. Omne quod mouetur est in loco: et est quoddam situale: si ergo anima esset numerus seipsam mouens erit in loco et quoddam situale: et per se ipsa erit unitas habens positionem in continuo: et sic erit punctus. Tertia ratio. Omnis diuisio numeri variat speciem: sed non omnis diuisio aiaorum variat speciem: sed aliqua aiaa ut angulus et cetera aiaalia anulosa diuiduntur in plures partes aiaatas eiusdem speciei: ergo anima non est numerus mouens seipsum. Quarta ratio. In omni motu mouens diuiditur a mobili: quia nihil est in actu et potentia simul respectu eiusdem: sed anima non diuiditur a se ipsa. si non potest esse mouens et mota. Quinta ratio est. Si anima esset numerus mouens: sequeretur quod aut infinita puncta simul esse possent in eodem: aut quod omne corpus esset aiatum: utrumque est inconueniens: si id ex quo sequitur. Probatio sequens. Nam si anima esset numerus seipsum mouens: cum numerus componatur ex unitatibus: sequeretur quod anima componeretur ex unitatibus que sunt de genere continuo: quia nil mouetur nisi sit de genere continuo: unitates ergo ille erunt puncta. id est habebunt positionem in continuo. Vel ergo illa puncta differunt a punctis corporum: vel sunt eadem. Si primum. ergo diuersa puncta erunt simul: et cum indiuisibilia non augeant locum poterunt esse puncta infinita simul. Si secundum. ergo ubicunque erunt puncta corporum: ibi erunt anime. et per consequens omnia corpora erunt animata: quod erat probandum. Sexta ratio. Puncta non possunt separari a corporibus: sed anima potest separari a corpore. aliter enim animal esset corruptibile: ergo anima non est punctus. et per consequens non erit numerus. cum quelibet unitas punctuata sit. Septima ratio. Posita definitione uniuersiuusque rei: per eam possunt assignari proprie proprietates. Sed per predictam descriptionem. videlicet quod anima est numerus per se mouens seipsum: non possunt assignari proprietates et passionem ipsius anime: ergo dicta descriptio est insufficientis. ¶ Pro declaratione precedentium considerandum est quod illud quod conuenit alicui per se aut secundum se conuenit illi secundum se totum: ut patet in 5° metaphysice. capitulo primo. Si ergo numerus moueat seipsum per se sequitur quod numerus totus mouebit se secundum se totum: et consequens quelibet pars mouebit seipsum secundum seipsum. Cum ergo unitas sit pars numeri mouebit se per seipsum: et per consequens unitas erit diuisibilis: quia omne mouens seipsum diuiditur in partes per se mouentem et per se motam. ¶ Considerandum est secundo quod motus potest accipi dupliciter: ut supra sepius adductum est. Uno modo physice ut est actus entis existentis in potentia: et sic rationes Philosophi procedunt quod anima non mouet seipsum. Alio modo accipitur motus metaphysice. ut est actus alicuius entis existentis in actu. et illo modo rationes Philosophi non procedunt. Si quis ergo voluerit sustinere quod anima est numerus seipsum mouens accipiat motum 2° non autem primo. ¶ Considerandum est ultimo quod numerus potest accipi dupliciter. Uno modo pro quantitate discreta que capitur ex diuisione continui. et illo modo verum est quod anima non est numerus. Alio modo potest accipi transcendenter secundum quod capitur ex distinctione diuersarum formarum aut entitatum: et illo modo potest dici numerus: quia in anima esset diuersitas et distinctio potentialium inter se et distinctio essentie a potentiis: et per consequens numerus. Qui ergo voluerit sustinere predictam opinionem dicat animam esse numerum secundo modo et non primo.

Stud est 7° capitulum huius tractatus in quo Philosophus reprobat opinionem dicentium animam esse compositam ex elementis ut omnia cognosceret. Dicebant enim simile simili cognosci. ¶ Quam quidem opinionem reprobat nouem rationibus inferendo quadruplices insufficientiam eius. Prima ratio talis est. Nam si anima componeretur ex elementis. sequeretur quod omnia intelligibilia essent in intellectu secundum eorum esse male: et per consequens non intelligeretur ab intellectu. Cum intelligibile secundum suum esse male non sit principium cognoscendi. Secunda ratio est que tangitur ibi. Non sunt autem hec sola etc. ¶ Si anima componeretur ex elementis ut elementa cognosceret: sequeretur quod anima componeretur ex oibus mixtis: alias autem non omnia mixta intelligere posset: aut omnia mixta eandem rationem mixtionis haberent quorum utrumque est falsum. Tertia ratio est que tangitur. ¶ Amplius autem etc. ¶ Si sic sequeretur quod anima componeretur ex omnibus predicamentis: et per consequens componeretur ex partibus quantitatis: quod presentes opinatores negauerunt: quia dicebant animam esse impartibilem: patet sequela: quia anima intelligit omnia predicamenta. Si ergo anima componeretur ex oibus ut omnia intelligeret. necessario sequeretur quod componeretur ex accidentibus. Quarta ratio que tangitur ibi. Inconueniens est etc. ¶ Iest talis. Si anima componeretur ex elementis: ut simile simili cognosceret sequeretur quod simile simili patitur: quia secundum antiquos sentire est quoddam pati. Quinta ratio que tangitur ibi. Multas autem dubitationes etc. ¶ Si anima esset composita ex elementis ut omnia cognosceret et sentiret: sequeretur quod omnia composita ex elementis sentiret et intelligeret: et per consequens omnes partes animalis cognosceret: quod est manifestissime falsum. ut patet in vngulis et alijs partibus terrestribus animalis. Sexta ratio que tangitur ibi. Amplius autem unumquodque principiorum etc. ¶ Sic formatur. Si sic sequeretur quod principium cum esset minus compositum quam principium: pauciora cognosceret quam principium: et per se magis scilicet ignorancia quam principium: quod etiam ad sensum patet esse falsum. Septima ratio que tangitur ibi. Accidit autem etc. ¶ Iest talis. Si sic sequeretur quod deus esset in principio substantiis corporalibus: cum secundum opinatores predictos ex paucioribus componatur. Dicebant enim corporalia esse composita ex quinque. videlicet ex quatuor elementis: et ex amicitia et discordia. Deum vero dicebant esse compositum ex quinque primis et non discordia. Octaua ratio: que tangitur ibi. Omnino autem etc. ¶ Iest talis. Si ita esset: sequeretur quod omnia intelligibilia intelligeret et cognoscerent cum quasi omnia sint composita ex elementis. Nona ratio: que tangitur ibi. Dubitant autem etc. ¶ Iest talis. Si anima esset composita ex elementis: sequeretur quod aliquid in rebus naturalibus corruptibilibus esset nobilius ipsa anima: cum principium componens sit nobilius principium: compositum est falsum. igitur etc. ¶ Considerandum est autem secundum Philosophum circa finem huius capituli. quod predicti opinatores deficiebant in quinque. Primo quia dicebant animam esse motuam. Sed hoc non competit omni anime sed uni ut puta anime vegetatiue. Secundo quia dicebant animam cognoscere et sentire: sed etiam hoc non competit omni anime: ergo insufficienter determinauerunt de anima: cum de omni anima non fecerint mentionem. Tertio quia multa alia competunt anime cognoscitiue quam sentire et intelligere: de quibus nulla mentionem fecerunt. Quarto quia dicebant animam esse respirationem quandam attrahentem aeres: hoc etiam non competit omni anime. Quinto quia ab eis superfluum est quod anima componitur ex elementis ut omnia cognosceret: quia frigidum potest cognosci per calidum: et humidum per siccum: cum unum oppositum cognoscat per reliquum.

pus hñs vitā cōponit ex corpore qđ hz vitam: 7 ex eo per quod hz vitā. s. anima: ergo aia est suba: p3 sequela: qz suba non cōponit nisi ex substātijs. Probat minor quantū ad p mam partē. v3. qđ nō est suba cōposita: qđ est pars cōpones subam hñtem vitā: vt pcessum est: g non est ipsum compo situm. Scđa pars p3 qđ nō est corpus siue mā: quia est id p quod aliquid hñs vitā viuit: sed corpus non est hñ nec ma teria: alioquin oē hñs corp⁹ siue materiā viuere: qđ est fal sum. C. Ex quo inferit qđ anima est actus corporis hñtis vi tam. Nam id per qđ habens vitam viuit: est actus corporis habentis vitam: sed aia est hñ vt dcm est: g aia est actus cor poris hñtis vitā. Non quidem in actu: quia id qđ hz vitāz in actu est totū cōpositum: sed totum cōpositū non d3 po ni in diffinitione forme. g aia non est actus corporis habē ris vitam in actu inquantū hñ: s3 inq̄tū in potentia. C. Se cūdo inferit qđ aia cū sit suba non est act⁹ sicut qualiscumqz forma: s3 est act⁹ sicut forma subalis hz quā aliquid sit ens simplr. C. Contra pdictā pclusionē 7 pbatōnem eiusdem arguit sic. Omne id qđ aduenit enti in actu est accūs vt cō cedit Doctor san. in presenti lectio. sed aia aduenit enti in actu. g zc. Probatio minoris: qz aduenit corpori organico pphico: cū sit actus eius. Similiter est actus corporis aia ti: sed oē corpus animatum organicuz est ens in actu. g zc. C. Preterea. Omne mouēs motū est corp⁹: ergo anima est corpus. C. Preterea ad idē. Omne mouens mouet p cōta ctum: s3 omne tale est quantuz: 7 per pñs corpus: g idē vt supra. C. Preterea. Id qđ est de genē potētie circa pñmaz mām: est aliquid includens de actu 7 de potentia. g id qđ ē circa pñmum actum est aliquid includens de actu 7 poten tia: 7 per pñs erit cōpositū. Sed anima est circa pñmum ac tum de gñe actus existens: g ē cōposita ex potētia 7 actu 7 p pñs: ex mā 7 forma. C. Preterea. ad idē. Ubicūqz sūt ppietates materiei: ibi est mā: sed i aia sunt ppietates ma terie. s. recipere/actuari/ formari zc. g in aia est mā: 7 per pñs est cōposita ex materia 7 forma. C. Preterea. Id qđ est actus tñ nō hz cām sui esse. vt p3 8° metaphyice: s3 aia hz cām sui esse: vt p3 de se. g anima non est act⁹ tñ: s3 cōposita ex actu 7 potentia. C. Preterea. Id qđ est potentia non est act⁹: s3 aia est in potentia oia: vt p3 3° huius: ergo non est actus. C. Ad pñmū dcm qđ anima non aduenit corpori ani mato qđ sit actu aiatum per aliquā alias formā: sed adue nit corpori aiato qđ dicitur animatum per ipsam in aduentu eius: sicut dicitur qđ lumen est actus corporis lucidi: non qđ corpus sit lucidum ante aduentum luminis seu lucis: s3 adueniente lumine corpus sit luminatum. Silr corp⁹ non est organiatū per aliquam formam aliam ab aia: vide ra tio non sequit. C. S3 contra hanc responsionēz arguitur. Nā in isto instāti in quo introducitur aia in corpe aut corp⁹ est actu organiatū aut non. Si pñmū: sic sequit qđ aduenit enti in actu: 7 per pñs propositum. Non pōt dici 2°: quia determinata forma requirit determinatā mām: alias que li bet forma pōt introduci in qualibet mā. C. Dicendum qđ i toto tēpore pcedenti istud instans introductionis: mā sūt organiatā 7 disposita per dispositiones consequētes for mam abijciendā. Sed in illo instanti introductionis mate ria fuit organiatā 7 disposita per dispositiones consequē tes formam introducendā: ad cuius introductionēz corru pntur oēs organiationes 7 dispositiones in numero: nō quidē per se: sed per accidens ad corruptionēz. s. subiecti: remanēt tñ eedē specie. Cū mā dicitur semper disposita 7 or ganiatā que est susceptibilis de ppropinquo illius forme q requirit organiationem. C. Ad 2° dicendū qđ duplex est mouens motum: quoddam est mouens motū per se: qđdā est mouēs motū per accidens siue per alterū. Verum est qđ oē mouēs motū primo nō est corpus: 7 diuidit in pte per se mouentē 7 pte per se motā. non aut mouens motū scđo nō. C. Ad 3° dcm qđ duplex est ptractus. Quidam est ptra

ctus virtutis. alius est ptractus dimensionis seu quātitatis. Verū est qđ omne mouens qđ mouet per contactū dimen sionis siue dimensionatiū est corpus: non aut qđ mouet p contactū virtutis. C. Ad 4° dcm qđ anima non est act⁹ pu rus in sine simplicitatis: sed includit aliquid de potentia. Non tñ opz qđ illa pōt fit mā. vnde non sequit qđ sit cōpo sita ex mā 7 forma zc. C. Ad 5° dcm qđ proprietates ma terie non conueniūt aie vniuoce: sed equoce tñ. v3. s. m di uersas rationes. C. Ad 6° dcm qđ illud qđ est actus tñ nō hz cām formale sui esse: 7 sic intelligitur dcm Philo sophi: hz tñ causam efficientē. Cū aia non hz cām formalem: licet habeat efficientem. C. Ad vltimū dcm qđ illud qđ est potē tia: non est actus respectu eiusdem: sed bene respectu di uersoz. Cū hz aia sit pōt respectu speciez intelligibilium: est tamē actus respectu corpis habentis vitam in potētia. C. Scđa pclusio. Anima est actus pñmus: hanc pclusionē pbat Philo sophus tali rōne. Nā sicut se hz scientia ad pñ dera: eita se hz aia per respectū ad diuersas suas opatio nes: sed scia est actus pñm⁹ sciētis: g sequit qđ aia est actus pñm⁹ corporis aiati. C. Contra hanc pclusionem sic argui tur. Aia est actus sicut scia: vt habet hic in textu: sed scien tia: (cū sit forma accidentalis) est actus scđs: qz ois forma accidentalis presupponit formā substantialem: g anima nō est actus pñmus sed scđs. C. Preterea. hec anima rōnalis est suba: 7 tñ non vltis: g particularis. S3 omnis suba par ticularis nature rōnalis est indiuidua. ergo anima rationa lis non est actus pñmus: sed cōposita ex actu. C. Preterea. Id qđ presupponit aliquam formā accidentalem in mā non est actus pñmus: sed aia p̄supponit formā accidentalem. g zc. Probatio minoris: qz aia pñm⁹ p̄supponit virtutē gñ a tiuā in semine: sed talis virtus est forma accidentalis. g zc. C. Ad pñmū dcm qđ scia pōt p̄siderari duplr. Uno modo per respectum ad scientē quātū sciens est. Alio modo per respectum ad istū qđ est sciens. Si capiatur scia pmo mo do: sic scia est actus pñmus 7 essentialis sciētis: 7 isto mō capit hic. Si vō capit 2° mō: sic est actus scđs. Vel dōz qđ cōparando sciam ad aiam: scia est actus scđs: sed cōparan do sciam ad p̄siderare: scia est actus pñm⁹. C. Ad scđm di cendū qđ aia non est suba cōpleta. vñ non opz qđ sit vltis vel p̄ticularis. C. Ad tertiu dcm qđ illa forma que p̄supponit aliquā formā accidentale in eodē subto dī esse actus scđs: nō aut illa forma que p̄supponit aliquā formā accidentales in alio subiecto. Virtus autem gñatiua non est subiectiue i illa parte materie seminis in qua intr oducit in anima: s. m qđ inferius declarabitur: vñ rō non sequit. C. Terti a pclu sio est qđ aia est actus corporis organici pphici. Que pbatur sic. Talis d3 esse mā actus: quale requirunt operationes il lius actus: s3 operationes ipsius aie (cū sint diuerse) requi runt diuersitate p̄tium s. m sitū 7 figuram in eodē corpore. ergo opz qđ aia sit actus corporis organici. Nā corpus or ganici d3 illud qđ hz diuersitate p̄tū distinctay s. m sitū 7 figurā. C. Contra hanc pclusionē sic arguit. Id qđ est sepa ratū a corpore nō est actus corporis: s3 aia potissime rationa lis est separata a corpore: vt p3 tertio huius: ergo aia rōnalis nō est actus corporis. C. Preterea. Unūqđqz recipit i alio p modū recipētis: si g aia rōnalis eēt actus corporis: suscepēt ad modū corporis: s3 corpus est indiuiduatus 7 determinate materie: g 7 aia est indiuiduata 7 determinate mae 7 p pñs nō posset aia oia intelligere nec vltia. C. Preterea. Actus p se puenit illi cuius est actus: s3 id qđ puenit alicui p se est i separabile ab illo. cū ergo aia rōnalis sit separabilis a cor pe: sequit qđ aia rōnalis nō est act⁹ corporis. C. Ad pñmū dcm qđ aia rōnalis hz sit sepa ta a corpore s. m opationē intellectuā: nō tñ est separata s. m esse loquēdo de aia coniuncta. Vel dcm qđ hz aia sit separata a corpore quantum ad actū 2°: qđ intelligere (qz nō est actus alicuius organi corporalis.) non tñ est separata quantum ad actū pñmū: qz est forma corporis.

Tractatus primus

Ad scdm ddm qz anima sit indiuiduata i corpore z de terminate materie quantu ad esse: tñ quantu ad operatione intellectiua est vltis: cum talis opatio non indigeat corpore organico siue instrumentali. **Ad 3^m ddm qz** aia conerit per se corpoti: sicut esse sur sum puenit per se leui: sicut qz quando leuia sunt extra suum ppiu locu: in eis remanet aptitudo nalis ad talem locu: ita aia ronalis. qñ est separata remanet in eis nalis aptitudo ad propriu corpus. **Quarta qz** que sequit ex pcedentibus est ista: qz diffinitio aie que dicitur cois z nalis est ista: aia est actus primus corporis organici physici. Que conclusio probat duplr. Primo p rones pcedentes: qz n. sit actus p3 per pcedente conclusio nem pnam. Et qz sit actus corporis organici p3 p scdaz conclusionem. Scdo probat: qz puenit oi aie soli z semper: z indicat tota eius elientiam a pma potentia vsqz ad vltimuz actum. **Contra hanc conclusionem arguitur sic.** Illud qd pot diffiniri: h3 genus z dnam: sed aia (cu non sit spes s3 ps speciei) no h3 genus z differentia. qz non pot diffiniri. **Preterea.** Omne diffinitu est diuisibile in pres diffinites: sed aia (cu sit forma simplex) non est diuisibilis. qz zc. **Preterea.** Ista diffinitio non puenit aie ronalis: qz non puenit in contento sed diffinito. **Assumptuz p3.** qz forma dz esse propoztionata materie: sed aia ronalis est incorruptibilis z corp⁹ est corruptibile. qz zc. **Preterea.** Aia est forma simplex: corpus organicum h3 magna diuersitate. qz aia ronalis no est actus corporis organici. **Preterea.** Si aia esset act⁹ corporis organici: aut organico fieret ante introductiones eius: vel in instanti introductionis. Non scdm: qz nullus motus pot fieri in instanti: organico aut non pot fieri sine motu alterationis: si pmiu: vlt illa organico remanet organico z sic accidentia remanent: non manente forma substantiali: vel non remanet: z p pns anima vnit corpori non organico. **Ad primum ddm qz** illud argumentuz pcedit de diffine. p pmiu dicta. **Ad scdm ddm qz** anima sit forma simplex fm essentia: pot tñ diuidi i partes rationis. **Ad tertiu ddm qz** anima ronalis fm essentia suaz (vt supra dem est) sit incorruptibilis: tñ requirit (ppter diuersas opationes eius) corpus bn coplexionatu: ad quam quide coplexionabilitate sequit corruptibilitas necessitate materie. **Ad quartu ddm qz** aia est simplex quantu ad essentiam: multiplex tñ est quantu ad potentia z virtutem: z ideo pp opationes diuersas requirit corpus organicum. **Ad vltimu ddm qz** ista organico p se fit in tpe pcedenti introductione forme que corrupit per accidens in instanti introductionis: in quo introducitur p accidens noua organico simul cu aia. Et qñ dicit qz organico no pot fieri i instanti: vey e p se: tñ p accns fieri pot i instanti: p supposita pma organico. **Quinta qz.** Aia vnit corpori organico sine medio. **Probat:** qz p pma pfectio vnit imediate p pma pfectibili s3 aia e p pma pfectio corporis organici cu sit ei? forma substantialis. qz zc. **Contra hanc conclusionem arguitur sic.** Aia vnit materie disposita: qz vnitur materie mediatis dispositio nibus. **Preterea.** Diuerse forme fm spes no pnt vniri diuersis ptibus materie nisi sint diuerse per qzitate: qz anima vnit materie mediate quantitate. **Ad pmiu ddm qz** anima vnit materie pme que in toto tpe pcedente instans introductionis fuit disposita per dispones psequetes forma ab scienda: vt dictu est: que corrupit in aduentu forme: z in aduentu forme est disposita per dispositiones psequetes nalter forma introducenda. **Sed** tra hanc rñsione arguitur. Aut aia in instanti introductionis vnit materie nude: aut no. Si scdm: habet intentu. v3. qz vnit mediante medio. Si pmiu. qz non vnit materie disposita. **Dicendum qz** aia pot dici nuda duplr. Uno mo per certantiam cuiuscuzqz forme sic materia nunqz dicit nuda. Alio modo per certantiam formarum z dispositionu pcedentiu forma introducenda: z isto mo aia vnit materie nude: qz in introductione

aie corrupunt oes forme z dispositiones pcedentes: z simul cum ea introducunt alie dispositioes z accidentia in numero. **Sed** contra arguitur. Aut in eode instanti corrupunt pcedentes dispositiones: z introducunt sequentes: aut in alio z in alio. Si pmiu: sequeret qz i eode instanti erunt cotrarie z diuerse forme in eodem simul. Si scdm: cuius inter qualibet duo instantia mediet tps: sequit qz erit dabile tempus in quo ma erit sine oi forma. **Ad ddm qz** in vno z eodem instanti temporis corrupunt per accns oes pcedentes dispositiones z introducuntur sequentes. **Nec** ppter hoc sequitur qz in vno z eode simul sint diuerse forme: qz ea que in instanti corrupunt: dum sunt: corrupunt non pnt. **Unde** bene sequit. Aia corrupit. qz aia no est sed imediate ante fuit. **Sicut** e contra bene sequit: anima introducitur: qz aia est: z imediate an non fuit. **Et** si queratur vtruz in vltimo instanti i quo remouetur forma abijcienda introducat alia forma. **Rñdendu est** negado sumptu: qz non est dabile vnu z vltimu instans forme corrupende: sed bene pmiu instans non esse eius: qd quidaz instans est instans pmiu sub esse forme introducende. **Ad scdm p3** solutio per ea que dicta sunt. **Veruntu pñderandum est** qz aia fm essentia pñderata pñtelligitur vnari materie nude eius an oia accntia: tñ si pñderet quantuz ad vltimo a eius gradus perfectionis: sic aliqua accidentia pñtelligunt pcedere ipsam animam. **N. g.** Aia dat corpori esse substantiale: esse corporeu z esse aiatu: sed quantitas sequit ipsaz animam quantu ad hoc qd est dare esse substantiale: sed tñ intelligit pcedere ipsam animam fm qz dat esse aiatum. **Circa** predicta dubitatur primo vtrum anima habeat diffiniri per suum sub3. **Et** arguitur primo contra suppositum: qz illa forma que h3 subiectum est accidentalis: aia non est forma accidentalis: qz aia non h3 subiectu. **Preterea.** Arguitur contra suppositum: qz si subiectuz aie poneretur in diffinitione eius: aut poneretur tanqz ps essentialis ei? aut tanqz per additamentum. Non pmiu: cu3 corpus no sit ps essentialis anime. **Nec** scdm. qz hoc est p pmiu accidenti diffiniri per additamentum: vt adducit Doctor sanctus in plerisqz locis. **Ad ddm qz** anima habet diffiniri per suum subiectum: quia illud quod non h3 esse completu in specie sed dependens: habet diffiniri per illud a quo dependet: et inde est qz accidentia h3 ent diffiniri per subiectum: vt patet septimo metaphysice: sed nulla forma rei nalis est quid completum in specie: complementum enim speciei conuenit substantie composite: vnde oportet qz quelibet forma diffinatur per aliquid qd est extra essentiam eius. v3. per totu subiectu: sed aia est forma nalis. ergo zc. **Ad pma rñem** publy: dicendum qz subiectu accipitur duplr. Uno mo p pte. v3. pro eo quod per se subsistens dat stabilitamentum essendi alteri: z isto modo illud quod habet subiectum dicitur forma accidentalis. Alio mo accipitur subiectum pro omni eo quod est susceptiuum perfectionis siue substantialis siue accntalis: z isto modo no op3 quod illud quod h3 subiectum sit forma accidentalis: z sic accipitur in pposito. **Ad scdm ddm qz** aia diffinitur per suum subiectum: no tanqz per ptem essentie eius: sed tanqz per aliquid qd e extra essentiam eius: no enim dicit diffinitio per additamentum: nisi quia aliquid dicit diffiniri per additamentum dum aliquid diffinitur p aliqd alterius generis predicamentalis. **Mo** manifestu est qz forma z ma sunt eiusde generis. **Unde** cu forma diffinitur p mam no diffinitur p additamentum: nisi largo mo loquedo. **Dubitatur** scdo vtru iter formas nales sola aia ronalis sit per se subsistens. **Arguitur** primo qz no: tra assumptu: qz illud qd est per se subsistens est hoc aliqd: s3 aia ronalis no est hoc aliqd: sed est id. quo aliqd est: qz non est per se subsistens. **Preterea.** Id qd est per se subsistens h3 p pma operationem sine corpore: s3 aia ronalis cum non intelligat nisi medianibus phantasmatis bus:

bus: nō hz operationē aliquam sine corpore: ḡ zc. **P**re-
 terea. arguitur contra ppositum. Sicut se hz intellectiuz
 ad intelligibilia ita se hz sensitiuum ad sensibilia: sed intel-
 lectiuum apprehendit intelligibilia sine corpore: ergo fen-
 sitiuum apprehendit sensibilia sine corpore. Tunc sic. Illud
 qd̄ habet operationem per se est per se subsistens: sed ani-
 ma rationalis habet operationem per se sine corpore: vt p
 batum est: ergo est per se subsistens. **R**esponso dicendū
 qd̄ solū aia rōnalis est per se subsistens: qd̄ sic p3: q2. solū il-
 lud d̄r per se subsistens: qd̄ hz propriam operationem sine
 corpore: sed solū anima rationalis est h̄: ergo zc. **A**d
 p̄mū dicendū qd̄ aliquid d̄r per se subsistens dupl̄r. Uno
 mō subsistentia completa tanq̄ aliquid cōpletū in specie: z
 isto modo aia non est per se subsistens. Alio modo dicitur
 aliquid per se subsistens subsistētia incōpleta: z isto modo
 aia rōnalis est per se subsistens: vnde non op3 q̄ significet
 hoc aliquid proprie accipiendo hoc aliquid. **A**d sc̄d̄z di-
 cendū qd̄ hz opatio aie intellectiue (vt supra dictum est) indi-
 cat corpore obiectiue: non tñ instrumentaliter: ergo zc. **A**d
 tertiū d̄m qd̄ simile est inter intellectum z sensum
 in hoc qd̄ vnumq̄q̄ ipsoz est in potentia ad suos obiectū:
 est tñ dissimile in hoc qd̄ sensus suscipit sensibilia cum qua-
 dā immutatione corporali: intellectus aut̄ non: nisi forte p
 accidēs: vnde ratio non sequitur. **D**ubatur tertiū: vt
 illud dicatur habere vitam qd̄ habet per seipsum augmē-
 tum z decrementum z alimentum. Et videtur qd̄ non quia
 deo vita propriissime attribuit̄: vt probat P̄hs 12° meta.
 z tñ in deo non est decrementū neq̄ augmentum: ergo zc. **I**n
 p̄rarium est Philsophus in 1^a 1^a. **D**icēdum qd̄ de
 eo qd̄ est h̄ vitā possumus loqui dupl̄r. Uno modo in ge-
 neralibus z corruptibilibus: sicut hic Philsophus loqui-
 tur per modum exempli: z isto modo h̄ vitā dicitur il-
 lud qd̄ per seipsum hz alimentū zc. Alio modo possum⁹
 loqui v̄lter z absolute: sic aliqd̄ d̄r h̄ vitā: ex hoc qd̄ per
 se ē aptū natum mouere per seipsum aut motu intellectu-
 ali aut motu physico: z isto modo p̄cedebat rō dubij. **D**u-
 bitatur quarto vtrum in vno z eodem composito sint plu-
 res forme substantiales s̄m essentiam distincte. Et arguit̄
 qd̄ sic. Nam vnus z eiusdem rei sunt plura predicata for-
 malia z essentialia: ḡ vnitas z eiusdem rei sunt plures for-
 me substantiales. p3 p̄ntia: q2 predicata formalia sumitur a
 formis. **P**reterea. Anima est actus corporis: vt p3 p̄
 finitōnem aie: sed mā prima non dicitur actu corpus nisi
 per aliquā formam: ḡ sequitur qd̄ i corpore aiato est forma
 corporis z ipsa aia: z per p̄ns plures forme. **P**reterea.
 corporeitas est forma a qua mā nunq̄ pōt denudari (vt cō-
 cedit Doctor san. in sc̄do s̄ntiāz. d̄ ḡ sequit̄ qd̄ in eodem ē for-
 ma corporeitatis z forma specifica. **P**reterea oē mouēs
 seipsum diuidit̄ in partē per se mouentē z partem p se mo-
 tam: vt p3 ex octauo physicoz. Sed corpus aiatum est mo-
 uens seipsum: ḡ diuidit̄ in partem per se mouentem. s. aiam:
 z partē per se motā. s. corpus. Sed mā prima nō potest es-
 se pars per se mota: ḡ corpus (qd̄ est pars per se mota) est
 informatum alia forma. **P**reterea. In corpore mixto re-
 periuntur quatuor elementa: ergo in eis reperiuntur for-
 me substantiales eorum. Et sic in eodem corpore mixto re-
 periuntur plures forme substantiales. **P**reterea. In quo
 liber composito nāli est forma totius z forma partis: sed
 for^a totius z for^a ptis sunt forme realiter distincte s̄m Do-
 ctore sanctū: licet Albertus aliter teneat: ergo zc. **P**re-
 terea. Ab vno z eodem nō p̄cedit nisi vnū: sed ab aia p̄cedit
 diuerse operationes: ergo cum forma sit p̄ncipiū opera-
 tionis: sequitur qd̄ in corpore animato sunt diuerse forme.
Preterea. Omne generans vniuocum generat sibi simi-
 le in specie: sed homo est generans vniuocum hoīem: ḡ ge-
 nerat aliqd̄ sibi s̄le. Sz non pōt ḡnare sibi simile in specie.
 nisi producendo formam substantialem: ergo homo gene-

rans pducit formā substantialem: sed non pōt pducere aīaz
 rōnalem: ḡ in hoīe ḡnato erunt due forme. **P**reterea. Ge-
 neratio hoīs d̄r nālis: ḡ terminat̄ ad formam nālem. Sed
 non terminat̄ ad animam rōnalem: alias generans nāle at-
 tingeret essentiam eius: qd̄ nō solum est falsum: sed etiā he-
 reticum: ergo in hoīe est vna forma que acquirit̄ per gene-
 rationē: z alia que acquirit̄ per creationem: z sic idem vt su-
 pra. **P**reterea. Qd̄ vni est substantia nulli est accidens:
 vt p3 p̄mo physicoz: sed sensitiuum in bruto est forma sub-
 stantialis: ergo sensitiuum in hoīe erit forma substantialis.
Preterea. Ubi remanent accidentia p̄ntia aliquā formā
 ibi est ipsa forma: sed in mortuo remanent occidētia p̄ntia
 formā corporeitatis. s. figure z quantitatis: ergo i mortuo
 remanet forma corporeitatis. Cum ergo in mortuo sit for-
 ma eius: sequit̄ qd̄ i eodem cōposito sint plures forme sub-
 stantiales. **R**esponso d̄m (dimissis varijs opinionibus
 in p̄mo de ḡnatione z in p̄ma philosophia per scrutandis
 diuersimode) qd̄ impole est: (vt hic expresse Doctor san. cō-
 cludit) vnus rei est: plures forme substantiales. **P**ro cu-
 ius declaratione supponitur vnum. s. qd̄ d̄ia inter formam
 substantialem z accidentalem est hec. s. qd̄ forma accidentā-
 lis nō facit ens actu simpl̄r: sed ens actu tale vel tantuz aut
 tantuz: vt puta magnū vel albū vel aliqd̄ h̄: vt p3 septimo
 metaphice: sed forma substantialis facit ens actu simpliciter.
 Ex qua differentia sequit̄ alia. v3. qd̄ forma dicitur acciden-
 talis que aduenit̄ subiecto existenti in actu: sed forma sub-
 stantialis non aduenit̄ subiecto iam existenti in actu: sed in
 potentia tñ. s. māe prime. Quo supposito p̄batur tali rōe:
 qd̄ si vnus rei essent plures forme substantiales p̄nter se
 habentes s̄m p̄ntis z posterius (vt voluerunt aduersarij) se-
 queretur qd̄ prima faceret ens actu simpliciter: vt p3 per p̄-
 mam differentiam: z per p̄sequens omnes alie forme con-
 sequentes aduenirent subiecto iam existēti in actu: z sic ac-
 cidentaliter aduenirent: vt p3 per sc̄dam differentiam: z sic
 non essent forme subales: sed accidentales: qd̄ est contra
 hypostasim. **P**reterea. Oēs alie forme p̄ntes p̄ntis nō
 facerent ens actu simpl̄r: cuz iam esset ens actu simpl̄r per
 primam formam: sed facerēt ens actu s̄m quid: z sic essent
 forme accidentales: vt p3 per primam differentiam. vnde
 impossibile est vnus rei esse plures formas substantiales.
Per predicta tollitur ratio Auicē. in libro fontis vite:
 qui posuit qd̄ s̄m ordinē generum z specierum est ordo plu-
 rium formarum substantialem in vna z eadē re: vt puta qd̄
 in hoc indiuiduo esset vna forma per quam est substantia:
 z alia per quam est corpus: z tertia per quam est animatū
 corpus: z sic de alijs. Sed sc̄dm p̄missa op3 dicere qd̄ vna
 z eadem forma substantialis est per quam hoc indiuiduz
 est substantia: z per quam est corpus: z per quam est ani-
 matum corpus: z sic de alijs. Sc̄dm tñ diuersos gradus p̄-
 fectionis eiusdē. forma enim perfectior dat māe omne qd̄
 dat forma minus perfecta: z adhuc amplius: vnde anima
 non solum facit esse substantiam z corpus qd̄ ē facit for-
 ma lapidis: sz ē facit esse aiatum corpus. Non ḡ est intelli-
 gendum qd̄ aia sit actus corporis quasi corpus sit constitu-
 tum p vnā formā que facit eum esse corpus: z aia super-
 ueniens ei faciat esse viuū corpus: sz q2 ab aia hz qd̄ sit cor-
 pus z qd̄ sit corpus viuū. Sed hoc qd̄ est esse corpus: est
 imperfectus quasi māle respectu vite: z inde est qd̄ recedē-
 te aia non remanet idē corpus specie: Nam oculus z caro
 nō dicuntur in mortuo nisi equiuoce: vt p3 p̄ d̄m in septi-
 mo metaphice. Recedēte enim aia succedit alia forma sub-
 stantialis que dat aliud esse specificū: cum corruptio vnus
 nō sit sine ḡnatione alterius. Hec omnia doctor sanctus in
 presenti lectione formaliter. **E**x hoc p3 solutio ad duo
 argumēta prima in principio dubij adducta. **A**d 3° d̄m
 qd̄ corporeitas potest dupliciter accipi. Uno modo vt dicit
 formā corporeitatis distinctā a formis specificis. Alio mō

Tractatus secundus

vt dicit gradum perfectionis genericum pntem formam genericam quantum ad eius essentiam: precedentem tam gradum specificum perfectionis eiusdem forme. Primum modo materia potest denominari a corporeitate: s; an secundo modo. **C**Ad quartum dicitur quod corpus animatum dividitur in partem per se mouentem que est aiatum virtute motiua eius considerata: et in partem per se motam: que est corpus cum anima secundum suum esse considerata. Non est ergo intelligendum quod anima sit pars per se mouens secundum eius totum ambitum considerata: et quod corpus sit pars per se mota seculum anima: vt inuenit Doctor sanctus in prima parte. q. 78. **C**Ad quintum dicitur quod forme elementorum sunt in mixto. non quidem formaliter: sed virtualiter. De quo alias latius disputabitur. **C**Ad sextum dicitur quod vnius rei esse plures formas subales potest intelligi dupliciter. Vno modo quod in vno sint plures forme virtualiter: et sic non est inconueniens ponere pluralitatem formarum. Alio modo formaliter: et hoc dupliciter. Vno modo quod tales forme sint realiter distincte. Alio modo quod sit distincte secundum rationem. Si secundo modo: sic et non est inconueniens. Si primo modo: et hoc dupliciter: vel loquendo de forma totius tantum: vel de forma totius et partium. Voco autem forma partium que est altera pars totius compositi: formam vero totius que resultat ex unione partium cum forma. Si secundo modo: sic et non est inconueniens ponere pluralitatem formarum: vt voluit argumentum. Si primo modo est inconueniens de quo procedit quod dubium. **C**Ad septimum dicitur quod ab vno in quantum vnum non procedit nisi vnum loquendo in agentibus naturalibus: secus autem loquendo in agentibus secundum voluntatem: sed ab vno quod est vnum secundum essentiam: multiplex tantum secundum virtutem (que admodum est anima) bene procedunt diuersa. **C**Ad octauum dicitur quod homo generat sibi simile non ex eo quod introducit formam substantialem: sed quod disponit materiam vltima disponere ad introductionem forme substantialis. scilicet anime rationalis que per sola creationem infunditur. Neque tamen propter hoc sequitur quod homo sit imperfectus generans quod animalis: qui in toto producit formam substantialem per suam generationem: quod multo nobilius est et perfectius disponere materiam ad introductionem anime rationalis quam producere aliam quamcumque formam naturalem. **C**Et per hoc patet solutio ad nonum. **C**Ad decimum dicitur quod anima sensitiva est forma substantialis in homine: non quidem secundum essentiam distincta ab anima rationali: sed secundum rationem tantum vt infra probabitur. **C**Ad vndecimum dicitur quod illa accidentia non remanent eadem numero in mortuo que prius fuerunt in viuo: sed secundum speciem tantum.

CSequitur in textu. **U**niversaliter quidem dictum est quod est anima etc. **H**ic incipit lectio secunda eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est secundum capitulum primum tractatus in quo Philosophus manifestando predictam definitionem ponit vnam conclusionem ex qua infert vnum corollarium. **C**Conclusio est ista quod anima est substantia et quicquid est corporis aiatum potentia vitam habetis: hac conclusionem probat Philosophus duabus rationibus. Quare prima est. Sicut est in artificialibus: ita est in naturalibus: sed in artificialibus: si dolabra esset corpus naturale sua forma esset subiecta: et quicquid est ipsius dolabrae in naturalibus forma est substantia et quicquid eius. Cum ergo corpus aiatum sit ens naturale: et anima sit eius forma: vt supra processum est: sequitur tantum anima est subiecta: et quicquid est corporis aiatum. **C**Secunda ratio est. Sicut est in partibus animalis: ita in toto animali: sed in partibus animalis ita est: quod si oculus esset animal oporteret quod visus esset anima et substantia eius: ergo oportet quod in toto animali ita se habeat quod forma eius. scilicet anima sit eius substantia. **P**robatio maioris: quia si oculus esset animal et ab eo remoueret anima: non maneret oculus nisi equivoce. **E**x his duabus rationibus potest elici vna talis ratio. v. **I**llud est sub-

stantia et quodquid: quo remoto non remanet id nisi equivoce: sed remota anima non remanet animal nisi equivoce ergo anima est substantia et quodquid est corpus aiatum. **E**x predictis infert Philosophus vnum corollarium. v. **Q**uia anima sit actus totius corporis: et partes eius sint actus partium: forma non separatur ab eo cuius est forma: necessario sequitur quod anima non potest separari a corpore: vel ipsa tota vel aliquae partes eius si nata est habere partes. **C**Contra predictam conclusionem arguitur sic. Primum non habet notificari per posterius. s; forma artificialis cum sit accidentalis: et partes aie sunt posteriores ipsa anima: ergo videtur quod anima non prouenter notificetur per formas artificiales et partes corporis aiatum. **P**reterea. Si forma dolabrae remoueret: non remaneret dolabra equivoce: s; vniuoce: quod forma dolabrae non est substantia siue quodquid est eius. **P**ro sententia: quod vt dictum est: illud est substantia: quo remoto non remanet illud nisi equivoce. **C**Ad primum dicitur quod partes potest notificari per posterius: quo ad nos (vt dicit hic Doctor sanctus): vnde quod forma accidentalis cum sit propinquior sensui quam forma substantialis: conuenienter notificatur per artificialem. **E**t quod ex obiectis et partibus ipsarum potentialium deuenimus in cognitionem ipsius aie: ideo etiam ipsa anima notificatur per partes eius. **C**Ad secundum dicendum quod dolabra potest capi dupliciter. Vno modo absolute secundum quod est artificialis res: et sic verum est quod forma eius non est substantia eius. Alio modo potest considerari conditionaliter: vt puta si dolabra esset corpus naturale: et sic isto modo forma eius esset substantia eius. **C**Contra textum dubitatur vt anima sit substantia corporis aiatum habentis vitam in potentia. **E**t arguitur quod non: quod id quod habet principium vite: habet vitam in actu: sed corpus aiatum habet principium vite. scilicet animam: ergo habet vitam in actu: et per consequens anima est substantia corporis aiatum habentis vitam in actu: et non in potentia. **C**In contrarium arguitur per Philosophum in ista. **R**espondeo dicendum quod anima est substantia corporis habentis vitam in potentia. **P**ro cuius declaratione notandum primo quod vita potest capi dupliciter. Vno modo pro esse viuens: sicut dicimus quod viuere re viuentibus est esse. Alio modo accipitur vita pro vitali operatione: sicut dicimus aliquid viuere: quod mouet seipsum. **E**t quo sequitur quod aliquid potest habere vitam in potentia dupliciter: Vno modo accipiendo vitam primo modo: et sic illud quod nondum habet animam: quod natum tantum est habere vitam in potentia. Alio modo accipitur vita secundo modo: et sic illo modo dicitur habere vitam in potentia quod habet principium vite. scilicet animam: tamen non in actu operatur per eam. **C**Notandum secundo quod duplex est potentia: vt etiam ex dictis concluditur: quedam enim est abiciens: animam: quedam non abiciens animam: sed operationes eius. **C**Notandum tertio quod duplex est potentia. Quedam est coniuncta actui: que. scilicet stat sub actu. Alia est distans ab actu: que. scilicet non actu perficitur per formam: tamen de proximo aperta nata est perfici. **Q**uibus suppositis dicendum est animam esse substantiam corporis habentis vitam potest intelligi dupliciter: vt accipiendo vitam secundo modo: et sic conceditur. **V**el primo modo: et hoc dupliciter: vel loquendo de potentia coniuncta actui: vel distante. Si primo modo: sic et proceditur. Si secundo modo: sic anima non est substantia corporis habentis vitam in potentia: sed in actu: vt voluit argumentum dubium. **E**x quo patet solutio eius.

CSequitur in textu. **Q**uia autem ex incertis etc. **H**ic incipit lectio tertia eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est tertium capitulum primum tractatus in quo Philosophus volens demonstrare predictam definitionem anime ponit tres conclusiones. **Q**uare prima est quod anima est corpus viuens actus et forma. **Q**ua conclusionem probat Philosophus tali ratione. **I**llud quod est principium viuendi: est corpus viuens actus et forma: sed anima est principium viuendi in his que viuunt: ergo anima est principium corporis viuens actus et forma. **P**robatio medie-

Nam illud per quod differunt aiaata ab inaiatis est principium viuendi: cum aiaata differant ab inanimatis in viuendo: sed animata differunt et non aiaata per aian: ergo anima est principium viuendi. Quod fuit pbandum. **C** Contra hanc rationem arguitur sic. Quelibet forma naturalis est naturalis: sicut patet per Philosophum secundo philosophum. sed anima non est naturalis: ut dicitur hic Philosophus: cum naturalis non moueat ad contraria loca. anima enim moueat ad contraria loca: ut inferius patebit: ergo anima non est forma corporis viuentis. **C** Preterea. Proprium perfectibile non potest esse sine propria forma: sed aliqua sunt viuentia sine anima: ut patet de corpore celesti et spiritualibus creaturis: ergo idem ut supra. **C** Preterea. Potentie anime sunt principia viuendi: ut infra procedit Philosophus. Et tamen non sunt corporis viuentis forma: quod maior probationis falsum. **C** Ad primum dicitur quod forma qualibus esse nam potest intelligi dupliciter. Uno modo sic: quod sit principium motus et quietis: et sic quilibet forma naturalis est naturalis. Alio modo quod operetur per modum nature: et sic non quilibet forma naturalis est naturalis. Nam naturalis non moueat ad contraria loca: sed determinatur ad unum. Aiaata vero moueat ad contraria loca ut ad sensum patet. Cum anima non dicitur naturalis secundo modo. **C** Ad secundum dicitur quod nullum corpus viuunt sine anima formaliter et intrinsece. Corpora autem celestia non dicuntur viuere formaliter: sed forsitan effectiue: quia mouentur ab intelligentia. **C** Ad tertium dicitur quod duplex est principium viuendi. Quoddam est primum principium de quo est hic ad propositum. Aliud est principium primum. Quod potentie anime sunt principia viuendi immediata: capiendo viuere pro operatione vitalia: anima tamen est principium primum in cuius virtute potentie operatur. **C** Secunda conclusio. Tantum quatuor sunt modi viuendi: viuus. scilicet per intellectum: alius per sensum: alius per motum localem: alius per motum alimenti decrementi et augmenti. Que conclusio probatur tali ratione. Modus viuendi est secundum quem sumitur aliquis gradus viuenditatis: sed tamen sunt quatuor gradus viuenditatis: scilicet sunt quatuor modi viuendi. Probatur in minoribus. Nam in quibusdam viuentibus inuenitur tamen augmentum decrementum et alimentum. scilicet in plantis. In quibusdam vero cum his inuenitur sensus sine motu locali: sicut in animalibus imperfectis. Alterius vero in quibusdam inuenitur motus secundum locum: sicut in animalibus perfectis que mouentur motu progressiuo. In quibusdam vero cum his inuenitur intellectus. scilicet in hominibus. **C** Contra hanc conclusionem arguitur sic. Quinque sunt genera operationum anime: ut Philosophus infra determinat: et supra processit: videlicet vegetatiuum: sensitivum: motiuum secundum locum: appetitiuum: et intellectiuum: quod quinque sunt modi viuendi et non tamen quatuor. **C** Preterea. Ubicumque est phantasia: ibi est motus localis: sed in animalibus imperfectis est phantasia saltem imperfecta: cum in eis sit sensus: ergo in ipsis est motus localis: et per hunc sensum et motus localis non faciunt diuersos modos viuendi. **C** Ad primum dicitur negando primum: quia Philosophus non intendit distinguere hic modos viuendi secundum diuersa genera operationum anime: sed secundum diuersos gradus viuentium. Unde cum appetituum non faciat aliquam diuersitatem in gradibus viuenditatis: cum ubicumque sit sensus: ibi sit appetitus: sequitur quod appetituum non constituat modum diuersum ab alijs. **C** Ad secundum dicitur quod duplex est motus localis: quidam est imperfectus: videlicet motus dilationis aut strictionis: et talis bene inuenitur in animalibus imperfectis. Alius est motus localis perfectus: et talis solum reperitur in animalibus perfectis: qui quidem constituit modum viuendi distinctum ab alijs: non autem primum. **C** Tertia conclusio. Vegetabilia viuunt: que probatur tali ratione. In quibuscumque enim est vnus predictorum quatuor modorum viuendi: illa dicitur viuere: sed omnia vegetabilia sunt huiusmodi. **C** Omnia enim habent in seipsis potentiam quandam et principium quo suscipiunt motum augmenti et decrementi: ergo sequitur quod vegetabilia viuunt. Et non solum viuunt (ut dicitur Doctor scilicet) dum augentur et decrescunt: sed tamen viuunt quodiu possunt accipere nutrimentum per quod fit augmentum. **C** Ex predicta

conclusionem Philosophus infert primo quod animalia tam imperfecta quam perfecta similiter: et homines viuunt: quia in omnibus animalibus est aliquis modus viuendi: cum in eis sit sensus: preterea sensus tactus sine quo in eis non est vita. **C** Secundum infert quod inter predictos modos viuendi ille modus qui est secundum augmentum et decrementum est prius ordine nature generationis. Quod sic patet. Nam quando duo sic se habent quod vnus est ab altero separabile: et non e conuerso: illud quod est separabile est prius: sed inter predictos modos viuendi ille modus qui sumatur secundum principium augmenti et alimenti potest separari ab alijs modis viuendi: et non e conuerso: loquendo in rebus naturalibus. nam ille modus viuendi reperitur in plantis. secundum quod alius modus non reperitur: ergo ille modus est prius. **C** Circa predicta dubitatur. Primo vtrum predicta diffinitio anime posset demonstrari. Et arguo quod non: quia quod dicitur non potest demonstrari de eo cuius est: ut patet secundo posteriorum: sed diffinitio indicat quod dicitur: ergo diffinitio non potest demonstrari de eo cuius est. scilicet diffinitio. **C** Preterea. Nullum medium demonstrationis potest demonstrari: cum medium non intret conclusionem: sed diffinitio est medium demonstrationis: ergo nulla diffinitio potest demonstrari. **C** Preterea. Nihil notius competit diffinitio quam sua diffinitio: sed demonstratio procedit ex notioribus: non solum secundum naturam: sed et quo ad nos: scilicet et cetera. **C** Responsio dicitur quod duplex est diffinitio: quedam materialis: quedam formalis (ut sepius dictum est). Diffinitio materialis potest demonstrari a priori secundum naturam: et e conuerso: diffinitio formalis potest demonstrari per maiorem tanquam a priori quo ad nos. Quia autem diffinitio anime prima que demonstratur de anima per secundam eius diffinitionem. scilicet per hanc quod est principium viuendi dicitur causam respectu secunde diffinitionis: ideo illa demonstratio est a posteriori secundum naturam: scilicet a priori quo ad nos. Manifestum est. nam quod anima non est actus et forma ex eo quod ex principium viuendi: sed ex eo quod est forma: est principium viuendi. Ex quo sequitur quod illa demonstratio dicitur demonstratio: quia est: et non propter quid. de quo clarius videbitur in capitulo sequenti. **C** Ad primum dicitur quod diffinitio potest accipi dupliciter. Uno modo in quantum diffinitio est: et sic non potest demonstrari de diffinito. Alio modo potest sumi materialiter: loco videlicet alicuius passionis: sic illo modo potest demonstrari de diffinito. **C** Et per hoc patet solutio ad secundum. **C** Ad tertium dicitur quod aliquid notiori modo potest conuenire diffinito quo ad nos quam sua diffinitio: et inter diffinitiones vna potest esse notior altera. **C** Dubitatur secundo vtrum anima sit tota in toto et tota in qualibet parte sui. Et arguitur quod non: quia vnum quodque recipitur in aliquo secundum modum recipientis sed modus corporis in quo anima suscipitur est talis: videlicet quod vbi est vna pars: ibi non est alia: ergo modus anime erit talis quod vbi est vna pars eius non erit altera: et sic non est tota in toto. **C** Preterea. Illa forma que est in qualibet parte: habet denominare quamlibet partem: sicut quilibet pars ignis est ignis: ergo si anima sit in qualibet parte corporis: quilibet pars erit animalis: quod est falsum. **C** Preterea. Proprie perfectioni debet correspondere proprium perfectibile: scilicet proprium perfectibile quod correspondet anime est corpus organicum ut ex supradictis patet: cum ergo quilibet pars corporis non sit organica: sequitur quod anima non sit in qualibet parte. **C** Preterea. Nihil potest destitui a sua propria operatione: ergo si anima sit in vnaquaque parte corporis: sequitur quod in qualibet parte corporis sint proprie eius operationes: quod est falsum. Alias quilibet pars intelligeret. **C** Preterea. Ubicumque est subiectum: ibi est propria passio: sed proprietates anime sunt eius potentie: ergo ubicumque est anima: ibi sunt eius potentie. Sed manifestum est quod potentie anime non sunt in qualibet parte corporis: ergo nec ipsa anima. **C** Preterea. Si in qualibet parte corporis esset tota: sequeretur quod vna parte abscederet tota anima. patet est contra experientiam: ergo et cetera. **C** In contrarium arguitur: quia forma indiuisibilis

Tractatus secundus

ubi est: tota est: sed anima est in qualibet parte corporis: cum
 quolibet pars corporis sit animata: ergo est tota in qualibet parte.
 Quod autem sit tota in toto manifestum est: quia propria perfectio
 est in proprio perfectibili: sed corpus est proprium perfe-
 ctibile anime: ergo etc. **T**ertio anima est ubi operatur: sed anima operatur
 in toto corpore: et in qualibet parte eius: ergo etc. **R**espondeo
 ad id quod tripliciter ex totalitate: videlicet totalitas quantitativa
 ut linea vel corpus: totalitas essentie: et totalitas virtutis.
 Animam ergo esse totam in toto et totam in qualibet par-
 te eius: potest intelligi tripliciter. Uno modo de totalitate quan-
 titativa: et sic anima nullibi est: cum non sit quanta neque per se
 neque per accidens: presertim loquendo de anima que est for-
 ma animatum perfectiorum. Alio modo potest intelligi tota-
 litate virtutis: sic et anima non est tota in qualibet parte corpo-
 ris cum non possit omnes operationes eius exercere in qualibet par-
 te. **T**ertio modo potest intelligi de totalitate essentie: sic anima
 est tota in toto et tota in qualibet parte: hoc est quod comiter
 dicitur quod anima est tota in qualibet parte non totaliter. **A**d
 primum ad id quod videtur recipitur secundum modum recipientis
 potest intelligi dupliciter: (ut innuit Doctor sanctus in ques-
 tionibus de anima.) ubi ad vnguem hanc materiam decla-
 rat. Uno modo secundum naturam. Alio modo secundum capacitatem: secundo
 modo secundum modum recipientis. Unumquodque autem recipitur se-
 cundo modo: non autem primo. Unde non oportet quod anima habeat istam
 naturam corporis ut ubi est una pars eius ibi sit alia. **A**d se-
 cundum ad id quod duplex est forma: quedam est imperfecta
 que non requirit diversitatem partium: et tales bene deno-
 minat quolibet partem. Alia est forma perfecta que requi-
 rit diversitatem partium ob diversas operationes: et talis non
 denominat omnes partes realiter: nisi forte denominative vel
 preteritive. **A**d tertium ad id quod duplex est perfectibile ip-
 sius anime. quoddam est primum: et tale dicitur esse organicum. Pars autem
 ipsius corporis est perfectibile ipsius anime secundarium: non au-
 tem primum: unde ratio non sequitur. **A**d quartum ad id quod anima
 non exerceat quolibet eius operationes in qualibet partem
 non tamen destituitur a sua propria operatione: quia anima operatur
 mediis in suis potentis: quare aliqua requirunt partem
 determinatam corporis. Unde augmentum huius concludit
 quod anima non est totaliter in qualibet parte eius. **E**t per hoc
 patet solutio ad quintum. **A**d ultimum ad id negando seque-
 lamur: quia anima non est tota in toto totalitate quantitativa: unde
 quia una pars absconditur: anima non corrumpitur quantum ad essen-
 tiam eius: sed quantum ad modum essendi quem habuit in illa parte.

Sequitur textus. **U**trum autem etc. **H**ec est lectio quar-
 ta eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est ultimum capitulum primi tractatus in
 quo philosophus solvendo duas quoniones po-
 nit quatuor conclusiones: ex quibus infert tria co-
 rollaria. **P**rima conclusio est. Partes anime,
 videlicet vegetativum: sensitivum: motuum: et appeti-
 tivum non sunt separabiles loco et subiecto. **H**ec conclusio
 probatur tali ratione. ea que reperiuntur in eadem parte cor-
 poris non sunt separabilia loco et subiecto: sed predictae partes
 reperiuntur in eadem parte corporis: ergo non sunt separabiles
 et loco et subiecto. **P**robatio minoris: quia in parte decisa animalis
 imperfecti remanet vita et sensus: sed ubi est sensus: ibi est
 phantasia: cum phantasia non sit nisi motus factus a sensu: et ubi
 est phantasia: ibi est principium motuum: et ubicunque est sen-
 sus: ibi est desiderium: cum ibi sit delectatio et tristitia: ergo vegeta-
 tivum sensitivum etc. inveniuntur in una parte corporis decisa.
Ex predictis infertur quod in uno corpore animato imperfecto,
 si anima una tamen in actu: tamen in eo sunt plures anime in potentia que
 per solam decisionem reducuntur ad actum: et simile de ani-
 malibus imperfectis. **C**ontra predictam conclusionem
 sic primo arguitur. **V**isus et auditus sunt partes anime: et tamen sunt se-

parate loco et subiecto: ergo partes anime sunt separabiles sub-
 iecto. **P**reterea. Phantasia est potentia organica in deter-
 minata parte corporis situata: ergo non ubicunque reperitur
 sensitivum reperitur phantasia. **A**d primum ad id quod dupli-
 ces sunt partes anime: quedam sunt partiales: et ille distinguuntur
 loco et subiecto: sicut sunt visus et auditus. **A**lie sunt partes
 totales anime: de quibus est hic sermo: et tales non distin-
 guuntur loco hinc subiecto. **A**d secundum ad id quod duplex est phan-
 tasia: quedam est indeterminata et imperfecta: et talis non habet
 determinatam partem: de qua hic est sermo. **A**lia est phantasia de-
 terminata que reperitur in animalibus quibusdam perfe-
 ctis: et talis requirit determinatam partem de qua precebat
 argumentatio. **S**ecunda conclusio. **P**redictae partes anime sunt se-
 parabiles. id est distincte ratione. id est specie. **H**ec conclusio probatur tali ra-
 tione. **Q**uia potentie distinguuntur per actus: et actus per pote-
 ntias: cum ratio cuiuscunque potentie sumatur secundum ordinem ad actum:
 sed actus anime sunt diversi secundum speciem: ut infra patebit: ergo se-
 que quod partes anime. videlicet potentie sunt separabiles et distincte
 rationem speciei. **C**ontra predictam conclusionem sic primo
 arguitur. **Q**uecunque veniunt uni tertio singulari realiter:
 veniunt inter se realiter: sed potentie realiter veniunt ip-
 si anime cum eadem generatione cum ipsa generentur: ergo potentie
 veniunt inter se: et sic non distinguuntur inter se secundum rationem
 speciei. **P**reterea. **A**rguitur contra maiorem probatio-
 nis. videlicet quod potentie distinguuntur per actus. **N**am perfectibi-
 lia habent distinguuntur per suas perfectiones: perfectiones autem
 potentiarum sunt habitus: ergo potentie distinguuntur per
 habitus: et non per actus. **P**reterea. **S**ecundum eodem regulam
 philosophorum potentie distinguuntur per obiecta: ut infra pa-
 tebit: ergo non distinguuntur per actus. **P**reterea. **F**orme
 simplices seipsas diverse sunt: ut patet quinto metaphysice. sed po-
 tentie anime sunt forme simplices: ergo seipsas distinguuntur
 et non per actus. **P**reterea. **E**adem sunt principia essen-
 di et distinguendi: sed actus non sunt principia essendi pote-
 ntiae: ergo non sunt principia distinguendi. **A**d primum ad id quod
 potentie anime distinguuntur realiter non solum specie: sed essen-
 tialiter ab ipsa anima. **E**t in eadem generatione generentur cum anima
 quia tamen non eodem modo generantur ut anima: sed per comitative: non
 oportet quod sint eadem realiter. **A**d secundum ad id quod habitus
 sunt quedam perfectiones potentiarum secundum rationem propriam eius
 non habet ordinem ad habitum: sed prius ad actum: ideo magis di-
 stinguuntur per actus quam per habitum: ut infra clare decla-
 rabitur. **A**d tertium ad id quod ad distinctionem obiectorum
 sequitur distinctio actuum: unde dicere potentias distinguuntur
 per obiecta est concedere eas distinguuntur per actus. **E**t si
 dicatur unius potentie sunt diversi actus: ergo non causat dis-
 tinctionem potentiarum. **A**d id quod non quolibet distinctio
 actuum facit distinctionem potentiarum. **A**d quartum ad id quod
 forme simplices sunt in duplici differentia. **N**am sunt que
 dicitur que speciem sortiuntur ab aliquo quod in eis est: tales seipsas
 distinguuntur vel saltem per differentias intrinsecas. **A**lie
 sunt forme que speciem sortiuntur ab aliquo extrinseco ad
 quod ordinem habent: et tales distinguuntur non seipsas nec
 per principia intrinseca: sed per extrinseca. **A**d quintum
 ad id quod illa maior intelligentia est in his que sortiuntur speciem
 ab extrinseco. **T**ertia conclusio est. **V**egetativum: sensitivum
 motuum secundum locum: appetitivum: et intellectivum non dicuntur
 in eodem composito diversas animas secundum essentias distinctas: sed
 dicuntur diversas partes potentiales eiusdem anime: hec con-
 conclusio elicitur sic. **U**t ex dictis probari potest unius perfe-
 ctibilis est tamen una propria et substantialis perfectio: sed ani-
 ma est propria et substantialis perfectio corporis animati:
 ergo sequitur quod in uno corpore animato non est nisi una anima.
Confirmatur extra istam. **N**am una anima cum sit forma subst-
 tialis dat esse similiter. **S**i ergo in uno et eodem composito es-
 sent plures anime essent ibi plura similiter et per consequens
 illud compositum non esset unum similiter: sed secundum quid.

Attendendum est tamen fm̄ Philosophum q̄ p̄dicta in di-
 uersis diuersas nominat aias. Nam vegetatiuum noiat ani-
 mam vegetatiuam in vegetabilibus: sensitiuam animam sen-
 sitiuam in animalibus. Intellectiuam aut̄ intellectiuam in ho-
 minibus. Contra p̄dictam p̄clusionem sic primo arguit̄
 rationibus doctoris sancti in de spiritualibus creaturis.
 Idem non potest esse ab intrinseco & ab extrinseco: sed ani-
 ma vegetatiua est ab intrinseco. v̄z a virtute generantis in
 femine: & anima rationalis est ab extrinseco. sc̄z a creatore:
 ergo aia vegetatiua & aia rōnalis non sunt vna aia in homi-
 ne fm̄ substantias. ¶ Preterea. Illud qd̄ est substantia i ali-
 quo non potest esse accidens in alio: sed anima sensitua in
 bruto est substantia: cum sit forma substantialis eius: ergo
 in homine est substantia anima sensitua: & nō potentie aie:
 & sic idem qd̄ prius. ¶ Preterea. Anima sensitua in hoie
 est nobilior q̄ sit in bruto: sed in bruto nominat formam
 substantialem. ergo r̄c. ¶ Preterea. Idem non potest esse
 fm̄ substantiam corruptibile & non incorruptibile: sed aia
 rationalis est incorruptibilis: & aia sensitua est corruptibi-
 lis etiam in homine: ergo in homine anima sensitua & aia
 rōnalis sunt diuerse anime. ¶ Ad primū d̄m q̄ h̄ anima
 vegetatiua & aia sensitua in alijs ab homine sint ab intrin-
 seco: tamen in homine si fm̄ substantiam earum p̄siderent̄
 sunt ab extrinseco quemadmodū anime rationalis. ¶ Ad
 sc̄d̄m d̄m q̄ anima sensitua etiam in homine est substan-
 tia: non tamen distincta ab anima rationali: & per hoc patet
 solutio ad tertium. ¶ Ad quartum dicendum q̄ anima sen-
 situa in homine dupliciter potest considerari. Ano modo
 quantum ad eius potentias: & sic est corruptibilis. Alio mō
 quantum ad eius essentiam: & sic est incorruptibilis: sicut &
 anima rationalis. ¶ Et si dicatur: corruptibile & incorrupti-
 bile differunt plus q̄ genere: si ergo anima sensitua in ho-
 mine sit incorruptibilis: & in bruto corruptibilis: sequitur
 q̄ brutum & homo differant plus q̄ genere. ¶ D̄m q̄ il-
 la communis auctoritas intelligenda est in his que per se &
 proprie collocantur in genere. modo aia sensitua non col-
 locatur in genere proprie: cum sit forma partis: vnde ratio
 non sequit̄. Hec omnia doctor sanctus vbi supra. ¶ Quar-
 ta conclusio. Anima est actus corporalis organici physici.
 Hec conclusio est prima diffinitio ipsius anime: qua Philo-
 sophus demonstrat per secundam eius diffinitionē tali ra-
 tione. Duorum quorum vtroq̄ dicimur aliquid operari il-
 lud quod est primū est forma & actus si secundum non est
 maius: sed anima est primū principium quo dicimur ope-
 rari tam anima q̄ corpore: ergo anima est actus corporis
 physici. ¶ D̄m probatur: quia anima est principium quo
 viuimus: nutrimur: sentimus: mouemur secundum locū:
 & intelligimus primo: hec est secunda diffinitio aie. ¶ Con-
 tra hanc diffinitionem sic arguitur. Ista diffinitio non con-
 uenit omni anime: ergo est inconueniens probatio antee-
 dentis: quia anima vegetatiua non est principium quo in-
 telligimus aut quo sentimus: ergo r̄c. ¶ Preterea. Omnis
 diffinitio datur per priora: q̄ partes diffinientes sunt prin-
 cipia diffinitū: sed ista non datur per priora cum detur per
 operationes que sequuntur animam. ergo r̄c. ¶ Ad primū
 d̄m q̄ ista diffinitio potissime proprie datur de anima ra-
 tionali: sed ex consequenti & secundario datur de anima ve-
 getatiua & sensitua: vnde sufficit q̄ ipsa tota conueniat aie
 rationali & fm̄ partem alijs animalibus. Et licet tota diffi-
 nitio debeat competere omni contento sub diffinito in vni-
 uocis: hec tamen non requiritur in analogis. ¶ Ad sc̄d̄m
 d̄m q̄ illa ratio procedit de diffinitione quiditatiua & pro-
 prie dicta. ¶ Ex p̄dicta p̄clusionē infert̄ Philosophus tria
 corollaria: quorū prima est q̄ aia se habet vt ratio & sp̄s: &
 nō vt subiectū & materia. Sc̄d̄m est q̄ aia non est sine cor-
 pore: quia est actus corporis per precedentem p̄clusionē.
 Tertium corollarium est: q̄ aia est in corpore: non in quo-

unque: sed in corpore organico: vt ex dictis manifestum.
 ¶ Circa p̄dicta dubitatur: vtrum partes animalis imp-
 fecti decise viuant. Et arguitur quod non: quia si ille par-
 tes decise viuerent: in qualibet earum esset anima cum ani-
 ma sit principium viuendi. & per consequens ante decisio-
 nem in toto fuissent plures anime: qd̄ est contra p̄dictam
 tertiam conclusionem. ¶ Preterea. Si sic: cū ille anime nō
 generentur de nouo: sequeretur q̄ anima esset partibilis:
 consequens est falsum: cum sit forma substantialis: cuius
 esse consistit in diuisibili. ¶ Dicendum ad dubium q̄ p̄es
 p̄dicti animalis viuunt: quia vbiq̄q̄ est principium mo-
 tiuum: ibi est aia: & per consequens vita: sed in animalium p̄ti-
 bus est principium motiui: vt p̄ ad sensum. ¶ Ad primū
 d̄m q̄ iste plures aie p̄sistunt in potentia in toto ante de-
 cisionem: in potentia dico actui propinqua que per vnicū
 actum decidens ad actum reducuntur: nō tñ ibi sunt plu-
 res aie in actu formaliter: vnde rō non sequitur. ¶ Ad se-
 cundum dicendum q̄ in partib⁹ illis non sunt diuerse aie
 ex hoc q̄ vna anima diuiditur in plures aias: sed ex hoc q̄
 plures aie existentes in potentia reducuntur ad actus per
 ipsam decisionem: sicut enim videmus in elementis: nāz in
 tota aqua est vna forma substantialis aque acti: sed dū vna
 pars aque extrahitur & separatur a toto: ibi sunt plures
 forme substantiales in actu reducte per ipsam diuisionē.

¶ Sequitur in tertio. ¶ potentiarum autem anime r̄c. ¶ Hic
 est secundus tractatus secundi libri de anima: & est quinta
 lectio eiusdem libri: & in commento sancti Thome.

Steest Secundus tractatus istius secun-
 di libri: in quo Philosophus deter-
 minat de partibus anime. Postq̄ determinauit
 de anima: & quid est anima fm̄ eius essentiam &
 ponit decem & octo capitula. In primo caplo
 determinat de diuisione potentiarū: & hoc in principio. In
 sc̄do determinat de ordine & origine earundem. ibi. Qua-
 liter aut̄ viuūq̄q̄ r̄c. ¶ In tertio caplo determinat de pote-
 tia vegetatiua h̄z q̄ est principium suarū operatiōnū. ibi. Quā
 primū de aliquo. ¶ In quarto caplo determinat de operatio-
 nibus aie vegetatiue & earū obiectis. ibi. Quā autem. ¶ In
 quinto determinat de potentia sensitua fm̄ suam essentia:
 ostendendo quid est sensus & qualiter sensus est potentia.
 ibi. Determinatis autem his. ¶ In sexto caplo determinat
 de potentia sensitua per respectum ad actū ostendēdo o qua-
 liter reducitur ad actū. ibi. Diuidendū aut̄. ¶ In septimo capi-
 tulo de sensibilibus in coi ponēdo d̄iam inter sensibilia p
 se & per accidens. ibi. Dum aut̄ fm̄ viuūq̄q̄. ¶ In octauo
 caplo de sensibilibus visus. v̄z. de colore: ostendendo quid
 est color: quid lumen: & quid diaphanū. ibi. Cuius qd̄ vi-
 sus. ¶ In nono determinat de colore p respectū ad diapha-
 nū. ibi. Est aut̄ susceptiuum coloris. ¶ In decimo de visibili
 auditus. v̄z. de sono absolute. ibi. Tunc aut̄ p̄m de sono. ¶
 In vndecimo de sono fm̄ q̄ auditus immutat̄ ab eo. ibi.
 Vacuū aut̄. ¶ In duodecimo determinat de voce que ē spe-
 cies soni. ibi. Vox autem sonus qd̄. ¶ In tertio decimo de
 sensibili olfactus absolute. v̄z. de odorabili. ibi. De odore
 autem. ¶ In quartodecimo de odorabili fm̄ q̄ ad eo immu-
 tatur olfactus. ibi. Est aut̄ olfactus. ¶ In quindodecimo de
 sensibili gustus: videlicet de gustabili. ibi. Gustabile autē.
 ¶ In sextodecimo determinat de sensibili tactus: videlicet de
 tāgibilibus. ibi. De tāgibili aut̄ & tactu. ¶ In decimo septi-
 mo determinat de differentiā tactus & gustus. ibi. Dubita-
 bilem aut̄ v̄q̄q̄. ¶ In decimo octauo determinat de sensu secundum
 se absolute. ibi. Oportet aut̄ v̄lter. ¶ In quo fm̄ suam Do-
 ctoris sancti terminatur iste liber sc̄d̄s. ¶ In p̄mo igitur ca-
 plo huius sc̄di tractat̄ ponit philosophus tres p̄clusiones.

Tractatus secundus

Quay prima est. Tm sunt quinqs gna potentiaꝝ aie. v3. ve
getatiuum: appetitiuum: sensituum: z fm locum motiuuz
z intellectiuum. Nec pclusio probatur eicitue tali ratioe
Pbi: qua deducit hic doctor sanctus. Naz potentie cu3 h3
propria rationem ordinentur ad actum: distinguuntur fm
diuisiones actuum: z operationu: sed quelibet opatio ani
me cu sit principiu essendi: attribuit ei fm esse penitus male: sic su
mit potetia vegetatiua: vel attribuit ei fm esse immateria
le: z hoc dupl: vel attribuit ei fm q ipsa suscipit aliqd ob
iectum fm esse penitus imateriale: sic sumitur potentia in
tellectiua: vel fm esse mediu inter materiale z immateria
le: sic sumitur potentia sensitua. Si scdm: z hoc dupl: vel
potentia tendit in tale obiectum fm q est pmiu in intentio
ne: sic sumit potetia appetitiua: vel tedit ad ipsum fm esse
qd h3 in executione: sic sumitur potentia motiua h3 locu.
Aliter pot probari z clarius. Na potentie distinguuntur
per actus: actus vero per obiecta: sed potetia quato est vni
uersalior tanto respicit obiectum fm rone vniuersalioze
ergo potentie aie (cu sint vles) distinguunt fm rones obie
ctor magis z minus vles: sed tales rones se hnt in quinto
plici differetia: q quinque sunt gna potentiaꝝ. Ultima sub
sumptio sic deducit. Nam ois potetia aut respicit obiectu
qd est tm aie vniu: vel respicit obiectum quod non solum
anime est vniu. Si pmiu: sic est potentia vegetatiua.
Si scdm: z hoc dupl: vel respicit idem obiectu fm q aptu
natu est suscipi in ea: fm eius similitudine: aut fm q tendit
in ipsum obiectum. Si pmiu: hoc est dupl: vel respicit
idem obiectum fm q est susceptibile sine pditionibus ma
terialibus: sic est potentia intelle: tiua: vel fm q est suscepti
bile cum pditionibus malibus: sic sumitur potentia senti
ua. Si scdm: z hoc dupliciter: vel tendit in idem obiectum
inquantum h3 esse in intentione: sic sumitur potentia appe
titiua: vel fm esse qd h3 in e executione: sic sumitur potentia
motiua fm locu. Contra predicta pclusiones arguit sic.
Sunt tm tres partes aie. s. aia sensitua: vegetatiua: intel
lectiua. q tm tres sunt potentie: cum potentie dicantur par
tes aie. Preterea. Sunt quatuor modi viuendi: vt ex su
pra dictis p3. ergo cum modi viuendi sumant fm operatio
nes anime: sequit q erunt tm quatuor potentie. Prete
rea. Aia intellectiua inter ceteras formas nales magis assi
milat deo: sed in deo est vna potentia que est sua essentia.
q in aia non erit plures potentie. Preterea. Quato vir
tus est altior: tanto est magis vnita: sed aia ronalis est altior
q aia vegetatiua: ergo (cum in aia vegetatiua non sint quin
que gna potentiaꝝ.) sequit q neq in aia intellectiua erunt
quinqs gna potentiaꝝ. Preterea. Preter predictas po
tentias in aia reperit potetia obedientialis: vt p3 p doc. san.
in de potetia. q. prima. q sequit q sunt plura gna potentia
ru q quinqs. Preterea. Voluntas est qued potetia aie:
z tm no enumerat hic. q zc. Preterea illd qd est cde om
nienti no est potetia aie: s3 appetitiu est comune omni en
ti: qz omne ens appetit sua perfectione. ergo appetitiuum
no est vna potentia: z sic non sunt quinque. Ad p^m dicen
dum q duplices pres aie sunt: qued sunt partes aie subie
ctiue: sic tm tres sunt partes aie: vt voluit argumentu. Alie
sunt ptes potetiales: de quibus est ad ppositu: z sic sunt qn
que. Et si querat: quare est q sunt quinque tm gna po
tentiaꝝ aie: z q sunt tm tres aie. Cdm fm doc. san. in le
ctione: q diuersitas aiaz sumit fm diuersitatem esse corpo
ris aiaz: sed tm est triplex esse qd inuenit in viuentib. naz
quoddam esse male: z sic sumit aia vegetatiua: aliud est es
se penitus imale: sic sumitur aia intellectiua: aliud est me
dio mo se hns: sic sumit aia sensitua: vnde tm sunt tres p
tes aie. Potentie vero distinguuntur fm diuisionem actu
z obiectoꝝ: vnde non est simile. Ad scdm negando pfe
quentia: qz modi viuendi sumunt fm diuersos gradus vi

uentium z non fm opationes vite fm quas sumuntur ge
nera potentiaꝝ: vt hic dicit doc. san. formalr. Ad tertiu
d3 q aia intellectiua magis assimilaf deo qz alie forme na
turales: qz pot pertere ac nobilitatem finem z altiozem
fad beatitudinem qz alie forme naturales: s3 non possit ad
ea pertere: nisi varijs z diuersis opationibus proceden
tibus a diuersis potentis. Ad quartum odm q ceteris
partibus. v3. qn potentie ad equalia se extendunt: tunc qz
to virtus est altior: tanto magis est vnita. secus aut est si ad
inequalia se extedat. Lu igit aia intellectiua ad plura se ex
tendat obiectiue z ad altiora qz aia vegetatiua: deo ro non
sequit. Ad quintu odm pro nuc q potetia obedientialis
no distinguit gne: aut specie a predictis potentis: cum illa
potetia que dr nalis possit dici obedientialis: diuersis tm ro
nibus. vnde potetia intellectiua fm q coparat ad suuz ob
iectu nale: dr nalis potetia. fm vero q pferat inquantuz
pot cognitione suscipere supernaliter infusam: dicit potet
tia obedientialis. Ad sextum odm q voluntas coprehen
dit sub potentia appetitiua: cum voluntas sit appetitus in
tellectiuus. Ad vltimu odm q duplex est appetitus qda
est appetitus nalis z talis non pstituit potentia aie de quo
pcedebat argumentum. Alius e appetitus aialis qui seq
formam apprehensam a re exteriori: z talis dr po^a aie. Cui ar
gumentu laborabat in equiuoco. Scda pclusio est: q appe
titu inest oibus aialibus. Hanc pclusionem pbat pbs duab
ronibus: quay prima est. Nam omnia animalia hnt vnu sen
sum ad minus. s. tactum: sed cuicunq inest sensus: inest de
lectatio z tristitia: z cuicunq inest delectatio z tristitia ei in
est pceptiua: que est appetitus delectabilis. q de pmo ad
vltimu sequit q oibus aialibus quibus inest sensus tact
inest appetitus. Scda ro est. Oia alimenta hnt sensum ali
menti qui dr sensus tactus: sed quibuscuq inest sensus
alimenti: his inest esuries z sitis: sed vbi cuq est esuries z
sitis: tibi est delectatio: z cuicunq inest delectatio ei inest ap
petitus. q in oibus aialibus est appetitus. Circa hac con
clusionem pferandum est fm Philo sophu q pdicta gna
potentiaꝝ seinuice quodammodo psequunt. Na in quibus
da est vegetatiu tm: vt in platim: in quibusda vero cum ve
getatiuo est sensituum z appetitiu: sicut in oibus aialib.
In quibusda vero cum illis tribus est motiuum fm locuz:
v3. in aialibus perfectis. Quibusdam vero cu oibus predi
ctis inest intellectiuum: vt in hoibus. Tertia pclusio. Il
la aia que est vltima ordine gnationis includit virtute alias
aiaz ptes. Hac pclusionem pbat pbs tali rone. Sicut est in
figuris ita est in formis: z pns in aialib: s3 posterior figu
ra. v3. tetragonu includit in se virtute priorz figuram. s. trigo
nu. ergo vltima forma substancialis includit in se virtualit
formas ptes: s3 no formalr. Ex pdictis infert pbs vnu
collariu cōtra Platonē. v3. q no est poneda vna diffinitio
aie separata que non conueniat aiaz picularibus: qz h3
eum no d3 poni vna ro cōs figuraz ab eis. cum ergo aie se
habeant sicut figure z sicut numeri: non d3 poni vna diffini
tio aie que separet ab aiaz. Circa pdicta dubitat: vtz
potentie aie distinguant per obiecta. Et vr q non: qz pri
no d3 distingui per posterius: sed potius econuerfo: s3 po
tentia est prior obiecto cu sit ppiquior essentie aie. ergo po
tentie no debent distigui per obiecta. Preterea. Dna spe
cifica sumit per id qd est intrinsecu rei cu sit essentialis: vt
p3 p Por. s3 obiectu est quoddam extrinsecu potentie. q zc.
Preterea. Cōtraria maxie a seinuice distat: vt p3 quinto
meta. q si potetie distingueret p distinctione obiectoꝝ: seq
ret q ptraria no pneret ad eade potetia. pns est ptra pbs
q meta. q zc. Preterea. Hō: almus: lapis: z silia int se dif
ferunt: z tm pinent ad eandē potentia. s. intellectiuam. ergo
vt supra. Preterea corruptibile z incorruptibile: plus qz
gne differunt: z tm no causant distinctionem potetiaꝝ. q zc.
Preterea. Opinatiu z sciētificū sunt disticte potetie: vt
expresse

expresse dedit Doctor sanctus in questionibus de anima: tamen non habent obiecta distincta secundum speciem cum se habeant: sicut perfectum et imperfectum. ergo etc. **P**reterea. Si distinctiones potentialium attendentur secundum divisionem obiectorum: sequeretur quod obiectis non existentibus: potentie non distinguerentur inter se: consequens est falsum: quia dato quod nullus solus esset et nullus color: adhuc potentia auditiva et visiva distinguerentur inter se. ergo etc. **P**reterea. potentia visiva in homine et potentia visiva in asino differunt specie: cum ad distinctionem subiectorum sequatur distinctio accidentium: tamen non habent diuersa obiecta: utraque enim respicit calorem obiectiue. ergo etc. **P**reterea. Accidentia distinguuntur per eorum subiecta: sed potentie sunt accidentia. ergo potentie distinguuntur per subiecta et non per obiecta. **P**reterea. Intellectus et voluntas sunt potentie essentialiter distincte: tamen non habent obiecta essentialiter distincta: quia verum quod est obiectum intellectus: et bonum quod est obiectum voluntatis: non differunt essentialiter: sed ratione tantum. ergo etc. **R**esponso. dicendum ad dubium quod potentias distingui per eorum obiecta potest intelligi dupliciter. Uno modo loquendo de distinctione numerali potentialium vel specifica. Si primo modo: sic potentie distinguuntur per eorum subiecta et non obiecta. Si secundo modo: hoc est dupliciter: vel loquendo de distinctione specifica obiectorum vel de distinctione generica. Si primo modo: sic etiam potentie non distinguuntur per obiecta. Si secundo modo: hoc est dupliciter: vel loquendo de distinctione generica secundum genus nature: vel loquendo de distinctione secundum rationem genericam cognoscibilitatis. Si primo modo: sic etiam potentie non distinguuntur per obiecta. Si secundo modo: sic potentie possunt distingui per obiecta: quod sic patet. Potentia secundum rationem eius ordinatur ad actum: sed actus potentialium distinguuntur per obiecta. ergo et ipse potentie. Probatio minoris omne obiectum comparatur ad actum: sicut principium si sit actus potentie passiuæ: vel etiam sicut finis si sit actus potentie actiue. ergo distinctio actuum potentialium sumitur ab obiectis. **P**ro ampliori declaratione huius considerandum est quod diuersitas actuum potest attendi quinque modis secundum doctorem sanctum in questionibus de veritate questione. 15. ar. 2. ad. 12. Uno modo secundum fortitudinem et debilitatem: sicut credere et opinari. Secundo modo secundum velocitatem et tarditatem: ut currere et moueri. Tertio modo secundum habitum et priuationem: ut quiescere et moueri. Quarto modo secundum comparisonem ad contraria eiusdem generis: ut videre album et videre nigrum. Quinto modo secundum repugnantiam diuersorum generum: sicut videre colorem: et audire sonum: sic de similibus. Isti autem quinto modo solum diuersas actuum causat diuersitatem potentialium. **T**unc ad solutiones. Ad primum dicitur: quod licet potentie habent esse precedentem esse obiecta: tamen obiecta in quantum habent intentionem et rationem mouendi precedunt potentias: et isto modo ab eis sumitur distinctio potentialium. **A**d secundum dicitur: quod licet distinctio specifica formarum que non habent dependentiam ad aliud sumatur ab intrinseco: tamen distinctio illarum formarum que in sua diffinitione dicuntur ordinem ad aliquid sumitur ab aliquo extrinseco: non tamen in quantum exteri in se: sed in quantum potest conformari ipsis. **A**d tertium quartum et quintum patet solutio ex dictis. **A**d sextum dicitur quod ratiocinatum et opinatum sunt due potentie que continentur sub potentia intellectiva. Verum tamen contingens quod est obiectum opinatiui potest considerari dupliciter. Uno modo in quantum contingens: sic non pertinet ad ratiocinatum sicut scientificum: cum ut sic de eo non possit haberi certa cognitio: sed pertinet ad opinatum. Alio modo potest considerari contingens in quantum habet rationem entis intelligibilis: licet imperfecta: et isto modo pertinet ad scientificum: sicut ratiocina-

tium. Unde in prima parte Doctor sanctus ubi videtur inuenire quod opinatum et scientificum distinguuntur propter hoc quod contingens et necessarium se habeant ut perfectum et imperfectum: accipit contingens secundo modo. Sed in de veritate: ubi supra: accipit primo modo contingens: ubi videtur vel expresse quod opinatum et scientificum sunt diuersae potentie: quia ut ibidem dicitur habent diuersa obiectiva habet ratio: em cognoscibilis distinctam: de quo clarius videbitur quinto metaphy. capitulo potestas. **A**d septimum dicendum quod potentie non distinguuntur per actuale existentiam obiectorum: sed per habitudines habituales quas habent ad ipsa. Unde licet color et sonus non essent in rerum natura: tamen visus haberet aliam habitudinem ad colorem quam auditus ad sonum. **A**d octauum dicendum negando maiorem: immo potentia visiva in omnibus animalibus est eiusdem speciei. Et licet distinctio naturalis actuum sumatur a distinctione subiectorum: non tamen distinctio specifica: sicut albedo que est in pariete et que est in homine: sunt eiusdem speciei: licet homo et paries differant specie. **E**t per hoc patet solutio ad nonum. **A**d decimum dicitur quod distinctio formalis obiectorum secundum rationem sufficit ad distinctionem potentialium in malum que se naturaliter extendunt ad omnia entia. vnde cum intellectus et voluntas extendantur ad omnia entia: sufficit quod eorum obiecta distinguantur secundum rationem cognoscibilitatis.

Que sequitur textus. Quare autem unumquodque querendum est. **H**ic incipit Lectio sexta eiusdem libri: et in commento sancti Thomae.

Stud est secundum capitulum secundi tractatus in quo Philosophus determinando potentialium ordinem ponit tres conclusiones: quarum prima est. **P**otentie anime habent ordinem inter se. **H**ec conclusio probatur tali ratione. **U**bi cumque non inuenitur sequentia subsistendi: ibi est ordo prioris et posterioris: sed in potentibus non inuenitur sequentia subsistendi. ergo inter eas est ordo. Probatio minoris: quia ubi cumque inuenitur intellectuum inueniuntur alie potentie: non tamen contra. Similiter ubi inuenitur sensituum: ibi inuenitur vegetatum: et non e converso. Similiter ubi inuenitur motuum secundum locum inuenitur appetituum / sensituum / et vegetatum: non tamen e contra. ergo in predictis potentibus non inuenitur sequentia subsistendi. **C**ontra hanc conclusionem sic arguitur. **Q**uecumque simul cadunt sub eadem diuisione: non habent ordinem prioris et posterioris: cum species quecumque contingant sub suo genere: sed potentie predictae sunt huiusmodi cum diuidantur inter se. ergo inter eas est ordo. **P**reterea. Si inter eas esset ordo: sequeretur quod operatio vnius haberet dependentiam ad operationem alterius: quod non est falsum. **P**reterea. In precedentibus probatum est quod ubi cumque est sensituum: ibi et appetituum et motuum secundum locum: et hic dicitur oppositum etc. **P**ro solutione istorum argumentorum aduertendum est quod inter potentias potest assignari ordo dupliciter. Uno modo secundum dependentiam vnius potentie ab alia. Alio modo secundum ordinem obiectorum. **P**rimo modo attendit duplex ordo. v. ordo generationis et ordo perfectionis. **O**rdine autem generationis vegetativa est prima. secunda sensitiva. tertia appetitiva. quarta motiva secundum locum. vltima intellectiva. **O**rdine vero perfectionis est ordo reuersus. **O**rdine vero potentiarum secundum ordinem obiectorum sumitur secundum vltiorem et potest rationem obiecti: sicut visus qui respicit obiectum quod reperitur tantum in corporibus superioribus quam inferioribus: precedit auditum qui respicit obiectum: quod solum reperitur in istis inferioribus: sic de similibus. **S**olutiones. **A**d primum dicitur: quod licet species considerate secundum perfectionem generis equaliter contingant sub generis: si considerate habent perfectionem: sic vna est potest alia: ut patet in numeris et figuris. **A**d secundum negatur sequela nisi fiat locutio de ordine potentialium

Tractatus secundus

qui sumit fm ordinē obiectoꝝ hec oīa Doc. san. in prima parte. q. 77. ar. 4. **C**Ad tertium dōm q̄ superius Philo-
sophus loquebatur de motu imperfecto fm locū: hic ve-
ro loquit de p̄ motu p̄gressiui motus. **C**Sc̄da cōclō.
Prius determinandū est de potētis q̄tū ad eaz quiddita-
tē q̄ de alijs que p̄sequunt ipsas potētias. Hec conclusio p̄
bat p̄ Doc. san. in lectioe: q̄ oīs p̄fusio i doctrinalibus sciē-
tijs est vitāda: sed si simul de potētis determinaret quan-
tū ad eaz quidditatē: z de his que p̄sequūt: esset p̄fusa do-
ctrina. ergo. zc̄. **C**Tertia conclusio. Prius determinandū est
de obiectis z actibus potētiaz: q̄ de ipsis potētis. Hec
conclusio p̄bat tali rōne: q̄ de potibz p̄or est speculatio: sed
obiecta p̄cedunt actus: actus vero potētias quantū ad in-
tentionē z rōnē mouendi. ḡ zc̄. **C**Et si dicat. Philosoph⁹
prius determinauit de potētis q̄ de obiectis. Dicendūz:
q̄ l̄s Philosophus determinauerit in ḡnali prius de potē-
tis. (vz. diuīsiue) tū q̄ de eis determinat in speciali: prius
determinat de obiectis: vt infra patebit. **C** circa p̄dicta
dubitatur primo. vtrū potētia aie realiter distinguat̄ ab ei⁹
essentia: z arguit̄ q̄ nō: q̄ potētia m̄ae nō distinguat̄ ab ei⁹
essentia. ergo a fili potētia aie nō distinguat̄ ab eius essen-
tia. **C** Preterea. Aug. 1. o. de trinitate ait: q̄ mēs intellecti-
ua z volūtas sunt sub vna essentia aie. ḡ zc̄. **C** Rūderur. Di-
cendū ad dubiū: q̄ necesse est dicere aiam z eius potētia di-
stingui realr: qd̄ sic p̄z. Nā potētia z actus cū diuidāt qd̄ l̄s
genū entis: sunt eiusdem ḡnis: sed actus aie sunt de ḡne ac-
cidētis. ḡ z ei⁹ potētie. Cū ergo essentia aie sit de ḡne sube-
relinquitur q̄ essentia anime z eius potētie distinguantur
realr: alioquin oporteret dicere q̄ suba z acc̄s eēnt idem
realiter. **C** Tū ad rōnes. Ad p̄mā dōm negādo p̄ntiā: z rō
est: q̄ potētia m̄ae ē ad actū p̄mū: p̄o⁹ vero forme ē ad actū
sc̄dm. vnde nō est file. **C** Ad sc̄dam rōnē dubij dōm q̄ quā
do d̄z q̄ mēs intellectiua z volūtas sunt vna essentia: ibi nō
est p̄dicatio essentialis: sed magis m̄alis: z est sensus q̄ sunt
vna essentia. i. sunt in vna essentia subiectiue. **C** Dubitatur
sc̄do. vtrum omnes potētie aie sint subiectiue in aia. Et vi-
det̄ q̄ sic: q̄ oēs operationes aie attribuunt̄ toti composi-
to rōne aie. ḡ videt̄ q̄ potētie aie oēs que sunt p̄m⁹ itay
opationū sint subiectiue i aia. **C** Dicendū breuiter q̄ non
oēs potētie aie: sed solū potētie intellectiue sunt subiecti-
ue in aia: q̄ nō oēs opationes potētiaz aie sunt in anima
sicut in subiecto: l̄s oēs attribuunt̄ aie tanq̄ p̄m⁹. Et inde ē
q̄ oēs potētie sunt in aia tāq̄ in principio: sed nō sicut in
subiecto. Et per hoc p̄z solō ad dubiū. **C** Dubitat̄ tertio
vtrum potētie aie fluūt ab eius essentia. Et videt̄ q̄ nō. Il-
lud a quo aliquid fluit est cā: sed aia nō est causa potētiaz:
rum: vt p̄z discurredo p̄ oia ḡnā carum. ḡ zc̄. **C** Preterea.
Id qd̄ fluit ab alio: sequit̄ illud: sed potētie aie fil̄ sunt cum
ipsa aia. ḡ zc̄. **C** Dōm ad dubiū q̄ oēs potētie aie fluunt
ab eius essentia. Qd̄ sic p̄z: q̄ subiectū est cā pp̄rie passiōis
s̄z aia est subiectū: cuius pp̄rie passiōes sunt ipse potētie.
ḡ zc̄. **C** Ad p̄mā rōnē dubij dōm q̄ aia rōnalis est cā m̄alis
in qua potētiaz: z est causa efficiens earum: non quidē q̄
agat per transmutationem realem: sed per concomitantia
naturalem. Hec oia Doctor sanctus in p̄ma parte. q. 77.
quasi per totum. Et per hoc patet solutio ad dubium.

C Sequitur in textu. [Quare p̄mo de alimēto zc̄.] Hec est
lectio 7^a eiusdem libri: z in cōmento Sancti Thome.

C Tertium capl'm huius sc̄di Tractatus cōprehendit duas
lectiones cōmenti. s. septimā z octauam huius libri: cuius
octaue textus est. ibi. Empedocles autem zc̄.]

Stud est tertium capl'm: in quo Ph̄s deter-
minando de operationibus anime vege-
tatiue s̄z q̄ aia est principiū eaz ponit quinque
conclusiones. **C** Quarum prima est. Prius de

terminandum est de potētia vegetatiua cum suis opera-
tionibus z obiectis q̄ de alijs partibus aie: hec conclusio p̄-
bat tali rōne. De cōmuniōibus p̄ior i speculatio: vt p̄z p̄
phyi. sed potētia vegetatiua est cōior in oibus viuētib⁹.
Ipsa. n. separat̄ ab alijs p̄ribz: sed alie non separantur ab
ea. vt supra dictū est. ergo prius determinandū est de anima
vegetatiua: cuius operatiōes sunt augmētatio z nutritio.
C Contra hanc conclusiōem breuiter arguit̄. De p̄ioribus
p̄or est speculatio: s̄z potētia intellectiua p̄ior est ipsa ve-
getatiua cū sit perfectior. ḡ prius videt̄ esse determinandū
de potētia intellectiua. **C** Preterea. Illud sine quo alia nō
p̄nt esse nō est sepabile ab eis: sed sine potētia vegetatiua
alie potētie esse nō p̄nt cū in eis concludantur: sicut trigo-
nū in tetragono. ergo zc̄. **C** Ad p̄mū dōz q̄ duplex est or-
do. s. ordo gnōnis z ordo n̄ae: qui est duplex. vz. ordo natu-
re gnōnis z ordo n̄ae perfectionis. Perfectiora aut̄ sunt po-
ra ordine n̄ae p̄fectionis: nō aut̄ ordine n̄ae gnōnis seu cog-
itiōis. **C** Ad sc̄dm dōz q̄ aliquid p̄t dici separabile ab alio
dupl'r. Uno mō q̄ alter p̄t esse nō exites: sicut acc̄s est
sepabile a subiecto: z isto mō potētia vegetatiua nō est se-
parabilis ab alijs. Alio mō: q̄ inuenit̄ in alijs oibus in qui-
bus alie inueniuntur z in aliquibusdam alijs: sicut genus
d̄ separabile a qualibet specie eius seorsum sumpta: z isto
modo potētia vegetatiua est separabilis ab alijs. **C** Se-
cūda conclusio. Siatio et operatio potētie vegetatiue perti-
net ad potētiam vegetatiua. Hec conclusio p̄bat tali ratiōe.
Dis opatio que n̄aliter inuenit̄ in oibus viuētibz p̄inet
ad potētia vegetatiua: s̄z ḡnare inuenit̄ in oibus viuētibz
z inest eis n̄aliter. ḡ ḡnare p̄inet ad potētia vegetatiua. z
p̄batio maioris: q̄ potētia vegetatiua est fm quā p̄mo
viuere inest oibus. **C** Ex p̄dicta conclusiōe infert̄ Philoso-
phus vnū corollariū. vz. q̄ n̄alissimū opus i viuētibz est
ḡnare sibi file. Cuius rō est duplex. Prima q̄ in hoc p̄uenit
cū alijs rebus aiatis: que et gnōnem habēt: l̄s alio mō vt in-
fra patebit. Sc̄da: q̄ n̄alissimū est viuētibz assimilari p̄i-
mo esse fm posse: sed p̄mū esse. vz. diuīnū est immobile z p̄-
petuū. ḡ n̄ale est viuētibz appetere assimilari esse perpe-
tuo: s̄z nō p̄nt p̄petuari nisi ḡnando sibi file fm speciem. vñ
n̄alissimū est viuētibz facere alterū tale quale ip̄ sum est.
vz. generare sibi simile fm speciem. **C** Considerandū est s̄z
Doctor sanctū: q̄ esse diuīnū est cuius cā n̄alia agunt: qd̄
p̄t intelligi dupl'r: Uno mō q̄ sit illud cuius cā naturalis
res directe agit: sicut dicimus q̄ sanitas est: cuius cā medi-
cus agit. Alio mō q̄ sit illud quo aliquid agit: vel sit illud si-
ne quo res agere nō p̄t: sicut dicimus q̄ sine calefacere me-
dicus sanare non p̄t. Primo igit̄ z sc̄do modis itelligitur
q̄ esse diuīnū est cuius cā gens n̄ale agit. **C** Contra p̄dictā
conclusiōem sic arguit̄. Illa operatio que est operatio na-
ture nō est opatio aie: sed ḡnatio est operatio aie. vt infra pa-
tebit. ḡ generatio non est operatio nature: z per p̄ns ḡnare
non p̄uenit n̄aliter viuētibz. **C** Preterea. Illa operatio
que reperit̄ in inaiatis non pertinet ad potētiam vegetati-
ua s̄z ḡnatio repit̄ i aiatis ḡ nō p̄inet ad potētia vegetati-
ua. **C** Preterea. Siare non p̄uenit p̄ueris: nec ē aiālib⁹
imperfectis: ergo sequitur q̄ generare nō p̄uenit n̄aliter vi-
uentibus: q̄ illud qd̄ conuenit naturaliter alicui: semper ei
p̄uenit. **C** Ad p̄mū dōm q̄ natura p̄t accipi dupliciter.
Uno mō fm q̄ distinguat̄ contra hoc q̄ esse est contra nām
z isto mō ḡnatio est opatio n̄alis. Alio mō vt distinguat̄ cō-
tra p̄ncipiū naturale determinatū qd̄ est aia: z isto mō ḡnatio
non est naturalis. **C** Ad sc̄dm dōz q̄ generatio alio mō
reperitur in inaiatis z in aiatis. nam inanimata habēt ḡnatio-
nem ab extrinseco generāte: s̄z viuētia habēt generatio-
nē a p̄ncipio extrinseco: inquantū ḡnant̄ ex semine. vñ rō
non sequit̄. **C** Ad tertiu dōz q̄ a p̄dicta gnōne viuētium
excipiunt̄ tria s̄z Ph̄m: quibus ḡnare nō p̄uenit. Primo il-
la que sunt imperfecta vt p̄ueri q̄ nō generāt. qd̄ enim p̄t
alterum

alterum facere tale quale ipsum est: hoc in vnoquoque genere perfectum est. Secundo excipiuntur illa que patiuntur aliquem defectum alicuius principij naturalis: sicut sunt spades et frigidi. Tertio excipiuntur animalia et plante que generantur sine semine ex putrefactione. In his enim propter sui imperfectionem: sufficit agens vlt. s. virtus corporis celestis et natura disposita: vt deditur Doctori sancto. Et ergo generare sibi simile competat naturaliter omnibus viventibus exceptis tribus predictis: non tamen propter hoc sequitur quod conueniat omnibus simpliciter vel absolute. Tertia conclusio. Natura est causa viventis corporis vt forma. Hec conclusio probatur duplici ratione Philosophi. Quare prima est. Nam illud est causa alicuius vt forma: quo est causa essendi: quia per formam vnuquodque est actus: sed anima est viventibus causa essendi: ergo anima est causa viventibus vt forma. Probatio minoris: quia per animam viuentia viuunt: sed vivere viventibus est esse: ergo per animam habet esse. Secunda ratio talis est. Illud quod est actus alicuius est ratio et forma eius quod est in potentia: sed anima est actus corporis viventis: vt ex supradictis patet: ergo anima est causa viuentibus vt forma. Que conclusio satis superius declarata est. Quarta conclusio. Natura est causa corporis viuentis vt finis. Hec conclusio probatur tali ratione. Sicut intellectus operatur propter finem: natura vt patet secundo philosophi: sed intellectus in his que fiunt per artem: naturam ordinat et disponit per formam tanquam propter finem: ergo et natura. Cum igitur et anima sit forma viventis corporis: sequitur quod sit finis eius. Si dicatur. finis et forma sunt diuersa genera causarum: sed anima est forma viuentium: vt iam dictum est: ergo non est finis. Dicendum quod duplex est finis. v. finis generationis: et finis rei genite. Verum est quod forma et finis rei genite non coincidunt: sed tamen forma est finis generationis in quantum terminat eam. Ex hac conclusione inferunt Philosophi vnum corollarium. v. quod anima non est solum finis corporis viuentium: sed est oisium naturalium corporum in istis inferioribus: que sic probatur secundum Philosophum. Nam infra ordinantur ad causas principales tanquam ad finem: sed omnia corpora animata sunt instrumenta animatoz et sunt per ipsa etiam animalia minus perfecta sunt propter animata magis perfecta: ergo omnia corpora naturalia inferiora tam inanimata quam animalia ordinantur ad animas tanquam ad finem. Quinta conclusio. Natura est causa viuentium sicut principium vnde motus. Hec conclusio probatur tali ratione. Omnis forma corporis naturalis est principium motus proprii illius corporis: sed quidam motus sunt proprii rebus viuentibus. v. sentire moueri et progressiue augeri et minui etc. Hec est principium vnde motus. Et si dicatur. principium vnde motus dicitur causa efficiens: sed anima non est causa efficiens: ergo non est principium vnde motus. Dicendum quod principium vnde motus potest accipi dupliciter. Vno modo proprie pro eo quod est principium productiuum ipsius motus: et isto modo principium vnde motus dicitur causa efficiens. secundo philosophi. Secundo modo accipitur conuenter pro eo quod est principium actuale motus: siue tale sit forma siue efficiens: et isto modo forma dicitur principium vnde motus. Ex predictis conclusionibus inferuntur vnum corollarium secundum Philosophum quod est principale intentum in hoc capitulo. v. quod operationes que attribuuntur potentie vegetatiue sunt ab anima: quod patet tali ratione. Nam anima est principium et causa viventis corporis: vt per tres predictas conclusiones patet: igitur est principium operationum eiusdem. Cum igitur operationes que attribuuntur potentie vegetatiue sint operationes corporis viuentis: sequitur quod sint operationes anime. Contra predictum corollarium sic arguitur primo ratione Empedoclis. Elementa sunt causa augmentacionis et diminutionis: ergo sequitur quod anima non est principium augmentacionis. et per omnes operationes potentie vegetatiue non sunt ab anima. Preterea. Quod conuenit alicui per se est principium oisium illorum que participant illud: sicut ignis qui est calidus per se est causa caloris in rebus mixtis: sed inter alia elementa solus ignis videtur augeri et nutiri: igitur videtur quod solus ignis est

cum augmenti et nutrimenti: et non anima. Ad primum dicit Philosophus destruendo opinionem Empedoclis quod augmentum in sursum et deorsum in animalibus procedit ab anima et non ab elementis: quod patet dupliciter. Nam si procederet ab elementis: sequeretur quod in omnibus viuentibus sumeret eodem modo sursum et deorsum: et alie differentie positionis: sequeretur etiam quod in quibus eent due dicitur positionis secundum naturam distincte: eent oes secundum naturam distincte. Consequens est manifeste falsum. Nam in plantis sursum dicitur radicem: et locat circa terram. Sed in hominibus sursum locatur circa celum: et dicitur caput. In brutis vero sursum locatur medio modo. Secundo. Illud est principium et causa augmenti quod continet elementa ne totaliter separentur abinuicem: hoc autem est anima in rebus viuentibus. igitur anima est principium principale augmenti et non elementa: sed ad augmentum instrumentaliter concurrant. Ex quo patet quod primum argumentum soluitur negando antecedens. Pro ampliori tamen declaratione sciendum est secundum Doctorem sanctum. in punctu lectione quod differentie positionis. s. sursum et deorsum: autem retro: dextrum et sinistrum in aliquibus distinguuntur secundum naturam. In aliquibus vero distinguuntur solum positione quo ad nos. In illis autem in quibus sunt determinate partes que sunt naturaliter principia aliquorum motuum: distinguuntur per dicitur differentie secundum naturam in vniuerso: ad cuius medium naturaliter feruntur grauiora: et ad cuius circumferentiam feruntur leuiora. Sicut in viuentibus secundum motum augmenti et decrementi: distinguuntur sursum et deorsum. Nam sursum dicitur illa pars vnde viuentia alimentum accipiunt: deorsum autem pars alia vnde superfluitates emittuntur. Ante vero et retro in quibusdam determinatur secundum sensum: dextrum et sinistrum determinatur secundum modum localem. In his vero in quibus non est determinata pars aliqua que est principium vel terminus alicuius motus: predicet dicitur non distinguuntur secundum naturam: sed solum positione quo ad nos vt in rebus inanimatis. vnde eadem columna dicitur sinistra et dextra secundum quod est ad dextram nostram vel ad sinistram. Hec omnia Doctor sanctus in lectione. Ad secundum dicitur: igitur ignis sit causa instrumentalium alimentum et nutrimentum etc. tamen anima est causa principalis. Cuius ratio Philosophi est: quia in vnoquoque viuente secundum naturam est certus terminus a determinata ratione augmenti et magnitudinis. igitur illud quod est causa determinacionis magnitudinis et augmenti: est causa principalis augmenti. Hoc autem est anima et non ignis. Nam ignis infinitum potest extendi si in infinitum sit materia combustibilis aut inueniatur. igitur etc. Ex predictis patet remotio duarum opinionum. Quare prima est que attribuit operationem potentie vegetatiue ipsi elementis in differentie secundum leuitas dicitur causa motus sursum et grauitas motus deorsum. Secunda vero opinio attribuit predictas operationes ipsi igni tamen et non ceteris elementis.

Sequitur in textu. Omnia eadem est potentia etc. Hec est lectio nona eiusdem libri: et in commento. S. Thome.

Stud est quartum capitulo secundi tractatus in quo Philosophus ponit duas conclusiones. Quare prima est quod alimentum oportet esse contrarium ei quod alitur. Hec conclusio probatur duplici ratione quare prima est. Nam alimentum decoquitur et mutatur in illud quod alitur siue nutritur: sed nil mutatur nisi in contrarium: igitur alimentum est contrarium ei in quod nutritur. Preterea. Omne agens est contrarium patienti. nam si se a se nullo modo patitur. Sed alimentum patitur ab eo quod alitur: nam alteratur ab eo et dirigitur. igitur etc. Contra hanc conclusionem arguitur per rationem Philosophi. Nam alimentum est causa augmenti: sed oportet quod simile simili augetur. nam si aliquid diuersum opponeretur: non esset eiusdem augmentum: sed esset nature extranee adiectio. videtur igitur quod oportet si se a se alitur: et per omnes alimentum non dicitur esse contrarium ei quod alitur. Preterea. arguitur per primam rationem. Nam aliquod nutritur in medium: vt puta de albo in pallidum. ergo falsum est dicere quod nihil nutritur nisi in contrarium. Ad primum dicitur secundum Philosophum quod alimentum potest dupliciter considerari. Vno

isto modo generatio non potest reperiri in creaturis: sed solum in deo: quia in creaturis generans et genitum differunt habere esse: non autem in diuinis. Ex quo patet solutio ad rationem dubij.

A Sequitur in textu [Determinatis autem etc.] Hec est lectio 10^a eiusdem libri: et in commento Sancti Thomae.

Stud est quintum capitulum primum tractatus in quo Philosophus determinando de parte sensitiva in communi ponit duas conclusiones. Quarum prima est quod sensus est potentia passiva. Hec conclusio probatur tali ratione Philosophi. Sentire est quoddam pati. ergo sensus est potentia passiva. Assumptum patet: quia sentire consistit in motu: cum sensatio in actu sit quedam alteratio: et unumquodque secundum quod alteratur patitur. ergo sentire est quedam pati. Contra hanc conclusionem sic arguitur. Sensus est quoddam ens in actu. ut in hoc capitulo concedit Philosophus: sed esse in actu magis pertinet ad agere quam ad pati. cum unumquodque agit secundum quod est in actu. ergo sensus est in potentia activa. Preterea. Potentia passiva comparatur ad suum obiectum sicut effectus ad suam causam sive principium: sicut supra processum est: sed sensus non comparatur ad suum obiectum sicut ad suam causam. ergo idem est supra. Probatio minoris quia obiecto non existente sensus existit. ergo obiectum non est causa eius. Preterea. Illud quod est primum operationum est potentia activa: sed sensus est primum operationis et agendi. ergo sensus est potentia activa. Ad primum obiectum quod aliquid dicitur esse in actu dupliciter: ut dicit hic Doctor sanctus. Uno modo in actu completo et perfecto: et isto modo esse in actu pertinet ad agere magis quam ad pati. Alio modo dicitur aliquid esse in actu incompleto et imperfecto: sicut motus cum dicitur actus entis in potentia: et isto modo esse in actu bene pertinet ad pati. Sensus autem est in actu secundo modo et non primo modo. Ad secundum obiectum quod obiectum sensus est primum ipsius sensus non consistit ad esse nature absolute: sed consistit ad actum sentiendi. Et hoc obiecto non existente habet actualis existentia remaneat sensus: non tamen potest remanere sensus nisi remaneat naturalis habitudo ad ipsum obiectum ut supra declaratum est. Ad tertium obiectum quod duplex est operatio naturalis est quedam qua aliquid producit ab aliquo extrinseco quod dicitur operatio transiens: sicut domesticare vel verberare. Alia est operatio qua aliquid suscipit in operante que vocatur operatio immanens. Illud autem quod est primum operationis: primo modo sumptum: bene est potentia activa: non autem secundo modo. Sensus autem est principium operationis secundo modo dicte. unde ratio non sequitur. Secunda conclusio. Sensus in actu non est ipsa sensibilis: ita scilicet quod ex eis componatur. ut antiqui doluerunt. Hec conclusio probatur duabus rationibus Philosophi. Quarum prima est. Nam si sensus esset ipsa sensibilis in actu: sequeretur quod ipse sensus posset sentire: et sequens est falsum: et contra experientiam. Et consequentia patet: quia ipsa sensibilis potest sentire. Secunda ratio. Si sic: sequeretur quod sensus posset sentire sine exterioribus sensibilibus: et sequens est falsum. ergo etc. Patet sequela. Sensus potest sentire presentibus sensibilibus. ergo si sensus esset sensibilis in actu: sequeretur quod posset sentire sine sensibilibus exterioribus. Ex hac conclusione inferuntur unum corollarium quod sensus non est in actu sine sensibilibus exterioribus: sed in potentia tantum: sicut combustibile: quod est potentia tantum ignitum: non comburitur a seipso sine exteriori combustione. Nam si esset actu ignitum: combureret seipsum et non indigeret exteriori igne ad hoc quod combureretur. Ex predictis etiam patet falsitas opinionum Empedoclis et illorum qui posuerunt sensum actu esse sensibilis ipsa: propter hoc quod simile simili cognoscitur. Voluerunt enim quod anima sensitiva esset composita ex sensibilibus: et cognosceret omnia sensibilis. Contra predictam conclusionem et eius corollarium: sic primo arguitur. In intellectu in actu est illud quod intelligitur: quia ex intellectu et intellecto fit unum: ut patet tertio huius. ergo a simili sensus in actu est sensibilis in actu. Preterea. Illud quod semper est in natura

animali existente est in actu: sed sensus est huiusmodi ad minus sensus tactus. ut supra concessum est ergo sensus est in actu et non tantum in potentia. Preterea. Illud quod est primum operationis: est ens in actu: sed sensus est primum operationis: ut visus coniungit ipsi videre. ergo etc. Ad primum dicendum quod dum dicitur quod intellectus in actu et intellectum sunt unum: ibi est predicatio causalis et non essentialis: et est sensus quod ex intellectu et intellectu fit unum. Unde non opus quod ipse intellectus in actu sit ipse intelligibile. Et similiter dicendum est de sensu et sensibili. Ad secundum dicendum. quod licet sensus quantum ad esse nature semper sit animali existente: non tamen semper est quantum ad actualem sensationem. Unde sensum esse in actu potest intelligi dupliciter. Uno modo presentialiter et quantum ad esse nature: et isto modo conceditur argumentum. Alio modo quantum ad actum sentiendi: et isto modo non oportet. Ad tertium dicendum quod ipse sensus dicitur aliquando esse in potentia coniuncta actui. videlicet quia actualiter sentit per impressionem similitudinis exterioris sensibilis. Aliquando vero dicitur esse in potentia distante ab actu: ut patet in dormientibus ab actu. scilicet sensationis: secus autem loquendo de actu actualis existente.

C Sequitur in textu [Dicendum autem etc.] Hec lectio vnde decima eiusdem libri: et in commento sancti Thomae.

Stud est sextum capitulum predicti tractatus in quo Philosophus ostendendo qualiter sensus reducatur de potentia ad actum: ponit duas conclusiones. Quarum prima est quod aliquis qui reducitur de potentia ad actum sciendi dicitur pati. Hec conclusio probatur tali ratione: quia passio importat quandam receptionem: sed dum aliquis reducitur de potentia ad actum sciendi: recipit aliquid. ergo etc. Pro declaratione huius conclusionis advertendum est secundum Philosophum in littera: quod aliquis dicitur in potentia sciens dupliciter. Uno modo: quia naturalis potentiam habet ad sciendum: sic ille dicitur de numero habentium scientiam qui habet naturam ad sciendum. Secundo modo aliquis dicitur in potentia ad sciendum qui habet iam habitum scientiam non tamen actu considerat. Considerandum est secundo quod predicti duo modi potentie differunt: quia ille qui est in potentia primo modo non potest reduci ad actum sine exteriori agente: sed bene secundo modo. Ille enim qui habet naturalem aptitudinem ad sciendum et non habitum scientie: reducitur ad actum per doctrinam aut intrinsecum: aut extrinsecum: et per acquisitionem doctrine. Ille autem qui habet habitum scientie: potest speculari dum vult. Considerandum est tertio quod ille qui est in potentia primo modo: dum reducitur ad actum scie alteratur per doctrinam: et multotiens talis mutatio est extrinsecus habitui. videlicet ex ignorantia: sed ille qui in potentia secundo modo: dum reducitur ad actum non alteratur: nec transit de contrario habitui. Considerandum est quia secundum Doctor sanctum quod duplex est ignorantia. Quedam est ignorantia pure negationis: quando scilicet aliquis veritatem non cognoscit: neque contrario errore detinetur. Alia est ignorantia prave dispositionis: ut quando aliquis detinetur errore contrario veritati. Quando autem aliquis de ignorantia prima reducitur ad scientiam: fit actu sciens: non quasi mutatus de contrario habitui: sed sicut acquirens scientiam: qui vero de ignorantia secunda reducitur ad scientiam: reducitur ad actum quasi de contrario habitu mutatus. Considerandum est quinto quod duplex est passio: quedam est passio corruptiva per quam scilicet aliquid remouetur a patiente. Alia est passio perfectiva: qua aliquid recipitur in patiente. Cum autem dicitur quod ille qui reducitur de potentia ad actum scie: patitur: intelligendum est de passione perfectiva et non corruptiva. Cuius ratio est: quia quod est receptivum alterius: comparatur ad ipsum sicut potentia ad actum: actus autem est perfectio potentie: ideo dum aliquis reducitur

S. Tho. super aia. n

Tractatus secundus

ad actus scientie suscipiendo sciam: patitur passione perfecti-
ua. **C** Considerandum sexto quod passio accipitur dupliciter. Uno
modo proprie secundum quod habet fieri cum quadam corruptione: que fit
a contrario. Passio enim proprie dicta videtur importare quodammodo de-
trimenti patientis: in quantum ab agente detrimentum acci-
dit patienti secundum quod aliquid a patiente abijcitur: que quidem
abiectione est quedam corruptio. vel simpliciter: sicut quan-
do abijcitur forma substantialis: vel secundum quod quid: quando abijci-
tur forma accidentalis. Alio modo accipitur passio commu-
niter et minus proprie secundum quod importat quandam receptio-
nem: et isto modo accipitur hic. **C** Considerandum vltimo quod
duplex est alteratio: quedam est proprie dicta: que scilicet est de co-
trario in contrarium et vocatur alteratio corruptiva. Alia est
alteratio communiter sumpta: que est mutatio in habitum
et naturam secundum quod in aliquo recipiuntur forme et habitus
sive perfectiones: et dicitur alteratio perfectiva. Quando
autem habens habitum scie reducitur ad actum conside-
randi: alteratur alteratione secundo modo dicta: et non primo modo.
Quando vero reducitur de potentia ad habitum scie: alte-
ratur etiam secundo modo et non primo modo: secundum rei veritatem: licet
sit quedam similitudo alterationis: que est de contrario in contra-
rium. Hec omnia Doctor sanctus in lectione. **C** Contra predictam
conclusionem arguitur sic. Ubique est passio ibi est privatio
alicuius perfectionis: sed quando aliquid efficitur sciens non est
ibi in eo privatio perfectionis: sed magis perficitur: ergo non
patitur. **C** Preterea. Ubi est passio ibi est alteratio: sed qui
recipit sciam non alteratur: cum alteratio sit solum ad tertiam
speciem qualitatis. ergo etc. **C** Preterea. Si esset ibi passio vel
alteratio in receptione scie: aut esset de contrario in contrarium:
aut non. Si secundo modo: sequitur quod ibi non esset alteratio:
cum alteratio sit de contrario in contrarium. Si primo modo
tunc in receptione scientie esset corruptio quedam: quod est fal-
sum. ergo etc. **C** Ad hec argumenta patet solutio ex dictis.
Veritatem considerandum est hic secundum Doctorem sanctum in
lectione: quod quando aliquis ab ignorantia prave dispositio-
nis. vel ab errore reducitur ad viam veritatis: est ibi quedam
similitudo alterationis que est de contrario in contrarium: non
tamen vere est ibi talis alteratio. Nam alterationi que est de co-
trario in contrarium utriusque per se et essentialiter et per conse-
quens semper ei competit. v. g. quod sit a contrario: et quod sit in co-
trarium. ut dealbatio: sicut non est nisi ad album: ita non est
nisi a nigro vel a medio colore: quod respectu albi est quodam-
modo nigrum. Sed in acquisitione scientie: hec non essen-
tialiter et per se competit: sed accidit quod ille qui acquirit
scientiam veritatis in principio fuerit in errore: quod absque hoc
potest reduci ad scientiam veritatis. unde non est vera alte-
ratio de contrario in contrarium. **C** Et si queratur utrum
ille qui accipit scientiam et sit actu sciens semper fiat actu
sciens a magistro: videtur quod non: quia multoties aliqui ac-
quirunt scientiam absque magistro per se inveniendos. **C** Ad
quod respondet Doctor sanctus quod cum aliquis est in potentia
sciens: si fiat actu sciens oportet quod hoc fiat ab eo quod est in actu:
sed aliquando ille qui est in potentia reducitur a principio
extrinseco: sicut aer illuminatur ab eo quod est in actu lu-
cidum. Quandoque autem reducitur ad actum a principio
intrinseco: sicut aliquando homo sanatur a natura: et isto vltimo
modo se habet in acquisitione scientie. Homo enim acquirit scien-
tiam a principio intrinseco inveniendos: et a principio extrin-
seco addiscendos. **C** Secunda conclusio. Quando aliquis re-
ducitur de potentia sentiendi ad actus dicitur pati modo supra
posito. Hec conclusio probatur tali ratione. Sicut se habet po-
tentia sciendi ad actum sciendi: ita se habet ratio sentiendi
ad actum eius: sed dum aliquis reducitur de potentia ad actum
sciendi: patitur. ergo etc. **C** Pro cuius declaratione consi-
derandum est quod aliquid dicitur esse in potentia sentiendi duo-
bus modis. Uno modo illud dicitur in potentia sentiendi:
quod nondum habet sensum: natum tamen est habere. Alio modo quod iam

habet sensum et non sentit: sed est in potentia sentiens. De pri-
mo autem potentia aliquis dicitur ad actum per generationem
quod sensus naturaliter est in animali: secus est de scientia que non
inest homini per naturam: sed de secunda potentia aliquis re-
ducitur ad actum per presentiam obiecti et determinatam
dispositionem organi. **C** Considerandum vltius quod sen-
sus non potest reduci de potentia secunda ad actus per ea
que intra ipsum sunt. cuius ratio est secundum Doctor. sanctus quod obie-
cta sensus sunt extra animam: et per consequens sunt singula-
ris: scientia vero est vniuersalium que quodammodo sunt
in anima. Unde ille qui iam habet scientiam: non oportet quod que-
rat exteriora sua obiecta: sed habet ea in se: per consequens
potest considerare ea cum vult: nisi per accens impediat: sed
sentire non potest aliquis cum vult: quia sensibilia non habet in se.
C Circa predicta mouet Doctor sanctus duas dubitationes.
Quarum prima est utrum sensus sit singularium tantum: scien-
tia vero vniuersalium. Et videtur quod non. Quia illa potentia cu-
ius obiectum habet rationem eorum et vniuersalium: non dicitur
esse singularium: sed sensus est huiusmodi: cum obiectum
eius sit color in colore et non hic vel ille color: ergo etc. **C** Pre-
terea. Quorum est scientia: eorum est sensus: cum nihil sciat
quod non cadat sub sensu: sed scientia est vniuersalium. ergo
sensus similiter erit vniuersalium. **C** Dicendum quod sensus
esse vniuersalium potest intelligi dupliciter. Uno modo ac-
cipiendo sensum pro operatione sentiendi: et isto modo sen-
sus est singularium. quia operationes sunt singularium. Alio modo
accipiendo sensum pro potentia sensitiva: et hoc dupliciter
vel subiective: vel obiective. Si primo modo: sic etiam sensus
est singularium. Si secundo modo: hoc iterum dupliciter: vel
per se: vel per accidens. Si secundo modo: sic sensus est be-
ne vniuersalium. Si primo modo: sic sensus non est nisi sin-
gularium. cuius rationem assignat Doctor sanctus in lectio-
ne. Nam sensus est virtus in organo corporali existens. et
vniuersalium recipit in alio per modum sui: ergo oportet quod sensus ma-
litate et corporalitate recipiat similitudinem eius quod incorporeale in-
telligit. Et quia intellectus est virtus immaterialis. ideo oportet quod reci-
piatur immaterialiter et incorporealiter illud quod intelligitur. Illa
autem que sunt materialia et corporalia: sunt singularia. Illa au-
tem que sunt immaterialia et incorporealia per abstractionem
sunt vniuersalia: ideo sensus dicitur esse singularium: scien-
tia vero vniuersalium. **C** Ad rationem dubij dicendum quod sen-
sus non recipit vltimate ratione sui obiecti: sed fertur immediate ad in-
diuiduum vagum alicuius generis. ut puta ad aliquid corpus colo-
rati: et non ad hoc vel ad illud: sed quod huiusmodi: ut ratio volebat.
C Ad secundam dubiam quod quorum est scientia: eorum est sensus: non tamen eorum
demum: quia illa que prius sunt in sensu materialiter et corporaliter:
intelliguntur postea ab intellectu immaterialiter absque additionibus
indiuidualibus. **C** Dubitatur secundo. utrum vltimate habeat esse in anima si-
cut iam dictum est: et videtur quod non. Nam vltimate est in singularibus: sed non
est in intellectu. **C** Preterea. Vniuersale est in predicamento
et est essentia quedam: ergo est ens extra animam. per substantiam: quia
nihil ponitur in predicamento nisi sit ens extra animam: ut vult Doctor.
sanctus. **C** Ad dubium omnium secundum Doctorem sanctum quod vltimate accipitur
dupl. Uno modo pro ipsa natura cui prout subiacet intentioni
vltimate. Alio modo potest considerari secundum se et absolute. Et
hoc dupl. Uno modo secundum esse materiale quod est in materia naturali. Alio modo
secundum esse immateriale secundum quod est in intellectu. Si consideretur secundum
esse quod habet in materia naturali: non potest ei aduenire intentio vltimate:
quia per materiam indiuiduatur: sed ei aduenit intentio vniuersa-
litatis secundum quod abstrahitur a materia naturali: non realiter sed per ab-
stractionem intellectus: per primam eius operationem: intel-
ligendo. scilicet nam non apprehendendo principia indiuiduaria. Per
quod intentio vltimate non potest attribui nature secundum esse quod habet in indi-
uiduis: sed secundum esse quod habet in intellectu per respectum tantum ad sin-
gularia. et sic vltimate secundum intentionem vltimate considerata: sunt in
intellectu: de quo clarius in metaphysica habetur et disputabitur. **C** Et per hoc patet solutio ad rationes dubij.

C Sequitur

¶ Sequitur in textu. [Ddm aut fm vnu qd qd zc.] Hic incipit lectio 12^a eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est septimum capitulum in quo Philosophus ponit unam conclusionem. videlicet quod sensibile bene dicitur in sensibile per se: et sensibile per accidens. Sensibile autem per se bene sub dividitur in sensibile proprium et sensibile commune. Hec conclusio probatur tali ratione secundum Doctorem sanctum. Nam cum sentire consistat in quodam pati et alterari: ut supra dictum est: omnia sensibilia sumpta est secundum differentiam immutationis. Vel ergo tale sensibile nihil facit ad immutationem sensus: vel aliquid facit. Si primum: sic est sensibile per accidens. Si secundum: sic est sensibile per se: et hoc est dupliciter: vel quod immutatio attenditur quantum ad spiritum agentem: sic est sensibile per se proprium: vel quantum ad modum actionis: sic est sensibile per se commune. Pro huius conclusionis ampliori declaratione considerandum est primo quod sensibile per accidens dicitur illud quod accidit sensibili per se: et sensibile per se dicitur illud quod ratione sui et non alterius aptum natum est percipi a sensu. Sensibile vero proprium dicitur illud quod aptum natum est percipi ab uno solo sensu tantum: et sunt quinque. videlicet color: sonus: sapor: odor: et quatuor qualitates tangibiles: sed sensibile commune dicitur illud quod aptum natum est non ab uno solo sensu: sed a pluribus percipi: sicut ista: motus: quies: numerus: figura: et magnitudo: que dicuntur sensibilia communia: non quod ab omnibus sensibilibus percipiuntur: sed quod apta nata sunt percipi a pluribus sensibilibus quibus ab uno. Considerandum ulterius quod sensus potest decipi circa sensibilia communia: nunquam tamen potest decipi circa sensibilia propria: et hoc tribus conditionibus observatis. Quarum prima est quod ibi sit debita dispositio organi. Secunda quod ibi sit debita dispositio medij. Tertia quod ibi sit determinata distantia inter sensum et sensibile. Considerandum tertio quod ad hoc quod aliquid sit sensibile per accidens due conditiones requiruntur. Quarum prima est quod illud accidat sensibili per se. Secunda est quod illud percipiatur immediate ab aliqua alia potentia: percepto sensibili per se: et hoc fit vel ab alio sensu: vel ab intellectu: vel a vi cogitativa: vel a vi estimativa. Exemplum primum ut dulce percipitur per accidens a visu. Exemplum secundum: ut aliquis videt aliquem moveri percipit per intellectum quod habet vitam. Exemplum tertium: ut dum aliquis videt aliquem coloratum per vim cogitativam percipit Sortem vel Platonem. Exemplum quartum: ut dum quis videt lupum per vim estimativam percipit ipsum esse inimicum eius. Considerandum quarto quod vis cogitativa pertinet ad partem sensitivam: et de alio nomine particularis: quod sicut ratio vis est collativa intentionum visum: ita ratio particularis de collativa intentionum particularium sive individualium. Et illa vis que de cogitativa in homine de estimativa in brutis: que tamen differunt in hoc: quod vis cogitativa apprehendit individuum: ut existens sub natura communi: sed estimativa apprehendit individuum secundum quod est terminus aut principium alicuius actionis. Contra predictam conclusionem arguitur primo sic. Numerus (cum sit multitudo mensurata per unum) solum apprehendit per intellectum: cum ordinare et colligere ad intellectum pertineat: ergo numerus non est sensibile. Preterea. Numerus non percipitur ab omni sensu: ergo non est sensibile commune. Preterea. Aial est sensibile per se: per se enim competit ei quod sit corpus aiatum sensibile: et tamen non immutat sensum ergo insufficienter deum est quod sensibile per se illud quod per se: et non ratione alterius immutat sensum. Ad primum dicitur quod numerus potest considerari dupliciter. Uno modo secundum suum esse essentialiter: sic solum percipitur ab intellectu. Alio modo secundum suum esse materiale: sic percipit a sensu. Ad secundum dicitur quod sensibile commune non deest commune: quod aptum natum sit sentiri ab omnibus sensibus: sed a pluribus: ut dictum est. Ad tertium dicitur quod sensibile potest accipi dupliciter. Uno modo active habet quod descendit a sententia sentis sentis: et sic aia deest sensibile per se. Alio modo pas-

sive: ut quod descendit a sententia: et sic accipitur in proposito: et isto modo animal non est sensibile per se: sed per accidens. Circa predicta dubitat secundum Doctorem sanctum in lectione: ubi illa que dicitur sensibilia communia possint dici sensibilia per se et propria. Et videtur quod sic omnibus aliquorum. Nam huiusmodi sensibilia sunt propria sensui communi: sicut alia sensibilia sunt propria singulis sensibus: ergo videtur quod sint sensibilia per se et propria. Preterea sensibilia propria non possunt esse sine communibus sensibilibus per se: et non per accidens. In contrarium arguitur. Nam si cut sensibilia per accidens non apprehendunt nisi in quantum sensibilia propria apprehendunt: ita nec sensibilia communia. Nunquam enim visus apprehendit magnitudinem aut figuram: nisi in quantum apprehendit coloratum: cum ergo ex hoc dicantur alias esse sensibilia per accidens: sequitur quod sensibilia communia sint sensibilia per accidens. Dicitur quod aliquid dicitur per accidens dupliciter. Uno modo ut per accidens distinguitur contra per se: et isto modo predicta sensibilia dicuntur sensibilia per accidens. Alio modo ut distinguitur contra per se: et contra per alterum: et isto modo dicitur sensibilia per se: et non per accidens. Ad primam rationem dubij dicitur est negando assumptum: (quod videtur dicitur hoc Doctorem sanctum) falsum est quod ista sensibilia communia sint propria obiecta sensus communi. Nam sensus communi est quedam potentia ad quam terminantur immutationes omnium sensuum: unde circa ipsas immutationes propriorum sensuum a suis obiectis habet sensus communi aliquas proprias operationes quas sensus proprii habere non possunt. Percipit enim immutationes sensuum: et discernit inter eas: et inter sensibilia diversorum sensuum. Ad secundam dicitur est negando consequentiam: quod non dicitur sensibile per se: ex eo quod non potest esse sine alio: sed ex eo dicitur sensibile per se: quod aptum natum est percipi ratione sui: et non ratione alterius. Ad rationem in contrarium negat sententiam.

¶ Sequitur in textu. [Cuius quidem visus hoc est visibile etc.] Hec est lectio 14^a eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est octavum capitulum huius secundi tractatus in quo Philosophus determinat duas conclusiones. Una prima est. Color est sensibilis per se. Hec conclusio probatur tali ratione. Illud quod habet in se causam alicuius predicati: tale predicatum provenit si bi per se in secundo modo dicendi per se: ut patet primo postea. Color habet in se causam visibilitatis: ergo sequitur quod color est sensibilis per se. Probatio maioris: quod omnis color est motus diaphani secundum actum: sed illud quod movet diaphanum secundum actum est visibile: ergo sequitur quod color secundum suam naturam est sensibilis. Pro huius conclusionis declaratione considerandum est secundum Philosophum quod diaphanum est illud quod non habet proprium colorem in actu: sed est susceptivum extranei coloris. Et vocatur alio nomine corpus transparentes vel perspicuum: sicut sunt aera: aqua: et multa corpora solida: ut sunt lapides quidam et aurum. Nec ista diaphaneitas provenit corporibus predictis secundum propriam naturam elementorum: sed secundum quandam naturam communem: cum diaphaneitas reperitur etiam in corporibus celestibus. Considerandum est secundo quod lumen est actus diaphani secundum quod diaphanum est. Nam sicut se habet color ad corpus terminatum: ita se habet lumen ad diaphanum: sed manifestum est quod color est actus corporis terminatum: ergo lumen est actus diaphani secundum quod huiusmodi. Considerandum est tertio quod lux: lumen: radius: et splendor: sic inter se differunt: quia lux est qualitas primi corporis alterantis: lumen vero est qualitas a corpore lucido suscepta in alio. Et si tale lumen per rectam lineam ad corpus lucidum perveniat: tunc vocatur radius. Si vero causetur ex reverbatione radii ad corpus lucens: vocatur splendor. Considerandum est quarto quod aliqua sunt corpora actu lucida: quedam diaphana: quedam opaca: quod cum lux sit qualitas primi alterantis: quod est maxime

S. Tho. super aia. N. ij

Tractatus secundus

perfectus et formalis: illa corpora que sunt maxime nobilia sunt lucida actu: que autem sunt propinqua his: sunt receptiva luminis: non tamen sunt lucida sicut sunt corpora diaphana: que autem sunt maxime maligna non sunt lucida actu: nec sunt susceptiva luminis sicut sunt opaca. Contra predictam conclusionem sic primo arguitur. Illud quod convenit alicui per se: est de ratione eius: sed visibile non est de ratione coloris: ut dicit hic Philosophus: ergo color per se non est visibilis. Preterea. Color non est visibilis sine lumine: ergo non est visibilis per se. Ad primum dicitur quod illud quod convenit alicui per se in primo modo dicendi per se bene est de ratione eius: non autem illud quod convenit alicui per se in secundo modo dicendi per se. Visibile autem convenit colori per se in secundo modo dicendi per se: unde ratio non sequitur. Ad secundum dicitur quod lumen non requiritur ad videndum propter colores: sed propter medium: ut infra patet. Secunda conclusio. Lumen non est corpus: hec conclusio probatur tali ratione Philosophi. Impossibile est duo corpora simul in eodem esse: sed lumen simul est cum diaphano: ergo si lumen esset corpus duo corpora essent simul. Probatio minoris. Nam contrarium est idem subiectum: sed lumen et tenebra sunt contraria secundum modum quo privatio et habitus contrariantur: et subiectum tenebre est diaphanum: ergo et luminis: et per hoc lumen erit simul cum diaphano. Preterea. Si lumen esset corpus oporteret quod illuminatio esset motus localis: sed illuminatio non est motus localis cum sit in instanti: ergo lumen non est corpus. Pro huius conclusionis declaratione considerandum est quod aliqui antiqui philosophorum dicebant quod lumen esset corpus. Alii dicebant ipsum esse naturam spiritalem. Alii autem dicebant ipsum esse formam subalem solis. Sed primum stare non potest propter rationes predictas. Neque secundum: quia si lumen esset natura spiritualis: non caderet in comprehensionem sensus: spiritus est contra experientiam: ergo lumen non est natura spiritualis. Et quod videtur nomine luminis in spiritualibus: hoc est quia visus est spiritualior et subtilior ceteris sensibus: quod primo ex parte obiecti: quia aliqua cadunt sub visu secundum proprietates in quibus continentur inferiora corpora cum superioribus. Patet et ratio immutationis: nam sensus visus est spiritualior ex modo immutationis: nam in solo visu est mutatio spiritualis absque naturali. Pro quo notandum quod immutatio naturalis vocatur quando qualitas suscipitur in patiente secundum esse nature: sicut cum aliquis infrigidatur. Sed immutatio spiritualis est secundum quod spiritus recipitur in organo sensus per modum intentionis et non per modum naturalem. Neque tertium stare potest. Nam si lumen non esset nisi evidetia coloris: sequeretur quod nulla essent que lucent de nocte. spiritus est falsum et contra experientiam. ergo tertium. Neque ultimum stare potest: quia nulla forma subalis est per se sensibilis: sed lumen per se est sensibile. Et contra predictam conclusionem sic arguitur. Illud cui competunt proprietates corporis est corpus: sed luminis competunt proprietates corporis: ut puta reverberatio: ergo lumen est corpus. Dicitur quod reverberatio non competit luminis nisi secundum quandam similitudinem. Nam sicut aliqua corpora reverberantur et reuertuntur ad corpus a quo exierunt: ita etiam et radij luminis reverberantur a corpore opaco et reflectuntur. Ideo similitudinarie ei proprietates corporis competunt. Utrum autem lumen sit qualitas aut aliquid aliud: inferius declarabitur. Circa predicta dubitatur utrum lumen requiratur ad videndum propter medium tamen: et non propter colorem. Et arguitur quod non rationibus Alberti tenentis istam partem. Nam color non potest movere diaphanum sine lumine: ergo sequitur quod lumen requiritur propter colorem et non propter medium tamen. Preterea. Unius potentie debet esse unum obiectum: si ergo lumen requireretur propter medium et non propter colorem: ipsius virtutes essent duo obiecta: et sic visus esset una potentia. Preterea. Qui est in obscuro videt ea que sunt in lumine: et non e converso: ergo signum est quod lumen requiritur propter colorem. Ad dubium dicitur est secundum Doctorem sancti

quod lumen requiritur propter medium tamen: et non propter colorem. Cuius rationem assignat: nam color est visibilis per se: ut dicit hic Philosophus: ergo habet in se causam ut possit videri: et per hoc spiritus lumen non requiritur propter colorem ut videatur. Ad primam rationem dubij dicitur: quod color secundum suam proprietatem naturam aptus naturaliter est movere diaphanum imperfecte. Pro cuius evidetia considerandum est: (ut dicit hic Doctorem sancti.) quod differentia est inter virtutem perfectam et imperfectam: nam forma que est virtutis perfecte in agendo: non solum potest inducere suam similitudinem in susceptibili: sed etiam potest disponere patientem ut sit proprium eius susceptivum: quod non potest facere si sit imperfecte virtutis. Cum ergo virtus coloris in agendo sit imperfecta respectu luminis: quia color nihil aliud est quam lux quedam quodammodo obscurata ex admixtione corporis opacitudo non habet virtutem ut faciat medium in sua dispositione qua sit susceptivum coloris: quod tamen potest facere lux pura. Ad secundam dicitur quod unius potentie possunt esse plura obiecta subordinata: quia unus sit obiectum quod: et alius sit obiectum quo. Color autem debet obiectum quod: et male visus: lumen vero extrinsecum debet obiectum quo: unde non sequitur ratio. Ad tertiam rationem per solutio ex dictis. Nam quod aliquis in obscuro existens possit videre ea que sunt in lumine. hoc est: quia lumen requiritur propter medium et non propter colorem. Et si dicatur ratio formalis alicuius obiecti requiritur propter obiectum: sed lumen est ratio formalis coloris. ergo tertium. Dicitur quod duplex est lumen. videlicet lumen extrinsecum: et lumen intrinsecum quod includitur in colore. Lumen autem extrinsecum non est ratio formalis coloris: de quo dubium procedit: unde ratio est nulla.

Sequitur in textu. Est autem coloris susceptivum non color tertium. Hic incipit lectio decimaquinta eiusdem libri: et in commento Sancti Thomae.

Stud est 9^m capitulum prout tractatus in quo Philosophus ostendens qualiter diaphanum se habet ad colorem habet quinque conclusiones. Quarum prima est quod diaphanum est sine colore. Hec probatur tali ratione Philosophi. Nam illud quod est susceptivum alicuius non habet illud: cum nihil suscipiat quod habet: sed diaphanum est susceptivum coloris: ut ex supradictis patet: ergo diaphanum est sine colore. Ex hac conclusione inferitur primo quod diaphanum secundum se non est visibile: quia nunquam est visibile secundum colorem: sed diaphanum non habet in se colorem: ergo diaphanum secundum se non est visibile. Secundo inferitur quod diaphanum est actu tenebrosum: quia diaphanum est aptum naturam suscipere colorem: et non habet in se colorem: neque lumen: ergo diaphanum est tenebrosum. Secunda conclusio. Aliqua sunt visibilia que non solum videntur in lumine: sed et in tenebris. Hec conclusio patet ad sensum. Nam quedam sunt animalia et alia quedam entia (quorum non est unum nomen commune) que videntur in tenebris ignita: et in nocte lucentia: ut sunt capita quorundam piscium et squame: et oculi quorundam animalium que videntur de nocte. ergo aliqua sunt visibilia que videntur in tenebris. Sed considerandum est quod talia visibilia videntur in lumine et in tenebris: sed in lumine videntur ut colorata: et in tenebris ut lucentia. Cuius ratio est: quia in eorum compositione habent aliquid lucis in quantum lucidum ignis et diaphanum aeris et aque non est in eis totaliter comprehensum pro opacum terre: ideo videntur in lumine et in tenebris. Et quia sunt modicus de luce: ideo per potentiam maiorem luminis talis lux offuscat. Ideo in lumine sive in die non videntur ut lucentia: sed ut colorata: quia et talis lux non potest imitare diaphanum sicut color: ideo talia videntur in tenebris ut lucentia et non colorata. Tertia conclusio. Color non potest videri sine lumine. Hec conclusio probatur dupliciter. Primo ratione. Nam hoc est de ratione coloris: quod sit quid motivum diaphanum secundum actum: sed non potest movere diaphanum: nisi mediante lumine: ergo color non est

visibilis sine lumine. Scdo pbatur a signo: qz si ponat sensibile le immediate supra visum: non percipit a visu. naz sensibile positum supra visum no facit sensatione: ergo signu est qz color non pot videri sine lumine. **Quarta** 2. Si inter oculum vidente: et rem visam esset vacuu: non fieret visio. Hec conclusio pbatur tali rone Phi. Na ad hoc qz fiat visio opz qz organu visus patiat a visibili: sed non pot pati a visibili nisi per aliqd mediu. si aut esset vacuu non esset mediu: ergo si esset vacuu non esset visio. Ex quo pz fallitas opinionis Democriti qui opinat fuit qz si inter re visam et oculu esset vacuu qz posset aliqs quacuqz rem parua videre per quacuqz distantia. **Quinta** 2. Aliqua sunt visibilia que vident in tenebris non soluz vt lucetia: sed et vt colorata: et q vident in lumine non soluz vt colorata: sed etia vt lucentia. Hec conclusio pbatur et ad sensum. Na ignis hz tantuz de lumine qd pot facere oino diaphanu in actu. g ignis videt vt quid coloratu. Et qz ignis non hz ita debile lumen qd ad pntiaz maioris luminis obumbrat: ideo videt in lumine no soluz vt qd coloratu: sed vt lucidu. **Circa** pdicta dubitat vtruz color sit propriu obm visus. Et vt pmo q non. Na ppriuz obm alicui potetie pot mouere potentia: sz non pot mouere p se visum: cu non possit mouere visuz sine lumine: vt coactum est. g zc. **Preterea**. No pot percipi ab aliqua po qd non pntineatur sub subro: sz visus pot percipere qd no est coloratu: vt puta tenebras et stellas. g zc. **Adm** breuiter q color est obm visus cōprehendēdo sub colore lumen: qd est ppriuz formale eius. qd sic pz: qz illud est obm per se alicuius potetie: sub cuius rone formali comprehendunt oia que apta nata sunt apprehēdi a tali potetia: sed color est hz respectu visus. g zc. **Ad p^m ddm** q lumen requirit propter mediu: vt supra dictuz est: et non ppter colore. vnde rō non sequit. **Ad 2^m ddm** q visus non percipit tenebras per se: sed solum per accidens: et lz stelle non habeant materiale coloris: tamen in eis est formale. s. lumen.

[Sequitur in textu Nunc aut pmo de sono et olfatu zc.]
Hec est lectio 16^a eiusdem libri: et in cōmento. S. Thome.

Stud est decimū caplm pntis tractatus in quo Phs determinādo de generatione soni ponit quatuor gnes. **Quarū** pma est. q son⁹ qnqz est in actu qnqz in potetia. Hec conclusio pbatur tali rone elicitive fm Phm. Illud qd qnqz est et qnqz non est: aliqn est in actu: aliqn est in potetia: sed sonus qnqz est et qnqz no est: vt pz de campana que qnqz sonat qnqz non. g sonus qnqz est in actu quādoqz in potetia. **Contra** hanc gnem arguit. Illud qd non est: non est in actu: sed sonus non est: ergo son⁹ non est in actu. **Probatio** minoris: qz qd fit non est: sed sonus solum hz ee in fieri. ergo sonus non est. **Preterea**. Illud qd est sensibile in actu hz ppriam spēm in re sensibili per quā actu potest percipi: sed son⁹ non hz ppriam spēm in re sonante: ergo no est actu. **Pro** declaratione horum psiderandū est pmo qz corpora sonantia sunt in quadruplici dōia. Na qdā sunt fm actuz bene sonantia: vt cāpana dum actu pullat: qdā vero sunt bene sonantia fm potetia: vt puta de cāpana que non actu sonat: sed tñ hz potetia bene sonare. **Alia** sūt que non sunt bñ sonantia nec in actu nec in potetia: apta tñ nata esse sonantia: vt pz de lana et filibus. **Alia** sunt que non sunt apta nata bñ sonare: nec sonare aliquo modo vt aer. **Cōsiderandum** est scdo qz aliquid dī in actu duplr. Uno modo in actu pmanente: et isto modo color hz esse in actu. **Alio** modo in esse successiuo: et isto modo sonus hz esse in actu. **Et** per hoc pz solutio ad primum argu^m qz illa auctoritas. Illud qd fit zc. hz intelligi de pmanentib⁹ et no de successiuis. **Permanētia**. n. duz sunt no sunt: successiua vero duz sunt/sunt: et dum facta sunt/non sunt. **Cōsiderā**

dum est tertio: qz aliqd dī esse sensibile in actu duplr. Uno modo qz hz spēm per quā sentit extra medium et sensum. v. in re exteriori: et isto mō color odor et sapor sunt in actu et non son⁹. **Alio** modo qz hz spēm per quā actu sentitur in medio vel organo: et isto modo sonus dī esse in actu. No est. n. aliqua spēs soni in cāpana sonante: format tñ spēs in aere et in organo auditus. **Et** per hoc pz solutio ad 2^m. **Scda** conclusio est. Tria requiruntur ad gnatione soni. v. percutiēs percussum et mediu. Hec conclusio pbatur tali rone que elicif ex dictis Phi. Naz son⁹ causatur ex fractione aeris que fit ex vehemēti percussione: sed in omni percussione requiritur percutiēs et percussum: et requirit etia tertio ictus percutiētis qui non pot fieri sine motu locali: motus vero localis non pot fieri sine medio: g in generatione soni requiritur percutiēs percussum et mediu. **Unde** Phs dicit in lra q son⁹ est temper alicuius. i. percutiētis: ad aliqd. i. percussum: et in aliquo. i. in medio. **Pro** huius gnis declaratione est aduertendū fm Phm q ad hoc qz pdicta faciāt sonū: preferim bonū quatuor pdictione requiruntur. **Quarū** pma est: qz talia corpora sunt dura. 2^a est qz sunt lenia. 3^a est qz sunt concava. 4^a qz sunt velociter mota: ita qz mot⁹ percutiētis preueniat diuisione aeris. **Contra** pdicta conclusio nem sic arguit. et primo ptra suppositū. Naz Phs non determinat hic de gnatione coloris: g non hz determinare hic de gnatione soni. **Preterea**. Ad gnationem soni requiruntur mot⁹ localis: et ictus verberātis: g non sufficiunt pdicta tria. **Ad p^m ddm** negando pnam: qz non est filis rō de sono et colore et odore et sapore. Na color odor et sapor et alie qualitates rāgibiles (vt dicit hic Doc. san.) hnt esse fixuz et permanens in suo subiecto. **Unde** est alia rō illoruz sensibilibum fm se: et fm qz inmutat sensum. **Sed** sonus cuz causat a motu non hz fixuz et quietū in subro: sed in quadā inmutatione psistit. **Ideo** cum Phs in hoc libro intēdat determinare de sensibilibus fm qz hnt inmutare sensum: simul et semel determinat de inmutatione soni et gnatione eius. **Ad 2^m ddm** qz ictus percutiētis et motus localis cōprehenduntur sub percutiēte et percusso cōcomitatie. **Tertia** conclusio. Aer est ppriū mediu soni: aqua vō minus ppriū. Hec conclusio pbatur tali rone. Illud est ppriū mediu soni qd faciliter rarefit et densatur: et per qd sonus faciliter potest diffundere suas spēs ad organū audit⁹: sed aer est huiusmodi. ergo zc. **Ex** hac gne sequit qz aer non est corpus sonans: qz si esset corpus sonans non susciperet sonū: cuz int⁹ existens phibeat extraneū. **Contra** hanc gnem sic arguitur. Aeris ad sonum nulla est resistētia. ergo si aer sit ppriū mediu: sequit qz sonus fiat in instāti. **Nam** rō quare visio fiat in instāti est: qz aeris ad lumen nulla est resistētia: cu aer sit disposit⁹ vltima dispōne ad susceptionē luminis. **Consequens** est falsuz. g zc. **Preterea**. Illud qd est subm alicuius quātītatis sensibilis non est mediu eius: sed aer est fm soni: ergo aer no est mediu soni. **Preterea**. **Quantitas** sensibilis hz esse intētionale in suo medio: sed sonus hz esse reale in aere: cuz nullibi habeat esse nisi in aere: ergo idē vt supra. **Ad p^m ddm** qz lz aeris ad sonū nulla sit resistētia: quia tñ son⁹ non pot fieri sine motu locali: ideo non opz qz sonus fiat in instāti: qz pdictionem ipicat motum localem esse in instāti. **Ad 2^m ddm** qz sonus est in aere ppinquo corpori sonanti subiectiue: in aere vō magis distāti est tāqz in medio in quo hz esse intētionale. **Et** per hoc pz solutio ad 3^m. **Quarta** 2. In omni sonatione fit repercussio soni a corpore opposito corpori sonanti. Hec 2° probat tali ratiōe. In omni illuminatione fit repercussio luminis: g a fortiori in omni sonatiōe fit repercussio soni. **Sed** si arguatur p hanc gnez. Si in omni sonatione esset repercussio soni: sequer⁹ qz in oi sonatione causaretur sonus echon. pns est falsum: et contra oem experientia. ergo zc. **Adm** qz in oi reuerberatione soni causatur sonus echon: sed talis sonus

Tractatus secundus

3 non semper est manifestus. Oportet enim ad hoc qd fiat manifestus (vt dicit hic Doctor sanctus) qd repercussio soni fiat ad corpus concatum in quo natus est multiplicari sonus. Si autem fiat talis reuerberatio ad aia corpora que no sunt apta nata multiplicare sonum: fiet quidem sonus echoni: s; non manifestus. ¶ Pro ampliori declaratione huius soni echoni: considerandū est s; Doctorē sanctum: qd cum generatio soni sequatur motū aeris: sic contingit de imutatione aeris apud generationē soni: sicut de imutatione aque: cuius aliquid in aqua projicit. Manifestum est autem qd sunt qd dam regyraciones in circuitu aque percusse que circa locū percussionis sunt parue z motus est fortis. Ubi autem sunt maiores regyraciones est motus debilior. Tandem motus totaliter deficit z regyraciones cessant. Si autem ante qd motus cesset regyraciones ille aliqd obstaculuz inuenirent: fit motus z regyratio in prium: z tanto vehementius quanto p;pinquius fuerint p;nie percussioni. Paritōr miter intelligendū est qd ad percussione corporum sonantiū aer in quodam gyro mouet: z sonus diffunditur circulariter. Et in p;pinquio ille gyrationes sunt minores: z motus est fortior. In remoto autem gyrationes sunt maiores: z motus est debilior: z sonus obsecrator auditur. Tandem autem deficit totū. Si autem ante qd deficiant hmoi gyrationes: fiat reuerberatio aeris sic motus: z sonum deferentis ad aliquod corpus: ille regyraciones reuertuntur in contrarium: z auditur sonus quasi ex aduerso qui dicitur echoni zc.

¶ Sequitur in textu. | Vacuum autem recte dicimus proprium audiendi zc. | Hec est lectio decima septima eiusdem libri: z in commento. S. Thome.

2 **Stud** est vndecimū capitulum presentis secūdi tractatus in quo Phs determinans de imutatione auditus a sono: ponit tres pditiones que requirunt ad hoc qd auditus possit inuari a sono. Quarum pma est: qd ibi sit vnitas z p;nitias aeris z p;nitius motus ab aliquo corpore solido z firmo. Secunda conditio est qd in organo sit aer intraneus inclusus in quadam pellicula. Tertia conditio est qd talis aer sit immobilis. ¶ Ex his pditionibus eliciuntur tria impedimēta ex opposito per que impedit talis imutatio. Primum est qd ille aer in organo corrūpitur. Secundū est quādo illa pellicula circūdans illum aerem corrūpitur vel leditur. Tertiu est quādo talis aer est mobilis. ¶ Considerandum est vltorius s; P;hm in lra qd due sunt differentie soni. v; graue z acutus. Sonus enim acutus est qui in pauco tempore multum mouet auditum: sed sonus grauis est qui in multo tempore parū mouet auditū. ¶ Et si dicatur: est aliquis sonus moderatus z circūflexus: ergo p;dicte differentie non bene assignant. ¶ Dicendū qd sonus circūflexus z sonus moderatus continent sub p;dictis: sicut medij colores sub externis: qd participat aliquid de sono acuto: z de sono graui: vt patet in musica Boetij. ¶ Si dicatur vltorius: sonus acutus z sonus grauis sunt spēs soni: ergo acutum z graue non sunt diē eius. ¶ Ddm qd graue z acutum pnt accipi duplr. Vno modo formalr sic sunt differentie soni. Alio modo materialiter p ipso sono qui est acutus: vel pro illo sono qui est grauis: sic sunt species soni. ¶ Considerandū vltorius qd acutum z graue non sunt idēz qd tardum z velox: qd sonus non est idem qd motus: ergo differentie soni non sunt eedem cuz differentijs motus: sed acutum z graue sunt differentie soni: vt; ex dictis p;: z tardū z velox sunt differentie motus: ergo zc. Verū quia sonus causatur a motu: ideo acutum z graue in sono causantur a velocitate z tarditate motus. ¶ Circa p;dicta dubitat p;morvtrum tam percussus qd percussum sint cā actiua soni. Et videtur qd non. Nam illud qd est cā actiua non est cā passiua

ua respectu eiusdem: sed corpus percussum est cā passiuas ergo non videt qd sit cā actiua soni. ¶ In prius arguitur p; P;hm in lra. ¶ Ddm qd tam percussus qd percussum est cā actiua soni: cuius rō p;bi est: qd sonus generat ex fractione aeris: sed corpus percussus est cā actiua huius fractionis. ergo corpus percussus concurret actiue ad generationē soni. Et qd ad talem fractionē aeris requirit qd corpus percussus sit durum z firmum: ideo facit illum aerem resilire: ad quaz resiliōne corpus percussus concurret actiue: ideo corpus percussus actiue ad generationē soni concurret. ¶ Ad rōnem dubij ddm qd lz corpus percussus passiuē concurret ad fractionē aeris: actiue tñ concurret ad p;dictam resiliōne que ad generationē soni concurret. ¶ Dubitat scdo: vtruz sonus sit p;rium obiectus auditus. Et videt qd non. Nam nullum sensibile cōmune est p;rium obiectus alicuius sensus: sed sonus est sensibile cōmune. ergo zc. Probatio minoris: qd motus est sensibile cōmune: sed sonus non est nisi qdam motus aeris: vt hic concedit P;hs: ergo sonus est sensibile cōe. ¶ Præterea. Illud qd imutat auditus est obiectū auditus: sed corpus percussus siue sonans imutat auditū: ergo corpus percussus siue sonans est obiectus auditus: z p;nis non sonus: cum tñ vnus potentie sit vnus obiectum. ¶ Ddm qd sonus est p;rium z per se obiectū auditus. Qd sic p;3. Nam illud est p;rium z per se obiectū alicuius potentie: sub cuius rōne formali oia sensitiua illius potentie apprehenduntur ab illa potentia: sed sonus est hmoi: ergo zc. ¶ Ad p;nam rōnem dubij ddm qd sonus non est motus eēntialiter sed effectiue solum: quia causatur a motu z consequitur ipsum. ¶ Ad 2^m ddm qd corpus sonans imutat per accidens auditum z non per se: vide ratio nulla.

¶ Sequitur in textu. | Vox autem est sonus quidam animati zc. | Hic incipit lectio decima octava eiusdem libri: z in commento Sancti Thome.

3 **Stud** est 12^m caplm predicti tractatus in quo Phs determinando de quadam specie soni: videlicet de voce: ponit vnā p;clusionem: videlicet qd vox est repercussio aeris respirati ab aia s; imaginationem que est in his partibus ad artariā vocalem. Hec conclusio p;batū quantum ad singulas partes. Et pmo qd vox sit reuerberatio aeris. Nā omnis sonus est reuerberatio aeris. i. ex reuerberatioe aeris causat: sed omnis vox est sonus. ergo omnis vox est ex reuerberatione aeris. ¶ Autem vox sit reuerberatio aeris respirati: probat P;hs duob; signis. Quorū primum est. Nā non pōt formare vocem nisi aspirādo vel respirādo nisi retineat aerem: ergo signum est qd vox est reuerberatio aeris respirati. Secundum signum est: qd animalia non respirantia non possunt formare vocem: ergo zc. ¶ Autem vox sit reuerberatio aeris respirati ab anima ad artariā vocalem patet. Nam sicut in sononata in voce reperit corpus percussus: sed vocalis artaria videt corpus percussus in generatione vocis. ergo zc. ¶ Ex hac p;clusionē infertur qd inanimata non pnt formare vocem. ¶ Infert scdo: qd animalia non respirantia non pnt formare vocem: z per p;ns pisces nō possunt formare vocem. ¶ Infert tertio: qd animalia carentia sanguine non pnt etiam formare vocem. ¶ Considerandū est s; P;hm in lra. Primum qd aer respiratus est medius vocis: cuius respirationis organū est vocalis artaria que est quedam vena procedens a pulmone ad guttur. ¶ Contra p;dictam conclusionē sic arguit breuiter. Reuerberatio est quedam motus: sed vox non est motus: ergo vox nō est reuerberatio aeris. ¶ Præterea. Si vox esset reuerberatio aeris ab anima: sequeretur qd instrumenta musicalia non formarēt vocem. cōsequens est falsum: z contra commune modum loquēdi. ergo zc. ¶ Præterea. Respiratio est naturalis animalis.

malii. ergo si vox esset reuerberatio aeris respirati: sequere-
 tur qd quilibet vox esset naturalis: et per omnes significatiua natu-
 raliter. Ad primum dicitur qd dum dicitur vox est reuerberatio
 aeris est predicatio causalis et non essentialis. Ad 2^m dicen-
 dum qd instrumenta musicalia et alia inanimata dicuntur for-
 mare voces similitudinarie. tum primo propter continuitatem
 soni. tum 2° propter sonantiam. tum 3° propter interreptionem:
 non tamen dicuntur formare vocem proprie. Ad 3^m dicitur qd
 formare voces in corde sit naturale animalium: conditionibus predictis re-
 seruatis: tamen formare hanc vel illam vocem non est naturale animalium:
 unde non oportet qd quilibet vox sit naturalis animalium.

Sequitur in textu. De odore autem et olfatu minus be-
 ne determinabile est. Hec est lectio decimanona eiusdem li-
 bri: et in commento sancti Thome.

Stud est decimūtertium capitulum huius tra-
 ctatus in quo Philosophus determinans de
 olfatu. De odore: ponit duas conclusiones.
 Quarum prima est qd nos habemus peiorem
 olfatum ceteris animalibus. Hec conclusio probatur ta-
 li ratione. Nam instrumentum sensus debet esse proportio-
 num sensibili sitis: sed sensibile olfatus. scilicet odor causatur ex ca-
 lido et sicco: ergo instrumentum siue organum olfatus debet esse
 compositum ex talibus. scilicet ex calido et sicco: sed cerebrum no-
 strum in quo consistit instrumentum olfatus parum habet de calido et
 sicco: et superabundat in humido et frigido: cum inter cetera
 animalia habeamus maius cerebrum: ergo inter cetera animalia
 pro maiori parte habemus peiorem olfatum. Ex quo infer-
 tur secundum Philosophum qd difficile est determinare de odorabili et spe-
 ciebus eius. Et si arguitur. Homo est perfectissimum animalium: ergo
 debet habere perfectissimas operationes: et per omnes perfectissi-
 ma instrumenta. Dicitur qd homo absolute et simpliciter
 loquendo sit perfectissimum animalium: non tamen est inconueniens
 qd aliquid animal sit perfectius homine quantum ad aliquid: sicut
 quantum ad fortitudinem leo precellit: et linceus quantum ad vi-
 sum: sic de alijs. Secunda conclusio est qd species et differentie
 odoris nobis ignote sunt: sed sunt nobis note per coparationem
 ad differentias saporis. Hec conclusio probatur tali
 ratione. Quicumque aliqua duo habent proportionem adinuicem.
 et unum est notius altero: illud quod est minus notum habet
 cognosci et notificari per illud quod est notius. Sed species odoris
 et saporis proportionem habent adinuicem (cum olfatus
 proportionem habeat ad gustum) et species saporis sunt nobis
 magis manifeste: ergo relinquuntur qd species odoris nobis
 non sunt manifeste per species saporis. Quia autem species saporis sunt
 nobis magis manifeste: quia nos habemus gustum certiores
 ceteris animalibus: quia gustus est quidam tactus: tactum autem
 habemus ceteris animalibus perfectionem: ergo species odoris
 sunt minus a speciebus saporis. Ex quo sequitur qd ho-
 mo est prudentissimum animalium: quia ex sensu tactus accipimus
 qd aliquid sit ingeniosum vel non ingeniosum: non autem secundum alium
 sensum. Unde illi qui sunt duri carne: caret in genito bono:
 et sunt inepti ad scientias. Illi vero qui sunt molles carne in-
 geniosi sunt et apti mente ad scientias et ad virtutes. Quia au-
 tem illi qui habent bonum tactum habeant per se bonitates
 mentis: per duplicem rationem. Tum primo: quia tactus est fundamen-
 tum aliorum sensuum. Tum secundo: quia bonitas tactus sequitur
 bonitatem complexionis. Et si arguitur. Sensus visus
 spiritus sanctus est: et plures rerum differentias demonstrat: ut per
 in phemio metaphysice. ergo sensus visus magis denotat boni-
 tatem mentis et ingenij quam sensus tactus. Preterea. Si ho-
 mo haberet certissimum tactum inter cetera animalia: sequeretur
 qd species odoris deberent sumi a qualitatibus tangibilibus
 et non a speciebus saporis. consequens est contra Philosophum hic.
 ergo non est. Preterea. Vulgo dicitur qd aranea precellit hominem
 tactu: et per quendam metristam qui sic ait. Cultus odo-

rati: linceus visus: simia gustu. Nos aper auditu: precellit aranea
 tactu. Ergo sequitur qd homo ceteris animalibus non habeat
 certissimum tactum. Ad primum dicitur qd visus per accidens
 potest concurrere ad bonitatem et nobilitatem mentis: per se
 tamen sensus tactus valet ad probationem nobilitatis
 ipsius mentis. Ad 2^m dicendum qd sapor et odor causantur
 per comixtionem aliquarum primarum qualitatuum sensibilium.
 Qualitates vero tangibiles sunt simplices et non comixte.
 ut hic dicitur. Ideo species odoris magis sumuntur a speciebus
 saporis quam a qualitatibus tangibilibus. Ad 3^m dicitur
 negando assumptum: quia predicta metra de directo
 repugnant dictis Philosophi et veritati. Pro maiori declaratione
 considerandum est secundum Philosophum in littera qd species odoris siue dif-
 ferentie sunt dulces et amaras: que quidem in uno et eodem alio
 quando conueniunt cum differentijs saporis: et alio modo differunt.
 Nam aliquando contingit qd vbi est odor dulcis: ibi est sapor
 dulcis: et vbi est odor amarus: ibi est sapor amarus. Aliquando
 vero contingit qd vbi est odor dulcis: ibi est sapor amarus:
 et vbi est sapor dulcis: ibi est odor amarus. Cuius ratio est: quia
 odor consistit in calido et sicco temperato: sapor vero consi-
 stit in humido aqueo debite digesto: vbi ergo illa duo simul
 reperiuntur: ibi reperitur odor eiusdem qualitatis cum sa-
 pore. si vero reperiatur vnum et non reliquum: ibi erit differentia
 in qualitate vtriusque. Circa predicta dubitatur vtrum odor
 sit proprium obiectum olfatus. Et arguitur qd non: quia illud
 est proprium obiectum quod est adequatum alicui potentie: sed
 odor non est obiectum adequatum olfati. ergo non est. Proba-
 tio minoris: quia non odorabilia possunt percipi ab olfatu: ut conce-
 ditur hic Philosophus. Preterea. Odor est perceptibilis a gustu: ergo
 non est proprium obiectum olfatus. Ad dubium dicitur
 qd odor est proprium et adequatum obiectum olfatus: quod
 probatur illa ratione qua probatum est superius de colore res-
 pectu visus: et de sono respectu auditus. Ad primam rationem
 dubij dicitur qd non odorabilia percipiuntur ab olfatu: non per
 se sed per accidens. Et similiter dicendum est ad 2^m.

Sequitur in textu. Est autem et olfatus per medium ut
 aerem et aquam. Hec est lectio vigesima eiusdem libri:
 et in commento sancti Thome.

Stud est decimūquartum capitulum huius tra-
 ctatus in quo Philosophus determinans de
 olfatu. De odore: ponit tres conclusiones.
 Quarum prima est qd aer et aqua sunt medium
 odoris. Probatur quia species odoris diffunduntur
 per aerem et aquam. ergo non est. Aliis patet per sensum. Nam
 vultures per magnum spatium veniunt ad cadauera mortuo-
 rum: quod non facerent nisi species odoris diffunderentur per
 aerem: et aquaticas: ut pilces odores sentiunt: ut patet ad sen-
 sum. Secunda conclusio est. Idem sensus olfatus secundum spe-
 ciem est in omnibus animalibus tam rationalibus quam irrationalibus.
 Hec conclusio probatur duabus rationibus. Philosophi. Quarum prima
 est. Nam sensus distinguuntur penes sensibilia: sed olfatus in
 omnibus animalibus ordinatur ad idem sensibile. scilicet ad odo-
 rem. ergo non est. Preterea. Ille sensus est vnus cuius sunt ea-
 dem corruptiua: sed tam olfatus hominis quam aliorum animalium
 corrumpuntur propter excellentiam odoris. ergo idem ut supra.
 Contra hanc rationem arguitur tali ratione. Philosophi. Aliqua sunt
 animalia que odorant respirando: aliqua vero odorant non re-
 spirando: ergo videtur qd non est idem olfatus in omnibus ani-
 malibus. Dicendum qd est idem olfatus secundum essentiam: sed
 est diuersus modus odorandi qui peruenit ex diuersa dispo-
 sitione organi. Nam organum olfatus in homine differt ab or-
 ganis aliorum animalium. Nam organum odoratum in homine est cum
 cooperculo: in alijs vero animalibus non respirantibus est
 sine cooperculo. Ex quo inferuntur Philosophi qd respirantia non
 odorant in aquis. Tertia conclusio est: qd organum olfa-

Tractatus secundus

ius esse in potētia ad odorem et siccitatē. Cuius rō est: quia sicut se h3 organū visus ad colorē et lumen: ita se h3 organū olfactus ad odorem et siccitatē: cuius odor fundet in sicco: sicut sapor in humido: s3 organū visus est in potētia ad colorē et lumen: s3 organū olfactus d3 esse in potētia ad odorem et siccitē. ¶ Circa p̄dicta dubitat vtrū odor transfundat suas spēs in aere realiter vel intētionālī. Et videt q̄ realī. Nam poma odore emittentia desiccant: qd̄ nō fieret: nisi esset realis euaporatio: s3 odor realiter trāsfundit in mediū. ¶ Preterea. ¶ In oi euaporatione est fumalis euaporatio: s3 talis h3 eē reale in mediū: s3 idē vt supra. ¶ Preterea. Bestie syluestres dū volunt q̄scere in aliquo loco faciunt magnū saltū ne canes ipsas percipiant p̄ odorem: sed hoc nō esset nisi odor realī eēt in mediū: ergo rē. ¶ Dd̄m q̄ odor transfunditur realiter in mediū quātum ad aliquā p̄tem: non tamē quātum ad totū mediū. Prima pars illius p3 per argumētā ias facta. Secda pars p̄batur: q2 ferē q̄ vultures p̄ quingenta miliaria et amplius ad cadauera mortuorum veniunt propter odore: sed impossibile est q̄ talis odor per tantū spatium possit diffundi realiter: cuius vniuscuiusq̄ rei sit determinatus terminus rarefactiōis vel euaporatiōis. ¶ Ad argumenta omnia dubij patet solutio ex dictis.

¶ Sequitur in textu. | Gustabile autē rē. | Hec est lectio vigesima prima eiusdē libri: et in cōmento scti Thome.

Stud est quintūdecimū caplīm p̄ntis tractatus in quo p̄hs determinans de gustu ponit quatuor p̄clusiones. ¶ Quaru p̄ma est: q̄ gustus percipit suū obiectū. s. saporē per mediū intraneū. Hec p̄clusio p̄batur tali rōne. Nam tactus percipit suū obiectū per mediū intraneū: sed gustus est qdam tactus: et gustabile est qddā tāgibile: ergo sequit q̄ gustus percipit suū obiectū p̄ mediū intraneū. ¶ Pro cuius declaratione p̄siderandū est s̄m Doc. sanc. q̄ duplex est mediū sensus. Quoddā est mediū intraneū qd̄ dicit̄ pars aialis de constitutione ei⁹ exitus: vt puta caro. Aliud est mediū extraneū: qd̄. nō est pars aialis: vt puta aer vel aqua. Gustus ergo et tactus percipiunt sua obiecta per mediū intraneū. Alij nō sensus per mediū extraneū: vt ex supradictis p3. ¶ Contra p̄dicta sic p̄mo arguit. Si gustus esset qdam tactus: sequeretur q̄ non essent nisi quatuor sensus exteriores: p̄ns est q̄ oēm doctrinā p̄horuz: ergo rē. ¶ Preterea. Aliqs in aqua existēs percipit saporem alicuius corporis distātis: ergo v3 q̄ gustus non semp̄ percipiat suū obiectum per mediū intraneū. ¶ Ad p̄mū dicendum q̄ gustum esse tactum pōt intelligi duplī. Uno modo quātū ad essentiā sensuuz. Alio modo quātū ad modū sentiendi. Gustus ergo d3 tactus scdo modo: non autē p̄mo modo. Qd̄ patet tali rōne Doctoris sancti. Nam ita se h3 gustus ad tactum: sicut se h3 obiectū gustus. s. sapor ad obm tactus. s. ad quatuor qualitates tāgibiles: sed manifestū est q̄ sapor nō est essentialī qualitas aliqua de qualitatibus tāgilibus: ergo eēntialiter gustus non est qdā tactus. ¶ Ad 2^m ddm q̄ aliquis exis in aqua non percipit sapore corporis distātis vt distans est s̄m q̄ dicit̄ hic Doctor sanct⁹: sed percipit saporem corporis distās s̄m q̄ admixtum est cum aqua. ¶ Secda p̄clusio. Gustabile non pōt percipi a gustu sine humiditate. Hec p̄clusio p̄batur tali rōne. Sicut se h3 color ad lumen per respectū ad visū: ita se h3 sapor ad humidū per respectum ad gustum: sed color non pōt percipi a visu sine lumine. ergo sapor non pōt percipi a gustu sine humiditate. ¶ Ex quo inferit q̄ gustabile d3 esse vel actu humidū vel aptum natū humiditatē suscipere. ¶ Tertia p̄clusio. Gustus nō solū percipit gustabile: s3 et nō gustabile. Hec p̄ p̄batur tali rōne. Nam sicut se h3 visus ad visibile et non visibile: ita se h3 gustus ad gustabile et nō gustabile: s3 manifestū est q̄ visus non solū percipit visibile: sed etiam non visibile: vt puta tenebras: ergo rē. ¶ Pro cuius declaratione p̄siderandū est s̄m Doc. sanc. q̄ aliqd̄ d3 gustabile triplī. Uno modo illud d3 gustabile qd̄ h3 bonum gustus. Secdo modo d3 gustabile qd̄ h3 parū gustum. Tertio modo d3 gustabile qd̄ h3 parū gustum. Et per oppositum aliqd̄ d3 non gustabile triplī. Uno modo qd̄ nō est aptū natū aliquo modo imutare gustū. Alio modo d3 nō gustabile qd̄ non pōt imutare gustū cum magna quātitate: s3 bene posset imutare cum modica. ¶ Considerandū est scdo q̄ gustū percipere nō gustabile pōt intelligi duplī. Uno modo per se et positue. Alio modo per accūs et priuatiue. Primo modo gustus non pōt percipere nō gustabile: sed bñ 2° modo. ¶ Quarta p̄clusio. Instrū sine organū gustus non est humidū actu s̄m seipsum: nec est tale q̄ non possit fieri humidū. Hec p̄clusio p̄batur tali rōne. Nam sicut se h3 organū visus ad lumen: ita se h3 organū gustus ad humidū: sed organū visus non h3 in se lumen in quātū huiusmodi: nec est susceptiū coloris. s3 rē. Idē p3 a signo. Nam lingua exis sicca aut valde humida non pōt sentire. s3 signū est q̄ organū gustus qd̄ est in lingua non est actu humidū. ¶ Circa p̄dicta p̄mo dubitat de speciebus saporis. ¶ Dicendū q̄ septē spēs saporis superi⁹ enumerant̄ que continent̄ in his versib⁹. Dulcis et auster⁹ salus quoq3 pinguis amarus. Ponticus acut⁹: spēs sunt ille saporis. Quarū species sic pōt formari sufficiētia. Nam tales spēs aut rōnes hñt extremoz aut rōnes mediū. Si p^m: sic sunt dulce et amarū. Si 2^m: hoc est duplī: vel hñt rōnem mediū per participationē: vel per equidistantiā. Si 2^m: sic est acutū. Si p^m: et hoc est duplī: vel tale mediū mediat inter dulce et acutum: vel inter amarū et acutū. Si p^m: hoc est duplī: vel magis accedit ad dulce: sic est pingue: vel magis accedit ad acutū: sic est austerum. Si 2^m: hoc est duplī: vel magis ē accedit ad acutū: sic est salum: vel magis accedit ad amarū: sic est ponticus: de qb⁹ in libro de sensu et sensato lati⁹ disputatum est. ¶ Dubitat 2° vtrū sapor sit p̄mū obm gustus. Et v3 q̄ non. Nam illud qd̄ est inferi⁹ ad obm alicui⁹ potētiē: nō pōt esse obm alteri⁹ potētiē: s3 sapor est qddā inferi⁹ obm ipsius tact⁹: cuius oē gustabile sit tāgibile: et non eōuer so. s3 v3 q̄ sapor nō sit obm ipsi⁹ gustus. ¶ Preterea. Obm p̄ se et p̄mū alicui⁹ potētiē non percipit ab alia potētiē: cui sensibile p̄mū dicit̄ illud qd̄ ab vno sensu aptū natū est percipi: s3 sapor percipitur a tactu. s3 rē. ¶ Preterea. Illud qd̄ gustum imutat est obm ei⁹: s3 humor salivialis imutat gustū. s3 est obm eius et non sapor. ¶ Dd̄m q̄ sapor formalī sumpt⁹. v3. in quātum sapor est p̄ se et p̄mū obm ipsius gust⁹. Qd̄ posset p̄batur eadē rōne qua p̄batur est supra de obiecto. ¶ Ad p^m ddm q̄ sapor nō p̄tinet sub quatuor qualitatibus tāgilibus: sicut inferi⁹ sub suo superiori: nec ē gustus p̄tinetur sub tactu: sicut inferius sub suo superiori essentialī loquedo: s3 solū q̄tū ad modū sentiendi: vt supra dictū est. ¶ Ad 2^m ddm q̄ sapor per se et formalī non percipit a tactu: sed solū in quātum causat a qualitatibus tāgilibus. ¶ Ad vltimū dicendū q̄ humidum salivale instrumentaliter p̄currit ad gustum non obiectiue: vnde ratio sequitur rē.

¶ Sequit̄ in textu. | De eo autē rē. | Hic incipit lectio vigesima secunda eiusdē libri: et in cōmento sancti Thome.

Stud est 16^m caplīm p̄sentis tractatus in quo p̄hs determinādo de sensu tactus et de tāgibili: ponit duas p̄nes p̄ quas solūnit duas dubitatiōes. ¶ Quaru p̄ma est. Sensus tactus nō est vnus formalī s3 plures. Hec p̄ p̄batur tali rōne p̄hi. Nam vn⁹ sensus est vn⁹ p̄tietatis per se et p̄mo: sed sensus tact⁹ nō est trū vnus p̄tietatis p̄ se p̄mo: cum

cum obm eius sint quatuor qualitates tãgibiles. scilicet calidus / frigidus / humidus / et siccus. q̄ sequitur q̄ tactus non est vnus / sensus formaliter. **C** Contra hanc p̄nem sic arguit. Auditus / non est solus vnus p̄rietatis: nam est grauis et acutus: ma / gnitudinis et paruitatis: lenitatis et asperitatis etc. que sunt / diuersa p̄traria: et tñ auditus est vnus sensus: lz sit diuersa / rus p̄rietatum. **C** Preterea. Organũ tactus est vnũ quod d̄ / esse quidã neruus per totũ corpus per modũ cuiusdã retis / p̄stans in media p̄portione qualitã tangibilium: ergo ta / ctus est vnus sensus: cum diuer for̄ sensibilium sint diuersa / organa. **C** Preterea. Gustus est quidã tactus: vt supra con / cessus est: q̄ si tactus non eẽt vnus sensus formaliter: seque / retur q̄ gustus non eẽt vnus sensus formaliter: p̄ns est fal / sum: cũ gustus habeat vnũ obm. i. saporem. **C** Preterea. / Si tactus non eẽt vnus sensus formaliter: sequerẽt q̄ nõ tñ / essent quinq̄ sensus exteriores: p̄ns est falsum: et p̄tra oẽm / regulã p̄horum. q̄ etc. **C** Preterea. Accõs multiplicatur / ad multiplicatiõẽ suor̄ subtorum: ad subm tactus est vnũ / formaliter. q̄ idẽm vt supra. **C** Ad p̄mũ r̄idet hic p̄hs negã / do p̄nam: q̄ diuer se p̄rietates soni hñt aliq̄d cõe subm: vt / delict sonum: sub cuius rõne formali hñt imutare sensum / auditus. Sed quatuor qualitates tãgibiles nõ hñt aliq̄d / cõe subm: vnde rõ non est filis. **C** Item ad arḡ soluit Doc. / sanctus alia solõne. Nam plures p̄rietates eẽt alicuius subti / cõis sine generis p̄t intelligi dupl̄r. Vno mō q̄ sint plures / p̄rietates per se et p̄mo: et sic ipsius coloris aut soni nõ sunt / plures p̄rietates. Alio mō q̄ sint plures p̄rietates sc̄dario / et per accõs: vna tñ p̄mo et per se: et isto mō ipsius soni hñt / et coloris p̄t esse plures p̄trarietates. Qñ autẽ d̄ q̄ vnus / sensus est vnus p̄rietatis tñ: intelligit per se p̄mo. Mō in / ter quatuor qualitates tãgibiles sunt diuer se p̄rietates per / se et p̄mo respectu tactus: ideo tactus non p̄t esse vnus sen / sus formaliter. **C** Sed 3̄ p̄maz solõnem sic arguit. Quia cor / porẽ est vnũ subm cõe. vt corpus: sed quatuor qualitates tã / gibiles sunt accõtia corporalia. q̄ hñt vnũ sbm cõe. **C** Ad / hoc r̄idet Doc. san. in lra q̄ qualitã tangibilium esse vnũ / sbm cõe: p̄t intelligi dupl̄r. Vno mō accipiẽdo subm p̄o / gñe qd̄ se hz ad d̄ias diuidentes sicut p̄o ad actum: et illo / modo non hñt illũ sbm cõe. Alio modo accipiẽdo subm / p̄o suba: que est subm accõtiũ: et isto modo dicte qualitates / hñt aliq̄d cõe subm. **C** Contra hanc solõnem sic arguitur. / Cõtraria oia ponunt sub aliquo gñe: vt p̄ in p̄dicamentis / et 1o metaphysice. ergo qualitates tãgibiles que p̄riantur / adinuicẽ continent sub aliquo gñe: et sic hñt aliq̄d cõe sub / iectũ: accipiẽdo subiectũ p̄o gñe. **C** Dõm q̄ lz p̄dicte q̄lita / tes habeant aliq̄d genus remotũ: non tñ hñt vnũ genus / p̄pinqũ. Vel dicendũ et forsitan melius q̄ lz dicte qualita / tes p̄riantur sub aliquo gñe logico: non tñ cõtinent sub / gñe subtorum non pueniãt in aliqua rõne formali imuta / tionis. **C** Ad 2o dõm q̄ organũ tactus est vnũ maliter: et / tñ plura formaliter. Cuius rõ est: q̄ organum tactus p̄stet in / media p̄portione qualitã tangibilium vt dõm est in obijciẽ / do: sed diuersarum p̄rietatum sunt diuer se medie p̄portio / nes: cuius igitur iter qualitates tangibiles sunt diuer se p̄rieta / res relinquit q̄ in organo tactus sint diuer se medie p̄por / tiones: et per p̄ns illo modo organũ non est vnũ formaliter. **C** Ad 3o dõm negãdo sequelã: q̄ gustus hz cõe obtus for / maliter: qd̄ nõ p̄tingit in tactu: ideo rõ non sequitur: p̄sertim / cuz gustus nõ sit tactus eẽntialiter: vt supra declaratum est. **C** Ad 4o dõm: q̄ lz sint tñ quinq̄ sensus exteriores in gñe: / p̄t tñ esse plures in specie. **C** Ad vltimũ dõm q̄ accidiẽtia / mãlia multiplicãt ad multiplicatiõẽ subtorum: non aut / specificẽ: vnũ tactus est bñ vnũ sensus maliter et subiectiue: / est tñ plures formaliter et obiectiue. **C** Seda conclusio. Caro / non est organũ tactus. Hec conclusio p̄batur dupl̄r. Primo: / sicut se hz aer ad visũ: ita se hz caro ad tactũ: sed aer nõ est / organũ visus: ergo caro nõ est organũ tactus. **C** Preterea.

In lingua sunt duo sensus: vt puta gustus et tactus: ad quod / rum sensũ actionẽ concurrir caro. q̄ signũ est q̄ caro non / est organũ tactus: q̄ pari rõne esset organũ gustus: et sic gu / stus et tactus non eẽnt plures sensus: cum diuer for̄ sensũ / sint diuersa organa. **C** Et si dicat. Statim ad tactũ carnẽ s / sentimus tãgibilia. q̄ vt q̄ caro est organũ tactus. **C** Ad h / r̄idet p̄hs negãdo p̄maz: cuius rõ est: q̄ si aliqua pellicu / la extenderet supra carnẽ statim ad tactũ illi pellicule sen / tiret tãgibile: et tñ p̄ hoc non eẽt dõs q̄ talis pellicula eẽt / organũ tactus. Cũ 15 ad tactum carnis imediãte sentiatũ / tangibile: non sequitur q̄ caro sit organum tactus.

C Sequitur in textu. Dubitabit autem si omne corpus p̄ / fundum habet etc. Hec est lectio vigesimã materia huius se / cundi libri: et in cõmento. S. Thome.

Stud est decimũseptimũ capitulum hu / ius sc̄di tractatus in quo p̄hs de / terminãdo de medio extran eo ipsius tact̄ po / nit tres p̄nes. **C** Quarũ p̄ma est. Inter tangẽs / et tactũ cadit mediũ extraneũ. Hec conclusio p̄ba / tur tali rõne. Nam illud tangẽs aut est in aqua aut in aere. / qd̄cũq̄ dicat: semper inter tangẽs et tactũ mediãt humidi / tas aut aerea aut aquea: que cũ sit qualitas non p̄t esse nisi / in corpore sbro: q̄ inter tangẽs et tactũ cadit mediũ extra / neum. vt aer aut aqua. Verũtũ q̄ aer mediãt est nobis / magis imãifestũ et latens q̄ aqua. Cum p̄mo: q̄ p̄tinue sit / mus in aere: ideo aer est minime p̄ceptibilis a nobis. Cum / 2o: q̄ aer est spiritualior q̄ aqua. **C** Contra p̄dicatã p̄nem / sic arguit. Si inter tangẽs et tactum caderet mediũ: seque / retur q̄ in tãgibilibus eẽt procedere in infinitũ: p̄ns est fal / sum. q̄ et ais. Patet sequela: q̄ mediũ illud tãgeret tactũ. / Si q̄ inter tangẽs et tactũ caderet mediũ: cum ipm mediũ / etiã sit tactũ: inter tangẽs et ipm mediũ caderet aliud mediũ / tactum: et sic eẽt p̄cedere in infinitũ. **C** Preterea. Si aqua / ponat super organũ tactus imediãte p̄cipereẽt a tactu vt ad / sensum p̄: ergo inter tangẽs et tactum non cadit mediũ. **C** Preterea. Si inter tangẽs et tactum esset aliq̄d mediũ: / maxime esset aer vel aqua: vt hic inuit p̄hs: sed aer vel aq̄ / non p̄t esse mediũ tactus. Qd̄ sic p̄: q̄ mediũ alicuius sen / sus non hz actu formãlẽ rõnem sui obiecti: sicut diaphanũ / non hz actu colorẽ aut lumen: sed aer et aqua hñt actu ali / quas qualitates tãgibiles que sunt formaliter obiectũ tact̄. / q̄ etc. **C** Preterea. Mediũ tactus est caro: vt in p̄cedenti ca / pitulo declaratũ est: sed caro nõ est aer aut aqua: s̄ mixtum / ex bis: ergo aer et aqua nõ sunt mediũ tactus etc. **C** Ad p̄ / mũ dõm q̄ inter tangẽs et tactũ cadere mediũ extraneũ / p̄t intelligi dupl̄r. Vel loquendo de corporibus tãgibili / bus siccis vel humidis. Si loquamur de tãgibilibus humi / dis: sic inter tangẽs et tactũ non cadit mediũ extraneũ: vt / voluit argumẽtũ. Si vero loquamur de tãgibilibus siccis: / sic inter tangens et tactum cadit mediũ extraneũ: vt voluit / conclusio. **C** Et per hoc p̄z solõ ad 2o. **C** Ad 3o respondet / Auerro. dicens: q̄ corpora nostra non p̄t pati ab elemen / tis nisi rõne alicuius admixtionis: cũ elementa habeãt se vt / locantia: et corpora nostra vt locata: nec elementa possunt al / terari adinuicẽ: nisi ratiõẽ alicuius qualitatis admixte ad / quã quidem admixtionẽ aqua et aer sunt in potẽtia. **C** S̄ / hec responsio stare non p̄t vt dicit hic Doc. san. Cum p̄ / mo q̄ corpora nostra se habent ad elementa in rõne locan / tis: sicut vnũ elẽntum patitur ab alio: sed vnũ elẽntũ est / locans respectu alterius: q̄ corpora nostra p̄t pati ab ele / mentis: dato q̄ elẽnta sint locantia. Cum 2o: q̄ elẽnta quan / tum ad aliquã eor̄ partem sunt corruptibilia: s̄ corruptio / non fit sine alteratione. q̄ elẽnta possunt adinuicẽ alterari. / **C** Dõm ergo est p̄mo q̄ elẽnta dupl̄r possunt considerari. / Vno mō q̄tũ ad qualitates actiuas et passiuas: et isto modo

Tractatus secundus

corpora nostra pnt pati ab elementis: et ipsa elementa pnt inuicem alterari: nec vt sic elemēta habent rōnez locantis. Alio modo possunt plderari fm suas formas substātiales quas consequuntur ex actione corporis celestis: sic habet rationē locantis: vnde corpora nostra ab eis non pnt pati fm qd hō: vnde corpus locans est magis pseruatuum locati qd destructiuū. **¶** Dicendū scdo qd lz aer et aqua habeāt qualitates tangibiles et in actu cōpleto: si fm eorū subam considerentur. Si tñ considerent vt medium tactus: sic non habent illas qualitates tāgibiles in actu completo: sed eas habent in actu incōpleto qui cōparatus ad actum completū habet rōnem potentie. **¶** Ad 4^m dōm qd caro dicitur mediū intraneū et generale ipsius tactus: aer vero et aqua dicuntur esse mediū extraneū et non generale. Et lz etiaz alij sensus s. visus et auditus habeant mediū extraneū sicut sensus tactus: tñ diuersimode sensus tactus imutatur a tali medio qd alij sensus. Naz illud mediū simul et semel imutatur a qualitatibus tāgibilibus et imutat tactum: vt dum aliquis alij percipit per clipeū simul et semel imutat clipeū et organum tactus. Sic non est in alijs sensibilibus. Nā diaphanū qd est mediū visus imutatur a lumine et ipm imutatum imutat organum visus. **¶** Et si dicatur. Immutatio visus et diaphani fit in instāti: ergo simul et semel diaphanum imutatur a lumine et visus a diaphano: et per pns non est dīa iter imutationem visus et tactus a suis imutationibus medijs. **¶** Dōm qd lz simul pōt dicere ordines tps tñ: et ordī nē tps et cālitatē simul. Si dicat ordines tps tñ: sic mediū visus simul imutat a lumine: et visus a medio. Si vero dicat ordinem temporis et causalitatē simul: sic sensus visus et diaphanum qd est mediū eius non simul imutantur. Isto autē vltimo modo tactus et mediū eius simul imutat. **¶** Ex predictis maxime inferitur fm Pm qd caro non pōt esse organum tactus: qd sensibile positū supra sensum non facit sensationem: sed tāgibile immediate ponit supra carnem: et sic positum sentitur: ergo sequit qd caro non est organum tactus. **¶** Secūda conclusio. Organū tactus nō hz in se qualitates tangibiles. Probatio Pm. Sicut se habet organū visus ad lumen et ad colores: ita organum tactus ad qualitates tāgibiles: sed organū visus non hz in se actu lumen aut colores: ergo zc. **¶** Si dicat. Mixtū hz in se qualitates tangibiles. sed organū tactus est corpus mixtū: cū sit neruus quidam pensus per totū corpus: ergo hz in se qualitates tangibiles. **¶** Dōm qd corpus mixtū non hz in se qualitates tangibiles in actu cōpleto: sed solum in actu incōpleto qui hz rōnem pōt p comparationē ad actum cōpletum: vt dcm est supra. **¶** Tertia s. Tactus est non solū ipsius tāgibilis: s; et nō tāgibilis. Probatio. qd visus nō solū est ipsius visibilis: sed et inuisibilis: vt ex supradictis p; ergo tactus non solū est tangibilis: qd de similibus idē est iudiciū. **¶** Considerandū tñ est qd aliquid non tāgibile pōt considerari dupl'r fm Pm. Uno modo: qd parū hz de qualitate tāgibili sicut aer. Alio modo: qd hz aliquā qualitātē tangibile in excellentia nimia. Dī autē vtrūq; intangibile priuatiue quasi male pceptibile sensu tactus: qd aptum natū est priuatiue imutare tactum.

¶ Sequitur in textu. Opz autem vlr de omni sensu accipere zc.] Hec est lectio vigesimaquarta et vltima eiusdem libri: et in commento sancti Thome.

Stud est decimoctauum et vltimū capitulum huius scdi tractatus de aia in quo Pbs determinādo de sensu in cōi: ponit tres pclusiones. **¶** Quarū prima est. Sensus est susceptiuus spērum sine mā. Hec pclusio pbat per exēplum Pm. Naz cera recipit figurā anuli sine mā. v; sine metallo: aut sine auro: s; sensus est susceptiuus spērum sine materia. Ex quo p; qd forme rei sensibilis aliter

sunt in re sensibilis: et aliter sunt in sensu: quia sunt in re sensibili fm esse māle: et in sensu sunt fm esse spūale siue intentionale. **¶** Contra hanc conclusionē sic arguit. Proprium est intellectus esse susceptiuus spērum sine mā: ergo sensus non est susceptiuus spērum sine mā: presertim cum sit materialis potentia. **¶** Preterea. Sensus per excellentiā sensibiliū corrumpit: vt hic probat Pbs: ergo videt qd sensus suscipiat spēs māliter et realiter. **¶** Ad pimum dōm qd intellectus est susceptiuus spērum intelligibilium sine mā et sine pditionib; mālibus. abstrahit enī intellectus ab hic et nūc vt infra in 3° huius patebit: sed sensus non est susceptiuus spērum sine pditionibus mālibus: lz suscipiat eas sine mā. Itēz sensus recipit illas spēs in aliquo organo corporalit: intellectus autē suscipit spēs sine organo: ideo non est simile de sensu et intellectu. **¶** Ad 2^m negatur pntia: qd lz excellentia sensibiliū corrumpat sensum: quādo. v; corrūpit pportionem inter organū sensus et sensibilia: non tñ ppter h opz qd sensibile suscipiat in sensu fm esse māle. **¶** Secūda pclusio. Organū sensus corrūpitur pp excellentiā sensibiliū. Hec p probatur tali rōne. Nā opz inter organū sensus et sensibile esse quandā proportionē: ergo dum ista pportio corrūpit ipm organum corrūpitur. Sed ppter excellentiā sensibiliū corrūpitur talis pportio: ergo zc. **¶** Ex hac rōne inferitur qd plante non hnt sensum aliquē. Qd sic p; qd non hnt sensum tactus: ergo nō hnt aliquez sensum. Anīs p; qd ad sensum tactus requiritur determinata pportio. v; medietas hz cōplexionē ad qualitates tāgibiles: sed plāte non hnt illam determinatā proportionē siue cōplexionē: ergo zc. **¶** Contra predicta sic arguit. Sicut se hz intellectus ad intelligibiles ita se hz sensus ad sensibile: sed intellectus non corrūpitur ppter excellentiam intelligibiliū: sed pfcitur: ergo videt qd sensus ppter excellentiā sensibiliū non corrūpat. **¶** Preterea. Propria passio non corrūpitur per suū ppiū actū: sicut nec pfectibile per suā perfectionē: sed sensibile est propria passio ipsius sensus: ergo zc. **¶** Preterea. Plāte patiuntur a qualitatibus tāgibilibus: ergo videt qd habeāt tactū: cum sensus cōsistat in quodā pati: vt supra dictū est. **¶** Ad pimum dōm qd maior illa non est vera. si lz sicut dicat similitudinem idētatis siue adaequationis. Nam intellectus suscipit intelligibile sine organo corporali: sensus vō suscipit mediante organo corporali: vnde non est simile. **¶** Ad 2^m dōm qd ppiū perfectibile non corrūpitur per se per propriam perfectionē: sed per accūs. Sensus vō corrūpitur per excellentiā sensibiliū per se. v; ad corruptionē proportionis que requiritur inter organū et sensibile. **¶** Ad 3^m dicendum qd plante lz patiuntur a qualitatibus tāgibilibus. nō patiunt tñ ab eis sicut sensus a sensibili: et ideo non opz qd habeant sensus. **¶** Tertia pclusio. Lz oia inanimata corruptibilia patiuntur a qualitatibus tāgibilibus ipsius tactus: nō tñ oia patiuntur a qualitatibus sensibiliū aliorū sensuū: sed solum aer et aqua. Prima pars pclusionis p; tali rōne. Nam oia inanimata predicta alterant: cum sint corruptibilia: sed non videntur posse alterari nisi a qualitatibus tangibilibus: ergo patiuntur ab eis: qd alterari est quoddam pati. Secūda pars p; ad sensum. Nam aer patitur ab odore: cum aliquādo patiatur fetorem: ergo aliqua inanimata patiuntur ab alijs sensibilibus. **¶** Et si dicatur. Quicquid patitur ab odore hz olfactus: ergo zc. Sed aer non hz olfactū: ergo zc. **¶** Dicendum qd quicquid patitur ab odore p sensationem quandam hz olfactum. Non autem si patiat simpl'r per modum actionis absolute. Aer aut non patit per sensationem: ideo non opz qd habeat olfactum. Item qui voluerit pdieta diffusius plustrare videat cōmentum sancti Thome in vltima lectione huius scdi. Hec autem ad presens sufficiant de scdo libro de anima fm diuisionē dicti Doctoris. Lz fm alios diuersos diuersimode terminet secundus Liber de aia: vt patebit in capitulo sequenti.

¶ Breuis

C Brenis recollecta super tertium librum de anima Arist. secundum magistrum Domicum de Flandria ordinis predicatorum.

C Sequitur in tertio. Quia autem non sunt sensus preter quinque etc. Hec est lectio prima huius tertij libri: et in commento Sancti Thomae.

Incipit Tertius liber de anima secundum Doc. sanctum: ubi Philosophus incipit determinare de potentia intellectiva per comparationem ad sensum. Antiqui enim Philosophi non posuerunt diuisionem inter sensum et intellectum: sed Philosophus remouens istam opinionem ostendit in primo huius tertij libri lectum non esse sensum. Sed hinc Egidius et Albertus. Tertius liber incipit. ibi. Quia autem duabus diuisionibus. Secundum autem moderatos incipit. ibi. De parte autem anime. Diuiditur autem iste liber in quatuor tractatus. In primo tractatu ostendit Philosophus quod preter quinque sensus particulares oportet ponere sensum commune. In secundo ostendit intellectum non esse sensum. ibi. Quia autem duabus diuisionibus. In tertio vero determinat de potentia intellectiva secundum se et de suis partibus. v. de intellectu possibili et de intellectu agente. ibi. De parte autem anime. In quarto determinat de potentia motiva. ibi. Quia autem anima. Primus tractatus continet tria capitula. In primo capitulo ostendit quod non est ponendus alius sensus proprius preter quinque predictos. In secundo capitulo ostendit Philosophus quod necesse est ponere aliquem sensum commune preter quinque sensus proprios ex hoc quod sensus percipit se sentire. ibi. Quia autem sentimus. In tertio capitulo ostendit idem et ex hoc quod sensus discernit inter sensibilia propria. ibi. Unusquisque quidem igitur sensus etc. In primo capitulo ponuntur due conclusiones. Quarum prima est. Quod non est ponendus alius sensus proprius preter quinque superius enumeratos. Hec conclusio probatur tali ratione Philosophi. Nam animalia perfecta habent omnes sensus: sed non habent nisi quinque sensus exteriores: igitur preter illos quinque sensus non est ponendus alius. Probatio maioris. Nam quicunque habet aliquod organum sensus per quod nata sunt aliqua sensibilia cognoscit: ille potest cognoscere omnia sensibilia que nata sunt cognoscere per illud organum. ut per inductiue per singula organa sensus. Sed animalia perfecta habent omnia organa sensus: ergo cognoscere possunt omnia sensibilia: et per consequens habent omnes sensus. Luz igitur non habeant nisi quinque sensus non erit alius sensus respectu propriorum sensibilibus preter quinque. Ex quo patet quod tamen sunt quatuor sensus exteriores et proprii. v. visus: auditus: olfactus: gustus: et tactus. Quorum sic potest formari sufficiencia. Nam sensus est quedam potentia passiva que apta nata est immutari a sensibili exteriori. Vel ergo immutatur secundum immutationem spiritalem tamen: sic est visus. Vel immutatur cum immutatione spirituali et immutatione naturali. Et hoc dupliciter: quia vel talis immutatio naturalis est solum ex parte obiecti vel ex parte organi. Si primum: hoc est dupliciter: quia vel talis immutatio fit per motum localem et sic est auditus: nam obiectum eius. scilicet sonus transfunditur per motum localem: vel fit per alterationem: et sic est olfactus. Nam odor per quandam transmutationem transferunt per medium. Si vero talis immutatio fiat ex parte organi. hoc est dupliciter. vel tale organum est diffusum per totum corpus: et sic est tactus: vel est in determinata parte corporis: et sic est gustus. Ex predictis potest hic clare elici quod visus sit primus sensus cum sit magis immutabilis quam alij sensus. Sedes est auditus. Tertius est olfactus. Quartus gustus. Quintus tactus. Contra predictam conclusionem arguitur sic. Sicut se habet intellectus ad intelligibilia: ita se habet sensus ad sensibilia: sed ad intelligendum omnia intelligibilia ponitur unus intellectus. ergo ad sentiendum omnia sensibilia sufficit unus sensus: et sic non erunt quinque sensus exteriores: sed unus tamen. Preterea. Sensus tactus non diuiditur contra gustum: ut supra dictum est: quia gustus est sensus ipsius tactus: igitur idem ut supra. Preterea. Sensus exteriores sunt

suscepti accitius: sed plura sunt accitia in genere distincta quam quinque. igitur videtur quod sunt plures sensus quam quinque: cum distinctio potestari sumatur a distinctione obiectorum. Ad primum ordinem negando consequentiam et similitudinem: quia intellectus est potestati spiritualis: sensus vero est potestati organica: id est ponatur tamen in intellectu ad intelligendum omnia intelligibilia: non tamen per hoc oportet quod ponatur solum unum sensus. Ad 2^m ordinem dicitur quod tactus potest 2° considerari. Uno modo in communi. v. per omnia potest quod immutatur immutatione spirituali et immutatione organica: et isto modo gustus dicitur sensus ipsius tactus: et sic tactus non dicitur proprius sensus. Alio modo accipitur tactus in speciali et proprie. v. per illa potestati que apta nata est immutari immutatione naturali ex parte organica: quod quidem organum est diffusum per totum corpus: et isto modo gustus non est sensus tactus: sed diuiditur contra ipsum. Ad 3^m ordinem quod sensus exteriores non sunt suscepti: per se per omnes accitius: sed solum sunt suscepti predictorum quinque: a quorum diffinitione sumitur distinctio sensuum. Secunda conclusio. Non est ponendus alius sensus proprius preter sensibilia communa. Hec conclusio probatur tali ratione Philosophi. Quicquid cognoscitur ab uno sensu ut proprius sensibile eius: non cognoscitur ab alio sensu per se: sed solum per accitius: sed sensibilia communa per se cognoscuntur non solum ab uno sensu: sed a pluribus: ut supra 2° declaratum est. igitur sensibilia communa non sunt proprius obiectum a cuius sensus: et per consequens non est ponendus aliquis sensus proprius preter quinque preter sensibilia communa. Et si queratur quare ponantur plures sensus exteriores in animalibus perfectis preter sensibilia propria. Ad hoc respondetur hinc Philosophus quod ratio huius est ut nos non lateant ea que consequuntur ad sensibilia propria. que. v. sunt communa diuersis sensibus: ut motus: figura: magnitudo etc.

C Sequitur in tertio. Quia autem sentimus quod videmus et audimus etc. Hec est lectio 2^a huius tertij: et non in commento. Sancti Thomae.

Stud est hinc capitulum huius tractatus in quo Philosophus volens concludere preter sensus exteriores unum commune sensum esse ponendum: mouet tres dubitationes. Quarum prima est. Ut visus percipiat se videre. Et arguo quod sic: Nam homo sentit se se videre: vel ergo sentit se videre sensu visus vel alio sensu. Si primum habetur intentum. Si secundum: aut ille alius sensus percipit colorem et ipsum videt: et vel percipit ipsum videt: sed non colorem. Non potest dici secundum: quia videre non est nisi colorem percipere. Non igitur potest se percipere videre non percipiendo colorem. Neque primum potest dici: quia sic unius obiecti. v. coloris essent duo sensus distincti: ut puta visus: et ille alius sensus. Preterea. Si alio sensu perciperet homo colorem et alio sensu perciperet ipsum videre: vel ille sensus qui percipit ipsum videre percipit ipsum colorem: vel non. Non potest dici secundum: quia sic esset processus in infinitum. Si dicatur primum sequitur quod eadem ratio standum erat in primo. v. quod visus percipit se videre: sicut ille alius sensus percipit se sentire. Preterea. Si visus potentie est percipere colorem et visionem ipsam: ut inuit hic Philosophus: sed manifestum est quod visus percipit colorem: igitur visus percipit suam visionem. In contrarium arguit Philosophus. Nam nihil videtur nisi color et hinc color: sed visio siue videre non est color neque hinc color. igitur visus non videt suum videre. Ad hanc dubitationem Philosophus adducit tres rationes. Quarum prima est. Actio ipsius visus est duplex. Quedam est persistens in immutatione ipsius visus ab exteriori sensibili. Et tali actione quicquid videtur est color vel coloratum: nec tali actione visus percipit se videre. Alia est actio visus que attribuitur visui secundum quam post immutationem actualem ipsius organi indicat de ipsa immutatione vel perceptione organi a sensibili et absente sensibili: et sic visus non videt solum colorem vel sentit: sed sentit et visionem coloris. Et tali actione visus percipit se videre. Alia solutio est quod videtur non sit color vel coloratum: tamen in ipso videre est similitudo coloris in quantum videtur est quasi coloratum ex eo quod organum visus est aptum natum suscipere species coloris: per quod ipsum videre potest percipi a visu. Tertia solutio. Item est actus visus

Tractatus primus

bilis et actus ipsius visus: idem dico de subiecto: h3 differat
rōne: sicut idē est actus soni. v3. sonatio: et actus auditus. v3
auditio: sed manifestū est qd actio visibilis attribuit visui: qd
actus ipsius visus: v3 puta visio: attribuitur ipsi visui: et per
pns eiusdem potentie est p̄cipere visibile et ipsa visio. **Q**
aut actus sensibilis et ipsius sensus sunt idem subiecto
p3 tali rōne: qz actio et passio cū sint quidā motus sunt sub
iectiue i patiēte: qd actus ipsius sensibilis: qui dī quedā actio
et actus ipsius sensus qd p̄stitit i quodā pati vt supra dcm̄ est
sunt subiectiue in visui: et illi duo actus sunt idem subiecto.
Due aut rōnes in p̄ncipio dubij adducte admittunt̄ fm̄ phi
losophū. **S**ed p̄tra primā solōne sic p̄mo arguit̄. Nulla
potētia mālis pōt reflecti supra seipsam et supra suū actuz:
sed visus est potētia mālis. qd visus nō pōt h̄e reflexionē su
pra seipsam et supra suū actū: et per p̄ns visus nō pōt p̄cipe
re se videre: nec pōt p̄cipere seipsam. Probatio maioris: qz
vel ista reflexio fieret fm̄ p̄rem: ita qd vna pars reflecteret̄
super aliā: vel fm̄ totū. Non pōt dici p̄ncipiū: qz sic totū si
tuaret̄ in minima p̄tula aut in puncto. Nec pōt dici h3: qz
sic idē non reflectit̄ supra seipsam. **S**ed dcm̄ qd visus et qui
libet sensus p̄ticularis pōt p̄siderari dupl̄r. Uno mō p̄prie
put̄ est sensus p̄ticulariter distinctus cōtra cōem: et isto mō
visus nulla actione p̄cipit se videre. Alio mō accipit̄ visus
p̄ sensu cōmuni: inquantū. v3. eadē immutatione qua immu
tatur visus: immutat̄ sensus cōis. et isto mō visus percipit
suū videre: qz ipsius sensus cōis est indicare de proprijs
sensibilibus sensuum particulariū. Cuius rō est: qz sicut se
h3 centrum circuli ad circūferentias et ad lineas p̄cedētes
a circūferentia ad centrum: ita se h3 sensus cōis ad sensus
p̄ticulares et ad actus eorundē: sed nulla linea pōt pertinge
re ad centrum: nisi trāseat per circūferentiā: qd nulla sensatio
pōt p̄tingere ad sensationē nisi mediātibz sensibus parti
cularibus: et per p̄ns sensus cōis h3 p̄ticulares sensationes
sp̄rum sensuum. **S**ed qz due rōnes in p̄ncipio dubij
vident̄ p̄cludere qd visus percipiat suū videre: et accipit̄
de visum proprie vt distinguit̄ cōtra sensuum cōem: iō sol
uende sunt. **U**nde ad primū dcm̄ qd alio sensu hō p̄cipi
pit colorē: et alio sensu vtputa sensu cōi percipit se videre.
Et iste sensus cōis non solum percipit videre: sed etiam p̄ci
pit ipsum colorē: non sub propria ratione coloris in qua
tū sensibilis est. Non est enim inconueniens qd vnus obie
cti māliter sumpti sunt plures potentie fm̄ diuersas rōnes
formales. **A**d scdm̄ dcm̄ qd iste sensus qui percipit visio
nem: percipit se sentire. Nec est simile de visui: qz sensus il
le cōis est: qui dī cōis cōmunitate cognitionis: et est alterius
virtutis qz sit potentia visua. **A**d tertium patet solutio
ex dictis. **E**x istis infertur vna conclusio tacite: p̄ncipa
liter tñ intenta in hoc cap̄lo. v3. qd p̄ter sensus exteriores
necesse est ponere sensum cōmuniem. Hec conclusio p3 tali rō
ne. Nam aiā percipit actiones sensuum exteriorū: s3 nō p̄
cipit illas actiones per proprios sensus exteriores (vt de
claratum est) qd necesse est ponere vnum alium sensum cōis
qui habeat illas actiones p̄cipere et de eis indicare. **S**e
cunda dubitatio est vtrū sensibile et sensus simul generent̄
et simul corrumpant̄. **V**idet̄ qd non. Nam sensibile nō depē
det in esse a sensu nec realiter nec formaliter. qd videtur qd
sensibile et sensus non simul ḡiuntur et corrumpant̄. **S**ed dcm̄
Philosophū qd sensibile in actu fm̄ rōnem sensibilitatis p̄si
deratum: et sensus in actu simul sunt. Cuius ratio ex p̄ce
dentibus elicitur. Nam actus sensibilis et actus sensus sunt
vnus actus subiecto: qd sensibile in actu et sensus in actu si
mul sunt et simul nō sunt: sed sensibile in potentia et sensus
in potentia nō simul ḡiuntur et corrumpunt̄. **E**t per hoc
p3 solō ad rōnem dubij. **T**ertia dubitatio. Quare est qd
aliqua sensibilia corrumpunt sensum et aliqua inserunt de
lectationē sensibus. **A**d hoc dcm̄ fm̄ p̄ns qd organū sen
sus p̄stitit in debita p̄portione qualitātū sensibilium. **U**nde

qz ista sensibilia sunt excellentia: tūc corrumpunt illam p̄por
tionē: et etiā sensum. **Q**ñ vero non corrumpunt illam p̄por
tionē: inserunt delectationem sensui. **D**ubitat̄ extra
lram circa dcm̄ phi: et Doc. san. vtrū actio sit subiectiue in
patiente. **V**idet̄ qd nō. Nam p̄fectio est subiectiue in eo cuius
est p̄fectio: sed actio quecūqz (siue immanens siue transiēs)
est p̄fectio agentis: qd actio est subiectiue in agente. **I**n cō
trariū arguit̄ tali rōne Doc. san. Nam actio est quidā motus
ergo si actio esset subiectiue in agente: sequeretur qd oē agēs
in agēdo moueret̄: qd r̄c. **S**ed dcm̄ qd duplex est actio: quedā
est actio immanens: et talis est subiectiue i agēte. **A**lia ē actio
transiens: et illa pōt dupliciter p̄siderari. **U**no mō māliter.
v3. p̄ eo qd introducitur ab agente in passuz: et isto mō dī esse
subiectiue in patiēte: qz. v3. forma que introducitur ab agēte
per suā actionē: suscipit̄ in patiente. **A**lio mō accipit̄ actio
formaliter p̄ ipsa introductione actiua forme. et talis actio
est subiectiue in agente et est p̄fectio eius: vt voluit argu
mentū dubij: de quo ad lōgū tertio physicoz dubitabitur.

Sequitur in textu. **I** Unusquisqz qdē igit̄ sensus r̄c. **H**ec est
lectio tertia huius tertij libri: et in cōmēto Sancti **T**home.

Stud est cap̄l3 huius tractatus in quo phi
losophus concludens sensum cōem
esse ponendum ad discernendum inter diuersa
sensibilia diuersoz sensuz ponit duas conclusio
nes. **Q**uay prima est p̄ter quicqz sensus exte
res necesse est ponere vnum sensum cōem ad discernendū in
ter sensibilia diuersoz sensuz. **E**t hec conclusio probatur
tali ratione. Nam nos percipimus dīam et p̄uenientia sensu
bilium diuersoz sensuum inquantū sensibilia sunt: s3 co
gnoscere sensibilia inquantū sensibilia sunt p̄tinet ad sensuz: qd
p̄cipere dīam diuersoz sensibilium: inquantū h3 p̄tinet ad
sensum. **N**on aut ad sensum particularem: ergo p̄tinet ad
sensum cōem. **Q**ñ aut discernere inter sensibilia diuersoz
sensuum nō p̄tinet ad sensum p̄ticularē exteriorē p3: qz vel
p̄tinet ad vnum sensum vel ad diuersos. **N**on primum: qz il
le sensus non cognoscit dīam diuersoz sensuum sicut visus nō
cognoscit colorē et sonū per se loquendo. ergo discernere
inter sensibilia diuersoz sensuum non p̄tinet ad vnum sen
sum p̄ticularē. **N**ec pōt dici scdm̄: qz vnus hō cognoscit dif
ferentias sensibilium diuersoz: qd est in vna potentia qua illa
diuersa sensibilia cognoscit. **C**ōtra p̄dictā conclusioē sic
arguit̄. Nam discernere inter sensibilia diuersoz sensuum p̄ns
a attribuit tactui. qd ad discernendū p̄dicta sensibilia nō est ne
cesse ponere sensuz cōem. **P**reterea. Sensus p̄ticularis di
scernit inter diuersa sensibilia: vtputa visus inter albedinē
et nigredinem: et sonus inter acutū et graue: ergo idē vt supra.
Preterea. Oīa sensibilia debite cognoscunt̄ p̄ quicqz sen
sus exteriores. qd nō est necesse ponere sensuz cōis. **P**re
terea. Intellectus determinatā dīam cognoscit inter sensibilia
diuersoz sensuz: ergo nō est necesse ponere aliquē sensuz
p̄ter quicqz sensus exteriores que cognoscit dīam inter sen
sibilia diuersoz sensuum p̄ticulariū. **P**reterea. Illa potētia
que discernit diuersa: cōponit et diuidit: s3 cōponere et diui
dere p̄tinet ad intellectum et non ad sensuz. qd r̄c. **A**d p̄m
dcm̄ qd p̄ns attribuit tactui discernere inter diuersa sensi
bilia diuersoz sensuum nō p̄ncipat̄: sed p̄cipatiue: inquantū
v3. tactus est p̄p̄nquior sensui cōi ceteris sensibus. **A**d
scdm̄ dcm̄ qd vnus sensus exterior discernit inter diuersa sen
sibilia sui proprii obiecti. vt voluit argumētū: tñ vnus p̄o
p̄rius sensus non discernit inter diuersa sensibilia diuersoz
sensuum: sicut visus non ponit differentia inter colorē et so
nū. **A**d tertium dcm̄ qz l3 oīa sensibilia cognoscant̄ a sensu
bilibus exterioribus inquantū ad essentia nō cognoscunt̄ q̄ntū
ad dīam et p̄uenientia eoz nisi a sensu cōi. **A**d 4m̄ dicens
dum qd intellectus cognoscit dīam diuersoz sensuum q̄ntum
ad quid

ad qd est non in quantum sensibilia sunt: s; h; ptinet ad sensum cõem: vt dictum est. **C** Ad 5^m dõm q; percipere dõiaz z conuenientiam colorum põt intelligi dupl'r. Uno modo affirmãdo vel negãdo: z q; isto modo pcipit dõiam z conuenientiam: diuidit z componit. Alio modo cognoscẽdo tñ: z isto modo non opz q; ille qui cognoscit dõiam colorum componat z diuidat. **C** Scda 2. Sensus cõmunis ponens dõiam inter sensibilia diuersorum sensuum simul cognoscit diuersa sensibilia. Hec 2; pbat talĩ rõne. Nam nullus põt ponere dõiam inter aliqua nisi cognoscat illa que differunt dum eorum dõiam pcipit: sed sensus cõmunis pcipit dõiam diuersorum sensuum: vt p; p; precedentes 2; neni: ergo seqr q; simul cognoscit illa diuersa sensibilia. **C** Contra hanc 2; nem arguit sic tali rõne Phi. Nam impole est idem moueri diuersis motib; simul: s; sensus in cognoscendo mouet (cum sentire fit quoddam pati) z sensibilia diuersorum sensuum sint 2; rias: 2; sequit q; impole e q; sensus cõis simul cognoscat diuersa sensibilia. **C** Ad h; rñdẽt aliq; dicẽtes q; idẽ subiecto diuersum tñ rõne põt moueri motibus 2; rias. Sensus autem cõis licz fit idem subto: est tñ plures fm rõnem: igitur põt moueri diuersis motib;. **C** Sed hanc rñionem remouet Phi. Nam licet idem subto diuersum tñ rõne 2; rias motibus possit moueri i potẽtia: nõ tñ in actu. **C** Ideo alr dõm est fm Phi q; sensus cõis se h; vt punctus qui e centrum circuli: qui qdem punctus 2; siderat vt vnus: z vt duo. Ut vnũ inq;atũ ab eo pcedit oēs linee ad circũferentiam. Ut duo nõ inq;atũ ad pñ^m vnũs linee z finis alterius. Sicut sensus cõis est vnus z duo. Unus in quantum est radix oium sensuum exteriorum: inq;atũ a sensu cõi pcedunt vtutes sensitiue ad organa exteriora. Et 2; sideratur vt duo: inq;atũ imutat fm diuersas imutaciões sensuum exteriorũ: vnũ nõ est incõueniẽs q; moueat simul motibus 2; rias inq;atũ est pñ^m imutacionũ pdictarũ. **C** Circa pdicta dubitat pmo: vtrũ sensus exterior sit pfectior sensu cõmuni. Et v; q; sic. Nam mouens est nobilius z prestantius moto: sed sensus exterior mouet sensum communem: vt patet ex dictis: ergo sensus exterior est pfectior. **C** Dõm scdm Phi q; sensus cõis simplr e pfectior. Tum pmo: q; in alr suscipit spēs sensibiles. Tum scdo: q; est radix z fundamẽtum oium sensuum exteriorũ: sensus nõ exterior dõ pfectior h; qd z q; tñ ad aliq; inq;atũ. v; h; mouere se s; cõez nõ tñ e pfectior simplr. Et p h; p; solo ad rõne dubij. **C** Dubitat 2; vtrum pter sensum cõem z sensus exteriores sint ponedi alij sensus interiores. Et v; q; non. Nã cõmune nõ distinguit 2; p; rias: s; sensus exteriores dicuntur sensus p; rias: ergo pter sensus exteriores e ponendus sensus cõmunis ab eis distinctus. **C** Preterea. Phantasticum z memoratiuum dñr passiones pñi sensitiui. v; sensus communis: sed passio non diuiditur 2; p; rias subim: 2; pter sensum cõem non e ponenda memoria z phantasia. **C** Dõm q; pter sensus exteriores ponuntur quatuor sensus interiores q; sunt sensus cõmunis: vis imaginatiua: que dõ phantasia in brutis: z estimatiua que dõ vis cogitatiua: vel rõ particularis in hoie: z memoria. Quorum sic põt formari sufficientia. Nam sensus est pceptiuus sensibilibus: aut ergo est pceptiuum specierũ sensatarũ aut intentionũ que nõ percipiuntur a sensu exteriori. Si pñum: hoc est dupl'r: aut talis sensus ordinat ad accipiendũ illas spēs: z sic est sensus cõis: v; ad retinendũ z pseruandũ eas: z sic est vis imaginatiua: que dicitur thesaur; spēs sensatarum. Si scdm: h; est dupl'r: v; ordiat ad recipiendũ tales intentiones: z sic e estimatiua in brutis: z cogitatiua siue rõ particularis in hoib;. Vel ordinatur ad retinendũ z pseruandũ illas intentiones: z sic est memoria sensitiua. Et h; accipere z retinere in spũalib; non ptineant ad diuersas potentias: tñ in corporalib; ad aliam potentiaz ptinet recipere z aliam retinere. Uidenius enim q; illa que bñ recipiunt male retinent: z illa que male recipiunt bene

retinent. **C** Ad pñũ dõm q; h; cõe per pdicationem nõ distinguit 2; p; rias: cõe tñ per cognoscibilitatẽ z causalitatem distinguit 2; p; rias: vt in pposito. **C** Ad 2^m dõm q; memoria z phantasia dicuntur passiones pñi sensitiui nõ tanq; subiecti: s; tanq; cause: inq;atũ vna potẽtia fluit ab aia mediante alia: vt supra declaratũ est.

C Sequit in textu. Quoniam aut duab; differentijs zc. **I** hic est scds Tractatus huius tertij Libri de aia: z est lectio quarta eiusdem libri: z in commento sancti Thome.

Ste est Scds tractatus huius tertij: in quo Phi ostendit intellũ nõ esse idem cuz sensu: z cõtinet tria cap. In pmo caplo Phi ostendit q; intelligere z sapere non sunt idẽ cuz sapere z sentire: z q; opio z phantasia nõ sunt ides. In scdo caplo ostendit q; phantasia nõ est aliqua potẽtiar; vel habitũ qb; discernit aliq; esse verum vel falsum. ibi De eo qd est. In 3° caplo ostendit qd est phantasia. ibi Sed qm est motus. **C** In primo caplo ponuntur due 2; nes. Quaz pma est. Sapere z intelligere nõ sunt idẽ cũ sentire. Pna ps huius 2; nis. s; q; sentire non fit idem qd sapere: pbat vna rõne Phi: que talis e. Sentire competit oibus aialib;: sapere nõ paucis: 2; sapere z sentire nõ sunt idẽ. Scda ps eiusdẽ 2; nis. s; q; intelligere nõ fit idẽ qd sentire: pbat duab; rõnib;. Quaz p^a est. Contingit recte z non recte intelligere. Recte qdẽ per veram sciãtũ: z per veram prudẽtiã: z verã opinionẽ. Non recte aut p 2; rias. s; per falsã sciãtũ: z per falsã opinionẽ. Sed nõ ptingit sentire nõ recte. sed solum recte: q; sensus circa p; rias sensibile nõ decipit: ergo intelligere z sentire nõ sunt idem. Secunda rõ. Sentire cõpetit oib; aialibus: intelligere nõ soli rõnali creature: 2; idem vt supra. **C** Contra pdictã 2; nem arguit pmo sic rõnib; antiquor; oppositam ptem tenẽtiũ. Nam virt; corporea nõ põt agere in rem incorporeã: cuz semp agēs sit nobilius z altius passõ: s; virt; celestis agit in vtutem intelliuã: ergo virt; intellectiua est virt; corporea: z per 2; nis intelligere est quoddam corporeũ: z sic intelligere est idem cum sentire: q; qñ ab aliqb; remouet id per qd dñt: tñ remanet ides: s; intelligere differit a sentire per hoc q; intelligere est quoddam incorporeũ: 2; si remoueat incorporeũ ab intelligere: relinquit q; intelligere erit quoddã sentire. **C** Preterea: Dis apprehensio seu cognitio fit rõne similitudinis: s; intellectus cognoscit res corporeas: 2; intell; e est corporeus: z per 2; nis idem vt supra. **C** Preterea arguit 2; pbationes. Nam prudẽtia est in aialib; rõnalib; ex phemio metaphice. sed sapere ptinet ad prudentiaz: 2; v; q; sapere nõ cõpetit paucis: sed multis animalib;. **C** Preterea. Sicut sensus nõ decipit circa proprium sensibile: ita intell; nõ decipit circa p; rias intelligibile: 2; si nõ ptingeret nõ recte sentire nõ ptingit non recte intelligere. **C** Ad pñum dõm q; virtus celestis nõ agit in vtutem in intellectuã per se: sed solum p accidẽs: ideo rõ non sequitur. **C** Ad 2^m dõm q; non oimoda similitudo req; it ad cognitio: nem: s; sufficit similitudo pportionis q; est inter actũ z potẽtiã: vnũ nõ opz q; si res sit corporea q; ppter h; sit etiã intellect; corporeus. **C** Ad 3^m dõm q; prudentia cõpetit alicui dupl'r: simul z sapere. Uno mō essentialr: sic solum competit rõnali creature. Alio mō picipatiue: sic cõpetit animalibus q; bñsdam brutis inq;atũ p nãlez estimatiouez puidet de futuris: vt p; de formicis. **C** Ad 4^m dõm q; h; intellect; q; tñ ad pñã ei; opõnẽ: non decipiat per se circa p; rias intelligibile: tñ q; tñ ad ei; scdam opõnez põt decipi false. v; diuidendo vel componẽdo. **C** Scda 2. Opinio non est eadem cum phantasia. Hec scdo pbat tribus rõnib; Phi. Quaz pma est. Opinio sequit intellũ: phantasia sensus: **S. Tho. sup aia.**

intellectus potest pati passione proprie dicta: per accidens rone organi et non rone intellectus. Alio modo aliquid cooperate alicui per accidens: videlicet rone alicuius extrinseci: et isto modo possumus procedere quod etiam patitur passione proprie dicta. Contra predictam hanc sic arguitur. Nam intellectus est ipsa mens: sed secundum Augustinum 9° de trinitate: mens non relative dicitur: sed ipsam essentiam demonstrat: intellectus est ipsa essentia anime et non potentia eius: et per hanc non est potentia passiva. Preterea, homo puenit cum angelis in natura intellectuali. Sed angelus dicitur intellectualis et mens: et hoc: et sic idem: ut supra. Preterea, Unumquodque patitur per materiam: sed intellectus non est potentia materialis: ut processum est. Intellectus non patitur. Preterea, Quicquid dicitur passibile est corruptibile: ut patitur philosophus in isto 3°. et in principio de celo: sed intellectus non est corruptibilis: ergo non est passibilis. Preterea, Agens est prestantius passio: sed potentia vegetativa que est inferior potentia intellectiva est potentia activa. Ergo a fortiori potentia intellectiva erit potentia activa. Ad primum dicitur quod intellectus accipitur quatuor modis. Aliquando accipitur pro essentia anime: ut in auctoritate Augustini adducta. Aliquando accipitur pro potentia intellectiva: ut in proposito. Aliquando accipitur pro habitu cui dicitur quod intellectus est habitus principiorum. Aliquando vero sumitur pro operatione ipsius intellectus. Unum argumentum laborat in equoco. Ad 2um dicitur quod angelus non dicitur intellectus essentialiter: sed solum dicitur intellectus et voluntas ad denotandum quod in eo non sunt nisi ille due potentie. Et ideo appropriatiue angelus dicitur intellectus: non autem essentialiter. Ad 3um dicitur quod pati accipitur tripliciter: primum scilicet per receptionem alienius forme cum ablatione alterius quod puenit secundum naturam: vel secundum aliquid ad quod habet naturam inclinationem. Et isto modo intelligere non est quoddam pati. Et isto modo quod infirmas patitur. Alio modo dicitur pati minus proprie. scilicet per receptionem alicuius cum ablatione alterius: siue illud alterum sit naturale siue preternaturale: et illo modo qui sanat dicitur pati: quod ab eo remouetur infirmitas. 3° modo dicitur pati communiter. scilicet per quicquid receptionem alicuius: siue talis receptio fiat cum ablatione alterius siue non. Et isto modo intelligere est quoddam pati: et potentia intellectiva dicitur potentia passiva. Argumentum autem procedebat de passione quantum ad primum vel secundum eius modum. Et per hoc patet solo ad quartum. Ad quintum dicitur quod respectu eiusdem obiecti agens est nobilior passio: non autem si referantur ad diuersa. Intellectus autem est vis passiva respectu totius entis vltis: vegetatiuum autem est actiuum respectu eiusdem entis particularis. scilicet corporis iuncti. Unum nihil prohibet tale passiuum esse nobilioris habere actiuo. Circa predicta dubitatur utrum intellectus polis sit suba separata. Et videtur quod sic. Nam suba immaterialis dicitur suba separata: cum quilibet talis sit per se subsistens: sed intellectus polis est immaterialis: ergo est suba separata. Dicitur enim doc. san. in principio lectione quod intellectus esse suba separata est impossibile. Quod probat tali ratione. Nam hic dicitur intelligitur: ergo intelligitur aliquid formaliter: sed non intelligitur aliquid formaliter nisi ipso intellectu. Sed illud quod aliquid operatur formaliter non est separatum ab eo: ergo intellectus polis non est separatus ab homine: vel oportebit dicere quod hic homo non intelligitur aliquid formaliter. Sed forsitan diceretur ad hoc quod intellectus sit separatus ab homine: tamen ipsi mediante specie intelligibili. Sed hec solo non euacuat rationem predictam: quia dato quod intellectus polis unia tur homini per speciem intelligibilem: non tamen sequitur quod homo per illam speciem intelligibilem intelligatur. Sed magis quod ille intellectus est qui intelligitur: et illud quod unum anime per speciem intelligibilem est quoddam intellectum. Unum adhuc ratio est assignanda propter quod hic homo formaliter intelligatur. Ad rationem dubij dicitur quod tripliciter aliquid potest dici immateriale. Uno modo obiective: et illo modo intellectus non est immateriale: alio modo organice et instrumentally: et isto modo est immateriale. Tertio modo secundum esse: videlicet quod non existat in materia nec in quantum nec ex quo. et isto modo intellectus dicitur immateriale: et non immateriale. Subiectione sunt immateriales tertio modo. Unum non oportet quod intellectus sit separatus ab homine. ergo et ipse intellectus erit in homine.

Sequitur in textu. Cum autem sic singula etc. Hec est lectio 8^a eiusdem libri: et in commento sancti Thomae.

Stud est secundum capitulum huius tertij tractatus in quo philosophus determinando de obiecto intellectus polis ponit unam hanc que est talis. Singularia non intelliguntur directe: sed reflexe. Hec dicitur probatur tali ratione. Nam intellectus polis et per se intelligit naturam et quidditatem rei ut hic supponitur: sed in omnibus malibus ipsum quodquid est: differens est ab eo cuius est. nam aliud est magnitudo et magnitudinis esse: et aqua esse: et sequitur quod quidditas et illud cuius est quidditas. scilicet singulare cognoscuntur diuersis potentijs vel ab eadem diuersimode. Cum ergo intellectus polis et per se et directe quidditatem cognoscatur: necesse est dicere quod intellectus non cognoscatur singularia polis et per se et directe: sed alia potentia videlicet sensus. Quia autem singularia possunt intelligi directe et reflexe intelligi. probatur sic extra scripturam: quia illa potentia que comparat unum alteri cognoscit comparabilia: quia ordinare siue comparare nescit: quia rationes comparabiliu ignorat. Sed intellectus comparat vltimo ad singulare: ergo cognoscit vtriusque. Contra firmatur: quia nullus potest cognoscere diuina aliquid nisi cognoscat extrinseci: sed intellectus polis ponit diuina inter vltimo et singularia: ergo idem. Et hac hanc inferitur secundum philosophum quod quidditas rei materialis est proprium et per se omnium intellectus. Hoc correlarium patet tali ratione. Nam intellectus polis et per se intelligit quidditatem: non autem quidditatem separatam. ut voluerunt Platonici: ergo intelligit quidditatem existentem in rebus materialibus: sed illud quod primo et per se intelligitur ab alia potentia est omnium eius: ergo relinquitur quod quidditas rei materialis est omnium intellectus nisi. Et si queratur quomodo intellectus exit de potentia ad actum intelligendum omnium illud. Dicitur secundum philosophum quod intellectus huius habitus scilicet reducitur ad actum dum vult: quia huius species intelligibiles apud se: quod est hanc Anni. Sed dum intellectus nodum huius sciam: non reducitur ad actum dum vult: sed quia ratiō vult docentis siue intrinseci (ut ipsius intellectus agentis) siue extrinseci: ut ipsius magis. Contra predictam hanc sic arguitur per bando quod singularia intelliguntur rationibus antiquorum philosophorum illa parte tenentium. Nam actio et passio sunt singularium et suppositorum: ut patet in phemio metaphice: ergo vltimo non est id quod intelligitur: sed singulare. Preterea, Quidditas siue natura rei que est id quod intelligitur: est res signata extra animam: ergo est res singularis: sic idem. ut supra. Preterea, Illa potentia que per se fertur ad aliquid omnium et per se fertur in qualis parte subiectiua eius: sed non polis (sic visus quod per se polis) fertur in colore: et per se fertur in albedine et nigredine: sed non polis: sed singularia sunt partes subiective vltis. ergo si per se intelliguntur. sequitur quod singularia per se intelliguntur. Preterea, arguitur per bando quod singularia nullo modo intelliguntur: Nam vltimo est dum intelligitur: singulare vero dicitur sentiri: ut patet in hanc 3°: ergo singulare non intelligitur. Preterea, Sicut se huius sensus ad sensibile: ita intellectus ad intelligibile: ergo per locum a transmutata proportione sic se huius intelligibile (ut puta vniuersale) ad sensibile: ita se huius sensibile (ut puta singulare) ad intellectum. Sed vltimo non sentitur. ergo singulare non intelligitur. Preterea, arguitur hanc maiore probationis: per bando quod quidditas et illud cuius est in malibus non distinguantur realiter. Nam idem est caro et carnis esse: ut hic dicitur philosophus: sed caro pertinet ad res nimis materiales: ergo in malibus idem est quod est et illud cuius est. Preterea, Diffinitio et diffinitiuum sunt idem essentialiter: ergo quod quod est quod est signatum diffinitio nis est idem cum eo cuius est: quod est ipsum diffinitiuum. Preterea, Quando aliquid predicatur de alio predicato se essentiali in polis modo dicitur per se: illud predicatum non diuiditur realiter a tali subiecto: sed natura siue quidditas secretiue designata predicatur in polis modo dicitur per se dicitur. fortes est homo. et fortes est animal metaphorice loquendo: ergo fortes et homo sunt idem realiter: et per hanc naturam et suppositum. Preterea, arguitur hanc correlarium per bando quod quidditas rei materialis non sit omnium intellectus nisi. Nam illud est omnium alicuius potentie quod per appetit ab illa potentia: sed ens iter predicatur oia polis intelligitur ab intellectu: ut dicitur Avicenna in polis siue metaphice: ergo ens erit omnium intellectus nisi et non quidditas. Si dicatur quod ens est primum omnium intellectus nisi et non quidditas. S. Tho. sup aia. D ij

Tractatus quartus

lectus adequatus: non autem proprius. **C** Contra. Idem est primum et adequatum. primum posterior. ergo si ens esset primum omnium intellectus erit omnium adequatum: et per omnes proprium. **C** Preterea nihil apprehenditur ab aliqua potentia nisi quod continentur sub illius potentie obiecto: sed multa apprehenduntur ab intellectu que non cadunt sub quantitate rei materialis: ut sunt subiecte separate. **C** Preterea illud est omnium intellectus sub cuius ratione omnia intelliguntur: sed deus est habens: cui nihil sit intelligibile quod non participet aliquid ab eo. ergo idem ut supra. **C** Ad primum dicitur quod duplex est actio. Quaedam est actio corporalis. Alia est actio spiritualis. vix est quod actio et passio corporalis sunt suppositio: actio tamen spiritualis non semper est suppositio. Omnium autem intellectus non agit in intellectum actione corporali: ideo ratio non sequitur. **C** Ad secundum dicitur quod non sive quiditas rei materialis: sed quod est in re materiali significata intelligitur sine conditionibus singularium per primam operationem intellectus. unde non oportet quod singulare sit illud quod primum intelligitur: nec propter hoc intellectus esse falsus (ut dicitur de sancto). quia illa que sunt coniuncta secundum esse: primum separatim intelligi per primam operationem intellectus: non autem per secundam. **C** Et si arguatur. Illud a quo aliquid abstrahitur ab intellectu prius intelligitur: sed a phantasmatibus et singularibus abstrahitur species intelligibilis: ergo singulare prius intelligitur. **C** Dicitur quod dupliciter contingit abstrahere: uno modo positive. alio modo privative. Intellectus enim dum abstrahit universale a particulari abstrahit privative: nihil enim aliud est intellectum abstrahere vel a singulari quam intelligere vel non intelligendo singulare: ut infra patebit. **C** Ad tertium dicitur quod duplices sunt partes subiective alicuius totius velis. Nam quedam sunt partes subiective que non includunt aliquid reale: seclusa quacumque operatione intellectus quod non includat ipsum totum: et tales partes ab eadem potentia intelliguntur: sicut de toto hoc primo ut voluit arguere. Alie sunt partes que includunt aliquid realiter quod est extra essentiam totum: etiam seclusa quacumque operatione intellectus: sed non oportet quod iste apprehendantur ab illa potentia per se a qua totum intelligitur. Cum igitur singularia aliquid includant realiter: quod non includit nam velis: non oportet quod singularia per se intelligantur ab intellectu: hoc ab eo intelligantur per se velis. **C** Ad quartum et quintum dicitur quod procedunt de intellectu directe. non autem reflexe. **C** Ad sextum dicitur quod quia subiecte separate sunt nobis immaneste. Philosophus de eis exemplificat per exemplum naturale per carnes et carnis esse. unde ipse dat intelligere quod illud exemplum in substantiis separatis idem est quod quod est: et illud cuius est. **C** Ad septimum dicitur quod quod quod est potest ad duo comparari tanquam ad illud cuius est. Uno modo tanquam ad diffinitum et sic quod quod est: est idem cuius eo cuius est quibuscumque rebus. Alio modo potest comparari ad supposita naturalia: et illo modo in substantiis materialibus quod quod est non est idem cuius eo cuius est. **C** Ad octavum dicitur quod quod aliquid predicatur de aliquo subiecto predicatione essentiali: illud predicatum est idem cum eodem subiecto: dummodo subiectum ipsum non includat aliquid in sua ratione quod sit extra intellectum ipsius quantitate: secus autem si includat aliquid extraneum realiter: ut in proposito. **C** Ad nonum dicitur quod ens quod apprehenditur ab intellectu nostro est obiectus cetero non autem obiectum adequatum alicuius potentie quod potest apprehendi ab illa potentia specie distincta: sed ens non solum potest apprehendi ab intellectu humano: sed etiam ab angelico secundum eandem rationem eius: ideo ens non est obiectum adequatum intellectus nostri accipiendo intellectum ut se extendit ad intellectum divinum angelicum et humanum. **C** Ad decimum dicitur quod primum accipitur dupliciter. Uno modo accipitur primum a potentia predicationis alio modo per prioritatem adaequationis. Illud enim quod est primum obiectum prioritate adaequationis est primum omnium: non autem est primum omnium quod est primum per prioritatem predicationis. **C** Ad undecimum dicitur quod nihil apprehenditur ab intellectu nostro corpori coniuncto: nisi illud quod cadit sub quantitate rei materialis: aut per se aut per accidentia. **C** Ad duodecimum dicitur quod omnia sub ratione deitatis effectivae intelli-

gunt: non autem formaliter et obiective. **C** Circa predicta dubitatur: primum. utrum species intelligibiles remaneant in intellectu post actualem considerationem. Et arguitur breviter quod non ratio: nam Avicenna. Nam recipere et retinere non pertinet ad eandem potentiam: sed intellectus possibilis recipit illas species intelligibiles: ergo non retinet eas. **C** Preterea. Sicut se habet diaphanum ad susceptionem luminis: ita se habet intellectus possibilis ad susceptionem specierum intelligibilium: sed diaphanum post actualem susceptionem luminis (vel postquam non informat lumine actuali) non retinet lumen: ergo intellectus possibilis post actualem considerationem non retinet species intelligibiles. **C** Preterea. Duo accidentia eiusdem generis non possunt esse in eodem subiecto simul: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis: ergo non possunt esse simul in intellectu possibili: et per omnes post actualem considerationem corrumpuntur. **C** In oppositum arguitur per philosophum hic in littera. **C** Dicitur quod post actualem considerationem remanent species intelligibiles in intellectu possibili. Cuius ratio est: quia maioris virtutis est intellectus possibilis quam sensus: sed in sensu post actualem sensationem remanent species sensate: que in imagine retinentur: ergo a fortiori post actualem considerationem remanent species intelligibiles in intellectu in quantum in memoria intellectuali retinentur et conservantur. **C** Preterea. Si non sequeretur quod nunquam homo haberet letitiam: aut in actu completo: aut in potentia tantum: sequeretur etiam quod vanum esset studere et addiscere. **C** Ad primum dicitur quod hoc in materialibus ad eandem potentiam non pertineat retinere et recipere: tamen in potentiis immaterialibus ad eandem potentiam pertinet retinere et recipere: ad eandem dico secundum essentiam diversam tamen secundum diversa officia actuum: ut infra patebit. Unde intellectus qui recipit species: et memoria que retinet non sunt due potentie essentialiter distincte: sed sunt una potentia cui secundum diversa officia actus attribuuntur diversi. **C** Ad secundum dicitur quod non est simile de lumine suscepto in aere et de speciebus susceptis in intellectu. quia lumen quod suscipitur in aere: depedit a corpore illuminante quantum ad esse et quantum ad fieri et perseverare: sic non est de speciebus intelligibilibus respectu obiectorum. **C** Ad tertium dicitur quod hoc diversa accidentia eiusdem generis secundum actum completo non possunt esse in eodem subiecto simul: tamen actus completo quod mediat iter per potentiam et actum perfectum potest esse simul in eodem subiecto. Species autem intelligibiles post actualem considerationem habent esse solum in potentia secundum actum non perfectum: sed imperfectum. **C** Secundo dubitatur utrum species intelligibilis sit id quod intelligitur. Et arguitur quod sic. Nam intellectus et intelligibile sunt idem ut conceditur in isto tertio: sed res extra animam non est eadem cum intellectu: ergo sequitur quod species intelligibilis est idem cum intelligibili: et sic est id quod intelligitur. **C** Preterea. Quaelibet quantitas potest esse res intellecta: sed species intelligibilis est quantitas quodammodo. ergo species intelligibilis est res intellecta. **C** Preterea. Illud est res intellecta quod potest apprehendi ab intellectu: sed species intelligibilis est habens. **C** In oppositum arguitur ex his que dicta sunt. Nam omnium intellectus est illud quod intelligitur: sed species intelligibilis non est omnium intellectus: sed quantitas rei materialis: ut dictum est. ergo etc. **C** Dicendum quod species intelligibilis non est illud quod intelligitur: sed illud quo aliquid intelligitur. Cuius ratio est: quia illud est quod intelligitur quod affirmat vel negat intellectus: et est extra animam vel aliquid de re extra animam: ergo res extra animam est illud quod intelligitur: et species intelligibilis est illud quo aliquid intelligitur. **C** Ad primum dicitur quod intellectus in actu est idem cum intelligibili in actu non secundum se totum: sed secundum suam similitudinem que suscipitur in intellectu: et est eadem cum intellectu: non quidem essentialiter: sed subiective. **C** Ad secundum dicitur quod species intelligibilis potest considerari dupliciter. Uno modo ut est natura quedam de genere qualitatis: et isto modo posset esse res intellecta. alio modo illud quo res intelligitur ut dictum est: et illo modo suscipitur in intellectu formaliter et tanquam quod: non autem obiective et tanquam quod. **C** Et per hoc patet solus ad tertium.

Sequitur in textu Dubitabit aut utiq; aliq; zc. Hec est lectio 9^a huius tertij libri: z in commento. S. Thome.

Stud est 3^m caplin pcedentis tractatus in quo Pbs solvendo duas dubitationes ponit duas qnes. Quarū p^a est q intellectus polis pot intelligere. Hec q pbatur tali rone. Na illud qd est in po^a ad intelligibilia suscipienda pot itelligere: sed intellectus polis est in po^a ad intelligibilia suscipienda cum sit tanq; tabula rasa in qua nihil depictū est. depingibilis tñ sciētis z virtutibus: q sequitur q intellectus polis pot itelligere. Cōtra hanc qnez arguit Pbs. Na agens z patiens hñt aliqd cōe: sed intellectus polis cū sit simplex non videt hñe aliqd cōe cū re intellecta: q vñ q intellectus polis non pot itelligere. Cōdm q intellectus polis hñt aliqd cōe in quo pvenit cū alijs patētib⁹: pvenit. n. cū alijs in h qd est recipe. C 2^a q. Intellectus polis intelligit seipsum: nō per suā essentia: s; p suā spēm intelligibile. Hec q pbatur tali rone. Quia intellectus seipsum intelligēdo itelligit se itelligere: sed itell⁹ nō itelligit se itelligere p suā eēntia: s; per suā spēm intelligibile. Cōtra hanc qne arguit sic. Unūqd; eī itelligibile fm q est in actu: s; intellectus polis nō est in actu (cū sit in po^a ad oīa itelligibilia) q intellectus polis non pot itelligi. C Preterea. Si intellectus polis itelligeret a seipso: sequer⁹ q idē eēt movēs z movē re⁹ eius dē: z p oīs illud eēt in actu z in po^a respectu eius dē: oīs est falsum. q zc. Sequela p; q intellectus intelligēdo movet a re intellecta: q si itell⁹ polis itelligeret seip; moveret a seipso. C Preterea. Angelus cognoscit seip; p suā essentia: q pari rone itell⁹ noster intelligit seipm per suā eēntiam: cū sit imālis. C Preterea. Si itell⁹ itelligeret seipm per spēm: vel itelligeret seipm z suā spēm z suū obm semp vnico actu: vel alio z alio actu. Non z^m: q iposibile est q intellectus simul dīversis actib⁹ itelligat. Neq; ēt p mū: q dum itelligit rem intellectā itelligit seipsum. C Preterea. Si sic: sequer⁹ q intellectus semp itelligeret: q itell⁹ est sibi ipi p sēns. C Ad p mū z ad 2^m oīm q ista duo argumēta pbant q intellectus non itelligit seipm per suā eēntia: non aut q non itelligat seipm per spēm itelligibilem. C Ad 3^m oīm negando sequela: q intellectus angelicus est in actu: sed intellectus noster est in potentia. Et hñt imālis quantum ad organum: est tñ mālīs quantum ad esse. C Ad 4^m dicendū q Doctor sanctus in pma parte concedit q intellectus itelligit se z suū itelligere z suū obm dīversis actib⁹. Sed in pmo snarum concedit q vnico actu oīa illa itelligit. C Pro cuius qnis declaratione: considerādū est q species itelligibilis z intellectus possunt dupl^r p siderari. Uno modo vt sunt quedā res vere inter se distincte: z isto modo alio actu itell⁹ potest itelligere suā species: z alio actu seipsum z itelligere suū. Alio modo pñt p siderari vt sunt pncipia itelligēdi: z isto modo vnico actu oīa itelligunt. C Ad 5^m dicendū negando sequela: q ille spēs itelligibiles non semp sunt in actu: vnde non opz q intellectus itelligens seipsum per spēm itelligibilem semp itelligat.

Sequitur text⁹. Qm aut in omni nā Hec est lectio 10ª huius tertij libri: z in commento sancti Thome.

Stud est 4^m capitulum in quo Pbs determinando de intellectu agente in actu: ponit vnā qnez: que talis est: q pter itellm possibile necesse est ponere itellm agentē. Hec q pbatur tali rone Pbi z exēplo. Pmo sic. Na in omni nā que qñq; est in potentia: z qñq; in actu: necesse est ponere aliquid vt mām in illo genere per qd est in potētia ad oīa que sunt illius generis: z aliquid in actu qd se hñt vt ars respectu artificiorū per qd potest facere illa oīa actu: sed aīa intellectiua fm potētia intellectiua qñq; est in po

rentia qñq; in actu: ergo necesse est ponere in aīa intellectiua vnā potētia per quā est in potentia vt oīa itelligibilia suscipiat que dī intellectus possibilis: z aliam potētia per quā apta nata est facere illa itelligibilia in actu que dī quidam habit⁹: vt dicit Pbs. Exēplo idē pbatur. Na ad videndū colores requirit lumen: sed itell⁹ agens se hñt vt lumen per respectū ad itelligibilia: ergo ad itelligendū requirit itell⁹ agens. C Pro ampliori declaratione cōsiderandū est fm Pbm pmo q quatuor sunt pditiones itell⁹ agentis: z istarum pme tres sunt cōes intellectui possibili z agentis: quarū pma est. Intellectus agēs est separabilis. scda est: intellectus agēs est impassibilis. tertia est: intellectus agēs est imixtus non cōpositus ex dīversis naturis rerum. quarta est: intellectus agēs fm suā substantiam est in actu. Et per hanc pditionē itell⁹ agēs differt ab intellectu possibili qui fm suā substantiam est in potentia. Has pditiones ponit Pbs in esse intellectui agenti tali ratioe: qz omne agens prestanti⁹ est z nobilius passio: s; intellectus possibilis qui se hñt vt patiens est separabilis z impassibilis z imixtus: ergo a fortiori itell⁹ agēs est separabilis impassibilis z imixtus. Qz autem intellectus agēs sit in actu fm suā substantiam p; qz agēs est nobilius passio: non fm nā: sed fm q est in actu: cū ergo intellectus agēs se habeat ad intellectū possibilem: sicut agēs ad patiens: z cū intellectus possibilis sit in potētia: sequitur q intellectus agēs sit in actu. C Considerandum est vltius fm Philosopbum q tres sunt conditiones intellectus in actu per quas differt intellectus in actu ab intellectu in potētia: quarum pma est q intellectus in actu est idē cū re intellecta: nō autem itell⁹ in po^a. Quod itelligēdū est nō eēntial^r: sed picipatiue aut subiectiue. Secunda conditio est q intellectus in actu simpl^r z vlt^r pcedit intellectum in potētia: s; intellectus i potētia in vno z eodē qd movet de potētia ad actum pcedat itellm in actu. Tertia pditio est q itell⁹ in actu semper itelligit: qd non comperit intellectui in habitu vel in potentia. C Ex pdictis elicitur q qdruplex est itell⁹. vñ. itell⁹ agēs: itell⁹ possibilis: itell⁹ in actu: itell⁹ in potentia. C Considerandum est vltius q due sunt pditiones ptis intellectiue in cōmuni. Quarum pma est q p intellectiua est sepabilis: s; non qdem fm esse in pñti statu: sed fm opatione: eo modo quo supra declaratum est. Scda pditio est que sequit⁹ ex pma: q sola aīa intellectiua in hoīe est ppetua z incorruptibilis: ppetua dico a pte post: nō a pte añ: cum heat pncipium. C Et si dicat. Post qz ps intellectiua est sepata ab hoīe: in ea non est reminiscētia. ergo vñ q non pot separari. Cōdm q reminiscētia nō solum pñet ad ptē itellctiuam: s; pñet ad eā solū fm eē qd hñt in corpore: z hoc potissime quo ad eūdem modum. Cōtra pdictam pclonē sic arguit. Prensencia obiecti sufficit ad imutationem po^a. ergo videt⁹ q nō necessario requirit intellectus agēs ad itelligendū. C Preterea. Non est ponēdus sensus agēs: ergo nō est ponēdus itell⁹ agēs. Patet pñtia: qz sicut se hñt sensus ad sensibilia: ita se hñt itell⁹ ad itelligibilia. C Preterea. Intellectus agēs se hñt sicut lūmē: vt dicit Pbs: s; lumen non requirit⁹ ad videndū nisi pp medium: fm Doc. sanctum: vt ex supra dictis p; q ad itelligēdū nō requirit⁹ itell⁹ agēs. C Preterea. Si poneret intellectus agēs: eius esset aliqua operatio sed ipsius non ponitur aliqua operatio. ergo videtur zc. Probatio minoris: qz si ipsius esset operatio: maxime esset illustrare phantasmata: sed intellectus agēs non illuminat phantasmata: cum nō agit i ea: neq; aliquid iprimat in eis. q zc. C Ad pimum dicēdū q presentia obiecti sufficit ad imutationem potētie: dūmodo idē obiectum sit in actu: obiectum autē itellctus fm esse qd habet extra aīam non est actu itelligibile fm sui naturā: sed fit actu itelligibile per virtutē itell⁹ agentis. Unde ratio non sequit⁹. C Ad scdm sil^r dicēdū q sensibile fm sui naturā actu potest im

Tractatus tertius

mutare sensus: ideo nō ponit sensus agens: s; intelligibile
fm sui nām nō pōt immutare intellm: ideo necessario po-
nitur intellus agens. **Ad 3^m** dōm q̄ intellus se h; sicut
lumen nō omnib; modis silitudinis: s; quantum ad aliqd.
Nam sicut lumē requir̄ ad videndum: ita intellus agens ad
intelligendum. Sed dissimilitudo ē in hoc: q̄a lumē requir̄
ppter medium z nō propter obiectum. Sed intellectus
agens requiritur ppter obiectum z nō propter medium.
Ad quartum dicendum q̄ intellus agens triplex est opa-
tio. Prima est illustrare phāsmata. Scda est ex phantas-
matibus illustratis spēm intelligibilem abstrahere. Tertia
est per spēm intelligibilem abstractam intellm possibilem
determinare qui est fm se indeterminatus. **Et** dum dice-
batur. Intellus agens nō impūit aliqd in phāsmatib;. **Et**
ergo nō illuminat. **Ad dōm** q̄ nō illuminat phāsmata
aliqd imprimendo phāsmatib;. s; magis abstrahendo:
z pfortando intellm possibilem ad susceptionem sp̄rum i-
telligibilium. **Circa** predicta pmo dubitat̄ vtrum intel-
lectus agēs sit habit;. **Et** arguitur q̄ nō ratione Doctoris
sancti. Nam oīs habit; p̄supponit cognitionem terminorū:
si ergo intellectus agēs esset habit; sequeret̄ q̄ nō faceret
omnia intelligibilia in actu: qd̄ est cōtra sniam Phi. **In**
oppositum arguit̄ per Phm in lra. Dicendum breuiter q̄
habit; pōt dupl; p̄siderari. Uno modo pprie vt distingui-
tur p̄ potentiam: z isto modo intellus agēs nō d; habit;:
vt voluit argumentum dubij. Alio modo accipitur habit;
cōmuniter pro quacūq; forma fm q̄ habit; distinguitur p̄
privationem: z isto modo itellus agēs d; habit;. **Unde** Phs
nō dicit q̄ intellus agens sit habit; simpliciter: sed est tanq̄
habit;. **Secdo** dubitatur vtrum intellectus agens sit sepa-
rat; ab anima: vel vtrum sit aliqd ipsi anime. **Et** v; q̄ nō sit
aliqd ipsi aie. Nam ad intellm agentem p̄tinet illuminare:
sed illuminare p̄tinet ad altiozem virtutem. v; ad primam
cām. ergo intellectus agens nō est aliquid ipsi anime. **Pre-**
terea. Intellectus agēs: vt v; hic dicere Phs: semp̄ est i actu.
s; si intellectus agens esset aliqd ipsi anime: sequeret̄ q̄ ho-
mo semp̄ actu intelligeret. nō est falsum. ergo zc. **Pre-**
terea. Prima conditio intellectus agētis est q̄ sit separabilis.
ergo nō videt̄ q̄ sit aliquid ipsi anime. **Ad dōm** q̄ intel-
lectus agēs nō est separatus ab ipsa anima: sed est aliqd ipsi ani-
me. Quod pater tali ratione Doctoris sancti in p̄nti lectio-
ne. Nam in omni qd̄ est cōstitutum a nā sunt p̄ncipia suffi-
cientia ad cōpletionem pprie operationis: s; intelligere est
ppria opatio hoīs (intelligere dico per phāsmata) ergo
in hoīe sunt p̄ncipia requisita ad talem intellectionem: sed
homo nō pōt intelligere nisi per virtutem intellectus agētis:
cui est illuminare phāsmata: z ab eis spēm intelligibiles
abstrahere: ergo intellectus agens est aliqd in anima existēs.
Preterea. Si intellectus agens nō esset in homine existēs:
sequeret̄ q̄ homo nō intelligeret p̄ intellectum agentem:
cum nihil operet̄ nisi per aliqd in eo formaliter existēs. nō
est falsum. ergo zc. **Ad primum** dōm q̄ vlt̄er illumina-
re oēm creaturam pertinet ad primam cām: sed illuminare
phāsmata pertinet ad intellectus agentem tanq̄ ad cau-
sam particularem. **Ad secundū** dōm ad rōnem illam q̄
Phs semp̄ esse in actu nō attribuit intellectui agentis: sed in
intellectui in actu: vt supra dictum est. **Ad 3^m** dōm q̄ intel-
lectus agens d; separabilis esse nō fm esse a mā: s; fm opa-
tionem: z ideo nō idiget organo corporali. **Dubitat̄** ter-
tio: vtrum intellectus agēs sit ppetuus z incorruptibilis. **Et**
v; q̄ nō: q̄a illud qd̄ h; p̄ nō est ppetuum: s; intellus agens
h; p̄ nō: ergo nō est ppetuus. **Preterea.** Illud qd̄ est ex
nihilō est d; tibile in nihilō: s; intellus ē ex nihilō: ergo est d; ti-
bilis i nihilō: z per p̄ nō erit ppetuus. **Preterea.** Nihil
est sine sua ppria opatione: s; intellectus nō pōt intelligere
corruptione totius cōiuncti: cui; ppria ei; opatio sit intelli-
gere per phāsmata. ergo zc. **Ad primum** dicēdus q̄

dupl; aliqd d; ppetuum. Uno modo pprie pro eo qd̄ ca-
ret p̄ncipio: z sine: qd̄ d; ppetuum a parte ante z a parte
post. **Et** isto modo intellus nō d; ppetuus. Alio modo acci-
pitur ppetuum pro eo qd̄ caret sine: qd̄ d; ppetuum a pte
post: z isto modo intellectus d; ppetuus. **Ad 2^m** dicendum q̄
intellectus bene est vertibilis in nihil p̄potētiā creatis: nō
autē per aliquam potētiā in eo existentē. **Unde** nō est cor-
ruptibilis: sed bñ est annihilabilis. **Ad 3^m** dicendum q̄
intelligere per phāsmata est ppria operatio intellectus
cōiuncti fm q̄ h; nō aut ipsius intellectus absolute p̄side-
rati. **Unde** rō nulla. **Dubitat̄** 4°: vtrum intellectus agens
sit vn; in omnib; hoīb;. **Et** v; q̄ sic. Nam intellectus agens
est imālis. ergo nō multiplicat̄ ad multiplicationē singu-
larium siue supposito; mālium: z sic erit vnus in omnib;. **Pre-**
terea. Si eēt tot intellectus agentes quot sunt hoies:
sequeret̄ q̄ iaz essent infiniti intellus actu: stante fm Phm
p̄petuitate mundi. nō est impossibile. ergo zc. **Ad dōm** q̄ nō
est vnus intellectus agens in omnib; hoīb; fm nu merum: s;
sit vnus fm speciem. Qd̄ sic p; q̄a ad multiplicationem su-
biectorum seq̄ multiplicatio accidentium. Sed intellectus
agēs est accūs: qd̄ ē subiectiue in aia: s; z multiplicationem
animā; sequit̄ multiplicatio intellectus agentis. Sed mani-
festum est q̄ nō est vna aia numero in oib; hoīb;. ergo in
eis nō est vnus intellectus agēs. **Ad p^m** dōm q̄ intellectus
agēs d; imālis: q̄a nō est ex nā cōpositus: dicitur tñ mālis:
q̄a est in mā. s; in essentia aie subiectiue: vñ h; mā in qua:
s; nō habeat mā ex qua. **Ad 2^m** dōm q̄ etiam stante p̄-
petuitate mundi nō sequit̄ q̄ essent infinite aie in actu: z per
p̄ nō sequit̄ q̄ nō essent infiniti intellectus agēs. **Et** si di-
cat̄ q̄ in qualibet circuliōe de; creasset vnā animā: sequi-
tur q̄ (cum fuissent infinite circuliōes stante p̄petuitate
mūdi) essent anime infinite actu. **Dicendum** negādo sup-
positum: q̄a in infinito nō est dabile p̄m. i. nō assignabilis
quelibet pars: vnde falsum supponit̄ cum dicitur: in quali-
bet circuliōe deus creasset animam.

Et seq̄ i textu. In diuisibiliū qd̄ igit̄ zc. **Hec** ē lectio vn-
decima eius de; libri: z in cōmēto sancti Thome.

Stud est 5^m caplm in quo Phs determinā-
nando de opōib; intellus possibilis
ponit duas p̄nes. **Quar** p̄ma est. Tm sunt
due opōnes intellectus. v; diuisibilium. i. ter-
minorum incōplexorum intelligētia: z cōpositi o-
z diuisio eorūdem. **Hec** p̄ pbatur tali ratione. Nam in om-
ni opatione intellectus: aut est veritas: aut falsitas: aut nō.
Si scdm: sic est p̄ma operatio. Si p̄mum: sic est scda. **Cō-**
tra p̄dictam p̄nem: sic arguit̄ primo. Nam rō z intellectus
sunt idem: sed diuisibilium intelligentia nō attribuit̄ rōni
cum p̄mū rōni sit d;currere: s; nō d; attribui intellectui.
Preterea. D;currere a notis ad ignota: est opatio intel-
lectus: z tñ nō est aliq̄ p̄dictarum: ergo nō sunt tñ due opō-
nes intellectus. **Preterea.** Compositio z diuisio nō est nisi
respectu multorum: s; intellectus nō pōt multa intelligere
simul. s; compositio nō est operatio intellectus. **Prete-**
rea. Intellectio fit per assimilationem rei intellecte ad intel-
lectum: s; in re extra aiam nō est compositio realis que per
compositionem significetur: cum ibi nō sit p̄dicatum vel su-
biectum. s; zc. **Ad p^m** dōm q̄ licet rō z intellus sint idē s; z
rez differūt tñ fm rōnem. **Unde** diuisibiliū intelligentia
nō attribuit̄ rōni pprie loquēdo: attribuitur tñ intellectui.
Ad 2^m dōm q̄ d;currere ab vno in aliud p̄tinetur sub
secūda operatione intellectus. v; sub compositione z diui-
sione. **Ad 3^m** dicendum q̄ s; intellectus nō possit mul-
ta intelligere simul per modum multorum: potest tamen
bene per modum vnus: in quantum illa multa in aliquo
conueniunt. **Ad 4^m** dicendum q̄ s; compositio intel-
lectus non

ctus non sit in re extra animam sui substantiam: est tamen in re extra animam sui correspondentiam. Nam in rebus est compositio que correspondet compositioni intellectus. Pro cuius declaratione considerandum est quoniam in rebus inuenitur duplex compositio. Una forme cum materia: talis correspondet compositioni intellectus: cum intellectus componitur superioris cum inferiori. Alia est compositio accidentis cum substantia: talis correspondet compositioni intellectus: qua intellectus componitur accedens cum subiecto. Secunda conclusio. Solum in secula operatione intellectus est veritas vel falsitas. Hec conclusio probatur tali ratione. Nam veritas et falsitas consistunt in comparatione unius ad alterum: sed talis operatio non est nisi secundum compositionem vel diuisionem: ergo in compositione vel diuisione intellectus est veritas aut falsitas. Ex hac conclusione inferunt Philosophi quod licet in his que apprehenduntur per primam operationem intellectus non sit veritas vel falsitas: tamen intellectus circa talia intelligibilia diuisibilia semper est verus. Cuius ratio est. Nam sicut sensus non decipitur circa proprium sensibile: ita intellectus non decipitur circa quodquod est intelligibile. ergo intellectus semper est verus. Contra hoc corollarium sic arguitur. Nam sensus circa proprium sensibile potest decipi ut patet in collo columbe. Intellectus circa quod quid est potest decipi. Preterea. Opinio et incertitudo attribuitur intellectui: et in utroque potest esse veritas et falsitas: Intellectus non semper est verus. Ad primum dicitur quod sensus non decipitur circa proprium sensibile per se: sed bene per accedens: in quantum iudicat de his que sunt adiuncta proprio obiecto. Ita intellectus potest decipi diuersimode circa quodquod est per accidens ratione compositionis et diuisionis. Et hoc dupliciter. Uno modo attribuendo diffinitionem siue quodquod est unius alteri. Secundo modo ponendo aliquas partes in diffinitione que sunt in compositis adiuuentem: tunc diffinitio est falsa simpliciter. Exemplum primum. ut si diffinitio circuli attribuitur triangulo esset falsa diffinitio. Exemplum secundum: ut si aliquis ponat in diffinitione alicuius insensibile. In illis vero in quorum diffinitione nulla est compositio non contingit esse deceptionem: sed oportet illa vel intelligere vere: vel nullo modo: ut dicitur in primo metaphysice. Ad secundum dicitur quod ratio incertitudo et opinio attribuantur intellectui quantum ad secundam eius operationem in qua bene est veritas aut falsitas: non autem quantum ad primam eius operationem. Circa predicta dubitatur utrum indiuisibile sit prius intelligibile a nobis quam diuisibile. Et videtur quod sic. Quia ex cognitione principiorum et elementorum deuenimus in cognitionem principiorum: ut patet in primo physicorum. sed indiuisibile est principium et elementum diuisibilis: sicut vnum est principium numerum: et punctum est principium linee. ergo sequitur quod indiuisibile prius cognoscatur a nobis quam diuisibile. In contrarium arguitur: quia habitus prius cognoscitur a nobis quam peritio: sed indiuisibile dicitur peritio: diuisibile autem habitum. Intellectus dicitur secundum Philosophum in littera quod tripliciter aliquid dicitur indiuisibile. Nam aliquid dicitur indiuisibile secundum actum: quod tamen est diuisibile in potentia sicut continuum: ut puta linea dicitur indiuisibilis secundum actum: tamen est diuisibilis secundum potentiam. Secundo modo aliquid dicitur indiuisibile secundum spiritum: et istis duobus modis indiuisibile cognoscitur prius a nobis quam diuisibile. Tum primo: quia cognitio confusa et indeterminata precedit cognitionem determinatam. Tum secundo: quia prima operatio intellectus precedit secundam. Tertio modo dicitur indiuisibile tamen secundum actum quam secundum potentiam: sicut punctum dicitur indiuisibilis: et isto modo indiuisibile non prius cognoscitur a nobis quam diuisibile: ut voluit ratio in primo adducta. Ad argumentum dubij dicitur quod in acquisitione scientie non semper prius cognoscimus principia: sed aliquando ex cognitione effectuum deuenimus in cognitionem causarum et principiorum: et in complemento scientie procedamus a principijs ad effectum.

Sequitur in textu. [Videt autem sensibile etc.] Hec est lectio 12^a huius tertij libri: et in commento. Sancti Thome. [Istud 6^m et vltimum capitulum tertij tractatus huius tertij de anima comprehendit simul duas lectiones cometi. S. Thome. v. 7. duodecima que incipit [Videt etc.] Et tertia decima que incipit [Nunc autem de anima etc.]

Stud est 6^m et vltimum capitulum tertij tractatus in quo Philosophus determinando de parte intellectiva per respectum ad sensum ponit tres rationes: inferendo tria corollaria. Prima est quod intellectus mouetur ab intelligibili. Hec conclusio probatur tali ratione Philosophi. Sicut se habet sensus ad sensibile: ita se habet intellectus ad intelligibile: sed sensus mouetur a sensibili ut supra processum est: Intellectus mouetur ab intelligibili. Contra hanc rationem sic arguitur. Nam motus est actus exterior in potestate secundum quod huiusmodi: ut patet in 3° physicorum. Intellectus non est actus exterior in potestate: alias non attribueretur deo. ergo intelligere non est moueri: et sic non mouetur intellectus ab intelligibili. Preterea. Per motum subiectum aliquid amittit: sed anima intellectiva per intellectionem nihil amittit sed magis proficit: ergo intellectus non patitur neque mouetur. Ad primum dicitur quod duplex est motus. Quidam est motus physicus et proprie dicitur: qui est de contrario in contrarium: et isto modo intellectus non mouetur ab intelligibili alius est motus metaphoricus: qui. v. 7. est actus entis perfecti secundum quod huiusmodi: et isto modo intellectus dicitur moueri. Et per hoc patet solus ad secundum. Secunda conclusio. Intellectus non potest intelligere nisi per phantasmatum. Hec conclusio probatur tali ratione. Nam sicut se habet sensus ad sensibile et visus ad colorem: ita se habet intellectus ad phantasmatum: sed sensus non potest sentire sine sensibili: neque visus potest videre sine colore: ergo intellectus non potest intelligere sine phantasmatum. v. 7. Inuertendo se ad phantasmatum. Ex quo inferuntur quod necesse est intelligentem phantasmatum speculari. Contra predictam rationem arguitur primo. Nam intellectus intelligit mathematicalia que sunt abstracta a materia: Intellectus non semper indiget phantasmatibus. Preterea. Intellectus intelligit deum et subas paratas: sed talia non cadunt sub phantasmatibus. Intellectus videtur se supra. Preterea. Intellectus est in actu per spiritum intelligibilem. Intellectus dum habet apud se spiritum intelligibilem potest intelligere: quia intelligere nihil aliud est quam intellectui actu informari per spiritum intelligibilem. Ad primum dicitur quod mathematicalia sunt abstracta a materia sensibili tam in communi quam in individuali: tamen non sunt abstracta a materia intelligibili. Intellectus intelligit deum et subas paratas: sed talia non cadunt sub phantasmatibus: per se tamen cadunt sub eis per accedens. v. 7. per suos effectus. Unde illa ratio nihil aliud concludit quam quod sube separte non sunt intelligibiles quantum ad eorum quidditates in presenti statu et a priori: sed solum quantum ad quod est et a posteriori. Ad 3^m dicitur quod intellectus est in actu per spiritum intelligibilem actualiter existentem in eo. Spiritus autem intelligibilis post actualem considerationem non est in intellectu in actu: sed in habitu solum: unde ratio nulla. Intellectus practicus et intellectus speculatiuus non sunt due potentie anime realiter distincte: sed ratione tantum. Hec conclusio probatur tali ratione Philosophi elicitiue. Nam intelligere cum actione. i. cum extensione ad opus: et intelligere sine actione aliquid vnum absolute: pertinet ad idem genus cognoscibilitatis: sed intellectus speculatiuus intelligit verum sine actione. i. sine extensione ad opus. Intellectus vero practicus intelligit cum actione. ergo intellectus speculatiuus et intellectus practicus pertinet ad idem genus potentie. Contra hanc conclusionem sic arguitur. Potentie distinguuntur per obiecta: sed obiectum intellectus speculatiui est verum: obiectum autem intellectus practici est bonum. ergo videtur quod intellectus practicus et intellectus speculatiuus sint diuersae potentie. Preterea. Habitus practicus et habitus speculatiuus specie distinguuntur propter

Tractatus quartus

distinctionem obiectorum: intellectus speculativus et intellectus practicus (spe distinguuntur. **C**Ad 1^m dicitur quod non quilibet distinctio obiectorum sufficit ad distinctionem potentiarum: sed requiritur quod talia obiecta sint distincta genere: non quod genere nature: aut genere logico: sed genere cognoscibilitatis: ut supra determinatum est in 2°. Verum bonum in se consideratum non est obiectum intellectus practici: sed verus extensum ad opus obiectum intellectus practici. Verum autem absolute consideratum obiectum intellectus speculativi. **C**Ad 2^m dicitur negando prius: quia maior distinctio obiectorum requiritur ad distinctionem potentiarum quam ad distinctionem habituum: ut est supra declaratum est. Cuius ratio non sequitur. **C**Ex predictis in hoc tractatu infertur Philosophus primo quod non potest fieri intellectio sine sensu: quia ut dicitur est intellectus non potest intelligere sine phantasmatibus: phantasmata autem non sunt sine sensu. Sed non potest fieri intellectio nisi mediante sensu. **C**Ex quo patet falsitas opinionis Avicene. quod dicit quod post actualem considerationem intellectus potest intelligere non convertendo se ad phantasmata. Hoc autem patet esse falsum ad sensum. Nam ille qui habet habitum scientiarum post actualem considerationem non potest actu per illos habitus considerare si ledat organum corporale: ut patet de freneticis. Sed signum est manifestum quod in qualibet intellectioe reguntur vires sensitive. **C**Infertur 2° quod intellectus est quodammodo oia. Cuius ratio est: quia oia que sunt aut sunt sensibilia aut intelligibilia: sed in aia est sensus et intellectus: sensus autem est quodammodo oia sensibilia: et intellectus est quodammodo oia intelligibilia: cum ex intellectu post actualem fiat quodammodo unum: sed aia nostra intellectiva est quodammodo oia. Non autem per complexionem ut antiqui voluerunt: sed per apprehensionem. **C**Infertur 3° quod intellectus non est idem quod phantasia: quia proprium ipsius intellectus est affirmare vel negare: sed hoc non competit proprie phantasie. Sed ratio. **C**Circa predicta dubitatur primo. Utrum intellectus eodem modo moveatur ab intelligibili: sicut sensus a sensibili. **C**Dicitur breviter quod non: quia sensus movetur a sensibili attendit triplex gradus. Nam primus sensus apprehendit aliquid sensibile tanquam conveniens vel nocivum. Secundo ex hoc sequitur in sensu delectatio vel tristitia. Tertio vero illud prosequitur si sit delectabile: aut fugit si sit nocivum. Intellectus autem postquam apprehendit intelligibile: tunc immediate prosequitur aut fugit. Item sensus dicitur apprehendit sensibile non simpliciter et vere sed quodammodo affirmat vel negat: intellectus autem vere affirmat vel negat. **C**Pro ampliori declaratione huius assignat Doctor sanctus in commento prioris lectionis rationes quare in sensu ex apprehensione boni vel mali non statim sequatur desiderium vel fuga: sicut fit in intellectu. Huius ratio est: quia sicut sensus non apprehendit bonum vel malum: ita appetitus sensitivus non movetur a bono vel malo veli: sed a quodam determinato bono quod est delectabile secundum sensum et a quodam determinato malo quod est triste secundum sensum. In parte autem intellectiva est apprehensio boni et mali veli: et appetitus intellective partem. (scilicet ipsa voluntas) movetur statim ex bono vel malo per intellectum apprehensio sibi presentato. Hec ille ubi supra. **C**Dubitatur 2° utrum intellectus intelligat per abstractionem a phantasmatibus. Et videtur quod non. Nam intellectus intelligendo convertit se ad phantasmata: sed intellectus non intelligit abstrahendo a phantasmatibus. **C**Priore. Sicut se habet visus ad colore: ita se habet intellectus ad phantasmata: ut processus est: sed visus non potest videre colore abstrahendo a colore: sed intellectus non potest intelligere abstrahendo a phantasmatibus. **C**Priore. Nihil potest intelligi sine illo quod cadit in distinctione rei: sed materia cadit in distinctione rei naturalis: sed intellectus non potest intelligere res naturales sine materia. Sed materia est principium individuationis: sed sequitur quod intellectus non potest intelligere absque personis individuatibus: et sic non abstrahit se a phantasmatibus. **C**Priore. Si intellectus intelligendo abstraheret a phantasmatibus: vel abstraheret pertinet ad intellectum possibilem: vel ad intellectum agentem. Non ad intellectum possibilem: tunc enim sit recipere: nec ad intellectum agentem: tunc enim sit phantasmata illustrare: et per prius magis in eis aliquid imprimere quam abstrahere. **C**Ad 1^m dicitur quod intellectus intelligit semper convertendo se ad phantasma

ta: et abstrahendo. Convertendo quod est quantum intelligit vel quod habet esse in singularibus: abstrahendo vero quantum intelligit vel non intelligendo singulare. **C**Ad 2^m dicitur quod non est omnia similitudo iter coloris per respectum ad visum et iter phantasmata per respectum ad intellectum. Nam color secundum sui naturam est per se visibilis: sed phantasmata secundum se non sunt intelligibilia: et prope requiritur virtus intellectus agentis: ut supra declaratum est: unde non est simile. **C**Ad 3^m dicitur quod materia signata est principium individuationis: non autem materia communis que ponitur in distinctione rei naturalis. **C**Ad 4^m dicitur quod abstrahere pertinet ad intellectum agentem in quantum ipsa propter proprietatem quam habent ad ipsum efficiuntur habitus ut ab ipsis possit abstrahi species intelligibilis presentanda intellectui possibilis.

CSequitur in textu. Quoniam autem anima etc. Hic est quartus Tractatus huius tertii Libri de anima: et est lectio decima quarta eiusdem: in commento sancti Thomae.

Stud est quartus Tractatus huius tertii in quo Philosophus determinat de potentia motiva: et de comparatione potentiarum ad ipsam aiam et ad semetipsum. Qui quidem tractatus continet tria capitula. In primo capitulo Philosophus determinat de potentia motiva in communi et habet se. In 2° vero determinat de potentia motiva per respectum ad diversa animalia. ibi. Quomodo dicitur supra dicitur est.

In 3° capitulo ostendit qualiter dicitur se presens aie ordinant inter se. ibi. Vegetabile autem quidem. In primo igitur capitulo ponuntur due divisiones. Quarum prima est quod divisiones potentiarum ab antiquis Philosophis sunt insufficienter assignate. Quarum prima est. Potentiarum quedam sunt rationales quedam sunt irrationales. Et hanc divisionem probat Philosophus quatuor rationibus. Quarum prima est. Potentia vegetativa et sensitiva sunt potentie aie plus inter se differentes quam potentie irrationales et percipibiles: tunc iste due potentie non comprehenduntur sub predictis divisionibus: sed non sunt sufficientes. Secunda ratio. Phantasia est quedam potentia aie: tunc non comprehenditur sub predictis. Sed ratio. Tertia ratio. Cuius appetitiva et vis intellectiva est quedam potentia aie distincta ab aliis: tunc non continentur sub aliqua predictarum divisionum: cum nulla earum dividatur in irascibile et in concupiscibile. Sed ratio. Quarta ratio. Alique sunt potentie aie que sunt principia motiva augmenti et decrementi: tunc de illis in predictis divisionibus nulla fit mentio. Sed ratio. Secunda ratio. Principium motus localis. versus potentia motiva non est potentia vegetativa. Que patet duabus rationibus. Prima quare prima est. Motus secundum locum semper fit per aliquid desideratum vel imaginatum: sed imaginatio et desiderium sive appetitus non conveniunt potentie vegetative: sed sequitur quod principium localis non est potentia vegetativa. Secunda ratio est ad idem. Nam si potentia vegetativa esset principium motus localis: sequeretur quod plerumque moverentur motu locali: cum in eis sit potentia vegetativa: prius est falsum. Sed ratio. Et si dicitur. Plerumque moventur sursum et moventur deorsum: et ad alias diversas partes: ergo moventur motu locali. Dicitur quod non moventur motu locali progressivo de quo est adpositum. Quare vero principium motus localis non sit sensus probatur tali ratione. Nam sensus est in omni animalia: si ergo sensus esset principium motus localis: sequeretur quod omnia animalia moverentur motu locali: quod est falsum. **C**Sed quod tale principium non sit intellectus. patet: quia aut esset intellectus speculativus: aut practicus. Non principium: quia intellectus speculativus solus versatur circa speculabilia: non autem circa aliqua agibilia in quantum habet secundum quod sit motus localis: neque intellectus practicus: quia animalia bruta moventur motu locali progressivo: quibus non inest intellectus practicus. **C**Circa predicta dubitatur primo. utrum appetitus intellectivus qui dicitur voluntas sit potentia distincta ab appetitu sensitivo. Et videtur quod non. Nam dicitur accidentalibus obiectorum non facit dicitur specificam potentiam: ut in 2° habitum est. Sed accipit obiecto appetitus. videlicet bono quod sit apprehensum a

Tractatus quartus

3 sensum. Pz sequela. Cuiusq; cōpetit dīa: eidē cōpetit illō
 cui? est dīa: sicut cui cōpetit rōnale eidē cōpetit bō. **C** Dicē
 duz q̄ sensibile pōt accipi dupl'r. Uno mō passivē: z illo mō
 plante sunt sensibiles. i. ap̄te nate sentiri: s; vt sic sensibile nō
 est dīa aialis. Alio mō accipit' active pro eo qd̄ aptum natū
 tū est sentire: z isto mō plāte nō sunt sensibiles. Cum igitur
 sensibile isto modo sit dīa aialis sequit' q̄ plante non sunt
 animalia. **T**ertia 2. Necesse est q̄ oīa aialia habeant sen-
 sum. hanc 2nem pbat Phs specia'r de aialib' pgressivis.
 Nam si aialia pgressiva non haberent sensum: sequer' q̄
 non possent psequi finem ad que nā ea ordinavit. Et per 2ns
 eēt frustra. Consequēs est falsum. cum nā nō agat frustra
 qz agit ppter fines. Probatio sequelē: qz corpus aialis pro
 gressivū est organiatum z dispositū ppter motū: vt videlz
 per motum vltierius alimentuz psequat' per qd̄ pseruet in
 esse: sed h non posset fieri si non haberet sensum: qz non di-
 scerneret corruptiva que possent eis obviare: z sic corrū-
 peret: z per 2ns non pergerent aialia ad finem ad que nā
 ipsa ordinavit. Scdo pbat eandem 2ne cōter de oib' aia-
 libus. Nā necesse est q̄ oīa aialia hēant sensum tactus: si de-
 beant saluari: 2 necesse est q̄ habeant sensuz. Probatio an-
 tecedentis: qz corpora animalium pnt imitari a qlitatib' tā
 gibilibus vsq; ad suam corruptionē: 2 necesse est q̄ hēant
 sensum tactus ad discernendū pvenietia corruptivis. **E**x
 quo infer' fm Pbm q̄ necesse est q̄ oīa aialia habeant gu-
 stum: cum gustus sit qdā tactus. **S**ed 2tra hanc 2ne ar-
 guitur sic. Aliqua sunt aialia imobilia: 2 nō est necesse q̄ oē
 aial habeat sensum ad h q̄ remaneat in esse per persecutiō
 nem alimentū. **D**icendum q̄ illa aialia habent eis aliqd
 adiunctum a quo trahunt alimentū. **Q**uarta 2. Non oīa
 aialia habent oēs sensus necessario. Nec 2 pbat tali rōne:
 qz aialia possunt conservari in esse ceteris sensibus non exi-
 stentibus: 2 nō necessario oīa aialia hnt oēs sensus. **E**x p
 dictis infer' Phs q̄tuor correlaria. Quorum p̄mū est q̄
 corp' animalis non pōt esse incorruptibile. Cuius rō est: qz
 corpus aialis debet esse (vt dcm̄ est) redactum ad mediā p-
 portionē qlitatum p̄marum sine qlitatu tāgibiliū: sed qd̄li-
 bet corpus simplex hēt aliquā qualitātē fm̄ superabūdan-
 tiam: vt puta ignis caliditatem z aq̄ frigiditātē. 2 c. **S**e-
 cunduz correlariū. Remoto sensū tactus necesse est oīa aia-
 lia mori: qz posito sensu tact' ponitur aial: z remoto sensu
 tactus remouet aial. **T**ertiu correlariū q̄ sensus ppter
 excellentiam sensibiliū pōt corrūpi. **Q**uartū correlariuz
 est q̄ alij sensus pter sensum tactus nō corrūpūnt' quātum

ad esse aialium: sed solū quantum ad bene esse vt satis de se
 manifestuz est. **C**irca p̄dicta dubitat' p̄. Cūrum solum in
 corporibus habentibus aiam vegetatiuā sit vita. Et arguit'
 q̄ non. Nā corpus celeste hēt aiam: z tñ corp' celeste nō vi-
 uit: cum vita sit operatio aie vegetatiue: que nō est in corpo-
 re celesti: aut aie sensitivē: que etiam non reperitur in eo:
 cum nō sit aial: vel etiā aie intellectivē: que pcul est a celo:
 cum celum nō intelligat. **P**reterea. In deo sūmo ē vitā:
 z tñ in deo nō est corp': 2 nō in corporib' habentib' aiam est
 vita. **D**icendū q̄ vita pōt accipi dupl'r. Uno mō p̄ opera-
 tione vitali que sequit' vnionē anime ad corp' per modum
 inherētiū. Et p̄ modo solū in corporib' habentibus aiam
 est vita. Alio modo accipitur vita pro operatione alicuius
 mouentis seipsum: quādiū. n. aliqd̄ mouet seipm̄: dicimus
 q̄ illud vivit: z isto mō solū in corporib' habentib' aiam so-
 lum est vita. **A**d p̄mū dcm̄ q̄ celū non hēt aiam inherē-
 tem sibi per modū forme: sed forsitan hēt aiam sibi assisten-
 tem sicut motor assistit mobili: capiēdo animam pro sub-
 stantia separata: vnde non opz q̄ hēt vitam. **A**d scdm̄
 dcm̄ q̄ deus dicitur vivere scdo mō: non aut' p̄mō mō: de
 quo est hic ad p̄positum. **P**ro cuius declaratione consi-
 derandum est fm̄ doctorem sanctū in p̄ma parte q̄ quadru-
 plex est gradus vite s; q̄ quadrupliciter dicitur aliqd̄ mo-
 vere seipsum. Nam aliqd̄ dicitur mouere seipsum nō quātū
 ad formā per quā mouet: s; quātū ad executionē motus: z
 isto modo plante mouēt seipsas z dicunt' vivere imperfecte
 tñ. **S**cdo mō aliqd̄ mouet seipsum nō solum quātū
 ad executionē mot': sed et quātū ad formā que non est ei
 naturaliter insita sed eā acquirat per suā operationē: finem
 tamē per que agit naturaliter habet ei inditū: z isto modo
 aialia mouent seipsa. Et qz perfectius mouent seipsa q̄ plā-
 te: ideo p̄fectius dicunt' vivere. **T**ertio mō aliqd̄ mouet
 seipsum: nō solū quantum ad executionem motus: nec so-
 lum quātū ad formā que est p̄ncipiū motus: sed etiā quātū
 ad finē: videlz vel hunc vel illum: z isto mō homo dicitur
 mouere seipsum: z qz p̄fectius mouet se q̄ alia aialia: iō
 perfectius dicit' vivere. **Q**uarto mō aliqd̄ mouet se-
 ipsum: non solū quātū ad p̄dicta tria sed quantum ad oīa
 que requirunt' ad motum nō accipiens ab alio. Et isto mō
 deus dicit' mouere seipsum: z perfectius mouet seipsum q̄
 cetera creature: cum omnes creature aliquid accipiant ab
 alio. Ideo deus dicitur perfectissime vivere: z vt probatur
 2° meta. est sua vita vnus eternitate: z trinus in vnitate exi-
 stens qui est benedictus in secula.

Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O.

Omnes sunt terni p̄ter X qui est duernum z k qui est quaternum.

Venetijs expensis heredum Luce Antonij Junte.

Mense Decemb. 1543.

